PAPAÑCASŪDANĪ

MAJJHIMANIKĀYAṬṬHAKATHĀ

OF

BUDDHAGHOSĀCARIYA

PARTS IV AND V

Pali Text Society
Text Series Nos. 84, 85

Papañcasūdanī
Majjhimanikāyaṭṭhakathā
of
Buddhaghosâcariya

EDITED BY

I. B. HORNER

ASSOCIATE OF NEWNHAM COLLEGE, CAMBRIDGE.

PART IV

SUTTAS 101—130

PART V

SUTTAS 131—152

INDICES

Published by
THE PALI TEXT SOCIETY, LONDON

Distributed by
ROUTLEDGE & KEGAN PAUL LTD.
LONDON, HENLEY AND BOSTON
1977

Part IV	*First published*	1931
	Reprinted	1977
Part V	*First published*	1931
	Reprinted	1977

ISBN 0 7100 8559 1

PRINTED IN GREAT BRITAIN BY
UNWIN BROTHERS LIMITED
THE GRESHAM PRESS, OLD WOKING, SURREY, ENGLAND
A MEMBER OF THE STAPLES PRINTING GROUP

CONTENTS

INTRODUCTION

The text of this volume is based on the following authorities:

C=Dhammānanda Mahāthera's edition of the Papañcasūdanī, vol. ii, printed by the Royal Asiatic Society, Ceylon Branch, Colombo, 1926 (Buddhist era 2469).

B=the printed Burmese edition, vol. iv, published by the P. G. Maṇḍine Piṭaka Press, Rangoon, A.D. 1921 (Buddhist era 2464).

S=the Siamese printed edition of the Papañcasūdanī, issued by the Supreme Patriarch of Siam, Prince Vajirañān, A.D. 1920 (Buddhist era 2463).

Papañcasūdanī Majjhimanikāyaṭṭhakathā

of

Buddhaghosâcariya

EDITED BY

I. B. HORNER

ASSOCIATE OF NEWNHAM COLLEGE, CAMBRIDGE.

PART IV

SUTTAS 101—130

Papañcasūdani

nāma

Majjhimanikāyaṭṭhakathā

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAM-BUDDHASSA

101.

[Devadahasuttavaṇṇanā]

[214[1]] *Evam me sutan* ti Devadahasuttaŋ.

[214[2]] Tattha *Devadahaŋ* nāmâ* ti devā vuccanti rājāno. Tattha ca Sakyarājūnaŋ[1] maṅgalapokkharaṇī ahosi pāsādikā ārakkhasampannā. Sā devānaŋ dahattā Devadahan ti paññāyittha, tad upādāya so pi nigamo Devadahan t' eva[2] saṅkhaŋ[3] gato. Bhagavā taŋ nigamaŋ nissāya Lumbinīvane[4] viharati.

[214[7]] *Sabban taŋ pubbekatahetû* ti pubbe katakammapaccayā. Iminā kammavedanañ ca kiriyavedanañ[5] ca paṭikkhipitvā ekaŋ vipākavedanam eva sampaṭicchantî ti dasseti.

[214[12]] *Evaŋ vādino,*[6] *bhikkhave, Nigaṇṭhâ* ti iminā pubbe aniyametvā vuttaŋ niyametvā dasseti.

* *Cf.* S. III. 5; IV. 124; J. I. 52; Mhvs. II. 16.

1 B. Sākya°.
2 S. Devadahan tv' eva.
3 B. S. saṅkyaŋ.
4 B. S. Lumbinivane.
5 B. kriya°.
6 C. B. vādī.

[214[28]] *Ahuvām' eva*[1] *mayan* ti *akarām' eva mayan* ti[2] idaŋ Bhagavā tesaŋ ajānanabhāvaŋ jānanto va[3] kevalaŋ "kalisāsanaŋ āropetukāmo"[4]* pucchati: ye hi mayaŋ ahuvamhâ ti pi na jānanti te kathaŋ kammassa katabhāvaŋ vā akatabhāvaŋ vā jānissanti. Uttariŋ[5] pucchāya pi es' eva nayo.

[215[14]] *Evaŋ sante* ti Culladukkhakkhandhe[6]† Mahāniganṭhassa[7] vacane sacce[8] sante ti attho. Idha pana ettakassa ṭhānassa tumhākaŋ ajānanabhāve sante ti attho.

[215[15]] "*Na kallan* ti na yuttaŋ."‡

[216[6]] *Gāḷhūpalepanenâ*[9] ti bahalūpalepanena[10] punappunaŋ[11] visarañjitena. Na pana khaliyā littena viya.

[216[12]] *Esaniyâ* ti esanisalākāya antamaso nantakavaṭṭiyâ[12] pi.

[216[12]] *Eseyyâ* ti gambhīraŋ vā uttānaŋ vâ ti vīmaŋseyya.

[216[16]] *Agadaṅgāran* ti jhāmaharīṭakassa[13] vā āmalakassa vā cuṇṇaŋ.

[216[17]] *Odaheyyâ* ti pakkhipeyya.

[217[1]] *Arogo* ti ādi Māgaṇḍiyasutte[14]§ vuttam eva.

[217[2], 218[1]] *Evam eva kho* ti ettha idaŋ opammasaŋsandanaŋ. Sallena viddhassa hi viddhakāle vedanāya pākaṭakālo viya imesaŋ *mayaŋ pubbe* ahumhā[15] vā no vā pāpaŋ[16] kammaŋ[16]

* *Cf.* Vin. IV. 93.
† M. Sutta No. 14; *cf.* MA. II. 64.
‡ *Cf.* DA. II. 512; AA. II. 235.
§ M. Sutta No. 75.

1 B. S. ahuvam h' eva.
2 B. S. *omit this phrase.*
3 B. *omits.*
4 S. ārocetu°.
5 B. S. uttari.
6 B. cūḷadu°.
7 S. Niganthassa.
8 C. sace.
9 B. Gāḷapale°.
10 B. bahalupa°.
11 C. punappuna.
12 S. anantakavatthiyā.
13 B. S. °haritakassa.
14 C. Māgandiya°.
15 B. ahuvamhā.
16 B. S. pāpakammaŋ.

akaramhā[1] vā no *vā evarūpaŋ vā*[2] *pāpaŋ kammaŋ*[3] *akarimhâ ti*[4] jānanakālo siyā, vaṇamukhassa parikantanâdisu[5] kālesu vedanāya pākaṭabhāvo[6] viya *ettakaŋ vā no dukkhaŋ nijjaṇṇaŋ ettake vā dukkhe*[7] *nijjaṇṇe sabbam eva dukkhaŋ nijjaṇṇaŋ bhavissati*[8] suddhante patiṭṭhitā nāma bhavissāmâ ti jānanakālo siyā, aparabhāge phāsubhāva[9]-jānanakālo viya *diṭṭh' eva dhamme akusalānaŋ kammānaŋ*[10] *pahānāya, kusalānaŋ dhammānaŋ upasampadāya* pajānanakālo[11] siyā evam ettha ekāya upamāya tayo atthā cātuhi upamāhi eko attho paridīpito. Ime pana tato ekam pi na jānanti virajjitvā gate salle aviddho va[12] viddho 'si[13] mayâ ti. Pacchatthikassa vacanappamāṇen' eva viddho 'smî ti saññaŋ uppādetvā dukkhappattapuriso viya kevalaŋ Mahā-Nigaṇṭhassa vacanappamāṇena sabbam etaŋ saddahantā evaŋ sallopamāya[14] Bhagavatā niggahitā paccāharituŋ asakkontā " yathā nāma ' dubbalo sunakho '* migaŋ uṭṭhapetvā sāmikassa abhimukhaŋ karitvā attanā osakkati "[15] evaŋ mahā-Nigaṇṭhassa matthakevādaŋ pakkhipantā *Nigaṇṭho, āvuso* ti ādim āhaŋsu.

[218[15]] Atha ne Bhagavā sācariyake niggaṇhanto *pañca kho ime* ti ādim āha.

---

* *Cf.* J. I. 176.

---

[1] B. S. akarimhâ ti.
[2] S. *omits.* [3] B. *omits.*
[4] C. B. karimhā.
[5] B. S. *add* catūsu.
[6] S. pākaṭakālo. [7] C. B. *omit.*
[8] *Text* Ettakaŋ vā dukkhaŋ nijjiṇṇaŋ ettakaŋ vā dukkhaŋ nijjiretabbaŋ, ettakamhi vā dukkhe nijjiṇṇe sabbaŋ dukkhaŋ nijjiṇṇaŋ bhavissatî ti.
[9] S. phāsuka°.
[10] B. dhammānaŋ; C. S. *omit.*
[11] B. jānana°; S. ca jānana°.
[12] B. S. pi. [13] B. S. *omit.*
[14] B. S. āgantukasallūpamāya.
[15] " ". *So* B.

[218[19]] *Tatr' āyasmantānan* ti tesu pañcasu dhammesu āyasmantānaŋ.

[218[19]] *Kā atītaŋse satthari saddhâ* ti atītaŋsavādimhi satthari kā saddhâ ti[1] yā atītaŋ[2] vādaŋ[2] saddahantānaŋ tumhākaŋ Mahāniganṭhassa[3] saddhā[4] katamā kiŋ bhūtatthā abhūtavipākā[5] abhūtatthā bhūtavipākâ[5] ti pucchati. Sesa padesu pi es' eva nayo.

[218[22]] *Sahadhammikan* ti sahetukaŋ sakāraṇaŋ.

[218[22]] *Vādapaṭihāran*[6] ti paccāgamanakavādaŋ. Ettāvatā tesaŋ apanetha saddhaŋ sabbadubbalā[7] esâ ti saddhā chedakavāraŋ[8] nāma dasseti.

[219[33]] *Avijjā aññāṇâ* ti avijjāya aññāṇena.

[219[33]] *Sammohâ* ti sammohena.

[220[1]] *Vipaccethâ* ti viparītato saddahatha vipallāsagāhaŋ[9] vā gaṇhathâ ti attho.

[220[13]] "*Diṭṭhadhammavedanīyan* ti imasmiŋ yeva attabhāve vipākadāyakaŋ."*

[220[13]] *Upakkamenâ* ti payogena.

[220[14]] "*Padhānenâ* ti viriyena."†

[220[14]] *Samparāyavedanīyan*[10] ti dutiye vā tatiye vā attabhāve vipākadāyakaŋ.

[220[21]] *Sukhavedanīyan* ti iṭṭhārammaṇe vipākadāyakaŋ kusalakammaŋ. Viparītaŋ dukkhavedanīyaŋ.

[220[23]] *Paripakkavedanīyan* ti paripakke nipphanne attabhāve vedanīyaŋ diṭṭhadhammavedanīyass' etaŋ[11] adhivacanaŋ.

---

* *Cf.* AA. II. 360. † *Cf.* Nd. II. 394.

1 B. S. *omit.*
2 B. atītavādaŋ; S. atītaŋsa vādaŋ.
3 S. mahāniganthe.
4 B. S. *add* sā.
5 B. S. *add* abhūtavipākā.
6 *Text* °parihāran; S. vādappaṭi°.
7 S. sabbaŋ dubbalā.
8 B. S. °kavādaŋ.
9 B. S. vipallāsaggāhaŋ.
10 C. °vedaniyaŋ *and afterwards throughout.*
11 S. °eva taŋ.

[220[29]] *Aparipakkavedanīyan* ti aparipakke attabhāve vedanīyaŋ samparāyavedanīyass' etaŋ[1] adhivacanaŋ. Evaŋ sante pi ayam ettha viseso: yaŋ paṭhamavaye kataŋ paṭhamavaye vā majjhimavaye vā pacchimavaye vā vipākaŋ deti, majjhimavaye[2] kataŋ majjhimavaye vā pacchimavaye vā vipākaŋ deti, pacchimavaye[2] kataŋ tatth' eva vipākaŋ deti, taŋ diṭṭhadhammavedanīyaŋ nāma. Yam pana sattadivasabbhantare vipākaŋ deti, tam paripakkavedanīyaŋ nāma, taŋ kusalam pi hoti, akusalam pi, tatr' imāni[3] vatthūni.

Puṇṇo* nāma kira[4] duggatamanusso Rājagahe seṭṭhiŋ[5] nissāya vasati. Tam etaŋ[6] ekadivasaŋ nagaramhi nakkhatte ghuṭṭhe[7] seṭṭhī āha: sace ajja kasissasi dve ca goṇe naṅgalañ[8] ca labhissasi kiŋ nakkhattaŋ kīḷasi[9] kasasî[10] ti. Kim me nakkhattena kasissāmi sāmî ? ti.[11] Tena hi ye goṇe icchasi te gahetvā kasāsî[12] ti. So kasituŋ gato. Taŋ divasaŋ Sāriputtatthero nirodhā vuṭṭhāya: kassa saṅgahaŋ karomî[12] ? ti, āvajjanto[13] Puṇṇaŋ disvā pattacīvarâdāya[14] tassa kasanaṭṭhānaŋ gato. Puṇṇo kasiŋ ṭhapetvā therassa dantakaṭṭhaŋ datvā mukhodakaŋ adāsi. Thero sarīraŋ paṭijaggitvā kammantassa[15] avidūre[16] nisīdi. Bhattâbhihāraŋ olokento, ath' assa bhariyaŋ bhattaŋ āharantiŋ disvā antarāmagge yeva attānaŋ dassesi. Sā sāmikassa āhaṭabhattaŋ[17] therassa patte pakkhipitvā puna gantvā aññaŋ bhattaŋ sampādetvā divā agamāsi, Puṇṇo ekavāraŋ kasitvā nisīdi. Sā[18] bhattaŋ gahetvā āgacchantî āha. Sāmi pātova te bhattaŋ āharīyittha.[19] Antarāmagge

* *For another version of this story cf.* VvA. 63 *ff.* = DhA. III. 302 *ff.*

[1] S. °eva taŋ.
[2] S. *adds* vā.
[3] B. S. °īmāni.
[4] B. *adds* pacchimavayo.
[5] B. S. sumanaseṭṭhiŋ.
[6] B. S. eva.
[7] B. S. saŋghuṭṭhe.
[8] B. navanaṅgalañ.
[9] B. S. kīḷissasi.
[10] B. kasissasī; S. na kīḷissasī.
[11] S. *omits* sāmī ti.
[12] S. kasāhī.
[13] S. āvajjento.
[14] B. S. °cīvaram ādāya.
[15] B. kasantassa.
[16] C. avīdūre.
[17] B. S. āhata°.
[18] B. sā pi.
[19] B. S. āhariyittha.

pana Sāriputtattheraŋ disvā taŋ tassa datvā aññaŋ pacitvā āharantiyā me ussūro jāto mā[1] kujjhi[2] sāmî ti, bhaddakan te bhadde kataŋ mayā therassa pāto[3] dantakaṭṭhañ ca mukhodakañ ca dinnaŋ amhākaŋ yevānena[4] piṇḍapāto pi[5] paribhutto ajja therena katasamaṇadhammassa sayam pi[5] bhāgino jātâ ti cittaŋ pasādesi,[6] ekavāraŋ kasitaṭṭhānaŋ[7] suvaṇṇam eva ahosi. So bhuñjitvā kasitaṭṭhānaŋ[7] olokento vijjotamānaŋ[8] disvā uṭṭhāya yaṭṭhiyā paharitvā rattasuvaṇṇabhāvaŋ jānitvā rañño akathetvā paribhuñjituŋ na sakkâ ti, gantvā rañño ārocesi. Rājā taŋ sabbaŋ sakaṭehi āharāpetvā rājaṅgaṇe rāsiŋ kāretvā: kass' imasmiŋ nagare ettakaŋ suvaṇṇaŋ atthî? ti pucchi. Kassaci n' atthî ti ca[9] vutte, seṭṭhiṭṭhānam assa adāsi, so Puṇṇaka[10] seṭṭhi[11] nāma jāto.

Aparam pi vatthuŋ[12] tasmiŋ yeva Rājagahe Kāḷaviḷaṅgiko[13] nāma duggato atthi. Tassa bhariyā paṇṇaŋ bilayāguŋ paci, Mahākassapatthero nirodhā vuṭṭhāya: kassa saṅgahaŋ karomî ti, āvajjento taŋ disvā gantvā gehadvāre aṭṭhāsi. Sā pattaŋ gahetvā sabbaŋ tattha pakkhipitvā therassa adāsi. Thero[14] vihāraŋ gantvā satthu upanāmesi, satthā attano yāpanamattaŋ gaṇhi, sesaŋ pañcannaŋ bhikkhusatānaŋ pahosi Kāḷaviḷaṅgiyo[13] pi taŋ ṭhānaŋ patto cullakaŋ[15] labhi, Mahā-Kassapo satthāraŋ Kāḷaviḷaṅgiyassa[13] vipākaŋ pucchi, satthā ito sattame divase seṭṭhicchattaŋ[16] labhissatî ti āha. Kāḷaviḷaṅgiyo[13] taŋ kathaŋ sutvā gantvā bhāriyāya ārocesi. Tadā[17] ca rājā nagaraŋ anusañcaranto bahinagare "jīvasūle"* nisin-

* J. II. 443.

[1] S. sā. [2] C. kuppi. [3] B. S. pāto va.
[4] B. yevatherena; S. yeva dānena.
[5] B. S. *omit.* [6] B. pasādesī ti.
[7] B. S. kasana. [8] S. vijota°.
[9] B. *omits.* [10] B. S. Puṇṇa.
[11] S. seṭṭhī. [12] B. S. vatthu.
[13] B. S. Kāḷavaḷiyo *throughout.*
[14] S. thero pi. [15] B. cūḷakaŋ.
[16] B. seṭṭhichattaŋ. [17] C. tadu.

naŋ purisaŋ addasa, manusso[1] rājānaŋ disvā uccāsaddam[2] akāsi: tumhākaŋ me bhuñjanabhattaŋ[3] pahiṇa[4] devâ ti. Rājā: pesissāmî[5] ti vatvā sayamāsaŋ bhatte upanīte saritvā idaŋ[6] harituŋ samatthaŋ jānathâ[7] ti āha. Nagare sahassabhaṇḍhikaŋ cāresuŋ[8]. Tatiyavāre Kāḷaviḷaṅgiyassa bhariyā aggahesi, atha naŋ rañño dassesuŋ, sā purisavesaŋ gahetvā pañcâvudhasannaddhā bhattapātiŋ gahetvā nagarā nikkhami. Bahinagare tāle adhivattho Dīghataphalo[9] nāma yakkho taŋ rukkhamūlena gacchantiŋ disvā tiṭṭha[10]: bhakkho 'si me ti āha. Nâhaŋ tava bhakkho, rājadūto ahan ti. Kattha gacchasī? ti. Jīvasūle nisinnapurisassa[11] santikan ti. Mama[12] pi ekaŋ sāsanaŋ harituŋ sakkhissasî ti. Āma sakkhissāmî ti.[13] Dīghataphalassa[14] bhariyā Sumanadevarājadhītā Kāḷī puttaŋ vijātâ ti āroceyyāsi.[15] Imasmiŋ tālamūle sattadhanakumbhiyo[16] atthi, tā tuyhaŋ[17] gaṇheyyāsî ti. Sā Dīghataphalassa[18] bhariyā Sumanadevarājadhītā Kāḷī puttaŋ vijātâ ti ugghosentî agamāsi. Sumanadevo yakkhasamāgame nisinno sutvā eko manusso amhākaŋ piyapavattiŋ[19] āharati pakkosathananti sāsanaŋ sutvā pasanno imassa rukkhassa parimaṇḍalacchāyāya[20] pharaṇaṭṭhāne nidhikumbhiyo tuyhaŋ dammî ti āha. Jīvasūle nisinnapuriso bhattaŋ[21] bhuñjitvā mukhaŋ[22] puñchanakāle[22] itthî[23] ti ñatvā cūḷāya ḍasi.[24] Sā asinā attano

1 S. puriso.
2 B. uccaŋ saddaŋ.
3 B. bhuñjitabhattaŋ.
4 B. S. pahiṇatha.
5 B. pesessāmī; S. pāhessāmī.
6 B. imaŋ.
7 B. jānāthā.
8 S. hariŋsu.
9 B. S. Dīghatālo.
10 B. S. tiṭṭha tiṭṭha.
11 B. S. nisinnassa purisassa.
12 B. mamaŋ.
13 B. sakkhissāmi.
14 B. S. Dīghatālassa.
15 C. āreceyyāsi.
16 B. S. sattanidhikum°.
17 B. S. tvaŋ.
18 B. S. dīghatālassa.
19 B. piyaŋ pavattiŋ; S. piyaŋ pavuttiŋ.
20 B. °maṇḍalachāyāya.
21 S. *omits*.
22 B. S. mukhapuñ°.
23 B. S. *add* phasso.
24 B. S. ḍaŋsi.

cūḷaŋ chinditvā rañño santikaŋ yeva gatā, rājā bhattaŋ[1] bhojitabhāvo[1]: kathaŋ jānitabbo? ti. Cūḷasaññāyâ[2] ti vatvā rañño ācikkhitvā taŋ dhanaŋ āharāpesi, rājā: aññassa ettakaŋ dhanaŋ nāma atthî[3]? ti. N' atthi[4] devâ ti. Rājā tassā patin[4] tasmiŋ nagare dhanaseṭṭhim akāsi Mallikāya pi deviyā vatthuŋ[5] kathetabbaŋ.

Imāni tāva kusalakamme[6] vatthūni. Nandamāṇavako* pana Uppalavaṇṇāya theriyā vippaṭipajji,† tassa mañcā vuṭṭhāya[7] nikkhamitvā gacchantassa mahāpaṭhavī bhijjitvā okāsam adāsi, tatth' eva mahānarakaŋ paviṭṭho.

Nando pi goghātako[8] paṇṇāsavassāni goghātakakammaŋ[8] katvā[9] ekadivasaŋ bhojanakāle maŋsaŋ alabhanto ekassa jīvamānakagoṇass' eva jivhaŋ chinditvā aṅgāresu pacāpetvā khādituŋ āraddho, ath' assa jivhā mūle chijjitvā bhattapātiyaŋ yeva patitā so viravanto[10] kālaŋ katvā niraye nibbatti.

Nando pi yakkho‡ aññena yakkhena saddhiŋ ākāsena gacchanto Sāriputtattheraŋ navoropitehi kesehi rattibhāge[11] nisinnaŋ disvā, sīse paharitukāmo itarassa yakkhassa ārocetvā[12] tena vāriyamāno pi pahāraŋ datvā ḍayhāmi[13] ḍayhāmi[14] ḍayhāmî[15] ti viravanto tasmiŋ yeva ṭhāne bhūmiyaŋ[16] pavisitvā mahāniraye nibbatto ti. Imāni akusalakammavatthūni.[17] Yam pana antamaso maraṇasantike pi kataŋ kammaŋ bhavantaraŋ[18] vipākaŋ deti sabbaŋ *samparāyaveda-*

* Miln. 101.

† DhA. II. 48 *ff.* *Cf. Pss. of the Sisters*, LXIV. *The two were possibly not the same.*

‡ *Cf.* Miln. 100 *f.*

1 S. bhattabhoj°.
2 C. °saŋñāyā.
3 B. S. atthî.
4 C. *omits* n' atthi *to* °patin.
5 B. S. vatthu.
6 B. kusalakammavatthūni.
7 B. S. mañcato uṭṭhāya.
8 S. goghāṭak°.
9 B. *adds* niraye nibbatti.
10 S. viçaranto.
11 B. S. *add* abbhokāse.
12 B. yakkhassārocetvā.
13 S. dahāmi.
14 B. S. *omit.*
15 S. dahāmî.
16 B. S. bhūmiŋ.
17 S. akusaladhamme vatthūni.
18 B. S. bhavantare.

nīyaŋ[1] nāma, tattha yo aparihīnassa jhânassa vipāko nibbattati,[2] so idha nibbattitavipāko ti vutto. Tassa mūlabhūtaŋ kammaŋ n' eva *diṭṭhadhammavedanīyaŋ* na *samparāyavedanīyan* ti, na vicāritaŋ kiñcâpi na vicāritaŋ samparāyavedanīyam eva pan' etan ti veditabbaŋ, yo paṭhamamaggâdīnaŋ bhavantare phalasamāpattivipāko idha[3] nibbattitaguṇen' eva[4] vutto kiñcâpi evaŋ vutto. Maggakammam pana *paripakkavedanīyan* ti veditabbaŋ maggacetanā yeva hi sabbalahuŋ[5] phaladāyikā[5] anantaraphalattâ ti[6] *bahuvedanīyan* ti saññābhavūpagaŋ.

[221[2]] *Appavedanīyan* ti asaññābhavūpagaŋ.[7]

[221[8]] *Vedanīyan* ti savipākakammaŋ.

[221[8]] *Avedanīyan* ti avipākakammaŋ.[8]

[221[34]] *Evaŋ sante* ti imesaŋ diṭṭhadhammavedanīyâdīnaŋ kammānaŋ upakkamena samparāyavedanīyâdi[9] bhāvakāraṇassa alābhe sati.

[221[34]] *Aphalo* ti nipphalo nirakatthako[10] ti. Ettāvatā aniyyāniyasāsane[11] payogassa aphalataŋ[12] dassetvā padhānacchedakavāro[13] nāma dassito ti veditabbo.

[222[3]] "*Sahadhammikā vādânuvādâ* ti, parehi[14] vuttakāraṇena sakāraṇā hutvā Nigaṇṭhānaŋ vādā ca anuvādā ca."*

[222[3]] *Gārayhaŋ*[15] *ṭhānaŋ*[15] *āgacchantî* ti "viññūhi garahitabbaŋ[16] kāraṇaŋ[16] āgacchanti."* Vādânuppattā gārayhā ṭhānâ ti[17] pi pāṭho tass' attho parehi vuttena kāraṇena sakā-

* *Cf.* DA. II. 349.

[1] C. °vedaniyaŋ *throughout*.
[2] B. nibbattissati.
[3] S. so idha.
[4] S. °guṇo tveva.
[5] S. sabbalahuphala°.
[6] S. *omits*.
[7] S. asaññabha°.
[8] B. avipākaŋ kammaŋ.
[9] B. °vedanīyā.
[10] B. S. niratthako.
[11] B. S. °yānika°.
[12] S. aphalattaŋ.
[13] B. S. °vādo.
[14] B. aparehi.
[15] B. S. gārayhaṭṭhānaŋ.
[16] B. S. garahitabbakāraṇaŋ.
[17] S. gārayhaṭṭhānā.

raṇaŋ[1] Nigaṇṭhānaŋ vādaŋ[2] anuppattā taŋ[2] vādaŋ sosentā milāpentā.

[222[5]] *Dukkatakammakārino*[3] ti ādayo dasa[4] gārayhakoṭṭhāsā[5] āgacchanti.

[222[11]] *Saṅgatibhāvahetû* ti niyatibhāvakāraṇā.

[222[12], 222[13], 223[7]] *Pāpasaṅgatikâ* ti pāpaniyatino.[6] Evaŋ *abhijātihetû* ti chaḷâbhijātihetu.[6]* Nigaṇṭhānaŋ upakkamassa aphalataŋ[7] dassetvā idāni niyyānikasāsane upakkamassa viriyassa ca phalataŋ[8] dassetuŋ. *Kathañ ca, bhikkhave* ti ādim āha.

[223[8]] Tattha *anaddhabhūtan* ti anadhibhūtaŋ[9] taŋ[10] dukkhena anabhibhūto[11] nāma manussattabhāvo vuccati taŋ[12] *addhabhāveti*[13] nâdhibhavatî[14] ti attho. Taŋ[15] nānappakārāya dukkarakārikāya yojento[16] *dukkhena addhabhāveti* nāma. Ye pana sāsane pabbajitvā āraññakā vā honti rukkhamūlikâdayo vā, te dukkhena addhabhāventi[17] nāma. Niyyānikasāsanasmiŋ[18] viriyaŋ "sammāvāyāmo"† nāma hoti, thero pan' āha:

Yo[19] issarakule nibbatto sattavassiko hutvā alaṅkatapaṭiyatto[20] pitu aṅke nisinno ghare bhattakiccaŋ katvā nisinne[21] bhikkhusaṅghe[21] anumodanāya kariyamānāya tisso sampattiyo dassetvā saccesu pakāsitesu arahattaŋ pāpuṇāti. Mātāpitūhi vā pabbajissasi tātâ ti vutte,[22] āma pabbajissāmî ti

* D. I. 53, 54; A. III. 383. † D. II. 312; Dhs. 22, 302.

[1] B. S. sakāraṇā hutvā.
[2] B. vādā ca anuvādā ca taŋ; S. vādā anuppattaŋ.
[3] B. S. dukkaṭa°. [4] S. *omits*.
[5] B. gārayhaṭṭhānā; S. sagārayhaṭṭhānā.
[6] C. S. *reverse order of these two sentences*.
[7] B. phalataŋ. [8] B. saphalataŋ.
[9] S. anabhibhūtaŋ. [10] B. S. *omit*.
[11] B. anadhibhūto. [12] C. ta naŋ.
[13] B. S. anaddha°. [14] B. S. nâbhibhavatī.
[15] B. S. taŋ pi. [16] B. payojento.
[17] B. na addha°: S. anaddha.
[18] C. niyyāniya°; B. S. *add* hi. [19] B. yo pana.
[20] B. alaṅkatappaṭiyatto.
[21] B. S. nisinnena bhikkhusaṅghena. [22] B. vutto.

vatvā nahāpetvā[1] alaṅkaritvā vihāraŋ nīto tacapañcakaŋ uggaṇhitvā nisinno kesesu ohāriyamānesu[2] khuragge yeva arahattaŋ pāpuṇāti. Navapabbajito vā pana[3] manosilātelamakkhitena[4] sīsena puna divase mātāpitūhi pesitaŋ kājabhattaŋ bhuñjitvā vihāre nisinno va arahattaŋ pāpuṇāti, ayaŋ na dukkhena attānaŋ addhabhāveti nāma. Ayam pana ukkaṭṭhasakkāro, yo dāsikucchiyam[5] pi[6] nibbatto antamaso rajaṭamuddikam[7] pi pilandhitvā,[8] corakapiyaṅgumattenâ[9] pi sarīraŋ vilimpitvā[10] pabbājetha nan ti nīto khuragge vā puna divase vā arahattaŋ pāpuṇāti. Ayam pana[11] addhabhūtaŋ[12] *attānaŋ dukkhena addhabhāveti*[13] nāma[14] dhammikasukhaŋ nāma saṅghato vā gaṇato vā uppannacatuppaccayasukhaŋ.[15]

[223[10]] *Anadhimucchito* ti taṇhāmucchanāya amucchito. Dhammikaŋ hi sukhaŋ na pariccajāmî ti na tattha gedho kātabbo saṅghato hi uppannaŋ salākabhattaŋ vā vassāvāsiyaŋ[16] vā idam atthaŋ etan[17] ti paricchinditvā[18] saṅghamajjhe bhikkhūnaŋ antare paribhuñjanto attantarena[19] padumaŋ viya sīlasamādhivipassanāmaggaphalehi vaḍḍhati, *imassâ* ti paccuppannānaŋ pañcannaŋ khandhānaŋ mūlabhūtassa.

[223[11]] *Dukkhanidānassâ* ti taṇhāya sā hi pañcakkhandhadukkhassa nidānaŋ.[20]

[223[12]] *Saṅkhāraŋ padahato* ti sampayogaŋ[21] viriyaŋ[21] karontassa.

---

[1] B. nhāpetvā. [2] B. ohārīya°. [3] S. *omits*.
[4] S. samānotela°. [5] S. dāsī°.
[6] B. S. *omit*. [7] S. rajaṭa°.
[8] B. piḷandhetvā; S. pilandhetvā.
[9] B. goraka°. [10] B. S. vilimpetvā.
[11] B. na; S. pi na. [12] B. anaddha°.
[13] B. dukkhen' addha°. [14] S. nāmâ ti.
[15] B. uppannaŋ catupacca°; S. uppannacatupassa°.
[16] S. vāsikaŋ. [17] S. ekaŋ.
[18] S. °chindetvā. [19] B. attantare.
[20] B. S. pañcakkhandhadukkhanidānaŋ.
[21] C. sappayojaŋ viriyaŋ; B. S. sampayogaviriyaŋ.

[223[12]] *Virāgo hotî* ti maggena virāgo hoti. Idaŋ vuttaŋ hoti: Saṅkhārapadhānena *me imassa dukkhanidānassa virāgo hotî* ti evaŋ pajānātî ti.

[223[14]] Iminā sukhā paṭipadā khippâbhiññā kathitā,* dutiyavārena tassa sampayogaviriyassa[1] majjhattatākāro kathito. *so yassa*[2] *khvassâ* ti ettha ayaŋ saŋkhepattho. So puggalo *yassa dukkhanidānassa saṅkhāra*padhānena[3] *virāgo hoti, saṅkhāraŋ tattha padahati* maggapadhānena[4] padahati, *yassa pana dukkhanidānassa ajjhupekkhato upekhaŋ*[5] bhāventassa *virāgo hoti upekhaŋ*[5] *tattha bhāveti* maggabhāvanāya bhāveti.

[223[18]] *Tassâ* ti tassa puggalassa.

[223[31]] *Paṭibaddhacitto*[6] ti chandarāgena baddhacitto.[7]

[223[31]] *Tibbacchando* ti bahalacchando.[8]

[223[31]] *Tibbāpekho*[9] ti bahalapatthano.

[224[2]] *Santiṭṭhantin*[10] ti ekato tiṭṭhantiŋ.

[224[2]] "*Sañjagghantin* ti mahāhasitaŋ hasamānaŋ."†

[224[2]] *Saŋhasantin* ti sitaŋ kurumānaŋ.

[224[22]] *Evam eva kho, bhikkhave,* ti ettha idam opammavibhāvanaŋ. Eko[11] *puriso* ekissā *itthiyā sāratto* ghāsacchādanamālâlaṅkārâdīni datvā ghare vāseti, sā taŋ aticaritvā aññaŋ sevati. So: nūna ahaŋ assā anurūpaŋ sakkāraŋ na karomî ti, sakkāraŋ vaḍḍhesi, sā bhiyyo, so mattāya aticari[12] yeva, so ayaŋ sakkārīyamānā[13] pi aticarat' eva ghare me[14] vasamānā anattham pi kareyya nīharāmi nan ti. Parisamajjhe alaŋ vacanīyaŋ[15] katvā: mā puna gehaŋ pāvisî[16] ti vissajjesi,[17] sā

---

* *Cf.* A. II. 149 *ff.*; Dhs. 177 *ff.* † *Cf.* DA. I. 256.

---

[1] C. sappayo°.
[2] B. S. yassa hi.
[3] S. sankhārappa°.
[4] S. maggappa°.
[5] B. S. upekkhaŋ.
[6] B. paṭibandha°.
[7] B. bandha°.
[8] B. bahalachando.
[9] B. tippāpekho; S. tibbāpekkho.
[10] C. santiṭṭhahantiŋ.
[11] B. S. eko hi.
[12] B. S. aticarati.
[13] C. sakkariyamānā; S. sakkāriyamānā.
[14] C. *omits.*
[15] B. vacaniyaŋ.
[16] B. pavisā; S. pavisī.
[17] S. visajjesi.

kenaci upāyena tena saddhiŋ santhavaŋ[1] kātuŋ asakkontī. Naṭanaccakâdīhi saddhiŋ vicarati, tassa purisassa taŋ disvā n' eva uppajjati domanassaŋ somanassam pana uppajjati, tattha purisassa itthiyā sārattakālo viya imassa bhikkhuno attabhāve ālayo ghāsacchādanâdīni[2] datvā ghare vasanakālo[3] viya attabhāvassa paṭijagganakālo, tassā aticārakālo[4] viya, jaggiyamānass' eva[5] attabhāvassa pittapakopâdīnaŋ vasena sambādhatā[6] attano anurūpaŋ sakkāraŋ alabhantī aticaratî ti sallakkhetvā sakkhāravaḍḍhanaŋ viya bhesajjaŋ alabhanto evaŋ hotî ti sallakkhetvā bhesajjakaraṇakālo[7] sakkāre vaḍḍhi. Te pi puna aticaraṇaŋ viya pittâdisu ekassa bhesajje karīyamāne[8] sesānaŋ pakopavasena[9] sambādhatā[6] parisamajjhe alaŋ vacanīyaŋ[10] katvā gehā nikkaḍḍhanaŋ[11] viya na dāni[12] te ahaŋ[12] dāso na kammakaro anamatagge saŋsāre taŋ yeva upaṭṭhahanto vicariŋ, ko me tayā attho chijja vā bhijja vâ ti. Tasmiŋ anapekkhataŋ āpajjitvā viriyaŋ thiraŋ katvā maggena kilesasamugghātanaŋ, naṭanaccakâdīhi naccamānaŋ vicarantiŋ disvā yathā tassa purisassa domanassaŋ na uppajjati somanassam eva uppajjati. Evam eva imassa bhikkhuno arahattaŋ pattassa pittapakopâdīnaŋ vasena ābādhikaŋ attabhāvaŋ disvā domanassaŋ na uppajjati muccissāmi[13] vata[14] khandhaparihāre[15] dukkhato ti[15] somanassam eva uppajjatî ti. Ayam pana upamā paṭibaddhacittassa domanassaŋ uppajjati apaṭibaddhacittassa[16] n' atth' etan ti

[1] B. *omits*. [2] S. °nādīnaŋ.
[3] B. S. vasāpanakālo.
[4] B. S. aticaraṇakālo.
[5] B. paṭijaggamānass'°; S. rakkhiyamānass'°.
[6] B. ābādhatā; S. sābādhatā.
[7] S. °karaṇaŋ. [8] S. kariyamāne.
[9] B. S. pakopanavasena; B. *adds* puna.
[10] B. vacaniyaŋ. [11] B. nikaḍḍha°.
[12] B. S. idāni te nâhaŋ. [13] B. muñcis°.
[14] S. va.
[15] B. khandhaparidahana dukkhato ti tassa; S. khandhaparihāradukkhato ti tassa.
[16] B. S. appaṭi°.

ñatvā itthiyā chandarāgaŋ pajahati, evam ayaŋ[1] bhikkhu[2] *saṅkhāraŋ* vā pajahantassa[3] *upekhaŋ*[4] bhāventassa dukkhanidānaŋ pahīyati[5] no aññathâ ti ñatvā tad ubhayaŋ sampādento dukkhanidānaŋ pajahati,[6] etam atthaŋ vibhāvetuŋ agatâ[7] ti veditabbā.

[225[6]] *Yathāsukhaŋ kho me viharato* ti yena sukhena viharituŋ icchāmi tena me[8] viharato.

Padahantassâ ti pesentassa.

Ettha ca[9] yassa sukhā paṭipadā asappāyā sukhumacīvarāni dhārentassa samantapāsādike[10] senāsane vasantassa cittaŋ vikkhipati, dukkhā paṭipadā sappāyā chinnabhinnāni thūlacīvarāni dhārentassa susānarukkhamūlâdisu vasantassa cittaŋ ekaggaŋ hoti:—taŋ sandhāy' etaŋ vuttaŋ.

[225[26]] *Evam eva kho* ti ettha idaŋ opammasaŋsandanaŋ, usukāro viya hi jātijarāmaraṇabhīto[11] yogī daṭṭhabbo. vaṅkakuṭilajimhatejanaŋ viya, vaṅkakuṭilajimhaŋ[12] cittaŋ[12] dve alātā viya, kāyikacetasikaviriyaŋ tejanaŋ ujuŋ karontassa kañjikatelaŋ[13] viya, saddhā namanadaṇḍako viya, lokuttaramaggo usukārassa[14] vaṅkakuṭilajimhaŋ[15] tejanaŋ[15] kañjikatelena[16] sinehetvā alātesu tāpetvā namanadaṇḍakena ujukaraṇaŋ[17] viya, imassa bhikkhuno vaṅkakuṭilajimhacittaŋ saddhāya sinehetvā kāyikacetasikaviriyena tāpetvā lokuttaramaggena ujukaraṇaŋ,[18] usukārassa[19] evaŋ[19] ujukatena tejanena sapattaŋ vijjhitvā sampatti anubhavanaŋ viya[20] yogino, tathā

---

1 B. assa. 2 B. *adds* no. 3 B. S. padah°.
4 B. S. upekkhaŋ; S. *adds* vā. 5 B. pahiyyati.
6 B. S. pajahatî ti. 7 B. S. āgatā.
8 B. S. *omit*. 9 S. pi.
10 B. S. *omit* samanta. 11 B. °bhibhūto.
12 C. B. °jimhacittaŋ.
13 B. kiñcika°. 14 B. ussu°.
15 B. S. °jimhatejanaŋ.
16 B. kiñcika°.
17 B. S. ujuŋ karaṇaŋ.
18 S. ujuŋ karaṇaŋ.
19 B. usukārass' eva evaŋ; S. usukārass' eva, *omits* evaŋ.
20 B. S. *add* imassa.

ujukatena cittena kilesagaṇaŋ[1] vijjhitvā pāsādike senāsane nirodhavarathalagatassa[2] phalasamāpattisukhânubhavanaŋ daṭṭhabbaŋ.

Idha tathāgato hi[3] "sukhā paṭipadā khippâbhiññā bhikkhuno ca[4] dukkhā paṭipadā khippâbhiññā"[5]* bhikkhuno ca paṭipattiyo kathitā itaresaŋ dvinnaŋ na kathitā, tā kathetuŋ idaŋ[6] desanaŋ ārabhi: Imāsu dvīsu kathitāsu itarā pi kathitā va honti. Āgamanīyapaṭipadā[7] pana na kathitā, taŋ kathetuŋ imaŋ desanaŋ ārabhi: sahāgamanīyā pi vā paṭipadā kathitā ca[8] adassitam pana ekaŋ Buddhappādaŋ dassetvā ekassa kulaputtassa nikkhamanadesanaŋ arahattena vinivaṭṭessāmî[9] ti dassetuŋ imaŋ desanaŋ ārabhi. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Devadahasuttaŋ paṭhamaŋ.

102.

[Pañcattayasuttavaṇṇanā]

[228[7]] *Evam me sutan* ti Pañcattayasuttaŋ.[10]

[228[11]] Tattha "*eke* ti ekacce.

[228[11]] *Samaṇabrāhmaṇâ* ti, paribbājûpagatabhāvena Samaṇā jātiyā Brāhmaṇā, lokena vā Samaṇâ ti ca Brāhmaṇâ ti ca, evaŋ sammatā."†

"Aparantaŋ[11] kappetvā vikappetvā gaṇhantî ti '*aparantakappikā*.'‡ Aparantakappo vā etesaŋ atthî ti pi aparantakappikā."§

* *Cf.* D. III. 106; A. II. 149, 154; A. V. 63; Dhs. 177 *ff.*; SnA. 497.
† = DA. I. 102.
‡ D. I. 30, 39.
§ DA. I. 118-119.

1 B. °gahaṇaŋ.
2 C. °varatalagatassa; S. nirodhaparamabalavantassa.
3 S. *omits.*
4 B. S. *omit.*
5 B. dandhābhiññā.
6 B. imaŋ.
7 B. āgamaniyappaṭi°.
8 B. va; S. *omits.*
9 B. S. vinivaṭṭissāmî.
10 B. Pañcāyatanasuttaŋ.
11 S. apaharantaŋ.

Ettha ca anto ti sakkāyo kho āvuso eko anto ti ādisu viya idha koṭṭhāso adhippeto.

[228[12]] "Kappo ti taṇhādiṭṭhiyo. Vuttam pi c' etaŋ: 'Kappo ti, uddānato[1] dve kappā, taṇhākappo ca diṭṭhikappo câ '* ti. Tasmā taṇhādiṭṭhivasena anāgataŋ khandhakoṭṭhāsaŋ kappetvā pakappetvā[2] ṭhitâ ti *aparantakappikâ* ti evam ettha attho daṭṭhabbo. Tesam evaŋ aparantaŋ kappetvā ṭhitānaŋ punappuna[3] uppajjanavasena aparantam eva anugatā diṭṭhî ti *aparantânudiṭṭhino.* Te evaŋ diṭṭhino taŋ *aparantaŋ ārabbha* āgamma paṭicca aññam pi janaŋ diṭṭhigatikaŋ karontā *anekavihitāni adhivuttipadāni*[4] *abhivadanti*,

Anekavihitānî ti anekavidhāni.

Adhivuttipadānî[4] ti adhivacanapadāni. Atha vā bhūtam atthaŋ adhibhavitvā yathā sabhāvato agahetvā[5] vattanato adhivuttiyo[4] ti diṭṭhiyo vuccanti, adhivuttīnaŋ[4] padāni adhivuttipadāni[4] diṭṭhidīpakāni vacanānî ti attho."†

[228[13]] *Saññî* ti saññāsamaṅgī.

[228[13]] "*Arogo* ti nicco."‡

[228[14]] "*Itth' eke* ti, itthaŋ eke, evam eke ti attho."§ Iminā soḷasa "saññīvādā"|| kathitā.

[228[14]] *Asaññî* ti iminā aṭṭha "asaññīvādā."¶

[228[15]] "*N' evasaññīnāsaññî*"** ti iminā aṭṭha n' evasaññīnāsaññīvādā.

[228[17]] *Sato vā pana sattassâ* ti iminā satta ucchedavādā. Tattha "*sato* ti vijjamānassa. *Ucchedan* ti upacchedaŋ. *Vināsan* ti adassanaŋ. *Vibhavan* ti bhavavigamaŋ. Sabbān' etāni aññamañña-vevacanān' eva."††

* =Nd. I. 97, 112; *cf.* SnA. 366; Nd. II. 193.
† *Cf.* DA. I. 103-104.
‡ =DA. I. 119. § =DA. I. 120.
|| *Cf.* D. I. 31; DA. I. 119; Mhbv. 110.
¶ D. I. 32; DA. I. 119; Mhbv. 110.
** *Cf.* A. II. 34; DA. I. 119; Nd. I. 97; Vism. 335 *ff.*
†† =DA. I. 119-120.

[1] S. udānato. [2] C. B. *omit.*
[3] B. S. punappunaŋ.
[4] B. S. adhimutti°. [5] B. S. aggahetvā.

[228[18]] *Diṭṭhadhammanibbānaŋ vā*[1] *panâ* ti[1] iminā pañca diṭṭhadhammanibbānavādā kathitā, tattha "diṭṭhadhammo ti paccakkhadhammo vuccati. Tattha tattha paṭiladdha-attabhāvass' etaŋ adhivacanaŋ. Diṭṭha-dhamme nibbānaŋ *diṭṭhadhammanibbānaŋ*, imasmiŋ yeva attabhāve dukkhavūpasaman ti attho."*

[228[19]] *Santaŋ vâ* ti saññī[2] ādivasena tīh' ākarehi[3] santaŋ.

[228[22]] *Tīṇi hontî* ti saññī attâ ti ādīni santavasena[4] ekaŋ itarāni dve ti evaŋ tīṇi.

[229[1]] *Rūpiŋ*[5] *vâ* ti karajarūpena vā kasiṇarūpena† vā rūpiŋ[5] tattha lābhī "kasiṇarūpam attâ ti"‡ gaṇhati. Takkī ubho[6] rūpāni gaṇhati[7] yeva.

[229[3]] *Arūpiŋ*[8] "arūpasamāpattiŋ nimittaŋ"[9]§ vā ṭhapetvā saññākkhandhaŋ[10] sesa-arūpadhamme vā attâ ti paññāpentā lābhino pi takkikā pi evaŋ paññāpenti. "Tatiyadiṭṭhi pana missakagāhavasena pavattā, catutthā takkagāhen' eva. Dutiyacatukke paṭhamadiṭṭhi samāpannakavārena[11] kathitā, dutiyadiṭṭhi asamāpannakavārena.[11] Tatiyadiṭṭhi suppamattaŋ[12] vā sarāvamattaŋ[12] vā kasiṇaparikammavasena, catutthadiṭṭhi vipulakasiṇavasena "[13]|| kathitâ ti veditabbā.

[229[15]] *Etaŋ*[14] *vā pan' ekesaŋ*[15] *upâtivattatan* ti saññî ti padena saŋkhepato vuttasaññasattakaŋ[16] atikkantānan ti attho. Apare aṭṭhakan ti vadanti.

[229[15], 230[3]] Tad ubhayam parato āvibhavissati[17] ayam pan' ettha saŋkhepattho keci hi etā[18] satta vā aṭṭha vā

* =DA. I. 121. † *Cf.* Vism. 326. ‡ DA. I. 119.
§ =DA. I. 119. || *Cf.* DA. I. 119.

---

1 B. vā ti; S. vādā ti.
2 B. S. *add* ti.
3 B. tīhakārehi.
4 B. S. santa-attavasena.
5 C. B. rūpī.
6 B. S. *add* pi.
7 S. gaṇhāti.
8 C. B. arūpī.
9 B. S. °pattinimittaŋ.
10 S. pañcakkhandhaŋ.
11 B. S. °vādena.
12 B. S. °mattena.
13 S. vipulla°.
14 B. Evaŋ.
15 S. pan' etesaŋ.
16 S. vuttaŋ saññāsa°.
17 B. āvībh°.
18 B. S. ettha.

saññā samatikkamituŋ sakkonti; keci pana na sakkonti. Tattha ye sakkonti te va gahitā tesam pana *ekekaŋ*[1] *upâtivattatam*[2] atikkamituŋ sakkontānaŋ yathā[3] nāma Gaṅgaŋ uttiṇṇesu manussesu eko dīghavāpiŋ gantvā niṭṭheyya, eko tato paraŋ mahāgāmaŋ evam evam[4] eke viññāṇañcâyatanam *appamāṇaŋ ānañjan*[5] ti vatvā tiṭṭhanti, eke "ākiñcaññâyatanaŋ."* Tattha "viññāṇañcâyatanaŋ"† tāva dassetuŋ *viññāṇakasiṇam eke* ti vuttaŋ, parato *ākiñcaññâyatanam eke* ti vakkhati.

[229[16]] *Tayidan* ti tam idaŋ.

Diṭṭhagatañ ca diṭṭhapaccayañ ca diṭṭhârammaṇañ ca Tathāgato abhijānāti,[6] iminā paccayena imaŋ[7] nāma dassanaŋ gahitan ti abhivisiṭṭhena ñāṇena jānāti.

[229[17]] Idāni tad-eva vitthārento *ye kho te bhonto* ti ādim āha.

[229[31]] *Yā vā pan' esaŋ*[8] *saññānan* ti[9] evaŋ vuttasaññānaŋ.

[229[32]] "*Parisuddhâ* ti nirupakkilesā."‡

[229[32]] "*Paramâ* ti uttamā."§

[229[32]] "*Aggâ* ti seṭṭhā."||

[229[32]] *Anuttariyâ* ti *akkhāyatî* ti asadisā kathiyyati.[10]

[230[1]] *Yadi* "*rūpasaññānan*"¶ ti iminā catasso rūpâvacarasaññā kathitā.

[230[1]] *Yadi arūpasaññānan* ti iminā ākāsānañcâyatanaviññāṇañcâyatanasaññā. Itarehi pana[11] dvīhi padehi samāpannakavāro[12] ca asamāpannakavāro[12] ca kathito ti. Evam

---

* Vism. 333, 335. † Vism. 331, 334.

‡ *Cf.* DA. I. 177, 219.

§ *Cf.* DhA. III. 237; VvA. 78. || *Cf.* VvA. 78.

¶ *Cf.* D. III. 244; S. III. 60; Nd. II. 545; Asl. 200; Vism. 328.

1 C. ekesaŋ. 2 B. S. upātivattānaŋ.

3 B. S. *add* pi. 4 B. S. eva.

5 B. S. āneñjaŋ. 6 S. abhijānātî ti.

7 B. idaŋ. 8 B. pana etāsaŋ.

9 B. *adds* etāsaŋ yadi rūpasaññānan ti; S. *adds* yā vā pana etásaŋ yadi rūpasaññānan ti.

10 B. S. kathiyati. 11 S. *adds* saddhiŋ. 12 B. °kavādo.

etā koṭṭhāsato aṭṭha atthato pana satta saññā honti samāpannakavāro[1] hi purimābhijāti[2] saṅgahito yeva.

[230[4]] *Tayidaŋ saṅkhatan* ti tam idaŋ sabbam pi saññāgataŋ saddhiŋ diṭṭhigatena saṅkhataŋ paccayehi samāgantvā kataŋ.

[230[4]] *Oḷārikan* ti saṅkhatattā va[3] oḷārikaŋ.

[230[4]] *Atthi kho pana saṅkhārānaŋ nirodho* ti etesam pana saṅkhatan ti vuttānaŋ "*sankhārānaŋ nirodho*"* ti saṅkhaŋ[4] gataŋ[5] nibbānaŋ nāma atthi.

[230[5]] *Atth' etan ti iti viditvâ* ti taŋ kho pana nibbānam atthi etan ti evaŋ jānitvā.

[230[5]] *Tassa nissaraṇadassāvî* ti tassa saṅkhatassa nissaraṇadassī nibbānadassī.

[230[5]] *Tathāgato tad upātivatto* ti taŋ saṅkhatam atikkanto[6] samatikkanto ti attho.

[230[7]] *Tatrâ* ti tesu aṭṭhasu asaññīvādesu.

[230[8]] *Rūpiŋ*[7] *vâ* ti ādīni saññīvāde vuttanayen' eva veditabbāni.[8] Ayañ ca yasmā asaññīvādo tasmā idha[9] dutiyacatukkaŋ na vuttaŋ.

[230[17]] "*Paṭikkosantî*[10] ti paṭibāhan ti"† paṭisedhenti.

[230[17]] *Saññārogo* ti ādisu ābādhaṭṭhena rogo. Sadosaṭṭhena *gaṇḍo*. Anupaviṭṭhaṭṭhena[11] *sallaŋ*.

[230[31]] *Āgatiŋ vā gatiŋ vâ*[12] ti ādisu paṭisandhivasena āgatiŋ. Gativasena[13] *gatiŋ*. "Cavanavasena *cutiŋ*."‡ Upapajjanavasena *upapattiŋ*. Punappuna[14] upapajjitvā[15] aparâparaŋ[16] ghaṭanavasena[17] *vuddhiŋ*[18] *virūḷhiŋ*[19] *vepullan*.

* =S. IV. 217. † *Cf.* DA. I. 160.
‡ *Cf.* Vism. 460; DA. II. 351; MA. I. 216.

1 B. samāpannavāro. 2 B. S. purimāhi chahi.
3 B. ca. 4 B. nirodhasankhātaŋ; S. sankhātaŋ.
5 B. S. *omit*. 6 B. atikkamatthe.
7 B. rūpī; S. arūpī. 8 B. veditabbā.
9 S. idaŋ. 10 C. paṭisakkontī.
11 B. anupaviṭṭhena. 12 B. S. *omit* gatiŋ vā.
13 B. cutivasena. 14 B. S. punappunaŋ.
15 B. uppajjitvā. 16 B. *adds* va.
17 B. ghanavasena; S. upapajjanavasena.
18 B. S. vuḍḍhiŋ. 19 B. S. viruḷhiŋ.

Kāmañ ca[1] catuvokārabhave rūpaŋ vinā pi viññāṇassa pavatti atthi. Sese pana tayo khandhe vinā n' atthi. Ayam pana pañho pañcavokārabhavavasena kathito, pañcavokāre hi cattāro[2] khandhe vinā viññāṇassa pavatti nāma n' atthi.

[231[3]] Vitaṇḍavādī pan' ettha: *aññatra rūpâ* ti ādivacanato arūpabhave pi rūpaŋ asaññabhave[3] ca viññāṇaŋ atthi. Tathā nirodhasamāpannassâ ti vadati, so vattabbo vyañjanacchāyāya[4] ce atthaŋ paṭibāhasi *āgatiŋ vâ* ti ādivacanato taŋ[5] viññāṇaŋ pakkhī dvipadacatuppadā viya uppatitvâpi gacchati[6] padasâpi dhāvati[7] govisāṇa[8]-vallī[9]-ādīni[10] viya ca vaḍḍhatî ti āpajjati. Yena[11] Bhagavatā anekasatesu suttesu tayo bhavā vuttā, te arūpabhavassa abhāvā dve va āpajjanti, tasmā mā evam avoca yathā vuttam atthaŋ dhārehî ti, *tatrâ* ti aṭṭhasu nevasaññīnâsaññīvādesu bhummaŋ.

[231[4]] Idhâpi *rūpiŋ*[12] *vâ* ti ādīni vuttanayen' eva veditabbāni.

[231[17]] *Asaññā sammoho* ti nissaññabhāvo[13] nāma[14] sammohaṭṭhānaŋ yo hi kiñci na jānāti tam asaññī eso ti vadanti.

[231[29]] *Diṭṭhasutamutaviññātabbassa*[15]* *saṅkhāramattenâ*[15] ti diṭṭhaviññātabbamattena sutaviññātabbamattena mutaviññātabbamattena.

Ettha ca[16] vijānānî ti viññātabbaŋ diṭṭhasutamutaviññātamattena[17] pañcadvārikasaññāpavattimattenâ ti ayam hi ettha attho. *Saṅkhāramattenâ* ti oḷārikasaṅkhārapavattenâ[18] ti attho.

* *Cf.* Nd. II. 276, 298; It. 112.

[1] S. kāmaŋ. [2] B. S. etthake.
[3] S. asaññībhave. [4] B. S. byañ.
[5] C. tava. [6] B. āgacchati.
[7] B. S. gacchati. [8] B. S. govisāla.
[9] B. valli. [10] B. kādīni.
[11] B. ca; S. yeva. [12] B. rūpī.
[13] B. nissaññāb°. [14] B. S. nām' esa.
[15] B. S. °viññātabbasaŋkhāramattenā.
[16] B. *omits.* [17] B. °viññātabbamattena.
[18] B. °khārapavimattenâ; S. °khārappavattenâ.

[231[30]] *Etassa āyatanassâ* ti etassa nevasaññānâsaññâyatanassa.

[231[30]] "*Upasampadan* ti paṭilābhaŋ."*

[231[30]] *Byasanaŋ h' etan* ti vināso h' esa[1] vuṭṭhānaŋ etan[2] ti attho. Pañcadvārikasaññāpavattaŋ hi oḷārikasaṅkhārapavattaŋ[3] vā appavattaŋ katvā taŋ samāpajjitabbaŋ. Tassa pana pavattena tato vuṭṭhānaŋ hotî ti dasseti.

[232[1]] *Sasaṅkhārasamāpattipattabbam akkhāyatî* ti oḷārikasaṅkhārapavattiyā[3] pattabban ti[4] akkhāyati.

[232[2]] *Saṅkhārâvasesasamāpattipattabban*[5] ti saṅkhārānaŋ ye[6] avasesā bhāvanâvasena sabbaŋ[7] sukhumabhāvaŋ[7] pattā saṅkhārā tesam pavattiyā etam pattabban ti attho. Evarūpesu hi saṅkhāresu pavattesu etam pattabbaŋ nāma hoti.

[232[3]] *Tayidan* ti tam idaŋ. Etaŋ sukhumaŋ pi samānaŋ *saṅkhataŋ*. Saṅkhatattā ca *oḷārikaŋ*.

[232[7]] *Tatrâ* ti sattasu ucchedavādesu bhummaŋ.

[232[15]] *Uddhaŋ sarâ* ti[8] uddhaŋ vuccati anāgataŋ[9] saŋsāravādaŋ[10] saŋsarantî[11] ti attho.

[232[15]] "*Āsattiŋ yeva abhivadantî* ti lagganaŋ[12] yeva vadanti. Āpattin[13] ti pi pāṭho taṇhaŋ yeva vadantî ti "† attho.

[232[16]] *Iti pecca*[14] *bhavissāmâ* ti evam pecca[14] bhavissāma khattiyā bhavissāma brāhmaṇā bhavissāmâ ti evam ettha nayo veditabbo.[15]

---

* *Cf.* DA. I. 313; DA. II. 479.

† *Cf.* Nd. I. 51, 221.

---

1 S. so ca.
2 B. S. h' etaŋ.
3 S. °khārappava°.
4 C. *adds* na.
5 *Text* °vasesasāma°; C. patabban.
6 B. S. yeva.
7 B. S. sabbasukhu°.
8 B. paranti; S. parāmasantî ti.
9 B. S. anāgatasaŋsāravādo.
10 B. S. anāgataŋ saŋsāravādo.
11 B. sarantî; S. parāmasantî.
12 B. lagganakaŋ.
13 S. āsatthin.
14 B. pacca.
15 B. S. nettabbo.

[232[19]] *Vāṇijûpamā*[1] *maññe* ti vāṇijûpamā viya vāṇijapaṭibhāgā[2] vāṇijasadisā mayhaŋ upaṭṭhahanti.

[232[23]] *Sakkāyabhayâ* ti sakkāyassa bhayā. Te hi yathā va[3] "cattāro kho mahārāja abhayassa bhāyanʿti, katame cattāro? Gaṇḍuppādo kho mahārāja bhayā[4] paṭhaviŋ[5] na khādati mā paṭhavī[5] khīyî[6] ti kho[7] netā[7] kho[8] mahāraja ekapādena tiṭṭhati, mā paṭhavī[5] osīdî ti, kikī kho mahārāja uttānā seti,"* mā abbhā udīyî[9] ti, brāhmaṇadhammiko kho mahārāja brahmacariyaŋ na carati mā loko ucchijjî ti. Ime cattāro abhayassa bhāyanʿti, evaŋ sakkāyassa bhāyanʿti. *sakkāyaparijigucchâ*[10] ti tam eva tebhūmakadhammasaṅkhātaŋ[11] sakkāyaŋ parijigucchamānā.

[232[25]] *Sāgaddūlabaddho*[12] ti daṇḍake rajjuŋ pavesetvā baddhasunakho[13] evam ev' ime[14] ti.

Ettha daḷhā[15] thambho[16] viya, khīlo viya ca, tebhūmakadhammasaṅkhāto[16] sakkāyo daṭṭhabbo sā viya, diṭṭhigatiko daṇḍako viya, diṭṭhi rajju viya, taṇhā gaddulena[17] bandhitvā *thambhe vā khīle vā upanibaddha*sunakhassa[18] attano[19] dhammatāya chinditvā gantuŋ asamatthassa anuparidhāvanaŋ viya diṭṭhigatikassa diṭṭhidaṇḍake pavesitāya taṇhārajjuyā bandhitvā[20] sakkāye upanibaddhassa[18] anuparidhāvanaŋ veditabbaŋ.

[233[9, 10]] *Imān' eva pañc' âyatanānî* ti imān' eva pañcakāraṇāni. Iti mātikaŋ ṭhapentena pi pañc' eva ṭhapitāni nigamentena pi pañc' eva nigamitāni, bhājentena panà cat-

* *Cf.* SnA. 317.

[1] S. °pamaŋ. [2] S. *omits.* [3] B. S. yath' eva.
[4] B. *omits.* [5] B. patha°. [6] B. khiyî.
[7] B. S. *omit.* [8] B. S. konto kho.
[9] B. uddiyî; S. udrīyî.
[10] B. S. sakkāyassa parijigucchā.
[11] B. S. tebhumikasaṅkhātaŋ.
[12] B. °bandho (*and always*); S. gaddalabandho.
[13] B. S. bandha°. [14] S. īme.
[15] B. S. daḷhatthambho. [16] B. S. tebhumika°.
[17] S. gaddalena. [18] B. S. upanibandha°.
[19] B. *adds* va. [20] S. bandhetvā.

tāri bhājitāni, diṭṭhadhammanibbānaŋ kuhiŋ paviṭṭhan ti ekattanānattavasena dvīsu padesu paviṭṭhan ti veditabbaŋ. Evañ ca catucattārīsa[1] aparantakappike dassetvā idāni aṭṭhārasa pubbantakappike dassetuŋ "*Santi bhikkhave* ti ādim āha.

Tattha atīta-koṭṭhāsasaṅkhataŋ"* "pubbantaŋ kappetvā vikappetvā gaṇhantî ti *pubbantakappikā*."† "Pubbantakappo vā etesaŋ atthî ti pubbantakappikā. Evaŋ sesam[2] pi pubbe vuttappakāraŋ vuttanayen' eva veditabbaŋ."‡

[233[13]] "'*Sassato attā ca loko câ*'§ ti rūpâdisu aññataraŋ attâ ti ca loko ti ca gahetvā, sassato amato[3] nicco dhuvo ti abhivadanti. Yath' āha: Rūpaŋ attā c' eva *loko ca sassato câ* ti 'attānañ ca lokañ ca paññāpentî'"||¶ ti vitthāro. Asassatâdisu pi es' eva nayo. Ettha ca paṭhamavādena "cattāro sassatavādā"** vuttā. Dutiyavādena "satta ucchedavādā,"†† nanu c' ete heṭṭhā āgatā va,[4] idha kasmā puna gahitâ ti? Heṭṭhā tattha tattha mato tattha tatth' eva ucchijjatî ti dassanatthaŋ āgatā. Idha pana pubbe-nivāsalābhī diṭṭhigatiko atītaŋ passati na anāgataŋ, tassa evaŋ-hoti pubbantato āgato attā idh' eva ucchijjati, ito paraŋ na gacchatî ti, imass' atthassa dassanatthaŋ gahitā. Tatiyavādena "cattāro ekaccasassatavādā"‡‡ vuttā. Catutthavādena "cattāro amarāvikkhepikā"§§ vuttā.

[233[19]] *Antavâ* ti sapariyanto paricchinno parivaṭumo.

---

* =DA. I. 118.

† =DA. I. 103; *cf.* DA. I. 118, *which reads* aparanta *for* pubbanta.

‡ DA. I. 118-119, *which also reads* aparanta *for* pubbanta.

§ =D. I. 14 *ff.*

|| DA. I. 104. ¶ =D. I. 13 *ff.*

** DA. I. 102; *cf.* D. I. 13-16; Pṭs. I. 155.

†† =DA. I. 102; *cf.* D. I. 34; Pṭs. I. 155.

‡‡ =DA. I. 102; D. I. 17; Pṭs. I. 155.

§§ =DA. I. 102; *cf.* D. I. 24-27; Pṭs. I. 155.

---

[1] B. °cattālīsa; S. cattāḷīsa. [2] S. sesasu.

[3] B. S. amaro. [4] B. *omits.*

Avaḍḍhitakasiṇassa taŋ kasiṇam *attâ* ti *ca loko* ti ca gahetvā evaŋ hoti, dutiyavādo[1] vaḍḍhitakasiṇassa-vasena vutto. Tatiyavādo[1] "tiriyaŋ vaḍḍhetvā uddham adho avaḍḍhitakasiṇassa."* Catutthavādo[1] takkivasena vutto. Anantaracatukkaŋ heṭṭhā vuttanayam eva.

[233[32]] *Ekantasukhî*[2] ti nirantarasukhī. Ayaŋ diṭṭhilābhī[3] jātissaratakkīnaŋ[4]-vasena uppajjati. Lābhino hi pubbenivāsañāṇena khattiyâdikule ekantasukham eva attano jātiŋ anussarantassa evaŋ diṭṭhi uppajjati, tathā jātissarassa[5] paccuppantaŋ sukhamanubhavato atītāsu sattasu jātisu tādisam eva attabhāvaŋ anussarantassa, takkissa pana idha sukhasamaṅgino atīte p' aham evam eva ahosin ti takken' eva uppajjati.

[233[33], 234[4]] *Ekantadukkhî* ti ayan diṭṭhilābhino nuppajjati, so hi ekanten' eva idha jhānasukhena[6] sukhī[7] hoti. Idha dukkhena[8] phuṭṭhassa pana jātissara[9]-takkiss'[7] eva[10] ca sā[11] uppajjati. Tatiyā idha vokiṇṇasukhadukkhānaŋ sabb' esam pi tesaŋ uppajjati tathā catutthadiṭṭhilābhino hi idāni catutthajjhānavasena[12] adukkhamasukhassa pubbe pi[13] catutthajjhānikam[3] eva brahmalokaŋ anussarantassa jātissarassâ[14] pi paccuppanne majjhattassa[15] anussatiyā[16] pi[17] majjhattabhūtaṭṭhānam eva anussarantassa takkino pi paccuppanne majjhattassa atīte pi evaŋ bhavissatî ti takken' eva gaṇhantassa ca[18] sā[18] diṭṭhi uppajjati. Ettāvatā "cattāro sassatavādā, cattāro ekaccasassatavādā,[19] cattāro antânantikā, cattāro amarā-

* *Cf.* DA. I. 115.

[1] C. °vāro.
[2] *Text* °sukkhī.
[3] S. °lābhino.
[4] B. jātisara°.
[5] B. jātisarantassa.
[6] S. °sukhe.
[7] B. sukhito.
[8] C. dukkha.
[9] B. jātisarantassa; S. jātiŋ sarantassa.
[10] B. tikkiss' eva.
[11] S. esā.
[12] B. catutthajhān°.
[13] B. *omits.*
[14] B. jātisarantassâ.
[15] B. paccuppannamajjha°.
[16] B. anusarantassā; S. *omits.*
[17] S. *omits.*
[18] B. S. esā.
[19] B. S. °sassatikā.

vikkhepikā, dve adhiccasamuppannikâ"* ti aṭṭhārasa pi pubbantakappikā kathitā honti, idāni diṭṭhuddhāraŋ uddharanto *tatra bhikkhave* ti ādim āha.

[234[9]] Tattha *paccattaŋ*[1] *yeva*[1] *ñāṇan* ti paccakkhañāṇaŋ.

[234[9]] "*Parisuddhan* ti nirûpakkilesaŋ."†

[234[9]] "*Pariyodātan* ti pabhassaraŋ."‡ Sabbapadehi vipassanāñāṇaŋ yeva kathitaŋ, saddhâdayo hi pañcadhammā bāhirasamayasmiŋ[2] honti vipassanāñāṇaŋ sāsanasmiŋ yeva.

[234[12]] *Tattha ñāṇabhāgamattam eva pariyodapentî* ti mayam[3] idaŋ[3] jānāma[3] mayam idaŋ jānāmâ ti evaŋ tattha ñāṇakoṭṭhāsaŋ otārenti yeva.

[234[14]] *Upādānam akkhāyatî* ti na taŋ ñāṇaŋ micchādassanaŋ[4] nāma,[4] tasmā tad api tesaŋ bhavantānaŋ diṭṭh*upādānam akkhāyatî* ti attho. Athâpi taŋ jānanamattalakkhaṇattā ñāṇabhāgamattam eva tathâpi tassa dassanassa[5] anupâtivattanato upādānapaccayato ca upādānam eva.

[234[16]] *Tad upātivatto* ti taŋ diṭṭhiŋ atikkanto.

[235[8]] Ettāvatā "cattāro sassatavādā, cattāro ekaccasassatikā, cattāro antânantikā, cattāro amarāvikkhepikā, dve adhiccasamuppannikā, soḷasa saññīvādā, aṭṭha asaññīvādā, aṭṭha nevasaññīnāsaññīvādā, satta ucchedavādā, pañca diṭṭhadhammanibbānavādâ,"§ ti Brahmajāle|| āgatā "dvāsaṭṭhī[6] diṭṭhiyo kathitā honti."¶ Brahmajāle pana kathite idaŋ suttaŋ akathitam eva hoti. Kasmā? Idha tato atirekāya sakkāyadiṭṭhiyā āgatattā, imasmim pana kathite Brahmajālaŋ kathitam eva hoti. Idāni imā dvāsaṭṭhidiṭṭhiyo[7] uppajjamānā sakkāyadiṭṭhipamukhen' eva[8] uppajjantî ti dassetuŋ *idha, bhikkhave, ekacco* ti ādim āha.

---

* =Pṭs. I. 155= DA. I. 102.
† =DA. I. 177; *cf.* DA. I. 219; MA. I. 142.
‡ *Cf.* Nd. II. 402; DA. I. 219.
§ =Pṭs. I. 155=DA. I. 102.
|| D. I. 1 *ff*. ¶ D. I. 12-39.

---

[1] C. paccattañ ñeva. [2] B. *adds* pi. [3] B. S. *omit.*
[4] B. dassananām' etaŋ; S. dassanaŋ nām' etaŋ.
[5] S. vādassa. [6] B. S. *add* pi.
[7] S. dvāsaṭṭhī diṭṭhiyo. [8] S. °diṭṭhippamu°.

[235[9]] Tattha *paṭinissaggā* ti pariccāgena.

[235[10]] *Kāmasaŋyojanānaŋ anadiṭṭhānā*[1] ti pañcakāmaguṇataṇhānaŋ nissaṭṭhattā.

[235[10]] *Pavivekaŋ pītin* ti sappītikajhānadvaya[2] pītiŋ.[2]

[235[13], 236[27]] *Nirujjhatī*[2] ti jhānanirodhena nirujjhati. Samāpattito pana vuṭṭhitassa niruddhā nāma hoti. Yath' eva[3] hi *adukkhamasukhāya vedanāya nirodhā uppajjati nirāmisaŋ sukhaŋ, nirāmisassa*[4] *sukhassa*[4] *nirodhā uppajjati adukkhamasukhā vedanā* ti ettha na ayam attho hoti. Catutthajjhānanirodhā "tatiyajjhānaŋ[5] *upasampajja viharatī*"* ti ayam pan' ettha attho. Catutthajjhānā vuṭṭhāya tatiyajjhānaŋ[6] samāpajjati, "tatiyajjhānā vuṭṭhāya catutthajjhānaŋ[7] samāpajjatī" ti† evaŋ sampadam idaŋ veditabbaŋ.

[235[14]] *Uppajjati domanassan* ti najjhānapariyādānakadomanassaŋ[8] samāpattito vuṭṭhitacittassa pana kammaniyabhāvo[9] kathito, *pavivekā pītī* ti sā va[10] jhānadvayapīti.[11]

[235[15]] *Yaŋ chāyā jahatī* ti yaŋ ṭhānaŋ chāyā jahati. Kiŋ[12] vuttaŋ hoti? Yasmiŋ ṭhāne chāyā atthi, tasmiŋ ātapo n' atthi, yasmiŋ ātapo atthi,[13] tasmiŋ chāyā n' atthī ti.

[235[32]] *Nirāmisaŋ sukhan* ti tatiyajjhānasukhaŋ.

[236[21]] *Adukkhamasukhan* ti catutthajjhānavedanaŋ.

[237[13]] *Anupādāno 'ham asmī*[14] ti niggahaṇo[15] 'ham asmi.

[237[16]] *Nibbānasappāyan* ti nibbānassa sappāyaŋ upakā-

---

* =D. I. 75, 183=M. III. 43.

† *Cf.* D. II. 156.

---

[1] S. anadhiṭṭhānā.

[2] B. °dvāyaŋ. Pīti nirujjhati; S. sappītikajjhānadvayassa pītiŋ.

[3] B. Tath' eva.

[4] B. nirāmisasukhassa.

[5] S. tatiyaŋ jhānaŋ.

[6] B. S. tatiyaŋ jhānaŋ.

[7] B. S. catutthaŋ jhānaŋ.

[8] B. hīna jhāna°; S. hi jhāna°.

[9] S. kammanīya°.

[10] B. sā eva.

[11] B. °dvayappīti.

[12] S. Idaŋ.

[13] C. n' atthi.

[14] C. asmiŋ; B. anupādāno h' asmī.

[15] B. niggahamāṇo ahaŋ.

rabhūtaŋ. Nanu ca maggadassanaŋ[1] nāma sabbattha nikantiyā sukkhāpitāya sampajjati.[2] Katham etaŋ nibbānassa upakārapaṭipadā nāma jātan ti? Sabbattha anupādiyanavasena[3] agaṇhanavasena[4] upakārapaṭipadā nāma jātaŋ.

[237[16]] *Abhivadatî* ti abhimānena upavadati.

[237[14]] *Pubbantânudiṭṭhin* ti aṭṭhārasavidham pi pubbantânudiṭṭhiŋ.

[237[15]] *Aparantânudiṭṭhin* ti catucattārīsavidham[5] pi aparantânudiṭṭhiŋ.

[237[25]] *Upādānam akkhāyatî* ti aham asmî ti gaṇhantassa[6] sakkāyadiṭṭhipariyāpannattā diṭṭhûpādānaŋ akkhāyati.

[237[29]] *Santivarapadan*[7] ti vûpasantakilesattā[8] santaŋ uttamapadaŋ.[9]

[237[30]] *Channaŋ phassāyatanānan* ti Bhagavatā yattha cakkhuñ[10] ca[10] nirujjhati rūpasaññā ca virajjati[11] yo[12] āyatane[13] veditabbo[14] ti; ettha dvinnaŋ āyatanānaŋ paṭikkhepena nibbānaŋ dassitaŋ:—

"Yattha āpo ca paṭhavī[15] tejo vāyo na gādhati
Ato[16] sarā[17] nivattanti ettha vaṭṭaŋ[18] na vaṭṭati[19]
Ettha nāmañ ca rūpañ ca asesaŋ uparujjhatî"* ti

Ettha padesa[20] saṅkhārapaṭikkhepena[21] nibbānaŋ dassitaŋ.

---

* =S. I. 15; *first line*=Ud. I. 10.

---

1 S. maggassa dassanaŋ.
2 B. S. uppajjati.
3 B. anupādiyavasena.
4 B. aggaṇ°.
5 S. catucattāḷī°.
6 B. S. gahaṇassa.
7 S. °varaŋ padaŋ.
8 B. vūpasantaŋ kilesasantattā.
9 S. uttamaŋ padaŋ.
10 B. S. cakkhu c' eva.
11 B. nirujjhati.
12 B. *omits*; S. so.
13 B. sesāyatanena; S. āyatanena.
14 B. veditabbā.
15 S. *adds* ca.
16 B. atto.
17 B. S. parā.
18 S. vajjaŋ.
19 B. S. nivattati.
20 B. pana.
21 B. °kkhepen' eva.

"Kattha[1] āpo ca paṭhavī[2] tejo vāyo na gādhati ?
Kattha[3] dīghañ ca rassañ ca aṇuŋ thūlaŋ subhâsubhaŋ ?
Kattha[3] nāmañ ca rūpañ ca asesaŋ uparujjhatî ti ?"*

[238[3]] "Tattha veyyākaraṇaŋ bhavati: viññāṇaŋ anidassanam anantaŋ sabbato"† pabhanti ettha sabbasaṅkhārapaṭikkhepena[4] nibbānaŋ dassitaŋ. Imasmim pana sutte cha āyatanapaṭikkhepena dassitaŋ, aññattha ca *anupādā vimokkho* ti nibbānam eva dassitaŋ, idha pana arahattaphalasamāpatti. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Pañcattayasuttaŋ dutiyaŋ.

103.

[Kintisuttavaṇṇanā]

[238[6]] *Evam me sutan* ti Kintisuttaŋ.

[238[6]] Tattha *Kusinārāyan*[5] ti evaŋ-nāmake maṇḍalapadese.[6]

[238[7]] *Baliharaṇe* ti tasmiŋ vanasaṇḍe bhūtānaŋ baliŋ āharanti, tasmā so Baliharaṇan ti vutto.

[238[10]] *Cīvarahetû* ti cīvarakāraṇā. Cīvaraŋ paccāsiŋsamāno[7] ti attho.

[238[13]] *Iti bhavâbhavahetû* ti evam imaŋ desanāmayaŋ puññakiriyavatthuŋ[8] nissāya tasmin tasmiŋ bhave sukhaŋ vedissāmî[9] ti *dhammaŋ desetî* ti kin tumhākam evaŋ hotî ti attho.

[238[24]] *Cattāro satipaṭṭhānâ* ti ādayo sattatiŋsabodhipakkhiyadhammā[10] lokiyalokuttarā va kathitā.

* D. I. 223; *last line also at* S. I. 15. † =D. I. 223.

[1] B. Tattha; S. Yattha. [2] S. *adds* ca.
[3] B. S. Tattha.
[4] B. saṅkhāra°; S. sabbathasaṅkhāra°.
[5] B. Pisinārāyaŋ. [6] S. maṇḍalappadese.
[7] B. paccāsisamāno. [8] S. °kiriyāvatthuŋ.
[9] B. modissāmî. [10] C. sattatiŋsabodha°.

[239[1]] *Tatthâ* ti tesu sattatiŋsa[1] dhammesu.

[239[3]] *Siyaŋsû* ti[2] bhaveyyuŋ.

[239[4]] *Abhidhamme* ti abhivisiṭṭhe dhamme, imesu sattatiŋsabodhapakkhiyadhammesû[3] ti attho.

[239[5]] *Tatra ce* ti idam pi bodhapakkhiyadhamme[4] sve va bhummaŋ.

[239[6]] *Atthato c' eva nānaŋ vyañjanato*[5] *câ*[6] ti, ettha kāyo va satipaṭṭhānaŋ vedanā va[7] satipaṭṭhānan ti vutte *atthato nānaŋ* hoti, satipaṭṭhāno[8] ti vutte pana *vyañjanato nānaŋ* nāma hoti.

[239[9]] *Tad aminā*[9] *pî* ti taŋ tumhe iminā pi kāraṇena *jānathâ* ti atthañ ca vyañjanañ ca samānetvā ath' assa ca aññathā gahitabhāvo vyañjanassa ca micchâropitabhāvo dassetabbo.

[239[19]] *Yo dhammo yo vinayo* ti ettha: atthañ ca[10] vyañjanañ ca viññāpanakaraṇam[11] eva dhammo ca vinayo ca.

[240[5]] *Atthato hi kho sametî* ti sati yeva satipaṭṭhānan ti gahitā *vyañjanato nānan* ti kevalaŋ vyañjanam eva satipaṭṭhāno ti vā satipaṭṭhānan[12] ti vā micchâropetha.[13]

[240[10]] *Appamattakaŋ kho* ti suttantam patvā vyañjanaŋ appamattakaŋ nāma hoti, parittamattakaŋ[14] dhanitaŋ katvā ropite[15] pi[15] āropite pi nibbutim pattuŋ sakkā hoti, tatr' idaŋ[16] vatthu. Vijayârāmavihāravāsī kir' eko khīṇâsavathero[17] dvinnaŋ bhikkhūnaŋ suttaŋ āharitvā kammaṭṭhānaŋ kathento samuddho samuddho ti bhikkhave assutvā puthujjano bhāsatî ti dhanitaŋ katvā āha. Eko bhikkhu Samuddo[18] nāma, bhante

[1] B. S. sattatiŋsāya.

[2] C. siyun; S. *omits, replacing by* satta.

[3] B. S. sattatiŋsabodhi.

[4] B. S. bodhi°.

[5] B. S. byañ° (*throughout*).

[6] S. ca nānaŋ.

[7] B. S. ca.

[8] B. satipaṭṭhānā.

[9] B. S. iminā.

[10] S. ettha attho.

[11] B. °panakāraṇam.

[12] B. S. satipaṭṭhānā.

[13] S. °ropitaŋ.

[14] B. parittamattaŋ.

[15] B. S. *omit.*

[16] B. S. tatr' īdaŋ.

[17] B. S. khīṇâsavatthero.

[18] S. ko samuddho.

ti āha. Āvuso samuddho ti vutte pi Samuddo[1] ti[1] vutte[1] pi[1] mayaŋ loṇasāgaram eva jānāma, tumhe pana no atthagavesakā vyañjanagavesakā gacchatha mahāvihāre paguṇavyañjanānaŋ bhikkhūnaŋ santike vyañjanaŋ sodhāpethâ ti kammaṭṭhānam akathetvā[2] uṭṭhāpesi.[3] So aparabhāge mahāvihāre bheriŋ paharāpetvā bhikkhusaṅghassa catūsu maggesu pañhaŋ kathetvā parinibbuto. Evaŋ suttantaŋ patvā *vyañjanaŋ appamattakaŋ* nāma hoti, vinayam pana patvā no appamattakaŋ nāma,[1] sāmaṇerapabbajjâpi[4] hi[1] ubhato suddhikā[5] vaṭṭati, upasampadâdikammāni pi sithilâdīnaŋ dhanitâdikaraṇamatten' eva kuppan ti. Idha pana suttavyañjanaŋ[6] sandhāy' etaŋ vuttaŋ. Atha catutthavāre[7] vivādo, kasmā? Saññāya[8] vivādo ahaŋ satim[9] eva[9] satipaṭṭhānaŋ vadāmi, ayaŋ kāyo satipaṭṭhānan ti vadatî ti hi[1] nesaŋ saññā[10] hoti, vyañjane pi es' eva nayo.

[241[6]] *Na codanāya taritabban*[11] ti na codanatthāya gantabbaŋ.[12] Ekacco hi puggalo nalāṭe[13] te[14] sāsapamattā piḷakā ti vutto mayhaŋ nalāṭe[13] sāsapamattaŋ piḷakaŋ passasi attano nalāṭe[13] tālapakkamattaŋ mahāgaṇḍaŋ[15] na passasî ti vadati. Tasmā puggalo upaparikkhitabbo.

[241[9]] *Adandhadiṭṭhî*[16] ti anādānadiṭṭhi[17] suŋsumāraŋ[18] hadaye[18] pakkhipanto viya daḷhaŋ na gaṇhāti.

[241[13]] *Upaghāto* ti caṇḍabhāvena vanaghaṭṭitassa[19] viya dukkhuppatti.

[1] B. *omits*. [2] B. S. *add* va. [3] B. uṭṭhahi.
[4] B. samaṇera°. [5] B. suddhito.
[6] S. suttantabyañ°. [7] B. °vāde.
[8] B. paññāya.
[9] B. sati yeva; S. satiŋ yeva. [10] B. paññā.
[11] B. S. coditabbaŋ.
[12] B. vegāyitabbaŋ; S. coditabbaŋ.
[13] S. nalāte. [14] B. S. *omit*.
[15] B. mahāvaṇaŋ.
[16] B. adaḷhadiṭṭhî; S. adaḷhadiṭṭhin.
[17] S. °diṭṭhiŋ.
[18] C. °mārahadaye; B. saŋsu°. [19] B. vaṇa°.

[241[14]] *Suppaṭinissaggî* ti kiŋ nāma[1] ahaŋ[1] āpanno kadā āpanno ti vā tvaŋ āpanno tava upajjhāyo āpanno ti vā ekaŋ dve vāre vatvā pi asukaŋ nāma asukadivase nāma bhante āpann' attha saṇikaŋ[2] anussarathâ ti saritvā tāvadeva vissajjeti.[3]

[241[20]] *Vihesâ* ti bahuŋ atthañ ca kāraṇañ ca āharantassa "kāyacittakilamatho."*

[241[22]] *Sakkomî* ti evarūpo hi puggalo okāsaŋ kāretvā āpattiŋ āpann' attha bhante ti vutto kadā kismiŋ[4] vatthusmin? ti vatvā asukadivase asuka[5]-vatthusmiŋ[6] ti vutte na sarāmi āvuso ti vadati. Tato saṇikaŋ[2] bhante sarathâ ti bahuŋ vatvā sārito saritvā[7] vissajjeti.[8] Ten' âha *sakkomî* ti. Iminā nayena sabbattha attho veditabbo.

[242[12]] *Upekhā*[9] "*nâtimaññitabbâ* ti upekhā[9] na atikkamitabbā"† kattabbā janetabbâ ti.[10] Yo hi evarūpaŋ puggalaŋ ṭhitakaŋ yeva passāvaŋ karontaŋ disvā pi nanu āvuso nisīditabban ti vadati so upekhaŋ[11] atimaññati nāma.

[242[14]] *Vacīsaṅkhāro*[12] ti vacanasaṅkhāro[13] imehi kathitaŋ amūsaŋ antaraŋ paveseyya tumhe imehi idañ c' idañ[14] ca vuttan[15] ti amūhi kathitaŋ imesam antaram paveseyyâ ti attho.

[242[14]] *Diṭṭhipalāso*[16] ti ādīhi cittassa anārādhaniyabhāvo[17] kathito.

[242[20]] *Taŋ jānamāno samāno*[18] *garaheyyâ* ti taŋ satthā jānamāno samāno nindeyya amhe ti.

* *Cf.* SA. I. 196. † *Cf.* PvA. 37; KhuA. 247.

1 S. nāmâhaŋ.
2 S. sanikaŋ.
3 B. S. visajjissati.
4 B. kasmiŋ.
5 B. S. asukasmiŋ.
6 S. vatthusamiŋ.
7 B. sāritvā; B. S. *add* va.
8 S. visajjeti.
9 B. S. upekkhā.
10 B. S. *add* attho.
11 B. S. upekkhaŋ.
12 B. S. vacīsaṅkaro.
13 B. S. °sañcāro.
14 S. c' īdañ.
15 B. S. vuttā.
16 *Text* °paḷāso.
17 S. °dhanīyabhāvo.
18 *Text* samāṇo.

[242[23]] *Etam pan', âvuso, dhamman* ti etaŋ kalahabhaṇḍanadhammaŋ.

[243[2]] *Taŋ*[1] *ce* ti taŋ saññatti[2] kārakaŋ[2] bhikkhuŋ.

[242[25]] *Evaŋ vyākareyyâ*[3] ti mayā ete suddhante patiṭṭhāpitâ ti avatvā yena kāraneṇa saññatti[4] katā tad-eva dassento evaŋ vyākareyya.[3]

[243[7]] *Tâhaŋ*[5] *dhammaŋ sutvâ* ti ettha dhammo ti sārāṇīyadhammo adhippeto.

[243[10]] *Na c' ev' attānan*[6] ti ādisu brahmalokappamāṇo h' esa aggi uṭṭhāsi ko etam aññatta mayā nibbāpetuŋ samattho ti hi vadanto *attānaŋ ukkaŋseti* nāma, ettakā janā vicaranti[7] okāso laddhuŋ na sakkā, eko pi ettakamattaŋ nibbāpetuŋ samattho nāma n' atthî ti vedamāno *paraŋ vambheti* nāma. Tad ubhayam p' esa[8] na karoti. Dhammo pan' ettha sammāsambuddhassa vyākaranaŋ,[3] tesaŋ bhikkhūnaŋ saññattikāraṇaŋ[9] anudhammo tam[10] esa[10] *vyākaroti*[3] nāma.

[243[11]] *Na ca koci sahadhammiko* ti añño c' assa koci sahetuko parehi vutto vādo vā anuvādo vā garahitabbabhāvaŋ āgacchanto nāma n' atthi. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Kintisuttaŋ tatiyaŋ.

104.

[Sāmagāmasuttavaṇṇanā]

[243[15]] *Evam me sutan* ti Sāmagāmasuttaŋ.

[243[16]] Tattha *Sāmagāme* ti Sāmakānaŋ[11] ussannattā evaŋ laddhanāme gāme*.

[243[17]] "*Adhunā*† *kālakato*[12] ti sampati kālakato.[13]

* DA. III. 907.

† *From here to* *, p. 34=DA. III. 905-907.

[1] B. S. tañ.
[2] B. paññattakārakaŋ.
[3] B. S. byā°.
[4] B. paññatti.
[5] S. Tassâhaŋ.
[6] B. N' ev' attānan.
[7] S. vadanti.
[8] B. p' etaŋ.
[9] B. paññatti°.
[10] B. tad eva.
[11] B. Sāmākānaŋ.
[12] B. kālaŋ kato.
[13] B. kālaŋ kato; S. *adds* ti.

[243[18]] *Dvedhikajātâ*[1] ti dvejjhajātā[2] dvebhāgajātā.

[243[18]] *Bhaṇḍanâ*disu[3] bhaṇḍanaŋ pubbabhāga*kalaho*. Taŋ[4] daṇḍādānâdi[5]-vasena paṇṇattivītikkamavasena ca vaḍḍhitakalaho.[6]

[243[20]] *Na tvaŋ imaŋ dhammavinayaŋ ājānāsî* ti ādikaŋ viruddhavacanaŋ vivādo.

[243[19]] *Vitudantâ* ti vijjhantā.[7]

[243[23]] *Sahitam me* ti mama vacanaŋ atthasaŋhitaŋ.[8]

[244[1]] *Aviciṇṇan*[9] *te viparâvattan* ti yan tava aviciṇṇaŋ[9] cirakālasevanavasena[10] paguṇan[11] taŋ mama vādaŋ āgamma nivattaŋ.

[244[2]] *Āropito te vādo* ti tuyhaŋ[12] upari mayā doso āropito.

[244[2]] *Cara*[13] *vādappamokkhāyâ* ti bhattapuṭaŋ[14] ādāya tan taŋ upasaṅkamitvā vādapamokkhatthāya[15] uttaraŋ[16] pariyesamāno cara.[17]

[244[3]] *Nibbeṭhehi*[18] *vâ* ti[19] atha[20] vā[2] mayā āropitavādato attānaŋ moceti.[21]

[244[3]] *Sace pahosî* ti sace sakkosi.

[244[3]] ‘ *Vadho yevâ* ti maraṇaŋ eva.’*

[244[4]] *Nātaputtiyesû*[22] ti Nātaputtassa[3] antevāsikesu.

---

* *Cf.* ThigA. 241.

[1] B. S. dveḷhakajātā.
[2] B. S. *omit.*
[3] B. *omits.*
[4] S. kalaho.
[5] C. daṇḍanâdi.
[6] B. vaddhitaŋ kalaho.
[7] B. vitujjantā.
[8] B. S. °sañhitaŋ.
[9] B. S. adhiciṇṇaŋ.
[10] C. cirakālā sevana°; S. cirakālavasena.
[11] B. *adds* vā.
[12] B. S. tumhaŋ.
[13] S. para.
[14] S. °pūṭaŋ.
[15] B. vādappa°; S. tadappa°.
[16] B. uttari; S. uttariŋ.
[17] S. va.
[18] S. nibbedhehi.
[19] C. *omits.*
[20] S. *omits.*
[21] S. mocesi.
[22] B. S. Nāṭa° (*and always*).

[244⁶] *Nibbindarūpâ*[1] ti ukkaṇṭhitasabhāvā abhivādanâdīni pi[2] na karonti.

[244⁶] *Virattarūpâ* ti vigatapemā.

Paṭivānarūpâ[3] ti tesaŋ sakkaccakiriyato[4] nivattasabhāvā.

[244⁷] *Yathā tan* ti yathā[5] durakkatâdisabhāve *dhammavinaye* nibbindavirattapaṭivānarūpehi[2] bhavitabbaŋ. Tath' eva jātâ ti attho.

[244⁷] *Durakkavāte*[6] ti dukkathite.

[244⁷] *Duppavedite* ti duviññāpite.[7]

[244⁸] *Anupasamasaŋvattanike* ti rāgâdīnaŋ upasamaŋ kātuŋ asamattho.

[244⁸] *Bhinnathūpe* ti bhinnapatiṭṭhe. Ettha hi Nātaputto[8] va[9] nesaŋ patiṭṭhatthena[10] thūpo. So pana bhinno mato, tena vuttaŋ bhinnathūpe ti.

[244⁹] *Appaṭisaraṇe*[11] ti tass' eva abhāvena paṭisaraṇavirahite.[11] Nanu c' âyaŋ Nātaputto Nāḷandavāsiko. So: kasmā *Pāvâyaŋ kālakato*[12] ? ti. So kira Upālinā gahapatinā paṭividdhasaccena dasahi gāthāhi bhāsite Buddhaguṇe sutvā uṇhaŋ lohitaŋ chaḍḍesi. Atha naŋ aphāsukaŋ gahetvā Pāvaŋ agamaŋsu. So tattha kālam akāsi. Kālaŋ kurumāno ca: mama laddhi aniyyānikā sāravirahitā[13]; mayan tāva naṭṭhā avasesajano mā apāyapūrako ahosi; sace panâhaŋ: mama sāsanaŋ aniyyānikan ti vakkhāmi na saddahissanti; yaŋ nūn' âhaŋ dve pi jane na ekanīharena[14] uggaṇhāpeyyaŋ, te mamaccayena aññamaññaŋ vivadissanti; satthā taŋ vivādaŋ paṭicca ekaŋ dhammakathaŋ kathessati,[15] tato[16] te sāsanassa mahantabhāvaŋ jātissantî ti. Atha naŋ eko antevāsiko upasaṅkamitvā

[1] S. nibbinna°. [2] B. *omits.* [3] *Text* paṭivāṇa°.
[4] B. nippaccakriyato; S. nippaccakiriyato.
[5] B. *adds* ca; S. *adds* pi.
[6] B. S. (*and text*) durakkhāte. [7] S. dūviññā°.
[8] B. S. Nāṭa° (*and always*).
[9] B. *omits*; S. ca.
[10] B. S. patiṭṭhaṭṭhena.
[11] S. appaṭissarā°. [12] B. kālaŋ kato.
[13] B. sārarahitā. [14] B. ekanihārena.
[15] B. kathissati. [16] B. tadā.

āha: bhante tumhe dubbalā mayhaŋ imasmiŋ dhamme sāraŋ ācikkhatha ācariyapamāṇan[1] ti.

Āvuso tvaŋ mama[2] accayena[2]: sassatan ti gaṇheyyāsî ti, aparo pi taŋ[3] upasaṅkami,[4] taŋ ucchedaŋ gaṇhāpesi. Evaŋ dve pi jane ekaladdhike akatvā bahunā[5] nīharena[6] uggaṇhāpetvā kālam akāsi, te tassa sarīrakiccaŋ katvā sannipatitā aññamaññaŋ pucchiŋsu: kass' âvuso ācariyo sāraŋ ācikkhî[7] ? ti, eko vuṭṭhahitvā[8]: mayhan ti āha. Kiŋ ācikkhî ? ti. Sassatan ti, aparo taŋ paṭibāhetvā[9]: mayhaŋ sāraŋ ācikkhî ti āha. Evaŋ sabbe: mayhaŋ sāraŋ ācikkhi; ahaŋ jeṭṭhako ti aññamaññaŋ vivādaŋ vaḍḍhetvā akkose c' eva paribhāse ca hatthapādapahārâdīni[10] ca pavattetvā ekamaggena dve agacchantā nānâdisāsu pakkamiŋsu, ekacce gihī ahesuŋ."* Bhagavato pana dharamānakāle pi bhikkhusaṅghe vivādo na uppajji,[11] satthā hi tesaŋ vivādakāraṇe uppannamatte yeva sayaŋ vā[12] gantvā[13] te vā[14] bhikkhū pakkosāpetvā khantimettā[15] paṭisaṅkhā-avihiŋsāsārāṇīya-dhammesu ekaŋ kāraṇaŋ[16] kathetvā vivādaŋ vūpasameti, evaŋ dharamāno pi saṅghassa patiṭṭhā va ahosi. Parinibbāyamāno avivādakāraṇaŋ katvā va parinibbāyi. Bhagavatā hi yutte desitā cattāro mahāpadesā yāvajjadivasā bhikkhūnaŋ patiṭṭhā ca avassayo ca, tathā khandhake desitā cattāro Mahāpadesā-sutte† vuttāni cattāri pañhavyākaraṇāni[17] ca, ten' ev' āha: "Yo vo mayā Ānanda[18] dhammo ca vinayo ca desito paññatto, so vo mamaccayena satthā"‡ ti.

* *To here from* †, p. 32=DA. III. 905-907.

† *According to Rhys Davids, Dial.* III. 221 *n., and Woodward, G. S.*, II. 53 *n., this may be* A. I. 197. *It is also mentioned at* DA. III. 1023, *commenting on* pañhavyākaraṇāni.

‡ =D. II. 154.

[1] B. S. ācariyappamāṇaŋ.
[2] B. mamaccayena.
[3] S. *omits.*
[4] B. upasaṅkamitvā āha.
[5] B. bahunānā.
[6] B. nihārena.
[7] B. ācikkhatî.
[8] B. S. uṭṭha°.
[9] B. S. °bāhitvā.
[10] S. hetthapādappa°.
[11] B. uppajjati.
[12] B. S. *omit.*
[13] B. S. āgantvā.
[14] B. *omits*; S. va.
[15] C. °metta.
[16] C. karaṇaŋ.
[17] B. S. pañhabyā°.
[18] C. Ananda.

[244[10]] "*Atha kho Cundo samaṇuddeso* ti ayaŋ thero Dhammasenāpatissa kaniṭṭhabhātiko. Taŋ bhikkhū anupasampannakāle *Cundo samaṇuddeso* ti samudācaritvā therakāle pi tath' eva samudācariŋsu; tena vuttaŋ *Cundo samaṇuddeso* ti."*

[244[11]] "*Upasaṅkamî* ti, kasmā upasaṅkami? Nātaputto[1] kira kālakate[2] Jambudīpe[3] manussā tattha tattha kathaŋ pavattayiŋsu: Nigaṇṭho[4] Nātaputto: eko satthā ti paññāyittha[5] tassa kālakiriyāya sāvakānaŋ evarūpo vivādo[6] jāto. Samaṇo pana Gotamo Jambudīpe cando viya suriyo viya ca pākaṭo yeva; kīdiso nu kho samaṇe Gotame parinibbute sāvakānaŋ vivādo bhavissatî ti. Thero taŋ kathaŋ sutvā cintesi: imaŋ kathaŋ gahetvā Dasabalassa ārocessāmi,[7] satthā[8] etaŋ aṭṭhuppattiŋ[9] katvā ekaŋ desanaŋ kathessatî[10] ti. So nikkhamitvā yena Sāmagāmo yen' ayasmā Ānando ten' upasaṅkami,[11] ujum eva Bhagavato santikaŋ agantvā yen' assa upajjhāyo āyasmā Ānando ten' upasaṅkamî "[11]† ti attho. Evaŋ kir' assa ahosi: upajjhāyo me mahāpañño. So imaŋ sāsanaŋ satthu ārocessati, atha satthā tad anurūpaŋ dhammaŋ desessatî ti. Kathā pābhatan[12] ti kathāmūlaŋ mūlaŋ hi pābhatan[12] ti vuccati. Yath' āha:—

" Appakena pi medhāvī pābhatena[13] vicakkhaṇo
Samuṭṭhāpeti attānaŋ aṇuŋ aggîva[14] sandhaman "‡ ti.

[244[20]] "*Dassanāyâ* ti dassanatthāya.
Kim pan' iminā Bhagavā na diṭṭhapubbo ti? No na diṭṭhapubbo. Ayaŋ hi[15] āyasmā divā navavāre rattiŋ navavāre ti

* =DA. III. 907. † DA. III. 907. ‡ J. I. 122.

1 B. Bhagavā Nāṭaputte.
2 B. kālaŋ kate.
3 S. Jambūdīpe.
4 S. Nigantho.
5 B. paññāyi.
6 C. vādo.
7 B. ārocissāmi.
8 B. *adds* (ca).
9 B. S. atthupattiŋ.
10 B. kathissatī.
11 S. ten' ūpa°.
12 S. pābhaṭan.
13 S. pābhaṭena.
14 B. S. aggiŋ va.
15 S. ayañ hi.

ek' âhaŋ aṭṭhārasavāre upaṭṭhānam eva gacchati. Divasassa pana satakkhattuŋ vā sahassakkhattuŋ vā gantukāmo samāno pi na akāraṇā gacchati, ekam paññhudvāraŋ[1] gahetvā va gacchati. So taŋ divasan tena gantukāmo evam āha."*

[245⁵] "*Ahitāya dukkhāya devamanussānaŋ*"† ti ekasmiŋ vihāre saṅghamajjhe uppanno vivādo kathaŋ devamanussānaŋ ahitāya dukkhāya saŋvattati? Kosambakkhandhake[2]‡ viya hi dvīsu bhikkhūsu vivādaŋ āpannesu tasmiŋ vihāre tesaŋ antevāsikā vivadanti, tesaŋ ovādaŋ gaṇhanto bhikkhunīsaṅgho[3] vivadati, tato tesaŋ upaṭṭhākā vivadanti, atha manussānaŋ ārakkhadevatā[4] dve koṭṭhāsā honti. Tattha dhammavādīnaŋ ārakkhadevatā[4] dhammavādiniyo honti, adhammavādīnaŋ adhammavādiniyo honti.[5] Tato ārakkhadevatānaŋ mittā bhummadevatā[6] bhijjanti. Evam paramparāya yāva Brahmalokā ṭhapetvā ariyasāvake sabbe devamanussā dve koṭṭhāsā honti. Dhammavādīhi pana adhammavādino va[7] bahutarā honti, tato yaŋ bahūhi gahitan taŋ gaṇhanti dhammaŋ vissajjetvā[8] bahutarā va dhammaŋ gaṇhanti te[9] adhammaŋ pūretvā viharantā apāye[10] nibbattanti; evaŋ ekasmiŋ vihāre saṅghamajjhe uppanno vivādo bahunnaŋ,[11] *ahitāya dukkhāya* hoti.

[245⁸] *Abhiññā desitâ* ti mahābodhimūle nisinnena paccakkhaŋ katvā paveditā.

[245¹⁵] *Patissayamānarūpā*[12] *viharantî* ti upanissāya viharanti.

* =DA. III. 908.

† Vin. II. 89; D. III. 246=A. I. 19=S. II. 255, *quoted at* UdA. 262; *cf.* A. I. 194; M. I. 332.

‡ *Cf.* Vin. I. 352 *ff.*

1 S. paññhūḷāraŋ; DA. III. paññh' uddhāraŋ.

2 B. Kosambakakhandhake; S. Kosambikakhandhake.

3 B. bhikkhunisaṅgho. 4 B. ārakkhādeº.

5 B. *adds* adhammavādīnaŋ ārakkhādevatā adhammavādiniyo, tasmiŋ nāsaŋ ārakkhādevatānaŋ.

6 B. bhūmadevatā. 7 S. *omits.*

8 B. S. visajjetvā. 9 B. *omits from* va *to* te.

10 S. apāyesu. 11 B. bahūnaŋ. 12 B. S. paṭiº.

[245[16]] *Bhagavato accayenâ* ti etarahi Bhagavantaŋ jeṭṭhakaŋ katvā sagāravā viharanto[1] tumhākaŋ bhante uggatejatāya durāsadatāya vivādaŋ janetuŋ na sakkonti. Bhagavato pana accayena taŋ[2] janeyyun ti vadati. Yattha pana taŋ *vivādaŋ janeyyuŋ*, taŋ dassento *ajjhājīve vā adhipātimokkhe*[3] *vâ* ti āha.

[245[16]] Tattha *ajjhājīve*[4] ti[4] ājīvahetu[5] ājīvakāraṇā. Bhikkhu "uttarimanussadhammaŋ ullapati"* āpatti[6] pārājikassâ ti ādinā nayena parivāre paññattāni cha sikkhāpadāni tāni ṭhapetvā sesāni sabbasikkhāpadāni adhipātimokkhaŋ[3] nāma.

[245[19]] *Appamattako so, Ānandâ* ti ajjhājīvaŋ adhipātimokkhañ[3] ca ārabbha uppannavivādo nāma, yasmā parassa kathāya pi attano dhammatāya pi sallakkhetvā suppajaho[7] hoti, tasmā *appamattako* ti vutto. Tatr' âyaŋ nayo:[8] Idh' ekacco na sakkā uttarimanussadhammaŋ anullapantena kiñci laddhun ti ādīni cintetvā ājīvahetu[9] uttarimanussadhammaŋ vā ullapati sañcarittaŋ vā āpajjati, yo te vihāre vasati, so bhikkhu arahâ ti ādinā nayena sāmantajappanaŋ vā karoti, agilāno vā attano atthāya "paṇītabhojanāni"† viññāpetvā bhuñjati. "Bhikkhunī vā pana tāni viññāpetvā pāṭidesaniyaŋ[10] āpajjati."‡ Yo koci bhikkhu[8] dukkaṭavatthukaŋ yaŋ[8] kiñci[8] sūpodanaviññattim eva vā karoti, aññataraŋ vā pana paṇṇattivītikkamaŋ karonto viharati, tam enaŋ sabrahmacārī evaŋ sañjānanti kim imassa iminā lābhena laddhena yo sāsane pabbajitvā micchājīvena jīvikaŋ kappeti paṇṇattavītikkammaŋ karontî ti attano dhammatāya pi 'ssa evaŋ hoti. Kiŋ[11] mayhaŋ iminā lābhena yv' āhaŋ[12]

* =Vin. I. 97; III. 105. † Vin. III. 112.
‡ *Cf.* Vin. IV. 346-348.

[1] B. S. viharanti. [2] B. vivādaŋ.
[3] S. adhipāṭi°. [4] B. *omits.*
[5] S. *adds* vā. [6] S. *omits.*
[7] S. supajaho. [8] C. *omits.*
[9] S. *adds* ājīvakāraṇā. [10] S. °desanīyaŋ.
[11] B. Kissa. [12] B. yâhaŋ.

"evaŋ svâkkhāte[1] dhammavinaye pabbajitvā"* micchājīvena jīvikaŋ kappemi paṇṇattivītikkamaŋ karomî ti sallakkhetvā tato oramati evaṃ parassa kathāya pi attano dhammatāya pi sallakkhetvā suppajaho[2] hoti, tena taŋ[3] Bhagavā *appamattako* ti āha.

[245[21]] *Magge vā pi, Ānanda, paṭipadāya vâ* ti lokuttaramaggaŋ patvā vivādo nāma sabbaso vūpasammati[4] n' atthi adhigatamaggānaŋ[5] vivādo, pubbabhāgamaggaŋ pana pubbabhāgapaṭipadañ ca sandhāy' etaŋ vuttaŋ. Tatr' âyaŋ nayo. Evaŋ bhikkhuŋ manussā lokuttaradhamme sambhāventi. So saddhivihārikâdayo āgantvā vanditvā ṭhite pucchati: Kiŋ āgatatthâ ? ti. Manasikātabbaŋ kammaṭṭhānaŋ[6] pucchituŋ bhante ti, nisīdatha khaṇen' eva arahattaŋ pāpetuŋ samatthaŋ kammaṭṭhānakathaŋ[7] ācikkhissāmî ti vatvā vadati. Idha bhikkhu attano vasanaṭṭhānaŋ pavisitvā nisinno mūlakammaṭṭhānaŋ manasikaroti. Tassa taŋ manasikaroto obhāso uppajjati, ayaŋ paṭhamamaggo nāma, so dutiyaŋ[8] obhāsañāṇaŋ nibbatteti dutiyamaggo adhigato hoti, evaŋ tatiyaŋ[9] catutthañ ca ettāvatā maggappatto c' eva phalappatto ca hotî ti. Atha kho[10] te bhikkhū akhīṇâsavo nāma, evaŋ kammaṭṭhānaŋ kathetuŋ na sakkoti, addhā[11] ayaŋ[11] khīṇâsavo ti niṭṭhaŋ gacchanti. So aparena samayena kālaŋ karoti, samantā bhikkhâcāragāmehi manussā āgantvā pucchanti: kenaci bhante thero pañhaŋ pucchito ti, upāsakā pubb' eva[12] therena pañho kathito amhākan ti, te pupphamaṇḍapaŋ pupphakūṭâgaraŋ sajjetvā suvaṇṇena akkhipidhānamukhapidhānāni[13] kāretvā[14] gandhamālâdīhi pūjento[15] satt' âhaŋ

* =Vin. III. 19; *cf.* S. I. 119.

[1] B. svākhāte. [2] S. supajaho. [3] B. *omits.*
[4] B. vūpasamati. [5] B. avigata°.
[6] B. manasikātabbakamma°.
[7] B. samatthakamma°; S. kammaṭṭhānaŋ kathaŋ.
[8] C. dutiya. [9] B. tatiyañ.
[10] B. S. *omit.* [11] B. addhâyaŋ.
[12] S. pubbe ca. [13] B. °dhānādiŋ.
[14] B. karetvā. [15] B. S. pūjetvā.

sādhukīḷaŋ[1] kīḷitvā[2] jhāpetvā aṭṭhīni ādāya cetiyaŋ karonti, aññe āgantukā vihāraŋ āgantvā[3] pāde dhovitvā mahātheraŋ passissāma[4]: kahaŋ āvuso mahāthero ? ti pucchanti. Parinibbuto bhante ti, dukkaraŋ āvuso therena kataŋ maggaphalāni nibbattentena pañhaŋ pucchittha āvuso ti. Bhikkhūnaŋ kammaṭṭhānaŋ kathento iminā niyāmena kathesi bhante ti, na eko[5] āvuso maggo vipassanupakkileso nām' esa na tumhe jānittha puthujjano āvuso thero ti. Te kalahaŋ karontā[6] uṭṭhahitvā sakalavihāre bhikkhū ca bhikkhâcāragāme[7] manussā ca na jānanti; tumhe yeva jānātha, kataramaggena tumhe āgatā, kiŋ vo vihāradvāre cetiyaŋ na diṭṭhan ti. Evaŋ vādīnam pana bhikkhūnaŋ sataŋ vā hotu sahassaŋ[8] vā yāva taŋ laddhiŋ nappajahanti saggo pi maggo pi cārito yeva.

[245[25]] Aparo tādiso va kammaṭṭhānaŋ kathento[9] evaŋ katheti: citten' eva tīsu uddhanesu tīṇi kapallāni āropetvā heṭṭhā aggiŋ katvā citten' eva attano dvattiŋsâkāraŋ uppādetvā[10] kapallesu pakkhipitvā,[11] citten' eva daṇḍakena parivattetvā parivattetvā[12] bhajjitabbaŋ,[13] yā jhāyamāne chārikā hoti, sā mukhavātena palāpetabbā ettakena dhūtapāpo nām' esa samaṇo hoti, sesaŋ purimanayen' eva vitthāretabbaŋ. Aparo evaŋ katheti: citten' eva mahācāṭiŋ[14] ṭhapetvā matthaŋ[15] yojetvā citten' eva attano dvattiŋsâkāraŋ uppādetvā[10] tattha pakkhipitvā matthaŋ[15] otāretvā matthitabbaŋ[16] maṭiyamānaŋ[17] vilīyati[18] vilīne[19] upari pheṇo[20] uggacchati. So pheṇo[20] paribhuñjitabbo. Ettāvatā vo amataŋ paribhuttaŋ nāma

[1] B. °kīḷitaŋ. [2] B. kīḷetvā; S. katvā.
[3] B. āgatā.
[4] B. *adds* gantvā; S. passissāmâ ti gantvā.
[5] S. n' eso. [6] B. karonto.
[7] B. °gāmesu. [8] S. satasahassaŋ.
[9] B. karonto. [10] C. uppāṭetvā.
[11] B. pakkhipetvā. [12] B. *omits*.
[13] B. S. bhuñjitabbaŋ.
[14] B. mahācātiŋ; S. mahāpātiŋ.
[15] B. S. matthuŋ. [16] S. *omits*.
[17] B. paṭiya°; S. mathiya°. [18] B. viliyati.
[19] B. viline. [20] S. pheno.

bhavissati, ito paraŋ atha te bhikkhū ti ādi sabbaŋ purimanayen' eva vitthāretabbaŋ. Idāni yo evaŋ vivādo uppajjeyya tassa mūlaŋ dassento *chāyimānî* ti ādim āha.

[245[27]] Tattha " '*agāravo*'* ti gāravavirahito.

[245[28], 246[5], 247[3]] '*Appatisso*'[1]† ti appatissayo,[1] anīcavutti. Ettha pana yo bhikkhu satthari dharamāne tīsu kālesu upaṭṭhānaŋ na yāti, satthari anupāhane caṅkamante sa-upāhano caṅkamati, nīce caṅkame caṅkamante ucce caṅkame caṅkamati, heṭṭhā vasante upari vasati, satthu dassanaṭṭhāne ubho aŋse pārupati, chattaŋ dhāreti, upāhanaŋ dhāreti, nahānatitthe[2] uccāraŋ vā passāvaŋ vā karoti. Parinibbute vā pana cetiyaŋ vandituŋ na gacchati, cetiyassa paññāyanaṭṭhāne satthu dassanaṭṭhāne[3] vuttaŋ sabbaŋ[4] karoti, aññehi ca bhikkhūhi kasmā evaŋ karoti[5] na idaŋ vaṭṭati sammāsambuddhassa nāma lajjituŋ vaṭṭatî ti vutte tuṇhī hoti. Kiŋ buddho buddho ti vadasî ti bhaṇati, ayaŋ 'satthari agāravo'† nāma. Yo pana dhammasavane[6] ghuṭṭhe[7] sakkaccaŋ na gacchati, sakkaccaŋ dhammaŋ na suṇāti, niddāyati vā sallapento vā nisīdati, sakkaccaŋ na gaṇhāti na dhāreti[8] kiŋ dhamme agāravaŋ karotî ti vutte tuṇhī hoti. Dhammo dhammo ti viravasi,[9] kiŋ dhammo nāmâ? ti vadati. Ayaŋ '*dhamme agāravo*'‡ nāma. Yo pana therena bhikkhunā anajjhiṭṭho dhammaŋ deseti, nisīdati[10] pañhaŋ katheti, vuḍḍhe[11] bhikkhū ghaṭṭento[12] gacchati tiṭṭhati nisīdati, dussapallatthikaŋ vā hatthapallatthikaŋ vā karoti, saṅghamajje ubho aŋse pārupati, chattûpāhanaŋ dhāreti, bhikkhusaṅghassa lajjituŋ vaṭṭatî ti vutte pi tuṇhī hoti. Saṅgho saṅgho ti viravasi[9] kiŋ saṅgho migasaṅgho ajasaṅgho ti ādīni vadati, ayaŋ '*saṅghe agāravo*'‡ nāma. Ekabhikkusmiŋ pi hi agā-

* Vin. II. 89; *cf.* Vin. V. 92; D. III. 244, 280; A. III. 340.
† Vin. II. 89; Vbh. 381.
‡ Vin. II. 89; Vin. V. 92; Vbh. 381.

1 B. S. appaṭi°.
2 B. nhāna°.
3 S. *adds* ca.
4 B. *adds* agāravaŋ.
5 S. karosi.
6 S. dhammassavane.
7 B. S. saŋghuṭṭhe.
8 B. S. vāceti.
9 B. vadati.
10 S. *omits*.
11 C. buḍḍhe.
12 C. ghaṭento.

rave kate saṅghe[1] kato yeva hoti. Tisso sikkhā pana apūrayamāno[2] va[3] '*sikkhāya agāravo*'* nāma."†

[246[5], 247[3]] *Ajjhattaŋ vâ* ti attani vā attano parisāya vā. *Bāhiddhâ*[4] ti parasmiŋ vā parassa parisāya vā. Idāni ayaŋ cha ṭhānāni nissāya uppannavivādo vaḍḍhanto[5] yāni "*adhikaraṇāni*"‡ pāpuṇāti tāni dassetuŋ *cattār' imānî* ti ādim āha.

[247[6]] Tattha vûpasamatthāya[6] pavattamānehi samathehi adhikātabbānî ti *adhikaraṇāni*. Vivādo va[7] adhikaraṇaŋ[8] *vivādâdhikaraṇaŋ*. Itaresu pi es' eva nayo. Idāni imāni[9] "cattāri adhikaraṇāni"§ patvā upari vaḍḍhento so[10] vivādo yehi samathehi vūpasammati[11] tesaŋ dasanatthaŋ *satta kho pan' ime* ti ādim āha.

Tattha adhikaranāṇi samenti vūpasamentî ti "*adhikaraṇasamathā.*"||

[247[7]] "*Uppannuppannānan*"|| ti uppannānaŋ uppannānaŋ.

[247[7]] "*Adhikaranāṇan* ti etesaŋ vivādâdhikaraṇâdīnaŋ catunnaŋ."§

[247[7]] "*Samathāya vūpasamāyā*"|| ti samanatthaŋ c' eva vūpasamanatthañ ca.

[247[8]] "*Sammukhāvinayo*[12] . . . pe . . . *tiṇavatthārako*"[13]|| ti, ime satta samathā[14] dātabbā.

[247[11]] Tatr' āyaŋ vinicchayakathā: Adhikaraṇesu tāva

* Vin. V. 92; Vibh. 381.
† =VbhA. 507.
‡ Vin. II. 92.
§ Vin II. 88; III. 164; IV. 126; V. 93.
|| Vin. IV. 207; V. 93; D. III. 254; A. IV. 144.

[1] B. saṅgho.
[2] B. aparipūrayimāno.
[3] C. ca.
[4] S. *adds* vā.
[5] B. S. vaḍḍhento.
[6] S. *adds* hi.
[7] S. *adds* taŋ.
[8] S. *adds* ca.
[9] B. S. *add* pi.
[10] S. *adds* pi.
[11] B. vūpasamati.
[12] B. S. *add* dātabbo.
[13] B. tiṇā°.
[14] S. adhikaraṇasamathā.

"*dhammo ti vā adhammo ti vā*"* ti[1] aṭṭhārasahi catthūhi vivadantānaŋ bhikkhūnaŋ "yo vivādo idaŋ *vivādâdhikaraṇaŋ* nāma."†

"Sīlavipattiyā vā ācāradiṭṭhi ājīvavipattiyā vā anuvadantānaŋ yo[2] anuvādo upavadanā c' eva codanā ca idaŋ *anuvādâdhikaraṇaŋ* nāma."† Mānikāya[3] agatā[4] pañca Vibhaṅge dve ti satta āpattikkhandhā "*āpattâdhikaraṇaŋ*"‡ nāma. Yaŋ saṅghassa apalokanâdīnaŋ catunnaŋ kammānaŋ karaṇaŋ idaŋ "*kiccâdhikaraṇaŋ*"‡ nāma. Tattha "*vivādâdhikaraṇaŋ* dvīhi samathehi sammati sammukhāvinayena ca[5] *yebhuyyasikāya* ca,"§ sammukhavinayen' eva sammamānaŋ[6] yasmiŋ vihāre uppannan tasmiŋ yeva vā aññattha vūpasametuŋ gacchantānaŋ antarāmagge vā yattha gantvā saṅghassa niyyātitaŋ[7] "tattha saṅghena vā[8] gaṇena[8] vā vūpasametuŋ asakkonto[9] tatth' eva ubbāhikāya"|| sammata[10]-puggalehi vā vinicchitaŋ sammati. Evaŋ sammamāne[11] pana tasmiŋ yā "saṅghasammukhatā dhammasammukhatā vinayasammukhatā puggalasammukhatā"§ ayaŋ *sammukhāvinayo* nāma.

Tattha ca kārakasaṅghassa saṅghasāmaggivasena[12] sammukhībhāvo saṅghasammukhatā sametabba[13]-vatthuno bhūtatā dhammasammukhatā yathā taŋ sametabban. Tath' eva samanaŋ[14] vinayasammukhatā yo ca vivadati yena ca vivadati. Tesaŋ ubhinnaŋ atta[15]-paccatthikānaŋ sammukhībhāvo puggalasammukhatā, ubbāhikāya vūpasamane pan' ettha saṅghasammukhatā parihāyati. evaŋ tāva sammukhāvinayen' eva sammati. Sace pan' evam pi na sammati atha

* Vin. II. 88.
† *Cf.* Vin. II. 88.
‡ =Vin. II. 88 *ff.*
§ =Vin. II. 93.
|| *Cf.* Vin. II. 97.

1 B. S. *omit.*
2 S. *omits.*
3 B. mānikāyaŋ.
4 B. S. āgatā.
5 C. *omits.*
6 S. samamānaŋ.
7 B. niyyāditaŋ.
8 B. *omits.*
9 S. asakkontena.
10 S. sammataŋ.
11 S. samamāne.
12 B. sāmaggi°.
13 B. S. sametabbassa.
14 C. sammanaŋ.
15 S. attha.

naŋ ubbāhikāya sammatā bhikkhū na mayaŋ sakkoma vūpasametun ti saṅghass' eva niyyātenti,[1] tato saṅgho pañcaṅgasamannāgataŋ "bhikkhuŋ salākagāhakaŋ[2] sammannitvā[3] tena guḷhakavivaṭaka[4]-sakaṇṇajappakesu tīsu salākagāhesu[2] aññataravasena salākaŋ gāhetvā sannipatitaparisāya dhammavādīnaŋ yebhuyyatāya yathā te dhammavādino vadanti evaŋ vūpasantaŋ adhikaraṇaŋ"* "*sammukhāvinayena ca*[5] *yebhuyyasikāya*[6] *ca*"† vūpasantaŋ hoti.

[247[8]] Tattha *sammukhāvinayo* vuttanayo[7] eva,[8] yam pana yebhuyyasikāya[9] kammassa karaṇam ayaŋ *yebhuyyasikā*[9] nāma.

[248[4, 20, 16], 249[27], 248[26], 250[18, 1]] Evaŋ "vivādâdhikaraṇaŋ dvīhi samathehi"† sammati. "Anuvādâdhikaraṇaŋ catuhi samathehi sammati: *sammukhâvinayena* ca *sativinayena* ca *amūḷhavinayena* ca *tassapāpiyyasikāya*[10] ca."‡ Sammukhâvinayen' eva sammāmānaŋ yo ca anuvadati yañ ca anuvadati tesaŋ vacanaŋ sutvā, sace kāci āpatti n' atthi ubho khamāpetvā, sace atthi ayaŋ nām' ettha āpattî ti. Evaŋ vinicchitaŋ vūpasammati, tattha sammukhāvinayalakkhaṇaŋ vuttanayam eva. Yadā pana khīṇâsavassa bhikkhuno "amūlikāya sīlavipattiyā"§ anuddhaŋsitassa sativinayaŋ yācamānassa saṅgho ñatticatutthena kammena sativinayaŋ deti. Tadā sammukhāvinayena ca sativinayena ca vūpasantaŋ hoti. Dinne pana sativinaye puna, tasmiŋ puggale kassaci anuvādo na rūhati; yadā ummattako bhikkhu ummādavasena kate[11] assāmaṇake ajjhācāre saratā,[12] yasmā evarūpiŋ āpattin ti bhikkhūhi vuccamāno ummattakena me āvuso *etaŋ kataŋ*

* *Cf.* Vin. II. 98-99. † =Vin. II. 93.
‡ Vin. II. 99; *cf.* Vin. IV. 207 =351; D. III. 254.
§ Vin. II. 79 *f.*, 99.

1 B. S. niyyādenti.
2 B. salākaggā°.
3 B. sammanitvā.
4 B. S. vivaṭṭaka.
5 C. *omits.*
6 B. yebhuyyassikāya.
7 S. *adds* va.
8 S. evaŋ.
9 B. yebhuyyassik°.
10 B. pāpiyassikāya.
11 S. *omits.*
12 S. sarati.

nâhaŋ taŋ[1] *sarāmî* ti bhaṇanto pi bhikkhūhi codiyamāno va puna acodanatthāya amūḷhavinayaŋ yācati, saṅgho c' assa[2] ñatticatutthena kammena amūḷhavinayaŋ deti, tadā "sammukhāvinayena ca amūḷhavinayena ca"* vûpasantaŋ hoti. Dinne pana amūḷhavinaye puna[3] tasmiŋ[4] puggale kassaci tappaccayā anuvādo na rūhati, yadā pana pārājikena vā pārājikasāmantena vā codiyamānassa aññen' aññaŋ paṭicarato pāpussannatāya pāpiyassa puggalassa sac' âyaŋ acchinnamūlo bhavissati[5] sammā vattitvā osāraṇaŋ labhissati, sace chinnamūlo ayam ev' assa nāsanā bhavissatî ti maññamāno saṅgho ñatticatutthena kammena tassapāpiyyasikaŋ[6] karoti, tadā "sammukhāvinayena ca[7] tassapāpiyyasikāya[6] ca"† vūpasantaŋ hotî ti.[8] Evaŋ "anuvādâdhikaraṇaŋ catuhi samathehi sammati."‡ "Āpattâdhikaraṇaŋ tīhi samathehi sammati sammukhāvinayena ca *paṭiññātakaraṇena* ca tiṇavatthârakena[9] ca."§ Tassa sammukhāvinayen' eva tassapāpiyyasikāya[10] vūpasamo n' atthi. Yadā pana ekassa vā bhikkhuno santike saṅghagaṇamajjhesu vā "bhikkhu sallahukaŋ[11] āpattiŋ"§ deseti, tadā āpattâdhikaraṇaŋ sammukhāvinayena ca paṭiññātakaraṇena ca vūpasammati, tattha sammukhāvinayo[12] tāva yo ca deseti yassa ca deseti tesaŋ sammukhībhāvo[13] "puggalasammukhatā."[4]§ Sesaŋ vuttanayam eva. Puggalassa ca gaṇassa ca desanākāle "saṅghasammukhatā"|| parihāyati, yā[14] pan' ettha[15] "*ahaŋ, bhante, ithannāmaŋ āpattiŋ apanno*"¶ ti ca. Āma *passāmî ti* ca paṭiñ-

* =Vin. II. 100.
† =Vin. II. 101, 102.
‡ =Vin. II. 99.
§ =Vin. II. 102.
|| Vin. II. 103.
¶ =Vin. II. 102, 103.

1 B. *adds* ti.
2 S. p' assa.
3 S. pana.
4 B. *omits*.
5 B. abhavissā.
6 B. °pāpiyassik; S. °pāpiyasik.
7 S. c' eva.
8 B. hoti.
9 B. tiṇā.
10 B. S. *omit*.
11 B. lahukaŋ.
12 S. °vinayena.
13 B. sammukhatā.
14 S. yaŋ.
15 B. *adds* sammukhā.

ñātāya[1] āyatiŋ saŋvareyyāsî ti karaṇaŋ[2] *paṭiññātakaraṇaŋ* nāma. Saṅghādisese[3] parivāsâdi[3] yācanā paṭiññā[4] parivāsâdīnaŋ dānaŋ *paṭiññātakaraṇaŋ* nāma. Dve pakkhajātā pana bhaṇḍanakārakā bhikkhū bahunnaŋ[5] assāmaṇakaŋ ajjhācaritvā[6] puna lajjidhamme uppanne, sace mayaŋ imāhi āpattīhi aññamaññaŋ kāressāma[7] siyā pi taŋ adhikaraṇaŋ kakkhaḷattāya[8] saŋvatteyyâ ti aññamaññaŋ āpattiyā kārāpane dosaŋ disvā, yadā tiṇavatthārakakammaŋ[9] karonti, tadā āpattâdhikaraṇaŋ "sammukhāvinayena ca *tiṇavatthārakena*[9] ca "* sammati. Tatra hi yattakā hatthapāsûpagatā na me taŋ khamatî ti. Evaŋ diṭṭhâvikammaŋ[10] akatvā dukkaṭaŋ kammaŋ puna kātabbaŋ kamman ti na ukkoṭenti niddam pi okkantā honti. Sabbesam pi ṭhapetvā "*thullavajjañ*"† ca "*gihipaṭisaŋyuttañ*"† ca sabbāpattiyo vuṭṭhahanti. Evaŋ "āpattâdhikaraṇaŋ tīhi samathehi sammati,"‡ "kiccâdhikaraṇaŋ ekena samathena sammati, sammukhāvinayen' "§ eva. Imāni cattāri adhikaraṇāni yathānurūpaŋ imehi sattehi samathehi sammanti, tena vuttaŋ "*uppannuppannānaŋ adhikaraṇānaŋ samathāya vūpasamaya sammukhāvinayo dātabbo* . . . pe . . . *Tiṇavatthārako*[9] ti,"|| ayam ettha vinicchayanayo, vitthāro pana samathakkhandhake āgato yeva, vinicchayo pi 'ssa Samantapāsādikāyaŋ[11] vutto, yo panâyaŋ imasmiŋ sutte "*idh', Ānanda, bhikkhū vivadantî*"¶ ti ādiko vitthāro vutto, so ekena nayena saṅkhepato va[12] vutto ti veditabbo.

[250[26]] Tattha *dhammo* ti "ādisu** suttantapariyāyena tā-

* =Vin. II. 103.
† Vin. II. 87.
‡ =Vin. II. 102.
§ =Vin. II. 104.
|| =Vin. IV. 207-351; D. III. 254.
¶ *Cf.* Vin. II. 88.
** *From here to* *, p. 48=AA. I. 85-86, *with but slight differences.*

[1] B. *adds* (paṭiññāya).
[2] S. *adds* taŋ.
[3] S. saṅghadisesaparivāsā°.
[4] S. patiññāta.
[5] B. S. bahuŋ.
[6] B. °cāraŋ caritvā.
[7] B. kareyyāma.
[8] S. kakkhalatāya.
[9] B. tiṇā°.
[10] B. °vīkammaŋ.
[11] B. S. °kāya.
[12] B. S. ca.

va dasa kusalakammapathā dhammo, akusalakammapathā adhammo. Tathā[1] cattāro satipaṭṭhānâ ti heṭṭhā āgatā sattatiŋsabodhipakkhiyadhammā.[2]* Tayo satipaṭṭhānā tayo sammappadhānā tayo iddhipādā cha indriyāni cha balāni aṭṭha bojjhaṅgā, navaṅgiko maggo câ ti, ayaŋ[3] adhammo.[3] Cattāro upādānā pañca nīvaraṇāni ādayo saŋkiliṭṭhadhammā câ ti, ayam[4] adhammo. Tattha yaŋ kiñci ekaŋ adhammakoṭṭhāsaŋ gahetvā imaŋ adhammaŋ dhammo ti karissāma, evam amhākaŋ ācariyakulaŋ niyyānikaŋ bhavissati mayañ ca loke pākaṭā bhavissāmâ ti tam "adhammaŋ dhammo[5]"† ayan ti kathento[6] adhammo[6] ti vivadanti. Tatth' eva dhammakoṭṭhāsesu ekaŋ gahetvā adhammo ayan ti kathento,[6] adhammo ti vivadanti.

Vinayapariyāyena pana bhūtena[7] vatthunā codetvā sāretvā[8] yathā paṭiññāya kātabbaŋ[9] kammaŋ[9] dhammo nāma, abhūtena pana vatthunā acodetvā asāretvā[10] appaṭiññāya[11] katabbaŋ[12] kammaŋ[12] adhammo nāma: tesu pi adhammaŋ dhammo ayan ti kathento[6] dhammo ti vivadanti, "dhammaŋ adhammo"† ayan ti kathento[6] adhammo ti vivadanti.

[247[14]] Suttantapariyāyena pana rāgavinayo dosavinayo[13] mohavinayo[13] saŋvaro pahānaŋ paṭisaṅkhâ ti ayaŋ vinayo nāma, rāgâdīnaŋ avinayo asaŋvaro appahānaŋ appaṭisaṅkhâ ti ayam avinayo nāma. Vinayapariyāyena vatthusampatti[14] ñattisampatti[14] anusāvanasampatti sīmāsampattî[15] ti[16] ayaŋ[16] vinayo[16] nāma,[16] vatthuvipatti[16] . . . pe[16] . . . pari-

* MA. IV. 28. † =A. I. 18.

[1] S. *adds* pi.
[2] C. sattatiŋsabodha°.
[3] C. B. S. *omit.*
[4] B. *omits.*
[5] S. *adds* ti.
[6] S. kathentā.
[7] S. bhūten' eva.
[8] S. sāritvā.
[9] B. kātabbakammaŋ.
[10] S. asāritvā.
[11] B. apati°.
[12] B. katabbakammaŋ.
[13] S. dosamohavinayo.
[14] C. °saŋpatti.
[15] C. °saŋpattî; B. sīmasampatti parisampattî ti; S. sīmāsampatti parisampattî ti.
[16] B. S. *omit.*

savipattī[1] ti ayam avinayo[2] nāma."* Tesu pi yaŋ kiñci "avinayaŋ vinayo"† ayan ti kathento[3] vinayo ti vivadanti, "vinayam avinayo"† ti kathento[3] avinayo ti vivadanti. *Dhammanetti samanumajjitabbâ* ti dhammarajju anumajjitabbā ñāṇena ghaŋsitabbā upaparikkhitabbā. Sā pan' esā dhammanetti: "iti kho Vaccha ime dasa dhammā akusalā, dasa dhammā kusalâ"‡ ti, evaŋ Mahāvacchagottasutte§ āgatâ ti vuttā, sā eva[4] vā hotu yo vā idha dhammo ti[5] ca vinayo ti[5] ca vutto.

[247[15]] *Yathā tattha sametî* ti yathā tassaŋ[6] dhammanettiyaŋ[7] sameti. "Dhammo dhammo ca hoti, adhammo adhammo ca, vinayo vinayo ca hoti, avinayo avinayo ca."||

[247[15]] "*Tathā tan*"¶ ti evan taŋ "*adhikaraṇaŋ vūpasametabbaŋ.*"¶

[247[17]] *Ekaccānaŋ adhikaraṇan* ti idha vivādâdhikaraṇam eva dassitaŋ.

[247[19]] Sammukhāvinayo pana na kismiñci[8] adhikaraṇena labbhati taŋ pan' etaŋ yasmā "dvīhi samathehi sammati *sammukhāvinayena* ca *yebhuyyasikāya*[9] ca."** Tasmā heṭṭhā mātikāya ṭhapitânukkamena idāni sativinayassa vāre patte pi tam avatvā[10] vivādâdhikaraṇass' eva[11] tāva dutiyasamathaŋ dassento, *kathan c', Ānanda, yebhuyyasikâ*[9] ti ādim āha.

[247[21, 28]] Tattha *bahutarâ* ti antamaso dvīhi tīhi pi atirekatarā.[12] Sesam ettha heṭṭhā vuttanayena veditabbaŋ. Idāni heṭṭhā avitthāritaŋ sativinayaŋ ādiŋ katvā vitthāritā vasesa-

* *To here from* **, p. 46=AA. I. 85-86, *with but slight differences.*
† =A. I. 18.
‡ =M. I. 490.
§ M. Sutta 73.
|| *Cf.* Vin. II. 295.
¶ Vin. II. 97.
** Vin. II. 93; *cf.* II. 101.

1 B. parisampattī.
2 B. S. vinayo.
3 S. kathentā.
4 S. evaŋ.
5 B. S. *omit.*
6 B. tāya.
7 B. dhammanettiyā.
8 C. kismici.
9 B. yebhuyyassik°.
10 S. *adds* va.
11 B. °karaṇe yeva.
12 B. atirekacarā.

samathe paṭipāṭiyā vitthāretuŋ *kathan c', Ānanda, sativinayo* ti ādim āha.

[247[30]] Tattha *pārājikasāmantena vâ*[1] ti dve sāmantāni:[2] khandhasāmantaŋ ca āpattisāmantaŋ ca; tattha pārājikāpattikkhandho[3] saṅghâdisesâpattikkhandho[3] thullaccayapācittiya-pāṭidesaniya[4]-dukkaṭa-dubbhāsitâpattikkhandho[3] ti. Evaŋ purimassa pacchimaŋ khandhasāmantaŋ[5] nāma hoti, paṭhamapārājikassa pana pubbabhāge dukkaṭaŋ, sesānaŋ thullaccayan ti idam āpattisāmantaŋ nāma. Tattha khandhasāmante "pārājikasāmantaŋ"[6]* gārukâpatti nāma hoti.

[247[30]] "*Sarat' āyasmâ*"† ti sarati āyasmā.

[248[3]] *Ekaccānaŋ adhikaraṇānan* ti idha anuvādâdhikaraṇam eva dassitaŋ.

[248[16]] "*Bhāsitaparikantan*"‡ ti vācāya bhāsitaŋ kāyena ca parikantaŋ parakkamitvā[7] katan ti attho.

[248[19]] *Ekaccānan* ti idhâpi anuvādâdhikaraṇam eva adhippetaŋ.

[248[30]] *Paṭiññātakaraṇe* ekaccānan ti āpattâdhikaraṇaŋ dassitaŋ.

[249[26]] "*Davâ** ti sahasā.

[249[27]] *Ravâ** ti aññaŋ bhaṇitukāmena aññaŋ vuttaŋ."§

[249[29]] *Evaŋ kho,*[8] *Ānanda, tassapāpiyyasikā*[9] *hotî* ti tassapuggalassa pāpussannatā[10] hoti. Iminā kammassa vatthuŋ[11] dassitaŋ, evarūpassa hi puggalassa taŋ kammaŋ kattabbaŋ[12] kammena hi adhikaraṇassa vûpasamo hoti, na puggalassa pāpussannatāya. Idhâpi ca anuvādâdhikaraṇam eva adhikaraṇan ti veditabbaŋ.

* Vin. II. 101. † Vin. II. 100 *f.*
‡ =Vin. II. 86 *f.* § *Cf.* Vin. IV. 4.

[1] S. câ. [2] B. sāmantā ti.
[3] B. °pattikhandho. [4] B. S. pāṭidesanīya.
[5] B. pacchimakhandhaŋ khandhasamantaŋ.
[6] S. °sāmante vā. [7] B. parikk°.
[8] B. S. Evañ c',.
[9] B. °pāpiyassikā; S. °pāpiyasikā.
[10] B. *adds* pāpiyassikā. [11] B. vatthu.
[12] B. S. kātabbaŋ.

[250[1]] *Kathañ c', Ānanda, tiṇavatthārako*[1] ? ti, ettha idaŋ kammaŋ tiṇavatthārakasadisattā[1] *tiṇavatthārako*[1] ti vuttaŋ. Yathā[2] hi gūthaŋ vā muttaŋ vā ghaṭṭiyamānaŋ duggandhatāya bādhati tiṇehi avattharitvā suppaṭicchādi[3] tassa pan' assa so gandho na bādhati, evam eva yaŋ adhikaraṇaŋ[4] mūlânumūlaŋ gantvā vûpasamiyamānaŋ[5] kakkhaḷattāya[6] vāḷattāya[7] bhedāya saŋvattati, taŋ iminā kammena vûpasamantaŋ[8] gūthaŋ viya, tiṇavatthārakena[1] paṭicchannaŋ vûpasantaŋ hotî ti, idaŋ kammaŋ tiṇavatthārakasadisattā[1] *tiṇavatthārako* ti vuttaŋ.[9]

[250[1]] Tassa "*idh', Ānanda, bhikkhūnaŋ bhaṇḍanajātānan*"* ti ādivacanena ākāramattam eva dassitaŋ.

[250[14]] Khandhake āgatā[10] yeva pan' ettha kammavācā pamāṇaŋ, "*ṭhapetvā thullavajjaŋ ṭhapetva gihipaṭisaŋyuttan*"† ti. Ettha pana *thullavajjan* ti thullavajjaŋ[11] pārājikañ c' eva saṅghâdisesañ ca. *Gihipaṭisaŋyuttan* ti gihīnaŋ hīnena khuŋsanavambhana-dhammikapaṭissavesu āpannā[12] āpatti.

[250[20]] *Adhikaraṇānan* ti idhe āpattâdhikaraṇam eva veditabbaŋ. Kiccâdhikaraṇassa[13] vasena idha na kiñci vuttaŋ kiñcâpi na vuttaŋ sammukhāvinayen' eva pan' assa vûpasamo[14] veditabbo.

[250[22]] "*Chayime, Ānanda, dhammā sārāṇīyâ*"‡ ti heṭṭhā kalahavasena suttaŋ āraddhaŋ upari "sārāṇīyadhammā āgatā."§ Iti "yathânusandhinā va desanâgatā[15] hoti"§ heṭṭhā Kosambiyasutte|| pana sotâpattimaggasammādiṭṭhi kathitā,

* *Cf.* Vin. II. 86*f.*, 103.
† =Vin. II. 87.
‡ M. I. 322.
§ MA. I. 394.
|| M. Sutta 48.

[1] B. tiṇā°.
[2] B. yassa.
[3] S. sampaṭi°.
[4] S. *adds* mūlaŋ.
[5] S. avūpasamamānaŋ.
[6] S. kakkhalatāya.
[7] S. vālatāya.
[8] C. vūpasamanta.
[9] S. *omits from* idaŋ *to* vuttaŋ.
[10] B. āgataŋ.
[11] B. thūlavajjaŋ.
[12] C. S. āpanna.
[13] B. S. *add* pana.
[14] B. *adds* hotî ti.
[15] S. desanā āgatā.

imasmiŋ sutte sotâpattiphalasammādiṭṭhi vuttâ ti veditabbā.

[251[23]] *Aṇun* ti appasâvajjaŋ.

[251[23]] *Thūlan* ti mahāsâvajjaŋ. Sesaŋ sabbattha[1] uttānam[2] evâ ti.

Sāmagāmasuttaŋ catutthaŋ.

105.

[Sunakkhattasuttavaṇṇanā]

[252[1]] *Evam me sutan* ti Sunakkhattasuttaŋ.

[252[3]] Tattha *aññâ* ti arahattaŋ.

[252[3]] *Vyākatâ*[3] ti *khīṇā jāti* ti ādīhi catūhi padehi kathitā.

[252[16]] *Adhimānenâ* ti appatte pattasaññino anadhigate adhigatasaññino hutvā adhigataŋ amhehî ti mānena vyākariŋsu.[3]

[252[25]] *Evaŋ c' ettha, Sunakkhatta,* tathāgatassa hotî* ti, Sunakkhatta ettha etesaŋ bhikkhūnaŋ pañhavyākaraṇe[4] imaŋ[5] ṭhānam etesam avibhūtam andhakāran ten' ime[6] anadhigate adhigatasaññino handa nesaŋ visodhetvā pākaṭaŋ katvā dhammaŋ desemî ti. Evañ ca[7] Tathāgatassa hoti.

[252[27]] *Atha ca pan' idh' ekacce*[8] . . . *pe* . . . *pucchanti.*[9] *Tassa pi*[10] *hoti aññathattan* ti Bhagavā paṭipannakānaŋ dhammaŋ deseti, yattha pana icchācāre ṭhitā ekacce moghapurisā honti. Tatra Bhagavā passati, ime imaŋ pañhaŋ uggahetvā ajānitvā va jānantā viya appatte pattasaññino hutvā gāmanigamâdisu visesaŋ vadamānā[11] vicarissanti taŋ tesaŋ bhavissati "dīgharattaŋ ahitāya dukkhāyâ "† ti. Evam assa

* M. I. 68 *ff.*; J. I. 389 *f.*

† =M. I. 332=A. I. 194=S. II. 255, *quoted at* UdA. 262; *cf.* Vin. II. 89; D. III. 246.

1 B. S. ettha.
2 S. uttān' attham.
3 B. S. byā°.
4 B. pañhā byā°; S. aññaŋ byā°.
5 S. idaŋ.
6 S. ten' īme.
7 S. Evaŋ.
8 S. pan' īdh'°.
9 B. S. *omit.*
10 S. *omits.*
11 S. caramānā.

icchācāre ṭhitānaŋ kāraṇā paṭipannakānam pi atthāya dhammaŋ desissāmî[1] ti uppannassa cittassa aññathābhāvo hoti. Taŋ sandhāy' etaŋ vuttaŋ.

[253[17]] *Lokâmisâdhimutto* ti vaṭṭâmisakāmâmisalokâmisabhūtesu pañcasu kāmaguṇesu adhimutto "tanninno taggaruko tappabbhāro."*

[253[18]] *Tappatirūpî*[2] ti kāmaguṇasabhāgā.[3]

[253[30]] *Ānañjapaṭisaŋyuttāyâ*[4] ti ānañjasamāpattipaṭisaŋyuttāya.[4]

[254[1]] *Saŋseyyâ* ti katheyya.

[254[14]] *Ānañjasaŋyojanena*[4] *hi kho visaŋyutto*[5] ti ānañjāsamāpattisaŋyojanena[4] visaŋsaṭṭho.

[254[15]] *Lokâmisâdhimutto* ti evarūpo hi lūkhacīvaradharo mattikāpattaŋ ādāya attano sadisehi[6] saddhiŋ paccantaŋ[7] janapadaŋ[7] gacchati, gāmaŋ piṇḍāya paviṭṭhakāle manussā disvā mahāpaŋsukulikā āgatâ ti yāgubhattâdīni sampādetvā sakkaccaŋ dānaŋ denti. Bhattakicce niṭṭhate anumodanaŋ sutvā: sve pi bhante idh' eva piṇḍāya pavisathâ ti vadanti. Alaŋ upāsakā ajjâpi vo[8] bahunnaŋ[9] dinnan ti. Tena hi bhante antovassaŋ idha vaseyyāthâ ti, adhivāsetvā vihāramaggaŋ pucchitvā vihāraŋ gacchanti. Tattha senāsanaŋ gahetvā "pattacīvaraŋ paṭisāmenti."† Sāyam eko āvāsiko te bhikkhū pucchati: kattha piṇḍāya caritthâ? ti. Asukagāme ti, bhikkhā sampannâ ti. Āma evarūpā nāma manussānaŋ saddhā hoti, ajj' eva nu kho ete edisa niccam pi edisâ ti, saddhā te manussā niccam pi edisā te nissā yeva ayaŋ vihāro vaḍḍhatî ti. Tato tato[10] te paŋsukulikā punappuna[11] tesaŋ vaṇṇaŋ

* *Cf.* Nd. II. *under* tad; Pṭs. II. 197.
† =Miln. 15.

[1] B. S. desessāmī. [2] B. S. tappaṭi°.
[3] B. °sabhāvā; S. sabhāvo. [4] B. S. āneñja°.
[5] *Text omits this sentence, but notes that* Bm. *adds it.*
[6] B. *omits* sadisehi, *and reads* parisehi katipayehi; S. *adds* atipayehi *after* sadisehi.
[7] B. paccantajanapadaŋ.
[8] S. te. [9] B. bahūhaŋ.
[10] B. *omits.* [11] B. S. punappunaŋ.

kathenti, divasâvasesaŋ kathetvā rattim pi kathenti ettāvatā icchâcāre ṭhitassa sīsaŋ nikkantaŋ hoti, udaraŋ phālitaŋ. Evaŋ *lokâmisâdhimutto* veditabbo.

[254[15]] Idāni ānañjasamāpattilābhiŋ[1] adhimānikaŋ dassento *ṭhānaŋ kho pan' etan* ti ādim āha.

[254[16]] *Ānañjâdhimuttassâ*[2] ti kilesasiñjana[3]-virahitāsu heṭṭhimāsu chasu samāpattīsu adhimuttassa "tanninnassa[4] taggaruno tappabbhārassa."*

[254[25, 27]] *Se pavutte* ti tam pavuttaŋ. Cha samāpattilābhino hi adhimānikassa pañcakāmaguṇâmisaŋ[5] bandhanā[5] patitapaṇḍupalāso viya upaṭṭhâ ti. Tena[6] vuttaŋ: Idāni "ākiñcaññâyatanasamāpatti"† lābhino adhimānikassa nighaŋsaŋ dassetuŋ *ṭhānaŋ kho panâ* ti ādim āha.

[255[4]] Tattha *dvedhā bhinnâ* ti majjhe bhinnā.

[255[4]] *Appaṭisandhikâ* ti khuddakā[7] muṭṭhipāsāṇamattā jatunā vā silesena vā alliyāpetvā paṭisandhātuŋ sakkā. Mahantam pana kūṭâgārappamāṇaŋ sandhāy' etaŋ vuttaŋ.

[255[6]] *Se bhinne* ti taŋ bhinnaŋ.

[255[7]] Upari upari[8] samāpattī lābhino hi heṭṭhā heṭṭhā[8] samāpatti dvedhā bhinnasilā[9] viya hoti. Taŋ samāpajjissāmî ti cittaŋ na uppajjatî ti.[10] Tena[11] vuttaŋ *āṇañjasaŋyojane*[12] hi *kho visaŋyutto* ti āṇañjasamāpatti saŋyojanena[13] visaŋsaṭṭho.[14]

[255[9]] Idāni nevasaññānāsaññâyatanalābhino adhimānikassa[15] nighaŋsaŋ dassento *ṭhānaŋ kho panâ* ti ādim āha.

[255[24]] Tattha *se vante* ti taŋ vantaŋ.[16]

---

* *Cf.* Nd. II. *under* tad; Pṭs. II. 197. † Pṭs. I. 8, 20.

---

1 B. S. aneñja°; B. °lābhi. 2 B. S. āneñja°.
3 C. S. kilesiñjana. 4 B. *omits.*
5 B. pañcakāmaguṇāmisabandhana.
6 B. S. Ten' etaŋ. 7 C. S. khuddikā.
8 B. S. *omit.* 9 B. bhinnaselā; S. bhinnā selā.
10 B. S. uppajjati. 11 B. S. ten' etaŋ.
12 S. āneñjasaññojane. 13 S. saŋyojane.
14 B. *omits from* ānañjasaŋyojane *to* visaŋsaṭṭho.
15 B. *adds* ca. 16 S. *adds* uppajjati.

Aṭṭhasamāpattilābhino hi heṭṭhimā[1] samāpattiyo vantasadisā hutvā upaṭṭhahanti puna samāpajjissāmî ti cittaŋ na uppajjati. Ten' etaŋ vuttaŋ.

[255[28]] Idāni khīṇâsavassa nighaŋsaŋ dassento *ṭhānaŋ kho panâ* ti ādim āha.

[256[6, 10]] Tattha *se ucchinne*[2] ti taŋ[3] ucchinnaŋ.[4] Upari samāpattilābhino hi heṭṭhā heṭṭhā[5] samāpatti mūlacchinnatālo viya upaṭṭhāti taŋ samāpajjissāmî ti taŋ[6] cittaŋ na uppajjati. Tena[7] vuttaŋ *ṭhānaŋ kho panâ*[6] ti pāṭiyekko[6] anusandhi. Heṭṭhā hi samāpattilābhino adhimānikassa[8] pi[9] khīṇâsavassa[10] pi[9] nighaŋso[9] kathito sukkhavipassakassa pana adhimānikassa[8] pi khīṇâsavassa[10] pi na kathito, tesaŋ dvinnam pi nighaŋsaŋ dassetuŋ, imaŋ desanaŋ ārabhi, taŋ pana[11] paṭikkhittaŋ samāpattilābhino hi adhimānikassa nighaŋse kathito sukkhavipassakassa[8] pi adhimānikassa[12] kathito va hoti. Samāpattilābhino ca khīṇâsavassa[13] kathite sukkhavipassakassa[14] khīṇâsavassâpi kathito va[15] hoti. Etesaŋ pana dvinnaŋ bhikkhūnaŋ[16] sappāyâsappāyaŋ kathetuŋ imaŋ desenaŋ ārabhi, tattha siya[17] puthujjanassa tāva ārammaṇaŋ asappāyaŋ hotu khīṇâsavassa kathaŋ asappāyaŋ[18] yad aggena puthujjanassa asappāyaŋ tad aggena[19] khīṇâsavassâpi asappāyam eva visaŋ nāma jānitvā khāditam pi ajānitvā khāditam pi visam eva na hi khīṇâsavena[20] ahaŋ khīṇâsavo ti asaŋvutena caritabbaŋ[21] khīṇâsavena pi yuttapaṭivatten'[22] eva bhavituŋ vaṭṭati.

---

1 B. S. heṭṭhā. 2 B. ucchinnamūle. 3 B. so.
4 B. ucchinnamūlo. 5 B. S. *omit.*
6 B. paṭi-ekko; S. pan' etaŋ cā ti eko.
7 B. S. ten' etaŋ. 8 S. °kassā.
9 B. *omits.* 10 S. °vassā.
11 S. pan' etaŋ. 12 S. °kassā pi.
13 B. °vassā pi. 14 B. °vipassaka.
15 B. (ca). 16 C. *omits.*
17 B. S. siyā. 18 B. S. *add* ti.
19 S. aggenâpi. 20 B. *adds* pi.
21 B. bhavitabbaŋ.
22 B. yuttapayutten'; S. yuttappaṭiyutten'.

[256[11]] Tattha *samaṇenâ* ti Buddhasamaṇena.

[256[12]] *Chandarāgavyāpādenâ*[1] ti so avijjāsaṅkhāto visadoso chandarāgena ca vyāpādena[2] ca *ruppati* kuppati.

[256[15]] *Asappāyānî* ti avaḍḍhikarāni ārammaṇāni.

[256[25]] *Anuddhaŋseyyâ* ti soseyya milāpeyya.

[257[1]] *Sa-upādisesan* ti sagahaṇasesaŋ upādātabbaŋ[3] gaṇhitabbaŋ hi[4] idha[5] upādî ti vuttaŋ.

[257[13]] *Analañ ca te antarāyāyâ* ti jīvitantarāyaŋ te[4] kātuŋ asamatthaŋ.

[257[20]] *Rajosukan* ti rajo ca[4] vīhisukâdi[6] ca sukaŋ.[6]

[257[22]] *Asuci visadoso* ti so[4] ca visadoso.

[257[23]] *Tad ubhayenâ* ti yā ca[4] sā asappāya kiriyā so ca[7] visadoso tena ubhayena.

[257[23]] *Puthuttan* ti mahantabhāvaŋ.

[257[25]] *Evam eva kho* ti ettha sa-upādāna[8] salluddhāro viya appahīno avijjāvisadoso daṭṭhabbo. Asappāyāya kiriyāya[9] ṭhitabhāvo viya chasu dvāresu asaŋvutakālo. *Tad ubhayena* vaṇe puthuttagate[10] maraṇaŋ viya sikkhaŋ paccakkhāya hīnāyâvattanaŋ maraṇamattaŋ dukkhaŋ[11] viya aññatarāya garukāya[12] saŋkiliṭṭhāya āpattiyā āpajjanaŋ daṭṭhabbaŋ. Sukkapakkhe pi iminā va nayena[13] opammasaŋsandanaŋ veditabbaŋ.

[260[18]] *Satiyā etam adhivacanan* ti ettha satipaññāgatikā lokikāya paññāya[14] lokikā hoti lokuttarāya lokuttarā.

[260[19, 21]] *Ariyāy' etaŋ paññāyâ* ti parisuddhāya vipassanā paññāya. Idāni khīṇâsavassa balaŋ dassento *so vatâ* ti ādim āha.

[260[22]] Tattha *saŋvutakārî* ti pihitakārī.

---

1 B. S.° byāpādenā.
2 B. S. byā°.
3 B. upāditabbaŋ.
4 B. *omits.*
5 S. idaŋ.
6 B. vihisukāri visukaŋ.
7 B. kriyā ca so; S. kiriyā yo ca.
8 S. °dānaŋ.
9 B. asappāyakriyāya; S. asappāyakiriyāya.
10 B. puthuttaŋ gate.
11 S. maraṇamattadukkhaŋ.
12 B. karuṇāya.
13 B. vasena.
14 B. paññā.

[260[23]] *Iti viditvā nirupadhî* ti evaŋ jānitvā kilesûpadhipahānā[1] nirupadhi hoti. Nirupādāno ti[2] attho.

[260[23]] " *Upadhisaŋkhaye vimutto* "* ti upadhīnaŋ saṅkhaya[3]-bhūte nibbāne ārammaṇato vimutto.

[260[24]] *Upadhismin* ti kāmûpadhismiŋ.

[260[24]] *Kāyaŋ upasaŋharissatî* ti kāyaŋ alliyāpessati. Idaŋ vuttaŋ hoti. Taṇhakkhaye[4] nibbāne ārammaṇato vimutto khīṇâsavo pañcakāmaguṇasevikaŋ[5] kāyaŋ vā *upasaŋharissati cittaŋ vā uppādessatî ti n' etaŋ ṭhānaŋ vijjati.* Sesaŋ sabbattha uttānam[6] evâ ti.

Sunakkhattasuttaŋ pañcamaŋ.

106.

[Ānañjasappāyasuttavaṇṇanā[7]]

[261[19]] *Evam me sutan* ti Ānañjasappāyasuttaŋ.[7]

[261[23]] Tattha *aniccâ* ti hutvā abhāvaṭṭhena aniccā.

[261[23]] " *Kāmâ* ti vatthukāmâpi kilesakāmâpi."†

[261[23]] *Tucchâ* ti niccasāradhuvasāra-attasāravirahitattā[8] rittā[9] na pana n' atthî ti gahetabbā na hi tucchamuṭṭhî[10] ti[9] vutte[9] muṭṭhi[9] nāma n' atthî ti vuttaŋ hoti. Yassa pana ambhantare kiñci n' atthi, so vuccati tuccho.

[261[23]] *Musâ* ti nassanakā.[11]

[261[23]] " *Mosadhammâ*[12] ti nassanasabhāvā."‡ Khettaŋ viya vatthuŋ viya hiraññasuvaṇṇaŋ viya ca[13] paññāyitvā[14] pi[9]

* =A. II. 24.
† Nd. I. 1; II. 202; SnA. 99; DhsA. 62.
‡ *Cf.* SnA. II. 506, 509.

1 S. °padhippahānā.
2 S. hotî ti.
3 B. upasaṅkhāya-.
4 B. taṇhakkhaṇe.
5 B. S. °kāmaguṇe sevituŋ.
6 B. uttānatthaŋ.
7 *Text* Āṇañja°; B. S. Āneñja°.
8 B. *omits* attasāra.
9 B. *omits.*
10 B. tucchamuṭṭhi.
11 B. nāsanaka.
12 *Text* moghadhammā.
13 B. S. na.
14 B. S. paññāyittha.

katipāhen' eva supinake diṭṭhā viya nassanti na paññāyanti. Tena vuttaŋ *mosadhammâ*[1] ti.

[261[24]] *Māyākatam etan* ti yathā māyāya udakaŋ maṇî ti katvā dassitaŋ badarapaṇṇaŋ[2] kahāpaṇo[3] ti katvā, dassitam aññaŋ vā pana evarūpaŋ dassanûpacāre ṭhitass' eva kathā paññāyati upacārâtikkamato paṭṭhāya pākatikam eva paññāyati. Evaŋ[4] kāmâpi ittara[5] paccupaṭṭhānaṭṭhena *māyākatan* ti vuttā. Yathā[6] māyākāro udakâdīni maṇi ādīnaŋ vasena dassento vañceti. Evaŋ kāmâpi aniccâdisabhāvā[7] niccâdisabhāvaŋ[8] dassentā[9] vañcentî ti vañcanikaṭṭhena pi *māyākatan* ti vuttā.

[261[24]] *Bālalāpanan* ti, mayhaŋ putto, mayhaŋ dhītā, mayhaŋ hiraññasuvaṇṇan[10] ti evaŋ bālānaŋ lāpanato *bālalāpanaŋ*.

[261[24]] *Diṭṭhadhammikā kāmâ* ti mānusakā pañcakāmaguṇā.

[261[25]] *Samparāyikâ* ti, te ṭhapetvā avasesā diṭṭhadhammikā.

[262[1]] *Kāmasaññâ* ti mānusake kāme ārabbha uppannasaññā.

[262[1]] *Ubhayam etan* ti *Māradheyyan* ti ete kāmā ca kāmasaññā ca ubhayam pi Māradheyyaŋ. Yehi[11] *ubhayam etaŋ* gahitaŋ tesaŋ hi upari Māro vasaŋ vatteti. Taŋ sandhāya *ubhayam etaŋ Māradheyyan* ti vuttaŋ.

[262[2]] *Mārass' esa visayo* ti ādisu pi yathā coḷassa visayo coḷavisayo paṇḍassa visayo paṇḍavisayo[12] ti pavattanaṭṭhānaŋ visayo ti vuccati.[12] Evaŋ yehi ete kāmā gahitā tesaŋ upari Māro vasaŋ vatteti.[13] Taŋ sandhāya *Mārass' esa visayo* ti vuttaŋ. Pañca pana kāmaguṇe nivāpabījaŋ[14] viya viki-

---

1 C. °dhammo. 2 C. badaripaṇṇaŋ.
3 B. kahāpaṇā. 4 S. evam eva. 5 S. itara.
6 B. *adds* ca; S. *adds* vā.
7 B. aniccâdīni; S. aniccâdisabhāvaŋ.
8 S. niccâdivasena. 9 B. dassento.
10 B. S. mayhaŋ hiraññaŋ, mayhaŋ suvaṇṇaŋ.
11 B. *adds* (taŋ).
12 B. S. paṇḍavisayo saŋvarānaŋ visayo saŋvaravisayo ti vuccati.
13 C. vattati. 14 S. °vījaŋ.

ranto[1] Māro gacchati. Yehi pana te gahitā tesaŋ upari Māro vasaŋ vattetî ti.[2] *Mārass' esa nivāpo* ti vuttaŋ. Yathā ca yattha hatthi-ādayo vasaŋ vattenti, so hatthigocaro assagocaro ajagocaro ti vuccati. Evaŋ yehi ete kāmā gahitā tesu Māro vasaŋ vattetî ti.[3] *Mārass' esa gocaro* ti vuttaŋ.[4]

[262[8]] *Etthâ*[5] ti etesu kāmesu.

[262[8]] *Mānasâ* ti cittasambhūtā. Tattha siyā duvidhe tāva kāme ārabbha abhijjhānalakkhaṇā *abhijjhā*. Kāraṇuttariyalakkhaṇo sārambho ca uppajjatuvyāpādo[6] kathaŋ uppajjatî ti mamāyitaŋ[7] vatthuŋ[8] acchinne pi socanti acchijjante[9] pi socanti acchinnasaññino[10] pi[11] socanti, so[12] evarūpo cittassa āghāto[13] paṭighāto[14] ti evam uppajjati. *Te va ariyasāvakassâ* ti te ariyasāvakassa.

Vakāro āgamasandhimattaŋ hoti, *idham|anusikkhato*[15] ti imasmiŋ sāsane sikkhantassa te tayo pi[16] kilesā antarāyakarā honti.

[262[9]] *Abhibhuyya lokan* ti kāmaguṇalokaŋ[17] abhibhavitvā.[18]

[262[9]] *Adhiṭṭhāya manasâ* ti jhānârammaṇaŋ[19] cittena[19] adhiṭṭhahitvā.

[262[13]] *Aparittan*[20] ti kāmâvacaracittaŋ parittaŋ nāma tassa paṭikkhepena mahaggataŋ aparittaŋ nāma. Pamāṇan ti pi kāmâvacaram eva.

[262[13]] *Appamāṇan* ti rūpâvacaraŋ arūpâvacaraŋ.[21]

[262[13]] *Subhāvitan* ti pana etaŋ kāmâvacarâdīnaŋ nāmaŋ

---

1 B. vippakiranto; S. pakiranto.
2 B. *adds* taŋ sandhāya.
3 B. vatteti. Taŋ sandhāya.
4 C. vutto; B. vuttā.
5 *Text* Etth' ete.
6 B. S. °byāpādo.
7 B. S. mamāyite.
8 B. vatthusmiŋ; S. *adds* hi.
9 S. chinne.
10 B. °saṅkino.
11 B. *omits*.
12 B. S. yo.
13 S. āghāṭo.
14 B. *omits*; S. paṭighāṭo.
15 B. idha.
16 S. *omits*.
17 B. kāmalokaŋ.
18 C. adhi°.
19 B. jhānārammaṇacittena.
20 B. Parittaŋ.
21 B. S. rūpāvacaraŋ arūpāvacaraŋ appamāṇaŋ.

na hoti lokuttarass' ev' etaŋ nāmaŋ, tasmā etassa vasena aparittaŋ *appamāṇaŋ subhāvitan* ti sabbaŋ[1] lokuttaram[1] eva vaṭṭati.

[262[14]] *Tabbahulavihārino* ti kāmapaṭibāhanena tam eva paṭipadaŋ bahulaŋ katvā viharantassa.

[262[14]] *Āyatane cittaŋ pasīdatî* ti[2] kāraṇe[3] pasīdati[3] kiŋ pan' ettha kāraṇaŋ arahattaŋ vā arahattassa vipassanaŋ[4] vā catutthajjhānaŋ vā catutthajjhānassa upacāraŋ vā.

[262[15]] *Sampasāde satî* ti ettha duvidho sampasādo: adhimokkhasampasādo ca paṭilābhasampasādo ca. Arahattassa hi vipassanaŋ paṭṭhapetvā viharato mahābhūtâdisu upaṭṭhahantesu yen' ime[5] nīhārena[6] mahābhutā upaṭṭhahanti upādārūpaŋ[7] upaṭṭhahati[8] nāmarūpaŋ[9] upaṭṭhahati.[9] Paccayā sabbathā upaṭṭhahanti lakkhaṇârammaṇikā[10] vipassanā upaṭṭhahati[11] ajj' eva arahattaŋ gaṇhissāmî ti appaṭiladdhe yeva "āsā santiṭṭhati"* adhimokkhaŋ paṭilabhati tatiyajjhānaŋ[12] pādakaŋ[13] katvā catutthajjhānatthāya kasiṇe[14] parikammaŋ[14] karontassa nīvaraṇavikkhambhanâdīni samanupassato yen' ime[15] nīhārena nīvaraṇā vikkhambhanti[16] kilesā sannisīdanti sati santiṭṭhati saṅkhāragataŋ[17] vibhūtaŋ[17] pākaṭaŋ hutvā dibbacakkhukassa paraloko viya, upaṭṭhāti cittuppādo lepapiṇḍe laggamāno viya, upacārena samādhiyati ajj' eva catthuthajjhānaŋ nibbattessāmî ti appaṭiladdhe yeva "āsā santiṭṭhati"[18]* adhimokkhaŋ paṭilabhati; ayaŋ adhimok-

---

* D. II. 206.

---

[1] S. sabbalokkutaram.
[2] B. pasīdati.
[3] B. *omits*.
[4] C. vipassanā.
[5] S. yen' īme.
[6] B. nihārena.
[7] B. upādārūpā; S. upādārūpāni.
[8] B. S. upaṭṭhahanti.
[9] B. nāmarūpā upaṭṭhahanti.
[10] B. °ārammaṇā; S. salakkhaṇā°.
[11] S. upaṭṭhāti.
[12] S. *adds* va.
[13] B. pāpādakaŋ.
[14] B. S. kasiṇaparikammaŋ.
[15] S. yen' īme.
[16] B. S. °bhenti.
[17] B. *adds* vā.
[18] S. santiṭṭhanti.

khasampasādo nāma. Etasmiŋ[1] *sampasāde sati* yo pana arahattaŋ vā paṭilabhati catutthajjhānaŋ vā tassa cittaŋ vippasannaŋ hoti yeva, idha pana *āyatane cittaŋ pasīdatî* ti vacanato arahattassa[2] vipassanāya[3] c' eva[3] catutthajjhānûpacārassa ca paṭilābho paṭilābhasampasādo ti veditabbo.

[262[15, 16]] Vipassanā hi paññāya adhimuccanassa kāraṇaŋ upacāraŋ ānañjasamāpattiyā,[4] *etarahi vā ānañjaŋ*[4] *samāpajjati, paññāya vā*[5] *adhimuccatî* ti ettha etarahi vā paññāya adhimuccati ānañjaŋ[4] vā samāpajjatî ti evaŋ padāparivattanaŋ katvā attho veditabbo. Idaŋ hi vuttaŋ hoti. Tasmiŋ *sampasāde sati* etarahi vā paññāya adhimuccati arahattaŋ sacchikarotî ti attho. Tam anabhisambhuṇanto ānañjaŋ[4] vā samāpajjati atha vā paññāya adhimuccatî ti arahattamaggaŋ bhāveti, tam anabhisambhuṇanto ānañjaŋ[4] vā samāpajjati arahattamaggam pi[5] bhāvetuŋ asakkonto etarahi catusaccaŋ vā sacchikaroti tam anabhisambhuṇanto ānañjaŋ[4] vā samāpajjatî ti. Tatr' âyaŋ nayo. Idha bhikkhu tatiyajjhānaŋ pādakaŋ katvā catutthajjhānassa kasiṇaparikammaŋ karoti. Tassa nīvaraṇā vikkhambhanti[6] sati santiṭṭhati upacārena "cittaŋ samādhiyati"* so rūpârūpaŋ pariganhāti[7] paccayaŋ pariganhāti[7] lakkhaṇârammaṇikaŋ[8] vipassanaŋ[8] vavatthapeti. Tassa evaŋ hoti upacārena 'me jhānaŋ visesabhāgiyaŋ bhaveyya, tiṭṭhatu visesabhāgiyatā nibbedhabhāgiyan[9] taŋ[9] karissāmî ti vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ sacchikaroti. Ettaken' assa kiccaŋ kataŋ nāma hoti, arahattaŋ sacchikātuŋ asakkonto pana tato osakkitamānaso antarā na tiṭṭhati, catutthajjhānaŋ samāpajjati[10] yathā kiŋ[11] puriso vanamahisaŋ[12] ghātessāmî ti sattiŋ gahetvā anuban-

* D. III. 242; S. IV. 78, 351; V. 398; Vism. 85, 126.

1 B. Tasmiŋ. 2 C. arahatta.
3 B. vipassanā yeva. 4 B. S. āneñj°.
5 B. *omits.* 6 S. °bhenti. 7 B. pariggaṇhāti.
8 B. S. salakkhaṇārammaṇikavipassanaŋ.
9 B. S. nibbedhabhāgiyataŋ.
10 B. S. *add* yeva. 11 B. S. *add* yathā.
12 B. vanamahiŋ.

dhanto, sace taŋ ghāteti[1] sakalagāmavāsino tosessati,[2] asakkonto pana antarāmagge sasagodhâdayo khuddakamige ghāṭetvā[3] kājaŋ pūretvā eti yeva. Tattha purisassa sattiŋ gahetvā vanamahisânubandhanaŋ[4] viya imassa bhikkhuno tatiyajjhānaŋ pādakaŋ katvā catutthajjhānassa parikammakaraṇaŋ, vanamahisaghātanaŋ[5] viya nīvaraṇavikkhambhanādiŋ[6] samanupassato visesabhāgiyaŋ bhaveyya, tiṭṭhatu visesabhāgiyatā nibbedhabhāgiyaŋ tan[7] karissāmî ti vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattassa sacchikaraṇaŋ, mahisaŋ[8] ghāteṭuŋ[9] asakkontassa antarāmagge sasagodhâdayo khuddakamige ghāṭetvā[10] kājaŋ pūretvā gamanaŋ viya arahattaŋ sacchikātuŋ asakkontassa, tato osakkitvā[11] catutthajjhānaŋ[12] samāpajjanaŋ[12] veditabbaŋ. Maggabhāvanā catusaccasacchikiriyā[13] yojanāya[13] pi es' eva nayo. Idāni arahattaŋ sacchikātuŋ asakkontassa nibbattiṭṭhānaŋ dassento *kāyassa bhedâ* ti ādim āha.

[262[17]] Tattha *yan* ti yena kāraṇena.

[262[17]] *Taŋ saŋvattatikaŋ viññāṇaŋ assa ānañjûpagan*[14] taŋ[15] kāraṇaŋ vijjatî ti attho. Ettha ca *taŋ saŋvattatikan* ti tassa bhikkhuno saŋvattatikaŋ yena vipākaviññāṇena so bhikkhu taŋ[16] saŋvattati[17] nibbattati[18] taŋ[19] *viññāṇaŋ ānañjûpagan*[20] ti kusalânañjasabhāvaŋ[21] upagataŋ assa tādisam eva bha-

[1] S. ghāṭeti. [2] S. ghosayati. [3] C. ghātetvā.
[4] B. vanamahiŋsamanubandhanaŋ.
[5] B. vanamahiŋsa°; S. °ghaṭanaŋ.
[6] B. (nivaraṇā)°; S. °bhanādīnaŋ.
[7] B. S. nibbedhabhāgiyataŋ.
[8] B. mahiŋsaŋ. [9] C. B. ghātetuŋ.
[10] C. ghātetvā. [11] B. osakketvā.
[12] B. S. catutthajjhānasamāpajjanaŋ.
[13] B. yojanāsu; S. catu° kiriyayojanāsu.
[14] B. S. āneñjū°. [15] S. āneñjupagataŋ.
[16] S. *omits*. [17] B. saŋvattanika.
[18] B. *omits*. [19] B. S. *add* assa.
[20] B. āneñj°; S. āneñjupagataŋ.
[21] B. kusalâneñjassabhāvūpagataŋ; S. kusalâneñj°.

veyyâ ti attho. Keci kusalaviññāṇaŋ vadanti yan[1] tan tassa[1] bhikkhuno saŋvattikam upapattihetubhūtaŋ kusalaviññāṇaŋ ānañjupagatam[2] assa vipākakāle[3] taŋ nāmakam[4] eva *assâ* ti attho.

So pan' âyam attho puññañ ce[5] sankhāram abhisaṅkharoti puññûpagaŋ[6] hoti viññāṇaŋ apuññañ ce[7] sankhāraŋ ānañjañ[8] ce[9] sankhāraŋ[9] abhisaṅkharoti[10] *ānañjûpagaŋ*[11] hoti *viññāṇan* ti iminā nayena veditabbo.

[262[18]] *Ānañjasappāyâ*[2] ti ānañjassa[2] catutthajjhānassa sappāyā. Na kevalañ c' esā[12] ānañjass' eva[2] upari[13] arahattassâpi sappāyā va upakārabhūtā yevâ ti veditabbā. Iti[9] imasmiŋ paṭhamaka-ānañje[14] samādhivasena[15] osakkanā kathitā.

[262[20]] "*Iti paṭisañcikkhatî*"* ti catutthajjhānam patvā evam paṭisañcikkhati. Ayaŋ[16] bhikkhu heṭṭhimena bhikkhunā paññavantataro[17] tassa ca bhikkhuno attano câ ti dvinnam pi kammaṭṭhānam ekato katvā sammasati.

[262[25]] *Tabbahulavihārino* ti rūpapaṭibāhanena tam eva paṭipadaŋ bahulaŋ katvā viharantassa.

[262[26]] *Ānañjaŋ*[2] *samāpajjatî* ti ākāsânañcāyatanânañjaŋ[18] samāpajjati. Sesaŋ purimasadisam eva yathā ca idha evaŋ sabbattha. visesamattam eva pana vakkhāma: Iti imasmiŋ dutiye[19] ānañje[19] vipassanāvasena osakkanā kathitā.

* D. I. 63.

[1] B. yan tassa; S. yan ti yan tassa.
[2] B. S. āneñj°.
[3] B. S. *add* pi.
[4] B. S. nāmikaŋ.
[5] B. c' etaŋ; S. c' eva taŋ.
[6] B. puññūgaŋ; S. puññūpagataŋ.
[7] S. c' etaŋ.
[8] B. āneñj°; S. *omits*.
[9] S. *omits*.
[10] B. °saŋkhāroti.
[11] B. āneñj°; S. āneñjūpagataŋ.
[12] B. S. ca sā.
[13] B. S. uparûpari.
[14] B. āneñje; S. paṭhamāneñje.
[15] S. samāpattivasena.
[16] B. S. *add* hi.
[17] C. paññāvant°.
[18] B. S. °āneñjaŋ.
[19] B. dutiya-āneñje; S. dutiyâneñje.

[262[23]] *Yaŋ kiñci rūpan* ti evaŋ vipassanāmaggaŋ dassetvā[1] kathitâ ti attho.

[263[1]] *Iti paṭisañcikkhatî* ti ākāsânañcāyatanaŋ patvā evaŋ paṭisañcikkhati. Ayaŋ hi heṭṭhā dvīhi bhikkhūhi paññavantataro[2] tesañ ca bhikkhūnam attano câ ti tiṇṇam pi kammaṭṭhānaŋ ekato katvā sammasati.

[263[7]] *Ubhayam etaŋ aniccan* ti ettha sutthu ekakakoṭṭhāsā diṭṭhadhammika-samparāyikavasena pana saṅkhipitvā *ubhayan* ti vuttaŋ.

[263[7]] *Nālaŋ abhinanditun* ti taṇhādiṭṭhivasena abhinandituŋ na yuttaŋ. Sesapadadvaye pi es' eva nayo.

[263[9]] *Tabbahulavihārino* ti kāmapaṭibāhanena ca rūpapaṭibāhanena[3] ca[3] tam eva paṭipadaŋ bahulaŋ katvā viharantassa.

[263[10]] *Ānañjaŋ*[4] *samāpajjatî* ti viññāṇañcâyatanānañjaŋ[5] samāpajjati.[6] Imasmiŋ tatiya ānañje[7] vipassanāvasen' eva[8] osakkanā kathitā.

[263[15]] *Iti paṭisañcikkhatî* ti viññāṇañcâyatanaŋ patvā evaŋ paṭisañcikkhati. Ayaŋ hi heṭṭhā tīhi bhikkhūhi paññavantataro[2] tesañ ca bhikkhūnaŋ attano câ ti catunnan pi kammaṭṭhānam ekato katvā sammasati.

[263[17]] *Yatth' etā aparisesā nirujjhantî* ti yaŋ ākiñcaññâyatanaŋ patvā etā heṭṭhā vuttā sabbasaññā[9] nirujjhanti.

[263[18]] "*Etaŋ santaŋ etaŋ paṇītan*"* ti etaŋ aṅgasantatāya ārammaṇasantatāya ca santaŋ atappakaṭṭhena paṇītaŋ.

[263[19]] *Tabbahulavihārino* ti tāsaŋ saññānaŋ paṭibāhanena tam eva paṭipadaŋ bahulaŋ katvā viharantassa. Imasmiŋ paṭhamākiñcaññâyatane samādhivasena osakkanā kathitā.

[263[26]] *Iti paṭisañcikkhatî* ti[10] viññāṇañcâyatanam eva patvā

* =*below*, p. 67; M. I. 436; II. 235; A. IV. 423; V. 8, 110, 320, 322, 354 *ff*.

1 B. S. dassentena.
2 C. paññāvant°.
3 B. *omits*.
4 B. S. āneñj°.
5 B. S. °āneñjaŋ.
6 S. sampajjatî ti.
7 B. °āneñje; S. tatiye āneñje.
8 B. vipassanāvasena.
9 B. S. saññā.
10 B. *adds* (taŋ).

evaŋ paṭisañcikkhati.[1] Ayaŋ hi[2] heṭṭhā catuhi bhikkhūhi paññavantataro[3] tesaŋ[4] bhikkhūnaŋ attano câ ti pañcannam pi kammaṭṭhānaŋ ekato katvā sammasati.

[263[26]] *Attena vā attaniyena vâ* ti ahaŋ mamâ ti gahetabbena suññaŋ tucchaŋ rittam evam ettha dvikoṭikā[5] suññatā dassitā.

[263[27]] *Tabbahulavihārino* ti heṭṭhā vuttapaṭipadañ ca imañ ca suññatā paṭipadaŋ bahulaŋ katvā viharantassa. Imasmiŋ dutiyâkiñcaññâyatane vipassanāvasena osakkanā kathitā.

[263[33]] *Iti paṭisañcikkhatî* ti viññāṇañcâyatanam eva patvā evam paṭisañcikkhati. Ayaŋ hi heṭṭhā pañcahi bhikkhūhi paññavantataro[3] tesañ ca bhikkhūnam attano câ ti channam pi kammaṭṭhānaŋ ekato katvā sammasati.

[263[34]] "*Nâhaŋ kvacani*[6] *kassaci kiñcanatasmiŋ*[7] *na ca mama kvacani*[6] *kismiñci*[8] *kiñcanaŋ n' atthî*"* ti ettha pana catukoṭikā[9] suññatā kathitā. Kathaŋ? ayaŋ hi nâhaŋ kvacinî ti kvaci attānaŋ na passati. *Kassaci kiñcanatasmin*[7] ti attano attānaŋ kassaci parassa kiñcanabhāve upanetabbaŋ na passati, attano bhātiṭṭhāne bhātaraŋ sahāyaṭṭhāne sahāyaŋ parikkhāraṭṭhāne vā parikkhāraŋ maññitvā upagantvā upanetabbaŋ na passatî ti attho. *Na ca mama kvacanî*[6] ti ettha mama saddan tāva ṭhapetvā na ca kvacini parassa ca[2] attānaŋ kvaci[2] na[2] passatî ti, ayam attho. Idāni mama saddaŋ āharitvā, *mama kismiñci kiñcanaŋ n' atthî* ti yo[10] parassa attā mama kismiñci kiñcanabhāvena atthî ti na passati, attano bhātiṭṭhāne bhātaraŋ sahāyaṭṭhāne sahāyaŋ parikkhāraṭṭhāne vā parikkhāran ti kismiñci ṭhāne parassa attānaŋ iminā kiñcanabhāvena upanetabbaŋ na passatî ti attho. Evam ayaŋ yasmā n' eva katthaci attānaŋ passati na tam parassa

* =A. II. 177.

1 C. pathisaŋ°; B. paṭisaŋ°.
2 S. *omits*.
3 C. paññāvant°.
4 B. S. *add* ca.
5 B. dvikoṭitikoṭi.
6 C. S. kvacini.
7 S. kiñcanaŋ kismiŋci.
8 C. kassaci.
9 S. catukkoṭikā.
10 B. S. so.

kiñcanabhāve[1] upanetabbaŋ passati, na parassa attānaŋ passati na parassa attānaŋ attano[2] kiñcanabhāve[3] upanetabbaŋ passati, tasmā ayaŋ suññatā catukoṭikâ[4] ti veditabbā.

[264[2]] *Tabbahulavihārino* ti heṭṭhā vuttapaṭipadañ[5] ca[6] imaŋ[6] catukoṭikaŋ[7] suññataŋ[7] bahulaŋ katvā viharantassa. Imasmiŋ tatiyâkiñcaññâyatane pi vipassanāvasen' eva osakkanā kathitā.

[264[8]] *Iti paṭisañcikkhatî* ti ākiñcaññâyatanaŋ patvā evaŋ paṭisañcikkhati. Ayaŋ hi heṭṭhā ca[8] chahi bhikkhūhi paññavantataro[9] tesaŋ ca bhikkhūnam attano câ ti sattannaŋ[10] kammaṭṭhānam ekato katvā sammasati.

[264[10]] *Yatth' etā aparisesâ nirujjhantî* ti yaŋ nevasaññānāsaññâyatanaŋ patvā ettha etā heṭṭhā vuttā sabbasaññā nirujjhanti.

[264[12]] *Tabbahulavihārino* ti tāsaŋ saññānaŋ paṭibāhanena tam eva paṭipadaŋ bahulaŋ katvā viharantassa. Imasmiŋ nevasaññānāsaññâyatane samādhivasena osakkanā kathitā.

[264[20]] *No c' assa no ca me siyâ* ti sace mayhaŋ pubbe pañcavidhaŋ kammavaṭṭaŋ na āyūhitaŋ assa yam[6] me idaŋ etarahi[11] pañcavidhaŋ vipākavaṭṭaŋ etam me na siyā nappavatteyyâ ti attho.

[264[21]] *Na*[12] *bhavissatî* ti sace etarahi pañcavidhaŋ kammavaṭṭaŋ[13] āyūhitaŋ na[6] bhavissati.[6]

[264[21]] *Na*[14] *me*[14] *bhavissatî*[14] ti[14] tasmiŋ asati[6] anāgate me pañcavidhaŋ vipākavaṭṭaŋ na bhavissati.[15]

[264[21]] *Yad atthi yaŋ bhūtaŋ taŋ pajahāmî* ti yam atthi yaŋ bhūtaŋ etarahi khandhapañcakaŋ taŋ pajahāmî ti[16] (yam

[1] B. °bhāvena. [2] B. *adds* va; S. *adds* ca.
[3] B. S. °bhāvena. [4] S. catukkoṭikā.
[5] B. vuttappaṭipadaŋ. [6] B. *omits*.
[7] B. catukoṭiki suññatañ ca; S. catukkoṭikaŋ suññatañ ca.
[8] B. S. *omit*. [9] C. paññāvant°.
[10] B. S. *add* pi. [11] B. *adds* evaŋ.
[12] S. na ce. [13] B. *adds* na.
[14] S. *omits*. [15] B. bhavissatî ti.
[16] B. pajahāmi.

atthi yaŋ bhūtaŋ etarahi khandhapañcakaŋ taŋ pajahāmî ti).[1]

[264[22]] *Evaŋ upekhaŋ*[2] *paṭilabhatî* ti so[3] bhikkhu evaŋ vipassanûpekhaŋ[4] labhatî ti attho.

[264[22]] *Parinibbāyi*[5] *nu kho eso*[6] *bhante* ti (bhante so)[1] *bhikkhu*[7] *parinibbāyeyyâ* ti kiŋ (pucchāmî ti pucchati)[8] tatiyajjhānaŋ[9] pādakaŋ katvā ṭhitassa arahattam pi osakkanā pi paṭipadā pi[10] paṭisandhi pi kathitā.

Tathā catutthajjhānâdīni pādakāni katvā ṭhitānaŋ nevasaññānāsaññâyatanaŋ pādakaŋ katvā ṭhitassa na kiñci kathitaŋ. Tam pucchāmî ti pucchati.[10]

[264[24]] *Ap' etthâ* ti api ettha.

[265[2]] *So taŋ upekhaŋ*[2] *abhinandatî* ti so taŋ vipassanûpekhaŋ[2] taṇhādiṭṭhi abhinandanāhi abhinandati. Sesapadadvaye pi es' eva nayo.

[265[4]] *Taŋ nissitaŋ hoti viññāṇan* ti niyanti[11] viññāṇaŋ[12] vipassanā nissitaŋ hoti.

[265[4]] *Tad upādānan* ti yan taŋ[10] niyanti[13] viññāṇaŋ taŋ tassa upādānaŋ nāma gahaṇaŋ[14] nāma hoti.

[265[4]] "*Sa-upādāno* ti sagahaṇo."*

[265[5]] *Na parinibbāyatî* ti vipassanāya[15] sālayo bhikkhu mama sāsane na parinibbāyati. Yo pana vihārapariveṇa-upaṭṭhākâdisu sālayo tasmiŋ vattabbam eva n' atthî ti dasseti.

[265[6]] *Kahaŋ panâ*? ti kattha pana?

---

* *Cf.* MA. II. 10.

---

1 B. S. *omit sentence in brackets, which* C. *employs.*
2 C. B. S. upekkhaŋ.
3 B. eko.
4 C. D. S. °nûpekkhaŋ.
5 S. parinibbāyeyya.
6 B. S. so.
7 B. S. *add* na vā.
8 B. (pucchāmî ti) pucchati; C. *brackets.*
9 B. tatiyajhānaŋ.
10 B. *omits.*
11 B. S. *omit.*
12 B. viññāṇan ti; S. *omits.*
13 B. nikanti; S. *omits.*
14 S. upādānagahaṇaŋ.
15 B. vipapassa°.

[265[6]] *Upādiyamāno upādiyatî* ti paṭisandhiŋ gaṇhamāno gaṇhati.

[265[9]] *Upādānaseṭṭhaŋ*[1] *kira so, bhante* ti bhante, so kira bhikkhu gahetabbaṭṭhānaŋ seṭṭhaŋ uttamaŋ[2] bhavaŋ[2] upādiyati seṭṭhabhave paṭisandhiŋ gaṇhātî ti attho. Iminā[3] tassa bhikkhuno paṭisandhiŋ kathitā.

[265[13]] Idāni 'ssa arahattaŋ kathetuŋ *idh', Ānandâ* ti ādim āha.

[265[21]] *Nissāya*[4] *nissāyâ* ti tan[5] taŋ samāpattiŋ nissāya.

[265[22]] *Oghassa nittharaṇā akkhātâ* ti oghataraṇaŋ kathitaŋ. "Tatiyajjhānaŋ pādakaŋ katvā ṭhitabhikkhuno oghanittharaṇā kathitā . . . pe[4] . . . nevasaññānâsaññâyatanaŋ pādakaŋ katvā ṭhitabhikkhuno oghanittharaṇā kathitâ"* ti vadati.

[265[23]] *Katamo pana, bhante, ariyo vimokkho?*[6] ti, idha kiŋ pucchati samāpattiŋ tāva padaṭṭhānaŋ katvā vipassanaŋ vaḍḍhetvā arahattaŋ gaṇhanto bhikkhu nāvaŋ vā uḷumpâdīni vā nissāya mahoghaŋ taritvā pāraŋ gacchanto viya na kilamati. Sukkhavipassako pana[7] pakiṇṇakasaṅkhāre sammasitvā arahattaŋ gaṇhanto bāhubalena sotaŋ chinditvā pāraŋ gacchanto viya kilamati. Iti imassa sukkhavipassakassa arahattaŋ pucchāmî ti[8] pucchati.

[265[24]] *Ariyasāvako* ti sukkhavipassako ariyasāvako. Ayaŋ hi heṭṭhā aṭṭhahi bhikkhūhi paññavantataro[9] tesañ ca bhikkhūnaŋ attano câ ti navannam pi kammaṭṭhānaŋ ekato katvā sammasati.

[265[30]] *Esa sakkāyo yāvatā sakkāyo* ti yattako tebhūmakavaṭṭasaṅkhāto[10] sakkāyo nāma atthi; sabbo pi so esa sakkāyo na ito paraŋ sakkāyo atthî ti paṭisañcikkhati.

---

* (?)

---

[1] B. upādānaŋ seṭṭhaŋ.
[2] B. (uttamaŋ) uttamabhavaŋ; S. uttamabhavaŋ.
[3] B. S. *add* vā.
[4] B. S. *omit.*
[5] S. *omits.*
[6] *Text* vimokho.
[7] B. *omits.*
[8] B. (pucchamî ti).
[9] C. paññāvant°.
[10] S. tebhūmika°.

[265[30]] *Etam amataŋ yadidaŋ anupādā cittassa vimokkho*[1] ti yo pan' esa cittassa anupādā vimokkho nāma. *Etam amataŋ* "etaŋ[2] santaŋ etaŋ paṇītaŋ"* ti[3] paṭisañcikkhati. Aññattha ca "*anupādā cittassa vimokkho*"[1]† ti nibbānaŋ vuccati. Imasmiŋ pana sutte sukkhavipassakassa arahattaŋ kathitaŋ. Sesaŋ sabbattha uttānam eva. Kevalaŋ pana imasmiŋ sutte sattasu ṭhānesu osakkanā kathitā, aṭṭhasu ṭhānesu paṭisandhi, navasu ṭhānesu arahattaŋ kathitan ti veditabbaŋ. Kathaŋ? Tatiyajjhānaŋ tāva pādakaŋ katvā ṭhitassa bhikkhuno osakkanā kathitā, paṭisandhi kathitā, arahattaŋ kathitaŋ. Tathā catutthajjhānaŋ. Tathā ākāsânañcâyatanaŋ, viññāṇañcâyatanaŋ pana padaṭṭhānaŋ katvā ṭhitānaŋ tiṇṇaŋ bhikkhūnaŋ osakkanā kathitā, paṭisandhi kathitā, arahattaŋ kathitaŋ. Tathā ākiñcaññâyatanaŋ pādakaŋ katvā ṭhitassa bhikkhuno, nevasaññānâsaññâyatanaŋ pādakaŋ katvā ṭhitassa pana[4] osakkanā n' atthi. Paṭisandhi pana arahattañ ca kathitaŋ, sukkhavipassakassa[5] arahattam eva kathitan ti, eva[6] sattasu ṭhānesu osakkanā kathitā, aṭṭhasu ṭhānesu paṭisandhi, navasu ṭhānesu arahattaŋ kathitan ti veditabbaŋ. Imañ ca pana sattasu ṭhānesu osakkanaŋ aṭṭhasu paṭisandhiŋ navasu arahattaŋ samodhānetvā kathentena imaŋ Ānañjasappāyasuttaŋ[7] sukathitaŋ nāma hotî ti.

Ānañjasappāyasuttaŋ[7] *chaṭṭhaŋ.*

---

* M. I. 436; II. 235, 263; *cf. above*, p. 62; A. IV. 423; V. 8, 110, 320, 322, 354 *ff.*

† =Vin. V. 164; Pṭs. II. 45; *cf.* A. V. 64.

---

[1] *Text* vimokho.
[2] B. *omits.*
[3] S. *adds* iti.
[4] B. (pana).
[5] B. sukkhassa vipassakassa.
[6] B. S. evaŋ.
[7] B. S. Āneñja°.

107.

[Gaṇakamoggallānasuttavaṇṇanā]

III. [1[1]] *Evam me sutan* ti Gaṇakamoggallānasuttaŋ.

[1[10]] Tattha *yāva pacchimā sopānakaḷevarâ*[1] ti yāva "paṭhamasopānaphalakā."* Ekadivasen' eva sattabhūmako[2] pāsādo na sakkā kātuŋ vatthuŋ sodhetvā thambhussāpanato paṭṭhāya[3] yāva cittakammakaraṇā anupubbakiriyā[4] c' ettha paññāyatî ti dasseti.[5]

[1[13]] *Yadidaŋ* "*ajjhene* ti tayo pi vedā"[6]† na sakkā ekadivasen' eva adhiyituŋ. Etesaŋ ajjhene pi pana anupubbakirīyā[4] va[7] paññāyatî ti dasseti.

[1[15]] *Issatthe* ti āvudhavijjāya"‡ pi ekadivasen' eva vālavedhī[8] nāma na sakkā kātuŋ. Ṭhānasampādanamuṭṭhikaraṇâdīhi pana etthâpi anupubbakiriyā[4] paññāyatî ti dasseti.

[1[16]] "*Saṅkhānenâ*[9] ti gaṇanāya."§

[1[18]] Tattha[10] anupubbakiriyaŋ[4] attanā va dassento evaŋ *gaṇhāpemâ*[11] ti ādim āha.

[2[3]] *Seyyathâpi, brāhmaṇâ* ti idha Bhagavā yasmā bāhirasamaye[12] yathā yathā sippaŋ uggaṇhanti tathā tathā kerāṭikā honti, tasmā attano sāsanaŋ bāhirasamayena anupametvā bhadra-assājānīyena[13] upamento *seyyathâpî* ti ādim āha. Bhadro hi assājānīyo[14] yasmiŋ kāraṇe damito hoti, taŋ jīvitahetu pi nâtikkamati. Evam eva sāsane sammāpaṭipanno kulaputto sīlavelaŋ nâtikkamati.

[2[4]] *Mukhādhāne* ti "mukhaṭhapane."||

[4[19]] *Satisampajaññāya câ*[15] ti satisampajaññāhi samaṅgi-

---

* *Cf.* MA. III. 321. † *Cf.* J. V. 10.
‡ *Cf.* MA. II. 56; SnA. 466. § *Cf.* DA. I. 95; MA. II. 56.
|| *Cf.* MA. III. 158.

[1] *Text*, C. °kaḷebarā. [2] B. S. °bhūmiko.
[3] B. S. *add* pana. [4] B. anupubbakri°.
[5] B. *omits*. [6] B. bedā. [7] B. ca.
[8] S. vālavedhī [9] *Text* saṅkhāne. [10] B. attha.
[11] *Text* gaṇāpemā. [12] B. bāhiya°.
[13] B. °jāniyena. [14] B. °jāniyo. [15] S. *omits*.

bhāvatthāya. Dve hi khīṇâsavā satatavihārī[1] ca[2] no[2] satatavihārī[3] ca tattha satatavihārī yaŋ kiñci kammaŋ katvâpi phalasamāpattiŋ samāpajjituŋ sakkoti. No satatavihārī[3] pana appamattake pi kicce pasuto[4] hutvā phalasamāpattiŋ appetuŋ na sakkoti. Tatr' idaŋ[5] vatthu eko kira khīṇâsavathero[6] khīṇâsavasāmaṇeraŋ gahetvā araññavāsaŋ gato, tattha mahātherassa senāsanaŋ pattaŋ sāmaṇerassa na pāpuṇāti, taŋ vitakkento thero ekadivasam pi phalasamāpattiŋ appetuŋ nâsakkhi; sāmaṇero pana temāsaŋ phalasamāpattiratiyā[7] vītināmetvā: sappāyo bhante araññavāso jāto? ti theraŋ pucchi. Thero: na jāto āvuso ti āha. Iti yo evarūpo[8] khīṇâsavo so ime dhamme ādito paṭṭhāya āvajjitvā[9] va samāpajjituŋ na[10] sakkhissatî ti dassento *satisampajaññāya câ*[11] ti āha.

[6[10]] *Ye 'me, bho Gotamâ* ti tathāgate kira kathayante[12] kathayante va[13] brāhmaṇassa ime puggalā na ārādhenti[10] ime[10] ārādhentî ti nayo udapādi taŋ dassento evaŋ cattumâraddho, paramajjadhammesû[14] ti ajjadhammā[15] nāma chasatthâradhammā tesu Gotamavādo ca[16] paramo uttamo ti attho. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Gaṇakamoggallānasuttaŋ sattamaŋ.

108.

[Gopakamoggallānasuttavaṇṇanā]

[7[11]] *Evam me sutan* ti Gopakamoggallānasuttaŋ.

[7[12]] Tattha *aciraparinibbute Bhagavatî* ti Bhagavati parinibbute[17] dhātubhājaniyaŋ[18] katvā dhammasaṅgītaŋ kātuŋ Rājagahaŋ.

---

1 B. °vihārino.
2 B. *omits.*
3 S. sasatavihārī.
4 B. S. kicce kicceppasuto.
5 B. S. tatr' īdaŋ.
6 B. S. °vatthero.
7 S. °rattiyā.
8 S. *adds* pi.
9 S. āvajjetvā.
10 S. *omits.*
11 B. vā.
12 V. S. *omit.*
13 S. yeva.
14 S. paramaja°.
15 B. ajjadhammo; S. ajadhammā.
16 B. va.
17 B. aciraparinibbute.
18 S. °bhājanīyaŋ.

[7[15]] Āgatakāle *rañño Pajjotassa āsaṅkamāno* ti Caṇḍapajjoto* nām' esa rājā Bimbisāramahārājassa† sahāyo ahosi. Jīvakaŋ† pesetvā bhesajjaŋ[1] kāritakālato[1] paṭṭhāya pana daḷhamitto va jāto, so " Ajātasattunā Devadattassa vacanaŋ gahetvā pitā ghāṭiko[2] ti sutvā mama piyamittaŋ ghāṭetvā[3] esa rajjaŋ karissamî "‡ ti maññati; mayhaŋ sahāyassa sahāyānaŋ atthikabhāvaŋ jānāpessāmî ti parisatiŋ[4] evaŋ[4] abhāsi, taŋ sutvā tassa āsaṅkā uppannā; tena vuttaŋ, *rañño Pajjotassa āsaṅkamāno* ti.

[7[19]] *Kammanto* ti bahinagare nagaraparisaṅkhārā[5] pan' atthāya kammantaṭṭhānaŋ.

[7[23]] *Upasaṅkamî* ti mayaŋ dhammavinayasaṅgītiŋ karissāmâ[6] ti vicarāma ayaŋ ca[7] mahesakkho rājavallabho saṅgahe kate Veḷuvanassa ārakkhaŋ kareyyâ ti maññamāno upasaṅkami.

[8[4]] *Tehi dhammehî* ti tehi sabbaññutaññāṇadhammehi.

[8[5]] *Sabbena sabban* ti sabbâkārena sabbaŋ.

[8[5]] *Sabbathā sabban* ti sabbakoṭṭhāsehi sabbaŋ.

Kiŋ pucchāmî ti pucchati chassatthāro[8] paṭhamataraŋ uppannā[9] appaññātakulâbhi[10] nikkhamitvā pabbajitā te tathāgate dharamāne yeva kālakatā[11] sāvakā pi nesaŋ appaññātakuleh' eva pabbajitā. Te tesaŋ accayena mahāvivādaŋ akaŋsu. Samaṇo pana Gotamo mahākulā pabbajito tassa accayena sāvakānaŋ mahāvivādo bhavissatî ti ayaŋ kathā sakala-Jambudīpaŋ[12] pattharamānā udapādi, sammāsambuddhe ca[13] dharante bhikkhūnaŋ vivādo nâhosi. Yo pi ahosi, so pi tatth' eva vûpasamito, parinibbutakāle pan' assa

* *Cf.* Vin. I. 276 *ff.*; *cf.* DhA. I. 192 *f.*; J. V. 133.
† Vin. I. 276 *ff.* ‡ *Cf.* DA. I. 135, 153.

---

1 B. S. bhesajjakāritakālato.
2 C. B. ghātiko.
3 C. B. ghatetvā.
4 B. S. parisativācaŋ.
5 B. S. paṭisaṅkhārā.
6 B. S. kāressāmā.
7 S. *omits.*
8 B. S. cha hi satthāro.
9 B. *omits.*
10 B. S. °takulehi.
11 B. kālaŋ katā.
12 S. °Jambūdīpaŋ.
13 B. nāma.

aṭṭhasaṭṭhiyojanasatasahassubbedhaŋ[1] Sineruŋ apavāhituŋ[2] samatthassa vātassa purato purāṇapaṇṇaŋ[3] kiŋ[4] ṭhassati[4] dasapāramiyo[4] pūretvā sabbaññutañāṇaŋ[5] pattassa satthu[6] alajjamāno Maccurājā kassaññassa[7] lajjissatî ti mahasaŋvegaŋ janetvā bhiyyosomattāya bhikkhū samaggā jātā ativiya upasantā.[8]

Kiŋ nu kho etan ti idaŋ pucchāmî ti pucchati.

[8[19]] *Anuññāyamāno*[9] ti anusaññāyamāno[10] katâkataŋ jananto ti attho. Anuvicaramāno vā.

[8[28]] *Atthi nu kho* ti ayaŋ[11] heṭṭhimapuccham eva pucchati.

[9[21]] *Appaṭisarane*[12] ti appaṭisaraṇadhammavinaye.[13]

[9[21]] *Ko hetu sāmaggiyâ*[14] ti tumhākaŋ samaggabhāvassa ko hetu ko paccayo.

[9[23]] *Dhammapaṭisaraṇâ*[15] ti dhammo amhākaŋ paṭisaraṇaŋ[16] dhammo avassayo ti dīpeti.

[10[13]] *Vattatî*[17] ti paguṇaŋ hutvā āgacchati.

[10[14]] *Āpatti hoti*[18] *vītikkamo* ti[19] ubhayam etaŋ Buddhassa āṇâtikkamanam[20] eva.

[10[15]] *Yathādhammaŋ yathāsatthaŋ*[21] *kāremâ* ti yathā dhammo ca[22] anusatthi[23] ca ṭhitā evaŋ *kāremâ* ti attho.

[10[15]] *Na kira no bhavanto kārenti; dhammo no kāretî* ti padadvaye pi no kāro nipātamattaŋ evaŋ sante na kira[24] bhavanto kārenti dhammo va[25] kāretî ti.[26] Ayam ettha attho.

---

1 B. °yojanasahassubbedhaŋ. 2 B. asaṇṭhahituŋ.
3 S. *adds* viya samatiŋsapāramiyo. 4 S. *omits*.
5 C. sabbaññutaŋ. 6 S. satthuno.
7 B. S. kassa. 8 B. S. upasantûpasantā.
9 B. S. anusaññā°. 10 B. anusañjā°.
11 B. *adds* hi. 12 S. appaṭissaraṇe.
13 B. (ti appaṭisaraṇe) dhamma°; S. appaṭissarane dhamma°.
14 S. dhammasāmaggiyā. 15 S. dhammapaṭissaraṇo.
16 S. paṭissaraṇaŋ. 17 B. pavattatî; S. vattetî.
18 S. āpattî ti vā. 19 S. *adds* vā.
20 S. ānâvītikk°. 21 B. S. yathānusiṭṭhiŋ.
22 B. *omits*. 23 B. S. anusiṭṭhi.
24 S. kira no. 25 S. ca. 26 B. kāreti.

[13[5]] "*Tagghâ* ti ekaŋse nipāto."*

[13[12]] *Kahaŋ pana bhavaŋ Ānando* ti kiŋ therassa Veḷuvane vasanabhāvaŋ na jānāti[1] jānāti, Veḷuvanassa pana anena ārakkhā dinnā tasmā attānaŋ ukkaŋsāpetukāmo pucchati. Kasmā pana tena tattha ārakkhā dinnā, so kira ekadivasaŋ Mahā-Kaccāyanatheraŋ[2] Gijjhakūṭā otarantaŋ disvā: makkaṭo viya eso ti āha. Bhagavā taŋ kathaŋ sutvā; sace khamāpeti iccetaŋ kusalaŋ no ce khamāpeti imasmiŋ Veḷuvane gonaṅguṭṭhamakkaṭo[3] bhavissatî ti āha. So taŋ kathaŋ[4] sutvā samaṇassa Gotamassa kathāya dvedhābhāvo nāma n' atthi, pacchā me makkaṭabhūtakāle gocaraṭṭhānaŋ bhavissatî ti. Veḷuvane nānāvidhe rukkhe ropetvā ārakkhaŋ adāsi, aparabhāge kālaŋ katvā makkaṭo hutvā nibbatti.

Vassakārâ ti vutte āgantvā samīpe tiṭṭhati.[5]

[13[18]] "*Tagghâ* ti sabbavāresu ekaŋsapacane"† yeva nipāto.

[13[23]] *Tagghā, bho Ānandâ* ti evaŋ therena parisamajjhe attano ukkaŋsitabhāvaŋ ñatvā: aham pi theraŋ ukkaŋsessāmî[6] ti evam āha.

[13[34]] *Na kho, brāhmaṇâ* ti thero kira cintesi, sammāsambuddhena vaṇṇitajjhānam pi atthi, avaṇṇitajjhānam pi atthi: ayaŋ pana brāhmaṇo sabbam eva *vaṇṇetî* ti[7] pañhaŋ[8] visaŋvādeti. *Na kho* pana sakkā imassa mukhaŋ ulloketuŋ[9] na[10] piṇḍapātaŋ rakkhituŋ pañhaŋ ujuŋ katvā kathessāmî ti idaŋ vattuŋ āraddho.[11]

[14[4]] *Antaraŋ*[12] *karitvâ* ti abbhantaraŋ karitvā.

[14[29]] *Evarūpaŋ kho, brāhmaṇa, so Bhagavā jhānaŋ vaṇṇesî* ti idha sabbasaṅgāhikajjhānaŋ[13] nāma kathitaŋ.

---

* *Cf.* DA. I. 236 and *note* 8; J. V. 307.

† *Cf.* J. V. 66.

---

1 B. S. jānātî ti.
2 B. S. °nattheraŋ.
3 B. gonaṅgalamakkaṭo.
4 S. *omits*.
5 B. aṭṭhāsî ti; S. aṭṭhāsi.
6 B. S. ukkaŋsissāmī.
7 S. vaṇṇeti.
8 B. saññaŋ; S. pañhe.
9 S. oloketuŋ.
10 B. *omits*.
11 B. vattumaŋ āraddhaŋ; S. vattuŋ āraddhaŋ.
12 S. anantaraŋ.
13 B. sabbasaṅgāhaka°.

[15[5]] *Yaŋ no mayan* ti ayaŋ kira brāhmaṇo Vassakāraŋ[1] brāhmaṇaŋ[1] usūyati[2] tena pacchitapañhassa akathanaŋ paccāsiŋsamāno[3] kathitabhāvaŋ ñatvā Vassakārena pucchitaŋ[4] pañhaŋ[4] punappuna[5] tassa nāmaŋ gaṇhanto vitthāretvā kathesi.[6] Mayā pucchitapañhaŋ pana yaṭṭhikoṭiyā uppīḷento[7] viya ekadesam eva kathesî ti anattamano ahosi. Tasmā evam āha. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Gopakamoggallānasuttaŋ aṭṭhamaŋ.

109.

[Mahāpuṇṇamasuttavaṇṇanā]

[15[16]] *Evam me sutan* ti Mahāpuṇṇamasuttaŋ.*

[15[18]] Tattha "*tadahû* ti tasmiŋ ahu, tasmiŋ divase ti attho.

[15[18]] Upavasanti etthâ ti *uposatho*. Upavasanti[8] sīlena vā anasanena[9] vā upetā hutvā vasantî ti attho. Ayam pan' ettha atthuddhāro: 'āyāmâvuso Kappina uposathaŋ gamissāmâ '† ti ādisu hi pātimokkhuddeso uposatho. 'Evam aṭṭhaṅgasamannāgato kho Visākhe uposatho upavuttho '‡ ti ādisu sīlaŋ. 'Suddhassa ve[10] sadā phaggu, suddhassûposatho sadâ' § ti ādisu upavāso. 'Uposatho nāma nāgarājâ '|| ti ādisu paññatti. 'Na bhikkhave *tadahu 'posathe*[11] sabhikkhukā āvāsâ' ¶ ti ādisu upavasitabbadivaso. Idhâpi so yeva

* = S. III. 100-104, Puṇṇamā; *the Commentaries, however, are quite different.*

† *Cf.* Vin. I. 104-105, *quoted at* SnA. 199.

‡ *Cf.* A. I. 212, *quoted at* SnA. 199.

§ = M. I. 39, *quoted at* SnA. 199.

|| = D. II. 174, *quoted at* SnA. 199.

¶ (?) SnA. 199 *gives a different quotation.*

1 B. S. Vassakārabrāh°. 2 B. usuyyati; S. usūyāyati.
3 B. paccāsisamāno. 4 S. pucchitapañhaŋ.
5 B. punappunaŋ. 6 B. S. katheti.
7 B. uppilento. 8 S. upavasantî ti. 9 S. anasakena.
10 S. *omits*. 11 S. tadahu uposathe.

adhippeto. So pan' esa aṭṭhamīcātuddasīpannarasībhedena[1] tividho, tasmā sesadvayanivāraṇatthaŋ[2] '*pannarase*'[1*] ti vuttaŋ. Tena vuttaŋ[3] upavasanti etthâ ti uposatho."[4†] "Māsapuṇṇatāya puṇṇā sampuṇṇâ ti puṇṇā.[5] Iti cando vuccati. So ettha puṇṇo ti puṇṇamā, evaŋ *puṇṇāya* '*puṇṇamāyâ*'* ti imasmiṇ padadvaye attho veditabbo."‡

[15[23]] "*Desan* ti kāraṇaŋ."§

[15[25]] "*Tena hi tvaŋ bhikkhu sake āsane nisīditvā pucchâ*"* ti kasmā Bhagavā ṭhitassa akathetvā nisīdāpesî[6] ? ti. Ayaŋ kira bhikkhu saṭṭhimattānaŋ padhānabhikkhūnaŋ[7] saṅghatthero saṭṭhi bhikkhū gahetvā araññe vasati, te tassa santike kammaṭṭhānaŋ gahetvā ghaṭanti[8] vāyamanti,[9] mahābhūtāni parigaṇhanti,[10] upādārūpāni, nāmarūpaŋ[11] paccaye,[11] lakkhaṇârammaṇikavipassanaŋ parigaṇhanti.[10] Atha te sāyaŋ[12] acariyupaṭṭhānaŋ[13] āgantvā vanditvā nisinno[14] thero mahābhūtapariggahâdīni pucchati. Te sabbaŋ kathenti. Maggaphalapañhaŋ pucchitā pana kathetuŋ na sakkonti. Atha thero cintesi: mama santike etesaŋ ovādassa parihāni[15] n' atthi, ime ca āraddhaviriyā viharanti kukkuṭassa pānīyapivanakālamattam[16] pi nesaŋ pamādakiriyā[17] n' atthi, evaŋ sante pi maggaphalāni nibbattetuŋ na sakkonti,[18] ahaŋ imesaŋ ajjhāsayaŋ na jānāmi Buddhaveneyyā ete bhavissanti gahetvā ne Satthusantikaŋ gacchāmi. Atha nesaŋ Satthā cariyavasena dhammaŋ desissatî[19] ti, te bhikkhū gahe-

* S. III. 100. † = DA. I. 139.
‡ *Cf.* DA. I. 140. § *Cf.* MA. II. 274.

[1] S. paṇṇa°. [2] S. sesapadadvaya°.
[3] B. te (*omits* tena vuttaŋ). [4] S. *adds* ti.
[5] *All three texts add* mā. [6] B. S. nisīdāpetī.
[7] B. S. padhāniyabh°. [8] B. ghaṭenti.
[9] B. vāyamenti. [10] B. S. pariggaṇ°.
[11] B.S. nāmarūpapaccaya.
[12] B. *omits.* [13] S. ācariyûpaṭṭhānaŋ.
[14] S. nisinne. [15] B. pārihāni.
[15] B. pāniya°. [17] B. °kriyā; S. pamādavihāritā.
[18] B. S. sakkā. [19] B. desessatī.

tvā Satthusantikaŋ āgato Satthâpi sāyanhasamaye[1] Ānandattherena upanītaŋ udakaŋ ādāya "sarīraŋ utuŋ gaṇhāpetvā"* Migāramātupāsādapariveṇe "paññattavarabuddhâsane[2] nisīdi"† bhikkhusaṅgho pi naŋ[3] parivāretvā nisīdi. Tasmiŋ samaye suriyo atthaṅgameti[4] cando uggacchati majjhaṭṭhāne ca[5] Bhagavā nisinno candassa pabhā n' atthi suriyassa pabhā n' atthi[6] candimasuriyānaŋ pabhaŋ[7] makkhetvā chabbaṇṇā yamakabuddharasmiyo vijjotamānā puñjāpuñjā[8] hutvā disāvidisāsu dhāvantî ti[9]. Sabbaŋ heṭṭhā vuttanayena vitthāretabbaŋ.

Vaṇṇabhāṇanabhūmi[10] nām' esā dhammakathikass' ev' ettha thāmo pamāṇaŋ yattakaŋ[11] sakkoti tattakaŋ[12] kathetabbaŋ.[13] Evaŋ sannisinnāya parisāya thero uṭṭhahitvā Sattharaŋ pañhassa okāsaŋ kāresi, tato Bhagavā: sace imasmiŋ ṭhitake pucchante ācariyo no upaṭṭhito[14] ti, sesabhikkhū uṭṭhahissanti evaŋ tathāgate agāravo kato bhavissati, atha nisinnā va[15] pucchissanti[16] ācariye agāravo kato bhavissati ekaggā hutvā dhammadesanaŋ paṭicchituŋ na sakkuṇissanti. Ācariye pana nisinne te pi[17] nisīdissanti tato ekaggā dhammadesanaŋ paṭicchituŋ sakkuṇissantî ti. Iminā kāraṇena Bhagavā[18] ṭhitassa akathetvā nisīdāpetî ti.

[15[26]] *Ime nu kho, bhante* ti vimatipucchā viya katā.[19] Thero pana pañcannaŋ[20] khandhānaŋ[20] uppādavayaŋ[21] parigaṇhitvā[22]

* = DA. I. 252. *Cf.* J. III. 527. † = SnA. 132.

[1] S. °samayaŋ. [2] S. °varasenâsane.
[3] B. *omits*. [4] C. atthameti. [5] B. S. *omit*.
[6] S. *adds* candimasuriyassa pabhā n' atthi.
[7] S. pabhānaŋ. [8] B. puñjā puñjā.
[9] S. dhāvanti taŋ. [10] B. S. Vaṇṇabhūmi.
[11] S. pamāṇayuttaŋ kathituŋ. [12] S. tattha taŋ.
[13] B. S. *add* dukkathitan ti na vattabbaŋ.
[14] B.S. uṭṭhito. [15] B. ca. [16] C. (pucchissanti*).
[17] S. *omits*. [18] B. (Bhagavā).
[19] B. kathitā. [20] B. S. pañcakkhandhānaŋ.
[21] B. udayabbayaŋ; S. udayaŋ. [22] B. S. parigganº.

arahattaŋ patto mahākhīṇâsavo. N' atthi etassa vimati. Jānantena pi pana ajānantena viya hutvā pucchituŋ vaṭṭati, sace hi jānanto viya pucchati jānāti ayan ti tassa vissajjento[1] ekadesam eva katheti, ajānantena viya pucchite pana kathento ito ca etto ca kāraṇaŋ āharitvā pākaṭaŋ katvā katheti. Koci pana ajānanto pi jānanto[2] viya pucchati, thero evarūpaŋ vacanaŋ kiŋ karissatî ti,[3] jānanto yeva pana ajānanto viya pucchatî ti veditabbo.

[16[12]] "*Chandamūlakâ*"* ti taṇhāmūlakā.

[16[24]] "*Evarūpo siyan*"† ti sace odāto hotukāmo haritālavaṇṇo vā *siyan*[4] ti pattheti, sace kāḷo hotukāmo nīluppalavaṇṇo vā añjanavaṇṇo vā apīta[5]-pupphavaṇṇo vā *siyan* ti pattheti.

[16[25]] *Evaŋ-vedano* ti kusalavedano vā sukhavedano vā siyan ti pattheti. Saññâdisu pi es' eva nayo. Yasmā pana atīte patthanā nāma n' atthi, patthentenâpi ca[6] na sakkā taŋ laddhuŋ paccuppanne pi na hoti, na hi odāto kāḷabhāvaŋ[7] patthetvā paccuppanne kāḷo[7] hoti, na kāḷo[7] odāto, dīgho vā rasso, rasso vā dīgho. Dānaŋ pana datvā sīlaŋ vā samādiyitvā anāgate khattiyo vā homi brāhmaṇo vâ ti patthentassa patthanā samijjhati tasmā anāgatam eva gahitaŋ.

[16[30]] "*Khandhâdhivacanan*"† ti khandhānaŋ khandhapaṇṇatti kittakena hotî ti pucchati.

[17[15]] "*Mahābhūtā hetû*"† ti tayo kusalahetû ti ādisu hi hetuhetu vutto. Avijjāpuññâbhisaŋkhārâdīnaŋ sādhāraṇattā sādhāraṇahetu, kusalâkusalaŋ attano attano vipākadāne uttamahetu, idha paccayahetu adhippeto. Tattha paṭhavīdhātu mahābhūtā[8] itaresaŋ tiṇṇaŋ bhūtānaŋ upādārūpassa

* = S. III. 100 = A. IV. 339 = A. V. 107.
† = S. III. 101.

[1] B. tassa tassa vissajjanto; S. tassa visajjento.
[2] S. ajānanto. [3] B. S. *omit.*
[4] B. manosilāva siyan; S. manosīlāvaṇṇo vā suvaṇṇavaṇṇo vā siyan.
[5] C. anasi; S. atasī. [6] B. *omits.*
[7] B. kal°. [8] B. °bhūtaŋ.

ca paññāpanāya dassanatthaya hetu c' eva paccayo ca. Evaŋ sesesu pi yojanā seditabbā.

[17[16]] "*Phasso*"* ti phuṭṭho bhikkhave vedeti. Phuṭṭho sañjānāti, phuṭṭho cetetî ti vacanato phasso "tiṇṇaŋ khandhānaŋ"† paññāpanāya hetu c' eva paccayo ca.

[17[21]] "*Viññāṇakkhandhassâ*"* ti ettha paṭisandhiviññāṇena[1] tāva saddhiŋ gabbhaseyyakānaŋ uparimaparicchedena samatiŋsarūpāni sampayuttā[2] ca tayo[3] khandhā uppajjanti, taŋ nāmarūpaŋ paṭisandhiviññāṇassa paññāpanāya hetu, c' eva paccayo ca. Cakkhudvāre cakkhupasādo c' eva rūpârammaṇañ ca rūpaŋ sampayuttā, tayo khandhā nāmaŋ taŋ nāmarūpaŋ cakkhuviññāṇassa paññāpanāya hetu, c' eva paccayo ca. Es' eva nayo sesaviññāṇesu.

[17[22]] "*Kathaŋ pana, bhante*"‡ ti? Idha[4] kittakena nu kho ti vaṭṭaŋ pucchanto evam āha.

[18[3]] "*Sakkāyadiṭṭhi na hotî*"‡ ti idaŋ vivaṭṭaŋ pucchanto evam āha.

[18[20]] "*Ayaŋ rūpe assādo*"‡ ti iminā pariññāpaṭivedho c' eva dukkhasaccañ ca kathitaŋ.

[18[21]] "*Ayaŋ rūpe ādīnavo*"‡ ti iminā pahānapaṭivedho c' eva samudayasaccañ ca.

[18[22]] "*Idaŋ rūpe nissaraṇan*"‡ ti iminā sacchikiriyapaṭivedho c' eva nirodhasaccañ ca. Ye[5] imesu tīsu ṭhānesu sammādiṭṭhi-ādāyo dhammā ayaŋ bhāvanāpaṭivedho maggasaccaŋ. Sesapadesu pi es' eva nayo.

[18[30]] "*Bahiddhâ*"§ ti parassa saviññāṇake kāye.

[18[30]] "*Sabbanimittesû*"§ ti iminā pana anindriyabaddham pi saṅgaṇhāti.

[19[8]] "*Saviññāṇake kāye*"§ ti vacanena[6] vā attano ca par' assa ca kāyo gahito va.

[19[8]] "*Bahiddha*"‡ ca sabbanimittaggahaṇena anindriyabaddhaŋ gaṇhāti.

---

* = S. III. 101. † Tikp. 56; Asl. 151.
‡ = S. III. 102. § = S. III. 103.

---

[1] B. S. *add* ca. [2] S. rūpasam°. [3] S. *adds* ca.
[4] B. Idaŋ. [5] S. *omits*. [6] S. vacane.

[19[12]] "*Anattakatānî*"* ti anattani ṭhatvā katāni.

[19[13]] "*Kam-attānaŋ phusissantî*[1]"* ti katarasmiŋ attani ṭhatvā vipākaŋ dassentî ti sassatadassanaŋ[2] okkamanto evam āha.

[19[17]] "*Taṇhâdhipateyyenâ*"* ti taṇhājeṭṭhakena.

[19[21]] "*Tatra tatrâ*"† ti tesu tesu dhammesu.

[20[23]] *Saṭṭhimattānan* ti ime bhikkhū pakatikammaṭṭhānaŋ jahitvā[3] aññaŋ navaŋ kammaṭṭhānaŋ sammasantā[4] pallaṅkaŋ abhinditvā, tasmiŋ yeva āsane arahattaŋ pāpuṇiŋsu. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Mahāpuṇṇamasuttaŋ navamaŋ.

110.

[Cūḷapuṇṇamasuttavaṇṇanā[5]]

[20[25]] *Evam me sutan* ti Cūḷapuṇṇamasuttaŋ.

[21[2]] Tattha *tuṇhībhūtaŋ tuṇhībhūtan* ti yaŋ yaŋ disaŋ anuviloketi tattha tattha tuṇhībhūtam eva.

[21[3]] *Anuviloketvâ* ti pañcapasādapatimaṇḍitāni akkhīni ummīletvā tato tato viloketvā antamaso hatthakukkuccapādakukkuccānam[6] pi abhāvaŋ disvā.

[21[4]] *Asappuriso* ti pāpapuriso.

[21[6]] *No k' etaŋ, bhante* ti yasmā andho andhaŋ viya so taŋ jānituŋ na sakkoti tasmā evam āhaŋsu. Eten' eva nayena ito paresu[7] attho veditabbo.

[21[14]] *Asaddhammasamannāgato*[8] ti pâpadhammasamannāgato.

[21[15]] *Asappurisabhattî* ti asappurisasevano.

---

* = S. III. 103. † = S. III. 104.

---

1 B. phusisantī. 2 B. sasassatassa dassanaŋ.
3 S. pajahitvā. 4 B. sampassantā.
5 S. Culla° (*throughout*).
6 B. hatthakukkuccānaŋ.
7 B. *adds* pi vāresu; S. *adds* pi tīsu ṭhānesu.
8 B. Asaddhasamannā°.

[21[15]] *Asappurisacintî* ti asappurisacintāya[1] cintako.[2]
[21[16]] *Asappurisamantî* ti asappurisamantanaŋ mantento.[3]
[21[16]] *Asappurisavāco* ti asappurisavācaŋ[4] bhāsitā.
[21[16]] *Asappurisakammanto* ti asappurisakammānaŋ kattā.
[21[17]] *Asappurisadiṭṭhî* ti asappurisadiṭṭhiyā samannāgato.
[21[17]] *Asappurisadānan* ti asappurisehi dātabbaŋ[5] dānaŋ.[5]
[21[25]] *Tyāssa*[6] *mittâ* ti te assa mittā.

[21[29]] *Attavyābādhāya*[7] *cetetî* ti pāṇaŋ hanissāmi adinnaŋ ādiyissāmi micchācariyassāmi[8] dasa akusalakammapathe samādāya vattissāmî ti evam attano dukkhatthāya cinteti.[9]

[21[29]] *Paravyābādhāyâ*[10] ti yathā[11] asuko asukaŋ pāṇaŋ hanti asukassa santakaŋ adinnaŋ ādiyati dasa akusalakammapathe samādāya vattati, evan taŋ[12] āṇāpessāmî ti evaŋ parassa dukkhatthāya cinteti.[9]

[21[29]] *Ubhayavyābādhāyâ*[13] ti aham asukañ ca asukañ ca gahetvā dasa akusalakammapathe samādāya vattissāmî ti, evaŋ ubhayadukkhatthāya cinteti.[14]

[21[33]] *Attavyābādhāya pi mantetî* ti ādisu ahaŋ dasa akusalakammapathe samādāya vattissāmî ti mantento *attavyābādhāya manteti* nāma asukaŋ dasa[15] akusalakammapathe[16] samādāpessāmî[17] ti mantento *paravyā-bādhāya manteti* nāma. Aññena saddhiŋ mayaŋ ubho pi ekato hutvā dasa akusalakammapathe samādāya vattissāmâ ti mantento *ubhayavyābādhāya manteti* nāma.

[22[19]] "*Asakkaccaŋ dānaŋ detî*"* ti deyyadhammam pi

* *Cf.* A. III. 171.

[1] B. °cintakāya. [2] S. cintitā.
[3] B. manto; S. mantetā. [4] B. asappurisaŋ.
[5] S. dātabbadānaŋ. [6] B. S. tyassa.
[7] B. S. attabyābādhāya. C. *adds* pi.
[8] S. micchācāraŋ carissāmi. [9] B. cintesi.
[10] B. S. parabyā° (*and throughout*); S. °bādhāya cetetī.
[11] B. yathā yathā. [12] B. evaŋ nam evaŋ.
[13] B. S. Ubhāyabyā°. [14] B. cintesî ti.
[15] S. *omits*. [16] C. °pathesu.
[17] B. samādapessāmī; S. samādāya vattissāmī.

puggalam pi na sakkaroti. Deyyadhammaŋ na sakkaroti nāma uttaṇḍulâdidosasamannāgataŋ[1] āhāraŋ deti na sampannaŋ[2] karoti, puggalaŋ na sakkaroti nāma nisīdanaṭṭhānaŋ[3] asammajjitvā yattha vā[4] tattha vā nisīdāpetvā yaŋ vā taŋ vā ādhārakaŋ[5] ṭhapetvā dānaŋ deti.

[22[20]] "*Asahatthâ*"* ti na[6] attano hatthena[7] deti dāsakammakarâdīhi[8] dāpeti.

[22[20]] "*Acittikatvâ*"[9]* ti heṭṭhā vuttanayena deyyadhamme pi puggale pi na cittikāraŋ katvā deti.

[22[20]] "*Apaviddhan*"[10]* ti chaḍḍetukāmo hutvā vammīke[11] uragaŋ[12] pakkhipanto[13] viya deti.

[22[21]] "*Anāgamanadiṭṭhiko*"* ti no phalapāṭikaṅkhī hutvā deti.

[22[28]] *Tattha uppajjatî*[14] ti na dānaŋ datvā niraye uppajjati. Yam pana ten' eva[15] pāpaladdhikāya micchādassanaŋ gahitaŋ tāya micchādiṭṭhiyā niraye upapajjati.[16]

Sukkapakkho[17] vuttapaṭipakkhanayena veditabbo.

[24[21]] *Devamahattatâ* ti "cha Kāmâvacaradevā."†

[24[21]] *Manussamahattatâ*[18] ti tiṇṇaŋ kusalānaŋ[19] sampatti. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ[20] ti.[20] Idam pana suttaŋ suddhavaṭṭavasen' eva kathitan ti.

Cūḷapuṇṇamasuttaŋ dasamaŋ.

Niṭṭhito paṭhamo vaggo.

---

* =A. III. 171.

† *Cf.* DA. I. 120; J. I. 47; V. 5; VI. 99; Vism. 392.

---

1 S. uttaṇḍulāyasamannā°. 2 B. pasannaŋ.
3 B. nisinnaṭṭhānaŋ. 4 B. *omits.*
5 S. dhārakaŋ. 6 B. S. *omit.*
7 B. S. *add* na. 8 S. °âdīni.
9 S. acittiŋ katvā. 10 B. apaviṭṭhan; S. appaviṭṭhan.
11 B. vadhammike; S. vammike.
12 B. rogaŋ; S. godhaŋ. 13 S. pakkhipatto.
14 B. upapajjati. 15 B. S. tena.
16 S. uppajjati. 17 B. sukkha°.
18 S. °mahaggatā. 19 C. S. kulānaŋ. 20 B. eva.

111.

[Anupadasuttavaṇṇanā]

[25[1]] *Evam me sutan* ti Anupadasuttaŋ.

[25[4]] Tattha *etad avocâ* ti "etam *paṇḍito*"[1] ti ādinā nayena Dhammasenāpati Sāriputtattherassa guṇakatham avoca. Sesatheresu[2] hi Mahā-Moggallānattherassa iddhimâ ti guṇo pākaṭo, Mahā-Kassapassa dhutavādo ti, Anuruddhattherassa dibbacakkhuko ti, Upālitherassa[3] vinayadharo ti, Revatatherassa[4] jhāyī[5] jhānâbhirato ti, Ānandatherassa[6] bahussuto ti, evam tesan tesaŋ[7] therānaŋ te te[7] guṇā pākaṭā. Sāriputtattherassa pana[8] apākaṭā. Kasmā? Paññāvato[9] hi guṇā nāma[10] na sakkā akathitā[11] jānitum. Iti bhagavā: Sāriputtassa guṇe kathessāmî ti sabhāgaparisāya sannipātaŋ āgamesi, visabhāgapuggalānaŋ hi[5] santike vaṇṇaŋ kathetuŋ na vaṭṭati,[12] te vaṇṇe kathīyamāne[13] avaṇṇam eva kathenti. Imasmiŋ pana divase therassa sabhāgaparisā sannipati, tassā sannipatitabhāvaŋ disvā satthā[14] vaṇṇaŋ[14] kathento imaŋ[15] desanaŋ ārabhi.

[25[5]] "Tattha *paṇḍito* ti dhātukusalatā āyatanakusalatā paṭiccasamuppādakusalatā ṭhānâṭhānakusalatâ"* ti imehi catuhi kāraṇehi paṇḍito.

[25[6]] "*Mahāpañño*† ti ādisu, mahāpaññâdīhi samannāgato

* *Cf.* M. III. 62; SA. I. 119.

† *From here to* *, *p.* 86=SA. I. 119-122; *cf.* Pts. II. 900 *for* mahāpañño.

1 " " *so* B.
2 B. Kasmā? Avasesa°; S. Kasmā avoca? Avasesa°.
3 B. S. Upālitthe°.
4 B. S. Revatatthe°.
5 S. *omits.*
6 B. S. Ānandatthe°.
7 B. *omits.*
8 S. ca.
9 S. paññavato.
10 B. S. *omit.*
11 C. akathitaŋ; S. akathitattā.
12 S. vaṭṭatî ti.
13 B. S. kathiya°.
14 S. sabhāvavaṇṇaŋ.
15 B. idaŋ.

ti attho. Tatr' idaŋ[1] mahāpaññâdīnaŋ nānattaŋ. Tattha katamā mahāpaññā? Mahante sīlakkhandhe pariganhātī[2] ti mahāpaññā. Mahante samādhikkhandhe paññākkhandhe vimuttikkhandhe vimuttiñāṇadassanakkhandhe pariganhātī[2] ti mahāpaññā. Mahantāni ṭhānâṭhānāni, mahāvihārasamāpattiyo,[3] mahantāni ariyasaccāni, mahante satipaṭṭhāne, sammappadhāne, iddhipāde,[4] mahantāni indriyāni, balāni, bojjhaṅgāni, mahante ariyamagge, mahantāni sāmaññaphalāni, mahā-abhiññāyo,[5] mahantaŋ paramatthaŋ[6] nibbānaŋ[6] pariganhātī[7] ti mahāpaññā.

[25[6]] Katamā *puthupaññā*.[6*] Puthunānā[8] khandhesu[8] ñāṇaŋ pavattatī ti puthupaññā. Puthunānā-dhātusu, puthunānā-āyatanesu, puthunānā-atthesu, puthunānā-paṭiccasamuppādesu, puthunānā suññatam[9]-anupalabbhesu,[9] puthunānā-atthesu, dhammesu, niruttīsu,[10] paṭibhānesu, puthunānā-sīlakkhandhesu, puthunānā-samādhi, paññāvimutti, vimuttiñāṇadassanakkhandhesu, puthunānā-ṭhānâṭhānesu, puthunānā-vihārasamāpattīsu,[11] puthunānā-ariyasaccesu, puthunānā-satipaṭṭhānesu, puthunānā[12]-sammappadhānesu, iddhipādesu, indriyesu, balesu, bojjhaṅgesu, puthunānā-ariyamaggesu, sāmaññaphalesu, abhiññāsu, puthunānā-janasādhāraṇe[13] dhamme[13] samatikkamma-paramatthe nibbāne ñāṇaŋ pavattatī ti puthupaññā.

---

* Pṭs. II. 191.

---

1 B. S. Tatr' īdaŋ.
2 B. parigganhātī; S. parigganhatī.
3 C. °samāttiyo; B. mahante vihāra°.
4 S. iddhippāde.
5 B. mahantā abhiññāyo.
6 S. paramatthanibbānaŋ.
7 B. parigganhātī; S. parigganhatī.
8 S. puthunānākkhandhesu.
9 S. °suññatânupal°.
10 C. niruttisu.
11 C. °pattisu.
12 *B. omits.*
13 S. °dhāraṇadhamme; SA. I. 120, puthujjana-sādhāraṇe *and see loc. cit. n. 5.*

[256] Katamā *hāsupaññā*[1]?* Idh' ekacco hāsubahulo,[2] vedabahulo, tuṭṭhibahulo, pāmojjabahulo[3] sīlaŋ paripūreti, indriyasaŋvaraŋ paripūreti, bhojane mattaññutaŋ, jāgariyânuyogaŋ, sīlakkhandhaŋ, samādhikkhandhaŋ, paññākkhandhaŋ, vimuttikkhandhaŋ, vimuttiñāṇadassanakkhandhaŋ paripūretî ti hāsupaññā.[4] Hāsubahulo,[2] pāmojjabahulo,[3] ṭhanâṭhânaŋ paṭivijjhatî ti[5] hāsupaññā.[6] Hāsubahulo[2] vihārasamāpattiyo paripūretî ti hāsupaññā.[1] Hāsubahulo[2] ariyasaccāni paṭivijjhatî ti,[7] satipaṭṭhāne, sammappadhāne, iddhipāde,[8] indriyāni, balāni, bojjhaṅgāni, ariyamaggaŋ[9] bhāvetî ti hāsupaññā.[1] Hāsubahulo[2] sāmaññaphalāni[10] sacchikaroti, abhiññāyo paṭivijjhatî ti hāsupaññā.[1] Hāsubahulo[2] vedatuṭṭhipāmojjabahulo[11] paramatthaŋ nibbānaŋ sacchikarotî ti hāsupaññā.[1]

[257] Katamā *javanapaññā*?† Yaŋ kiñci rūpaŋ atītânāgatapaccuppannaŋ[12] yaŋ dūre santike vā[13] sabbaŋ rūpaŋ aniccato khippaŋ javatî ti javanapaññā. Dukkhato khippaŋ anattato[14] khippaŋ[14] javatî ti javanapaññā. Yā kāci vedanā . . . pe . . . yaŋ kiñci viññāṇaŋ atītânāgatapaccuppannaŋ[15] sabbaŋ viññāṇaŋ aniccato dukkhato anattato khippaŋ javatî ti javanapaññā. Cakkhuŋ . . . pe . . . jarāmaraṇaŋ atītânāgatapaccuppannaŋ aniccato dukkhato anattato khippaŋ javatî ti javanapaññā.

Rūpaŋ atītânāgatapaccuppannaŋ aniccaŋ khay' aṭṭhena, dukkhaŋ bhay' aṭṭhena, anattā asārak' aṭṭhenâ ti tulayitvā tīrayitvā vibhāvayitvā vibhūtaŋ katvā rūpanirodhe nibbāne

---

* Pṭs. II. 199. † Pṭs. II. 200.

---

1 B. S. hāsapaññā. 2 B. S. hāsabahulo.
3 B. S. pāmujja°. 4 B. hāsapaññā; S. hāsapañño.
5 B. paṭivijjhati; S. paṭivijānāti.
6 B. *omits*. 7 B. paṭivijjhati.
8 S. iddhippāde. 9 S. ariyamagge.
10 B. vihārasampattiyo sāmaññā°.
11 B. S. °pāmujjabahulo.
12 C. atītânāgate paccu°; S. *adds* pe.
13 B. taŋ. 14 S. *omits*. 15 S. *adds* pe.

khippaŋ javatî ti javanapaññā. Vedanā saññā saṅkhārā viññāṇaŋ cakkhuŋ[1] jarāmaraṇaŋ atītânāgatapaccuppannaŋ aniccaŋ khay' aṭṭhena . . . pe . . . vibhūtaŋ katvā jarāmaraṇanirodhe nibbāne khippaŋ javatî ti javanapaññā. Rūpaŋ atītânāgatapaccuppannaŋ . . . pe . . . viññāṇaŋ, cakkhuŋ[2] . . . pe[3] . . . jarāmaraṇaŋ aniccaŋ saṅkhataŋ paṭiccasamuppannaŋ khayadhammaŋ vayadhammaŋ virāgadhammaŋ nirodhadhamman ti tulayitvā tīrayitvā vibhâvayitvā vibhūtaŋ katvā jarāmaraṇanirodhe nibbāne khippaŋ javatî ti javanapaññā.

[25⁸] Katamā *tikkhapaññā*?* Khippaŋ kilese[4] chindatî ti tikkhapaññā. Uppannaŋ kāmavitakkaŋ nâdhivaseti,[5] uppannaŋ vyāpādavitakkaŋ,[6] uppannaŋ vihiŋsāvitakkaŋ, uppannuppanne pāpake[7] akusale dhamme, uppannaŋ rāgaŋ, dosaŋ, mohaŋ, kodhaŋ, upanāhaŋ, makkhaŋ, palāsaŋ,[8] issaŋ, macchariyaŋ, māyaŋ, sāṭheyyaŋ, thambhaŋ, sārambhaŋ, mānaŋ, atimānaŋ, madaŋ, pamādaŋ, sabbe kilese, sabbe duccarite, sabbe abhisaṅkhāre, sabbe bhavagāmike kamme[9] "nâdhivaseti pajahati vinodeti vyantikaroti[10] anabhāvaŋ gametî"[11]* ti tikkhapaññā. Ekam hi[12] āsane cattāro ariyamaggā cattāri ca[13] sāmaññaphalāni catasso paṭisambhidāyo cha[14] ca abhiññāyo adhigatā honti sacchikatā passitā[15] paññāyâ ti tikkhapaññā.

[25⁸] Katamā *nibbedhikapaññā*?† Idh' ekacco sabbasaṅkhāresu ubbegabahulo hoti, uttāsabahulo, ukkaṇṭhanabahulo,

---

* M. I. 11; D. III. 126. † Pṭs. II. 201.

---

[1] B. *adds* pa; S. cakkhu, *adds* pe.
[2] B. S. cakkhu.
[3] B. *omits*.
[4] C. kilese.
[5] B. S. nâdhivāseti.
[6] B. S. byā°.
[7] C. pākaṭe.
[8] B. S. paḷāsaŋ.
[9] C. *omits*.
[10] B. byantiŋ karoti; S. byantī karoti.
[11] S. anabhāvaŋ gametî.
[12] B. S. Ekamhi 'ssa.
[13] B. *omits*.
[14] S. *omits*; SA. I. 122 chaḷabh°, *and see loc. cit. n.* 2.
[15] S. phussitā; SA. I. 122 phusitā, *and see loc. cit. n.* 3.

aratibahulo, anabhiratibahulo, bahimukho na[1] ramati[1] sabbasaṅkhāresu, anibbiddhapubbaŋ[2] appadālitapubbaŋ lobhakkhandhaŋ nibbijjhati padāletî ti nibbedhikapaññā.[3] Anibbiddhapubbaŋ[2] appadālitapubbaŋ dosakkhandhaŋ, mohakkhandhaŋ, kodhaŋ upanāhaŋ . . . pe . . . sabbe bhavagāmike kamme nibbijjhati padāletî ti nibbedhikapaññā."*

[25[10]] *Anupadadhammavipassanan* ti samāpattivasena vā jhānaṅgavasena vā anupaṭipāṭiyā dhammavipassanaŋ vipassī[4] evaŋ vipassanto aḍḍhamāsena[5] arahattaŋ patto. Mahā-Moggallānathero[6] pana sattahi divasehi, evaŋ sante pi Sāriputtathero[7] va[8] mahāpaññavantataro. Mahāmoggallānathero[6] hi sāvakānaŋ sammasanacāraŋ[9] yaṭṭhikoṭiyā uppīḷento[10] viya ekeka[11] desam eva sammasanto[9] sattadivase vāyamitvā arahattaŋ patto. Sāriputtatthero ṭhapetvā buddhānaŋ paccekabuddhānañ[12] ca sammasanacāraŋ sāvakānaŋ sammasanacāraŋ nippadesaŋ sammasi. Evaŋ sammasanto *aḍḍhamāsaŋ* vāyami[13] arahattañ ca kira patvā aññāsi ṭhapetvā buddhe ca paccekabuddhe ca añño sāvako nāma paññāya mayā pattabbaŋ pattuŋ samattho nāma na bhavissatî ti. Yathā hi puriso veṇuyaṭṭhiŋ[14] gaṇhissāmî ti mahājaṭaŋ[15] veṇuŋ[14] disvā jaṭaŋ chindantassa papañco bhavissatî ti antarena hatthaŋ pavesetvā sampattam eva yaṭṭhiŋ mūle ca agge ca chinditvā ādāya pakkameyya, so kiñcâpi paṭhamataraŋ gacchati. Yaṭṭhiŋ pana sāraŋ vā ujuŋ vā na labhati. Aparo[16] tathārūpam eva veṇuŋ[17] disvā sace sampattaŋ yaṭṭhiŋ gaṇhissāmi sāraŋ vā ujuŋ vā na labhissāmî ti kacchaŋ bandhi-

---

* To here from †, *p.* 82=SA. I. 119-122.

---

1 B. namati.
2 S. anibbinnapubbaŋ.
3 S. °pañño.
4 B. S. vipassitaŋ.
5 B. addha°.
6 B. S. °lānatthero.
7 B. S. °puttatthero.
8 B. S. *omit.*
9 B. samasa°.
10 B. uppiḷento.
11 B. S. eka.
12 C. °ānaŋ.
13 B. vāyamitvā.
14 B. S. veḷu°.
15 S. mahājaṭitaŋ.
16 B. S. *add* ca.
17 S. veḷuŋ.

tvā mahantena satthena veṇujaṭaŋ[1] chinditvā sārā c' eva ujū ca yaṭṭhiyo uccinitvā ādāya pakkameyya ayaŋ kiñcâpi pacchā gacchati. Yaṭṭhiyo pana sārā c' eva ujū ca labhati, evaŋ sampadam idaŋ veditabbaŋ. Imesaŋ dvinnaŋ therānaŋ padhānaŋ[2] evaŋ pana "aḍḍhamāsaŋ[3] vāyamitvā Dhammasenapati Sāriputtathero[4] Sūkarakhata[5]-leṇadvāre bhāgineyyassa Dīghanakhaparibbājakassa Vedanāpariggahasuttante[6]* desiyamāne Dasabalaŋ vījamāno[7] ṭhito desanânusarena[8] ñāṇaŋ pesetvā pabbajitadivasato[9] pannarasame[10] divase sāvakapāramīñāṇassa matthakaŋ patvā"† sattasaṭṭhiñāṇāni paṭivijjhitvā soḷasa vidhapaññaŋ[11] anuppatto.

[25[10]] *Tatr' idaŋ bhikkhave Sāriputtassa anupadadhammavipassanāyâ* ti yā anupadadhammavipassanaŋ vipassatî ti anupadadhammavipassanā vuttā. Tatra anupadadhammavipassanāya Sāriputtassa idaŋ hoti. Idāni vattabbaŋ tan taŋ vipassanākoṭṭhāsaŋ sandhāy' etaŋ vuttaŋ.

[25[14]] *Paṭhame[12] jhāne[12]* ti ye paṭhame[12] jhāne[12] anto samāpattiyaŋ *dhammā*.

[25[17]] *Tyāssâ* ti te assa.

[25[18]] *Anupadavavatthitā hontî* ti anupaṭipāṭiyā vavatthitā paricchinnā ñātā *viditā* honti. Kathaŋ? Thero[13] hi[13] te dhamme olokento[14] abhiniropanalakkhaṇo *vitakko* vattatî ti jānāti, tathā anumajjanalakkhaṇo *vicāro*, pharaṇalakkhaṇā *pīti*, sātalakkhaṇaŋ *sukhaŋ*, avikkhepalakkhaṇā *cittekaggatā*, phusanalakkhaṇo *phasso*, vedayitalakkhaṇā *vedanā*, sañjānanalakkhaṇā *saññā*, cetayitalakkhaṇā *cetanā*,

---

* M. Sutta 74, *called* Dīghanakhasutta.
† *Cf.* DhA. I. 96.

---

[1] B. S. veḷu°.
[2] B. S. sammasanacārānaŋ.
[3] B. addhamāsaŋ.
[4] B. S. °puttatthero.
[5] S. °rakhāta.
[6] B. °sutte.
[7] S. vījayamāno.
[8] B. *adds* padahanaŋ.
[9] S. *adds* paṭṭhāya.
[10] S. paṇṇara°.
[11] B. vidhaŋ paññaŋ.
[12] B. paṭhamajhāne.
[13] S. Te thero ti.
[14] S. oloketvā.

vijānanalakkhaṇaŋ viññāṇaŋ,[1] kattukamyatā[2] lakkhaṇo *chando*, adhimokkhalakkhaṇo *adhimokkho*, paggahalakkhaṇaŋ[3] *viriyaŋ*,[4] upaṭṭhānalakkhaṇā *sati*, majjhattalakkhaṇā *upekhā*,[5] anunayamanasikāralakkhaṇo *manasikāro*[6] vattatî ti jānāti, evaŋ jānanto[7] abhiniropanaṭṭhena vitakkaŋ sabhāvato vavatthapeti . . . pe . . . anunayamanasikāraṇaṭṭhena[8] manasikāraŋ sabhāvabhāvato[9] vavatthapeti, tena vuttaŋ *tyāssa dhammā anupadavavatthitā hontî* ti.

[25[18]] *Viditā uppajjantî* ti uppajjamānā viditā pākaṭā va hutvā uppajjanti.

[25[19]] *Viditā upaṭṭhahantî* ti tiṭṭhamānâpi viditā pākaṭā va hutvā tiṭṭhanti.

[25[19]] *Viditā abbhatthaŋ gacchantî* ti niruddhamānâpi[10] viditā pākaṭâ va hutvā nirujjhanti. Ettha pana taŋ ñāṇatā c' eva ñāṇabahucittatā[11] mocetabbā. Yathā hi ten' eva aṅgulaggena taŋ aṅgulaggaŋ na sakkā phusituŋ evam eva ten' eva cittena tassa cittassa uppādo vā ṭhiti vā bhaṅgo vā na sakkā jānitun ti. Evan tāva taŋ ñāṇatā mocetabbā. Yadi pana dve cittāni ekato uppajjeyyuŋ ekena cittena ekassa uppādo vā ṭhiti vâ bhaṅgo vā sakkā bhaveyya jānituŋ. Dve pana phassā vā vedanā vā saññā vā cetanā vā cittāni vā ekato[12] uppajjanakāni[13] nāma n' atthi ekekam eva uppajjati evaŋ bahucittatā[14] mocetabbā. Evaŋ sante kathaŋ? Mahātherassa anto samāpattiyaŋ soḷasadhammā viditā pākaṭā hontî ti vatthârammaṇānaŋ pariggahitatāya[15] therena hi vatthuñ[16] c' eva ārammaṇañ ca pariggahitaŋ[17] ten' assa tesaŋ dhammānaŋ uppādaŋ āvajjentassa[18] uppādo pākaṭo hoti, ṭhānaŋ āvajjentassa[18] ṭhānaŋ pākaṭaŋ hoti, bhedaŋ āvaj-

---

[1] *Text* cittaŋ. [2] C. katatukammatā.
[3] B. paggāha°. [4] B. vīriyaŋ.
[5] B. S. upekkhā. [6] B. manasikaro.
[7] B. jānaŋ; S. ñāṇaŋ. [8] S. °kāraŋ.
[9] S. sabhāvato. [10] B. S. nirujjha°.
[11] B. *adds* ca; S. ñāṇabahutā ca. [12] S. *adds* vā.
[13] C. uppajana°. [14] B. ñāṇabahutā.
[15] B. °gahitāya. [16] B. vatthu.
[17] B. °gahitan ti. [18] B. āvajjantassa.

entassa[1] bhedo pākaṭo hoti. Tena vuttaŋ *viditā uppajjanti, viditā upaṭṭhahanti, viditā abbhatthaŋ gacchantî* ti.

[25[20]] *Ahutvā sambhontî* ti iminā udayaŋ passati.

[25[21]] *Hutvā paṭiventî*[2] ti iminā vayaŋ passati.

[25[22]] *Anupāyo*[3] ti rāgavasena anupagamano[4] hutvā.

[25[22]] *Anapāyo*[5] ti paṭighavasena anapagato.[6]

[25[22]] *Anissito* ti taṇhādiṭṭhinissayehi anissito.

[25[22]] *Apaṭibaddho*[7] ti chandarāgena abaddho.[8]

[25[22]] *Vippamutto* ti kāmarāgato vippamutto.

[25[23]] *Visaŋyutto* ti catuhi yogehi sabbakilesehi vā visaŋyutto.

[25[23]] *Vimariyādikatenâ* ti nimmariyādikatena.[9]

[25[23]] *Cetasâ* ti evaŋ vidhena cittena *viharati*. Tattha dve mariyādā: kilesamariyādā ca ārammaṇamariyādā ca. Sace hi 'ssa anto samāpattiyaŋ pavatte soḷasadhamme ārabbha rāgâdayo uppajjeyyuŋ kilesamariyādena etaŋ[10] bhaveyya tesu pan' assa eko pi na uppanno ti kilesamariyādā n' atthi[11]; sace pan' assa anto samāpattiyaŋ pavatte soḷasadhamme āvajjentassa[12] ekacce āpāthaŋ āgaccheyyuŋ ekacce[13] nâgaccheyyuŋ,[13] evam assa ārammaṇamariyādā bhaveyyuŋ te[14] pan' assa[14] dhamme āvajjentassa āpāthaŋ anāgatadhammo[15] nāma n' atthî ti ārammaṇamariyādâpi n' atthi. Aparâpi dve mariyādā: vikkhambhanamariyādā ca samucchedamariyādā ca, tāsu samucchedamariyādā upari āgamissati. Imasmiŋ pana ṭhāne vikkhambhanamariyādā adhippetā, tassa vikkhambhitapaccanîkattā n' atthî ti *vimariyādikatena cetasā viharati*.

---

[1] B. āvajjantassa.
[2] *Text* pativedenti.
[3] B. Tatra anupāyo; S. anuppādo.
[4] B. anupagamamāno.
[5] S. anupāyo.
[6] S. anupagato.
[7] B. appaṭibandho; S. appaṭibaddho.
[8] B. abandho.
[9] B. nippariyâdi°.
[10] C. katā.
[11] S. *adds* ārammaṇamariyādā n' atthi.
[12] B. āvajjantassa.
[13] B. S. *omit*.
[14] B. te soḷasa; S. terasa.
[15] S. °dhammā.

[25[24]] *Uttariŋ*[1] *nissaraṇan*[1] ti ito uttarinissaraṇaŋ. Aññesu ca suttesu *uttariŋ*[1] *nissaraṇan*[1] ti nibbānaŋ vuttaŋ. Idha pana anantaro[2] viseso adhippeto ti veditabbo.

[25[24]] *Tabbahulikārâ*[3] ti tassa pajānanassa[4] bahulīkaraṇena.[5]

[25[24]] *Atthi t' ev' assa*[6] *hotî* ti tassa therassa atthî ti yeva daḷhataraŋ hoti. Iminā nayena sesavāresu pi attho veditabbo. Dutiyavāre pana sampasādanaṭṭhena sampasādo sabhāvabhāvato[7] vavatthapeti. Catutthavāre pana[8] upekkhâ ti sukhaṭṭhāne vedanûpekhā[9] va.[10]

[26[33]] Passaddhattā[11] *cetaso anābhogo* ti yo so yad eva tattha sukhan ti cetaso ābhogo eten' etaŋ oḷārikaŋ[12] paññāyatî[12] ti evaŋ passaddhattā[11] va[7] *cetaso anābhogo* ti[13] vutto, tassa abhāvâ ti attho.

[26[33]] *Satipārisuddhî* ti parisuddhā[14] sati yeva upekhâpi[15] pārisuddhā[16] upekhā.[17]

[28[16]] *Sato vuṭṭhahatî* ti satiyā samannāgato ñāṇena sampajāno hutvā vuṭṭhâ ti.

[28[18]] *Te dhamme samanussaratî*[18] ti, yasmā nevasaññānâsaññâyatane buddhānaŋ yeva anupadadhammavipassanā hoti na sāvakānaŋ, tasmā ettha kalāpavipassanaŋ dassento evam āha.

[28[26]] *Paññāya c' assa disvā āsavā parikkhīṇā hontî* ti maggapaññāya cattāri saccāni disvā cattaro āsavā khīṇā honti. Sāriputtatherassa[19] "samathavipassanaŋ yuganaddhaŋ[20]"*

* =Pṭs. II. 92–98 *f.*=Vism. 682.

[1] B. S. uttarinissaraṇan.
[2] B. antaro; S. anuttaro.
[3] S. tabbabahulīk°.
[4] B. pajānassa.
[5] B. bahulik°.
[6] S. tv' ev' assa.
[7] B. S. sabhāvato.
[8] B. S. *omit.*
[9] B. S. °ûpekkhā.
[10] B. ca.
[11] C. pasādattā; S. pasiddhattā.
[12] B. S. oḷārikam akkhāyatî.
[13] S. *omits.*
[14] S. parisuddhi.
[15] B. S. upekkhâpi.
[16] B. S. parisuddhi.
[17] B. S. upekkhā.
[18] *Text* samanupassati.
[19] S. °tattherassa.
[20] B. °nandhaŋ.

āharitvā arahattaŋ[1] pattavāro[1] pi atthi, nirodhasamāpattisamāpannavāro pi arahattaŋ[2] pattavāro[2] idha gahito, nirodhaŋ pana ciṇṇavasitāya[3] aparâparaŋ samāpajjissatî ti vadanti. Tatr'[4] assa tasmiŋ[5] kāle nirodhasamāpattisīsaŋ[6] hoti nirodhassa vāro āgacchati phalasamāpattiguḷhā hoti, yasmiŋ kāle phalasamāpattisīsaŋ[6] hoti, phalasamāpattiyā vāro ca[7] āgacchati, nirodhasamāpattiguḷhā hoti. Jambudīpavāsī[8] therā pana vadanti: Sāriputtathero[9] samathavipassanaŋ yuganaddhaŋ[10] āharitvā anāgāmiphalaŋ sacchikatvā nirodhaŋ samāpajji nirodhā vuṭṭhāya arahattaŋ patto ti.

[28[28]] *Te dhamme* ti anto samāpattiyaŋ pavatte tesamuṭṭhānikarūpadhamme[11] heṭṭhā nevasaññânâsaññâyatanasamāpattiyaŋ pavattadhamme vā; te pi hi imasmiŋ vāre vipassitabbā dhammā va,[12] tasmā te vā vipassatî ti dassetuŋ idaŋ vuttan ti veditabbaŋ.

[28[36]] *Vasippato* ti ciṇṇavasitaŋ patto.

[29[1]] *Pāramippatto*[13] ti nipphattipatto.[14]

[29[11]] *Oraso* ti ādisu thero *Bhagavato* ure nibbattaŋ[15] saddaŋ[15] sutvā *jāto* ti oraso. Mukhena pabhāvitaŋ saddaŋ[15] sutvā *jāto* ti *mukhato* jāto. Dhammena pana jātattā nimmitattā ca[16] *dhammajo dhammanimmito*. Dhammadāyassa ādiyanato *dhammadāyādo*. Āmisadāyassa anādiyanato *no āmisadāyādo* ti veditabbo.[17] Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Anupadasuttaŋ paṭhamaŋ.

---

[1] C. °pattakālo; S. arahattappattavāro.
[2] B. S. arahattappattavāro; B. *adds* pi.
[3] S. cittavasi°.
[4] B. S. tatth'.
[5] B. S. yasmiŋ.
[6] S. °sīlaŋ.
[7] B. S. *omit.*
[8] B. S. °vāsino.
[9] B. S. °tatthero pi.
[10] B. °nandhaŋ.
[11] C. S. tisamu°.
[12] S. ca.
[13] B. pāramipatto.
[14] B. nibbattiŋ patto; S. nipphattiŋ patto.
[15] B. S. nibbattasaddaŋ.
[16] B. *omits.*
[17] B. veditabbaŋ.

112.

[Chabbisodhanasuttavaṇṇanā]

[29[18]] *Evam me sutan* ti Chabbisodhanasuttaŋ.

[29[23]] Tattha *khīṇā jātî* ti ādisu ekenâpi padena aññā vyākatā[1] hoti; dvīhi pi idha[2] pana catuhi padehi aññavyākaraṇaŋ[3] āgataŋ.[4]

[29[29]] *Diṭṭhe diṭṭhavāditâ* ti ādisu yāya cetanāya diṭṭhe[5] diṭṭhaŋ me ti vadati, sā diṭṭhe diṭṭhavāditā nāma. Sesapadesu pi es' eva nayo.

[30[7]] *Ayam anudhammo* ti ayaŋ sabhāvo.

[30[16]] *Abhinanditabban* ti na kevalaŋ abhinanditabbaŋ. Parinibbutassa pan' assa sabbo pi khīṇâsavassa[6] sakkāro[6] kātabbo.

[30[17]] *Uttariŋ*[7] *pañho*[7] ti, sace pan' assa veyyākaraṇena asantuṭṭhā hotha uttarim[8] pi ayaŋ *pañho pucchitabbo* ti dasseti. Ito paresu pi tīsu[9] vāresu ayam eva nayo.

[30[31]] *Abalan* ti dubbalaŋ.

[30[31]] *Virāgan*[10] ti vigacchanasabhāvaŋ.

[30[31]] *Anassāsikan* ti assāsavirahitaŋ.

[30[31]] *Upāyupādānâ*[11] ti taṇhādiṭṭhīnam etaŋ adhivacanaŋ, taṇhādiṭṭhiyo hi tebhūmakadhamme[12] upentî ti upāyā.[13] Upādiyantî ti upādānā.

[31[1]] *Cetaso*[14] *adiṭṭhānâbhinivesânusayâ* ti pi tāsaŋ yeva nāmaŋ. Cittaŋ hi taṇhādiṭṭhīhi sakkāyadhammesu tiṭṭhati[15] adhitiṭṭhatî[16] ti[16] taṇhādiṭṭhiyo cetaso adhiṭṭhānā.[14] Tā hi ca[16] taŋ abhinivesatî[17] ti abhinivesā. Tā[18] hi yev' etaŋ anusetî ti *anusayâ* ti pi[19] vuccanti.

---

[1] B. S. byākatā va.
[2] B. idaŋ.
[3] B. S. aññaŋ byākaraṇaŋ.
[4] S. ābhataŋ.
[5] C. diṭṭhaŋ.
[6] S. khīṇâsavasakkāro.
[7] B. S. uttaripañho.
[8] B. uttari.
[9] C. *omits.*
[10] B. S. virāgunan.
[11] B. upayu°; S. upāyûp°.
[12] B. S. tebhumika°.
[13] B. upayā.
[14] S. *omits this passage.*
[15] B. tiṭṭhatî ti.
[16] B. *omits.*
[17] B. S. abhinivisatî.
[18] S. etā.
[19] B. S. *omit.*

[31[1]] *Khayā virāgâ* ti ādisu khayena virāgenâ ti attho. Sabbāni cetāni[1] aññamaññavevacanān' eva.

[31[15]] "*Paṭhavīdhātû* ti patiṭṭhānadhātu.

[31[15]] *Āpodhātû* ti ābandhanadhātu.

[31[15]] *Tejodhātû* ti paripācanadhātu.

[31[15]] *Vāyodhātû* ti vitthambhanadhātu.

[31[15]] *Ākāsadhātû* ti asamphuṭṭhadhātu.

[31[15]] *Viññāṇadhātû* ti vijānanadhātu."*

[31[23]] *Anattato upagacchin*[2] ti ahaŋ[3] attâ ti attakoṭṭhāsena na upāgamiŋ[4] na ca paṭhavīdhātunissitan[5] ti[5] paṭhavīdhātunissitā[6] sesadhātuyo[7] upādārūpañ ca arūpañ[6] ca[6] arūpakkhandhâpi[8] te hi[9] nissitavatthurūpānaŋ paṭhavīdhātunissitattā ekena pariyāyena paṭhavīdhātunissitā va. Tasmā *na ca paṭhavīdhātunissitan*[10] ti vadanto sesarūpârūpadhamme pi attato na upagacchin[2] ti vadati. *Ākāsadhātu*-nissitapade pana avinibbhogavasena sabbam pi bhūtûpādārūpaŋ[11] *ākāsadhātunissitaŋ* nāma.

Tathā tan nissitarūpavatthukā arūpakkhandhā. Evaŋ idhâpi rūpârūpaŋ gahitam eva hoti. Viññāṇadhātunissitapade pana sahajātā tayo khandhā cittasamuṭṭhānarūpañ ca *viññāṇadhātunissitan* ti rūpârūpaŋ gahitam eva hoti.

[32[16]] *Rūpe cakkhuviññāṇe cakkhuviññāṇaviññātabbesu dhammesû* ti ettha yaŋ atīte cakkhudvārassa āpāthaŋ āgantvā niruddhaŋ yañ ca anāgate āpāthaŋ āgantvā nirujjhissati yam pi[12] etarahi āgantvā niruddhaŋ taŋ sabbaŋ rūpaŋ nāma. Yaŋ pana atīte pi āpāthaŋ anāgantvā niruddhaŋ, anāgate pi anāgantvā nirujjhissati etarahi pi anāgantvā[13] niruddhaŋ taŋ cakkhuviññāṇaviññātabbadhammesu[14] saṅgahitan ti vutte,

* =VbhA. 55.

[1] S. petāni. [2] S. upagacchan. [3] S. ayaŋ.
[4] B. upagamiŋ; S. upāgami. [5] S. *omits.*
[6] B. *omits.* [7] B. *adds* ca. [8] B. °khandhā ca.
[9] B. pi hi. [10] S. °nissitâ. [11] B. bhūtupā°.
[12] S. ca. [13] S. *adds* ca.
[14] S. °viññāṇanena viññātaba.°

tipiṭaka-Cūḷa[1]-Abhayathero[1]* āha: Imasmiŋ[2] ṭhāne dvidha[3] karotha upari Channovāde[4] kinti karissatha nay-idaŋ labbhatî[2] ti, tasmā tīsu kālesu āpāthaŋ āgataŋ vā anāgataŋ vā sabbam pi taŋ rūpam eva. Cakkhuviññāṇasampayuttā pana tayo khandhā cakkhuviññāṇaviññātabbadhammâ ti veditabbā. Ayaŋ h' ettha attho: *cakkhuviññāṇena*[5] saddhiŋ *viññātabbesu dhammesû*[5] ti.

[32[17]] *Chando* ti taṇhāchando.

[32[17]] *Rāgo* ti sveva rajjanavasena[6] rāgo.

[32[18]] *Nandî* ti sveva abhinandanavasena nandī.[7]

[32[18]] *Taṇhâ* ti sveva taṇhāyavasena[8] taṇhā. Sesadvāresu pi es' eva nayo.

[32[34]] "*Ahiŋkāra-mamiŋkāramānânusāyâ*[9] ti ettha ahiŋkāro[10] māno. Mamiŋkāro[11] taṇhā. Sveva mānânusayo."†

[36[15]] *Āsavānaŋ khayañāṇāyâ* ti idaŋ pubbenivāsaŋ dibbacakkhuŋ ca avatvā kasmā vuttaŋ? Bhikkhū lokiyadhammaŋ na pucchanti, lokuttaram eva pucchanti. Tasmā pucchitapañhaŋ yeva kathento evam āha. Ekavisajjakasuttaŋ[12] nām' etaŋ Chabbisodhanan ti pi 'ssa nāmaŋ. Ettha hi[13] cattāro vohārā, pañca khandhā,[14] cha dhātuyo, cha ajjhattikabāhirāni āyatanāni, attano saviññāṇakakāyo, paresaŋ saviññāṇakakāyo ti. Ime cha koṭṭhāsā visuddhā, tasmā chabbisodhaniyan ti vuttaŋ. Parasamuddavāsī[15] therā[15] pana attano ca[16] parassa ca saviññāṇakakāyaŋ[17] ekam eva katvā

---

* Vin. V. 3; *mentioned at* MA. IV. 148

† *Cf.* AA. II. 206.

---

[1] B. tipika-Cūḷâbhayatthero; S. tepiṭaka-Cullâbhayatthero.
[2] B. "Imasmiŋ . . . labbhatî."
[3] S. dvedha.
[4] B. °ovāre.
[5] " " *so* B.
[6] S. rañjana°.
[7] C. S. nandi.
[8] B. *omits.*
[9] B. S. ahaṅkāra°.
[10] B. S. ahaṅkāro.
[11] B. S. mamaṅkāro.
[12] B. S. Ekavisajjita°.
[13] S. *omits.*
[14] S. pañcakkhandhā.
[15] B. °vāsitherā.
[16] B. S. *omit.*
[17] B. viññāṇa°.

catuhi āhārehi saddhiŋ[1] cha koṭṭhāse vadanti. Ime pana cha koṭṭhāsā kin te adhigataŋ, kinti te adhigataŋ, kadā te adhigataŋ, kattha te adhigataŋ, katame te[2] kilesā pahīnā, katamesaŋ tvaŋ dhammānaŋ labhî ti evaŋ Vinayaniddesapariyāyena sodhetabbā.

Ettha hi kin te adhigatan ti adhigatapucchā[3] jhānavimokhâdisu[4] sotâpattimaggâdisu vā kin tayā adhigataŋ, kinti te adhigatan ti upāyapucchā ayaŋ[5] hi[5] ettha[6] adhippāyo.[6] Kin tayā aniccalakkhaṇaŋ dhuraŋ katvā adhigataŋ[7] dukkhânattalakkhaṇesu aññataraŋ kiŋ vā samādhivasena abhinivisitvā udāhu vipassanāvasena ? Tathā kiŋ rūpe[8] abhinivisitvā udāhu arūpe ? Kiŋ vā ajjhattaŋ abhinivisitvā udāhu bahiddhâ ? ti. Kadā te adhigatan ti kālapucchā pubbaṇhamajjhantikâdisu[9] katarasmiŋ kāle ti vuttaŋ hoti. Kattha te adhigatan ti okāsapucchā, kismiŋ[10] okāse kiŋ[2] rattiṭṭhāne divāṭṭhāne rukkhamūle maṇḍape katamasmiŋ vā vihāre ? ti vuttaŋ hoti. Katame te kilesā[11] pahīnâ ? ti pahīnakilese pucchati[11] katara maggavajjhā tava kilesā pahīnâ ti vuttaŋ hoti. Katamesaŋ tvaŋ dhammānaŋ labhî ? ti. Paṭiladdhadhammapucchā paṭhamamaggâdisu, katamesaŋ tvaŋ dhammānaŋ labhî ? ti vuttaŋ hoti. Tasmā idāni ce pi koci bhikkhu uttarimanussadhammâdhigamaŋ vyākareyya[12] na so ettāvatā va sakkātabbo.[13] Imesu pana chāsu ṭhānesu sodhanatthaŋ[14] vattabo, kiŋ te adhigataŋ ? Kiŋ jhānaŋ udāhu vimokhâdisu[15] aññataran[15] ? ti,. Yo[16] hi yena adhigato dhammo so tassa pākaṭo hoti. Sace idaŋ nāma me adhigatan ti vadati, tato kinti te adhigatan ti pucchitabbo aniccalakkhaṇâdisu kiŋ dhuraŋ katvā aṭṭhatiŋsāya vā āram-

---

1 B. saddhin ti.
2 S. *omits*.
3 B. S. adhigama°.
4 B. S. jhānavimokkhâ°.
5 B. S. ayañ hi.
6 S. etthâdhippāyo.
7 S. *adds* udāhu.
8 B. rūpaŋ.
9 C. pubbanha°.
10 S. katarasmiŋ.
11 S. kilesâ ti pahīnakilesapucchā.
12 B. S. byā°.
13 B. sakkāro kātabbo.
14 B. susodha°.
15 B. S. vimokkhâdisu.
16 B. so.

maṇesu rūpârūpa-ajjhattabahiddhâdibhedesu[1] vā dhammesu kena mukhena abhinivisitvâ ti. Yo hi yassâbhiniveso, so[2] tassa pākaṭo hoti, sace[3] ayaŋ nāma me[2] abhiniveso evaŋ mayā adhigatan ti vadati, tato kadā te adhigatan ti pucchitabbo. Kiŋ pubbaṇhe[4] udāhu majjhantikâdisu aññatarasmiŋ kāle? ti. Sabbesaŋ hi attano[5] adhigatakālo pākaṭo hoti. Sace amukasmiŋ[6] nāma me[2] kāle adhigatan ti vadati,[7] tato kattha te adhigatan ti pucchitabbo. Kiŋ divāṭṭhāne udāhu rattiṭṭhāpâdisu aññatarasmiŋ okāse? ti. Sabbesaŋ[8] pi attanā[9] adhigato kāyo pākaṭo hoti. Sace amukasmiŋ[10] nāma me okāse adhigatan ti vadati. Tato katame te kilesā pahīnâ? ti pucchitabbo. Kiŋ paṭhamamaggavajjhā udāhu dutiyâdimaggavajjhâ? ti. Sabbesaŋ[8] hi attanā[9] adhigatamaggena pahīnā kilesā pākaṭā honti. Sace ime nāma me kilesā pahīnâ ti vadati. Tato katamesaŋ tvaŋ dhammānaŋ lābhî? ti pucchitabbo. Kiŋ sotâpattimaggassa udāhu sakadāgāmimaggâdisu aññatarassâ? ti. Sabbesaŋ[10] hi attanā adhigatadhammo pākaṭo hoti. Sace imesaŋ nāmâhaŋ[11] dhammānaŋ lābhî ti vadati, ettāvatā pi 'ssa vacanaŋ na saddhātabbaŋ. Bahussutā hi uggahaparipucchākusalā bhikkhū imāni chaṭṭhānāni[12] sodhetuŋ sakkonti. Imassa pana[13] bhikkhuno āgamanapaṭipadā sodhetabbā, yadi āgamanapaṭipadā na sujjhati imāya paṭipadāya lokuttaradhammo[14] nāma na labhatî[15] ti apanetabbo. Yadi pan' assa āgamanapaṭipadā sujjhati dīgharattaŋ tīsu sikkhāsu appamatto jāgariyamanuyutto catusu paccayesu alaggo ākāse pāṇisamena cetasā[16] viharatî ti paññāyati, tassa bhikkhuno vyākaraṇaŋ[17]

[1] S. rūpârūpadhamma-ajjhatta°.
[2] S. *omits.*
[3] B. sace pana.
[4] C. pubbanhe.
[5] C. attanā.
[6] S. asuk°.
[7] B. vadanti.
[8] B. S. sabbesañ.
[9] B. attano.
[10] S. sabbesañ.
[11] S. nāma.
[12] S. cha ṭhānāni.
[13] B. *omits.*
[14] B. S. °dhammā.
[15] B. labbhantî; S. labhantî.
[16] S. cetanā.
[17] B. S. byā°.

paṭipadāya saddhiŋ saŋsandati sameti. Seyyathâpi nāma Gaṅgôdakaŋ Yamunôdakena saddhiŋ saŋsandati sameti evam evaŋ[1] supaññattā tena bhagavatā sāvakānaŋ nibbānagāminī[2] paṭipadā[2] saŋsandati sameti[3] nibbānañ ca paṭipadā[4] câ ti vuttasadisaŋ hoti. Api ca kho na[5] ettakenâpi sakkāro[6] kātabbo, kasmā[7]? Ekaccassa hi puthujjanassâpi sato khīṇâsavapaṭipattisadisā paṭipadā hoti. Tasmā so bhikkhu tehi tehi[8] upāyehi uttāsetabbo, khīṇâsavassa nāma asaniyâpi[9] matthake[10] patamānāya bhayaŋ vā chambhitattaŋ vā lomahaŋso vā na hoti, puthujjanassa appamattakena[11] pi hoti. Tatr' imāni vatthūni. Dīghabhāṇaka-Abhayatthero kira ekaŋ piṇḍapātikaŋ pariggahetuŋ asakkonto daharassa saññaŋ adāsi. So taŋ nahāyamānaŋ[12] kalyāṇī nadīmukhadvāre nimujjitvā[13] pāde aggahesi, piṇḍapātiko kumbhīlo ti saññāya mahāsaddam akāsi. Tadā naŋ puthujjano ti jāniŋsu.[14] Candamukhatissa[15]-rājakāle pana mahāvihāre saṅghathero[16] khīṇâsavo dubbalacakkhuko vihāre yeva acchati.[17] Rājā theraŋ pariganhissāmî[18] ti bhikkhūsu bhikkhācāraŋ gatesu appasaddo upasaṅkamitvā sappo viya pāde aggahesi. Thero silāthambho viya niccalo hutvā: ko etthâ? ti āha. Ahaŋ bhante, Tisso ti. Sugandhaŋ vāyasi no Tissâ ti, evaŋ khīṇâsavassa bhayaŋ nāma n' atthî[19] ti.[19] Ekacco pana puthujjano pi atisūro hoti nibbhayo. So rañjanīyena[20] ārammaṇena pariganhitabbo,[21] Vasabharājâpi* hi ekaŋ theraŋ pariganhamāno[21] ghare nisīdāpetvā,

* DA. I. 291; Mhvs. 35, 59 *ff*.

1 B. S. eva.
2 B. °gaminipaṭipadā.
3 B. *omits*.
4 S. °padañ.
5 B. *omits*; S. pana.
6 B. S. *add* na.
7 B. yasmā.
8 S. *omits*.
9 S. asaniyā.
10 S. gattamatthake.
11 B. °kenâ.
12 B. nhāya°.
13 S. nimmujjitvā.
14 B. S. sañjān°.
15 S. Candimu°.
16 B. S. saṅghatthero.
17 B. S. acchi.
18 B. S. parigganṇ°.
19 B. S. n' atthi.
20 B. rajjanī°; S. rajanī°.
21 B. S. parigga°.

tassa santike badarasāḷavaŋ[1] maddamāno[2] nisīdi,[3] mahātherassa kheḷo cali, tato therassa puthujjanabhāvo[4] āvibhūto khīṇâsavassa hi rasataṇhā nāma suppahīnā dibbesu pi rasesu nikanti[5] nāma na hoti. Tasmā imehi upāyehi pariggahetvā sac' assa[6] bhayaŋ vā chambhitattaŋ vā[7] rasataṇhā vā uppajjati, na tvaŋ arahâ ti apanetabbo.[8] Sace pana abhīrū[9] acchambhī anutrāsī[10] hutvā sīho viya nisīdati dibbârammaṇe pi nikantiŋ na janeti, ayaŋ bhikkhu sampannaveyyākaraṇo samantā rājarājamahāmattâdīhi pesitaŋ sakkāraŋ arahatî ti.

Chabbisodhanasuttaŋ dutiyaŋ.

113.

[Sappurisadhammasuttavaṇṇanā]

[37⁵] *Evam me sutan* ti Sappurisadhammasuttaŋ.

[37⁹] Tattha *sappurisadhamman* ti sappurisānaŋ dhammaŋ.

[37⁹] *Asappurisadhamman* ti pāpapurisānaŋ dhammaŋ. Evaŋ mātikaŋ ṭhapetvâpi[11] puna yathā nāma maggakusalo puriso vāmaŋ mucitvā[12] dakkhiṇaŋ gaṇhāti paṭhamaŋ muñcitabbaŋ katheti[13] evaŋ pahātabbaŋ dhammaŋ paṭhamaŋ desento *katamo ca bhikkhave* asappuriso dhammo ti ādim āha.

[37¹⁴] Tattha *uccā kulâ* ti khattiyakulā vā brāhmaṇakulā vā etam[14] eva hi kuladvayaŋ uccākulan[15] ti vuccati.

[38¹] *So tattha pujjo*[16] ti so[17] tesu bhikkhūsu pūjâraho.

[38²] *Antaraŋ karitvâ* ti abbhantaraŋ katvā.

[38⁵] *Mahākulâ* ti khattiyakulā vā brāhmaṇakulā vā

---

1 B. padara°; S. badaraphalaŋ va.
2 B. maddapesi; S. maddāpesi.
3 B. S. *omit*.
4 S. puthujjanakabhāvo.
5 C. niyanti.
6 S. sace tassa.
7 B. *adds* (lomahaŋso vā).
8 B. apanetthabo.
9 S. abhīru.
10 S. anuttrāsī.
11 S. ṭhapetvā.
12 B. S. muñcitvā.
13 B. kathesi.
14 B. S. etad.
15 B. uccakulan.
16 B. pūjo.
17 B. S. bhikkhu.

vessakulā vā. Idam eva hi kulattayaŋ mahākulan ti vuccati.

[38[7]] *Mahābhogakulâ* ti mahantehi bhogehi samannāgatā[1] kulā.[1]

[38[7]] *Uḷārabhogakulâ* ti uḷārehi paṇītehi[2] bhogehi sampannakulā. Imasmiŋ padadvaye cattāri pi kulāni labbhanti. Yattha katthaci kule jāto hi puññabalehi[3] mahābhogo pi uḷārabhogo pi hoti yeva.

[38[21]] *Yasassî* ti parivārasampanno.

[38[23]] *Appaññātâ* ti rattikkhittā[4] sarā[4] viya saṅghamajjhâdisu na paññāyanti.

[38[23]] *Appesakkhâ* ti appaparivārā.

[40[23]] *Āraññako*[5] ti samādinna[6]-āraññikadhutaṅgo. Sesadhutaṅgesu pi es' eva nayo. Imasmiŋ[7] sutte pāḷiyaŋ[8] na v' eva dhutaṅgāni āgatāni, vitthārena pan' etāni terasa honti, tesu yaŋ vattabbaŋ taŋ sabbaŋ sabb' ākārena Visuddhimagge* Dhutaṅganiddese* vuttam eva.

[42[27]] *Atammayatâ* ti tammayatā[9] vuccati taṇhā, nittaṇhatâ[10] ti attho.

[43[1]] *Atammayataŋ yeva*[11] *antaraŋ karitvâ* ti nittaṇhataŋ yeva kāraṇaŋ katvā abbhantaraŋ vā[12] katvā citte uppādetvâ ti attho.

Nirodhavāre yasmā anāgāmikhīṇâsavā va[13] taŋ samāpattiŋ samāpajjanti puthujjanassa sā n' atthi, tasmā asappurisavāro parihīno.

[45[4]] *Na kiñci maññatî* ti kiñci[14] puggalaŋ tīhi maññanāhi na maññati.

* Vism. I. 71 *f.*

[1] S. °gatakulā.
[2] B. S. paṇītehi.
[3] S. puññaphalehi.
[4] B. S. rattiŋ khittasarâ.
[5] B. S. āraññiko.
[6] B. samādiṇṇa-°.
[7] B. imasmiñ ca; S. imasmiŋ ca.
[8] S. pāliyaŋ.
[9] B. *adds* (ti).
[10] B. nittaṇhā.
[11] S. c' eva.
[12] C. *omits.*
[13] B. S. ca.
[14] C. kañci.

[45[5]] *Na*[1] *kuhiñci*[1] *maññatî* ti kismiñci okāse na maññati.

[45[5]] *Na kenaci maññatî* ti kenaci vatthunâpi puggalena[2] na maññati. Sesaŋ sabbattha uttānattham[3] evâ ti.

Sappurisadhammasuttan tatiyaŋ.

114.

[Sevitabba-asevitabbasuttavaṇṇanā]

[45[8]] *Evam me sutan* ti Sevitabbâsevitabbasuttaŋ.[4]

[45[17]] Tattha *tañ*[5] *ca*[5] *aññamaññaŋ kāyasamācāran* ti aññaŋ sevitabbaŋ[6] kāyasamācāraŋ aññaŋ asevitabbaŋ vadāmi. Sevitabbam eva kenaci pariyāyena *asevitabban* ti, asevitabbaŋ vā *sevitabban* ti[7] na vadāmî ti attho. Vacīsamācārâdisu pi[8] es' eva nayo. Iti bhagavā sattahi padehi[9] mātikaŋ ṭhapetvā vitthārato avibhajitvā va desanaŋ niṭṭhapesi, kasmā? Sāriputtatherassa[10] okāsakaraṇatthaŋ, manosamācāre micchādiṭṭhisammādiṭṭhiyo diṭṭhipaṭilābhavasena visuŋ aṅgaŋ hutvā ṭhitâ ti na gahitā. Cittuppāde[11] akammapothappattā[12] abhijjhâdayo veditabbo. Saññāpaṭilābhavāre abhijjhāsahagatāya saññāyâ ti ādīni kāmasaññādīnaŋ dassanatthaŋ vuttāni.

[53[8]] *Savyāpajjhan*[13] ti sadukkhaŋ.

[53[9]] *Apariniṭṭhitabhāvāyâ* ti bhavānaŋ apariniṭṭhitabhāvāya. Ettha ca savyāpajjhattabhāvā[13] nāma cattāro honti. Puthujjano[14] pi so ten' attabhāvena bhavaŋ pariniṭṭhapetuŋ na sakkoti, tassa paṭisandhito paṭṭhāya *akusalā dhammā* va[15] *vaḍḍhanti kusalā dhammā*[7] *parihāyanti*, saduk-

---

[1] C. kuhiñci na.
[2] B. S. taŋ puggalaŋ.
[3] B. S. uttānam.
[4] C. Sevitabba na sevitabbasuttaŋ.
[5] C. *omits.*
[6] C. sevitabba.
[7] B. S. *add* ca.
[8] B. *omits.*
[9] S. *omits.*
[10] B. °puttattherassa.
[11] S. °pādena.
[12] B. (kamma°).
[13] B. sabyāpajja°; S. sabyā°.
[14] S. Yo hi puth°.
[15] B. S. *omit.*

kham eva attabhāvaŋ abhinibbatteti nāma. Tathā sotâpannasakadāgāmi-anāgāmino: puthujjanâdāyo tāva hontu anāgāmi[1] kathaŋ *savyāpajjhaŋ*[2] attabhāvaŋ abhinibbatteti? kathaŋ[3] vā[3] 'ssa *akusalā dhammā abhivaḍḍhanti kusalā dhammā parihāyantî* ti? Anāgāmi[1] pi hi suddhâvāse nibbatto uyyānavimānakapparukkhe oloketvā: aho sukhaŋ aho sukhan ti udānaŋ[4] udāneti. Anāgāmino bhavalobho bhavataṇhā appahīnā va hoti.[5] Tassa appahīnataṇhatāya *akusalā dhammā*[6] *vaḍḍhanti* nāma *kusalā parihāyanti* nāma, sadukkham eva attabhāvaŋ nibbatteti[7] apariniṭṭhitabhavo[8] yeva hotî ti veditabbo.

[53[12]] *Avyāpajjhan*[9] ti adukkhaŋ. Ayam pi catunnaŋ janānaŋ vasena veditabbo. Yo hi puthujjano pi ten' attabhāvena bhavaŋ pariniṭṭhapetuŋ sakkoti puna paṭisandhiŋ na gaṇhāti, tassa paṭisandhigahaṇato[10] paṭṭhāya *akusalā*[11] eva[12] *parihāyanti*[13] *kusalā*[11] eva[14] *vaḍḍhanti*[15]; adukkham eva attabhāvaŋ nibbatteti, pariniṭṭhitabhavo[16] yeva nāma hoti. Tathā sotâpannasakadāgāmi-anāgāmino sotâpannâdayo tāva hontu puthujjano kathaŋ avyāpajjhaŋ[9] attabhāvaŋ nibbatteti kathaŋ[3] vā[3] 'ssa akusalaparihāni ādīni hontî ti? Puthujjano pi pacchimabhaviko ten' attabhāvena bhavaŋ pariniṭṭhapetuŋ samattho hoti, tassa Aṅgulimālassa viya ekenûnapāṇasahassaŋ[17] ghāṭentassâpi attabhāvo[18] avyāpajjho[19] yeva nāma, bhavaŋ pariniṭṭhapeti yeva nāma, akusalam eva hāyati vipassanam eva gabbhaŋ gaṇhāpeti nāma.

[55[18]] *Cakkhuviññeyyan* ti ādisu yasmā ekaccassa tasmiñ[20] ñeva[20] rūpe rāgâdayo uppajjanti abhinandati assādeti abhi-

---

[1] S. °gāmī.
[2] B. sabyāpajja-atta°; S. sabyā°.
[3] B. S. kathañ ca.
[4] S. *omits*.
[5] B. S. honti.
[6] B. *omits*.
[7] B. S. abhinibbatteti.
[8] B. °bhāvo.
[9] B. abyāpajjan; S. abyā°.
[10] B. °sandhiggahaṇato.
[11] C. °salaŋ.
[12] B. S. *omit*.
[13] C °yati.
[14] B. S. yeva.
[15] C. vaḍḍhati.
[16] S. °bhāvo.
[17] C. °pānasahassaŋ.
[18] S. ghāṭen°.
[19] B. abyāpajjo; S. abyāpajjho.
[20] B. S. tasmiŋ yeva.

nandanto assādento anayavyāsanaŋ[1] pāpuṇāti, ekaccassa na uppajjanti nibbindati[2] virajjati[2] nibbindanto virajjanto nibbutiŋ pāpuṇāti. Tasmā[3] *tañ ca aññamaññan* ti na vuttaŋ. Es' eva[4] nayo sabbattha.

[60[23]] *Evaŋ vitthārena*[5] *atthaŋ*[6] *ājāneyyun* ti ettha ke bhagavato *imassa bhāsitassa atthaŋ* ājānantî,[7] ke[7] na[7] ājānantî ti ye tāva imassa suttassa pāḷiñ[8] ca aṭṭhakathañ ca uggaṇhitvā takkarā na honti, yathā vuttaŋ anulomapaṭipadaŋ na paṭipajjanti, te na jānanti[9] nāma; ye pana takkarā honti yathā vuttaŋ anulomapaṭipadaŋ paṭipajjanti, te jānanti[9] nāma. Evaŋ sante pi sappaṭisandhikānaŋ[10] tāva *dīgharattaŋ hitāya* hotu appaṭisandhikānaŋ kathaŋ hotî ti. Appaṭisandhikā nirupādāno[11] viya jātavedo[12] parinibbāyanti. Kappasatasahassānam[13] pi accayena tesaŋ puna dukkhaŋ nāma n' atthi. Iti ekaŋsena tesaŋ yeva *dīgharattaŋ hitāya sukhāya* hoti. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Sevitabba-asevitabbasuttaŋ catutthaŋ.

115.

[Bahudhātukasuttavaṇṇanā]

[61[3]] *Evam me sutan* ti Bahudhātukasuttaŋ.

[61[8]] Tattha *bhayānî* ti ādisu "bhayan* ti cittutrāso.

[61[9]] *Upaddavo* ti anekaggatâkāro.

[61[11]] *Upasaggo* ti upasaṭṭhâkāro, tattha tattha lagganâkāro. Tesaŋ evaŋ nānattaŋ veditabbaŋ: pabbatâdivisamanissitā corā janapadavāsīnaŋ pesenti: mayaŋ asukadivase nāma tumhākaŋ gāmaŋ paharissāmâ ti. Taŋ pavattiŋ

* *From here to* *, p. 104 = AA. II. 167-169.

[1] B. S. anayabyā°.
[2] B. S. *omit.*
[3] S. yasmā.
[4] C. Esa.
[5] S. vitthāretabbaŋ.
[6] C. S. *omit.*
[7] S. *omits.*
[8] C. pāḷiŋ.
[9] B. ājānanti.
[10] B. sapaṭi°.
[11] B. °dānā.
[12] B. °vedā.
[13] B. kappasahassaŋ.

sutakālato paṭṭhāya bhayaŋ santāsaŋ āpajjanti: ayaŋ cittutrāso nāma. Idha no corā kupitā[1] anattham pi āvaheyyun ti hatthasāraŋ gahetvā dvipadacatuppadehi[2] saddhiŋ araññaŋ pavisitvā tattha tattha bhūmiyaŋ nipajjanti, ḍaŋsamakasâdīhi[3] khajjamānā gumbantarāni pavisanti khāṇukaṇṭake maddanti. Tesaŋ evaŋ vicarantānaŋ vikkhittabhāvo anekaggatâkāro nāma. Tato coresu yathāvutte[4] divase[4] anāgacchantesu tucchakasāsanaŋ[5] taŋ bhavissati gāmaŋ pavisissāmâ[6] ti saparikkhārā gāmaŋ pavisanti. Atha tesaŋ paviṭṭhabhāvaŋ ñatvā gāmaŋ parivāretvā dvāre aggiŋ datvā, manusse ghātetvā[7] corā sabbaŋ vibhavaŋ vilumpetvā gacchanti. Tesu ghātitâvasesā[7] aggiŋ nibbāpetvā koṭṭhacchāyā-bhitticchāyâdisu[8] tattha tattha laggitvā nisīdanti naṭṭhaŋ anusocamānā. Ayaŋ upasaṭṭhâkāro[9] lagganâkāro nāma.

[61[12]] *Naḷâgārâ* ti naḷehi channaparicchannā[10] agārā. Sesasambhārā pan' ettha rukkhamayā honti. Tiṇâgāre pi es' eva nayo.*

[61[15]] *Bālato uppajjantî* ti bālam eva nissāya uppajjanti. Bālo hi apaṇḍitapuriso rajjaŋ vā oparajjaŋ[11] vā aññaŋ vā pana[12] mahantaŋ ṭhānaŋ patthento katipaye attanā sadise vidhavāputte mahādhutte gahetvā etha ahaŋ tumhe issare karissāmî ti pabbatagahanâdīni nissāya antante[13] gāme paharanto dāmarikabhāvaŋ jānāpetvā anupubbena nigame pi janapade pi paharati.[14] Manussā gehāni chaḍḍetvā khemantaṭṭhānaŋ patthayamānā pakkamanti. Te nissāya vasantā bhikkhū pi bhikkhuniyo pi attano attano vasanaṭṭhānāni pahāya pakkamanti. Gatagataṭṭhāne bhikkhâpi senâ-

* AA. II. 168 *here has a few short paragraphs omitted in* MA.

1 S. kuppitā. 2 C. dipada°. 3 C. °dīni.
4 S. yathāvuttadivase. 5 C. tucchasāsanaŋ.
6 C. pavisāmā. 7 B. S. ghāṭ°.
8 B. °bhittichāyâdisu. 9 B. upasatthākāro.
10 B. S. paricchannā.
11 B. S. upar°. 12 S. *omits.*
13 B. antamante. 14 S. paharatî ti.

sanam pi dullabhaŋ hoti, evaŋ catunnaŋ parisānaŋ bhayaŋ āgatam eva hoti. Pabbajitesu pi dve bālā bhikkhū aññamaññaŋ vivādaŋ paṭṭhapetvā codanaŋ ārabhanti. Iti Kosambivāsikānaŋ viya mahākalaho[1] uppajjati. Catunnaŋ parisānaŋ bhayaŋ āgatam eva hotî ti *evaŋ yāni kānici*[2] *bhayāni uppajjanti, sabbāni tāni bālato uppajjantî* ti "* veditabbāni.

[62[1]] *Etad avocâ* ti bhagavato[3] dhammadesanā matthakaŋ apāpetvā va[4] niṭṭhāpitā: yan nūnâhaŋ[5] Dasabalaŋ pucchitvā sabbaññutañāṇen' ev' assa[6] desanāya pāripūriŋ kāreyyan ti cintetvā.

[62[2]] Etaŋ *kittāvatā nu kho bhante* ti ādivacanaŋ avoca. Aṭṭhārasasu dhātusu aḍḍhekâdasa dhātuyo rūpapariggaho. Aḍḍhaṭṭhamakadhātuyo[7] arūpapariggaho ti rūpârūpapariggaho va kathito. Sabbā pi khandhavasena pañca khandhā honti. Pañca pi khandhā dukkhasaccaŋ, tesaŋ samuṭṭhāpikā taṇhāsamudayasaccaŋ, ubhinnaŋ appavatti nirodhasaccaŋ nirodhapajānanā[8] paṭipadā maggasaccaŋ. Iti catusaccakammaṭṭhānaŋ[9] ekassa bhikkhuno niggamanaŋ[10] matthakaŋ pāpetvā kathitaŋ hoti. Ayam ettha saṅkhepo. Vitthārato pan' etā dhātuyo Visuddhimagge† kathitā va.

[62[16]] *Jānāti passatî* ti saha vipassanāya maggo vutto. Paṭhavīdhātu-âdayo saviññāṇakakāyaŋ suññato nissattato[11] dassetuŋ vuttā. Tâpi[12] purimāhi aṭṭhārasahi dhātuhi pūretabbā. Pūrentena viññāṇadhātuto nīharitvā pūretabbā, viññāṇadhātu sesā cakkhuviññāṇâdivasena chabbidhā hoti. Tattha cakkhuviññāṇadhātuyā pariggahitāya tassā vatthu *cakkhudhātu* ārammaṇaŋ *rūpadhātû* ti dve dhātuyo parig-

* *To here from* *, p. 102 = AA. II. 167-169.
† Vism. 484 *ff.*

[1] S. kalaho. [2] S. tāni pi.
[3] C. Bhagavatā. [4] B. S. omit.
[5] B. yanūnâhaŋ. [6] S. eva.
[7] C. aḍḍhaṭṭhadhā°. [8] S. nirodhapāpanā.
[9] B. catussacca°. [10] S. nigamanaŋ.
[11] B. nisattato. [12] S. Tā hi.

gahitā va honti. Esa nayo sabbattha.[1] Manoviññāṇadhātuyā pana pariggahitāya tassā purimapacchimavasena[2] *manodhātu* ārammaṇavasena *dhammadhātû* ti dve dhātuyo pariggahitā va honti. Iti imāsu aṭṭhārasasu dhātusu aḍḍhekâdasadhātuyo rūpapariggaho ti purimanayen' eva idam pi ekassa bhikkhuno niggamanaŋ matthakaŋ pāpetvā kathitaŋ hoti.

[62[28]] *Sukhadhātû* ti ādisu sukhañ ca taŋ nissattabhāvasuññataṭṭhena[3] dhātu[4] câ[4] ti[4] sukhadhātu. Esa nayo sabbattha. Ettha ca purimā catasso dhātuyo sappaṭipakkhavasena gahitā; pacchimā dve sarikkhavasena[5] avibhūtabhāvena hi[6] *upekhādhātu*[7] *avijjādhātuyā* sarikkhā. Ettha ca sukhadukkhadhātusu pariggahitāsu kāyaviññāṇadhātu pariggahitā va hoti. Sesāsu pariggahitāsu manoviññāṇadhātu pariggahitā va hoti. *Imā* pi *cha dhātuyo* heṭṭhā aṭṭhārasahi[8] yeva pūretabbā. Pūrentena upekhādhātuto[7] nīharitvā pūretabbā. Iti imāsu aṭṭhārasasu dhātusu[9] aḍḍhekâdasadhātuyo rūpapariggaho[10] ti purimanayen' eva idam pi ekassa bhikkhuno niggamanaŋ[11] matthakaŋ pāpetvā kathitaŋ hoti. Kāmadhātu-ādīnaŋ dvedhāvitakke kāmavitakkâdisu vuttanayen' eva attho veditabbo. Abhidhamme pi "tattha katamā kāmadhātu? Kāmapaṭisaŋyutto takko vitakko"* ti ādinā nayena[12] etā vitthāritā[13] yeva.[13] *Imā* pi *cha dhātuyo* heṭṭhā aṭṭhārasahi yeva pūretabbā. Pūrentena kāmadhātuto nīharitvā pūretabbā. Iti imāsu aṭṭhārasasu dhātusu aḍḍhekâdasadhātuyo rūpapariggaho ti purimanayen' eva. Idam pi ekassa bhikkhuno niggamanaŋ[11] matthakaŋ pāpetvā kathitaŋ hoti. Kāmadhātu-ādisu pañca kāmâvacarakkhan-

* = Vbh. 86 = 363.

1 S. sabbatthâpi.
2 S. purimavasena.
3 B. S. nissattasuññata°.
4 S. dhātû ti.
5 B. sarikkhakavasena.
6 B. S. pi.
7 B. S. upekkhā°.
8 B. °rasehi.
9 S. *omits.*
10 S. rūpârūpapari°.
11 S. nigamanaŋ.
12 B. nayen' eva.
13 B. vitthāro āgato yeva.

dhā *kāmadhātu* nāma, pañca rūpâvacarakkhandhā *rūpadhātu* nāma, cattāro arūpâvacarakkhandhā *arūpadhātu* nāma. Abhidhamme pana "tattha katamā kāmadhātu? . . . Heṭṭhato Avīcinirayaŋ[1] pariyantaŋ karitvâ"* ti ādinā nayena etāsaŋ vitthāro āgato yeva, *imâpi tisso dhātuyo* heṭṭhā aṭṭhārasahi yeva pūretabbā. Pūrentena kāmadhātuto nīharitvā pūretabbā. Iti imāsu aṭṭhārasasu dhātusu aḍḍhekâdasadhātuyo rūpapariggaho ti purimanayen' eva idam pi ekassa bhikkhuno niggamanaŋ[2] matthakaŋ pāpetvā kathitaŋ hoti.

[63[21]] *Saṅkhatâ* ti paccayehi samāgantvā katā. Pañcannaŋ khandhānam etaŋ adhivacanaŋ. Na saṅkhatā *asaṅkhatā* nibbānass' etaŋ adhivacanaŋ,[3] *imâpi dve dhātuyo* heṭṭhā aṭṭhārasahi yeva pūretabbā. Pūrentena saṅkhatadhātuto nīharitvā pūretabbā. Iti imāsu aṭṭhārasasu dhātusu aḍḍhekādasadhātuyo rūpapariggaho ti purimanayen' eva. Idam pi ekassa bhikkhuno niggamanaŋ[2] matthakaŋ pāpetvā kathitaŋ hoti.

[63[18]] *Ajjhattikabāhirānî* ti ajjhattikāni ca bāhirāni ca. Ettha hi cakkhu-ādīni ajjhattikāni *cha*[4] rūpâdīni bāhirāni cha.[4]

[62[22]] Idhâpi *jānāti passatî* ti saha vipassanāya maggo kathito.

[63[26]] *Imasmiŋ sati idan* ti ādi Mahātaṇhāsaṅkhaye† vitthāritam eva.

[64[16]] "*Aṭṭhānan*‡ ti hetupaṭikkhepo.

[64[16]] *Anavakāso* ti paccayapaṭikkhepo. Ubhayenâ[5] pi kāraṇam eva paṭikkhipati. Kāraṇaŋ[6] hi tadāyattavuttitāya attano phalassa *ṭhānan* ti ca avakāso ti ca vuccati.

[64[17]] *Yan* ti yena kāraṇena.

---

* = Dhs. § 1280 = Vbh. 86. † M. Sta. 38.

‡ *From here to* †, p. 113 = VbhA. 423-429 = AA. II. 1-10 (*to* * p. 115).

[1] B. Avici°.
[2] S. nigamanaŋ.
[3] S. *omits*.
[4] S. ca.
[5] C. ubhayena.
[6] B. S. kāraṇañ.

[64[17]] *Diṭṭhisampanno* ti maggadiṭṭhiyā sampanno, sotâpanno ariyasāvako.

[64[17]] *Kiñci*[1] *saṅkhāran* ti catubhūmikesu[2] saṅkhāresu kiñci[1] ekasaṅkhāram pi.

[64[17]] *Niccato upagaccheyyâ* ti nicco ti gaṇheyya.

[64[18]] *N' etaŋ ṭhānaŋ vijjatî* ti etaŋ kāraṇaŋ n' atthi, na upalabbhati.

[64[19]] *Yaŋ puthujjano* ti yena kāraṇena puthujjano.

[64[20]] '*Ṭhānam etaŋ vijjatî* ti etaŋ kāraṇaŋ'* atthi. Sassatadiṭṭhiyā hi so tebhūmikesu[2] saṅkhāresu[3] kiñci[1] saṅkhāraŋ niccato gaṇheyyâ ti attho. Catuttha bhūmikasaṅkhārā[4] pana tejussadattā divasasantatto[5] ayoguḷo viya makkhikānaŋ diṭṭhiyā vā aññesaŋ vā akusalānaŋ ārammaṇaŋ na honti.[6]

[64[21]] Iminā nayena *kiñci saṅkhāraŋ sukhato* ti ādisu pi[7] attho veditabbo.

[64[22]] *Sukhato upagaccheyyâ* ti "ekantasukhī attā hoti arogo paraŋ maraṇâ"† ti evaŋ attadiṭṭhivasena sukhato gāhaŋ sandhāy' etaŋ vuttaŋ. Diṭṭhivippayuttacittena pana ariyasāvako pariḷābhâbhibhūto pariḷāhavûpasamatthaŋ mattahatthiparittāsito viya, Cokkhabrāhmaṇo[8] viya[9] ca[9] gūthaŋ kiñci[10] saṅkhāraŋ sukhato upagacchati.

Attavāre[11] kasiṇâdipaṇṇattisaṅgahatthaŋ saṅkhāran ti avatvā *kiñci*[10] *dhamman* ti vuttaŋ. Idhâpi ariyasāvakassa catubhūmikavasena[4] paricchedo[12] veditabbo. Puthujjanassa tebhūmikavasena.[4] Sabbavāresu vā[7] ariyasāvakassâpi tebhūmikavasen' eva paricchedo vaṭṭati.[13] Yaŋ[14] hi[14] *yaŋ*[14]

* *Cf.* DA. II. 77. † = D. I. 31; *cf.* M. II. 33, 228.

1 C. kiñci. 2 C. °makesu.
3 B. saṅkhatasaṅkhāresu. 4 C. °bhūmaka°.
5 B. divaso; S. divasena; B. " " *to* makkhikānaŋ.
6 S. hontî ti. 7 B. *omits.*
8 S. Pokkharabrāh°. 9 C. *omits.*
10 C. kañci. 11 S. attavāde.
12 B. S. *omit.* 13 S. vattati.
14 B. yaŋ yañ hi; S. yañ hi yaŋ.

puthujjano ganhāti,[1] tato tato ariyasāvako gāhaŋ vinivaṭṭeti,[2] puthujjano hi yaŋ yaŋ 'niccaŋ sukhaŋ attâ' ti ganhāti,[1] tan taŋ ariyasāvako 'aniccaŋ dukkhaŋ anattâ' ti ganhanto taŋ gāhaŋ vinivaṭṭeti.[3]

[64[30]] *Mātaran* ti ādisu janikā va[4] mātā, janako pitā. Manussabhūto ca[5] khīṇâsavo arahâ ti adhippeto. Kim pana ariyasāvako aññaŋ *jīvitā voropeyyâ*? ti etam pi aṭṭhānaŋ. Sace pi[6] bhavantaragataŋ ariyasāvakabhāvaŋ[7] ajānantam pi koci evaŋ[8] vadeyya: imaŋ[9] kunthakipillikaŋ[10] jīvitā voropetvā sakalacakkavāḷagabbhe cakkavattirajjaŋ paṭipajjāhî ti, n' eva so taŋ jīvitā voropeyya. Athâpi naŋ evaŋ vadeyya[11]: sace imaŋ na ghātessasi,[12] sīsaŋ te chindissāmâ ti. Sīsam ev' assa chindeyya,[13] na ca so taŋ ghāteyya.[13] Puthujjanabhāvassa pana mahāsāvajjabhāvaŋ[14] dassanatthaŋ ariyasāvakassa ca baladīpanattham[15] etaŋ vuttaŋ. Ayaŋ h' ettha adhippāyo: sāvajjo puthujjanabhāvo, yatra hi nāma puthujjano mātughātâdīni[16] pi[17] ānantariyāni karissati. Mahābalo ca ariyasāvako yo etāni kammāni na karotî ti.

[65[3]] *Duṭṭhacitto* ti vadhakacittena paduṭṭhacitto.

[65[4]] *Lohitaŋ uppādeyyâ* ti jīvamānakasarīre[18] khuddakamakkhikāya pivanamattam pi lohitaŋ uppādeyya.

[65[8]] *Saṅghaŋ bhindeyyâ* ti samānasaŋvāsakaŋ samānasīmāya ṭhitaŋ pañcahi kāraṇehi saṅghaŋ bhindeyya. Vuttaŋ h' etaŋ: "pañcahi, Upāli, ākārehi saṅgho bhijjati: kammena, uddesena, voharanto, anusāvanena, salākagāhenâ"[19]* ti.

* Vin. V. 201.

[1] S. ganhati. [2] B. vinivetheti; S. vinivetati.
[3] B. vinivetheti; S. vinivatteti.
[4] S. ca. [5] B. va. [6] B. S. hi.
[7] B. ariyasāvakaŋ attano ariyabhāvaŋ.
[8] B. *omits*; S. evam pi.
[9] S. idaŋ pana. [10] B. kunthakippilikaŋ.
[11] C. vadeyyuŋ. [12] S. ghāṭe°.
[13] C. chindeyyuŋ. [14] B. °bhāvadassanatthaŋ.
[15] B. balaŋ dīpa°. [16] S. °ghāṭâdīni.
[17] B. *omits*. [18] S. °sarīraŋ. [19] B. °kaggāhenâ.

Tattha *kammenâ* ti apalokanâdisu catusu kammesu aññatarena kammena. *Uddesenâ* ti pañcasu patimokkhuddesesu[1] aññatarena uddesena. *Voharanto* ti kathayanto, tāhi tāhi uppattīhi[2] adhammaŋ dhammo ti ādīni aṭṭhārasa-bhedakaravatthūni dīpento. *Anusāvanenâ* ti, nanu tumhe jānātha mayhaŋ uccā kulā pabbajitabhâvaŋ[3] bahussutabhāvaŋ ca; mādiso nāma uddhammaŋ ubbinayaŋ satthusāsanaŋ gāheyyâ ti cittam pi uppādetuŋ tumhākaŋ yuttaŋ? kiŋ mayhaŋ Avīci[4] nīluppalavanaŋ[5] viya sītalo? kim ahaŋ apāyato na bhāyāmî ti ādinā nayena kaṇṇamūle vacībhedaŋ katvā anusāvanena. *Salākagāhenâ*[6] ti evaŋ anusāvetvā tesaŋ cittaŋ upatthambhetvā anivattidhamme katvā: gaṇhatha imaŋ salākan ti salākagāhena.[6] Ettha ca kammam eva uddeso vā pamāṇaŋ. Vohārânusāvanasalākagāhā pana pubbabhāgā. Aḍḍhārasa vatthudīpanavasena[7] hi voharantena[8] tattha rucijananatthaŋ anusāvetvā salākāya gāhitāya pi abhinno va hoti saṅgho. Yadā pana evaŋ cattāro vā atirekā vā salākaŋ gāhetvā āvenikaŋ[9] kammaŋ vā uddesaŋ vā karonti, tadā saṅgho bhinno nāma hoti. Evaŋ *diṭṭhisampanno puggalo saṅghaŋ bhindeyyâ* ti *n' etaŋ ṭhānaŋ vijjati.* Ettāvatā mātughātâdīni[10] "pañca ānantariyakammāni"[11]* dassitāni honti, yāni *puthujjano* karoti, na ariyasāvako; tesaŋ āvibhāvatthaŋ:

Kammato dvārato c' eva, kappaṭṭhitiyato tathā,
Pākasādhāraṇâdīhi, viññātabbo vinicchayo ti.[12]

Tattha kammato tāva; ettha hi manussabhūtass' eva manussabhūtaŋ mātaraŋ vā pitaraŋ vā api[12] parivattaliṅgaŋ[13] jīvitā voropentassa kammaŋ ānantariyaŋ[11] hoti. Tassa vipākaŋ paṭibāhissāmî ti sakalacakkavāḷaŋ mahācetiyapamā-

* *Cf.* Dhs. 1290.

[1] S. pāṭimo°. [2] B. upapattīhi.
[3] B. pabbajjita°. [4] B. avici.
[5] B. °lanavanaŋ. [6] B. salākaggā° (*and always*).
[7] S. aṭṭhārasa°. [8] S. voharante.
[9] B. āveṇikaŋ. [10] S. °ghāṭâdīni.
[11] B. S. ananta°. [12] S. *omits.* [13] S. apari°.

ṇehi[1] kañcanathūpehi[2] pūretvā pi sakalacakkavāḷaŋ pūretvā nisinnabhikkhusaṅghassa[3] mahādānaŋ datvā pi Buddhassa Bhagavato saṅghāṭikaṇṇaŋ amuñcanto vicaritvā pi kāyassa bhedā nirayam eva upapajjati. Yo pana sayaŋ manussabhūto[4] tiracchānabhūtaŋ mātaraŋ vā pitaraŋ vā, sayaŋ vā[5] tiracchānabhūto manussabhūtaŋ, tiracchāno yeva vā[5] tiracchānabhūtaŋ jīvitā voropeti, tassa kammaŋ ānantariyaŋ[6] na hoti, bhāriyaŋ pana hoti, ānantariyaŋ[6] āhacc' eva tiṭṭhati. Manussajātikānaŋ pana[5] vasena ayaŋ pañho kathito. Tattha eḷakacatukkaŋ, saṅgāmacatukkaŋ, coracatukkañ ca kathetabbaŋ. Eḷakaŋ māremî ti abhisandhinâpi hi eḷakaṭṭhāne ṭhitaŋ manusso manussabhūtaŋ mātaraŋ vā pitaraŋ vā mārento ānantariyaŋ[6] phusati. Eḷakâbhisandhinā pana mātāpitā-abhisandhinā[7] vā eḷakaŋ mārento ānantariyaŋ[6] na phusati. Mātāpitā-abhisandhinā[7] mātāpitaro mārento phusat' eva. Esa[8] nayo itarasmim pi catukkadvaye. Yathā ca mātāpitūsu, evaŋ arahante pi etāni catukkāni veditabbāni. Manussa-arahantam eva māretvā ānantariyaŋ[6] phusati, na yakkhabhūtaŋ. Kammaŋ pana bhāriyaŋ ānantariyasadisam[6] eva. Manussa-arahantassa ca puthujjanakāle yeva satthappahāre vā vise vā dinne pi yadi so[9] arahattaŋ patvā ten' eva marati, arahantaghāto[10] hoti yeva. Yaŋ pana puthujjanakāle dinnaŋ dānaŋ arahattaŋ patvā paribhuñjati, puthujjanass' eva dinnaŋ hoti. Sesa-ariyapuggale mārentassa ānantariyaŋ[6] n' atthi. Kammaŋ pana bhāriyaŋ ānantariyasadisam[6] eva.

Lohituppāde tathāgatassa abhijjakāyatāya[11] parūpakkamena cammacchedaŋ katvā lohitapaggharaṇan nāma n' atthi. Sarīrassa pana anto yeva, ekasmiŋ[12] ṭhāne lohitaŋ samosarati. Devadattena paviddhasilāto[13] bhijjitvā gatā sa-

---

[1] B. S. °cetiyappamāṇehi.
[2] S. kāñca°.
[3] S. nisinnassa saṅghassa.
[4] C. manusso.
[5] B. *omits.*
[6] B. S. anant°.
[7] C. mātāpiti-°.
[8] B. S. es' eva.
[9] B. (so).
[10] S. °ghāṭo.
[11] B. S. abhijjakāyaŋ tāva.
[12] B. *adds* (yeva).
[13] C. °silato.

kalikā[1] tathāgatassa pādantaŋ pahari. Pharasunā[2] pahaṭo[3] viya pādo anto-lohito yeva ahosi. Tathā karontassa ānantariyaŋ hoti. Jīvako pana tathāgatassa ruciyā satthakena cammaŋ chinditvā tamhā ṭhānā duṭṭhalohitaŋ nīharitvā phāsum akāsi. Tathā karontassa puññakammam eva hoti.

Atha ye parinibbute tathāgate cetiyaŋ bhindanti, bodhiŋ chindanti,[4] dhātumhi upakkamanti tesaŋ kiŋ hotî ti? Bhāriyaŋ kammaŋ hoti ānantariyasadisaŋ. Sadhātukaŋ pana thūpaŋ vā paṭimaŋ vā bādhamānaŋ[5] bodhisākhaŋ chindituŋ vaṭṭati. Sace pi tattha nilīnā[6] sakuṇā cetiye vaccaŋ pātenti, chindituŋ vaṭṭati yeva. Paribhogacetiyato hi sarīracetiyaŋ mahantataraŋ. Cetiyavatthuŋ bhinditvā, gacchantaŋ bodhimūlam[7] pi chinditvā harituŋ vaṭṭati. Yā pana bodhisākhā bodhigharaŋ bādhati, taŋ geharakkhanatthaŋ[8] chindituŋ na labbhati.[9] Bodhi-atthaŋ hi gehaŋ[10] na gehatthāya[11] bodhi. Āsanaghare pi es' eva nayo. Yasmiŋ pana āsanaghare dhātu nihitā[12] hoti, tassa rakkhanatthāya bodhisākhaŋ chindituŋ vaṭṭati. Bodhijagganatthaŋ ojoharaṇasākhaŋ[13] vā pūtiṭṭhānaŋ vā chindituŋ vaṭṭati yeva.[14] Sarīrapaṭijaggane viya puññam pi hoti.

Saṅghabhede sīmaṭṭhakasaṅghe asannipatite visuŋ parisaŋ gahetvā katavohārânusāvanasalākagāhassa[15] kammaŋ vā karontassa uddesaŋ vā uddisantassa[16] bhedo va hoti—ānantariyakammañ ca. Samaggasaññāya pana vaṭṭatî ti saññāya[17] vā[17] karontassa bhedo va hoti, na ānantariyakammaŋ. Tathā[18] navato ūnaparisāya.[19] Sabbantimena pana[20]

[1] B. sakkhalikâpi; S. pappaṭikâpi.
[2] B. parusunā.
[3] B. S. pahato.
[4] B. S. bhindanti.
[5] S. bādhiyamānaŋ.
[6] S. nilinnā.
[7] C. °mūle.
[8] B. geharakkhaṇa°.
[9] B. labhati.
[10] B. gahaŋ.
[11] S. gehatthaŋ.
[12] B. nimahitā.
[13] S. otaraṇasākhaŋ.
[14] B. S. *add* Bhagavato.
[15] B. S. °salākaggāhassa vā.
[16] B. uddissantassa.
[17] B. S. *omit, and insert instead* kammaŋ.
[18] S. Tathâpi.
[19] S. onapa°.
[20] B. S. *omit.*

paricchedena navannaŋ janānaŋ yo saṅghaŋ bhindati, tassa ānantariyakammaŋ[1] hoti.[2] Anuvattanakānaŋ[3] adhammavādīnaŋ mahāsāvajjaŋ[4] kammaŋ,[5] dhammavādino[6] anavajjā.[7]

Tattha navannam eva saṅghabhede[8] idaŋ suttaŋ: "Ekato Upāli[9] cattāro honti, ekato cattāro, navamo anusāveti, salākaŋ gāheti: ayaŋ dhammo, ayaŋ vinayo, idaŋ satthusāsanaŋ; idaŋ gaṇhatha, idaŋ rocethâ ti. Evaŋ kho Upāli saṅgharājī c' eva hoti saṅghabhedo ca. Navannaŋ vā Upāli atirekanavannaŋ vā saṅgharājī c' eva hoti saṅghabhedo câ" ti.* Etesa pana pañcasu saṅghabhedo vacīkammaŋ. Sesāni kāyakammāni.[10] Evaŋ kammato viññātabbo vinicchayo.

Dvārato ti sabbān' eva c' etāni kāyadvārato pi, vacīdvārato pi samuṭṭhahanti. Purimāni pan' ettha cattāri āṇattikavijjāmayapayogavasena vacīdvārato samuṭṭhahitvâ pi[11] kāyadvāram eva pūrenti. Saṅghabhedo hatthamuddāya bhedaŋ karontassa kāyadvārato samuṭṭhahitvā pi vacīdvāram eva pūretî ti. Evam ettha dvārato pi viññātabbo vinicchayo.

Kappaṭṭhitiyato ti saṅghabhedo yeva c' ettha kappaṭṭhitiyo. Saṇṭhahante[12] ti[13] kappe kappavemajjhe vā saṅghabhedaŋ katvā kappavināse yeva muccati. Sace pi hi sve va[14] kappo vinassissatî[15] ti[15] ajja saṅghabhedaŋ karoti, sve va muccati. Ekadivasam eva niraye paccati.[16] Evaŋ kāraṇaŋ[17] pana n' atthi. Sesāni cattāri kammāni ānantariyān'[18] eva honti, na kappaṭṭhitiyānî ti. Evaŋ p'[19] ettha kappaṭṭhitiyato pi viññātabbo vinicchayo.

---

* Vin. II. 203 (*slightly different*).

---

1 B. *omits*; S. anant°. 2 B. *omits*.
3 B. S. anuvattakānaŋ. 4 C. °sāvajja.
5 S. *omits*. 6 B. *adds* pana.
7 B. anavajjaŋ. 8 B. °bhedo. 9 C. Upāḷi.
10 B. S. °kammānî ti. 11 B. °hetvâpi.
12 B. S. saŋvaṭṭe. 13 S. hi. 14 B. S. sve.
15 B. vinasissatî ti; S. vinassissati.
16 S. pacati. 17 B. karaṇaŋ.
18 B. S. anant°. 19 B. S. *omit*.

Pākato ti yena ca pañca p'[1] etāni kammāni katāni honti, tassa saṅghabhedo yeva paṭisandhivasena vipaccati; sesāni ahosi kammaŋ, nâhosi kammavipāko ti evam ādisu saṅkhaŋ[2] gacchanti. Saṅghabhedāyâbhāve[3] lohituppādo. Tad-abhāve arahantaghāto.[4] Tad-abhāve[5] sace[6] pitā sīlavā hoti, mātā dussīlā, no vā tathā sīlavatī, pitughāto[4] paṭisandhivasena vipaccati; sace mātāpitughāto[4] dvīsu pi sīlena vā dussīlena vā samānesu mātughāto[7] va paṭisandhivasena vipaccati. Mātā pi[8] hi dukkarakārinī[9] bahukārā[10] ca puttānan ti evam ettha pākato[11] ti viññātabbo vinicchayo.

Sādhāraṇâdīhî ti purimāni cattāri sabbesam pi gahaṭṭhapabbajitānaŋ sādhāraṇāni. Saṅghabhedo pana: "Na kho Upāli bhikkhunī saṅghaŋ bhindati, na sikkhamānā, na sāmaṇero, na sāmaṇerī, na upāsako, na upāsikā saṅghaŋ bhindati. Bhikkhu kho Upāli pakatatto samānasaŋvāsako samānasīmāyaŋ ṭhito saṅghaŋ bhindatî"* ti, vacanato vuttappakārassa bhikkhuno va hoti, na aññassa. Tasmā asādhāraṇo. Ādi-saddena sabbe p' ete[12] dukkhavedanā sahagatā[13] dosamohasampayuttā câ ti evam ettha sādhāraṇâdīhi[14] pi viññātabbo vinicchayo.

[65[13]] *Aññaŋ*[15] *satthāran*[15] ti ayam me satthā satthukiccaŋ kātuŋ asamattho[16] ti bhavantare pi[17] aññatitthakaraŋ[18] ayam me satthâ ti evaŋ gaṇheyya, *n' etaŋ ṭhānaŋ vijjatî* ti attho."†

[65[15]] "*Ekissā*‡ *lokadhātuyâ* ti dasasahassīlokadhātuyā.

---

* =Vin. II. 204.

† *To here from* *, p. 106=VbhA. 423-429.

‡ *From here to* *, p. 126=VbhA. 430-439.

---

1 S. c'.
2 B. S. saṅkhyaŋ.
3 B. saṅghassa bhed°.
4 S. °ghāṭo.
5 B. *adds* ca.
6 S. ce.
7 B. °ghātako; S. °ghāṭo.
8 B. S. *omit.*
9 B. °kārā.
10 B. bahupakārā; S. bahūpakārā.
11 S. vipākato.
12 B. pi 'te; S. c' ete.
13 S. °vedanā dukkhasahagatā.
14 C. dhārā°.
15 B. S. aññasatthāran.
16 B. samattho.
17 S. ca.
18 B. aññaŋ tittha°; S. aññatitthikaraŋ.

Tīṇi hi khettāni: 'jātikhettaŋ,[1] āṇākhettaŋ,[2] visayakhettaŋ.[3] Tattha jātikhettaŋ[1] nāma dasasahassīlokadhātu. Yā[4] hi tathāgatassa mātukucchi-okkamanakāle nikkhamanakāle sambodhikāle Dhammacakkhappavattane āyusaṅkhārossajane[5] parinibbāne ca kampati. Koṭisatasahassacakkavāḷaŋ pana āṇākhettaŋ[2] nāma. Âṭānāṭiya[6]*-Moraparitta†-Dhajaggaparitta‡-Ratanaparittâdīnaŋ[7]§ hi ettha āṇā vattati.[8] Visayakkhettassa pana parimāṇaŋ n' atthi.'‖ Buddhānaŋ hi: 'yāvatakaŋ ñāṇaŋ tāvatakaŋ neyyaŋ,[9] yāvatakaŋ neyyaŋ tāvatakaŋ ñāṇaŋ, ñāṇapariyantikaŋ neyyaŋ, neyyapariyantikaŋ ñāṇan'¶ ti vacanato avisayo nāma n' atthi.

Imesu pana tīsu khettesu ṭhapetvā imaŋ cakkavāḷaŋ aññasmiŋ cakkavāḷe Buddhā uppajjantî ti suttaŋ n' atthi; na uppajjantî ti pana atthi. Tīṇi hi[10] Piṭakāni: Vinayapiṭakaŋ, Suttantapiṭakaŋ, Abhidhammapiṭakaŋ. Tisso saṅgītiyo[11]: Mahākassapattherassa saṅgīti, Yasattherassa saṅgīti, Moggaliputtatissattherassa[12] saṅgīti.[13] Imā tisso saṅgītiyo āruḷhe tepiṭake Buddhavacane imaŋ cakkavāḷaŋ muñcitvā aññattha Buddhā uppajjantî ti suttaŋ n' atthi: na uppajjantî ti pana atthi.

[65[16]] *Apubbaŋ acariman* ti apure apacchā ekato na uppajjanti, pure vā pacchā vā uppajjantî ti vuttaŋ hoti. Tattha[14] bodhipallaṅke bodhiŋ appatvā[15] na uṭṭhahissāmî ti nisinna-

* D. III. 195 *ff.*; *cf.* Miln. 151.
† Jāt. II., p. 33; *cf.* Miln. 150.
‡ S. I. 218-220; *cf.* Miln. 150.
§ Sn., p. 39 *ff.*; Khp. VI; A. II. 72; *cf.* Miln. 150.
‖ *Cf.* Vism. 414.
¶ Pṭs. II. 195.

[1] S. jātikkhettaŋ.
[2] S. āṇakkhettaŋ.
[3] S. visayakkhettaŋ.
[4] S. sā.
[5] S. °khāravossajjane.
[6] S. *adds* paritta-.
[7] S. °paritta-mettaparittâdīnañ.
[8] S. vattatî ti.
[9] C. ñeyyaŋ.
[10] B. S. *omit.*
[11] S. piṭakasaṅgītiyo.
[12] S. Moggalīputtattherassa.
[13] B. S. saṅgītî ti.
[14] B. S. *add* hi.
[15] S. apatvā.

kālato paṭṭhāya yāva mātukucchismiŋ paṭisandhigahaṇaŋ[1] tāva pubbe ti na veditabbaŋ. Bodhisattassa hi paṭisandhigahaṇā[2] dasasahassacakkavāḷakampanen' eva[3] khattapariggaho kato, aññassa Buddhassa uppatti nivāritā[4] hoti. Parinibbānato[5] paṭṭhāya yāva sāsapamattā pi[6] dhātu tiṭṭhati, tāva pacchâ ti na veditabbaŋ. Dhātūsu hi ṭhitāsu Buddhā ṭhitā va honti. Tasmā etth' antare aññassa Buddhassa uppatti nivāritā va hoti. Dhātuparinibbāne pana jāte aññassa Buddhassa uppatti na nivāritā."*

Tīṇi hi antaradhānāni nāma: pariyatti-antaradhānaŋ, paṭivedha-antaradhānaŋ, paṭipatti-antaradhānan ti. Tattha pariyattî ti tīṇi piṭakāni. Paṭivedho ti saccapaṭivedho.[7] Paṭipattî ti paṭipadā. Tattha paṭivedho ca paṭipatti ca hoti pi na hoti pi. Ekasmiŋ hi kāle paṭivedhakarā[8] bhikkhū bahū honti, esa[9] bhikkhu puthujjano ti aṅguliŋ pasāretvā dassetabbo hoti. Imasmiñ[10] ñeva[10] dīpe ettavāre puthujjanabhikkhu nāma nâhosi. Paṭipattipūrakā[11] pi kadāci bahū honti, kadāci appā. Iti paṭivedho ca paṭipatti ca hoti pi na hoti pi. Sāsanaṭṭhitiyā pana pariyatti pamāṇaŋ. Paṇḍito hi tepiṭakaŋ sutvā dve pi[12] pūreti. Yathā amhākaŋ Bodhisatto Āḷārassa santike pancâbhiññā satta ca samāpattiyo nibbattetvā nevasaññānâsaññâyatanasamāpattiyā[13] parikammaŋ pucchi. So na jānāmî ti āha. Tato Uddakassa[14] santikaŋ gantvā, adhigatavisesaŋ[15] saŋsandetvā nevasaññānâsaññâyatanassa parikammaŋ pucchi. So ācikkhi. Tassa vacanasamantaram eva Mahāsatto taŋ sampādesi. Evam eva paññavā bhikkhu pariyattiŋ sutvā dve pi pūreti.

* *To here from* *, p. 106 = AA. II. 1-10.

[1] B. °dhiggahaṇaŋ.
[2] B. °dhiggahaṇena; S. °gahaṇe.
[3] S. *adds* ca.
[4] B. *adds* (va).
[5] B. S. °bānakālato.
[6] B. S. *omit*.
[7] S. saccappaṭi°.
[8] B. S. °vedhadharā.
[9] B. S. eso.
[10] B. S. Imasmiŋ yeva.
[11] B. °pūrikā.
[12] S. *omits*.
[13] S. °âyatanassa.
[14] B. Udakassa.
[15] B. adhigataŋ visesaŋ.

Tasmā pariyattiyā ṭhitāya sāsanaŋ ṭhitaŋ hoti. Yadâ pana sā antaradhāyati, tadā paṭhamaŋ Abhidhammapiṭakaŋ nassati. Tattha Paṭṭhānaŋ sabbapaṭhamaŋ antaradhāyati. Anukkamena pacchā Dhammasaṅgaho. Tasmiŋ antarahite itaresu dvīsu piṭakesu ṭhitesu pi[1] sāsanaŋ ṭhitam eva hoti.

Tattha Suttantapiṭake antaradhāyamāne paṭhamaŋ Aṅguttaranikāyo ekādasakato paṭṭhāya yāva ekatā antaradhāyati. Tad-anantaraŋ Saŋyuttanikāyo Cakkapeyyālato paṭṭhāya yāva Oghataraṇā antaradhāyati. Tad-anantaraŋ Majjhimanikāyo Indriyabhāvanato paṭṭhāya yāva Mūlapariyāyā antaradhāyati. Tad-anantaraŋ Dīghanikāyo Dasuttarato paṭṭhāya yāva Brahmajālā antaradhāyati. Ekassā[2] pi dvinnam pi gāthānaŋ pucchā addhānaŋ gacchati, sāsanaŋ dhāretuŋ na sakkoti, Sabhiyapucchā[3]* Āḷavakapucchā viya ca. Etā kira Kassapabuddhakālikā antarā sāsanaŋ dhāretuŋ nâsakkhiŋsu. Dvīsu pana piṭakesu antarahitesu pi Vinayapiṭake ṭhite sāsanaŋ tiṭṭhati. Parivāra-Khandhakesu[4] antarahitesu Ubhato-vibhaṅge ṭhite ṭhitam eva hoti. Ubhatovibhaṅge antarahite Mātikāya ṭhitāya pi ṭhitam eva hoti. Mātikāya antarahītāya pātimokkha-pabbajjā[5]-upasampadāsu ṭhitāsu sāsanaŋ tiṭṭhati.

Liṅgaŋ addhānaŋ gacchati. Setavatthasamaṇavaŋso pana Kassapabuddhakālato pana[6] paṭṭhāya sāsanaŋ dhāretuŋ nâsakkhi. Pacchimakassa pana saccapaṭivedhato[7] pacchimakassa sīlabhedato ca paṭṭhāya sāsanaŋ osakkitaŋ nāma hoti. Tato paṭṭhāya aññassa Buddhassa uppatti na vāritâ ti.

Tīṇi parinibbānāni nāma; kilesaparinibbānaŋ, khandhaparinibbānaŋ, dhātuparinibbānan ti. Tattha kilesaparinibbānaŋ bodhipallaṅke ahosi; khandhaparinibbānaŋ Kusinārāyaŋ, dhātuparinibbānaŋ anāgate bhavissati.

Sāsanassa kira osakkanakāle imasmiŋ Tampaṇṇidīpe[8]

* *Cf.* Sn. p. 92 *ff*.

[1] B. *omits*.
[2] B. ekissā.
[3] B. *adds* viya; S. Sabbiya°.
[4] S. parivārakkhandhakesu.
[5] B. °pabbajja-.
[6] B. S. *omit*.
[7] S. saccappaṭi°.
[8] S. Fambapaṇṇa°.

dhātuyo sannipatitvā Mahācetiyaŋ gamissanti. Mahācetiyato Nāgadīpe Rājâyatanacetiyaŋ, tato Mahābodhipallaṅkaŋ gamissanti. Nāgabhavanato pi Devalokato pi Brahmalokato pi dhātuyo Mahābodhipallaṅkam eva gamissanti. Sāsapamattā pi dhātu[1] antarā[2] na nassissanti[3] sabbā[4] dhātuyo[4] Mahābodhipallaṅke rāsibhūtā suvaṇṇakhandho[5] viya ekaghanā hutvā chabbaṇṇarasmiyo[6] vissajjessanti.[7] Tā dasasahassīlokadhātuŋ pharissanti. Tato dasasahassacakkavāḷe devatā[8] sannipatitvā: ajja Satthā parinibbāyati[9]; ajja sāsanaŋ osakkati; pacchimadassanaŋ dāni idaŋ[10] amhākan ti Dasabalassa parinibbutadivasato mahantataraŋ kāruññaŋ karissanti; ṭhapetvā anāgāmi-khīṇâsave avasesā sakabhāvena[11] saṇṭhātuŋ nâsakkhissanti.[12] Dhātūsu tejodhātu uṭṭhahitvā yāva Brahmalokā uggacchissati[13]; sāsapamattāya pi dhātuyā sati ekajālā va[14] bhavissati; dhātūsu pariyādānaŋ gatāsu pacchijjissati. Evaŋ mahantaŋ ānubhāvaŋ dassetvā dhātūsu antarahitāsu sāsanaŋ antarahitaŋ nāma hoti.

[65[16]] Yāva evaŋ na antaradhāyati tāva *acarimaŋ*[15] nāma hoti. Evaŋ *apubbaŋ acarimaŋ uppajjeyyun* ti[15] *n' etaŋ ṭhānaŋ vijjati.*[16] "Kasmā* pana apubbaŋ acarimaŋ na[17] uppajjantî ti? Anacchariyattā, Buddhā hi acchariyamanussā, yath' âha: 'Ekapuggalo bhikkhave loke uppajjamāno uppajjati acchariyamanusso. Katamo ekapuggalo? Tathāgato arahaŋ sammāsambuddho '† ti. Yadi ca dve vā cattāro vā aṭṭha vā soḷasa vā ekato uppajjeyyuŋ, na acchariyā bhaveyyuŋ. Ekasmiŋ hi[17] vihāre dvinnaŋ cetiyānam pi lābho[18] vā[18] sakkāro[18] vā[14] uḷāro na hoti; bhikkhū pi bahutāya na

* *From here to* *, p. 126 = AA. II. 10-18. † A. I. 22.

[1] B. dhātuyo. [2] B. S. antarantarā.
[3] S. nassissati. [4] C. *omits.*
[5] B. S. °khandhā. [6] S. °raŋsiyo.
[7] B. visajjissanti; S. vissajjissanti.
[8] B. S. devatāyo. [9] B. °nibbāti.
[10] S. p' idaŋ. [11] C. sabhāvena.
[12] B. S. na sakkhi°. [13] C. uggañchissati.
[14] B. S. *omit.* [15] S. acchariyan.
[16] B. vijjatî ti. [17] B. *omits.* [18] B. S. lābhasakkaro.

acchariyā jātā. Evaŋ Buddhā pi bhaveyyuŋ; tasmā na uppajjanti.

Desanāya ca visesâbhāvato. Yaŋ hi satipaṭṭhānâdibhedaŋ dhammaŋ eko deseti, aññena uppajjitvā pi[1] so va desetabbo siyā, tato anacchariyo[2] siyā. Ekasmiŋ pana dhammaŋ desente desanā pi acchariyā hoti. Vivādâbhāvato ca bahūsu[3] ca[3] Buddhesu[3] uppannesu[4] bahunnaŋ[5] ācariyānaŋ antevāsikā viya: amhākaŋ Buddho pāsādiko, amhākaŋ Buddho madhurassaro, lābhī,[6] puññavâ ti[7] vivadeyyuŋ,[8] tasmā pi evaŋ na uppajjanti. Api c' etaŋ kāraṇaŋ.

[65[14]] Milindaraññā puṭṭhena Nāgasenattherena vitthāritam eva. Vuttaŋ hi: 'Tattha* bhante Nāgasena, bhāsitam pi[1] h' etaŋ[9] Bhagavatā: "*aṭṭhānam etaŋ* bhikkhave *anavakāso yaŋ ekissā lokadhātuyā dve arahanto sammāsambuddhā apubbaŋ acarimaŋ uppajjeyyuŋ, n' etaŋ ṭhānaŋ vijjatî*"† ti. Desayantā[10] ca bhante Nāgasena sabbe pi tathāgatā sattatiŋsa bodhipakkhiye[11] dhamme[11] desenti, kathayamānā ca cattāri ariyasaccāni kathenti, sikkhāpentā ca tīsu sikkhāsu sikkhāpenti, anusāsamānā ca appamādapaṭipattiŋ anusāsanti.[12] Yadi bhante Nāgasena sabbesam pi tathāgatānaŋ ekuddeso[13] ekā[14] kathā[14] ekā[15] sikkhā[15] ekânusiṭṭhi,[16] kena kāraṇena dve tathāgatā ekakkhaṇe nûppajjanti? Ekena pi tāva Buddhuppādena ayaŋ loko obhāsajāto. Yadi dutiyo Buddho bhaveyya,

* *From here to* *, p. 121 = Miln. 236-239 (*slightly different*).
† = A. I. 27 *f.* = Vbh. 336.

[1] B. *omits*.
[2] B. na acchariyo.
[3] B. bāhubuddhesu.
[4] B. uppajjantesu.
[5] B. S. bahūnaŋ.
[6] S. *omits*.
[7] S. *adds* pi.
[8] S. vadeyyuŋ.
[9] B. etaŋ.
[10] B. desantā.
[11] C. bodhap°; B. bodhipakkiyadhamme; S. °bodhipakkhiyadhamme.
[12] B. °sāsenti.
[13] B. ekā desanā.
[14] S. ekakathā.
[15] S. ekasikkhapadaŋ.
[16] S. ekânusandhiŋ.

dvinnaŋ pabhāya ayaŋ loko bhiyyosomattāya obhāsajāto bhaveyya, ovadantā ca dve tathāgatā sukhaŋ ovadeyyuŋ, anusāsamānā[1] sukhaŋ anusāseyyuŋ. Tattha me[2] kāraṇaŋ desehi, yathâhaŋ nissaŋsayo bhaveyyan ti. Ayaŋ mahārāja dasasahassī lokadhātu ekabuddhadhāraṇī, ekass' eva tathāgatassa guṇaŋ dhāreti. Yadi dutiyo Buddho uppajjeyya nâyaŋ dasahassī lokadhātu dhāreyya, caleyya, kampeyya, nameyya, oṇameyya[3] vinameyya vikireyya vidhameyya viddhaŋseyya na ṭhānaŋ upagaccheyya. Yathā mahārāja nāvā ekapurisasantāraṇī[4] bhaveyya, ekapurise[5] abhirūḷhe[6] samupādikā bhaveyya. Atha dutiyo puriso āgaccheyya tādiso āyunā vaṇṇena vayena[7] pamāṇena kisathūlena[8] sabbaṅgapaccaṅgena, so taŋ nāvaŋ abhirūheyya; api nu sā mahārāja nāvā dvinnam[9] pi dhāreyyâ ti? Na hi bhante, caleyya kampeyya nameyya oṇameyya[10] vinameyya vikireyya vidhameyya viddhaŋseyya, na ṭhānaŋ upagaccheyya, osīdeyya udake ti. Evam eva kho mahārāja ayaŋ dasasahassīlokadhātu ekabuddhadhāraṇī, ekass' eva tathāgatassa guṇaŋ dhāreti. Yadi dutiyo Buddho uppajjeyya na dasasahassīlokadhātu dhāreyya, caleyya . . . pe[11] . . . na ṭhānaŋ upagaccheyya. Yathā vā pana mahārāja puriso yāvadatthaŋ bhojanaŋ bhuñjeyya chādentaŋ[12] yāva kaṇṭham abhipūrayitvā so dhāto[13] pīṇito paripuṇṇo nirantaro tandīkato[14] anonamitadaṇḍajāto puna-d-eva[15] tāvatakaŋ[16] bhojanaŋ bhuñjitvā,[17] api nu kho[18] mahārāja puriso sukhito bhaveyyâ ti? Na hi bhante; sakiŋ bhutto va mareyyâ[19] ti. Evam eva kho mahārāja ayaŋ dasasahassīlokadhātu

---

1 B. *adds* ca. 2 B. *adds* taŋ.
3 B. S. onameyya. 4 B. S. °sandhāraṇī.
5 B. ekasmiŋ purise. 6 B. S. *add* sā.
7 C. yasena. 8 S. kīsa°.
9 B. S. dve. 10 B. S. onam°.
11 S. *omits, and gives the list in extenso.*
12 S. chādenti. 13 B. chādento; S. tato.
14 B. daṇḍikūto; S. taṇḍīkato.
15 B. puna. 16 B. tāvattakaŋ.
17 B. bhuñjeyya. 18 B. *adds* bho. 19 B. meyyâ.

ekabuddhadhāraṇī[1] . . . pe . . . na ṭhānam upagaccheyyâ ti. Kin nu kho bhante Nāgasena, atidhammabhārena[2] paṭhavī calatî ti? Idha mahārāja dve sakaṭā ratanapūritā[3] bhaveyyuŋ yāva mukhasamā, ekassa[4] sakaṭato[4] ratanaŋ gahetvā ekamhi sakaṭe ākireyyuŋ; api nu taŋ mahārāja sakaṭaŋ dvinnaŋ pi sakaṭānaŋ ratanaŋ dhāreyyâ ti? Na hi bhante, nābhi[5] pi tassa caleyya, ārā[6] pi tassa bhijjeyyuŋ, nemī[7] pi tassa opateyya, akkho pi tassa bhijjeyyâ ti. Kin nu kho mahārāja atiratanabhārena sakaṭaŋ bhijjatî ti? Āma, bhante ti. Evam eva kho mahārāja atidhammabhārena paṭhavī[8] calati.[9] Api ca mahārāja imaŋ kāraṇaŋ Buddhabalaparidīpanāya osāritaŋ.

Aññam pi tattha abhirūpaŋ kāraṇaŋ suṇohi,[10] yena kāraṇena dve Sammāsambuddhā ekakkhaṇe n' uppajjanti. Yadi mahārāja dve Sammāsambuddhā ekakkhaṇe uppajjeyyun, parisāya vivādo uppajjeyya: tumhākaŋ Buddho, amhākaŋ Buddho ti, ubhatopakkhajātā bhaveyyuŋ. Yathā mahārāja dvinnaŋ balavâmaccānaŋ parisāya vivādo uppajjati: tumhākaŋ amacco, amhākaŋ amacco ti, ubhatopakkhajātā honti, evam eva kho mahārāja dve sammāsambuddhā ekakkhaṇe uppajjeyyuŋ parisāya vivādo uppajjeyya: tumhākaŋ Buddho, amhākaŋ Buddho, ubhatopakkhajātā bhaveyyuŋ. Idaŋ paṭhamaŋ kāraṇaŋ suṇohi,[10] yena kāraṇena dve Sammāsambuddhā ekakkhaṇe n' uppajjanti. Aparam pi uttariŋ[11] suṇohi,[10] yena kāraṇena dve Sammāsambuddhā ekakkhaṇe n' uppajjanti. Yadi mahārāja dve Sammāsambuddhā ekakkhaṇe uppajjeyyuŋ, aggo Buddho ti yaŋ vacanaŋ, taŋ micchā bhaveyya; jeṭṭho Buddho ti, seṭṭho Buddho ti, visiṭṭho Buddho ti, uttamo Buddho ti, pavaro Buddho ti, asamo Buddho ti, asamasamo Buddho ti, appaṭisamo Buddho ti, appaṭibhāgo Buddho ti, appaṭipuggalo Buddho ti, yaŋ

---

1 B. °dharaṇi.
2 B. S. abhidhamma°.
3 B. S. ratanaparipūritā.
4 B. S. ekasakatato.
5 C. S. nābhī.
6 S. ārā.
7 B. S. nemi.
8 B. pathavī.
9 B. calatî ti.
10 C. suṇāhi.
11 B. S. uttarikāraṇaŋ.

vacanaŋ taŋ micchā bhaveyya. Idam[1] pi kho tvaŋ[2] mahārāja kāraṇaŋ atthato sampaṭiccha, yena kāraṇena dve Sammāsambuddhā ekakkhaṇe n' uppajjanti.

Api ca mahārāja Buddhānaŋ sabhāvapakatikā[3] esā, yaŋ eko yeva loke uppajjati. Kasmā? Kāraṇamahantatāya sabbaññubuddhaguṇānaŋ. Aññam pi mahārāja yaŋ mahantaŋ hoti, taŋ ekaŋ yeva hoti. Paṭhavī[4] mahārāja mahantā,[5] sā ekā yeva. Sāgaro mahanto, so eko yeva. Sinerugirirājā seṭṭho mahanto, so eko yeva. Ākāso mahanto, so eko yeva. Sakko mahanto, so eko yeva. Brahmā mahanto, so eko yeva. Tathāgato arahaŋ sammāsambuddho mahanto, so eko yeva. Yattha te uppajjanti, tattha aññesaŋ okāso na hoti. Tasmā tathāgato arahaŋ sammāsambuddho eko yeva loke uppajjatī ti. Sukathito bhante Nāgasena pañho opammehi kāraṇehī "* ti.

Ekissā[6] *lokadhātuyā* ti ekasmiŋ cakkavāḷe. Heṭṭhā iminā va padena dasacakkavāḷasahassāni gahitāni. Tāni[7] pi ekacakkavāḷen' eva paricchindituŋ vaṭṭanti.[8] Buddhā hi uppajjamānā imasmiŋ yeva cakkavāḷe uppajjanti. Uppajjanaṭṭhāne pana vārite ito aññesu cakkavāḷesu anuppajjantī[9] ti vāritam eva hoti. *Apubbaŋ acariman* ti ettha cakkaratanapātubhāvato pubbe[10] pubbaŋ. Tass' eva antaradhānato pacchā[11] carimaŋ.

Tattha dvidhā cakkaratanassa antaradhānaŋ hoti: cakkavattino kālakiriyāya[12] vā pabbajjāya[13] vā. Antaradhāyamānañ ca pana taŋ kālakiriyato[12] vā pabbajjāto[14] vā sattame divase antaradhāyati. Tato paraŋ cakkavattino pātubhāvo avārito. Kasmā pana ekacakkavāḷe dve cakkavattino n'

---

* *To here from* *, p. 118 = Miln. 236-239 (*slightly different*).

---

1 B. S. Imaŋ.
2 C. taŋ.
3 B. sabhāvāpa°.
4 B. pathavī.
5 S. mahantī.
6 S. ekissāya.
7 C. S. *omit.*
8 C. vaṭṭati; S. vattanti.
9 B. S. nuppajjantī.
10 B. S. pubbe na.
11 S. *adds* na.
12 B. kālaŋ kriy°.
13 B. pabbajitāya.
14 B. pabbajitato.

uppajjantî ti? Vivādupacchedato, acchariyâbhāvato, cakkaratanassa mahānubhāvato ca. Dvīsu hi[1] uppajjantesu[2]: amhākaŋ rājā mahanto, amhākaŋ rājā mahanto ti vivādo uppajjeyya[3]; ekasmiŋ dīpe cakkavatti,[4] ekasmiŋ dīpe cakkavattî ti, ca anacchariyo[5] bhaveyya.[6] Yo c' âyaŋ cakkaratanassa dvisahassadīpaparivāresu catusu mahādīpesu issariyânuppadānasamattho mahânubhāvo, so parihāyetha. Iti vivādupacchedato acchariyâbhāvato cakkaratanassa mahânubhāvato ca na[7] ekacakkavāḷe dve na[8] uppajjanti.

[65[24]] *Yaŋ itthī*[9] *arahaŋ assa*[10] *Sammāsambuddho* ti ettha tiṭṭhatu tāva sabbaññuguṇe nibbattetvā[11] lokuttāraṇasamattho[12] Buddhabhāvo,[13] paṇidhānamattam pi itthiyā na sampajjati.

'Manussattaŋ liṅgasampatti, hetu Satthāradassanaŋ
Pabbajjā guṇasampatti, adhikāro ca chandatā,
Aṭṭhadhammasamodhānā, abhinīhāro samijjhatî '* ti

imāni[14] paṇidhānasampattikāraṇāni. Iti paṇidhānam pi sampādetuŋ asamatthāya itthiyā[15] kuto Buddhabhāvo ti? *Aṭṭhānam etaŋ anavakāso yam itthī*[9] *arahaŋ assa*[10] *Sammāsambuddho* ti vuttaŋ. Sabbâkāraparipūro ca puññussayo ca sabbâkāraparipūram eva attabhāvaŋ nibbattetî ti puriso va arahaŋ hoti sammāsambuddho.

[65[28]] *Yaŋ*[16] *itthi*[16] *rājā assa cakkavattî* ti ādisu pi.[17] Yasmā

---

* = Bhdv. II. 59; *quoted at* SnA. 48.

---

[1] S. pana.
[2] S. uppajjiyamānesu.
[3] B. °jeyyuŋ.
[4] C. caktavatti; B. °vattî ti.
[5] B. °chariyā; S. °chariyaŋ.
[6] B. bhaveyyuŋ.
[7] C. *omits*.
[8] B. S. *omit*.
[9] B. itthi assa.
[10] B. *omits*.
[11] B. nibbattitvā.
[12] B. lokuttaraggahaṇasamattho; S. lokuttaralābhasamattho.
[13] S. *adds* so.
[14] B. *adds* hi; S. *adds* pi.
[15] S. iddhiyā.
[16] C. Na itthī; B. yaŋ itthi.
[17] B. (pi).

itthiyā kosohitavatthuguyhatâdīnaŋ[1] abhāvena, lakkhaṇāni na paripūrenti, itthīratanâbhāvena[2] sattaratanasamaṅgitā na sampajjati, sabbamanussehi ca adhiko attabhāvo na hoti, tasmā *aṭṭhānaŋ etaŋ anavakāso yaŋ itthī[3] rājā[4] assa[4] cakkavattī* ti vuttaŋ. Yasmā ca Sakkattâdīni tīṇi ṭhānāni uttamāni itthiliṅgañ[5] ca hīnaŋ, tasmā[6] Sakkattâdīni[7] paṭisiddhāni.

Nanu ca yathā itthiliṅgam[5] pi[3] evaŋ[3] purisaliṅgam pi Brahmaloke n' atthi?

[66[8]] Tasmā *yaŋ puriso Brahmattaŋ kareyya,[8] ṭhānaŋ etaŋ vijjatī* ti pi na vattabbaŋ siyā ti? No na vattabbaŋ. Kasmā? Idha purisassa tattha nibbattanato. *Brahmattan* ti hi Mahābrahmattaŋ adhippetaŋ. Itthī[9] ca idha jhānaŋ bhāvetvā kālaŋ katvā Brahmapārisajjānaŋ sahavyataŋ[10] upapajjati, na Mahābrahmānaŋ, puriso pana tattha na upapajjatī[11] ti na vattabbo. Samāne pi c' ettha ubhayaliṅgâbhāve[12] purisasaṇṭhānā ca[13] Brahmāno, na itthisaṇṭhānā;[14] tasmā suvuttam ev'[15] etaŋ.[15]

[66[10]] *Kāyaduccaritassā* ti ādisu yathā nimbabījakosātakībījâdīni[16] madhuraphalaŋ na nibbattenti, asātaŋ[17] amadhuram eva nibbattenti, evaŋ kāyaduccacaritâdīni madhuraŋ[18] vipākaŋ[18] na nibbattenti, amadhuram[19] eva[3] nibbattenti. Yathā ca[20] ucchubīja-sālibījâdīni[21] madhuraŋ[22] sādurasam[22] eva phalaŋ[23] nibbattenti, na asātaŋ[17] kaṭukaŋ[24];

---

1 B. °vatthaguyha°.
2 B. itthi assa.
3 B. *omits*.
4 B. itthirat°.
5 S. itthī°.
6 B. S. *add* tassā.
7 S. *add* pi.
8 C. kāre°.
9 B. itthi.
10 B. S. sahabyā°.
11 B. uppajjatī.
12 S. °liṅgabhāve.
13 B. va.
14 B. S. itthi°.
15 S. etaŋ.
16 B. °takibījâdīni; S. nimbavīja . . . kīvījâdīni.
17 B. assātaŋ.
18 B. S. madhura-vipākaŋ.
19 B. amadhuravipākaŋ.
20 S. *omits*.
21 S. ucchuvīja-sālivījâdīni.
22 B. S. madhurasād°.
23 C. *omits*.
24 S. *adds* amadhuraŋ.

evaŋ kāyasucaritâdīni madhuram eva vipākaŋ nibbattentî[1] ti,[1] na[2] amadhuraŋ. Vuttam pi c' etaŋ:

'Yādisaŋ vapate[3] bījaŋ, tādisaŋ harate phalaŋ;
Kalyāṇakārī kalyāṇaŋ, pāpakārī[4] ca pāpakan '* ti

Tasmā *aṭṭhānam etaŋ anavakāso yaŋ kāyaduccaritassâ* ti ādi vuttaŋ.

[66[28]] *Kāyaduccaritasamaṅgî* ti ādisu samaṅgî ti pañcavidhā samaṅgitā: āyūhanasamaṅgitā,[5] cetanāsamaṅgitā, kammasamaṅgitā, vipākasamaṅgitā, upaṭṭhānasamaṅgitâ ti. Tattha kusalâkusala-kammâyūhanakkhaṇe[6] āyūhanasamaṅgitā[7] vuccati. Tathā cetanāsamaṅgitā. Yāva pana arahattaŋ na pāpuṇanti, tāva sabbe pi sattā pubbe upacitaŋ vipākârahakammaŋ[8] sandhāya kammasamaṅgino ti vuccanti; esā kammasaṅgitā. Vipākasamaṅgitā vipākakkhaṇe yeva veditabbā. Yāva pana sattā arahattaŋ na pāpuṇanti, tāva nesaŋ tato tato cavitvā niraye tāva uppajjamānānaŋ[9] aggijālā[10] lohakumbhi-ādīhi[10] upaṭṭhānâkārehi nirayo, gabbhaseyyakattaŋ āpajjamānānaŋ mātukucchi, devesu uppajjamānānaŋ[9] kapparukkhavimānâdīhi upaṭṭhānâkārehi devaloko ti, evaŋ uppattinimittaŋ[11] upaṭṭhāti. Iti nesaŋ iminā uppattinimittupaṭṭhānena[12] aparimuttatā[13] upaṭṭhānasamaṅgitā nāma. Sā[14] calati, sesā niccalā. Niraye hi upaṭṭhite pi devaloko upaṭṭhāti. Devaloke upaṭṭhite pi nirayo upaṭṭhāti. Manussaloke upaṭṭhite pi tiracchānayoni upaṭṭhāti. Tiracchānayoniyā[15] upaṭṭhitāya pi manussaloko upaṭṭhāti yeva.

* = S. I. 227; *cf.* J. II. 202 = III. 158.

[1] B. S. nibbattenti. [2] S. *adds* asātaŋ akaṭukaŋ.
[3] B. S. vappate. [4] B. °kāri.
[5] B. S. āyuhana°. [6] B. kusalâkusalaŋ kammā°.
[7] B. S. āyuhana° gitā ti.
[8] B. S. vipākârahaŋ kammaŋ. [9] B. upapajja°.
[10] S. aggijālalohakumbhi-ādīhi. [11] B. upapatti°.
[12] B. upapattinimitta-upa°; S. uppattinimitta-upa°.
[13] S. aparimuttattā. [14] C. sesā.
[15] B. S. *add* ca.

Tatr' idaŋ[1] vatthu: Soṇagiripāde kira Pacelivihāre[2] Soṇathero[3] nāma eko dhammakathito. Tassa pitā Sunakhavājiko[4] ahosi. Thero taŋ paṭibāhanto[5] pi[6] saŋvare[7] ṭhapetuŋ asakkonto: mā nassi varāko[8] ti mahallakakāle akāmakaŋ pabbājesi. Tassa gilānaseyyāya nipannassa nirayo upaṭṭhasi. Soṇagiripādato dve[9] mahantā mahantā sunakhā āgantvā khāditukāmā viya samparivāresuŋ. So mahābhayabhīto: vārehi tāta Soṇa, vārehi tāta Soṇâ ti āha. Kiŋ mahātherâ[10] ti? Na passasi tātâ ti taŋ pavattiŋ[11] ācikkhi. Soṇathero[12]: kathaŋ hi nāma mādisassa pītā niraye nibbattissati, patiṭṭhâssa[13] bhavissāmî ti sāmaṇerehi nānāpupphāni āharāpetvā cetiyaṅgaṇabodhiyaṅgaṇesu talasantharapūjaŋ[14] āsanapūjañ[15] ca kāretvā pitaraŋ mañcena cetiyaṅgaṇaŋ haritvā[16] mañce nisīdāpetvā: ayaŋ mahāthera pūjā tumhākaŋ atthāya[17] katā; ayaŋ me Bhagavā[18] duggatapaṇṇakāro[19] ti vatvā Bhagavantaŋ vanditvā cittaŋ pasādehî ti āha. Mahāthero[20] pūjaŋ disvā tathā karonto cittaŋ pasādesi. Tāvad-ev' assa devaloko uppaṭṭhāsi[21]; Nandavana-Cittalatāvana-Missakavana-Phārusakavana[22]-vimānāni c' eva nāṭakāni ca parivāretvā ṭhitāni viya ahesuŋ. So: apetha[23] Soṇa,[23] apetha Soṇâ ti āha. Kim idaŋ therâ ti? Etā te[24] mātaro

---

[1] B. S. īdaŋ.

[2] B. S. Acelavihāre; *for v. ll. see* AA. II. 17 *and n.* 15, *and* VbhA. 439 *and n.* 1.

[3] B. S. Soṇatthero.

[4] B. S. Sunakhajīviko; *for v. ll. see* AA. II. 17, *n.* 17.

[5] C. °hento.

[6] S. *omits.*

[7] S. sīlasaŋvare.

[8] B. jarako.

[9] B. S. *omit.*

[10] C. B. °thero.

[11] S. pavuttiŋ.

[12] B. S. Soṇatthero.

[13] B. patiṭṭhamassa; S. patiṭṭhānassa.

[14] B. talapūjañ ca; S. mālāsantharapūjañ ca.

[15] C. °pūjaŋ.

[16] B. āharitvā.

[17] S. *repeats from* ayaŋ.

[18] S. Bhagavato.

[19] B. S. °paṇṇâkāro.

[20] B. S. So mahā°.

[21] S. upaṭṭhāti.

[22] S. Pārusa°.

[23] B. *omits.*

[24] B. *adds* tāta.

āgacchantî ti. Thero saggo upaṭṭhito mahātherassâ ti cintesi. Evaŋ upaṭṭhānasamaṅgitā calatî ti veditabbā. Etāsu samaṅgitāsu idha āyūhanacetanākammasamaṅgitāvasena[1] kāyaduccaritasamaṅgî[2] ti ādi vuttaŋ."*

[67[25]] "*Evaŋ vutte āyasmā Ānando* ti evaŋ Bhagavatā imasmiŋ sutte vutte thero ādito paṭṭhāya sabbaŋ[3] suttaŋ[3] samannāharitvā, evaŋ sassirīkaŋ katvā: Desitasuttassa nāma Bhagavatā nāmaŋ na gahitaŋ, hand' assa nāmaŋ gaṇhāpessāmî ti cintetvā, *Bhagavantaŋ etad avoca.*

[67[28]] *Tasmātiha tvan* ti ādisu ayaŋ atthayojanā. Ānanda,[4] yasmā imasmiŋ dhammapariyāye aṭṭhārasa kho imā[5] Ānanda[5] dhātuyo cha imā[5] Ānanda[5] dhātuyo ti.

[67[29]] Evaŋ *Bahudhātuyo* vibhattā. *Tasmātiha tvaŋ imaŋ dhammapariyāyaŋ Bahudhātuko ti pi naŋ dhārehi.* Yasmā pan' ettha "† dhātu-āyatanapaṭiccasamuppādaṭṭhānâṭṭhānavasena cattāro parivaṭṭā[6] kathitā, tasmā *catuparivaṭṭo*[7] *ti pi naŋ dhārehi.* Yasmā ca ādāsaŋ olokentassa mukhanimittaŋ viya, *imaŋ dhammapariyāyaŋ* olokentassa[8] ete dhātuādayo atthā pākaṭā hontî[9] ti,[9] tasmā *dhammâdāso ti pi naŋ dhārehi.* Yasmā ca yathā nāma parasenāpamaddanā[10] yodhā saṅgāmaturiyaŋ paggahetvā parasenaŋ pavisitvā sapatte madditvā attano jayaŋ gaṇhanti. Evam evaŋ[11] kilesamaddanā[12] yogino.[12] Idha vuttavasena vipassanaŋ paggahetvā kilese madditvā attano arahattajayaŋ gaṇhanti, tāsmā *Amatadundubhî ti pi naŋ dhārehi.* Yasmā ca yathā saṅgāma-

* *To here from* ‡, p. 113 = VbhA. 430-439; *and from* *, p. 117 = AA. II. 10-18.

† DA. I. 129 (*slightly different*).

[1] S. āyuhana°. [2] B. kāyaduccaritā°.
[3] B. sabbasuttaŋ.
[4] B. " " *to end.* [5] B. S. im' Ānanda.
[6] S. parivattā. [7] S. °vatto.
[8] B. voloken°. [9] B. S. honti.
[10] B. S. parasenamaddanā. [11] S. eva.
[12] B. kilesasenaŋ maddayogino; S. kilesasenamaddanā yogino.

yodhā pañcavudhaŋ[1] gahetvā parasenaŋ viddhaŋsetvā jayaŋ gaṇhanti[2]. Evaŋ yogino pi idha vuttaŋ[3] vipassanâvudhaŋ[3] gahetvā kilesasenaŋ[4] viddhaŋsetvā[4] arahattajayaŋ gaṇhanti, tasmā "*Anuttaro Saṅgāmavijayo ti pi naŋ dhārehî*"* ti.

Bahudhātukasuttaŋ pañcamaŋ.

116.

[Isigilisuttavaṇṇanā]

[68[1]] *Evam me sutan* ti Isigilisuttaŋ.

[68[7]] Tattha *aññā va samaññā ahosî* ti Isigilissa Isigilatî[5] ti samaññāya uppannakāle Vebhāro na[6] Vebhāro ti paññāyittha[6] aññā yev' assa samaññā ahosi.

[68[8]] *Aññā paññattî* ti idaŋ purimapadassa[7] vevacanaŋ. Sesesu pi es' eva nayo. Tadā kira Bhagavā sāyanhasamaye samāpattito vuṭṭhāya Gandhakūṭiko nikkhamitvā yasmiŋ ṭhāne nisinnānaŋ pañca pabbatā paññāyanti. Tattha bhikkhusaṅghaparivuto nisīditvā ime pañca pabbate paṭipāṭiyā ācikkhi. Tattha na Bhagavato pabbatehi attho, iti[8] imesu pana pabbatesu paṭipāṭiyā kathiyamānesu Isigilissa Isigili[9] bhāvo kathetabbo hoti. Tasmiŋ kathiyamāne padumavatiyā puttānaŋ pañcasatānaŋ paccekabuddhānaŋ nāmāni c' eva padumavatiyā ca patthanā kathetabbā bhavissatî ti, Bhagavā imaŋ pabbatapaṭipātiŋ[10] ācikkhi: *pavisantā dissanti paviṭṭhā na dissantî* ti. Yathā phāsukaṭṭhāne piṇḍāya caritvā katabhattakiccā āgantvā cetiyagabbhe yamakamahādvāraŋ vivarantā viya taŋ pabattaŋ dvedhā katvā anto

---

* = D. I. 46.

---

[1] S. pañcāvudhaŋ. [2] C. gaṇhāti.
[3] B. vipassanâdhuraŋ; S. vuttavipassanâvudhaŋ.
[4] B. S. *omit.* [5] B. S. Isigilî.
[6] S. *omits* na . . . paññāyittha. [7] B. S. °dass' eva.
[8] B. S. atthi. [9] C. *adds* na.
[10] B. pañca pabbata°.

pavisitvā rattiṭṭhānadivaṭṭhānāni māpetvā tattha vasiŋsu, tasmā evam āha:

[68[29]] *Ime isî* ti[1] paccekabuddha[2]-isī. Tadā pan' ete[3] tattha vasiŋsu. Atīte kira anuppanne Tathāgate: Bārāṇasiyaŋ[4] upanissāya ekasmiŋ gāmake ekā kuladhītā khettaŋ rakkhamānā ekassa paccekabuddhassa pañcahi lājasatehi[5] saddhiŋ ekaŋ padumapupphaŋ datvā pañcaputtasatāni patthesi. Tasmiŋ yeva[6] khaṇe pañcasatā migaluddakā madhuramaŋsaŋ[7] datvā etissā puttā bhaveyyāmâ ti patthayiŋsu. Sā yāvatâyukaŋ ṭhatvā devaloke nibbattā. Tato cutā jātassare padumagabbhe nibbatti. Tam eko tāpaso disvā paṭijaggi. Tassā vicarantiyā[8]: pāduddhāre[9] pāduddhāre,[9] bhūmito padumāni uṭṭhahanti. Eko vanacarako naŋ[10] disvā Bārāṇasiraññno ārocesi. Rājā taŋ[11] ānetvā[12] aggamahesiŋ akāsi. Tassā gabbho saṇṭhāsi mahāpadumakumāro mātukucchiyaŋ vasi. Sesā gabbhamalaŋ nissāya nibbattā, te[13] vayappattā uyyānapadumasare[14] kīḷantā,[15] eke kasmiŋ padume nisīditvā khayavayaŋ paṭṭhapetvā paccekabodhiñāṇaŋ nibbattayiŋsu. Ayaŋ tesaŋ vyākaraṇagāthā[16] ahosi:

Sarôruhaŋ[17] padumapalāsapattajaŋ[18]
" Supupphitan[19] bhamaragaṇânuciṇṇaŋ "*
Aniccatâkhayavayataŋ[20] viditvā
" Eko care khaggavisāṇakappo "† ti.

* *Cf.* Pv. IV. 12. 1, 2. † Sn. 35 *ff*.

1 B. *adds* ime. 2 B. S. °buddhā. 3 B. pana te.
4 B. S. Bārāṇasiŋ. 5 B. lājā°. 6 B. S. *add* ca.
7 C. madhumaŋsaŋ. 8 B. S. *add* va.
9 C. padu°; S. *omits second time.*
10 B. S. *omit.* 11 B. naŋ.
12 B. āharopetvā. 13 B. *omits.*
14 B. S. uyyāne; B. °massare. 15 C. kīlantā.
16 B. byākaraṇaŋ gāthā; S. byā°. 17 S. Sare ruhaŋ.
18 B. paddhapalāsamatrajaŋ; S. °lāsapatrajaŋ.
19 C. Samphussitaŋ.
20 B. aniccatâyupagataŋ; S. aniccatâyupetaŋ.

Tasmiŋ kāle te tattha vasiŋsu. Tadā c' assa pabbatassa *Isigilî* ti samaññā udapādi.

[69[25]] *Ye sattasārâ* ti *Ariṭṭho, Upariṭṭho, Tagarasikhī,*[1] *Yassasī, Sudassano, Piyadassī ca*[2] *Gandharo Piṇḍolo, Upâsabho, ca*[3] *Nītho,*[4] *Tatho, Sutavā, Bhāvitatto* ti terasannaŋ paccekabuddhānaŋ nāmāni vatvā idāni tesañ ca aññesañ ca gāthā bandhena[5] nāmāni ācikkhanto ye sattasārâ ti ādim āha. Tattha *sattasārâ* ti sattānaŋ sārabhūtā.

[69[25]] *Anīghâ* ti niddukkhā.

Nirāsâ ti nittaṇhā.

[70[3]] *Dve Jālino* ti Cullajālī[6] Mahājālî ti dve Jālī[7] nāmakā.

[70[4]] *Santacitto* ti idam pi ekassa nāmam eva.

[70[6]] *Passī jahī*[8] *upadhiŋ*[9] *dukkhamūlan* ti tattha[10] Passī nāma so paccekabuddho dukkhassa pana mūlaŋ upadhiŋ jahî ti ayam assa thuti.

[70[6]] *Aparājito* ti[11] pi ekassa nāmam eva.

[70[7]] *Satthā Pavattā Sarabhaṅgo Lomahaŋso Uccaṅgamāyo* ti ime pañca janā.

[70[7]] *Asito Anāsavo Manomayo* ti ime pi tayo janā.

[70[8]] *Mānacchido ca Bandhumâ* ti Bandhumā[12] nāma eko, mānassa pana[13] pacchinnattā Mānacchido ti vutto.

[70[8]] *Tadādhimutto* ti pi nāmam eva.

[70[9]] *Ketumbarāgo ca Mataṅgo Ariyo* ti ime tayo janā.

[70[9]] *Ath' Accuto* ti atha Accuto.

[70[9]] *Accutagāma-Byāmako*[14] ti ime dve janā.

[70[10]] *Khemâbhirato ca Sorato* ti ime dve yeva.

[70[11]] *Sayho anomanikkamo* ti Sayho nāma so Buddho anomaviriyattā pana anomanikkamo ti vutto.

[70[12]] *Ānanda-Nando*[15] *Upanando dvādasâ* ti cattāro Ānandā cattāro Nandā cattāro Upanandâ ti evaŋ dvādasa.

---

1 B. S. Tagga°. 2 B. S. *omit.* 3 B. *omits.*
4 B. S. Nitho. 5 S. bandhanena. 6 B. Cūḷajāli.
7 C. B. Jāli. 8 B. S. jahi. 9 B. upadhi.
10 B. ettha; S. *omits.* 11 C. *omits.*
12 B. Bandhu. 13 S. *omits.*
14 B. Accutaṅgāma-Byāmaṅko.
15 B. Ānando-Nando.

[70[12]] *Bhāradvājo antimadehadhārî* ti Bhāradvājo nāma so Buddho antimadehadhārî ti.[1]

[70[14]] *Taṇhacchido* ti Sîdariss' âyaŋ[2] thuti.

[70[15]] *Vītarāgo* ti pi Maṅgalassa thuti.

[70[15]] *Usabh' acchidā jāliniŋ*[3] *dukkhamūlan* ti Usabho nāma so Buddho dukkhamūlabhūtaŋ[4] jāliniŋ[4] acchidâ ti attho.

[70[16]] *Santaŋ padaŋ ajjhagam' Upanīto*[5] ti Upanîto nāma so Buddho santaŋ pana[6] padaŋ ajjhagamā.

[71[1]] *Vītarāgo* ti pi ekassa nāmam eva.

[71[1]] *Suvimuttacitto* ti ayaŋ Kaṇhassa thuti.

[71[2]] *Ete ca aññe câ* ti ete Pāḷiyaŋ[7] āgatā ca[8] Pāḷiyaŋ[7] anāgatā[9] aññe ca etesaŋ ekanāmakā yeva. Imesu hi pañcasu paccekabuddhasatesu dve pi tayo pi dasa[10] pi[10] dvādasa pi Ānandâdayo viya ekanāmakā ahesuŋ, iti Pāḷiyaŋ[7] āgatanāme h' eva sabbesaŋ nāmāni vuttāni hontî ti. Ito paraŋ visuŋ visuŋ avatvā ete ca aññe câ ti āha. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Isigilisuttaŋ chaṭṭhaŋ.

117.

[Mahācattārîsakasuttavaṇṇanā]

[71[4]] *Evam me sutan* ti Mahācattārîsakasuttaŋ.[11]

[71[8]] Tattha *ariyan* ti niddosaŋ. Lokuttaraŋ[6] niddosaŋ hi ariyan ti vuccati.

[71[8]] *Sammāsamādhin* ti maggasamādhiŋ.

[71[8]] *Sa-upanisan* ti sapaccayaŋ.

[71[9]] *Saparikkhāran*[12] ti saparivāraŋ.[12]

[71[10]] *Parikkhatâ* ti parivāritā.

---

1 B. S. *add* thuti.

2 B. Sipariyāya; S. Pasîdariss' āyaŋ.

3 B. jālinî.

4 S. °bhūtajāliniŋ.

5 B. Opanîto; S. Upanîto.

6 S. *omits.*

7 S. Pāliyaŋ.

8 C. *omits.*

9 S. *adds* ca.

10 B. (dasa pi).

11 C. °rîsakaŋ.

12 S. Sappari°.

[71[18]] *Sammādiṭṭhi pubbaṅgamā hoti* ti dvidhā sammādiṭṭhi pubbaṅgamā hoti purecārikā: vipassanāsammādiṭṭhi ca maggasammādiṭṭhi ca. Vipassanāsammādiṭṭhi tebhūmikasaṅkhāre[1] aniccatâdivasena parivīmaŋsati; maggasammādiṭṭhi pana parivīmaŋsanapariyosāne bhūmiladdhaŋ vaṭṭaŋ samugghāṭayamānā[2] vûpasamayamānā sītûdakaghaṭasahassaŋ[3] matthake āsiñcamānā viya uppajjati. Yathā hi khettaŋ kurumāno kassako[4] paṭhamaŋ araññe[5] rukkhe[5] chindati pacchā aggiŋ deti so aggi paṭhamaŋ[6] chinne[6] rukkhe anavasese jhāpeti.[7] Evam eva vipassanāsammādiṭṭhi paṭhamaŋ aniccâdivasena saŋkhāre vīmaŋsati. Maggasammādiṭṭhi tāya vīmaŋsanatthaŋ saŋkhāre puna appavattivasena samugghāṭayamānā[2] uppajjati. Sā duvidhā pi idha adhippetā.

[71[20]] *Micchādiṭṭhi*[8] *micchādiṭṭhī ti pajānātī*[9] ti micchādiṭṭhiŋ[10] aniccaŋ dukkhaŋ anattâ ti lakkhaṇapaṭivedhena[11] ārammaṇato pajānāti. Sammādiṭṭhi kiccato asammohato pajānātî[12] ti.[12]

[71[21]] *Sā 'ssa hoti sammādiṭṭhī* ti sā evaŋ pajānanā assa sammādiṭṭhî[12] ti[12] nāma hoti.

[72[5]] *Dvayaŋ*[13] *vadāmī* ti dvayaŋ vadāmi,[10] dvi[14] koṭṭhāsaŋ[14] vadāmî ti attho.

[72[6]] *Puññabhāgiyâ* ti puññakoṭṭhāsabhūtā.

[72[6]] *Upadhivepakkâ* ti upadhisaŋkhātassa vipākassa dāyikā.

[72[20]] *Paññā paññindriyan* ti ādisu vibhajitvā vibhajitvā amatadvāraŋ paññāpeti. Dassetî ti paññā ṭasmiŋ atthe indaṭṭhaŋ[15] karotî ti paññindriyaŋ. Avijjāya na kampatî ti *paññābalaŋ*.

---

[1] C. tebhūmaka°. [2] C. samugghāta°.
[3] C. sītud°. [4] S. kasaco.
[5] B. araññe rukkhaŋ; S. araññarukkhe.
[6] B. paṭhamachinne. [7] S. °pesi.
[8] B. *omits*. [9] C. S. jānātî.
[10] S. *omits*. [11] B. °ṇappaṭi°.
[12] B. S. pajānāti.
[13] B. Dvāyaŋ.
[14] C. dvi koṭhāsaŋ; B. duvidhakoṭṭhāsaŋ.
[15] B. indatthaŋ.

Bojjhaṅgappattā hutvā catusaccadhamme[1] vicinātî ti *dhammavicayasambojjhaṅgo.*

[72[21]] Maggasampattiyā pasatthā[2] sobhaṇā[3] diṭṭhî ti *sammā-diṭṭhi.* Ariyamaggassa aṅgan ti *maggaṅgaŋ.*

[72[21]] *So*[4] ti so bhikkhu.

[72[22]] *Pahānāyâ* ti pajahanatthāya.

[72[22]] *Upasampadāyâ* ti paṭilābhatthāya.

[72[23]] *Sammāvāyāmo* ti niyyāniko kusalavāyāmo.

[72[23]] *Sato* ti satiyā samannāgato hutvā.

[72[26]] *Anuparidhāvanti*[5] *anuparivattantî* ti sahajātā ca[6] purejātā[6] ca[7] hutvā parivārenti. Ettha hi sammāvāyāmo ca sammāsati ca lokuttarasammādiṭṭhiŋ sahajātā parivārenti rājānaŋ viya ekarathe ṭhitā asigāhachattagāhā.[8] Vipassasanāsammādiṭṭhi pana purejātā hutvā parivāreti rathassa purato pattikâdayo viya, dutiyapattabbato[9] paṭṭhāya pana sammāsaṅkappâdīnaŋ tayo pi sahajātā[10] parivārā[10] hontî ti veditabbā.

[72[31]] *Micchāsaṅkappo ti pajānātî* ti micchāsaṅkappaŋ aniccaŋ dukkhaŋ anattâ ti lakkhaṇapaṭivedhe[11] ārammaṇato *pajānātî*[12] ti[12]; *sammāsaṅkappaŋ* kiccato asammohato *pajānāti.* Ito paresu[13] sammāvācâdisu[14] pi evam eva pajānanā[15] veditabbā.

[73[2]] *Kāmasaṅkappâ*dayo Dvedhā-Vitakkasutte* vuttā yeva.

[73[15]] *Takko* ti ādisu takkanavasena takko. Sveva[16] upasaggena padaŋ vaḍḍhetvā *vitakko* ti vutto. Sveva saṅkappanavasena *saṅkappo.* Ekaggo[17] hutvā ārammaṇe appetî ti

* M. Sutta, 19; *vide* MA. II. 79*ff*.

[1] B. catussac°; S. °dhammaŋ.
[2] B. S. pasaṭṭhā.
[3] C. S. sobhanā.
[4] *Text* yo: *vide note* 4, M. III. 72.
[5] S. *omits.*
[6] B. S. *omit.*
[7] B. S. va.
[8] B. asiggāhachattaggāhā.
[9] C. B. dutiyapabbato.
[10] B. sahajātapari°; S. *adds* ca.
[11] B. S. °vedhena; S. tilakkh°.
[12] B. S. pajānāti.
[13] B. aparesu; S. *adds* pi.
[14] B. *in brackets.*
[15] B. S. yojanā.
[16] B. *adds* ca.
[17] S. Ekato.

appanā. Upasaggena pana[1] padaŋ vaḍḍhetvā *vyappanâ*[2] ti vuttaŋ.

[73[15]] *Cetaso abhiniropanâ* ti cittassa abhiniropanā. Vitakkasmiŋ hi sati vitakko ārammaṇe cittaŋ abhiniropeti; vitakke pana asati attano yeva dhammatāya cittaŋ ārammaṇaŋ abhirūhati, jātisampanno abhiññātapuriso viya rājagehaŋ abhiññātassa[3] paṭihārena vā dovārikena vā attho hoti; abhiññātaŋ jātisampannaŋ sabbe va[4] rājarājamahāmattā jānantî ti attano va[5] dhammatāya nikkhamati c' eva pavisati ca. Evaŋ sampadaŋ idaŋ veditabbaŋ.

[73[16]] Vācaŋ saṅkharotî[6] ti *vacīsaṅkhāro.** Ettha ca lokiyavitakko vācaŋ saṅkharoti na lokuttaro, kiñcâpi na saṅkharoti vacīsaṅkhārot' eva pan' assa nāmaŋ hoti.

[73[21]] *Sammāsaṅkappaŋ anuparidhāvantî* ti lokuttarasammāsaṅkappaŋ parivārenti. Ettha ca tayo pi *nekkhammasaṅkappâ*dayo pubbabhāge nānācittesu labbhanti. Maggakkhaṇe pana tiṇṇam pi kāmasaṅkappâdīnañ ca padacchedaŋ samugghātaŋ[7] karonto "maggaṅgaŋ pūrayamāno eko va sammāsaṅkappo uppajjitvā"† nekkhammasaṅkappâdivasena[8] tīṇi nāmāni labhati. Parato sammāvācâdisu pi es' eva nayo.

[74[3]] *Musāvādā veramaṇî* ti ādisu virati pi cetanā pi vaṭṭati.

[74[9]] *Āratî* ti ādisu *vacīduccaritehi* ārakā ramatî ti ārati. Vinā tehi ramatî ti *virati*. Tato tato paṭinivattā va hutvā tehi vinā ramatî ti *paṭivirati*. Upasaggavasena vā padaŋ vaḍḍhitaŋ. Sabbamidha[9] oram anabhāvass' eva adhivacanaŋ. Veraŋ maṇati vināsetî ti *veramaṇī*, idam pi oram anass' eva vevacanaŋ.

Pāṇâtipātā veramaṇī[10] ādisu pi cetanā *viratî* ti ubhayam pi vaṭṭati yeva.

---

* = M. II. 242. † *Cf.* DA. III. 802.

---

[1] B. *in brackets*. [2] B. S. bya°.
[3] B. *adds* hi. [4] B. *omits*; S. ca.
[5] B. ca; S. *omits*. [6] *Text* °khāroti; *vide* M. III, 73, *n*. 1.
[7] S. °ghāṭaŋ. [8] B. nikkhama°.
[9] B. S. idaŋ. [10] B. veramaṇî ti.

[75[12]] *Kuhanā* ti ādisu tividhena kuhanavatthunā. Lokaŋ etāya kuhayan ti vimhāpayantî ti kuhanā. Lābhasakkāratthikā hutvā etāya lapantî ti *lapanā*.

Nimittaŋ sīlam etesan ti nemittikā,[1] tesaŋ bhāvo *nemittikatā*. Nippeso sīlaŋ etesan ti nippesikā, tesaŋ bhāvo *nippesikatā*.

[75[13]] Lābhena lābhaŋ nijigiŋsan[2] ti maggan ti pariyesantî ti lābhena lābhaŋ nijigiŋsanā,[2] tesaŋ bhāvo *lābhena lābhaŋ nijigiŋsanatā*.[2] Ayam ettha saṅkhepo. Vitthārena pan' etā kuhanâdikā Visuddhimagge Sīlaniddese* yeva Pāḷiñ ca aṭṭhakathañ ca āharitvā pakāsitā.

[75[14]] Micchā-ājīvassa pahānāyâ ti ettha na kevalaŋ Pāḷiyaŋ āgato va[3] *micchājīvo*. Ājīvahetu pana pavattitā pāṇâṭipātâdayo satta kammapathacetanā pi micchājīvo[4] va[5] tāsaŋ yeva sattannaŋ cetanānaŋ padapacchedaŋ[6] samugghātaŋ[7] kurumānā[8] maggaṅgaŋ pūrayamānā uppannā virati *sammā-ājīvo* nāma.

[76[1]] *Sammādiṭṭhissâ* ti maggasammādiṭṭhiyaŋ ṭhitassa puggalassa.

[76[1]] *Sammāsaṅkappo pahotî* ti maggasammāsaṅkappo pahoti phalasammādiṭṭhissa[9] pi phalasammāsaṅkappo pahotî ti. Evaŋ sabbapadesu attho veditabbo.

[76[6]] *Sammāñāṇassa*[10] *sammāvimuttî* ti ettha pana maggasammāsamādhimhi ṭhitassa maggapaccavekkhanaŋ[11] *sammāñāṇaŋ pahoti*, phalasammāsamādhimhi ṭhitassa phalapaccavekkhaṇaŋ[11] sammāñāṇaŋ pahoti, maggapaccavekkhanañāṇe[12] ca[13] ṭhitassa maggasammāvimutti pahoti, phalapaccavekkha-

---

* Vism. p. 6 *ff*.

---

[1] C. nemettikā. [2] B. nijigisa°.
[3] B. S. ca. [4] B. °jīvā.
[5] B. *omits*; S. ca. [6] S. padacchedaŋ.
[7] S. °ghāṭaŋ. [8] B. °mānaŋ.
[9] S. °diṭṭhissâ. [10] C. S. °ñāṇaŋ.
[11] B. S. °khaṇ°.
[12] B. °vekkhaṇassa sammāñāṇe; S. °vekkhaṇañāṇe.
[13] S. *omits*.

ṇañāṇe[1] ṭhitassa phala*sammāvimutti pahotī* ti attho. Ettha ca ṭhapetvā aṭṭhaphalaṅgāni sammāñāṇaŋ paccavekkhaṇaŋ[2] katvā sammāvimuttiŋ[3] phalaŋ[3] kātuŋ vaṭṭatî ti vuttaŋ.

[76[12]] *Sammādiṭṭhissa bhikkhave micchādiṭṭhi nijjiṇṇā*[4] *hotī* ti ādisu avasesanikāyabhāṇakā phalaŋ kathitan ti vadanti. Majjhimabhāṇakā pana dasannaŋ nijjaravatthūnaŋ āgataṭṭhāne[5] maggo kathito ti vadanti. Tattha[6] dassanaṭṭhena sammādiṭṭhi veditabbā, viditakaraṇaṭṭhena sammāñāṇaŋ, tad adhimokkhaṭṭhena[7] sammāvimutti, vīsati kusalapakkhâ ti sammādiṭṭhi-ādayo dasa *sammādiṭṭhipaccayā ca aneke kusalā dhammâ* ti ādinā nayena vuttā *dasâ* ti. Evam vīsati kusalapakkhā honti, vīsati akusalapakkhâ ti *micchādiṭṭhi nijjiṇṇā hotī* ti ādinā nayena vuttā micchādiṭṭhi-ādayo dasa ca[8] *ye micchadiṭṭhipaccayā aneke pāpakâ* ti ādinā vuttā dasa[9] câ ti,[9] evaŋ vīsati akusalapakkhā veditabbā.

[77[25]] *Mahācattārīsako* ti mahāvipākadānena mahantānaŋ kusalapakkhikānañ c' eva akusalapakkhikānañ ca cattārīsāya dhammānaŋ pakāsitattā mahācattārīsako ti. Imasmiñ ca pana sutte pañca sammādiṭṭhiyo kathitā: vipassanāsammādiṭṭhi kammassakatāsammādiṭṭhi maggasammādiṭṭhi phalasammādiṭṭhi paccavekkhanāsammādiṭṭhi[10] ti. Tattha "*micchādiṭṭhiŋ*[11] *micchādiṭṭhî ti pajānātī*"* ti ādinā nayena vuttā vipassanāsammādiṭṭhi nāma. "Atthi dinnan"† ti ādinā nayena vuttā kammassakatāsammādiṭṭhi nāma.

[76[1]] *Sammādiṭṭhissâ ti*[12] *bhikkhave sammāsaṅkappo pahotī* ti ettha[13] maggasammādiṭṭhi phalasammādiṭṭhî ti dve pi kathitā *sammāñāṇaŋ pahotī*[14] ti. Ettha pana paccavekkhanāsammādiṭṭhi[10] kathitâ ti veditabbā.

* M. III. 71. † M. I, 403; III. 72.

[1] B. °vekkhaṇa (sammā) ñāṇe; S. °vekkhaṇa°.
[2] B. S. °vekkhaṇaŋ.
[3] S. °muttiphalaŋ.
[4] B. nijiṇṇā.
[5] S. °ṭhānaŋ.
[6] B. tassa.
[7] B. avimuttaṭṭhena.
[8] *Text* ye ca; B. yeva; S. *omits*.
[9] S. dasâ ti.
[10] B. °vekkhaṇā°; S. °vekkhaṇa°.
[11] C. S. °diṭṭhi.
[12] S. *omits*.
[13] B. S. *add* pana.
[14] S. ca hotî ti.

[77[31]] *Sammādiṭṭhiŋ ce*[1] *bhavaŋ garahatî* ti micchādiṭṭhi nāmâyaŋ sobhanâ[2] ti vadanto pi sammādiṭṭhi nāmâyaŋ na sobhanâ[2] ti vadanto pi sammādiṭṭhiŋ garahati nāma.

[78[13]] *Okkalâ* ti Okkalajanapadavāsino.

Vassa-Bhaññā[3] câ[4] ti Vasso[5] ca Bhañño[6] câ ti dve janā.

*Ahetuvādâ** ti "n' atthi hetu n' atthi paccayo sattānaŋ visuddhiyâ "† ti evam ādivādino.

*Akiriyavādâ** ti "karoto[7] na kirīyati[8] pāpan "‡ ti evam kiriyapaṭikkhepavādino.

[78[14]] *Natthikavādâ** ti "*n' atthi dinnan*"§ ti ādivādino; te imesu tīsu pi[9] dassanesu okkantaniyāmā[10] ahesuŋ. Kathaŋ pana[11] tesu[11] niyāmo hotî ti? Yo hi evarūpaŋ laddhiŋ gahetvā rattiṭṭhānadivaṭṭhāne nisinno sajjhāyati vīmaŋsati tassa "n' atthi hetu n' atthi paccayo" "karoto na karīyati[12] pāpaŋ "|| "n' atthi[13] . . . pe[9] . . . kāyassa bhedā ucchijjatî[14]" ti. Tasmiŋ ārammaṇe micchāsati santiṭṭhati cittaŋ ekaggaŋ hoti javanāni javanti paṭhamajavane satekiccho hoti. Tathā dutiyâdisu sattame Buddhānam pi atekiccho anivattiAriṭṭha-Kaṇṭakāsadiso hoti. Tattha koci ekaŋ dassanaŋ okkamati koci dve koci tīṇi pi, niyatamicchādiṭṭhiko va[15] hoti, patto saggamaggâvaraṇañ c' eva mokkhamaggâvaraṇañ ca, abhabbo tassa attabhāvassa anantaraŋ saggam pi gantuŋ, pageva mokkhaŋ. Vaṭṭakhāṇu nām' esa satto paṭhavīgopako[16]

* S. III. 73. † D. I. 53; M. I. 407.
‡ M. I. 404, 515; D. I. 52; S. III. 208.
§ D. I. 55; M. I. 401, 402; III. 71; *cf.* MA. II. 332.
|| M. I. 404.

[1] S. c' eva. [2] B. sobhaṇâ.
[3] B. Vaya-Bhiññā. [4] *Text*, B. *omit*.
[5] B. Vayo. [6] B. Bhiññā.
[7] M. I. 404, karato; *cf.* MA. III. 118.
[8] B. S. kiriyati. [9] B. S. *omit*.
[10] B. *adds* ( ). [11] B. pan' etesu; S. pan' etesaŋ.
[12] B. S. kariyati. [13] B. S. *add* dinnaŋ.
[14] B. uppajjatî. [15] B. *omits*.
[16] B. pathavī°.

yebhuyyena ca[1] evarūpassa bhavato vuṭṭhānaŋ n' atthi. Vassa-Bhaññā[2] pi edisā ahesuŋ.

[78[16]] *Nindāvyārosa*[3]*-upârambhabhayâ* ti attano nindābhayena ghaṭṭanabhayena upavādabhayena câ ti attho. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Mahācattārīsakasuttaŋ sattamaŋ.

118.

[Ānāpānasatisuttavaṇṇanā]

[78[19]] *Evam me sutan* ti Ānāpānasatisuttaŋ.[4]

[79[2]] Tattha *aññehi câ* ti ṭhapetvā Pāḷiyaŋ āgate dasa there aññehi pi *abhiññātehi* bahūhi *sāvakehi saddhiŋ*. Tadā kira mahābhikkhusaṅgho ahosi, aparicchinnagaṇano.

[79[5]] *Ovadanti anusāsantî* ti āmisasaṅgahena dhammasaṅgahena câ[5] ti. Dvī hi pi[1] saṅgahehi saṅgaṇhitvā kammaṭṭhānôvādânusāsanīhi ovadanti ca anusāsanti ca.

[79[9]] *Te câ* ti *ca*kāro āgamasandhimattaŋ.

[79[10]] *Uḷāraŋ pubbenâparaŋ visesaŋ sañjānantî*[6] ti sīlaparipūraṇâdito pubbavisesato uḷārataraŋ aparaŋ kasiṇaparikammâdivisesaŋ jānantî ti attho.

[79[15]] *Āraddho* ti tuṭṭho.

[79[18]] *Appattassa pattiyâ* ti appattassa arahattassa pāpuṇanatthaŋ. Sesapadadvaye pi ayam eva attho.

[79[20]] *Komudī*[7] *cātumāsinī*[7] ti pacchimakattikapuṇṇamā[8] sā hi kumudānaŋ atthitāya komudī, catunnaŋ vassikānaŋ māsānaŋ pariyosānattā cātumāsinî ti ca vuccati.

[79[20]] *Āgamessāmî*[9] ti udikkhissāmi. Ajja apavāretvā yāva sā āgacchati tāva katthaci agantvā idh' eva vasissāmî ti attho. Iti bhikkhūnaŋ pavāraṇāsaṅgahaŋ anujānanto evam āha: pavāraṇāsaṅgaho nāma ñattidutiyena kammena diyyati,

---

[1] B. S. *omit.*
[2] B. Vaya-Bhiññā.
[3] *Text,* B. S. nindābyā°.
[4] B. Ānāpānassatisuttaŋ.
[5] B. vâ.
[6] *Text,* C. jānantî.
[7] *Text* Komudiŋ cātumāsiniŋ.
[8] B. S. °kattikacātumāsapuṇṇamā.
[9] *Text* āgamiss°.

kassa pan' esa diyyati kassa[1] na diyyatî ti? Akārakassa tāva bālaputhujjanassa na diyyati, tathā āraddhavipassakassa c' eva ariyasāvakassa ca, yassa pana samatho vā taruṇo hoti vipassanā vā tassa diyyati. Bhagavā pi tadā bhikkhūnaŋ cittâcāraŋ[2] parivīmaŋsanto samathavipassanānaŋ taruṇabhāvaŋ ñatvā: mayi ajja pavārente disāsu vassaŋ vuṭṭhā[3] *bhikkhū* idha osarissanti, tato ime bhikkhū vuḍḍhatarehi[4] bhikkhūhi senâsane gahite visesaŋ nibbattetuŋ nâsakkhissanti,[5] sace pi cārikaŋ pakkamissāmi imesaŋ vasanaṭṭhānaŋ dullabham eva bhavissati. Mayi pana apavārente bhikkhū pi imaŋ *Sāvatthiŋ* na osarissanti; aham pi cārikaŋ na pakkamissāmi, evam[6] imesaŋ bhikkhūnaŋ vasanaṭṭhānaŋ apalibuddhaŋ bhavissati. Te attano attano vasanaṭṭhāne phāsuviharantā samathavipassanā thāmajātā katvā visesaŋ nibbattetuŋ sakkhissantî ti. So[6] taŋ divasaŋ apavāretvā: kattikapuṇṇamāyaŋ pavāressamî[7] ti bhikkhūnaŋ pavāraṇāsaṅgahaŋ[8] anujānāti.[9] Pavāraṇāsaṅgahasmiŋ hi laddhe yassa pi[10] nissayaŋ[11] paṭipannassa[11] ācariyûpajjhâyā pakkamanti, so pi sace paṭirūpo[12] nissayadāyako āgacchissati,[13] tassa santike nissayaŋ gaṇhissāmî ti yāva gimhānaŋ pacchimamāsā vasituŋ labhati, sace pi saṭṭhivassā bhikkhū āgacchanti. Tassa senāsanaŋ gahetuŋ na labbhanti,[14] ayañ ca pana[15] pavāraṇāsaṅgaho ekassa dinno pi sabbesaŋ dinno yeva[16] hoti.

[79[23]] *Sāvatthiŋ osarantî* ti Bhagavatā pavāraṇāsaṅgaho dinno ti sutasutaṭṭhâne yeva yathā sabhāvena ekaŋ[17] māsaŋ[17] vasitvā kattikapuṇṇamāyaŋ[18] uposathaŋ katvā osarante, sandhāya idaŋ vuttaŋ.

[80[1]] *Pubbenâparan* ti idha taruṇasamathavipassanāsu[19]

---

1 B. *omits*.
2 S. cittavāraŋ.
3 C. vutthā.
4 C. buḍḍha°.
5 B. S. na sakkhis°.
6 B. *in brackets*.
7 B. pavāris°.
8 B. pavāraṇasaṅ°.
9 C. anujāti.
10 B. S. *omit*.
11 B. S. nissayapaṭi°.
12 C. pati°.
13 S. āgamissati.
14 S. labhanti.
15 C. *omits*.
16 C. va.
17 S. ekamāsaŋ.
18 B. °māya.
19 C. taruṇavipass°.

kammaŋ katvā samathavipassanā thāmajātā akaŋsu, ayaŋ pubbaviseso nāma. Tato samāhitena cittena saṅkhāre sammasitvā keci sotâpattiphalaŋ . . . pe . . . keci arahattaŋ sacchākaŋsu.[1] Ayaŋ aparo uḷāro viseso nāma.

[80[18]] *Alan* ti yuttaŋ.

[80[18]] *Yojanagaṇanānî* ti ekaŋ yojanaŋ yojanam eva, dasa pi yojanāni yojanān' eva, tato uddhaŋ yojanagaṇanānî ti vuccanti. Idha pana yojanasatam pi yojanasahassam pi adhippetaŋ.

[80[19]] "*Puṭosenâ*[2] *pî* ti puṭosaŋ[2] vuccati pātheyyaŋ taŋ pātheyyaŋ gahetvâ pi upasaṅkamituŋ yuttam evâ ti attho. Puṭaŋsenâ[2] ti pi pāṭho tass' attho. Puṭo[2] aŋse assâ ti puṭaŋso,[2] tena puṭaŋsena.[2] Aŋsena[3] pātheyyapuṭaŋ[4] vahantenâ pî ti vuttaŋ hoti."*

[80[20]] Idāni evarūpehi ca guṇehi[5] samannāgatā ettha[6] bhikkhū atthî ti dassetuŋ, *santi bhikkhave* ti ādim āha.

[81[7]] Tattha *catunnaŋ satipaṭṭhānānan* ti ādīni tesaŋ bhikkhūnaŋ abhiniviṭṭhakammaṭṭhānadassanatthaŋ[7] vuttāni, tattha sattatiŋsabodhipakkhiyadhammā[8] lokiyalokuttarā kathitā.

[82[14]] Tatra hi ye bhikkhū tasmiŋ khaṇe maggaŋ bhāventi tesaŋ lokuttarā honti; āraddhavipassakānaŋ lokiyā[9] *aniccasaññābhāvanânuyogan* ti: ettha saññāsīsena vipassanā kathitā. Yasmā pan' ettha ānāpānakammaṭṭhānavasena abhiniviṭṭhā[10] bahū bhikkhū, tasmā sesakammaṭṭhānāni saṅkhepena kathetvā ānāpānakammaṭṭhānaŋ vitthārena kathento *ānāpānasati*[11] *bhikkhave* ti ādim āha. Idaŋ pana ānāpānakammaṭṭhānaŋ sabbâkārena Visuddhimagge† vitthāritaŋ. Tasmā tattha vuttanayen' ev' assa Pāli[12] attho ca bhāvanā nayo ca veditabbo.

---

* *Cf.* DA. I. 288. † Vism. p. 111, 266 *f.*

---

[1] B. S. sacchikariŋsu. [2] S. pūṭ°. [3] B. aŋse.
[4] S. °puṭaŋ. [5] B. cataṇehi. [6] S. *adds* ca.
[7] B. (abhinivittha) abhiniviṭṭha°.
[8] C. °bodhapak°; B. sattattiŋsa°.
[9] C. lokikā. [10] B. *adds* ca; S. *adds* va.
[11] B. ānāpānassati. [12] S. Pāli.

[83[31]] *Kāyaññataran* ti paṭhavīkāyâdisu catūsu *kāyesu* aññataraŋ vadāmi. Vāyokāyaŋ vadāmî ti attho. Atha vā "rūpâyatanaŋ . . . pe . . . kabaliṅkāro[1] āhāro"* ti pañcavīsatirūpakoṭṭhāsā rūpakāyo nāma. Tesu ānāpānaŋ phoṭṭhabbâyatane[2] saṅgahītattā[3] kāyaññataraŋ hoti. *Tasmā* pi evam āha.

[83[33]] *Tasmâhitâ* ti yasmā catūsu kāyesu aññataraŋ vāyokāyaŋ pañcavīsati rūpakoṭṭhāse[4] vā rūpakāye aññataraŋ ānāpānaŋ anupassati, tasmā *kāye kāyânupassî* ti attho. Evaŋ sabbattha attho veditabbo.

[84[10]] *Vedanaññataran* ti tīsu vedanāsu aññataraŋ sukhavedanaŋ sandhāy' etaŋ vuttaŋ.

[84[11]] *Sādhukaŋ manasikāran*[5] ti *pītipaṭisaŋvedi*tâdivasena uppannaŋ sundaramanasikāraŋ. Kiŋ pana manasikāro sukhavedanā hotî ti na[6] hoti[6]? Desanāsīsaŋ pan' etaŋ yath' eva hi *aniccasaññābhāvanânuyogam* anuyuttâ[7] ti ettha saññānāmena paññā vuttā. Evam idhâ pi manasikāranāmena vedanā vuttâ ti veditabbā. Ekasmiŋ hi[8] catukke paṭhamapade pītisīsena vedanā vuttā, dutiyapade sukhan ti sarūpen' eva vuttā, cittasaṅkhārapadadvaye saññā ca vedanā ca cetasikā[9] ete dhammā cittapaṭibaddhā[10] cittasaṅkhārâ ti vacanato vitakkavicāre ṭhapetvā sabbe pi cittasampayuttakā dhammā cittasaŋkhāre saṅgahitâ ti vacanato cittasaṅkhāranāmena vedanā vuttā. Taŋ sabbaŋ[11] manasikāranāmena[3] saṅgahetvā idha *sādhukaŋ*[12] *manasikāran*[12] ti āha. Evam sante pi[6] yasmā esā[13] vedanā ārammaṇaŋ na hoti, tasmā vedanânupassanā[14] na yujjatî[15] ti no na yujjati, satipaṭṭhānavaṇṇanāyam pi hi tan

---

* Dhs. 585, 816.

---

[1] B. kabaḷīkāro; S. kava°.
[2] C. poṭṭh°; B. phoṭṭhâyatane.
[3] B. S. °hitattā.
[4] C. koṭṭhāse.
[5] S. manasakāran.
[6] S. *omits*.
[7] S. °yutto.
[8] B. *omits*.
[9] B. *adds* ca.
[10] S. cittappaṭi°.
[11] S. pubbamana°.
[12] S. sādhukamana°.
[13] C. esa.
[14] S. vedanā.
[15] C. yujjatî.

taŋ sukhâdīnaŋ vatthuŋ ārammaṇaŋ katvā vedanā vediyati.[1] Taŋ pana vedanāpavattiŋ upādāya ahaŋ vediyāmî ti vohāramattaŋ hotî ti vuttaŋ. Api ca *pītipaṭisaŋvedî* ti ādīnaŋ atthavaṇṇanāyam p'[2] etassa parihāro vutto yeva. Vuttaŋ h' etaŋ Visuddhimagge;* "dvīhâkārehi pītipaṭisaŋveditā hoti: ārammaṇato ca asammohato ca. Kathaŋ ārammaṇato pītipaṭisaŋveditā hoti? Sappītike dve jhāne samāpajjati; tassa samāpattikkhaṇe[3] jhānapaṭilābhena ārammaṇato pītipaṭisaŋveditā hoti, ārammaṇassa paṭisaŋviditattā.[4] Kathaŋ asammohato pītipaṭisaŋveditā hoti? Sappītike dve jhāne samāpajjitvā vuṭṭhāya jhānasampayuttaŋ pītiŋ khayato vayato sammasati, tassa vipassanākkhaṇe[3] lakkhaṇapaṭivedhā[5] asammohato pītipaṭisaŋveditā hoti. Vuttañ[6] c' etaŋ Paṭisambhidāyaŋ:† 'dīghaŋ assāsavasena cittassa ekaggataŋ avikkhepaŋ pajānato[7] sati upaṭṭhitā hoti, tāya satiyā, tena ñāṇena sā pītipaṭisaŋveditā[8] hoti.'[9] Eten' eva nayena avasesapadāni[6] atthato veditabbānî" ti. Iti yath' eva[10] jhānapaṭilābhena ārammaṇato pītisukhacittasaṅkhārā paṭisaŋveditā[11] honti. Evam iminâ pi jhānasampayuttena vedanā saŋkhātā[12] manasikārapaṭilābhena[12] ārammaṇato vedanā paṭisaŋveditā[11] hoti. Tasmā[13] suvuttam etaŋ[14] *vedanāsu vedanânupassī tasmiŋ samaye bhikkhu viharatî* ti.

[84[23]] *N' âhaŋ bhikkhave muṭṭhassatissa asampajānassâ* ti ettha ayam adhippāyo. Yasmā cittapaṭisaŋvedī assasissāmî ti ādinā nayena pavatto bhikkhu kiñcâ pi assāsapassāsasanimittaŋ ārammaṇaŋ karoti. Tassa pana cittassa ārammaṇe satiñ ca sampajaññañ ca upaṭṭhapetvā pavattanato *citte cittânupassī* yeva nām' esa hoti, na hi *muṭṭhassatissa asampajā-*

* Vism. 287. † Pṭs. I. 187.

[1] B. vedayatî ti.
[2] B. S. *omit.*
[3] C. °pattikhaṇe.
[4] B. S. °veditattā.
[5] S. °ṇappaṭivedhā.
[6] B. S. *add* pi.
[7] S. sampajānato.
[8] C. *adds* nāma.
[9] B. hotî ti.
[10] S. *adds* ca.
[11] C. °viditā.
[12] B. S. saṅkhātamana°.
[13] S. *adds* taŋ.
[14] B. eva hoti.

nassa ānāpānasatibhāvanā atthi, tasmā ārammaṇato ca cittapaṭisaŋveditâdivasena[1] *citte cittânupassī tasmiŋ samaye bhikkhu viharatî* ti.

[84[33]] *So yan taŋ abhijjhādomanassānaŋ pahānaŋ taŋ paññāya disvā*[2] *sādhukaŋ ajjhupekkhitā hotî* ti ettha abhijjhā[3] kāmacchandanīvaraṇam eva,[4] domanassavasena vyāpādanīvaraṇaŋ[5] dassitaŋ, idaŋ hi catukkaŋ vipassanāvasen' eva vuttaŋ. Dhammânupassanā ca nīvaraṇapabbâdivasena chabbidhā hoti. Tassā[6] nīvaraṇapabbaŋ ādi tassâ[7] pi[8] idaŋ nīvaraṇadvayaŋ ādi iti dhammânupassanāya ādiŋ dassetuŋ *abhijjhādomanassānan* ti āha.

[85[1]] *Pahānan* ti aniccânupassanāya niccasaññaŋ pajahatî ti, evaŋ pahānakaraŋ[9] ñāṇaŋ[9] adhippetaŋ. *Taŋ paññāya disvā disvâ*[10] ti taŋ aniccavirāganirodhapaṭinissaggañāṇasaṅkhātaŋ[11] pahānañāṇaŋ aparāya vipassanāpaññāya[12] tam pi aparāyâ ti evam vipassanā paraŋ[13] paraŋ[13] dasseti.

[85[2]] *Ajjhupekkhitā hotî* ti yañ ca samathapaṭipannaŋ ajjhupekkhati yañ ca ekato upaṭṭhānaŋ *ajjhupekkhatî*[14] ti[15] dvidhā ajjhupekkhati nāma, tattha sahajātānam pi ajjhupekkhanā hoti ārammaṇassa pi ajjhupekkhanā. Idha ārammaṇa-ajjhupekkhanā adhippetā.

[85[2]] *Tasmâtiha bhikkhave* ti yasmā *aniccânupassī assasissāmî* ti ādinā nayena pavatto na kevalaŋ nīvaraṇâdidhamme[16] abhijjhādomanassasīsena pana vuttānaŋ dhammānaŋ pahānañāṇam pi *paññāya disvā*[17] *ajjhupekkhitā hoti*. Tasmā *dhammesu dhammânupassī tasmiŋ samaye bhikkhu viharatî* ti veditabbo.

[85[17]] *Pavicinatî* ti aniccâdivasena pavicinati. Itaraŋ padadvayaŋ etass' eva vevacanaŋ.

---

[1] B. °viditâ°.
[2] B. S. disvā disvā.
[3] B. abhijjhāya; S. abhijjhāvasena.
[4] B. *omits*.
[5] B. S. byā°.
[6] C. tassa.
[7] B. tassa.
[8] S. *omits*.
[9] B. °karañāṇaŋ.
[10] *Text omits*.
[11] B. °saggāñāṇa°.
[12] S. vipassanāya paññāya.
[13] S. parâparaŋ.
[14] B. S. °pekkhati.
[15] B. S. *omit*.
[16] S. *adds* abhidhamme.
[17] C. S. *add* disvā.

[86[1]] *Nirāmisâ* ti nikkilesā.

[86[4]] *Passambhatî* ti kāyikacetasikadarathapaṭippassaddhiyā[1] kāyo pi cittam pi[2] passambhati.

[86[11]] *Samādhiyatî* ti samaŋ[3] ṭhapīyati[4] appanāppattaŋ[5] viya hoti.

[86[17]] *Ajjhupekkhitā*[6] *hotî* ti sahajāta-ajjhupekkhanāya ajjhupekkhitā hoti. Evam cuddasavidhena kāyapariggāhakassa[7] bhikkhuno tasmiŋ kāye sati *satisambojjhaṅgo*, tāya[8] satiyā sampayuttañāṇaŋ[9] *dhammavicayasambojjhaṅgo*, taŋ sampayuttam eva kāyikacetasikaŋ[10] viriyaŋ[10] *viriyasambojjhaṅgo* pīti *passaddhi*[11] cittekaggatā[11] *samādhisambojjhaṅgo.*[12] Imesaŋ channaŋ bojjhaṅgānaŋ[13] anosakkana-anativattanasaṅkhāto majjhat tâkāro *upekhāsambojjhaṅgo.*[14] Yath' eva hi samappavattesu assesu sārathino ayaŋ olīyatî[15] ti tudanaŋ vā ayaŋ atidhāvatî ti ākaḍḍhanaŋ vā n' atthi kevalaŋ evaŋ passamānassa ṭhitākāro va hoti. Evam eva imesaŋ channaŋ bojjhaṅgānaŋ[16] anosakkana-anativattanasaṅkhāto majjhattâkāro *upekhāsambojjhaṅgo*[17] nāma hoti. Ettāvatā kiŋ kathitaŋ? Ekacittakkhaṇikā nānārasalakkhaṇā vipassanā bojjhaṅgā[18] nāma kathitā.

[88[3]] *Vivekanissitan* ti ādīni vuttatthān' eva. Ettha pana ānāpānapariggāhikā sati lokikā hoti, lokikaŋ[19] ānāpānaŋ[20] lokiyaŋ[21] satipaṭṭhānaŋ[21] paripūreti.[22] Lokiyā satipaṭṭhānā lokuttare[23] bojjhaṅge[23] paripūrenti, lokuttarā bojjhaṅgā vijjāvimutti-

---

1 S. kāyikacetasikāŋaŋ paṭipassaddhiyā.
2 B. *adds* ca.
3 B. S. sammā.
4 B. S. ṭhapiyati.
5 B. °nāpattaŋ.
6 C. *adds* viya.
7 C. °gāhassa; B. °gāhikassa.
8 B. S. *omit.*
9 B. °yuttaŋ ñāṇaŋ.
10 B. S. °sikaviriyaŋ.
11 C. passaddhekaggatā.
12 S. *adds* ti.
13 C. bojjhaṅ°.
14 B. S. upekkhā°.
15 B. oliyatî.
16 B. sambojj°.
17 B. S. upekkhā°.
18 B. °sambojjhangā; S. °sambojjhaṅgo.
19 B. lokiyā; S. lokikā.
20 B. S. °pānā.
21 B. S. lokiyasati°.
22 B. S. °pūrenti.
23 B. S. lokuttarabojj°.

phalanibbānaŋ pāripūrenti. Iti lokiyassa āgataṭṭhāne lokiyaŋ kathitaŋ, lokuttarassa āgataṭṭhāne lokuttaraŋ kathitan ti. Thero pan' âha: aññattha evaŋ hoti. Imasmiŋ pana sutte lokuttaraŋ upari āgataŋ, lokiyā ānāpānasati[1] lokiyasatipaṭṭhāne[2] *paripūrenti*,[3] lokiyā satipaṭṭhānā lokiye bojjhaṅge paripūrenti, lokiyā bojjhaṅgā lokuttaraŋ[4] vijjāvimuttiphalanibbānaŋ[4] paripūrentî[5] ti.[5] Vijjāvimuttipadena hi idha vijjāphalanibbānaŋ adhippetan ti.

Ānāpānasatisuttaŋ[6] *aṭṭhamaŋ.*

119.

[Kāyagatāsatisuttavaṇṇanā]

[88[14]] *Evam me sutan* ti Kāyagatāsatisuttaŋ.

[89[21]] Tattha *gehasitâ* ti pañcakāmaguṇanissitā.

[89[21]] *Sarasaṅkappâ* ti dhāvanasaṅkappā sarantî ti hi sarā dhāvantî ti attho.

[89[22]] *Ajjhattam evâ* ti gocarajjhattasmiŋ yeva.

[89[24]] *Kāyagatā*[7] *satin*[8] ti kāyapariggāhikam pi kāyârammaṇam pi sati,[9] kāyapariggāhikan ti vutte samatho kathito hoti; kāyârammaṇan ti vutte vipassanā, ubhayena samathavipassanā kathitā honti.

[89[25]] *Puna ca paraŋ . . . pe . . . evaŋ kho*[10] *bhikkhave bhikkhu kāyagataŋ*[11] *satiŋ bhāvetî* ti satipaṭṭhāne cuddasavidhena kāyânupassanā kathitā.

[94[23]] *Antogadhâ*[12] ti[13] antobhavā.[14]

[94[23]] *Tassâ*[10] ti[10] tassa bhikkhuno bhāvanāya abbhantaragatā va honti.

[94[23]] *Vijjābhāgiyâ* ti ettha sampayogavasena vijjaŋ bha-

---

[1] B. S. ānāpānā.
[2] B. S. lokiye sati°.
[3] C. °pūreti.
[4] C. lokuttaravijjā°.
[5] B. °pūrenti.
[6] B. Ānāpānassati°.
[7] *Text* °gataŋ.
[8] B. satî.
[9] S. satiŋ.
[10] B. *omits*.
[11] C. B. °gatā.
[12] B. *adds* v' âssâ.
[13] S. *omits*.
[14] B. S. *omit*.

jantî ti[1] vijjābhāgiyā, vijjābhāge vijjākoṭṭhāse vattantî ti.[2] Vijjābhāgiyā ettha[3] vipassanāñāṇaŋ manomayiddhi cha abhiññâ ti. Aṭṭhavijjā purimena atthen atā hi[4] sampayuttadhammâ[5] pi vijjābhāgiyā pacchimena atthena tāsu yā kāci ekā vijjā vijjā[6] sesā vijjābhāgiyâ ti evaŋ vijjâ pi vijjāsampayuttadhammâ[7] pi vijjābhāgiyâ t' eva[8] veditabbā.

[94[24]] *Cetasā phuṭo*[9] ti ettha duvidhaŋ pharaṇaŋ: āpopharaṇañ ca dibbacakkhupharaṇañ ca. Tattha āpokasiṇaŋ samāpajjitvā āpena pharaṇaŋ āpopharaṇaŋ nāma. Evaŋ phuṭe pi mahāsamudde sabbā *samuddaṅgamā kunnadiyo* antobhavā[10] honti. Ālokaŋ pana vaḍḍhetvā dibbacakkhunā sakalasamuddassa dassanaŋ dibbacakkhupharaṇaŋ nāma. Evaŋ phuṭe[11] pi mahāsamudde sabbā samuddaṅgamā kunnadiyo antogadhā[12] honti.

[94[29]] *Otāran* ti vivaraŋ chiddaŋ.

[94[30]] *Ārammaṇan* ti kilesuppattipaccayaŋ.

[94[33]] *Labhetha otāran* ti labheyya pavesanaŋ vinivijjhitvā yāva pariyosānā gaccheyyâ ti attho.

[95[15]] *Nikkhepanan* ti nikkhipanaṭṭhānaŋ. Evaŋ abhāvitakāyagatā-satiŋ[13] puggalaŋ[13] allamattikapuñjâdīhi upametvā idāni bhāvitakāyagatā-satiŋ sāraphalakâdīhi upametuŋ *seyyathâ pî* ti ādim āha.

[95[23]] Tattha *aggaḷaphalakan*[14] ti kavāṭaŋ.

[96[8]] *Kākapeyyâ*[15] ti mukhavaṭṭiyaŋ[16] nisīditvā kākena gīvaŋ anāmetvā[17] va pātabbo.

[96[7]] *Abhiññāsacchikaraṇīyassâ* ti abhiññāya sacchikātabbassa.

---

[1] S. *adds* pi.
[2] B. *adds* (pi); S. *adds* pi.
[3] S. tattha.
[4] B. va.
[5] S. °yuttā dhammā.
[6] B. *omits.*
[7] B. °yuttā dhammā; S. vijjāya sampa°.
[8] S. tv' eva.
[9] *Text* phuto.
[10] B. S. antogadhā va.
[11] B. pharaṇe.
[12] B. S. *add* va.
[13] S. satipug°.
[14] *Text* °phalake.
[15] S. °peyyo.
[16] S. °vattiyaŋ.
[17] S. panāmetvā.

[96^{18}] *Sakkhibhabbataŋ*[1] *pāpuṇātî* ti paccakkhabhāvaŋ pāpuṇāti.

[96^{18}] *Sati sati*[2] *āyatane* ti sati[2] sati kāraṇe. Kiŋ pan' ettha kāraṇan ti ? Abhiññā va kāraṇaŋ.

[96^{29}] *Āḷibaddhâ*[3] ti mariyādabaddhā.[4]

[97^{16}] *Yānikatāyâ* ti yuttayānaŋ viya katāya.

[97^{16}] *Vatthukatāyâ* ti patiṭṭhākatāya.

[97^{16}] *Anuṭṭhitāyâ* ti anuppavattitāya.[5]

[97^{17}] *Paricitāyâ* ti paricayakatāya.

[97^{17}] *Susamāraddhāyâ* ti suṭṭhu samāraddhāya susampaggahitāya. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Kāyagatāsatisuttaŋ navamaŋ.

120.

[Saṅkhāruppattisuttavaṇṇanā]

[99^{13}] *Evam me sutan* ti Saṅkhāruppattisuttaŋ.[6]

[99^{17}] Tattha *saṅkhāruppattin*[7] ti saṅkhārānaŋ yeva uppattiŋ.[8] Na sattassa na posassa puññâbhisaṅkhārena vā bhavûpagakhandhānaŋ[9] uppatti.[8]

[99^{21}] *Saddhāya samannāgato* ti saddhâdayo pañcadhammā lokikā vaṭṭanti.[10]

[99^{26}] *Dahatî* ti ṭhapeti.

[99^{26}] *Adhiṭṭhātî* ti patiṭṭhāpeti.

[100^{1}] *Saṅkhārā ca vihārā*[11] *câ* ti saha patthanāya saddhâdāyo ca[12] pañcadhammā.

[100^{2}] *Tatr' uppattiyâ*[13] ti tasmiŋ ṭhāne nibbattanatthāya.

[100^{3}] *Ayaŋ*[14] *maggo ayaŋ*[14] *paṭipadâ* ti saha patthanāya

---

[1] *Text* sakkhibhavyataŋ. [2] B. *omits.*
[3] B. °bandhā; S. āli°; *Text* aḷībaddhā.
[4] B. °bandhā. [5] S. anupa°.
[6] B. S. Saṅkhārûpapatti°.
[7] B. saṅkhārûpapattin; S. saṅkhārûpapattî.
[8] B. S. upapa°. [9] S. bhāvûpapattikha°.
[10] B. S. pavattanti. [11] *Text*, C. vihāro.
[12] B. S. va. [13] B. S. ûpapattiyâ. [14] S. *omits.*

pañcadhammā va. Yassa hi pañcadhammā atthi na patthanā, tassa gati anibaddhā[1]; yassa patthanā atthi na pañcadhammā, tassa pi gati[2] anibaddhā[3] va[4]; yesaŋ ubhayam atthi,[5] tesaŋ gati nibaddhā,[3] yathā hi ākāse khittadaṇḍo aggena vā majjhena vā mūlena vā patissatī[6] ti niyamo n' atthi. Evaŋ sattānaŋ paṭisandhigahaṇaŋ[7] aniyataŋ, tasmā kusalaŋ[8] kammaŋ[8] katvā ekasmiŋ ṭhāne patthanaŋ kātuŋ vaṭṭati.

[101[8]] *Āmaṇḍan* ti āmalakaŋ. Yathā taŋ parisuddhacakkhussa purisassa sabbaso va pākaṭaŋ hoti, evaŋ tassa *Brahmuno* saddhiŋ tattha nibbattasattehi *sahassīlokadhātuŋ*, esa nayo sabbattha.

[102[3]] *Subho* ti sundaro.

[102[3]] "*Jātimâ*[9] ti ākārasampanno.

[102[3]] *Suparikammakato* ti dhovanâdīhi suṭṭhu kataparikammo.

[102[4]] '*Paṇḍukambale nikkhitto* ti rattakambale ṭhapito.'*

[102[12]] *Satasahasso* ti lokadhātusatasahassamhi[10] ālokapharaṇakabrahmā.[11]

[102[16]] *Nekkhan*[12] ti nikkhena kataŋ pilandhanaŋ.[13] Nikkhaŋ nāma pañcasuvaṇṇaŋ,[14] ūnakanikkhena[15] kataŋ pasādhanaŋ hi ghaṭṭanamajjanakkhamaŋ na hoti, atirekena kataŋ ghaṭṭanamajjanañ ca[16] khamati. Vaṇṇavantaŋ pana na hoti pharusadhātukaŋ khāyati, nikkhena kataŋ ghaṭṭanamajjanañ[17] c' eva khamati, vaṇṇavantañ ca hoti.

[102[17]] *Jambonadan* ti Jambunadiyaŋ nibbattaŋ. Mahājamburukkhassa[18] hi[18] ekekā sākhā paṇṇāsa paṇṇāsayojanāni vaḍḍhitā. Tāsu mahantā mahantā[16] nadiyo sandanti, tāsaŋ

---

* *Cf.* SnA. 487.

---

1 B. °bandhā.
2 B. S. *omit.*
3 B. °bandhā.
4 B. *omits*; S. ca.
5 C. pi.
6 B. S. nipati°.
7 B. °dhiggahaṇaŋ.
8 S. kusalakammaŋ.
9 S. jotimâ.
10 C. °sahassam pi.
11 B. S. °pharaṇabrahmā.
12 B. S. nikkhan.
13 B. piḷan°.
14 S. °vaṇṇā.
15 S. onaka°.
16 B. S. *omit.*
17 B. S. ghaṭṭanañ.
18 S. °rukkhassâ ti.

nadīnaŋ ubhayatīre[1] jambupakkānaŋ[2] patitaṭṭhāne suvaṇṇaṅkurā uṭṭhahanti."* Te[3] nadījalena vuyhamānā anupubbena mahāsamuddaŋ pavisanti. Taŋ sandhāya jambonadan ti vuttaŋ.

[102[17]] "*Dakkhakammakāraputta-ukkāmukhasukusalasampahaṭṭhan*† ti dakkhena sukusalena kammāraputtena ukkāmukhe pacitvā sampahaṭṭhaŋ."‡ Ukkāmukhe ti uddhane. Sampahaṭṭhan ti dhotaghaṭṭitamajjitaŋ.[4] Vatthôpame§ ca Dhātuvibhaṅge[5]|| ca piṇḍasodhanaŋ[6] vuttaŋ; imasmiŋ sutte katabhaṇḍasodhanaŋ.[7]

[102[14]] Yaŋ pana sabbavāresu *pharitvā adhimuccitvā*[8] ti vuttaŋ, tattha pañcavidhaŋ pharaṇaŋ: cetopharaṇaŋ kasiṇapharaṇaŋ dibbacakkhupharaṇaŋ ālokapharaṇaŋ sarīrapharaṇan ti. Tattha cetopharaṇaŋ nāma lokadhātusahasse sattānaŋ cittajānanaŋ; kasiṇapharaṇaŋ nāma lokadhātusahasse kasiṇapattharaṇaŋ; dibbacakkhupharaṇaŋ nāma ālokaŋ vaḍḍhetvā[9] dibbena cakkhunā sahassalokadhātudassanaŋ; ālokapharaṇam pi[10] etad eva; sarīrapharaṇaŋ nāma lokadhātusahasse sarīrâbhāyapattharaṇaŋ. Sabbattha imāni pañcapharaṇāni avināsentena kathetabbaŋ.[11] Tipiṭaka-Culâbhayathero[12]¶ pan' âha: Maṇi-opamme[13] kasiṇapharaṇaŋ[14] viya, nekkhopamme[15] sarīrapharaṇaŋ viya dassatī[13] ti tassa vādaŋ viya Aṭṭhakathā nāma n' atthī ti paṭikkhipitvā[16] sarīrapharaṇaŋ na sabbakālikaŋ.

* *Cf.* SA. I. 125. † *Cf.* Sn. 686; A. I. 257; SnA. 486.
‡ *Cf.* SA. I. 125; MA. II. 292.
§ M. Sutta 7. || Vibh. 82 *ff.*; Vism. 484.
¶ Vin. V. 3; *mentioned at* MA. IV. 94.

1 B. S. °tīresu. 2 B. °paṇṇānaŋ.
3 S. tena. 4 B. °ghaṭṭitamajjitaŋ.
5 S. °vibhāge. 6 B. piṇḍapasādhanaŋ.
7 B. °bhaṇḍapasādhanaŋ vuttaŋ.
8 B. *omits.* 9 B. S. vaḍḍhitvā.
10 B. (pi). 11 B. S. °tabban ti.
12 B. °bhāyatthero; S. °Cullābhāyatthero.
13 B. " ". 14 C. kasiṇaŋ.
15 B. S. nikkho°. 16 B. paṭikkhitvā.

Cattāri[1] pana[1] pharaṇāni avināsetvā va kathetabban ti vuttaŋ. Adhimuccatî ti padaŋ pharaṇapadass' eva vevacanaŋ. Atha vā pharatî ti pattharati. Adhimuccatî ti jānāti.

[102[25]] *Ābhâ* ti ādisu Ābhâdayo nāma pāṭiyekkā[2] devā n' atthi; tayo Parittābhâdayo devā[3] Ābhā nāma. *Parittasubhâdayo*[4] ca *Subhakiṇhâ*dayo ca *Subhā* nāma. *Vehapphalâ*dīnaŋ[5] vā[6] vārā[7] pākaṭā yeva. Ime tāva pañca dhamme bhāvetvā kāmâvacaresu nibbattantu.[8] Brahmaloke[9] nibbattiŋ[10] pana[7] āsavakkhayañ ca kathaŋ pāpuṇātî[11] ti[11]? Ime pañca dhammā sīlaŋ. So imasmiŋ sīle patiṭṭhāya kasiṇaparikammaŋ katvā tadā[12] tā samāpattiyo[13] bhāvetvā Rūpībrahmaloke nibbattati; arūpajjhānāni nibbattetvā[14] Arūpībrahmaloke samāpattipadaṭṭhānaŋ vipassanaŋ vaḍḍhetvā[15] anāgāmiphalaŋ sacchikatvā pañcasu suddhâvāsesu nibbattati,[16] upari maggaŋ bhāvetvā āsavakkhayaŋ pāpuṇātî ti.

Saṅkhāruppattisuttaŋ[17] *dasamaŋ.*

Anupaddavaggo dutiyo niṭṭhito.

121.

[Cūḷasuññatasuttavaṇṇanā]

[104[1]] *Evam me sutan* ti Cūḷasuññatasuttaŋ.[18]

[104[6]] Tattha *ekamidan* ti thero kira Bhagavato vattaŋ katvā attano divāṭṭhānaŋ gantvā kālaparicchedaŋ katvā nibbānârammaṇaŋ suññatāphalasamāpattiŋ appetvā nisinno yathāparicchedena vuṭṭhāsi. Ath' assa saṅkhārā suññato upaṭṭhahiŋsu, so suññatākathaŋ sotukāmo jāto, ath' assa

---

1 B. S. cattār' imām.
2 B. pāṭekkā; S. pāṭiekkā.
3 C. ca.
4 B. Parittâsu°.
5 B. °lâdi; S. lâdidetvā.
6 B. S. *omit.*
7 S. *omits.*
8 B. nibbattentu; S. nibbattatu.
9 S. *adds* pana.
10 B. nibbattaŋ; S. nibbatti.
11 B. S. pāpuṇāti.
12 C. tā.
13 S. *adds* nibbattetvā.
14 B. nibbattitvā.
15 B. vaḍḍhitvā.
16 B. nibbatti.
17 B. S. °rûpapatti°.
18 C. S. Cullasuññatāsuttaŋ.

etad ahosi: Na kho pana Sakkā dhurena dhuraŋ paharantena[1] gantvā suññatākathaŋ me bhante kathethâ ti, Bhagavantaŋ vattuŋ, hand' âhaŋ yaŋ me Bhagavā *Nagarakaŋ*[2] upanissāya viharanto ekaŋ kathaŋ kathesi taŋ sāremi, evaŋ me Bhagavā suññatākathaŋ kathessatî ti, Dasabalaŋ sārento *ekamidan* ti ādim āha. Tattha *idan* ti nipātamattam eva.

[104[10]] *Kacci me taŋ bhante* ti thero ekapade ṭhatvā saṭṭhipadasahassāni uggahetvā dhāretuŋ samattho[3] kiŋ[4] so *suññatāvihārenâ* ti[5] ekapadaŋ dhāretuŋ na sakkhissati.[6] Sotukāmena pana jānantena viya pucchituŋ na vaṭṭati, pākaṭaŋ katvā vitthāriyamānaŋ suññatākathaŋ sotukāmo ajānanto viya evam āha. Eko ajānanto pi jānanto viya hoti. Thero evarūpaŋ kohaññaŋ kiŋ karissati? Attano jānanaṭṭhāne pi[7] Bhagavato apacitiŋ dassetvā *kacci me tan* ti ādim āha.

[104[13]] *Pubbe*[8] ti paṭhamabodhiyaŋ nagarakaŋ[2] upanissāya viharaṇakāle pi.

[104[13]] *Etarahî* ti idāni pi. Evaŋ pana vatvā cintesi: Ānando suññatākathaŋ sotukāmo, eko pana sotuŋ sakkoti na uggahetuŋ, eko sotum pi uggahetum pi sakkoti na kathetuŋ. Ānando pana sotum pi sakkoti uggahetum pi kathetum pi. Kathemi[9] 'ssa[9] suññatākathan ti, iti taŋ kathento *seyyathâpî* ti ādim āha.

[104[15]] Tattha *suñño hatthigavâssavaḷavenâ* ti ādisu[10] tatthà kaṭṭharūpapotthakarūpacittarūpavasena[11] katā hatthi-âdayo atthi. Vessavaṇṇamandhātâdīnaŋ[12] ṭhitaṭṭhāne cittakammavasenakatam[13]pi ratanaparisevitānaŋ[14]vātapānadvārabandhamañcapīṭhâdīnañ ca[10] vasena saṇṭhitam pi jiṇṇapaṭisaṅkharaṇatthaŋ ṭhapitam pi[10] jātarūparajataŋ[15] atthi, kaṭṭharūpâdivasena[16] katā[17] dhammasavanapañhapucchanâdivasena[18] āgac-

---

[1] B. *adds* (viya). [2] C. nāg°. [3] S. *adds* ti.
[4] S. *omits.* [5] S. pi. [6] S. °satî ti.
[7] S. *adds* taŋ. [8] B. *adds* pî.
[9] B. *omits.* [10] B. S. *omit.* [11] B. S. °poṭṭhaka°.
[12] C. S. Vessavaṇa°. [13] B. katā.
[14] B. °parikkhatānaŋ; S. tena parikkhatānaŋ.
[15] S. °jataŋ. [16] C. kaṭṭhakarū°. [17] S. katâdīnaŋ.
[18] B. °pañhāpu°; S. dhammassan°.

chantā ca *itthipurisâ*[1] pi atthi. Tasmā na so tehi *suñño*, indriyabandhānaŋ[2] pana[3] saviññāṇakānaŋ hatthi-âdīnaŋ icchiticchitakkhaṇe paribhuñjitabbassa jātarūparajatassa[4] nibaddhavāsaŋ[5] vasantānaŋ itthipurisānañ[1] ca abhāvaŋ sandhāy' etaŋ vuttaŋ.

[104[17]] *Bhikkhusaṅghaŋ paṭiccâ* ti bhikkhūsu hi piṇḍāya paviṭṭhesu hi[6] vihārabhattaŋ[7] sādiyantehi[7] bhikkhūhi c' eva gilānagilānûpaṭṭhāka-uddesacīvarakammapasutâdīhi[8] ca bhikkhūhi so asuñño va hoti. Idha[9] niccam pi bhikkhūnaŋ atthitāya evam āha.

[104[18]] *Ekattan* ti ekabhāvaŋ ekaŋ *asuññataŋ* atthî[10] ti attho. Eko asuññabhāvo[11] atthî ti vuttaŋ hoti.

[104[18]] *Amanasikaritvâ* ti citte akatvā. Anāvajjitvâ ti apaccavekkhitvā.

[104[19]] *Gāmasaññan* ti gāmo ti[12] pavattavasena vā kilesavasena vā uppannaŋ[13] gāmasaññaŋ.[13] Manussasaññāya pî es' eva nayo.

[104[19]] *Araññasaññaŋ paṭicca manasikaroti ekattan* ti idaŋ araññaŋ ayaŋ rukkho ayaŋ pabbato ayaŋ nīlobhāso vanasaṇḍo ti, evam ekaŋ araññaŋ yeva paṭicca araññasaññaŋ manasikaroti.

[104[21]] *Pakkhandatî* ti otarati.

[104[21]] *Adhimuccatî*[14] ti *evan* ti adhimuccati.

[104[22]] *Ye assu darathâ* ti ye ca[3] pavattadarathā vā kilesadarathā vā gāmasaññaŋ paṭicca bhāveyyuŋ te idha araññâyatane[15] na santi; dutiyapade pi es' eva nayo.

[104[24]] *Atthi c' ev' âyan* ti ayaŋ pana ekaŋ *araññasaññaŋ paṭicca* uppajjamānā pavatta*darathanattā* atthi.

---

[1] S. itthîp°.
[2] S. °baddhānaŋ.
[3] B. S. *omit.*
[4] S. jaṭassa.
[5] B. nibandhâvāsaŋ.
[6] B. S. pi.
[7] C. °sādiyana; S. °bhattasādiyehi.
[8] S. °kammappa°.
[9] B. S. Iti.
[10] S. *omits.*
[11] S. asuññatabh°.
[12] B. ca.
[13] S. uppannagāmasaññā.
[14] *Text* vimuccati.
[15] B. S. araññasaññāya.

[104²⁹] *Yaŋ hi kho tattha na hoti* ti yaŋ Migāramātupāsāde hatthi-âdayo viya imissā araññasaññāya gāmasaññāmanussasaññāvasena uppajjamānaŋ pavattadarathakilesadarathajātaŋ[1] taŋ[2] na hoti.

[104³⁰] *Yaŋ pana tattha avasiṭṭhan* ti yaŋ Migāramātupāsāde bhikkhusaṅgho viya tattha araññasaññāya pavattadarathamattaŋ avasiṭṭhaŋ hoti.

[105¹] *Taŋ santam idaŋ atthi ti pajānāti* ti taŋ vijjamānam eva atthi idan ti pajānāti.

[105³] *Suññatâvakkanti* ti suññatānibbanti.

[105⁴] *Amanasikaritvā manussasaññan* ti idha gāmasaññaŋ na[3] gaṇhāti. Kasmā? Evaŋ kir' assa ahosi. Manussasaññāya gāmasaññaŋ nivattetvā[4] araññasaññāya manussasaññaŋ *paṭhavīsaññāya* araññasaññaŋ *ākāsānañcâyatanasaññāya* paṭhavīsaññaŋ . . . pe . . . nevasaññānâsaññâyatanasaññāya *ākiñcaññâyatanasaññaŋ* vipassanāya *nevasaññānâsaññâyatanasaññaŋ* maggena vipassanaŋ nivattetvā[4] anupubbena accantasuññataŋ nāma *dassessāmi* ti, tasmā evaŋ desanaŋ ārabhi.

[105¹²] Tattha *paṭhavīsaññan* ti, kasmā araññasaññaŋ pahāya paṭhavīsaññaŋ *manasikaroti*? Araññasaññāya visesânadhigamanato. Yathā hi purisassa ramaṇīyaŋ[5] khettaṭṭhānaŋ disvā idha vuttā[6] sāli-ādayo suṭṭhu sampajjissanti mahālābhaŋ labhissāmi ti sattakhattun pi khettaṭṭhānaŋ olokentassa sāli-ādayo na sampajjant' eva. Sace pana taŋ ṭhānaŋ vigatakhāṇukaṇṭakaŋ[7] katvā kasitvā vapati[8] evaŋ sante sampajjanti. Evam eva idaŋ araññaŋ ayaŋ rukkho ayaŋ pabbato ayaŋ nīlobhāso vanasaṇḍo ti. Sace pi sattakkhattuŋ araññasaññaŋ manasikaroti n' eva[9] ūpacāraŋ[9] na samādhiŋ pāpuṇāti. Paṭhavīsaññā[10] pan' assa dhuvasevanaŋ kammaṭṭhānaŋ paṭhavīkasiṇaparikammaŋ katvā jhānāni nibbat-

---

[1] C. pavattadaratha taŋ kilesa°. [2] C. *omits*.
[3] B. S. no. [4] S. nibbattetvā.
[5] B. ramaṇiyaŋ. [6] C. vutta.
[7] B. °khāṇukakaṇṭakaŋ; S. vihaṭakhāṇukaṇṭakaŋ.
[8] B. vappati. [9] B. S. n' ev' ûpa°.
[10] B. °saññāya.

tetvā[1] jhānapadaṭṭhānaŋ[2] vipassanaŋ vaḍḍhetvā[3] sakkā arahattaŋ pāpuṇituŋ, tasmā *araññasaññaŋ* pahāya *paṭhavīsaññaŋ manasikaroti.*

[105[6]] *Paṭiccâ* ti paṭicca sambhūtaŋ. Idāni yasmiŋ paṭhavīkasiṇe so paṭhavīsaññī hoti. Tassa opammadassanatthaŋ *seyyathâpī* ti ādim āha.

[105[8]] Tattha *usabhassa*[4] *etan*[4] ti āsabhaŋ. Aññesaŋ pana gunnaŋ gaṇḍâ pi honti pahārâ pi tesaŋ hi *cammaŋ* pasāriyamānaŋ nibbalikaŋ na hoti. Usabhassa lakkhaṇasampannatāya te dosā n' atthi, tasmā tassa cammaŋ gahitaŋ.

[105[8]] *Saṅkusatenâ* ti khīlasatena.[5]

[105[8]] *Suvihatan* ti pasāretvā suṭṭhu vihataŋ. Ūnakasatasaṅkuvihataŋ hi nibbalikaŋ na hoti. Saṅkusatena vihataŋ bheritalaŋ viya nibbalikaŋ hoti, tasmā evam āha.

[105[10]] "*Ukkūlavikūlan*[6] ti uccanīcaŋ[7] thalaṭṭhānaŋ[7] ninnaṭṭhānaŋ.[7]

[105[10]] *Nadīviduggan*[8] ti nadiyo c' eva duggamanaṭṭhānañ ca."*

[105[12]] *Paṭhavīsaññaŋ paṭicca manasikaroti ekattan* ti kasiṇapaṭhavīsaññaŋ[9] yeva paṭicca sambhūtaŋ ekaŋ saññaŋ manasikaroti.

[105[16]] *Darathamattâ* ti ito paṭṭhāya sabbavāresu pavattadarathavasen'[10] eva[10] darathamattā veditabbā.

*[107[28]] *Animittaŋ cetosamādhin* ti vipassanācittasamādhiŋ. So hi niccanimittâdivirahito[11] animitto ti vuccati.

[107[34]] *Imam eva kāyan* ti vipassanāya vatthuŋ dasseti. Tattha *imam evâ* ti imaŋ[12] catumahābhūtikaŋ.

---

* *Cf.* AA. II. 35.

---

[1] B. nibbattitvā. [2] B. *adds* pi; S. °ṭhānavipassanaŋ.
[3] B. vaḍḍhitvā. [4] *Text* usabhacammaŋ.
[5] B. khila°.
[6] B. °vikkulan; S. ukkulavikulan.
[7] B. uccanīcathalaṭṭhānaninna°.
[8] B. nadivi°. [9] B. S. °paṭhaviyaŋ.
[10] B. °vasena.
[11] B. °virahato. [12] B. *adds* eva.

[107[34]] *Saḷâyatanikan* ti saḷâyatanapaṭisaŋyuttaŋ.

[108[1]] *Jīvitapaccayâ* ti yāva jīvitindriyaŋ[1] pavattati[2] tāva jīvitapaccayā[3] pavattadarathamattā atthî ti vuttaŋ hoti.

[108[12]] Puna *animittan* ti vipassanāya paṭivipassanaŋ dassetuŋ vuttaŋ.

[108[23]] *Kāmâsavaŋ paṭiccâ* ti kāmâsavaŋ paṭicca uppajjanapavattadarathā *idha na santi* ariyamagge c' eva ariyaphale ca n' atthî ti vuttaŋ hoti.

[108[26]] *Imam eva kāyan* ti imaŋ[4] upādisesadarathadassanatthaŋ vuttaŋ. Iti manussasaññāya gāmasaññaŋ nivattetvā[4] . . . pe . . . maggena vipassanaŋ nivattetvā[5] anupubbena accantasuññatā nāma dassitā hoti.

[109[3]] *Parisuddhan* ti nirūpakkilesaŋ.

[109[3]] *Anuttaran* ti uttaravirahitaŋ[6] sabbaseṭṭhaŋ.

[109[3]] *Suññatan*[7] ti suññatā[8] phalasamāpattiŋ.[8]

[109[13]] *Tasmâ*[9] ti yasmā atīte pi Buddhapaccekabuddhabuddhasāvakasaṅkhātā[10] samaṇabrāhmaṇā, anāgate[11] pi[12] etarahi pi Buddhapaccekabuddhabuddhasāvakasaṅkhātā[13] samaṇabrāhmaṇā imaŋ yeva *Parisuddhaŋ paramaŋ anuttaraŋ suññataŋ upasampajja* vihariŋsu viharissanti viharanti[14] tasmā. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Cūḷasuññatasuttaŋ[15] *paṭhamaŋ.*

---

1 B. S. °indriyānaŋ.
2 B. S. pavatti.
3 S. *adds* tassa.
4 B. S. idaŋ.
5 S. nivattitvā.
6 S. uttararahitaŋ.
7 C. suññan.
8 B. suññataphala°.
9 *Text* tasmâtiha.
10 B. °paccekabuddhasāvaka°.
11 S. *adds* Buddhapaccehabuddhabuddhasūvakasaṅkhātā samaṇabrāhmaṇā.
12 S. *omits*; C. *adds* hi.
13 B. Buddhabuddhasāvaka°; S. Buddhasāvaka°.
14 B. S. *add* ca.
15 C. S. Cullasuññatāsuttaŋ.

122.

[Mahāsuññatasuttavaṇṇanā]

[109[19]] *Evam me sutan* ti Mahāsuññatasuttaŋ.[1]

[109[23]] Tattha *Kāḷakhemakassâ*[2] ti chavivaṇṇena so kāḷo.[3] Khemako ti pan' assa nāmaŋ.

[109[24]] *Vihāro* ti tasmiñ[4] ñeva[4] *Nigrodhârāme* ekasmiŋ padese pākārena parikkhipitvā dvārakoṭṭhakaŋ māpetvā haŋsavaṭṭakâdisenâsanāni c' eva maṇḍalamālabhojanasālâdīni ca patiṭṭhapetvā kato vihāro.

[109[26]] *Sambahulāni senâsanānî* ti "mañco pīṭhaŋ bhisibimbohanaŋ[5]* taṭṭikā cammakhaṇḍo[6] tiṇasanthāro paṇṇasanthāro"† palālasanthāro[7] ti[8] ādīni *paññattāni honti.* Mañcena mañcaŋ . . . pe . . . palālasanthārena[7] palālasanthāraŋ[7] āhacca ṭhapitāni gaṇabhikkhūnaŋ vasanaṭṭhānasadisaŋ ahosi.

[110[3]] *Sambahulā nu kho* ti bhagavato bodhipallaṅke yeva sabbakilesānaŋ samugghātitattā[9] saŋsayo nāma n' atthi. Vitakkapubbabhāgā pucchā vitakkapubbabhāgo c' âyaŋ *nu*-kāro nipātamatto. Pattimatthakaŋ[10] gacchanto avinicchito nāma na hoti. Ito kira pubbe bhagavatā dasadvādasabhikkhū ekaṭṭhāne vasantā na diṭṭhapubbā. Ath' assa[11] *etad ahosi*: gaṇavāso nām' âyaŋ vaṭṭe āciṇṇasamāciṇṇo nadiŋ[12] otiṇṇa-udakasadiso nirayatiracchānayonipettivisayâsurakāyesu[13] pi manussalokadevalokabrahmalokesu pi gaṇavāso va[14] āciṇṇo, dasayojanasahasso hi nirayo; tipucuṇṇabharitā[15] nāḷi

* Vin. I. 47; II. 208. † *Cf.* DA. I. 209.

[1] C. S. °suññatāsuttaŋ.
[2] B. Kālakhemako.
[3] B. kālo.
[4] B. S. tasmiŋ yeva.
[5] B. °bibbohanaŋ.
[6] S. cammakkh°.
[7] S. palāsasan°.
[8] S. *adds* evam.
[9] B. °ghāṭitattā; S. °ghāṭattā.
[10] B. pāṭima°; S. pālima°.
[11] B. S. *add* pana.
[12] B. S. nadī.
[13] B. S. °pitti°.
[14] S. ca.
[15] B. so hi cuṇṇa°.

viya sattehi nirantaro pañcavidhabandhanakammakaraṇaṭṭhāne[1] kattānaŋ pamāṇaŋ vā paricchedo vā n' atthi, tathā vāsīhi[2] tacchanâdiṭṭhānesu.[3] Iti gaṇabhūtā va paccanti, tiracchānayoniyaŋ ekasmiŋ vammike upasikānaŋ pamāṇaŋ vā paricchedo vā n' atthi. Tathā[4] eke kabilâdisu pi kapillikâdīnaŋ[5] tiracchānayoniyam pi gaṇavāso va.[6] Petanagarāni ca gāvatikāni pi aḍḍhayojanikāni pi petabharitāni honti, evaŋ pettivisaye[7] pi gaṇavāso va.[6] Asurabhavanaŋ dasayojanasahassaŋ kaṇṇe pakkhittasūciyā kaṇṇabilaŋ viya hoti. Iti asurakāye pi gaṇavāso va.[6] Manussaloke Sāvatthiyaŋ sattapaṇṇāsakulasatasahassāni Rājagahe anto ca[8] bahi ca aṭṭhārasa manussakoṭiyo vasiŋsu, evaŋ aññesu pi ṭhānesû ti manussaloke[9] pi gaṇavāso va.[6] Bhummadevatā[10] ādiŋ katvā devalokabrahmalokesu pi[8] gaṇavāso va.[6] Ek' ekassa hi devaputtassa aḍḍhatiyā nāṭakakoṭiyo[11] honti, nava pi koṭiyo honti, ekaṭṭhāne dasasahassâ pi brahmāno vasanti.[12] Tato cintesi: mayā satasahassakapâdhikāni[13] "cattāri asaṅkheyyāni"* gaṇavāsaviddhaŋsanatthaŋ[14] pāramiyo pūritā, ime ca bhikkhū ito paṭṭhāya yeva gaṇaŋ bandhitvā gaṇâbhiratā jātā[8] ananucchavikaŋ karonti bhikkhû[15] ti. So[16] dhammasaŋvegaŋ uppādetvā puna cintesi: Sace ekaṭṭhāne dvīhi bhikkhūhi na vasitabbanti sakkā bhaveyya sikkhāpadaŋ paññāpetuŋ sikkhāpadaŋ paññāpeyyuŋ, na kho pan' etaŋ sakkā. Hand' âhaŋ Mahāsuññatāpaṭipattiŋ nāma suttantaŋ desemi, yaŋ sikkhākāmānaŋ kulaputtānaŋ sikkhāpadapaññatti viya naga-

---

* *Cf.* A. II. 142.

---

1 B. °karaṇakaraṇaṭṭhāne. 2 B. ca sīha.
3 B. tiracchānanāgâdīnaŋ ṭhānesu.
4 B. S. *add* ca. 5 B. kippiḷikâ°.
6 S. ca. 7 B. S. pitti°.
8 *B. omits.* 9 B. °lókesu.
10 B. Bhūma°. 11 S. nāṭakāko°.
12 S. vasantî ti. 13 B. S. °sakappâdhikāni.
14 B. °vidhaŋsa°; B. S. *add* dasa.
15 B. S. *omits.* 16 S. bhikkhūhi so.

radvāre nikkhitto[1] sabbakāyika-ādāso[1] viya ca bhavissati. Tato yathā nām' ekasmiŋ ādāse khattiyâdayo attano vajjaŋ disvā taŋ pahāya anavajjā honti. Evam evaŋ[2] mayi parinibbute pi pañcavassasahassāni imaŋ suttaŋ āvajjitvā gaṇaŋ vinodetvā ekībhāvâbhiratā kulaputtā vaṭṭadukkhassa antaŋ karissantî ti. Bhagavato ca manorathaŋ pūrento viya imaŋ suttaŋ āvajjitvā gaṇaŋ vinodetvā vaṭṭadukkhaŋ khepetvā parinibbutā kulaputtā gaṇanapathaŋ vītivattā. Vālikapiṭṭhivihāre pi hi Ābhidhammika-Abhayatthero nāma vassûpanāyikasamaye *sambahulehi bhikkhūhi saddhiŋ* imaŋ suttaŋ sañjhāyitvā sammāsambuddho evaŋ kāreti. Mayaŋ kiŋ[3] karomâ ti? āha. Te sabbe pi anto vasse gaṇaŋ vinodetvā ekībhāvâbhiratā arahattaŋ pāpuṇiŋsu, gaṇabhedaŋ[4] nāma imaŋ[5] suttan ti.

[110⁶] *Ghaṭāyâ* ti evaŋ-nāmak' assa[6] *Sakkassa.*

[110⁶] *Vihāre* ti ayam pi vihāro Nigrodhârāmass' eva ekadese *Kāḷakhemakassa* vihāro viya kato ti veditabbo.

[110⁶] *Cīvarakamman* ti jiṇṇamalinānaŋ aggalânuppādanadhovanâdīhi[7] kataparibhaṇḍam[8] pi cīvaratthāya uppannavatthānaŋ[9] vicāraṇasippanâdīhi[10] akatasaŋvidhānam[11] pi vaṭṭati. Idha pana akatasaŋvidhānaŋ[11] adhippetaŋ. Manussā hi Ānandattherassa cīvarasāṭake adaŋsu, tasmā thero sambahule bhikkhū gahetvā tattha cīvarakammam akāsi. Te pi bhikkhū pāto va sūcipāsakassa paññāya na kālato paṭṭhāya nisinnā apaññāya na kāle uṭṭhahanti, sūcikamme niṭṭhite yeva: senâsanāni saŋvidahissāmâ ti na saŋvidahiŋsu cīvarakārasamayo no ti. Thero kira cintesi: Aḍḍhā[12] etehi bhikkhūhi na paṭisāmitāni senāsanāni Bhagavatā ca diṭṭhāni bhavissanti. Iti anattamano satthā suṭṭhu niggahetukāmo, imesaŋ bhikkhūnaŋ upatthambho bhavissāmî ti, tasmā evam āha. Ayaŋ

---

[1] B. S. nikkhittasabba°.
[2] S. eva.
[3] B. *adds* na.
[4] S. °bhedanaŋ.
[5] B. S. idaŋ.
[6] B. nāmassa.
[7] B. aggaḷaḷânu°; S. aggaḷaṭṭhânu°.
[8] C. kaṭa°.
[9] B. *adds* pi.
[10] C. S. °sibbanâdīhi.
[11] B. akataŋ saŋ°.
[12] B. S. addhā.

pan' ettha adhippāyo. Na bhante ime bhikkhū kammârāmā, eva[1] cīvarakiccavasena pana evaŋ vasantî ti.

[110[16]] *Na kho Ânandâ* ti Ānanda kammasamayo vā hotu akammasamayo vā cīvarakārasamayo* vā hotu acīvarakārasamayo vā. Atha kho *saṅgaṇikârāmo* bhikkhu na *sobhati* yeva, mā tvaŋ anupatthambhaṭṭhāne upatthambho ahosî[2] ti.[2] Tattha *saṅgaṇikâ* ti sakaparisasamodhānaŋ. Gaṇo ti nānājanasamodhānaŋ. Iti saṅgaṇikârāmo vā hotu *gaṇârāmo* vā sabbatthâ pi gaṇabāhullâbhirato gaṇabandhanabaddho[3] bhikkhu na sobhati. Pacchābhatte[4] pana divāṭṭhānaŋ sammajjitvā sudhotahatthapādo mūlakammaṭṭhānaŋ gahetvā ekârāmatam[5] *anuyutto* bhikkhu Buddhasāsane sobhati.

[110[20]] *Nekkhammasukhan* ti kāmato nikkhantassa[6] sukhaŋ.

[110[21]] *Pavivekasukham* pi kāmapavivekasukham[7] eva. Rāgâdīnaŋ pana upasamatthāya[8] saŋvattatî ti *upasamasukhaŋ*.

[110[22]] Maggasambodhatthāya[9] saŋvattatî ti *sambodhasukhaŋ*.[10]

[110[23]] "*Nikāmalābhî* ti kāmalābhī icchitalābhī.

[110[23]] *Akicchalābhî* ti adukkhalābhī.

[110[24]] *Akasiralābhî* ti vipulalābhī."[11]†

[110[31]] *Sāmāyikan* ti appitappitasamaye[12] kilesehi vimuttaŋ.

[110[31]] *Kantan* ti manāpaŋ.

[110[32]] *Cetovimuttin* ti rūpârūpâvacaraŋ[13] cittavimuttiŋ.[13] Vuttaŋ h' etan: "Cattāri jhānāni catasso ca arūpasamāpattiyo, ayaŋ sāmāyiko vimokho"[14]‡ ti.

---

* Vin. III. 256.

† MA. I. 161; SA. II. 236; AA. II. 293; UdA. 234; PugA. 180.

‡ Pts II. 40. *Cf.* M. I. 196 *f.*; *Kindred Sayings*, II. 150 *n.* 3; *Pts of Controversy*, 70 *n.*

---

[1] B. evaŋ.
[2] B. S. ahosi.
[3] B. S. °bandho.
[4] B. °bhattaŋ.
[5] S. ekaggataŋ.
[6] B. nikkhamassa.
[7] B. kāme pavi°.
[8] B. vûpa°.
[9] B. sambo°.
[10] S. °bodhisukhaŋ.
[11] S. sukhalābhi.
[12] S. °samayehi.
[13] S. °vacaracitta°.
[14] B. S. vimokkho.

[110[33]] *Asāmāyikan* ti na samayavasena kilesehi vimuttiŋ.[1] Atha kho accantavimuttiŋ[2] lokuttaraŋ.[3] Vuttaŋ h' etaŋ: "Cattāro ariyamaggā cattāri ca sāmaññaphalāni, ayaŋ asāmāyiko vimokho"[4]* ti.[5]

[110[34]] *Akuppan* ti kilesehi akopetabbaŋ. Ettāvatā kiŋ kathitaŋ hoti? Saṅgaṇikârāmo bhikkhu gaṇabandhanabaddho[6] n' eva lokiyaguṇaŋ na[7] lokuttaraguṇaŋ nibbattetuŋ sakkoti. Gaṇaŋ vinodetvā pana ekâbhirato sakkoti. Tathā hi Vipassī[8] bodhisatto[8] caturāsītiyā pabbajitasahassehi parivuto sattavassāni vicaranto sabbaññuguṇaŋ[9] nibbattetuŋ nâsakkhi. Gaṇaŋ vinodetvā sattadivase ekībhāvâbhirato bodhimaṇḍaŋ āruyha sabbaññuguṇaŋ[9] nibbattesi. Amhākam pi[10] bodhisatto pañcavaggiyehi saddhiŋ chabbassāni vicaranto sabbaññuguṇaŋ[9] nibbattetuŋ nâsakkhi. Tesu pakkantesu ekībhāvâbhirato bodhimaṇḍaŋ āruyha sabbaññuguṇaŋ nibbattesi.

[111[2]] Evaŋ saṅgaṇikârāmassa guṇâdhigamâbhāvaŋ dassetvā idāni dos' uppattiŋ dassento: *n' âhaŋ Ānandâ* ti ādim āha.

[111[3]] Tattha *rūpan* ti sarīraŋ.

[111[3]] *Yattha rattassâ* ti yasmiŋ rūpe rāgavasena rattassa.

[111[4]] *Na uppajjeyyun* ti yasmiŋ rūpe rattassa na uppajjeyyuŋ. Taŋ rūpaŋ na samanupassāmi. Atha kho Sāriputta-Moggallānānaŋ Dasabalassa[11] sāvakattûpagamanasaṅkhātena[11] aññathābhāvena Sañjayassa viya Upāligahapatino aññathābhāvena Nāṭaputtassa[12] viya Jātikasutte[13]† seṭṭhi-ādīnaŋ viya ca[14] uppajjanti yeva.

---

* Pṭs. II.40.
† M. Sutta 87.

---

[1] B. S. vimuttaŋ. [2] B. S. °vimuttaŋ.
[3] B. *adds* vuttaŋ. [4] B. S. vimokkho.
[5] C. *omits*. [6] B. S. °bandho.
[7] B. *adds* ca. [8] B. Vipassibodhi°; *adds* pi.
[9] S. °ñūguṇaŋ. [10] B. S. *omit*.
[11] B. Dasabalasāvakattupagapanasaṅ°.
[12] C. Nātha°. [13] S. Pīyajāti°. [14] B. *omits*.

[111[5]] *Ayaŋ kho pan'*[1] *Ānandâ* ti ko[2] anusandhi? Sace hi koci dubbuddhī[3] navapabbajito vadeyya sammāsambuddho khettaŋ paviṭṭhā gāviyo viya amhe yeva gaṇato nīharati ekībhāve niyojeti. Sayaŋ pana rājarājamahāmattâdīhi parivuto viharatî ti. Tassa vacanokāsapacchedanatthaŋ[4] cakkavāḷapariyantāya parisāya majjhe nisinno pi Tathāgato ekako vâ ti dassetuŋ imaŋ desanaŋ ārabhi.

[111[7]] Tattha *sabbanimittānan* ti rūpâdīnaŋ sabbanimittānaŋ.[5]

[111[7]] *Ajjhattan* ti visayajjhattaŋ.[6]

[111[8]] *Suññatan* ti suññataphalasamāpattiŋ.

[111[8]] *Tatra*[7] *ce* ti upayogatthe bhummaŋ, taŋ ce ti vuttaŋ hoti.

[111[11]] Puna *tatrâ* ti tasmiŋ parisamajjhe ṭhito.

[111[12]] *Vivekaninnenâ* ti nibbānaninnena.

[111[13]] *Byantibhūtenâ*[8] ti *āsavaṭṭhāniyadhammehi* vigatantena nissaṭena[9] visaŋyuttena.

[111[15]] *Uyyojanikapaṭisaŋyuttan*[10] ti gacchatha tumhe ti evaŋ uyyojanikena vacanena paṭisaŋyuttaŋ. Kāya pana velāya bhagavā evaŋ katheti: pacchābhattakiccavelāya[11] vā[12] purimakiccavelāya[13] vā.[14] Bhagavā hi[12] pacchābhatte[15] Gandhakuṭiyaŋ sīhaseyyaŋ kappetvā vuṭṭhāya phalasamāpattiŋ appetvā nisīdati. Tasmiŋ samaye dhammasavanatthāya[16] parisā sannipatanti.[17] Atha bhagavā kālaŋ viditvā Gandhakuṭito nikkhamitvā Buddhâsanavaragato dhammaŋ desetvā bhesajjatelapākaŋ gaṇhanto viya kālaŋ anatikkamitvā vivekaninnena cittena parisaŋ uyyojeti. Purimayāme pi[12] abhikkantā[18] kho Vāseṭṭhā ratti yassa dāni kālaŋ maññathâ ti evaŋ

---

1 B. S. pana.
2 S. eko.
3 S. °buddhi.
4 B. S. vacanokāsûpa°.
5 B. saṅkhātanim°; S. saṅkhanim°.
6 S. niyakajjh°.
7 B. Tattha.
8 S. byantībhū°.
9 S. nissatena.
10 *Text* uyyojaniya°.
11 B. pacchābhattavelāya.
12 B. S. *omit.*
13 B. *omits*; S. purimayāmakicca.
14 B. *omits.*
15 B. °bhattaŋ.
16 S. dhammassa°.
17 C. sannipati.
18 S. abhikkante abhikkantā.

uyyojeti. Buddhānaŋ hi bodhiŋ[1] pattito[1] paṭṭhāya dve pañcaviññāṇāni pi nibbānaninnān' eva.

[111[16]] *Tasmâtih' Ânandâ* ti yasmā suññatā vihāro santo paṇīto tasmā.

[111[18]] *Ajjhattam evâ* ti gocarajjhattam eva.

[111[17]] *Ajjhattaŋ suññatan* ti idha niyakajjhattaŋ attano pañcakkhandhesu nibbattanti[2] attho.

[112[7]] *Sampajāno hotî* ti kammaṭṭhānassa asampatti[3]-jānanena[3] sampajāno.

[112[7]] *Bahiddhâ* ti parassa pañcasu khandhesu.

[112[8]] *Ajjhattabahiddhâ*[4] ti kālena ajjhattaŋ kālena bahiddhā.

[112[9]] *Ânañjan*[5] ti ubhatobhāgavimutto[6] bhavissāmî[7] ti ānañja[8]-arūpasamāpattiŋ *manasikaroti*.

[112[15]] *Tasmiŋ*[9] *yeva*[9] *purimasmin*[10] ti pādakajjhānaŋ sandhāya vuttaŋ. Apaguṇapādakajjhānato vuṭṭhitassa hi *ajjhattaŋ suññataŋ manasikaroto*, tattha[11] *cittaŋ na pakkhandati*. Tato parassa[12] santāne nu kho kathan ti *bahiddhā manasikaroti*. Tattha pi *na pakkhandatî*[13] ti.[13] Tato kālena attano santāne kālena parassa santāne nu kho kathan ti *ajjhattabahiddhā manasikaroti*. Tattha pi *na pakkhandati*. Tato ubhatobhāgavimutto hotukāmo arūpasamāpattiyaŋ nu kho kathan ti *ānañjaŋ*[14] *manasikaroti*. Tattha pi *na pakkhandati*. Idāni na me *cittaŋ pakkhandatî* ti vissaṭṭhaviriyena upaṭṭhākâdīnaŋ pacchato na caritabbaŋ. Pādakajjhānam eva pana sādhukaŋ punappunaŋ manasikātabbaŋ. Evam assa rukkhe chindato pharasumhi[15] avahante puna nisitapītaŋ[16]

---

[1] B. bodhipattito; S. bodhippattito. [2] B. S. nissitanti.
[3] B. asampajjanabhāvajānanena.
[4] B. ajjhattaŋ bahi°.
[5] *Text* āṇañjan; C. ānañjâ; B. S. āneñjan.
[6] B. °vimuttā. [7] B. bhavissāmâ.
[8] B. S. āneñjaŋ. [9] C. B. tasmiñ ñeva.
[10] *Text* parimasmiŋ (*misprint*).
[11] C. tassa. [12] C. para.
[13] B. S. pakkhandati. [14] B. S. āneñjaŋ.
[15] B. para°. [16] B. S. nissitaŋ.

kāretvā chindantassa chijjesu pharasu[1] viya kammaṭṭhānena[2] manasikāro vahatî ti dassetuŋ *tasmiñ ñevâ* ti ādim āha.

Idāni 'ssa evaŋ paṭipannassa yaŋ yaŋ manasikaroti tattha tattha[3] manasikāro sampajjatî ti dassento pakkhandatî ti āha.

[112[31]] *Iminā vihārenâ* ti iminā[4] samathavipassanāvihārena.[5]

[113[1]] *Itiha*[6] *tattha sampajāno* ti iti caṅkamanto pi tasmiŋ kammaṭṭhāne sampajjamāne[3] sampajjati 'me kammaṭṭhānan ti jānanena *sampajāno hoti.*

[113[10]] *Sayatî* ti nipajjati. Ettha kiñci kālaŋ caṅkamitvā idāni ettakaŋ kālaŋ caṅkamituŋ sakkhissāmî ti ñatvā iriyāpathaŋ akhepetvā[7] ṭhātabbaŋ. Esa nayo sabbavāresu.

[113[24]] *Na*[8] *kathessāmî*[8] *ti.*[8] *Itiha tatthâ* ti evaŋ na kathessāmî ti jānanena, tattha sampajānakārī hoti. Dutiyavāre[9] evarūpaŋ[10] kathaŋ kathemî[11] ti jānanena sampajānakārī hoti. Imassa bhikkhuno samathavipassanā taruṇā va. Tāsaŋ anurakkhanatthaŋ[12]:—

Āvāso gocaro bhassaŋ puggalo atha bhojanaŋ,
Utu-iriyāpatho c' eva sappāyo sevitabbako ti

sattasappāyāni icchitabbāni. Tesaŋ dassanattham idaŋ vuttaŋ.

Vitakkavicāresu[13] avitakkanassa ca vitakkanassa ca jānanena sampajānatā veditabbā. Iti vitakkapahānena[14] dve magge kathetvā idāni tatiyamaggassa vipassanaŋ ācikkhanto.

[114[11]] *Pañca kho ime Ānanda kāmaguṇâ* ti ādim āha.

[114[19]] *Āyatane* ti tesu yeva kāmaguṇesu kismiñcid eva kilesuppattikāraṇe.

[114[19]] *Samudâcāro* ti samudâcāraṇako[15] appahīnakileso.

---

1 B. para°.
2 S. °ṭhāne.
3 B. *omits.*
4 B. S. *omit.*
5 B. samathavihārena.
6 S. iti.
7 B. ahāpetvā; S. ahāpetvā va.
8 S. *omits.*
9 B. S. Puna dutiya°.
10 B. °rūpiŋ.
11 B. kathissāmî.
12 B. °khaṇatthaŋ.
13 B. vitakkavāresu.
14 S. vitakkappa°.
15 B. S. °cāraṇato.

[114[20]] *Evaŋ santan* ti evaŋ vijjamānam eva.

[114[22]] *Sampajāno* ti kammaṭṭhānassa asampattijānanena sampajāno.

[114[23]] Dutiyavāre: *evaŋ santam etan*[1] ti[2] evaŋ[2] sante etaŋ.[3] *Sampajāno* ti kammaṭṭhānasampattijānanena sampajāno. Ayaŋ hi pahīno nu *kho me pañcasu kāmaguṇesu chandarāgo* no ti paccavekkhamāno appahīnabhāvaŋ ñatvā viriyaŋ paggaṇhitvā[4] taŋ anāgāmimaggena samugghāteti.[5] Tato maggânantaraŋ phalaŋ phalato vuṭṭhāya paccavekkhamāno pahīnabhāvaŋ jānāti. Tassa jānanena *sampajāno hotî* ti vuttaŋ. Idāni arahattamaggassa vipassanaŋ ācikkhanto,

[114[32]] *Pañca kho ime*[6] *Ānanda*[7] *upādānakkhandhâ*[7] ti ādim āha.

[115[5]] Tattha *so pahīyatî*[8] ti rūpe asmî ti māno asmî ti chando asmî ti anusayo pahīyati[9]. Tathā vedanâdisu sampajānatā vuttanāyen'[10] eva[10] veditabbā.

[115[8]] *Ime kho te Ānanda dhammâ* ti heṭṭhā kathite samathavipassanāmaggaphaladhamme sandhāy' âha.

[115[9]] *Kusalâyatikâ* ti kusalato āgatā. Kusalā hi kusalâ pi honti, kusalâyatikâ pi. Seyyathîdaŋ: paṭhamajjhānaŋ kusalaŋ dutiyajjhānaŋ kusalañ c' eva kusalâyatikañ ca. Ākiñcaññâyatanaŋ kusalaŋ nevasaññānâsaññâyatanaŋ kusalañ c' eva kusalâyatikañ ca. Nevasaññānâsaññâyatanaŋ kusalaŋ sotâpattimaggo kusalo c' eva kusalâyatiko ca . . . pe . . . anāgāmimaggo kusalo arahattamaggo kusalo c' eva kusalâyatiko ca. Tathā paṭhamajjhānaŋ kusalaŋ taŋ sampayuttakā dhammā kusalā c' eva kusalâyatikā ca . . . pe . . . arahattamaggo kusalo taŋ sampayuttakā dhammā kusalā c' eva kusalâyatikā ca.

[115[9]] *Ariyâ* ti nikkilesā visuddhā.

[115[9]] *Lokuttarâ* ti loke uttarā visiṭṭhā.[11]

---

[1] S. *omits.*
[2] C. *omits.*
[3] S. evaŋ.
[4] B. S. paggahetvā.
[5] B. S. °hāṭeti.
[6] *Text* 'me.
[7] B. Ānandupādā°.
[8] B. pahiyyatî.
[9] B. pahiyyati.
[10] B. vuttanayena.
[11] S. visuddhā.

[115[9]] *Anavakkantā pāpimatâ* ti pāpimantena Mārena anokkantā.[1] Vipassanāpādakā aṭṭhasamāpattiyo appetvā nisinnassa hi bhikkhuno cittaŋ Māro na passati. Idaŋ nāma ārammaṇaŋ nissāya saŋvattatî ti jātituŋ na sakkoti, tasmā anokkantâ[1] ti vuttaŋ.

[115[10]] *Taŋ kiŋ maññasî* ti idaŋ tasmā āha: gaṇe pi[2] eko ānisaŋso atthi, taŋ dassetuŋ idam āha.

[115[11]] *Anubandhitun* ti anugacchituŋ paricarituŋ.[3]

[115[17]] *Na kho Ānandâ* ti ettha kiñcâpi Bhagavatā sutavā "bhikkhave ariyasāvako akusalaŋ pajahati kusalaŋ bhāveti, sāvajjaŋ pajahati anavajjaŋ bhāveti, suddhaŋ attānaŋ pariharatî"* ti bahussuto pancâvudhasampannayodho[4] viya kato.[5] Yasmā pana so sutapariyattiŋ[6] uggahetvâ pi tad anucchavikaŋ anulomapaṭipadaŋ[7] na paṭipajjati, na tassa taŋ āvudhaŋ hoti. Yo paṭipajjati tass' eva hoti, tasmā etad atthaŋ anubandhituŋ nârahatî ti dassento, *na kho Ānandâ* ti āha.

[115[21]] Idāni yad atthaŋ anubandhitabbo taŋ dassetuŋ *yā ca kho* ti ādim āha. Iti imasmiŋ sutte tīsu ṭhānesu dasakathāvatthûni āgatāni, iti evarūpaŋ[8] kathaŋ[9] kathessāmî[10] ti sappāyâsappāyavasena āgatāni, *yadidaŋ suttaŋ geyyan* ti ettha sutapariyattivasena[6] āgatāni. Imasmiŋ ṭhāne paripūraṇavasena āgatāni, tasmā imasmiŋ sutte dasakathāvatthūni kathentena imasmiŋ ṭhāne ṭhatvā kathetabbāni. Idāni yasmā ekaccassa ekakassa viharato pi attho na sampajjati, tasmā taŋ sandhāya ekībhāve ādīnavaŋ dassento, *evaŋ sante kho Ānandâ* ti ādim āha.

---

* =A. IV. 109.

---

[1] B. anukkan°. [2] B. hi.
[3] B. parivattituŋ; S. parivārituŋ.
[4] B. S. °panno yodho. [5] B. vutto.
[6] S. suttapari°.
[7] B. anulomaŋ, *omitting* paṭipadaŋ.
[8] C. °rūpiŋ. [9] C. *omits*.
[10] S. katheyyāmî.

[115[29]] Tattha *evaŋ sante* ti evaŋ ekībhāve sante.

[115[32]] *Satthâ* ti bāhirako[1] titthakarasatthā.

[116[2]] *Anvāvaṭṭantî*[2] ti anu-āvaṭṭanti[2] upasaṅkamanti.

[116[4]] *Mucchan*[3] *nikāmayatî*[4] ti mucchanataṇhaŋ[5] pattheti pavattetî ti attho.

[116[6]] *Ācariyûpaddavenâ* ti attano[6] ambhantare uppannena kilesûpaddavena ācariyassa[7] upaddavo,[7] sesupaddavesu pi es' eva nayo.

[116[6]] *Avadhiŋsu nan* ti mārayiŋsu[8] naŋ; eten' assa[9] guṇamaraṇaŋ kathitaŋ.

[117[15]] *Vinipātāyâ* ti suṭṭhu vinipātanāya.[10] Kasmā pana *brahmacārûpaddavo dukkhavipākataro ca*[11] *kaṭukavipākataro ca*[12] *vinipātāya ca*[13] *saŋvattatî* ti vatto ti? Bāhirapabbajjā hi appalābhā. Tattha mahanto nibbattetabbaguṇo n' atthi, aṭṭhasamāpattipañcâbhiññāmattakam eva hoti. Iti yathā gadrabhapiṭṭhito patitassa mahantaŋ dukkhaŋ na hoti sarīrassa paŋsumakkhanamattam eva hoti, evaŋ bāhirasamaye lokiyaguṇamattato[14] va parihāyati. Tena purimaŋ upaddavadvayaŋ na evaŋ vuttaŋ. Sāsane pana pabbajjā mahālābhā tattha cattāro maggā cattāri[15] phalāni nibbānan ti, mahantā adhigantabbaguṇā. Iti yathā ubhato sujāto khattiyakumāro hatthikkhandhavaragato[16] nagaraŋ anusañcaranto hatthikkhandhato[16] patanto[17] mahādukkhaŋ nigacchati, evaŋ sāsanato parihāyamāno navahi lokuttaraguṇehi parihāyati; ten' âyaŋ *brahmacārûpaddavo* evaŋ vutto.

Tasmâ ti yasmā sesûpaddavehi *brahmacārûpaddavo dukkhavipākataro*, yasmā vā sapattapaṭipatti[18] "dīgharattaŋ ahitāya

---

[1] S. °rato.
[2] B. S. °vattan°.
[3] *Text* mucchati; S. muccaŋ.
[4] *Text*, B. kāmayatî.
[5] B. pucchan°; S. muccan°.
[6] B. *omits*.
[7] B. ācariyassûpaddavo; S. ācariyûpaddavo.
[8] B. āha nisu.
[9] B. S. etena hi.
[10] B. S. nipatanāya.
[11] *Text* c' eva.
[12] *Text* ca api ca.
[13] *Text omits*.
[14] S. °mattatā.
[15] S. *adds* ca.
[16] B. hatthikhan°.
[17] C. patito.
[18] B. *adds* vītikkamanto.

dukkhāya"* saŋvattati, mettapaṭipatti[1] *hitāya*, tasmâ[2] ti[2] evaŋ uparimena pi heṭṭhimena pi atthena[3] yojetabbaŋ.

[117[16]] *Mittavatāyâ*[4] ti mettapaṭipattiyā.[5]

[117[17]] *Sapattavatāyâ* ti verapaṭipattiyā.

[117[23]] *Vokkamma ca satthu sāsanâ*[6] ti dukkaṭadubbhāsitamattam pi hi[7] sañcicca vītakkamanto vokkamma vattati nāma, tad eva avītikkamanto na vokkamma vattati nāma.

[118[3]] *Na vo*[8] *ahaŋ Ānanda tathā parakkamissāmî* ti ahaŋ tumhesu tathā na paṭipajjissāmi.

[118[4]] *Āmake* ti apakke.

[118[4]] *Āmakamatte* ti āmake nâtisukkhe bhājane. Kumbhakāro hi āmakaŋ nâtisukkhaŋ āmakamattaŋ[9] ubhohi hatthehi saṇikaŋ[10] gaṇhati[11] mā bhijjâ[12] ti. Iti yathā kumbhakāro tattha paṭipajjati n' âhaŋ tumhesu tathā paṭipajjissāmî ti.

[118[4]] *Niggayha niggayhâ* ti sakiŋ ovaditvā tuṇhi na bhavissāmi niggahetvā[13] niggahetvā[14] punappunaŋ[15] ovadissāmi anusāsissāmi.

[118[5]] *Pavayha*[16] *pavayhâ*[16] ti dose pavāhetvā pavāhetvā. Yathā pakkabhājanesu kumbhakāro bhinnachiddijajjarāni[17] pavāhetvā[18] ekato katvā supakkān' eva ākoṭetvā[19] ākoṭetvā[19] gaṇhati.[11] Evam evaŋ[20] aham pi pavāhetvā pavāhetvā punappunaŋ ovadissāmi[21] anusāsissāmi.

---

* =A. I. 189, 194=M. I. 332.

---

[1] B. mitta°. [2] B. tasmā. [3] S. *adds* taŋ.
[4] C. metta°; S. °vattāyâ. [5] B. S. mitta°.
[6] S. sāsane. [7] S. *omits*.
[8] C. kho; S. te. [9] B. S. apakkaŋ.
[10] S. sanikaŋ. [11] B. gaṇhāti.
[12] B. bhijjatû; S. bhijjî.
[13] B. niggaṇhitvā; S. niggayhitvā.
[14] B. niggaṇhitvā; S. *omits*. [15] C. °puna.
[16] B. paggayha; S. paveyha.
[17] B. bhinncahinnajaj°; S. bhinnachinnabhājanāni.
[18] B. pajahitvā. [19] S. ākoṭṭetvā.
[20] B. S. eva. [21] S. *adds* anussarissāmi.

[118[5]] *Yo sāro so ṭhassati*[1] ti[1] evaŋ vo mayā ovadiyamānānaŋ, yo maggaphalasāro so ṭhassati. Api ca lokiyaguṇâ[2] pi idha sāro tveva adhippeto. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Mahāsuññatasuttaŋ[3] *dutiyaŋ*.

123.

[Acchariyabbhutadhammasuttavaṇṇanā]

[118[8]] *Evam me sutan* ti Acchariyadhammasuttaŋ.[4]

[118[14]] "*Yatra** *hi nāmâ* ti acchariyatthe nipāto. Yo *nāma Tathāgato* ti attho.

[118[14]] *Chinnapapañce* ti ettha papañcā nāma: taṇhā māno[5] diṭṭhī[5] ti, ime tayo kilesā.

[118[15] *Chinnavaṭume*[6] ti ettha vaṭuman[7] ti kusalâkusalakammavaṭṭaŋ vuccati.

[118[15]] *Pariyādinnavaṭṭe* ti tass' eva vevacanaŋ.

[118[15]] *Sabbadukkhavītivatte* ti sabbaŋ vipākavaṭṭasaṅkhātaŋ dukkhaŋ vītivatte.

[118[15]] *Jānissatī*[8] ti idaŋ yatrâ ti nipātavasena anāgatavacanaŋ. Attho pan' ettha atītavasena veditabbo. Bhagavā hi te Buddhe anussari, na idāni anussarissati.

[118[16]] *Evaŋ-jaccâ* ti Vipassi-âdayo khattiyajaccā, Kakusandhâdayo brāhmaṇajaccâ ti.[9]

[118[17]] *Evaŋ-gottâ* ti Vipasssi-âdayo Koṇḍaññagottā, Kakusandhâdayo Kassapagottâ ti.

[118[18]] *Evaŋ-sīlâ* ti lokiyalokuttarasīlena evaŋ-sīlā.

[118[18]] *Evaŋ-dhammâ* ti ettha[10] samādhipakkhā dhammā

---

* *From here to* *, p. 168=DA. II. 425-426 (*with slight variations*).

---

[1] C. ṭhassati.
[2] B. °guṇo.
[3] C. S. °suññatāsuttaŋ.
[4] S. Acchariyabbhūtasuttaŋ.
[5] S. manadiṭṭhī.
[6] S. °vaṭṭume.
[7] S. vaṭṭuman.
[8] B. S. anussarissatī.
[9] B. *omits*.
[10] C. tattha.

adhippetā lokiyalokuttarena samādhinā evaŋ-samādhino ti attho.

[118[19]] *Evaŋ-paññā* ti lokiyalokuttarapaññāya evaŋ[1]-paññā.[1]

[118[19]] *Evaŋ-vihārî* ti ettha pana heṭṭhā samādhipakkhānaŋ dhammānaŋ gahitattā vihāro gahito va. Puna kasmā gahitam eva gaṇhātî ti ce? Na idaŋ gahitam eva, idaŋ hi nirodhasamāpattidîpanatthaŋ, tasmā evaŋ-nirodhasamāpattivihārî ti ayam ettha attho.

[118[19]] *Evaŋ-vimuttâ* ti ettha vikkhambhanavimutti tadaṅgavimutti samucchedavimutti paṭippassaddhivimutti[2] nissaraṇavimuttî ti pañcavidhā vimutti.[3] Tattha aṭṭhasamāpattiyo sayaŋ vikkhambhitehi nîvaraṇâdîhi vimuttattā: vikkhambhanavimuttî ti saṅkhaŋ gacchanti. Aniccânupassanâdikā satta anupassanā sayaŋ tassa tassa paccanîkaṅgavasena[4] pariccattâhi niccasaññâdîhi vimuttattā: tadaṅgavimuttî ti saṅkhaŋ gacchanti. Cattāro ariyamaggā sayaŋ samucchinnehi kilesehi vimuttattā: samucchedavimuttî ti saṅkhaŋ gacchanti. Cattāri sāmaññaphalāni maggânubhāvena kilesānaŋ paṭippassaddhante[2] uppannattā: paṭippassaddhivimuttî[2] ti saṅkhaŋ gacchanti. Nibbānaŋ sabbakilesehi nissaṭattā apagatattā dūre ṭhitattā: nissaraṇavimuttî ti saṅkhaŋ gataŋ. Iti imāsaŋ pañcannaŋ vimuttînaŋ vasena *evaŋ-vimuttâ* ti evam ettha attho daṭṭhabbo[5]."*

[119[16]] *Tasmâtihâ* ti yasmā tvaŋ[6] Tathāgatā *acchariyâ* ti vadasi tasmā naŋ[7] *bhiyyosomattāya paṭibhantu Tathāgatassa acchariyabbhutadhammā*[8] ti.

[119[19]] *Sato sampajāno* ti ettha dve sampajaññāni: manussaloke devaloke ca. Tattha Vessantarajātake† brāhma-

---

* *To here from* *, p. 167=DA. II. 425-426 (*with slight variations*).

† Jā. No. 547.

---

[1] B. *omits*.
[2] B. S. paṭipas°.
[3] B. S. vimuttiyo.
[4] B. paccanika°.
[5] B. S. veditabbo.
[6] C. taŋ.
[7] B. S. taŋ.
[8] B. acchariyaŋ bhūta°.

ṇassa dve putte datvā puna divase Sakkassa deviŋ datvā Sakkena pasīditvā dinne aṭṭhavare gaṇhanto:—

Ito vimuccamān'[1] âhaŋ[1] saggagāmī visesagū
anībbatti[2] tato assaŋ[3] aṭṭham etaŋ varaŋ vare[4]* ti

evaŋ Tusitabhavane[5] me[5] paṭisandhi hotû ti varaŋ aggahesi. Tato paṭṭhāya Tusitabhavane uppajjissāmî ti jānāti; idaŋ manussaloke sampajaññaŋ. Vessantarattabhāvato pana cuto[6] Tusitabhavane nibbattitvā nibbatto 'smî ti aññāsi; idaŋ devaloke sampajaññaŋ. Kiŋ pana sesadevatā na jānantî ti? No na jānanti. Tā pana uyyānavimānakapparukkhe oloketvā devanāṭakehi turiyasaddena pabodhitā[7] mārisa ayaŋ devaloko tumhe idha nibbattâ ti sāritā jānanti. Bodhisatto paṭhamajavanavāre na jānāti, dutiyajavanato paṭṭhāya jānāti,[8] icc' assa aññehi asādhāraṇaŋ[9] jānanaŋ[9] hoti.

[119[26]] *Aṭṭhāsî* ti ettha kiñcâpi aññe pi devā tattha ṭhitā: ṭhit' amhâ ti jānanti. Te pana chasu dvāresu balavatā iṭṭhârammaṇena abhibhuyyamānā satiŋ vissajjetvā attano bhuttapītabhāvam pi ajānantā[10] āhārûpacchedena[11] kālaŋ karonti. Bodhisattassa kiŋ tathārūpaŋ ārammaṇaŋ n' atthî ti? No n' atthi. So hi sesadeve dasahi ṭhānehi adhigaṇhāti.[12] Ārammaṇena pana attānaŋ madditun na deti, taŋ ārammaṇaŋ abhibhavitvā tiṭṭhati. Tena vuttaŋ: *sato sampajāno Ānanda Bodhisatto Tusite kāye aṭṭhāsî* ti.

[119[29]] *Yāvatâyukan* ti sesattabhāvesu kiŋ yāvatâyukaŋ na tiṭṭhati[13]? Āma na tiṭṭhati. Aññadā[14] hi dīghâyukadevaloke nibbatto tattha pāramiyo na sakkā pūretun ti. Akkhīni nimmīletvā[15] adhimuttikālakiriyaŋ[16] nāma katvā manussaloke

* Jā. VI. 573.

[1] C. vimuccamāno 'haŋ; B. S. vimuñcamān' âhaŋ.
[2] B. anivatti; S. anivattī.
[3] C. asse.
[4] B. varenâ ti.
[5] B. °bhavanam eva.
[6] B. *adds* puna.
[7] B. pamoditā.
[8] B. pajānāti.
[9] B. asādhāraṇajānanaŋ.
[10] B. na jānanti.
[11] S. °chede.
[12] S. °gaṇhati.
[13] B. tiṭṭhatî ti.
[14] C. S. aññada.
[15] B. ummilitvā.
[16] B. adhimuttakālaŋ kiriyaŋ.

nibbattati. Ayaŋ[1] kālakiriyā[2] aññesaŋ na hoti. Tadā pana adinnaŋ[3] dānaŋ[3] nāma n' atthi, arakkhitaŋ[4] sīlaŋ[4] nāma n' atthi, sabbapāramīnaŋ pūritattā *yāvatâyukaŋ aṭṭhāsi. Sato sampajāno Tusitā kāyā cavitvā mātu kucchiŋ[5] okkamati[6] ti.* Evaŋ tāva sabbapāramiyo[7] pūretvā, "tadā* Bodhisatto *yāvatâyukaŋ aṭṭhāsi.* Devatānaŋ pana manussagaṇanavasena: idāni sattahi divasehi cuti bhavissatī ti, 'pañca pubbanimittāni uppajjanti, mālā milāyanti, vatthāni kilissanti, kacchehi sedā muccanti,[8] kāye dubbaṇṇiyaŋ okkamati, devo devâsane na saṇṭhāti.'[9]† Tattha mālā ti: paṭisandhigahaṇadivase[10] pilandhanamālā.[11] Tā kira saṭṭhisatasahassâdhikā sattapaṇṇāsakoṭiyo[12] amilāyitvā, tadā milāyanti. Vatthâ[13] pi es' eva nayo. Ettakaŋ pana kālaŋ devānaŋ n' eva sītaŋ na uṇhaŋ hoti, tasmiŋ kāle sarīrato bindubinduvasena sedā muccanti.[8] Ettakañ ca[14] kālaŋ tesaŋ sarīre khaṇḍiccapāliccâdivasena vivaṇṇatā na paññāyati. Devadhītā soḷasavassuddesikā viya, devaputtā vīsativassuddesikā[15] viya khāyanti. Maraṇakāle pana tesaŋ kilantarūpo attabhāvo hoti. Ettakañ ca nesaŋ kālaŋ devaloke ukkaṇṭhitā nāma n' atthi. Maraṇakāle[16] pan' assa[17] nissasanti[18] vijambhanti[19] sake āsane nâbhiramanti. Imāni pana[20] pubbanimittāni. Yathā loke mahāpuññānaŋ rājarājamahāmattâdīnaŋ yeva ukkāpātabhū-

---

* *From here to* p. 176=DA. II. 427-431. † =Itv. § 83.

---

1 B. *adds* pana. 2 B. kālaŋ kriyā.
3 B. adinnadānaŋ; S. adinnâdānaŋ.
4 B. S. arakkhitasīlaŋ.
5 S. kucchimhi. 6 *Text* okkami.
7 B. pāramiyo. 8 B. muñcanti.
9 B. saṇṭhātī ti.
10 B. paṭisandhiggaha°; S. °divasena.
11 B. piḷan°. 12 B. S. °ṇāsavassakoṭiyo.
13 B. S. vatthesu.
14 S. pana. 15 B. °vassudesikā.
16 B. °kālena. 17 B. S. pana.
18 B. nissāsanti.
19 B. vijjam°. 20 S. pañca.

micālacandaggāhâdīni[1] nimittāni paññāyanti, na sabbesaŋ. Evam eva mahesakkhānaŋ devatānaŋ yeva paññāyanti, na sabbesaŋ. Yathā ca manussesu pubbanimittāni nakkhattapāṭhakâdayo va jānanti, na sabbe. Evaŋ[2] tāni pi sabbadevatā[3] na passanti, paṇḍitā eva pana jānanti.[4] Tattha ye ca mandena kusalakammena nibbattā devaputtā te tesu uppannesu: idāni ko[5] jānāti[6] kuhim pi[7] nibbattissāmâ ti bhāyanti. Ye mahāpuññā te: amhehi dinnaŋ[8] dānaŋ[8] rakkhitaŋ[9] sīlaŋ[9] bhāvitaŋ[10] bhāvanaŋ[10] āgamma upari-devalokesu sampattiŋ anubhavissāmâ ti na bhāyanti.

Bodhisatto pi tāni pubbanimittāni disvā: idāni anantare attabhāve Buddho bhavissāmî ti na bhāyi. Ath' assa tesu nimittesu pātubhūtesu dasasahassacakkavāḷe[11] devatā[11] 'sannipatitvā:* mārisa tumhehi dasapāramiyo pūrentehi na Sakkasampattiŋ na Māra-Brahma-cakkavattisampattiŋ[12] patthentehi pūritā, lokanittharaṇatthāya pana Buddhattaŋ patthayamānehi pūritā. So vo[13] idāni kālo mārisa Buddhattāya, samayo mārisa Buddhattāyâ ti, yācanti.

Atha Mahāsatto devatānaŋ paṭiññaŋ adatvā va kāladīpadesakulajanetti-āyuparicchedavasena pañcamahāvilokanaŋ nāma vilokesi.

Tattha *kālo nu kho na kālo* ti paṭhamaŋ kālaŋ vilokesi.[14] Tattha 'vassasatasahassato uddhaŋ vaḍḍhita-āyukālo kālo nāma na hoti. Kasmā? Tadā hi sattānaŋ jātijarāmaraṇāni na paññāyanti, Buddhānañ ca dhammadesanā nāma tilakkhaṇamuttā n' atthi. Tesaŋ: aniccaŋ dukkham anattâ ti, kathentānaŋ: kiŋ nām' etaŋ kathentî ti? N' eva sotuŋ na

---

* *From here to* *, p. 173=Jā. I. 48-50 *almost exactly.*

---

1 S. °candagāhâdīni.
2 B. evam eva.
3 B. S. sabbe devā.
4 B. S. jānanti.
5 B. kiŋ.
6 B. jānāma.
7 B. S. *omit.*
8 B. S. dinnadānaŋ.
9 B. S. rakkhitāsīlaŋ.
10 B. S. bhavitabhāvanaŋ.
11 B. °vāḷadevatā.
12 B. °cakkavattiŋ.
13 C. c' eva; B. te.
14 B. S. viloketi.

saddhātuŋ maññanti. Tato abhisamayo na hoti. Tasmiŋ asati aniyyānikaŋ[1] sāsanaŋ hoti, tasmā so akālo. Vassasatato ūna[2]-āyukālo pi[3] kālo nāma[4] na hoti. Kasmā? Tadā hi sattā ussannakilesā honti, ussannakilesañ ca dinno[5] ovādo[5] ovādaṭṭhāne na tiṭṭhati, udake daṇḍarājī[6] viya khippaŋ vigacchati, tasmā so pi akālo. Satasahassato pana paṭṭhāya heṭṭhā vassasatato paṭṭhāya uddhaŋ ayukālo kālo nāma. Tadā ca[7] vassasatakālo hoti[7]. Atha Mahāsatto: nibbattitabbakālo ti kālaŋ[8] passi.

Tato dīpaŋ volokento[9] saparivāre[10] cattāro dīpe oloketvā: tīsu dīpesu Buddhā na nibbattanti Jambudīpe[11] yeva nibbattantī ti dīpaŋ passi.

Tato Jambudīpo nāma mahā, dasayojanasahassaparimāṇo, katarasmiŋ nu kho padese Buddhā nibbattantī ti, desaŋ vilokento Majjhimapadesaŋ[12] passi. Majjhimapadeso[13] nāma: "puratthimāya disāya Kajaṅgalaŋ[14] nāma nigamo"* ti, ādinā nayena Vinaye vutto va. So[15] āyāmato tīṇi yojanasatāni vitthārato aḍḍhatiyāni parikkhepato nava yojanasatānī ti. Etasmiŋ hi padese Buddhā[16] paccekabuddhā[17] aggasāvakā

* =Vin. I. 197=Jā. I. 49 (*in full*)=DA. I. 173; *cf.* J. III. 115.

[1] C. āniy°.
[2] C. ūṇa°; S. ona°.
[3] S. *omits*.
[4] B. *omits*.
[5] B. S. dinnôvādo.
[6] B. °rāji.
[7] B. S. *omit*.
[8] C. S. *omit*.
[9] B. S. vilo°.
[10] S. sappari°.
[11] S. Jambū°.
[12] B. Majjhimaŋ deseŋ; S. Majjhimadesaŋ.
[13] B. S. Majjhimadeso.
[14] B. Gajaṅgalo, *cf.* DA. I. 173, *n.* 4; S. Kajaṅgalo.
[15] B. S. *add* pana.
[16] B. S. padese cattāri aṭṭha soḷasa vā asaṅkheyyāni kappasatasahassañ ca pāramiyo pūritvā (S. pūretvā) sammāsambuddhā uppajjanti.
[17] B. S. Dve asaṅkheyyāni kappasatasahassañ ca pāramiyo pūretvā paccekabuddhā uppajjanti.

asīti mahāsāvakā[1] cakkavattirājā[2] aññe ca mahesakkhā khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālā uppajjanti. Idaŋ c' ettha Kapilavatthu[3] nāma nagaraŋ. Tattha mayā nibbattitabban ti niṭṭham agamāsi.

Tato kulaŋ vilokento: Buddhā nāma lokasammate kule nibbattanti. Idāni ca khattiyakulaŋ lokasammataŋ, tattha nibbattissāmi, Suddhodano[3] nāma rājā[4] me[4] pitā bhavissatî ti kulaŋ passi.

Tato mātaraŋ[5] vilokento. Buddhamātā nāma lolā surādhuttā na hoti, kappasatasahassaŋ pūritapāramī jātito paṭṭhāya akhaṇḍapañcasīlā[6] hoti. Ayañ ca Mahāmayā[7] nāma devī edisā, ayaŋ me mātā bhavissati. Kittakaŋ pan' assā āyû ti dasannaŋ māsānaŋ uparisattadivasāni[8] passi.

Iti imaŋ pañcamahāvilokanaŋ[9] viloketvā: kālo[10] me mārisā Buddhabhāvāyâ[10] ti devatānaŋ sañjahaŋ karonto paṭiññaŋ datvā: gacchatha[10] tumhe[10] ti tā[11] devatā[11] uyyojetvā Tusitadevatāhi parivuto Tusitapure Nandanavanaŋ[12] pāvisi. Sabbadevalokesu hi Nandanavanaŋ[12] atthi yeva. Tatra[13] naŋ devatā: ito[10] cuto sugatiŋ gaccha ito cuto sugatiŋ gacchâ[10] ti, pubbe katakusalakammokāsaŋ sāriyamānā[14] vicaranti. So evaŋ devatāhi kusalaŋ[15] sāriyamānāhi[15] parivuto tattha vicaranto '* va cavi. Evaŋ cuto ca:[16] cavāmî ti jānāti,[17] cuticittaŋ

---

* *To here from* *, p. 171=Jā. I. 48-50 *almost exactly*.

---

[1] B. S. Ekaŋ asaṅkheyyaŋ kappasatasahassañ ca pāramiyo pūretvā Sāriputta-(S. Mahā)-Moggallânâdayo mahāsāvakā uppajjanti.

[2] B. S. Catunnaŋ mahādīpānaŋ dvisahassānaŋ parittadīpānañ ca issariyâdi-paccakārakacakkarājāno uppajjanti.

[3] DA. II. 429, Bandhumatī *and* Bandhumā.

[4] S. me rājā.

[5] B. *adds* pi.

[6] S. akkhaṇ°.

[7] DA. II. 430, Bandhumatī.

[8] B. S. °sānî ti.

[9] C. pañcavilokanaŋ.

[10] B. " ".

[11] B. tāsaŋ devatānaŋ.

[12] B. S. nandavanaŋ.

[13] B. tattha; S. tatrā pi.

[14] C. sāraya°.

[15] C. sāraya°; B. kusalasāri°.

[16] B. S. *omit*.

[17] B. S. pajānāti.

na jānāti, paṭisandhiŋ gahetvā[1] paṭisandhicittam eva[2] na jānāti: imasmiŋ me ṭhāne paṭisandhigahitâ ti evaŋ pana[3] jānāti.[4] Keci pana therā: āvajjanapariyāyo nāma laddhuŋ vaṭṭati, dutiyatatiyacittavāre yeva jānissatî ti vadanti. Tipiṭakā[5]-Mahāsivatthero[6] pan' âha: Mahāsattānaŋ[7] paṭisandhi na aññesaŋ paṭisandhisadisā, koṭippattaŋ tesaŋ satisampajaññaŋ. Yasmā pana ten' eva[8] cittena taŋ cittaŋ ñātuŋ na sakkā, tasmā cuticittaŋ na jānāti, cutikhaṇe[9] pi: cavāmî ti jānāti,[10] paṭisandhiŋ gahetvā paṭisandhicittaŋ na jānāti: asukasmiŋ me[11] ṭhane paṭisandhigahitâ ti jānāti.[10] Tasmiŋ kāle dasasahassī kampatî[7] ti. Evaŋ[12] mātukucchiŋ okkamanto pana ekūnavīsatiyā[13] paṭisandhicittesu mettapubbabhāgassa[14] somanassa sahagatañāṇaŋ[15] sampayuttaassaṅkhārikakusalacittassa[15] sadisamahāvipākacittena paṭisandhiŋ gaṇhi. Mahāsivatthero[16] pana: upekhā[17]-sahagatenâ ti āha. Paṭisandhiŋ gaṇhanto pana Āsāḷhipuṇṇamāyaŋ[18] Uttarāsāḷhanakkhattena aggahesi.

Tadā kira 'Mahāmayā* pure puṇṇamāyasattamadivasato[19] paṭṭhāya vigatasurāpānaŋ[20] mālāgandhavibhūtisampannaŋ[20] nakkhattakīḷaŋ anubhavamānā sattame divase pāto va[2] uṭṭhāya[21] gandhôdakena nahāyitvā[22] sabbâlaṅkāravibhūsitā varabhojanaŋ bhuñjitvā uposathaṅgāni adhiṭṭhāya sirigab-

---

* *From here to* *, p. 176=Jā. I. 50-51.

---

[1] B. S. *add* pi. [2] B. S. *omit.* [3] S. *omits.*
[4] S. pajānāti. [5] C. Tipeṭaka; S. Tepiṭaka-.
[6] C. °sīvathero. [7] " " *so* B. [8] B. S. tena.
[9] S. kutikkhaṇe. [10] B. S. pajānāti.
[11] B. *omits.* [12] B. *adds* sato sampanno.
[13] S. okanavī°. [14] B. S. mettā°.
[15] B. °ñāṇasampa°. [16] C. mahāsīvathero.
[17] B. S. upekkhā. [18] C. °māya.
[19] B. sattadivasato.
[20] B. vibhūtasampannaŋ; S. °pānamālā° °vibhūsanasampannaŋ.
[21] B. S. vuṭṭhāya. [22] B. nhā°.

bhaŋ[1] pavisitvā sirisayane[1] nipannā niddaŋ okkamamānā[2] idaŋ supinaŋ addasa. Cattāro kira naŋ mahārājāno sayanen' eva saddhiŋ ukkhippitvā Anotattadahaŋ netvā ekamantaŋ aṭṭhaŋsu. Atha nesaŋ deviyo āgantvā mānusamalaharaṇatthaŋ[3] nahāpetvā[4] dibbavatthaŋ nivāsetvā gandhehi vilimpitvā[5] dibbapupphāni pilandhitvā[6] tato avidūre rajatapabbato[7] tassa anto kanakavimānaŋ atthi: tasmiŋ pācīnato sīsaŋ katvā nipajjāpesuŋ. Atha Bodhisatto setavaravāraṇo hutvā tato avidūre eko suvaṇṇapabbato tattha caritvā, tato oruyha rajatapabbataŋ[7] abhirūhitvā uttaradisato āgamma kanakavimānaŋ pavisitvā mātaraŋ padakkhiṇaŋ katvā dakkhiṇapassaŋ phāletvā[8] kucchiŋ paviṭṭhasadiso ahosi. Atha pabuddhā devī naŋ[9] supinaŋ rañño ārocesi.

Rājā vibhātāya[10] rattiyā catusaṭṭhimatte[11] brāhmaṇapāmokkhe pakkosāpetvā haritûpalittāya lājâdīhi katamaṅgalasakkārāya bhūmiyā mahârahāni[12] āsanāni paññāpetvā tattha nisinnānaŋ brāhmaṇānaŋ sappimadhusakkarâbhisaṅkhārassa varapāyāsassa suvaṇṇarajatapāṭiyo[13] pūretvā suvaṇṇarajatapātīhi[14] yeva paṭikujjitvā adāsi, aññehi ca ahatavatthakapilagāvīdānâdīhi[15] te santappesi. Atha nesaŋ sabbakāmasantappitānaŋ supinaŋ ārocetvā:[16] kiŋ bhavissatī ti pucchi. Brāhmaṇā āhaŋsu: Mā cintayi mahārāja deviyā te kucchimhi gabbho patiṭṭhito, so ca kho purisagabbho na itthigabbho[17] putto ti bhavissati. So sace agāraŋ ajjhāvasissati rājā bhavissati cakkavatti; sace āgārā nikkhamma pabbajissati Buddho

---

[1] B. sirī°.
[2] S. okkamānā.
[3] B. S. manussamala°.
[4] B. nhā°.
[5] B. °petvā.
[6] B. piḷan°.
[7] S. rajaṭa°.
[8] B. phāḷe°.
[9] B. taŋ.
[10] B. S. pabhā°.
[11] B. catussa°.
[12] B. mahārahāri.
[13] B. °pātiyo; S. °rajaṭacāṭiyo.
[14] B. °pāṭiyā; S. °rajaṭacāṭīhi.
[15] B. °gāvī-ādīhi; S. āhata° °gāvī-ādīhi.
[16] B. S. ārocāpetvā.
[17] S. itthī°.

bhavissati loke vivattacchaddo[1] ti.' "* Evaŋ *sato sampajāno Bodhisatto Tusitā*[2] *kāyā cavitvā mātukucchiŋ okkamati*.

Tattha *sato sampajāno* ti iminā catutthāya gabbhâvakkantiyā okkamati[3] ti dasseti. Catasso hi gabbhâvakkantiyo: "catasso imā bhante gabbhâvakkantiyo. Idha bhante ekacco asampajāno c' eva[4] mātukucchiŋ okkamati, asampajāno mātukucchismiŋ ṭhāti, asampajāno mātukucchismā[5] nikkhamati. Ayaŋ paṭhamā gabbhâvakkanti. Puna ca paraŋ bhante idh' ekacco sampajāno hi[6] kho[6] mātukucchiŋ okkamati, asampajāno mātukucchismiŋ ṭhāti, asampajāno mātukucchismā[5] nikkhamati. Ayaŋ dutiyā gabbhâvakkanti. Puna ca paraŋ bhante idh' ekacco sampajāno mātukucchiŋ okkamati, sampajāno mātukucchismiŋ ṭhāti, asampajāno mātukucchismā[1] nikkhamati. Ayaŋ tatiyā gabbhâvakkanti. Puna ca paraŋ bhante idh' ekacco sampajāno c' eva mātukucchiŋ okkamati, sampajāno[7] mātukucchismiŋ ṭhāti, sampajāno[7] mātukucchismā[5] nikkhamati. Ayaŋ catutthā gabbhâvakkantī "† ti. Etāsu paṭhamā lokiyamanussānaŋ hoti, dutiyā[8] asīti mahāsāvakānaŋ, tatiyā dvinnaŋ aggasāvakānaŋ paccekabodhisattānañ ca. Ete[9] kira kammajehi[10] vātehi[10] uddhapādā[11] adhosirā nekasataporise[12] papāte viya yonimukhe khittā[6] tālacchiggalena[13] hatthi[14] viya ativiya sambādhena yonimukhena nikkhamamānā anantaŋ dukkhaŋ pāpuṇanti. Tena nesaŋ mayaŋ nikkhamānâ ti sampajānatā na hoti. Catutthā sabbaññubodhisattānaŋ. Te hi mātukucchismiŋ paṭisandhiŋ gaṇhantâ pi jānanti, tattha vasantâ pi jānanti, nikkhamana-

* *To here from* p. 170=DA. II. 427-431, *and to here from* *, p. 174= Jā. I. 50-51.

† =D. III. 103-231.

1 B. S. vivaṭacchado.
2 B. Tusita.
3 *Text* okkami.
4 S. *omits*.
5 B. S. kucchimhā.
6 B. S. *omit*.
7 S. *adds* ca.
8 B. *adds* mahā.
9 B. S. Te.
10 B. S. kammajavatehi.
11 B. S. uddhaŋ pādā.
12 B. S. aneka°.
13 B. tāḷa.°
14 S. hatthī.

kāle pi ca[1] nesaŋ kammajavātā uddhapāde[2] adhosire katvā khipituŋ na sakkonti. Dve hatthe pasāretvā akkhīni ummīletvā[3] ṭhitakā va nikkhamantī[4] ti.[4]

"*Mātukucchiŋ* okkamatī* ti ettha mātukucchiŋ okkanto[5] hotī ti attho. Okkamante hi tasmiŋ evaŋ hoti na okkamamāne.

[120[8]] *Appamāṇo* ti buddhappamāṇo[6] vipulo ti attho.

[120[8]] *Uḷāro* ti tass' eva vevacanaŋ.

[120[9]] *Devānaŋ*[7] *devânubhāvan* ti ettha devānaŋ ayaŋ ānubhāvo, nivatthavatthassa pabhā dvādasayojanāni pharati, tathā sarīrassa, tathā alaṅkārassa, tathā vimānassa, taŋ atikkamitvâ[8] ti attho.

[120[9]] *Lokantarikâ* ti tiṇṇaŋ[9] tiṇṇaŋ cakkavāḷānaŋ antarā ekā[10] lokantarikā[11] hoti,[12] tiṇṇaŋ sakaṭacakkānaŋ pattānaŋ vā aññamaññaŋ āhacca ṭhapitāṇaŋ majjhe okāso viya. So[7] pana[7] lokantarikanirayo parimāṇato[13] aṭṭhayojanasahasso hoti.

[120[9]] *Aghâ* ti niccavivaṭā.

[120[9]] *Asaŋvutâ* ti heṭṭhâ pi appatiṭṭhā.

[120[10]] *Andhakārâ* ti tamabhūtā.

[120[10]] *Andhakāratimisâ* ti cakkhuviññāṇuppattinivāraṇato andhabhāvakaraṇatimisena[14] samannāgatā. Tattha kira cakkhuviññāṇaŋ na jāyati.

[120[11]] *Evaŋ-mahiddhikâ* ti *candimasuriyā* kira ekappahāren' eva tīsu dīpesu paññāyanti, evaŋ-mahiddhikā. Ek' ekāya disāya nava nava yojanasatasahassāni andhakāraŋ vidhamitvā ālokaŋ dassenti, *evaŋ-mahânubhāvā*.

* *From here to* *, p. 182=DA. II. 432-437 *with but slight differences.*

---

[1] S. *omits.*
[2] B. S. uddhaŋ pāde.
[3] B. S. ummilitvā.
[4] B. S. nikkhamanti.
[5] B. S. okkamanto.
[6] S. vuḍḍhappa°.
[7] B. *omits.*
[8] B. atikkammâ.
[9] S. *omits.*
[10] B. eko.
[11] B. °riko.
[12] B. hotī ti.
[13] C. pamāṇato.
[14] S. °karatimisena.

[120[11]] *Ābhāya*[1] *nânubhontî* ti attano pabhāya nappahonti. Te kira cakkavāḷapabbatassa vemajjhena caranti. Cakkavāḷapabbatañ ca *atikkamma* lokantarikanirayo, tasmā te tattha ābhāya nappahonti.[2]

[120[12]] *Ye pi tattha sattâ* ti ye pi tasmiŋ lokantarikamahānirayē[3] *sattā upapannā*. Kiŋ pana kammaŋ katvā te tattha uppajjantî ti? Bhāriyaŋ dāruṇaŋ mātāpitunnaŋ[4] dhammikasamaṇabrāhmaṇānañ ca upari aparādhaŋ aññañ[5] ca divase[6] divase[7] pāṇâvadhâdisāhasikakammaŋ[8] katvā upapajjanti, Tibbapaṇṇidīpe[9] Abhayacora-Nāgacorâdayo viya. Tesaŋ attabhāvo tigāvutiko hoti, vaggulīnaŋ viya dīghanakhā[10] honti. Te rukkhe vagguliyo viya nakhehi cakkavāḷapāde[11] lagganti. Yadā pana saŋsappantā aññamaññassa hatthapāsagatā[12] honti. Atha: bhakkho no laddho ti, maññamānā tattha vāvaṭā[13] viparivattitvā lokasandhāraka-udake patanti. Vāte paharante pi[7] madhukaphalāni viya chijjitvā[14] udake patanti, patantā[15] va[15] accantakhāre udake piṭṭhipiṇḍe[16] viya vilīyanti.[17]

[120[14]] *Aññe pi kira bho santi sattâ* ti bho[18] yathā mayaŋ mahādukkhaŋ anubhavāma, evaŋ aññe pi kira sattā imaŋ[19] dukkhaŋ anubhavanatthāya[20] *idh' upapannâ* ti, taŋ divasaŋ passanti. Ayaŋ pana *obhāso* ekayāgupānamattam pi na tiṭṭhati. Yāvatā niddāyitvā pabuddho ārammaṇaŋ vibhāveti tattakaŋ kālaŋ hoti. Dīghabhāṇakā pana accharāsaṅghātamattam[21] eva[7] vijjubhāso viya niccharitvā: kiŋ *idan* ti bhaṇantānaŋ yeva antaradhāyatî ti vadanti.

---

[1] S. *omits*.
[2] S. nappahontî ti dasseti.
[3] B. lokantaramahā°.
[4] B. S. °pitūnaŋ.
[5] B. S. aññe.
[6] B. S. tādise.
[7] B. S. *omit*.
[8] B. °kamme.
[9] B. timba°; S. timbapaṇṇa°.
[10] C. S. dīghā nakhā.
[11] S. °vāḷapabbatapāde.
[12] B. °pāsaŋ gatā; S. °pāsaŋ pattā.
[13] S. dhāvantā.
[14] S. bhijjitvā.
[15] B. S. patimattā ca.
[16] S. °piṇḍo.
[17] B. vili°.
[18] B. *omits*.
[19] B. S. idaŋ.
[20] B. S. anubhavantā.
[21] B. S. °saṅghāṭasamaye.

[120[15]] *Saṅkampati* ti samantato kampati. Itaradvayaŋ purimapadassa[1] vevacanaŋ.

[120[16]] Puna *appamāṇo cā* ti ādi nigamanatthaŋ vuttaŋ.

[120[22]] *Cattāro naŋ devaputtā catuddisaŋ ārakkhāya upagacchanti* ti ettha *cattāro* ti catunnaŋ mahārājānaŋ[2] vasena vuttaŋ. Dasasahassacakkavāḷe pana cattāro cattāro katvā cattāḷīsadasasahassā[3] honti. Tattha imasmiŋ cakkavāḷe mahārājāno khaggahatthā āgantvā Bodhisattassa ārakkhanatthāya[4] upagantvā sirigabbhaŋ paviṭṭhā itare gabbhadvārato paṭṭhāya avaruddhake[5] paŋsupisācakâdiyakkhagaṇe[5] paṭikkamāpetvā yāva cakkavāḷā ārakkhaŋ gaṇhiŋsu. Kim atthaŋ pan' âyaŋ rakkhā āgatā nanu paṭisandhikkhaṇe kalalakālato paṭṭhāya? Sace pi koṭisatasahassā Mārā koṭisatasahassaŋ[6] Sineruŋ[7] ukkhipitvā Bodhisattassa vā Bodhisattamātuyā vā antarāyakaraṇatthaŋ āgaccheyyuŋ sabbe antarā[8] va[9] antaradhāpeyyuŋ.[10] Vuttam pi c' etaŋ: Bhagavatā Ruhiruppādavatthusmiŋ: 'Aṭṭhānam etaŋ bhikkhave anavakāso yaŋ parûpakkamena Tathāgataŋ jīvitā voropeyya,[11] anupakkamena[12] bhikkhave Tathāgato parinibbāyati[13]; gacchatha tumhe bhikkhave yathāvihāraŋ, arakkhiyā bhikkhave Tathāgatâ '* ti evam etaŋ[14] na parûpakkamena[15] tesaŋ jīvitantarāyo atthi. Santi kho pana amanussā virūpā duddasikā[16] bheravarūpā[17] pakkhino, yesaŋ rūpaŋ[18] disvā saddaŋ vā sutvā Bodhisattamātu[19] bhayaŋ vā santāso vā uppajjeyya. Tesaŋ nivāraṇat-

---

* Vin. II. 194.

---

[1] B. S. purimass' eva.
[2] B. S. °rājūnaŋ.
[3] S. cattaḷī°.
[4] C. ārakkhanthāya; B. ārakkhaṇatthāya.
[5] B. avaruddhapaŋsu°; S. °pīsaka°.
[6] B. °hassānaŋ.
[7] B. Sinuraŋ.
[8] S. antarāyā.
[9] B. ca; S. *omits*.
[10] S. °dhāyeyyuŋ.
[11] B. S. °peyyuŋ.
[12] B. aparûpakk°; S. na hi parûpakk°.
[13] B. S. parinibbāyissati.
[14] B. ete.
[15] B. *adds* na.
[16] B. S. duddassikā.
[17] C. °rūtā.
[18] S. *adds* vā.
[19] S. Bodhisattassa mā°.

tthāya rakkhaŋ aggahesuŋ. Api ca kho Bodhisattassa puññatejena sañjātagāravā attano gāravacoditâ pi te evaŋ akaŋsu.

Kiŋ pana te[1] antogabbhaŋ[2] pavisitvā ṭhitā cattāro mahārājāno Bodhisattamātuyā[3] attānaŋ dassenti na dassentî ti? Nahānamaṇḍanabhojanâdi[4] sarîrakiccakāle na dassenti. Sirigabbhaŋ pavisitvā varasayane nipannakāle pana dassenti. Tattha kiñcâpi amanussadassanaŋ[5] nāma manussānaŋ sappaṭibhayaŋ hoti, Bodhisattamātā pana attano c' eva puttassa ca puññânubhāvena te disvā na bhāyati, pakati-antepurapālakesu viy' assā tesu cittaŋ uppajjati.

[120[29]] *Pakatiyā sīlavatî* ti sabhāven' eva sīlasampannā. Anuppanne kira Buddhe manussā tāpasaparibbājakānaŋ santike vanditvā ukkuṭikaŋ nisīditvā sīlaŋ gaṇhanti. *Bodhisattamātâ* pi Kāladevalassa[6] isino santike gaṇhati. Bodhisatte pana kucchigahe aññassa[7] pādamūle nisīdituŋ nāma na sakkā. Samâsane nisīditvā gahitasīlam[8] pi avaññâkāraṇamattaŋ[9] hoti. Tasmā sayam eva sīlaŋ aggahesî[10] ti vuttaŋ hoti.

[121[3]] *Purisesû* ti Bodhisattapitaraŋ[11] ādiŋ katvā kesuci manussesu purisâdhippāyacittaŋ nûppajjati. Tañ ca kho Bodhisatte[12] gāravena[12] na pahīnakilesatāya. Bodhisattamāturūpaŋ pana sukusalasippikā[13] potthakammâdisu pi kātuŋ na sakkonti. Taŋ disvā: purisassa rāgo nuppajjatî ti, na sakkā vuttaŋ. Sace pana taŋ[14] rattacitto upasaṅkamitukāmo hoti pādā na vahanti dibbasaṅkhalikāya[15] bajjhanti. Tasmā *anatikkamanīyâ* ti ādi vuttaŋ.

[121[11]] *Pañcannaŋ kāmaguṇānan* ti pubbe kāmaguṇûpa-

---

1 B. S. *omit.*
2 B. S. °gabbhe.
3 S. Bodhisattassa mā°.
4 B. nhā°.
5 S. amanussānaŋ rūpaŋ.
6 B. S. °devilassa.
7 B. *adds* (pā).
8 B. gahite sīle.
9 B. āvajjanakaraṇa°.
10 C. gahesî.
11 B. S. Bodhisattassa pitaraŋ.
12 S. Bodhisattagāra°.
13 B. S. sakusalâ pi sippikā.
14 B. *omits.*
15 B. °khalikā viya.

saŋhitan[1] ti purisâdhippāyavasena vatthupaṭikkhepo kathito, idha ārammaṇapaṭilābho dassito. Tadā kira: deviyā evarūpo putto kucchismiŋ upapanno[2] ti, sutvā samantato rājāno[3] mahagghābharaṇaturiyâdivasena pañcadvārârammaṇavatthubhūtaŋ paṇṇâkāraŋ pesenti. Bodhisattassa ca Bodhisattamātuyā ca katakammassa ussannattā lābhasakkārassa pamāṇaparicchedo nāma n' atthi.

[121[18]] *Akilantakāyâ* ti yathā aññā[4] itthiyo gabbhabhārena kilamanti hatthapādā uddhumātakâdīni pāpuṇanti. Na evaŋ tassā koci kilamatho ahosi.

[121[19]] *Tirokucchigatan* ti antokucchigataŋ. Kalalâdikālaŋ atikkamitvā sañjāta-*aṅgapaccaṅgaŋ*[5] *ahīnindriya*bhāvaŋ[5] upagataŋ yeva passati. Kim atthaŋ passati? Sukhavāsatthaŋ. Yath' eva hi mātā puttena saddhiŋ nisinnā vā nipannā vā hatthaŋ vā pādaŋ vā olambantaŋ ukkhipitvā: saṇṭhapessāmî ti, sukhavāsatthaŋ puttaŋ oloketi. Evaŋ Bodhisattamātâ pi yan taŋ mātu uṭṭhānagamanaparivattananisajjâdisu uṇhasītaloṇakatittakakaṭukāhāra-ajjhoharaṇakālesu ca gabbhassa dukkhaŋ uppajjati: Atthi nu kho me taŋ puttassâ ti, sukhavāsatthaŋ Bodhisattaŋ olokayamānā pallaṅkaŋ ābhujitvā nisinnaŋ Bodhisattaŋ *passati*. Yathā hi aññe antokucchigatā pakkâsayaŋ ajjhottharitvā āmāsayaŋ ukkhipitvā udarapaṭale[6] piṭṭhito katvā piṭṭhikaṇṭakaŋ nissāya ukkuṭikā dvīsu muṭṭhīsu hanukaŋ ṭhapetvā deve vassante rukkhasusire makkaṭā viya nisīdanti. Na evaŋ Bodhisatto. Bodhisatto pana piṭṭhikaṇṭikaŋ piṭṭhito katvā dhammâsane dhammakathiko viya pallaṅkaŋ ābhujitvā puratthâbhimukho nisīdati. Pubbe katakammaŋ pan' assā vatthuŋ sodheti, suddhe vatthūhi sukhumacchavilakkhaṇaŋ nibbattati. Atha naŋ kucchigataŋ taco paṭicchādetuŋ na sakkoti. Olokentiyā ca[7] bahi ṭhito viya paññāyati. Tam atthaŋ upamāya vibhāvento *seyyathâpi* ti ādim āha. Bodhisatto pana antokucchigato mātaraŋ na passati na hi antokucchiyaŋ cakkhuviññāṇaŋ uppajjati.

---

[1] B. " ". [2] S. uppanno. [3] B. *adds* ca.
[4] C. *omits*. [5] *Text* sabbaṅgapaccaṅgaŋ abhinindriyaŋ.
[6] B. S. °paṭalaŋ. [7] B. S. *omit*.

[122[8]] *Kālaŋ karotī* ti no vijātabhāvapaccayā, āyuparikkhayen' eva. Bodhisattena vasitaṭṭhānaŋ hi cetiyakuṭisadisaŋ hoti, aññesaŋ aparibhogaŋ. Na ca sakkā Bodhisattamātaraŋ apanetvā aññaŋ aggamahesiṭṭhāne ṭhapitun[1] ti: tattakaŋ yeva Bodhisattamātu āyuppamāṇaŋ hoti, tasmā tadā kālaŋ karoti. Katarasmiŋ pana vaye kālaŋ karotī ti? Majjhimavaye. Paṭhamavayasmiŋ hi sattānaŋ attabhāve chandarāgo balavā hoti. Tena tadā sañjāṭagabbhā itthī taŋ gabbhaŋ anurakkhituŋ na sakkonti, gabbho gabbhâbādho hoti. Majjhimavayassa pana dve koṭṭhāse atikkamma tatiyakoṭṭhāse vatthuŋ[2] visadaŋ[3] hoti. Visade[4] vatthumhi nibbattā ḍārakā arogā honti. Tasmā *Bodhisattamātâ* pi paṭhamavaye sampattiŋ anubhavitvā majjhimavayassa tatiyakoṭṭhāse vijāyitvā *kālaŋ karotī*[5] ti.[5]

[122[8]] *Nava vā dasa vâ* ti ettha vā saddo[6] vikappavasena[7] satta vā aṭṭha vā ekādasa vā dvādasa vâ ti: evam ādīnam pi saṅgaho veditabbo. Tattha sattamāsajāto jīvati, sītuṇhakkhamo pana na hoti. Aṭṭhamāsajāto na jīvati, sesā jīvanti."*

[122[16]] *Ṭhitā vâ* ti ṭhitā va hutvā. "Mahāmāyâ pi devī upavijaññā[8]: ñātikulagharaŋ gamissāmī ti. Rañño ārocāpesi.[9] Rājā Kapilavatthuto Devadahanagaragāmimaggaŋ alaṅkārāpetvā deviŋ suvaṇṇasivikāya nisīdāpesi. Nagaravasino[10] Sakyā[11] parivāretvā gandhamālâdīhi pūjayamānā deviŋ gahetvā pāyiŋsu.[12] Sā[13] Devadahanagarassa avidūre Lumbinisālavanûyyānaŋ disvā uyyānaparicaraṇatthāya[14] cittaŋ uppādetvā rañño aññaŋ adāsi. Rājā uyyānaŋ paṭijaggāpetvā ārakkhaŋ saŋvidahāpesi. Deviyā uyyānaŋ paviṭṭhamattāya

* *To here from* *, p. 177=DA. II. 432-437, *with but slight differences.*

---

[1] B. S. ṭhapetun.
[2] B. S. vatthu.
[3] S. visuddhaŋ.
[4] S. visuddhe.
[5] B. karoti.
[6] B. saddena.
[7] B. S. vikappaṇavasena.
[8] B. S. attano.
[9] B. S. ārocesi.
[10] B. S. Sakalanaga°.
[11] C. Sakkā.
[12] C. vāyaŋsu.
[13] C. *omits.*
[14] S. uyyānavicara°.

kāyadubbalaŋ ahosi. Ath' assa[1] maṅgalasālamūle sirisayanaŋ paññāpetvā sāṇiyā parikkhipiŋsu. Sā antosāṇiŋ pavisitvā sālasākhaŋ hatthena gahetvā aṭṭhāsi. Atth' assā tāvadeva gabbhavuṭṭhānaŋ ahosi."*

[122²¹] "*Devā*† *paṭhamaŋ paṭiggaṇhanti*[2] ti khīṇâsavā Suddhâvāsabrahmāno paṭiggaṇhanti.[2] Kathaŋ? Sūtivesaŋ[3] gaṇhitvâ ti eke. Taŋ pana paṭikkhipitvā idaŋ vuttaŋ: tadā Bodhisattamātā suvaṇṇakhacitaŋ vatthaŋ nivāsetvā maccakkhisadisaŋ dukūlapaṭaŋ yāva pādantā va pārupitvā aṭṭhāsi. Ath' assā sallahukaŋ gabbhavuṭṭhānaŋ ahosi dhammakarakato[4] udakanikkhamanasadisaŋ. Atha te pakatibrahmavesen' eva upasaṅkamitvā paṭhamaŋ suvaṇṇajālena paṭiggahesuŋ. Tesaŋ hatthato manussā dukūlacumbaṭakena[5] paṭiggahesuŋ. Tena vuttaŋ *devā paṭhamaŋ paṭigganhanti*[2] *pacchā manussâ* ti.

[122²⁷] *Cattāro naŋ devaputtâ* ti cattāro mahārājāno.

[122²⁷] *Paṭiggahetvâ* ti ajinappaveṇiyā paṭiggaṇhetvā.[6]

[122²⁸] *Mahesakkho* ti mahātejo mahāyaso lakkhaṇasampanno ti attho.

[122³³] *Visado*[7] *va nikkhamati* ti yathā aññe sattā yonimagge laggantā bhaggavibhaggā nikkhamanti, na[8] evaŋ[8] nikkhamati; alaggo hutvā nikkhamatî ti attho.

[122³⁴] *Uddenâ* ti udakena.

[123¹] *Kenaci asucinâ* ti yathā aññe sattā kammajavātehi uddhapādā[9] adhosirā yonimagge pakkhittā[10] sataporisaŋ[11] narakapapātaŋ[11] patantā[12] viya tāḷacchiddena[13] nikkaḍḍhiyamānā[14] hatthī viya mahādukkhaŋ anubhavantā nānā-'asuci-

---

* *Cf.* Jā. I. 52.

† *From here to* *, p. 189=DA. II. 437-442.

---

1 B. Atha sā. 2 C. patiga°. 3 B. S. suti°.
4 B. °karaṇato. 5 B. S. °cumbiṭakena.
6 C. patigaṇhitvā; S. pariggahetvā.
7 S. visaddho. 8 S. evaŋ na.
9 B. S. uddhaŋpā°. 10 S. pakkhipitvā.
11 B. sataporisanara°; S. sataporisanarakapapāte.
12 S. papatantā. 13 B. tāḷa°. 14 B. S. nika°.

makkhitā va nikkhamanti, na evaŋ Bodhisatto. Bodhisattaŋ hi kammajavātā uddhapādaŋ[1] adhosiraŋ kātuŋ na sakkonti. Iti[2] so dhammâsanato otaranto dhammakathiko viya nisseṇiyā[3] otarantapuriso[4] viya ca dve hatthe dve[5] ca pāde[6] pasāretvā[7] ṭhitako va mātukucchisambhavena *kenaci asucinā amakkhito*[8] va nikkhamati.'*

[123[12]] *Udakassa*[9] *dhārā*[9] ti udakavaṭṭiyo. Tāsu sītā suvaṇṇakaṭāhe patati, uṇhā rajatakaṭāhe.[10] Idañ ca paṭhavītale kenaci asucinā asammissaŋ, tesaŋ[11] pānīyaparibhojanīyaŋ udakañ c' eva aññehi asādhāraṇaŋ kīḷana-udakañ ca dassetuŋ vuttaŋ. Aññassa pana suvaṇṇarajataghaṭehi[12] āharita[13]-udakassa c' eva haŋsavaṭṭakâdipokkharaṇigatassa[14] ca udakassa paricchedo n' atthi.

[123[18]] *Sampatijāto* ti muhuttajāto. Pāḷiyaŋ pana mātukucchito nikkhantamatto viya dassito, na[15] evaŋ daṭṭhabbaŋ.[16] Nikkhantamattaŋ hi taŋ paṭhamaŋ brahmāṇo suvaṇṇajālena paṭiggaṇhiŋsu.[17] Tesaŋ hatthato cattāro mahārājāno maṅgalasammatāya sukhasamphassāya ajinappaveṇiyā[18] tesaŋ hatthato manussā dukūlacumbaṭakena.[19] Manussānaŋ hatthato muñcitvā[20] paṭhaviyaŋ patiṭṭhito.

[123[20]] *Setamhi chatte anubhīramāne*[21] ti dibbasetacchatte dhāriyamāne[22] hi. Ettha ca[2] chattassa parivārāni khaggâ-

---

*=Jā. I. 52-53, *with slight variations.*

[1] B. S. uddhaŋpā°.
[2] B. S. *omit.*
[3] B. S. nisseṇito.
[4] B. S. otarantopu°.
[5] B. *omits.*
[6] B. S. *add* ca.
[7] B. °ritvā.
[8] B. amakkhito.
[9] B. udakadhārā.
[10] S. rajaṭa°.
[11] B. tesaŋ tesaŋ.
[12] S. °rajaṭa°.
[13] B. S. āhariyamānā.
[14] B. °pokkharaṇiṭṭhitassa; S. °pokkharaṇī°.
[15] B. *adds* pana.
[16] S. *adds* ti.
[17] C. paṭiga°.
[18] B. ajinapa°.
[19] B. S. °cumbiṭakena.
[20] S. muccitvā.
[21] B. anumāriyamāne; S. anuhiramāne.
[22] C. °mānaŋ; B. anumārayamāne.

dīni pañca rājakakudhabhaṇḍāni pi āgatān' eva. Pāḷiyaŋ pana rājagamane rājā viya chattam eva vuttaŋ. Tesu chattam eva paññāyati na chattagāhakā.[1] Tathā khaggatālavaṇṭamorahatthakavāḷavījanī[2] uṇhīsabaddhā[3] yeva paññāyanti, na tesaŋ gāhakā. Sabbāni kira tāni adissamānarūpā devatā gaṇhiŋsu. Vuttam pi c' etaŋ:

" Anekasākhañ ca sahassamaṇḍalaŋ
Chattaŋ marū dhārayuŋ antalikkhe.
Suvaṇṇadaṇḍā vītipatanti cāmarā,
Na dissare cāmarachattagāhakâ "* ti.

[123[20]] *Sabbā ca disā* ti idaŋ sattapadavītihārûpari ṭhitassa viya sabbadisânuvilokanaŋ vuttaŋ, na kho pan' etaŋ daṭṭhabbaŋ. Mahāsatto hi 'manussānaŋ hatthato muñcitvā[4] puratthimaŋ[5] disaŋ[5] olokesi. Anekāni[6] cakkavāḷasahassāni[6] ekaṅgaṇāni ahesuŋ. Tattha devamanussā gandhamālâdīhi pūjayamānā; Mahāpurisa idha tumhehi sadiso pi n' atthi kuto uttaritaro ti āhaŋsu. Evaŋ catasso disā catasso anudisā ca[7] heṭṭhā uparî ti dasa pi disā anuviloketvā[8] attano sadisaŋ adisvā: ayaŋ uttarā disâ ti sattapadavītihārena[9] agamāsi,'† evam ettha attho daṭṭhabbo.

[123[21]] *Āsabhin* ti uttamaŋ.

[123[21]] *Aggo* ti[10] guṇehi sabbapaṭhamo. Itarāni dve padāni etass' eva vevacanāni.

[123[23]] *Ayam antimā jāti, n' atthi dāni punabbhavo* ti padadvayena imasmiŋ attabhāve pattabbaŋ arahattaŋ byākāsi.

Ettha ca samehi pādehi paṭhaviyaŋ patiṭṭhānaŋ catuiddhipādapaṭilābhassa[11] pubbanimittaŋ, uttarâbhimukhabhāvo mahājanaŋ ajjhottharitvā abhibhavitvā gamanassa pub-

* Sn. 688. † =Jā. I. 53.

[1] B. chattaggā°. [2] B. °vāḷabījani.
[3] B. uṇhīsamattā; S. uṇhīsapattā. [4] S. muccitvā.
[5] B. purimadisaŋ; S. puratthimadisaŋ.
[6] B. sakaṭacakka°. [7] B. S. *omit.*
[8] B. S. anuviloketi. [9] C. °hāre.
[10] S. *adds* seṭṭho seṭṭho. [11] B. °ppaṭi°.

banimittaŋ, sattapadagamanaŋ sattabojjhaṅgaratanapaṭilābhassa[1] pubbanimittaŋ, dibbasetacchattadhāraṇaŋ vimutticchattapaṭilābhassa[1] pubbanimittaŋ, pañca rājakakudhabhaṇḍāni pañcahi vimuttīhi vimuccanassa pubbanimittaŋ, disânuvilokanaŋ aṇāvaraṇañāṇapaṭilābhassa[2] pubbanimittaŋ, āsabhī vācābhāsanaŋ appativattiyadhammacakkappavattanassa[3] pubbanimittaŋ: *ayam antimā jātī* ti, sīhanādo anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbānassa pubbanimittan ti veditabbo. Ime vārā Pāḷiyaŋ āgatā, sambahalavāro pana anāgato[4] āharitvā dīpetabbo.

Mahāpurisassa hi jātadivase *dasasahassīlokadhātu*[5] kampi. Dasasahassīlokadhātumhi[5] devatā ekacakkavāḷe sannipatiŋsu. *Paṭhamaŋ devā* paṭiggaṇhiŋsu,[6] *pacchā manussā*. Tantibaddhā[7] vīṇā cammabandhā[8] bheriyo ca kenaci avāditā[9] sayam eva vajjiŋsu. Manussānaŋ andubandhanâdīni[10] khaṇḍâkhaṇḍaŋ chijjiŋsu. Sabbarogā ambilena dhotatambamalā[11] viya vigacchiŋsu. Jaccandhā rūpāni passiŋsu. Jaccabadhirā[12] saddaŋ[12] suṇiŋsu. Pīṭhasappī javasampannā ahesuŋ. Jātijaḷānam[13] pi eḷamūgānaŋ[14] sati patiṭṭhāsi. Videsapakkannanāvā[15] supaṭṭanaŋ pāpuṇiŋsu. Ākāsaṭṭhakabhummaṭṭhakaratanāni[16] sakatejobhāsena[17] bhasitāni ahesuŋ. Verino mettacittaŋ paṭilabhiŋsu; Avīcimhi aggi nibbāyi, lokantare āloko udapādi. Nadīsu jalaŋ nappavatti.[18] Mahāsamuddesu madhurasadisaŋ[19] udakaŋ ahosi, vāto[20] na vāyi.[21] Ākāsagatapabbatarukkhagatā[22] sakuṇā bhassitvā paṭhaviŋ[23]

---

[1] B. °ppati°. [2] B. aṇā° °ppaṭi°.
[3] B. appaṭi°. [4] B. S. na āgato.
[5] B. dasahassi°; S. dasahassa°.
[6] C. patiga°; S. paṭiga°. [7] B. S. °bandhā.
[8] C. °baddhā. [9] C. apavāditā. [10] B. addu°.
[11] B. °malaŋ. [12] B. jaccapadhirasaddhaŋ.
[13] S. °jalānaŋ. [14] S. ela°.
[15] B. Videse pakkhandanāvā; S. Videsaŋ pakkhannā nāvā.
[16] B. S. °bhūma°. [17] B. S. *omit*.
[18] B. S. nippavattati. [19] C. madhusa°.
[20] S. mahāvātā. [21] S. vāyiŋsu.
[22] B. S. ākāsapabbata°. [23] B. pathavī.

gatā ahesuŋ. Cando ativiroci,[1] suriyo na unho na sītaḷo nimmalo[2] utusampanno ahosi. Devatā attano attano vimānadvāre ṭhatvā appoṭhanaseḷanacelukkhepâdīhi[3] mahākīḷaŋ[4] kīḷiŋsu. Cātuddīpikamahāmegho[5] vassi. Mahājanaŋ n' eva khudā[6] na pipāsā pīḷesi. Dvārakavāṭāni[7] sayam eva vivarīyiŋsu.[8] Pupphûpagaphalûpagā rukkhā pupphaphalāni gaṇhiŋsu. Dasasahassīlokadhātu[9] ekadhajamālā ahosî ti.

Tatrâ pi 'ssa[2] dasasahassīlokadhātukampo[10] sabbaññutañāṇapaṭilābhassa[11] pubbanimittaŋ, devatānaŋ ekacakkavāḷe sannipāto dhammacakkappavattanakāle ekappahārena[12] sannipatitvā dhammapaṭiggaṇhanassa[13] pubbanimittaŋ; paṭhamaŋ devatānaŋ paṭiggahaṇaŋ catunnaŋ rūpâvacarajjhānānaŋ paṭilābhassa pubbanimittaŋ, pacchā manussānaŋ paṭiggahaṇaŋ catunnaŋ arūpajjhānānaŋ[14] paṭilābhassa pubbanimittaŋ. Tantibaddhavīṇānaŋ[15] sayaŋ vajjanaŋ anupubbavihārapaṭilābhassa[16] pubbanimittaŋ, cammabaddhabherīnaŋ[17] vajjanaŋ mahatiyā dhammabheriyā anusāsanassa[18] pubbanimittaŋ, andubandhanâdīnaŋ[19] chedo asmimānasamucchedanassa[20] pubbanimittaŋ,[2] sabbarogavigamo[2] sabbakilesavigamassa[2] pubbanimittaŋ,[2] jaccandhānaŋ rūpadassanaŋ dibbacakkhupaṭilābhassa[21] pubbanimittaŋ, jaccabadhirānaŋ[22] saddasavanaŋ dibbasotadhātupaṭilābhassa[23] pub-

---

1 B. S. atirocati.
2 B. *omits.*
3 C. S. °sela°.
4 S. °kīḷikaŋ.
5 S. catuddisikamahā°.
6 B. S. khuddā.
7 S. °vātā.
8 B. S. vivariŋsu.
9 B. dasasahassi°; S. dasasahassa.
10 B. dasasahassi° kampā; S, dasasahassa°.
11 B. °ñāṇappa°.
12 B. ekapa°.
13 C. dhammapaṭigaṇ°; B. dhammappatiggaṇ°; S. °gahaṇassa.
14 S. arūpâvacarajjhā°.
15 B. S. tantibandha°.
16 B. °hārappaṭi°.
17 B. S. °bandha°.
18 B. °sāvanassa.
19 B. addu°.
20 B. S. °chedassa.
21 B. °cakkhuppaṭi°.
22 B. jaccapa°.
23 B. °dhātuppaṭi°.

banimittaŋ, pīṭhasappīnaŋ javasampadā catu-iddhipādâdhigamassa pubbanimittaŋ, jaḷānaŋ satipatiṭṭhānaŋ[1] catusatipaṭṭhānapaṭilābhassa[2] pubbanimittaŋ, videsapakkhannanāvānaŋ[3] supaṭṭanaŋ[4] sampāpuṇanaŋ[4] catupaṭisambhidâdigamassa pubbanimittaŋ. Ratanānaŋ sakatejobhāso[5] bhāsitattaŋ[5] yaŋ lokassa dhammobhāsaŋ dīpessati[6] tassa pubbanimittaŋ, verīnaŋ mettacittapaṭilābho[7] catubrahmavihārapaṭilābhassa[8] pubbanimittaŋ, Avīcimhi[9] agginibbānaŋ ekādasa-agginibbānassa pubbanimittaŋ, lokantarâloko avijjandhakāraŋ vidhamitvā ñāṇālokadassanassa pubbanimittaŋ, mahāsamuddassa madhuratā nibbānarasena ekarasabhāvassa pubbanimittaŋ, vātassa avāyanaŋ dvāsaṭṭhidiṭṭhigatabhindanassa pubbanimittaŋ, sakuṇānaŋ paṭhavīgamanaŋ mahājanassa ovādaŋ sutvā pāṇehi saraṇagamanassa pubbanimittaŋ. Candassa ativirocanaŋ bahujanakantatāya pubbanimittaŋ, suriyassa uṇhasītavivajjanaŋ[10] utusukhatāya[11] kāyikacetasikasukhuppattiyā pubbanimittaŋ, devatānaŋ vimānadvāresu appoṭhanâdīhi kīḷanaŋ Buddhabhāvaŋ patvā udānaŋ udānassa pubbanimittaŋ, catuddīpikamahāmeghassa[12] vassanaŋ mahato dhammameghavassassa[13] pubbanimittaŋ, khudāpīḷanassa[14] abhāvo kāyagatā sati-amatapaṭilābhassa[15] pubbanimittaŋ, pipāsāpīḷanassa[16] abhāvo vimuttisukhena sukhitabhāvassa pubbanimittaŋ. Dvārakavāṭānaŋ[17] sayam eva vivaraṇaŋ aṭṭhaṅgikamaggadvāravivaraṇassa pubbanimittaŋ, rukkhānaŋ pupphaphalagahaṇaŋ vimuttipupphehi pupphitassa ca sāmaññaphalabhārabharitā[18] bhāvassa[18] ca pubbanimittaŋ,[16] dasasahassī-

---

[1] S. sati-upaṭṭhānaŋ. [2] B. °ṭhānappaṭi°.
[3] B. °pakkhandanāvānaŋ. [4] B. S. supaṭṭasam°.
[5] B. sakatatejobhāsitattaŋ; S. *omits* bhāsitattaŋ.
[6] B. dassessati; S. dīpeti. [7] B. °cittappaṭi°.
[8] B. °hārappati°. [9] B. Avici°.
[10] C. °vivajjita-°; S. °vivajjana-°.
[11] C. S. °sukhatā. [12] S. cātuddīsi°.
[13] B. °vassanassa; S. dhammavegavassassa.
[14] B. S. khuddā°. [15] B. °amatappaṭi°. [16] C. *in brackets*.
[17] B. °vātānaŋ. [18] B. S. °bharitabhāvassa.

lokadhātuyā[1] ekadhajamālatā ariyadhajamālāmālitāya pubbanimittan ti veditabbaŋ."* Ayaŋ sambahulavāro nāma.

Ettha pañhe[2] pucchanti: Yadā Mahāpuriso paṭhaviyaŋ patiṭṭhahitvā uttarâbhimukho gantvā āsabhiŋ[3] vācaŋ[3] bhāsi,[4] tadā kiŋ paṭhaviyā gato udāhu ākāsena[5]? Dissamāno gato udāhu adissamāno? Acelako[6] gato udāhu alaṅkatapaṭiyatto[7]? Daharo hutvā gato udāhu mahallako? Pacchâpi kiŋ tādiso va ahosi udāhu pana[8] bāladārako ti? Ayaŋ pana pañho heṭṭhā[9] lohapāsāde saṅghasannipāte[10] Tipiṭaka-Cūḷâbhayattherena[11] vissajjito[12] va,[13] thero kir' ettha niyatapubbakatakamma[14]-issaranimmānavādavasena taŋ[15] bahuŋ[16] vatvā avasāne evaŋ vyākāsi[17]: Mahāpuriso paṭhaviyaŋ gato, mahājanassa pana ākāsena[18] gacchanto viya ahosi. Dissamāno gato, mahājanassa pana adissamāno viya ahosi. Acelako[6] gato, mahājanassa pana alaṅkatapaṭiyatto[19] viya[20] upaṭṭhāsi. Daharo va gato, mahājanassa pana soḷasavassuddesiko viya ahosi. Pacchā pana bālā[21] dārako[21] va ahosi na tādiso ti. Evaŋ vutte parisā c' assa Buddhena viya hutvā: bho therena pañho kathito ti attamanā ahosi, lokantarikavāro[22] vuttanayo eva.

[124[11]] *Viditā* ti pākaṭā hutvā. Yathā hi sāvakā nahānamukhadhovanakhādanapivanâdikāle[23] anokāsagate

---

* *To here from* †, p. 183=DA. II. 437-442.

---

[1] B. dasasahassi°; S. dasasahassa. [2] B. S. pañhaŋ.
[3] B. asabhivācaŋ; S. āsabhivācaŋ. [4] B. S. bhāsati.
[5] S. ākāse. [6] B. aceḷako.
[7] B. °katappaṭi°. [8] B. puna.
[9] B. *omits.* [10] S. sannipāte.
[11] C. tipeṭaka°; S. °-Cullabhaya°. [12] B. S. visajjito.
[13] S. *omits.* [14] B. niyatipub°; S. niyatapubbe.
[15] B. S. tan taŋ. [16] S. bahulaŋ.
[17] B. S. byā°. [18] B. S. ākāse.
[19] B. °katappaṭi°. [20] B. S. va.
[21] B. S. bāladārako.
[22] B. lokuttarikavāro. [23] B. nhāna°.

atīte[1] saṅkhāre[1] nippadese sammasituŋ na sakkonti. Okāsapatte[2] okāsapattam[3] eva[4] sammasanti na evaŋ Buddhā. Buddhā hi sattadivasabbhantare[5] vavatthitasaṅkhāre[6] ādito paṭṭhāya sammasitvā tilakkhaṇaŋ āropetvā va[7] vissajjenti.[8] Tesaŋ avipassitadhammo[9] nāma n' atthi, tasmā viditâ ti āha. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Acchariyabbhutadhammasuttaŋ[10] *tatiyaŋ.*

124.

[Bakkulasuttavaṇṇanā]

[124[24]] *Evam me sutan* ti Bakkulasuttaŋ.[11]

[124[24]] Tattha *Bakkulo*[11*] ti yathā dvāvīsati dvattiŋsâ ti ādimhi vattabbe bāvīsati battiŋsâ[12] ti ādīni vuccanti. Evam eva dvakkulo[13] ti[14] dvikkulo[15] ti vā[14] vattabbe Bakkulo[11] ti vuttaŋ.[16] Tassa hi therassa dve kulāni ahesuŋ. So kira devalokato[17] cavitvā Kosambinagare[18] nāma seṭṭhikule[19] nibbatto, tam enaŋ pañcame divase sīsaŋ nahāpetvā[20] Gaṅgākīḷam akaŋsu, dhātiyā[21] dārakaŋ udake nimujjanumujjanavasena[22] kīḷāpentiyā[23] eko maccho dārakaŋ disvā: bhakkho me ayan ti maññamāno mukhaŋ vivaritvā upagato. Dhātī[24]

* *Cf.* AA. I. 304 *ff.*; Thag. CLXXII.; and *Pss. Brethren*, 159 *f.*

1 B. S. atītasaṅkhāre.
2 S. okāsappatte.
3 B. S. *omit.*
4 B. S. yeva.
5 B. °divabhantare.
6 S. pavatth°.
7 B. (va).
8 S. visajjenti.
9 B. avipahita°.
10 C. Acchariyabahutasuttaŋ; B. Acchariyabbhutasuttaŋ; S. Acchariyabbhūtavaṇṇanā niṭṭhitā.
11 B. Bākul°.
12 B. bāt°.
13 B. *omits*; S. dvik°.
14 B. *omits.*
15 S. dvak°.
16 C. vutto.
17 B. S. °lokā.
18 S. Kosambīna°.
19 B. S. mahāseṭṭhi°.
20 B. nhāp°.
21 B. dhātisu.
22 B. nimujjanummu°; S. nimmujjanummu°.
23 B. °pentīsu.
24 B. dhātiyo.

dārakaŋ chaḍḍetvā palātā maccho taŋ gili, puññavā satto dukkhaŋ na pāpuṇi sayanagabbhaŋ pavisitvā nipanno viya ahosi. Maccho dārakassa tejena tattaphālaŋ[1] gilitvā ḍayhamāno[2] viya vegena tiŋsayojanamattaŋ[3] gantvā Bārāṇasinagaravāsino macchabandhassa jālaŋ pāvisi, mahāmacchā nāma jāle[4] bandhā[4] pahariyamānā[4] maranti. Ayaŋ pana dārakassa tejena jālato nīhaṭamatto[5] va mato, macchabandhā ca mahantaŋ mahantaŋ[6] macchaŋ labhitvā phāletvā vikkiṇanti. Taŋ pana dārakassa ānubhāvena aphāletvā sakalam eva kājena haritvā sahassena demâ[7] ti vadantā nagare vicariŋsu; koci na gaṇhāti[8]? Tasmiŋ pana nagare aputtakaŋ asītikoṭivibhavaŋ seṭṭhikulaŋ atthi. Tassa dvāramūlaŋ patvā: kiŋ gahetvā dethâ? ti vuttā. Kahāpaṇan ti āhaŋsu. Tehi kahāpaṇaŋ datvā gahito. Seṭṭhibhariyā[9] aññesu divasesu macche na kelāyati.[10] Taŋ divasaŋ pana macchaŋ phalake ṭhapetvā sayam eva phālesi, macchañ ca nāma kucchito phālenti. Sā pana piṭṭhito phālentī[11] macchakucchiyaŋ suvaṇṇavaṇṇaŋ dārakaŋ disvā: macchakucchiyaŋ me putto laddho ti[12] naditvā dārakaŋ ādāya sāmikassa santikaŋ agamāsi. Seṭṭhi[13] tāvadeva bheriŋ carāpetvā[14] dārakaŋ ādāya rañño santikaŋ gantvā: macchakucchiyam me deva dārako laddho kiŋ karomî? ti āha. Puññavā esa yo macchakucchiyaŋ arogo vasi, posehi nan ti. Assosi kho itaraŋ kulaŋ Bārāṇasiyaŋ[15] kira ekaŋ seṭṭhikulaŋ macchakucchiyaŋ dārakaŋ labhī[15] ti. Te tattha agamaŋsu. Ath' assa mātā dārakaŋ alaṅkaritvā kīḷāyamānaŋ[16] disvā[17]: manāpo vat'

---

[1] B. tattakapallaŋ; S. tattakapālaŋ.
[2] B. duyh°; S. dayh°.
[3] C. °yojanamaggaŋ; B. tiyoja°; B. S. *add* pi.
[4] C. māriyamānā; B. jālabandhapahari°; S. tariyamānā.
[5] B. nihata°; S. nīhata°.
[6] B. *omits.*
[7] B. S. dethâ.
[8] B. S. gaṇhati.
[9] B. S. *add* pi.
[10] S. keḷā°.
[11] B. phāleti.
[12] B. S. *add* nādaŋ.
[13] S. seṭṭhī.
[14] S. cārā°.
[15] " ". *So* B.
[16] B. kīḷāpiyamānaŋ.
[17] B. *adds* va; S. *adds* na.

âyaŋ dārako ti gahetvā[1] pakatiŋ[2] ācikkhi. Itarā: mayhaŋ putto ti[3] āha. Kahaŋ te laddho ti? Macchakucchiyan ti. No tuyhaŋ putto, mayhaŋ putto ti. Kahaŋ te laddho ti? Mayā dasamāse kucchiyā dhārito atha naŋ nadiyā kīḷāpiyamānaŋ maccho gilî ti. Tuyhaŋ putto aññena macchena gilito bhavissati. Ayaŋ pana mayā macchakucchiyaŋ laddho ti. Ubho pi rājakulaŋ agamaŋsu. Rājā āha[4]: Ayaŋ dasamāse kucchiyā dhāritattā amātā kātuŋ na sakkā, macchaŋ gaṇhantā pi vikkayakanâdīni[5] bahi katvā gaṇhantā nāma n' atthî ti macchakucchiyaŋ laddhattā ayam pi amātā[6] kātuŋ na sakkā. Dārako ubhinnam pi kulānaŋ dāyādo hotu[7] ubho pi naŋ jaggathâ ti. Ubho pi[4] jaggiŋsu. Viññūtaŋ pattassa dvīsu pi nagaresu pāsāde[8] kāretvā nāṭakāni paccupaṭṭhāpesuŋ. Ek'[4] ekasmiŋ nagare cattāro cattāro[4] māse vasati. Ekasmiŋ nagare cattāro[9] māse vutthassa[10] saṅghāṭanāvāya maṇḍapaŋ kāretvā tattha naŋ saddhiŋ nāṭakāhi[11] āropenti. So sampattiŋ anubhavamāno itaraŋ nagaraŋ gacchati. Tan nagaravāsino[12] nāṭakāni upaḍḍhamaggaŋ agamaŋsu.[13] Te paccuggantvā taŋ parivāretvā attano pāsādaŋ nayanti. Itarāni nāṭakāni nivattitvā attano nagaram eva gacchanti. Tattha cattāro māse vasitvā[14] ten' eva niyāmena puna itaraŋ nagaraŋ gacchati. Evam assa sampattiŋ anubhavantassa asītivassāni paripuṇṇāni. Atha kho[15] Bhagavā cārikaŋ caramāno Bārāṇasiŋ patto,[16] so Bhagavato santike dhammaŋ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajito[17] pabbajitvā sattâham eva puthujjano[18] ahosi. Aṭṭhame pana[19]

---

1 B. gantvā.
2 B. S. pavattiŋ.
3 B. *adds* ādim.
4 B. *omits*.
5 C. vakkaya°; V. vikkayakīṇâdīni; S. vikkayâdīni.
6 C. amatā.
7 C. hoti.
8 B. S. pāsādaŋ.
9 B. *adds* cattāro.
10 C. *brackets to* māse *below*.
11 S. nāṭakehi.
12 B. °vāsī.
13 B. āga°.
14 B. *adds* (ten' eva).
15 B. S. *omit*.
16 S. sampatto.
17 S. *omits*.
18 B. saraṇo.
19 B. *adds* anulomaphalaŋ, *and omits* so.

so saha paṭisambhidāhi arahattaŋ pāpuṇî[1] ti.[1] Evam assa dve kulāni ahesuŋ.[2] Tasmā Bakkulo[3] ti saṅkhaŋ agamāsî ti.

[124[26]] *Purāṇagihisahāyo*[4] ti pubbe gihisāle sahāyo. Ayam pi dīghâyuko va theraŋ pabbajitaŋ passituŋ gacchanto asītime vasse gato.

[125[8]] *Methuno dhammo* ti bālo naggasamaṇo[5] bālapucchaŋ pucchati na sāsanavacanaŋ.[6] Idāni therena dinnanaye ṭhito: *imehi pana te* ti pucchi.

[125[18]] *Yaŋ p' âyasmâ* ti ādīni padāni sabbavāresu dhammasaṅgāhakattherehi niyametvā ṭhapitāni. Tattha saññā uppannamattā va vitakko kammapathabhedako ti. Thero pan' âha: kasmā visuŋ karotha? ubhayam p' etaŋ[7] kammapathabhedakam evâ ti.

[126[1]] *Gahapaticīvaran* ti vassâvāsikacīvaraŋ.[8]

[126[4]] *Satthenâ* ti pipphalikena.[9]

[126[6]] *Sūciyâ* ti sūciŋ gahetvā sibbitabhāvaŋ na sarāmî ti attho.

[126[10]] *Kaṭhine*[10] *cīvaran* ti kaṭhinacīvaraŋ.[10] Kaṭhinacīvaram[10] pi hi vassâvāsikagatikam eva, tasmā tattha *sibbitā*[11] . . . *pe*[12] . . . *nâbhijānāmî* ti āha. Ettakaŋ pan' assa kālaŋ gahapaticīvaraŋ asādiyantassa chindanasibbanâdīni akarontassa kuto cīvaraŋ uppajjati.[13] Dvīhi nagarehi thero hi mahāyasassī. Tassa puttadhītaro nattupanattukā[14] sukhumasāṭakehi[15] cīvarāni kāretvā[16] rajāpetvā samugge pakkhipitvā pahinanti.[17] Therassa nahānakāle[18] nahānakoṭṭhake[18] ṭhapenti. Thero tāni nivāseti c' eva pārupati[19] ca. Purā-

---

[1] S. pāpuṇi.
[2] B. *omits.*
[3] B. Bākulo.
[4] *Text* °gihī°.
[5] B. S. °samaṇako.
[6] C. °nāvacaraŋ.
[7] S. etaŋ.
[8] B. °vāsikaŋ cīvaraŋ.
[9] B. pippalakena.
[10] B. kath°.
[11] S. sibbetā.
[12] C. *omits.*
[13] B. uppajjatî ti.
[14] B. S. nattapanattakā.
[15] S. sukhumasukhumasāṭakehi.
[16] B. kāritvā.
[17] B. S. pahiṇanti.
[18] B. nhāna°.
[19] B. pārupeti.

ṇacīvarāni sampattapabbajitānaŋ[1] dīyanti.[2] Thero tāni nivāsetvā pārupitvā[3] navakammaŋ na karoti, kiñci āyuhanakammaŋ n' atthi, phalasamāpattiŋ appetvā[4] nisīdati. Catusu māsesu pattesu lomāni[5] kiliṭṭhāni[5] honti. Ath' assa puna ten' eva niyāmena pahinitvā[6] denti. Aḍḍhamāse aḍḍhamāse parivattatī[7] ti pi[8] vadanti yeva. Anacchariyañ c' etaŋ therassa mahāpuññassa mahâbhiññassa[9] sahasahassakappe pūritapāramissa Asokadhammarañño hi[10] kulûpago[11] nigrodhathero[12] divasassa nikkattuŋ cīvaraŋ parivattesi.[13] Tassa hi ticīvaraŋ hatthikkhandhe ṭhapetvā pañcahi[14] gandhammaṇasatehi[15] pañcahi ca[16] mālāsamuggasatehi[17] saddhiŋ pāto va āhariyittha tathā divā c' eva sāyañ ca. Rājā kira divasassa nikkhattuŋ sāṭake parivattento: therassa cīvaraŋ nītan ti pucchitvā: āma nītan ti sutvā va parivatteti. Thero pi na bhaṇḍikaŋ bandhitvā ṭhapesi. Sampattasabrahmacārīnaŋ adāsi. Tadā kira •Jambudīpe[18] bhikkhusaṅghassa yebhuyyena Nigrodhass' eva santakaŋ cīvaram[19] ahosi.

[126[14]] *Aho vata maŋ koci nimanteyyâ* ti, kiŋ pana cittassa anuppādanaŋ bhāriyaŋ uppannassa pahānan ti cittaŋ nāma lahuparivattaŋ,[20] tasmā[21] anuppādanaŋ bhāriyaŋ uppannaŋ[22] pahānam[22] pi bhāriyam eva.

[126[16]] *Antaraghare* ti Mahāsakuludāyisutte* indakhīlato

* M. Sutta 77; *cf*. MA. III. 240.

[1] B. sabbattha pabba°. [2] B. deti; S. diyyanti.
[3] B. S. pārupetvā; B. *adds* ca.
[4] B. *repeats*. [5] B. S. lomakili°.
[6] B. pahiṇitvā. [7] C. parivattetî.
[8] B. *omits*. [9] B. mahāvīriyassa.
[10] B. S. *omit*. [11] B. S. kulûpako.
[12] B. S. nigrodhatthero. [13] B. °vatteti.
[14] B. *adds* ca.
[15] B. gandhasamuggasatehi; S. gandhaŋ baṇasatehi.
[16] S. *omits*. [17] S. *adds* gandhasamuggasatehi ca.
[18] S. sakala-Jambu°. [19] S. *adds* paccayaŋ.
[20] B. S. lahukapari°. [21] S. tassā.
[22] B. ussannassa pahānaŋ; S. uppannappahānaŋ.

paṭṭhāya antaragharaŋ nāma; idha nimbôdakapatanaṭṭhānato[1] paṭṭhāya[2] adhippetaŋ. Kuto pan' assa bhikkhā upajjitthâ ti thero dvīsu nagaresu abhiññāto gehadvāraŋ gatass'[3] eva[3] pattaŋ gahetvā nānā[4]-rasabhojanassa[4] pūretvā denti. So laddhaṭṭhānato nivattati. Bhattakiccakaraṇaṭṭhānaŋ pan' assa nibaddham[5] eva ahosi.

[126[17]] *Anuvyañjanaso*[6] ti therena kira rūpe *nimittaŋ* gahetvā mātugāmo na olokitapubbo.

[126[18]] *Mātugāmassa dhamman* ti mātugāmassa chappañcavācāhi[7] dhammaŋ desituŋ[8] vaṭṭati pañhaŋ puṭṭhena gāthāsahassam pi vattuŋ[9] vaṭṭati yeva. Thero pana kappiyam ev'[10] etaŋ[10] na akāsi, yebhuyyena hi kulûpagatherānam[11] etaŋ taŋ[2] kammaŋ hoti.

[126[19]] *Bhikkhunûpassayan* ti bhikkhunī[12]-upassayaŋ; taŋ[2] pana[2] gilānapucchakena gantuŋ vaṭṭati. Thero pana kappiyam eva na akāsi. Es'[13] eva[13] nayo sabbattha.

[126[29]] *Cuṇṇenâ* ti Kosambacuṇṇâdinā.[14]

[126[29]] *Gattaparikamme*[15] ti sarīrasambāhanakamme.

[127[1]] *Vyāpajjitâ*[16] ti payojayitā.

[127[2]] *Gaddûhanamattan*[17] ti gāvitthane[18] gahetvā ekakhīrabindu[19] dūhanakālamattam pi.* Kena pana[20] kāraṇena thero nirābādho ahosi? Padumuttare kira Bhagavati sata-

---

* *Cf.* SA. II. 224.

1 B. nippodakapatanaṭṭhānaŋ.
2 B. *omits.*
3 B. S. āgatass' ev' assa.
4 S. nānaggarasa°.
5 B. nibandham.
6 *Text,* B. S. anubya°.
7 B. chapañca°.
8 B. desetuŋ.
9 S. *adds* pi.
10 B. eva; S. akappiyam eva.
11 B. kulûpaka°; S. °gattherānam.
12 B. bhikkhuni-°.
13 S. esa.
14 S. kosambha°.
15 S. tattha parikamme.
16 B. S. vicāritâ.
17 S. gaddûhana°.
18 B. gāviŋ thane; S. gāvī thane.
19 B. S. ekaŋ khīrabinduŋ.
20 B. *in brackets.*

sahassabhikkhuparivāre cārikaŋ caramāne Himavati visarukkhā pupphiŋsu. Bhikkhusatasahassassa[1] pi tiṇapupphikarogo uppajjati. Thero tasmiŋ samaye iddhimā tāpaso hoti. So[2] ākāsena[3] gacchanto bhikkhusaṅghaŋ disvā otaritvā rogaŋ pucchitvā Himavantato osadhaŋ āharitvā adāsi. Upasiṅghamatten'[4] eva rogo vûpasami.[5] Kassapasammāsambuddhakāle pi paṭhamavappadivase vappaŋ ṭhapetvā bhikkhusaṅghassa paribhogaŋ aggisālañ c' eva vaccakuṭiñ ca kāretvā bhikkhusaṅghassa bhesajjaŋ[6] vaṭṭaŋ[6] nibandhi.[7] Iminā kammena nirābādho ahosi. Ukkaṭṭhanesajjiko pan' esa ukkaṭṭhâraññako ca; tasmā nâbhijānāmi *apassenakaŋ*[8] *apassetâ*[8] ti ādim āha.

[127[7]] *Saraṇo*[9] ti sakileso.

[127[8]] *Aññā udapādî* ti anupasampannassa aññā[10] vyākātuŋ[11] na vaṭṭati.[12] Thero: kasmā vyākāsi[11]? Na thero ahaŋ arahâ[13] ti āha. Aññā udapādî ti pan' āha. Api ca thero arahâ ti pākaṭo tasmā evam āha.

[127[14]] *Pabbajjan* ti thero sayaŋ n' eva pabbājeti na upasampādeti. Aññehi pana bhikkhūhi evaŋ kārāpesi.

[127[24]] *Apāpuraṇaŋ ādāyâ* ti kuñcikaŋ gahetvā.

[128[2]] *Nisinnako*[14] *parinibbāyî* ti ahaŋ dharamāno pi na aññassa bhikkhussa bhāro ahosi. Parinibbutassa pi me sarīraŋ bhikkhusaṅghassa palibodho mā ahosî ti tejodhātuŋ samāpajjitvā parinibbāyi. Sarīrato jālā uṭṭhahi,[15] chavimaŋsalohitaŋ sappi viya jhāyamānaŋ parikkhayaŋ gataŋ

[1] B. S. °sahassānam.
[2] B. *omits*. [3] C. akāsena.
[4] C. °mattam; S. upaghiŋ sanamatten'.
[5] B. S. vûpasami.
[6] B. S. bhessajjavattaŋ.
[7] B. S. nibandhaŋ.
[8] B. apaseni kaŋ apassayitâ; S. apassayitâ.
[9] *Text* saṇo. [10] B. S. aññaŋ.
[11] B. S. byā°. [12] S. vaṭṭatî ti.
[13] B. arahatâ.
[14] B. S. *add* va. [15] B. uṭṭhahati.

sumanamakulasodisā dhātuyo va avasissiŋsu.[1] Sesaŋ sabbattha pākaṭam eva. Idaŋ pana suttaŋ dutiyasaṅgahe saṅgahītan[2] ti.

Bakkulasuttaŋ catutthaŋ.

125.

[Dantabhūmisuttavaṇṇanā]

[128[6]] *Evam me sutan* ti Dantabhūmisuttaŋ.

[128[8]] Tattha *Araññakuṭikāyan*[3] ti tass' eva Veḷuvanassa ekasmiŋ vivittaṭṭhāne padhāna-kammikānaŋ bhikkhūnaŋ atthāya katasenāsane.

[128[9]] *Rājakumāro* ti Bimbisārassa putto orasako.

[128[16]] *Phuseyyâ* ti labheyya.

[128[17]] *Ekaggatan* ti evaŋ paṭipanno samāpattiŋ nāma labhati, jhānaŋ nāma labhatî ti: idaŋ mayā sutan ti vadati.

[128[27]] "*Kilamatho* ti kāyakilamatho.

[128[27]] *Vihesâ* ti[4] svevakilamatho vutto."*

[129[7]] *Yathāsake tiṭṭheyyāsî* ti attano ajānanakoṭṭhāse yeva tiṭṭheyyāsî[5] ti.[5]

[129[9]] *Desetî*[6] ti cittekaggataŋ nāma evaŋ labhati, samāpattiŋ evaŋ nibbattetî ti, appanā upacāraŋ pāpetvā ekaŋ[7] kasiṇaparikammaŋ kathesi.

[129[22]] *Pavedetvâ* ti pakāsetvā.

[129[30]] *Nekkhammena*[8] *ñātabban* ti kāmato nissaṭaguṇena ñātabbaŋ. Kāmato nissaṭaguṇe ṭhitena puggalena[9] ekaggaŋ nāma jānitabban ti adhippāyen'[10] etaŋ[10] vuttaŋ. Sesāni tass' eva vevacanāni.

---

* *Cf.* SA. I. 196=MA. II. 175.

---

[1] B. avasesiŋsu; S. avasiŋsu.
[2] B. saṅgitaŋ; S. saṅgahitan.
[3] S. āraññaº.
[4] S. *adds* pi.
[5] B. ºyâsi.
[6] *Text*, S. desesi.
[7] B. eka; S. evaŋ.
[8] B. nikkhº.
[9] S. puggale.
[10] S. ºpāyena taŋ.

[129[33]] *Kāme paribhuñjanto* ti duvidhe pi kāme* bhuñjamano.[1]

[130[4]] *Hatthi-dammā vā assadammā vā godammā vâ* ti ettha adantahatthidammâdayo viya cittekagga[2]-rahitā puggalā daṭṭhabbā. Dantahatthidammâdayo viya cittekagga[2]-sampannā, yathā adantahatthidammâdayo kuṭâkāraŋ[3] akatvā dhuraŋ achaḍḍetvā dantagamanaŋ vā gantuŋ dantehi vā pattabbaŋ[4] bhūmiŋ[4] pāpuṇituŋ na sakkonti. Evam eva cittekagga[2]-rahitā sampannacittekaggehi[5] nibbattitaguṇaŋ vā nibbattetuŋ pattabbaŋ[6] bhūmiŋ[6] vā[7] pāpuṇituŋ[8] na sakkonti.

[130[25]] *Hatthavilaṅghakenâ* ti hatthena hatthaŋ gahetvā.

[131[18]] *Daṭṭheyyan*[9] ti passitabbayuttakaŋ.

[131[20]] *Āvaṭo*[10] ti āvarito.[11]

[131[20]] *Nivuṭo* ti nivārito.

[131[20]] *Ovuṭo*[12] ti onaddho.[13]

[132[2]] *Nāgavanikan* ti Hatthipadôpame† nāgavanacarako puriso nāgavaniko ti vutto. Idha hatthisikkhāya kusalo hatthiŋ[14] gahetuŋ samattho.

[132[4]] *Atipassitvâ* ti disvā.

[132[10]] *Etagedhâ*[15] ti etasmiŋ pavatte[16] gedhā.[16]

[132[17]] *Sarasaṅkappānan* ti vacanasaṅkappānaŋ.[17]

[132[20]] *Manussakantesu sīlesu samādapanāyâ* ti ettha[18] yathā[19] rāgo itthipurisehi[20] kumārakakumārikāhi[21] soṇḍā-

* *See* Nd. II. 202. † M. Sutta, 27; *cf*. MA. II. 197.

[1] S. paribhu°.
[2] S. cittekaggatā.
[3] S. kuṭâgāraŋ.
[4] S. pattabbabhūmiŋ.
[5] B. sannacitte°.
[6] B. *omits*; S. pattabhūmiŋ.
[7] B. *omits*.
[8] B. *adds* vā.
[9] B. S. diṭṭh°.
[10] S. āvuṭo.
[11] S. āvārito.
[12] S. ophuṭo.
[13] B. onaddo.
[14] S. hatthī.
[15] B. ettha gedhā vâ; S. ettha gedhâ.
[16] B. S. pavattagedhā.
[17] B. bācana°; S. dhāvana°.
[18] S. vatvā.
[19] B. yadā.
[20] S. itthī°.
[21] B. S. kumārakumā°.

disu gahetvā upakīḷayamāno[1] vikāraŋ na karoti sukkāyati tadānena[2] manussakantāni sīlāni samādiṇṇāni[3] nāma honti.

[132[32]] *Pemanīyâ*[4] ti tāta rājā te pasanno maṅgalahatthiṭṭhāne[5] ṭhapessati rājârahāni bhojanâdīni labhissatî ti evarūpī nāgehi piyāyitabbakathā.[6]

[133[2]] *Sussusatî* ti taŋ pemanīyakathaŋ[7] sotukāmo hoti.

[133[3]] *Tiṇaghāsôdakan* ti tiṇaghāsañ[8] c' eva udakañ ca. Tiṇaghāsan[9] ti[9] ghāsitabbaŋ[9] tiṇaŋ khāditabban ti attho.

[133[27]] *Paṇavo*[10] ti deṇḍimo[11] sabbavaṅkadosanihitaninnitakasāvo ti nihitasabbavaṅkadoso[12] c' eva apanītakasāvo ca.

[133[29]] *Aṅgan t' eva saṅkhaŋ*[13] *gacchatî* ti aṅgasamo hoti.

[136[16]] *Gehasitasīlānan* ti pañcakāmaguṇanissitasīlānaŋ.

[136[18]] *Ñāyassâ* ti aṭṭhaṅgikamaggassa.

[137[7]] *Adantamaraṇaŋ mahallako rañño nāgo*[14] *kālakato* ti rañño mahallako nāgo adantamaraṇaŋ mato kālakato ti[15] adantamaraṇaŋ[16] kālakiriyaŋ[16] kiriyati[17]; ayam ettha attho. Esa nayo sabbattha. Sesaŋ[18] uttānam evâ ti.

Dantabhūmisuttaŋ pañcamaŋ.

126.

[Bhūmijasuttavaṇṇanā]

[138[1]] *Evam me sutan* ti Bhūmijasuttaŋ.

[138[6]] Tattha *Bhūmijo* ti ayaŋ thero Jayasenarājakumārassa mātulo.

[138[14]] *Āsañ ca anāsañ câ* ti kālena āsaŋ kālena anāsaŋ.

---

1 B. S. upakeḷa°. 2 S. tathānena.
3 C. °diṇṇāni. 4 B. pemaniyâ. 5 S. *adds* va.
6 B. piyāyitabbā kathā. 7 B. pemaniya°.
8 B. tiṇasaṅkhātaŋ ghāsañ. 9 B. tiṇaghāsitabbaŋ.
10 S. paṇḍavo. 11 B. diṇḍimo.
12 S. nihitavaṅkadoso. 13 S. saṅkhyaŋ.
14 S. *adds* mato. 15 B. hoti.
16 C. S. °maraṇa-kāla°; B. S. *add* nāma.
17 C. kirīyati; S. karî ti. 18 S. *adds* sabbattha.

[139[13]] *Saken' eva*[1] *thālipākenâ* ti pakatipavattā[2] bhikkhāpavattā[3] ca[4] attano niṭṭhitabhattato[5] pi bhattena parivisi. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Bhūmijasuttaŋ chaṭṭhaŋ.

127.

[Anuruddhasuttavaṇṇanā]

[144[24]] *Evam me sutan* ti Anuruddhasuttaŋ.

[145[28]] Tattha *evam āhaŋsû* ti tassa upāsakassa aphāsukakālo ahosi. Tadā *upasaṅkamitvā evam āhaŋsu.*

[146[3]] *Apaṇṇakan* ti avirādhitaŋ.

[146[7]] *Ekatthâ*[6] ti *appamāṇâ* ti vā *mahaggatâ* ti vā jhānaŋ eva cittekaggatā yeva.

[146[21]] *Evaŋ vuccatî* ti imaŋ[7] sandhāya evam āha.

[146[23]] *Yāvatā ekaŋ rukkhamūlaŋ mahaggatan ti pharitvā adhimuccitvā viharatî* ti ekarukkhamūlapamāṇaṭṭhānaŋ[8] kasiṇanimittena ottharitvā tasmiŋ kasiṇanimitte mahaggatajjhānaŋ pharitvā adhimuccitvā viharati. *Mahaggatan* ti pan' assa ābhogo n' atthi kevalaŋ mahaggatajjhānappavattivasen'[9] etaŋ[9] vuttaŋ; esa nayo sabbattha.

[147[11]] *Iminā kho etaŋ gahapati pariyāyenâ* ti iminā kāraṇena.

Ettha hi appamāṇâ ti vuttānaŋ brahmavihārānaŋ nimittaŋ na vaḍḍhati[10] ugghāṭanaŋ na jāyati tāni ca[11] jhānāni abhiññānaŋ vā nirodhassa vā pādakāni na honti. Vipassanāpādakāni pana vaṭṭapādakāni[12] bhavokkamanāni ca honti.

Mahaggatâ ti vuttānaŋ pana kasiṇajjhānānaŋ nimittaŋ vaḍḍhati[13] ugghātaṇaŋ jāyati samatikkamo hoti.[14] Abhiññā-

---

[1] C. B. sakena. [2] S. °pavattāya.
[3] S. bhikkhāya. [4] S. *omits*.
[5] B. niṭṭhabhattuto. [6] B. ekatthâ.
[7] B. S. idaŋ. [8] B. ekaŋ rukk°; S. °mūlaŋ pamā°.
[9] B. °jhānapavattivasena pan' etaŋ.
[10] S. vaṭṭati. [11] B. *omits*.
[12] S. *adds* ca. [13] B. °kamā. [14] B. honti.

pādakāni nirodhapādakāni ca[1] vaṭṭapādakāni bhavokkamanāni[2] honti.

[147[12]] Evam *ime*[3] *dhammā nānatthā*[4] appamāṇā mahaggatâ ti evaŋ nānā vyañjanā.[5] Idāni mahaggata[6]-samāpattito nīharitvā bhavûpapattikāraṇaŋ dassento: *Catasso kho imâ* ti ādim āha.

[147[15]] *Parittâbhâ* ti pharitvā jānantassa ayam ābhogo atthi. Parittâbhesu pana devesu nibbattikāraṇaŋ jhānaŋ bhāvento evaŋ vutto. Esa nayo sabbattha. Parittâbhā siyā *saṅkiliṭṭhâbhā* honti siyā, *parisuddhâbhā* appamāṇâbhâ pi[1], siyā saṅkiliṭṭhâbhā honti siyā parisuddhâbhā. Kathaŋ? Suppamatte vā sarāvamatte vā. Kasiṇe parikammaŋ katvā[7] samāpattiŋ nibbattetvā pañcah' ākārehi āciṇṇavasibhāvo paccanīkadhammānaŋ suṭṭhu aparisodhitattā. Dubbalam eva samāpattiŋ vaḷañjetvā[8] apaguṇajjhāne[9] ṭhito kālaŋ katvā parittâbhesu nibbattati. Vaṇṇo pi 'ssa[10] paritto c' eva hoti saṅkiliṭṭho ca. Pañcahi pan' ākārehi āciṇṇavasībhāvo paccanīkadhammānaŋ suṭṭhu parisodhitattā. Suvisuddhaŋ samāpattiŋ vaḷañjetvā[8] paguṇajjhāne ṭhito kālaŋ katvā parittâbhesu nibbattati. Vaṇṇo pan' assa paritto hi[11] kho[11] hoti, parisuddho pana[12] khayati.[12] Evaŋ parittâbhā siyā saṅkiliṭṭhâbhā honti siyā parisuddhâbhā. Kasiṇe pana vipulaparikammaŋ[13] katvā samāpattiŋ nibbattetvā pañcah' ākārehi[14] āciṇṇavasībhāvo ti; sabbaŋ purimasadisam eva veditabbaŋ. Evaŋ appamāṇâbhā siyā saṅkiliṭṭhâbhā honti siyā parisuddhâbhâ ti.

[147[28]] *Vaṇṇanānattan* ti sarīravaṇṇassa nānattaŋ.

[147[29]] *No ca ābhānānattan* ti āloke[15] nānattaŋ[15] na *paññāyati*.[16]

[1] B. S. *omit*. [2] C. °makāni; B. S. *add* ca.
[3] B. pi 'me. [4] B. nānatthā; S. nānattā.
[5] B. S. byañ°; B. *adds* ca. [6] S. °gatā.
[7] S. *adds* parittābhe.
[8] B. vaḷañjitvā; S. valañjitvā.
[9] B. appa°. [10] B. S. pan' assa. [11] B. S. c' eva.
[12] B. S. *substitute* ca. [13] S. vipule pari°.
[14] B. pañcahārehi. [15] S. ālokanā°. [16] S. °yatî ti.

[147[31]] *Accinānattaŋ*[1] ti dīgharassa-aṇuthūlavasena accinānattaŋ.[1]

[148[12]] *Yattha yatthâ* ti uyyānavimānakapparukkhanadītīrapokkharaṇītīresu yattha yattha.

[148[13]] *Abhinivisantî*[2] ti vasanti.

[148[14]] *Abhiramantî* ti ramanti na ukkaṇṭhanti.

[148[15]] *Kājenâ* ti yāgubhattatelaphāṇitamacchamaŋsakājesu yena kenaci kājena. Kācenâ ti pi pāṭho; ayam ev'[3] attho.[3]

[148[16]] *Piṭakenâ* ti pacchiyā.

[148[18]] *Tattha tatth' evâ* ti sappimadhuphāṇitâdīnaŋ sulabhatthānato loṇamacchâdīnaŋ[4] ussannaṭṭhānan ti[5] *tā*[6] pubbe *amhākaŋ* vasanaṭṭhānaŋ phāsukaŋ tattha vasimha.[7] Idha loṇavāto[8] bādhati phūtimacchagandho[9] sīsarogaŋ uppādetî ti. Evaŋ cittaŋ anuppādetvā tattha tatth' eva ramanti.

[148[26]] *Ābhâ* ti ābhāsampannā.

[148[28]] *Tadaṅgenâ* ti tassā bhavupapattiyā aṅgena; bhavupapattikāraṇenâ ti attho.

[151[4]] Idāni taŋ kāraṇaŋ pucchanto *ko nu kho bhante* ti ādim āha: *kāyaduṭṭhullan* ti kāyâlasiyābhāvo.

[151[10]] *Jhāyato* ti jalato.

[152[15]] *Dīgharattaŋ kho*[10] *me* ti thero kira pāramiyo pūrento isipabbajjaŋ pabbajitvā samāpattiŋ nibbattetvā nirantaraŋ tīṇi attabhāvasatāni Brahmaloke paṭilabhi.[11] Taŋ sandhāy' evam[12] āha. Vuttam pi c' etaŋ:

"Abbokiṇṇaŋ[13] tīṇi sataŋ yaŋ pabbajiŋ[14] isipabbajaŋ[15]
Asaṅkhataŋ gavesanto pubbe sañcaritaŋ maman "* ti.

Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Anuruddhasuttaŋ sattamaŋ.

---

* *Cf.* Ap. 23[28].

---

[1] S. acchi°. [2] C. adhivasantî; S. abhinivasantî.
[3] B. S. eva attho. [4] B. S. loṇapūtimacch°.
[5] B. ni; S. *omits*. [6] S. *omits*.
[7] B. S. sukhaŋ vasimhā. [8] B. S. loṇa vā no.
[9] B. S. *add* vā. [10] *Text* vo.
[11] B. S. °labhati. [12] S. °etaŋ. [13] B. avokiṇṇaŋ.
[14] B. pabbajjaŋ. [15] B. isipabbajjaŋ.

128.

[Upakkilesasuttavaṇṇanā]

[152[23]] *Evam me sutan* ti Upakkilesasuttaŋ.

[153[9]] Tattha *etad avocâ* ti n' eva bhedâdhippāyena na piyakamyatāya.[1] Atha khvāssa etad ahosi: Ime bhikkhū mama vacanaŋ gahetvā na[2] oramissanti. Buddhā ca nāma hitânukampakā addhā,[3] nesaŋ bhagavā etaŋ[4] kāraṇaŋ kathessati. Taŋ sutvā ete oramissanti. Tato tesaŋ phāsuvihāro bhavissantî ti. Tasmā etaŋ idha *bhante* ti ādivacanam avoca.

[153[9]] *Mā bhaṇḍanan* ti ādisu akatthâ ti pāṭhasesaŋ[5] gahetvā mā[6] bhaṇḍanaŋ akatthâ ti evam attho daṭṭhabbo.

[153[11]] *Aññataro* ti so kira bhikkhu bhagavato atthakāmo; ayaŋ kir' assa adhippāyo. Ime bhikkhū kodhâbhibhūtā satthuvacanaŋ na gaṇhanti: mā bhagavā ete ovadanto kilamî[7] ti. Tasmā evam āha.

[153[31]] *Piṇḍāya pāvisî* ti na kevalaŋ pāvisi. Yena pana[8] janena na[9] diṭṭho so maŋ[2] passatû ti pi adhiṭṭhāsi. Kim atthaŋ adhiṭṭhāsî ti? Tesaŋ bhikkhūnaŋ damanatthaŋ.

[154[1]] Bhagavā hi tadâ[10] pi[2] piṇḍapātapaṭikkanto[11] "*puthusaddo samajano*"* ti adi *gāthā bhāsitvā*[12] Kosambito[13] Bālakaloṇakāragāmaŋ gato, tato pācīnavaŋsadāyaŋ[14] gato,[15] tato pārileyyakavanasaṇḍaŋ[16] gantvā pārileyyakahatthinā[17] upaṭṭhāhiyamāno[18] temāsaŋ vasi. Nagaravāsino pi satthā vihāraŋ gato: gacchāma dhammasavanāyâ[19] ti gandhapupphahatthā vihāraŋ gantvā: kahaŋ bhante satthâ ti? pucchiŋsu. Kahaŋ tumhe satthāraŋ dakkhatha? Satthā: ime bhikkhū

* =Vin. I. 349=Jā. III. 488.

[1] B. °kammatāya. [2] B. *omits*. [3] B. aṭṭhā.
[4] S. ekaŋ. [5] B. S. ādipāṭh°. [6] S. vā.
[7] B. kilamatî. [8] B. S. pi. [9] S. *omits*.
[10] S. tathā. [11] B. °pātappaṭi°. [12] C. °setvā.
[13] B. *adds* va. [14] B. S. °vaŋsamigadāyaŋ.
[15] B. S. *omit*. [16] B. pālileyya°.
[17] B. pālileyyahatthināgena; S. pārileyyakahatthināgena.
[18] B. upaṭṭhāhamāno. [19] S. dhammassa°.

samagge karissāmî ti āgato samagge kātuŋ asakkonto nikkhamitvā gato ti. Māsaŋ satam pi sahassam pi datvā satthāraŋ ānetuŋ na sakkoma. So no ayācito sayam eva āgato: mayaŋ ime bhikkhū nissāya satthusammukhā dhammakathaŋ sotuŋ na labhimha,[1] ime satthāraŋ uddissa pabbajitā tasmim pi sāmaggiŋ karonte samaggā na jātā kassaññassa[2] vacanaŋ karissanti. *Alaŋ* na imesaŋ bhikkhādātabbâ ti sakalanagare daṇḍaŋ ṭhapayiŋsu. Te punadivase sakalanagaraŋ piṇḍāya caritvā kaṭacchumattam pi bhikkhaŋ alabhitvā vihāraŋ agamaŋsu. Upāsakâ pi te puna āhaŋsu: Yāva Satthāraŋ na khamāpetha tāva vo[3] idam[3] eva daṇḍakamman ti. Te: Satthāraŋ khamāpessāmâ ti. Bhagavati Sāvatthiŋ[4] anuppatte tattha[5] agamaŋsu. Satthā tesaŋ aṭṭhārasa bhedakaravatthûni desesî ti. Ayam ettha Pāḷimuttakakathā.

Idāni *puthusaddo* ti ādigāthāsu puthu mahāsaddo[6] assâ* ti puthusaddo. *Samajano* ti samāno ekasadiso jano, sabbo v' âyaŋ[7] bhaṇḍanakārakajano samantato saddanicchâraṇena[8] puthusaddo c' eva sadiso câ ti vuttaŋ hoti.

[154[1]] '*Na bālo koci maññathâ*'† ti tatra koci: eko pi ahaŋ bālo ti na maññati[9] sabbe paṇḍitamānino yeva.

[154[2]] '*Nāññaŋ bhiyyo amaññarun*'† ti koci: eko pi ahaŋ bālo ti ca[10] na[10] maññati[11]; bhiyyo va saṅghasmiŋ bhijjamāne aññam pi ekaŋ mayhaŋ kājaṇā saṅgho bhijjatî ti idaŋ kāraṇaŋ na maññî ti attho.

[154[3]] " '*Parimuṭṭhâ*'‡ ti muṭṭhassatino.

[154[3]] '*Vācāgocarabhāṇino*'‡ ti rākārassa rassādeso[12] kato;

* *From here to* || p. 206=Jā. III. 488-489.
† =Vin. I. 349=Jā. III. 488.
‡ =Vin. I. 349=Ud. 61=Jā. III. 488-489.

1 B. S. labhimhā.
2 B. kassāñ°; S. kassa.
3 B. tesaŋ tam.
4 B. S. Sāvatthiyaŋ.
5 B. *adds* alabhitvā vihāraŋ.
6 S. *adds* va.
7 S. c' âyaŋ.
8 B. °charaṇena; S. °chārena.
9 C. maññiti; S. maññi.
10 B. na ca.
11 C. maññiti; B. S. maññi.
12 B. S. rakārādeso.

vācāgocarā va[1] na satipaṭṭhānagocarā *bhāṇino* ti.[2] Kathaŋ bhāṇino ? '*Yāv' icchanti mukhâyāmaŋ*'[3]* yāva mukhaŋ pasāretuŋ icchanti, kāva pasāretvā bhāṇino. Eko pi saṅghagāravena mukhasaṅkocanaŋ[4] na karotî ti attho.

[154[4]] '*Yena nītâ*'* ti yena kalahena imaŋ nillajjabhāvaŋ[5] nītā.

[154[4]] '*Na taŋ vidû*'* ti taŋ[6] na[6] jānanti, evaŋ sâdīnavo[7] ayan ti."†

[154[6]] '*Ye*[8] *taŋ upanayhantî*'‡ ti taŋ *akkocchi*[9] maŋ[10] ti ādikaŋ ākāraŋ ye upanayhanti.

[154[10]] '"*Sanantano*"‡ ti porāṇo.'§

[154[11]] '*Pare*'|| ti paṇḍite ṭhapetvā tato aññe bhaṇḍanakārakā pare nāma. Te ettha saṅghamajjhe kalahaŋ karontā '*mayaŋ yamāmase*'[11]|| uparamāma[12] nassāma[9] satataŋ samitaŋ maccusantikaŋ gacchāmâ ti na jānanti.

[154[12]] '*Ye ca tattha*[13] *vijānantî*'|| ti ye[14] tattha paṇḍitā mayaŋ maccusamīpaŋ[15] gacchāmâ ti vijānanti.

[154[12]] '*Tato sammanti medhagâ*'|| ti etaŋ 'hi'[16] jānantā yoniso manasikāraŋ uppādetvā medhagānaŋ kalahānaŋ vûpasamāya paṭipajjanti.

[154[13]] '*Aṭṭhicchidâ*'[17]¶ 'ti ayaŋ gāthā Jātake'** āgatā Brahmadattañ ca Dīghâvukumārañ ca sandhāya vuttā. Ayaŋ h' ettha attho. *Tesam pi* tathā pavattaverānaŋ *hoti saṅgati*.

---

* =Vin. I. 349=Ud. 61=Jā. III. 489.
† *Cf.* UdA. 319.
‡ =Vin. I. 349=Jā. III. 489=Dhp. 5. *Cf.* DhA. I. 65.
§ *Cf.* DA. II. 663 ; DhA. I. 51.
|| =Vin. I. 349=Jā. III. 489=Dhp. 6=Th. I. 275 *f*.
¶ =Vin. I. 350=Jā. III. 489. ** Jā. III. 488.

1 B. ca. 2 B. S. ca. 3 B. S. *add* ti.
4 S. °kocaŋ. 5 S. nilaj°. 6 B. S. na taŋ.
7 B. ādīnavo. 8 B. S. *add* ca. 9 C. S. *add* ayaŋ.
10 C. mamaŋ. 11 S. yamāmhase.
12 B. upayamissāma. 13 S. *omits*.
14 B. *adds* ca. 15 B. S. maccuno samī°.
16 B. S. evañ hi te. 17 B. °chinnâ.

Kasmā tumhākaŋ na hoti? Yesaŋ vo n' eva mātāpitunnaŋ[1] aṭṭhīni chinnāni na '*pāṇā haṭā*'[2]* na '*gavâssadhanāni*'[3]* haṭānî ti.

[154[16]] '*Sace labethâ*'† ti ādigāthā paṇḍitasahāyassa ca[4] bālasahāyassa ca vaṇṇâvaṇṇadīpanatthaŋ vuttā.

[154[17]] '*Abhibhuyya sabbāni parissayānî*'† ti pākaṭaparissaye ca paṭicchannaparissaye ca abhibhavitvā, tena saddhiŋ *attamano* satimā '*careyyâ*'† ti.

[154[19]] '*Rājā va raṭṭhaŋ vijitan*'‡ ti yathā attano vijitaŋ[5] raṭṭhaŋ[5] Mahājanakarājā ca Arindamamahārājā ca '*pahāya*'‡ ekakā[6] cariŋsu[7]; evaŋ careyyâ[8] ti attho.

[154[19]] '*Mātaṅgaraññe va nāgo*'§ ti Mātaṅgo araññe nāgo va. Mātaṅgo ti hatthī[9] vuccati. Nāgo ti mahantâdhivacanam etaŋ. Yathā hi mātiposako[10] Mātaṅganāgo araññe eko cari '*na ca pāpāni*'* akāsi,[11] yathā ca Pārileyyako[12] evam '*eko care na ca*[13] *pāpāni kariyâ*'* ti vuttaŋ hoti."||

[154[22]] *Bālakaloṇakāragāmo* ti Upāligahapatissa bhogagāmo.[14]

[154[22]] *Ten' upasaṅkamî* ti kasmā upasaṅkami? Gaṇe kir' assa ādīnavaŋ disvā ekavihāriŋ bhikkhuŋ passitukāmatā udapādi, tasmā sītâdīhi[15] pīḷito uṇhādīni patthayamāno viya upasaṅkami.

[155[11]] *Dhammiyā kathāyâ* ti ekībhāve[16] ānisaŋsapaṭisaŋyuttāya.[17]

---

* =Vin. I. 350=Jā. III. 489. *Cf.* Dhp. 328.
† =Vin. I. 350=Sn. 45=Jā. III. 489=Dhp. 328.
‡ =Vin. I. 350=Sn. 46=Jā. III. 489=Dhp. 329.
§ =Vin. I. 350=Jā. III. 489=Dhp. 329.
|| *To here from* * p. 204=Jā. III. 488-489.

---

1 B. S. °pitūnaŋ.
2 *Text* pāṇaharā; B. āhaṭā.
3 B. gavassa°.
4 B. S. *omit*.
5 B. vijitaraṭṭhaŋ.
6 B. ekitā.
7 B. S. vicariŋsu.
8 B. vicar°.
9 B. hatthi.
10 B. S. mātupo°.
11 B. akārayi.
12 B. pāli°.
13 S. *omits*.
14 B. loṇakāragāmo.
15 C. sītâdi.
16 B. °bhāvena.
17 B. ānisaŋsappa°

[155[13]] *Yena Pācīnavaŋsadāyo*[1] yi[2] tattha kasmā *upasaṅkami*? Kalahakārake kir' assa diṭṭhâdīnavato[3] samaggavāsino bhikkhū passitukāmatā udapādi, tasmā sītâdīhi[4] pīḷitā[5] uṇhâdīni[6] patthayanto[7] viya tattha upasaṅkami.

[155[14]] *Āyasmā ca Anuruddho* ti ādi vuttanayam eva. Atthi pana vo ti pacchimapucchāya lokuttaradhammaŋ puccheyya. So pana therānaŋ n' atthi, tasmā taŋ[8] pucchituŋ na yuttanti parikammôbhāsaŋ pucchati.[9]

[157[25]] *Obhāsaŋ c' eva*[10] *sañjānāmâ* ti parikammôbhāsaŋ sañjānāma.

[157[25]] *Dassanañ ca rupānan* ti dibbacakkhunā rūpadassanañ ca sañjānāma.

[157[27]] *Tañ ca nimittaŋ na paṭivijjhāmâ* ti tañ ca kāraṇaŋ na jānāma, yena no obhāso ca rūpadassanañ ca antaradhāyati.

[157[28]] *Taŋ kho pana vo Anuruddhā nimittaŋ paṭivijjhitabban* ti taŋ vo kāraṇaŋ jānitabbaŋ.

[157[29]] *Aham pi sudan* ti Anuruddhā tumhe kiŋ na āluḷessanti[11]? Aham pi imehi ekādasahi upakkilesehi āluḷitapubbo[12] ti dassetuŋ imaŋ desanaŋ ārabhi.

[158[4]] *Vicikicchā kho me* ti ādisu mahāsattassa ālokaŋ vaḍḍhetvā dibbacakkhunā nānāvidhāni rupāni disvā: idan nu[13] kho kin[14] ti vicikicchā *udapādi.*

[158[5]] *Samādhi cavî* ti parikammasamādhi cavi.[15]

[158[6]] *Obhāso* ti parikammôbhāso pi antaradhāyi dibbacakkhunâ pi[13] rūpaŋ na passi.

[158[14]] *Amanasikāro* ti rupāni passato vicikicchā uppajjati. Idāni kiñci na manasikarissāmî ti amanasikāro *udapādi.*

---

[1] B. °vaŋsamigadāyo. [2] B. S. *omit.*
[3] B. °dīnavattā. [4] C. sītâdi.
[5] B. S. pīḷito. [6] S. °dīhi.
[7] B. patthayamānena. [8] B. *brackets.*
[9] S. pucchi. [10] S. yeva.
[11] C. ālulessanti; B. āḷulissanti; S. ālulissanti.
[12] C. ālulita°; B. āḷulita°; S. ālulita°.
[13] B. *omits.* [14] S. *repeats* idan nu kho kin.
[15] B. cavati.

[158[19]] *Thīnamiddhan*[1] ti kiñci amanasikarontassa thīnamiddhaŋ[1] udapādi.

[158[25]] *Chambhitattan* ti Himavantâbhimukhaŋ ālokaŋ vaḍḍhetvā Dānavarakkhasa-ajagarâdayo addasa,[2] ath' assa *chambhitattaŋ udapādi.*

[159[8]] *Ubbillan*[3] ti mayā[7] diṭṭhabhayaŋ[4] pakaṭiyā[5] olokiyamānaŋ n' atthi adiṭṭhe kiŋ nāma bhayan ti ? cintayato ubbillāvitattaŋ[6] *udapādi. Sakidevâ*[7] ti ekapayogen'[8] eva pañcanidhikumbhiyo[9] passeyya.

[159[15]] *Duṭṭhullan* ti mayā[10] viriyaŋ gāḷhaŋ paggahitaŋ tena me ubbillaŋ[3] uppannan ti[11] viriyaŋ sithilam akāsi. Tato[12] kāyaduṭṭhullaŋ[13] kāyadaratho[14] kāyâlasiyaŋ udapādi.

[159[26]] *Accāraddhaviriyan* ti mama viriyaŋ[15] sithilaŋ karoto duṭṭhullaŋ uppannan ti. Puna viriyaŋ paggaṇhato accāraddhaviriyaŋ udapādi.

[159[26]] *Patameyyâ*[16] ti mareyya.

[159[32]] *Atilīnaviriyan* ti mama viriyaŋ paggaṇhanto[17] evaŋ jātan ti.[11] Puna viriyaŋ sithilayato[18] atilīnaviriyaŋ udapādi.

[160[8]] *Abhijappâ* ti devalokâbhimukhaŋ ālokaŋ vaḍḍhetvā devasaṅghaŋ passato taṇhā udapādi.

[160[13]] *Nānattasaññâ* ti mayhaŋ ekajātikaŋ rūpaŋ manasikarontassa abhijappā uppannā nānāvidharūpaŋ manasikarissāmî ti kālena devalokâbhimukhaŋ kālena[15] manussalokâbhimukhaŋ[15] vaḍḍhetvā nānāvidhāni rūpāni manasikaroto nānattasaññā udapādi.

[160[23]] *Atinijjhāyitattan* ti mayhaŋ nānāvidhāni rūpāni manasikarontassa nānattasaññā udapādi. Iṭṭhaŋ vā aniṭ-

---

1 B. thina°.
2 S. addasaŋ.
3 B. uppilaŋ; S. ubbilaŋ.
4 B. mahatibhayaŋ.
5 B. pakatiyā.
6 B. uppilā°; S. ubbilā°.
7 S. sakiŋ devâ.
8 S. ekappa°.
9 B. *adds* pi.
10 B. puna.
11 B. S. *omit.*
12 S. *adds* kāyadaratho.
13 S. *adds* ti.
14 B. *omits.*
15 S. *omits.*
16 *Text* matameyya.
17 C. uggaṇ°.
18 B. sithilaŋ karoto.

ṭhaŋ vā ekajātikam eva rūpaŋ[1] manasikarissāmî ti tathā manasikaroto atinijjhāyitattaŋ rūpānaŋ[2] udapādi.

[161[13]] *Obhāsanimittaŋ manasikaromî* ti parikammôbhāsam eva manasikaromî[3] ti.[3]

[161[14]] *Na ca rūpāni passāmî* ti dibbacakkhunā rūpāni na passāmi.

[161[15]] *Rūpanimittaŋ manasikaromî* ti dibbacakkhunā visayarūpam eva manasikaromi.

[161[20]] *Parittañ c' eva obhāsan* ti parittakammaṭṭhāne[4] obhāsaŋ.

[161[20]] *Parittāni ca*[5] *rūpānî* ti parittakammaṭṭhāne[4] rūpāni. Vipariyāyena dutiyavāro veditabbo.

[161[29]] *Paritto samādhî* ti parittako parikammôbhāso obhāsaparittataŋ[6] hi sandhāya idha parikammasamādhi paritto[7] ti vutto.

[161[30]] *Parittaŋ tasmiŋ*[8] *samaye*[9] ti tasmiŋ samaye dibbacakkhum pi parittakaŋ hoti. Appamāṇavāre pi es' eva nayo.

[162[15]] *Avitakkam pi vicāramattan* ti pañcakanaye dutiyajjhānasamādhiŋ[10] avitakkam pi avicāranti catukkanaye pi pañcakanaye pi jhānattayasamādhiŋ.[10]

[162[16] *Sappītikan* ti dutiyatatiyajjhānasamādhiŋ.[11]

[162[17]] *Nippītikan* ti tikacatukkajjhānasamādhiŋ.[12]

[162[18]] *Sātasahagatan* ti tikacatukkajjhānasamādhiŋ.[10]

[162[18]] *Upekhāsahagatan*[13] ti catukkanaye catutthajjhānasamādhiŋ[10] pañcakanaye pañcamajjhānasamādhiŋ.[14] Kadā pana bhagavā imaŋ tividhaŋ samādhiŋ bhāvesi[15]? Mahābodhimūle nisinno pacchimayāme. Bhagavato hi paṭhamamaggo paṭhamajjhāniko ahosi. Dutiyâdayo dutiyatatiyaca-

---

[1] B. *omits.*
[2] B. S. rūpaŋ.
[3] B. °karomi.
[4] B. parittakaṭṭhāne.
[5] S. *omits.*
[6] B. obhāsaŋ parittaŋ taŋ.
[7] " ", *so* B.
[8] *Text*, B. *add* me.
[9] *Text* tamhi.
[10] S. °samādhi.
[11] B. S. dukatikajjhā°; S. °samādhi.
[12] B. dukajhāna°; S. dukatikajjhānasamādhi.
[13] C. B. S. upekkhā°.
[14] C. pañcaka°; S. °samādhi.
[15] B. bhāveti.

tutthajjhānikā; pañcakanaye pañcamajjhānassa maggo n' atthî ti. So lokiyo ahosî ti lokiyalokuttaramissakaŋ sandhāy' etaŋ vuttaŋ. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Upakkilesasuttaŋ aṭṭhamaŋ.

129.

[Bālapaṇḍitasuttavaṇṇanā]

[163[1]] *Evam me sutan* ti Bālapaṇḍitasuttaŋ.

[163[6]] Tattha "*bālalakkhaṇānî* ti bālo ayan ti etehi lakkhīyati[1] ñāyatî ti bālalakkhanāṇi, tān' ev' assa[2] sañjānanakāraṇānî[3] ti *bālanimittāni*, bālassa caritâpadānānî[4] ti[5] *bālâpadānāni*.[6]

[163[8]] *Duccintitacintî*[7] ti cintayanto[8] abhijjhāvyāpādamicchādassanavasena[9] duccintitam[7] eva cinteti.

[163[8]] *Dubbhāsitabhāsî*[10] ti[11] bhāsamāno pi musāvādâdibhedaŋ dubbhāsitam eva bhāsati.

[163[8]] *Dukkatakammakārî*[12] ti[11] karonto pi pāṇâtipātâdivasena dukkatakammam[13] eva karoti."*

[163[18]] *Tatra ce* ti yatra[14] nisinno tassaŋ parisatiŋ.[15]

[163[18]] *Tajjaŋ tassâruppan* ti tajjâtikaŋ tadanucchavikaŋ. Pañcannaŋ verānaŋ diṭṭhadhammikasamparāyikaŋ[16] ādīnavapaṭisaŋyuttan[17] ti adhippāyo.

* =AA. II. 169.

1 B. S. lakkhiyati.
2 B. tān' eva tassa; S. tāni tān' eva tassa.
3 B. sampajānato kāraṇānî.
4 B. padānānî ti; S. °padānāni.
5 S. *omits.*
6 B. bālapa°.
7 B. ducin°.
8 S. *adds* pi.
9 B. S. abhijjhābyā°.
10 B. dubbhāsitaŋ.
11 B. *omits.*
12 B. dukkaṭakammakāriŋ; S. dukkaṭa°.
13 B. S. dukkaṭa°.
14 B. S. yattha.
15 B. S. parisati.
16 B. diṭṭhadhammasamparāyika-.
17 B. ādīnavappaṭi°.

[163[21]] *Tatrâ* ti tāya kathāya kacchamānāya.

[164[25]] *Bālan* ti ādīni sāmi-atthe upayogavacanaŋ.

[164[27]] *Olambantî* ti upaṭṭhahanti. Sesapadadvayaŋ tass' eva vevacanaŋ. Olambanâdi-ākārena[1] hi[1] tāni upaṭṭhahanti, tasmā evaŋ vuttaŋ.

[164[30]] *Paṭhaviyā*[2] *olambantî* ti paṭhavītale[3] pattharanti.[4] Sesapadadvayaŋ tass' eva vevacanaŋ. Pattharaṇâkāro yeva h' esa.[5]

[165[3]] *Tatra bhikkhave bālassâ* ti tasmiŋ upaṭṭhānâkāre āpāthagate[6] *bālassa evaŋ hoti.*

[165[22]] *Etad avocâ* ti anusandhikusalo bhikkhu nirayassa *upamā kātuŋ* na sakkoti, na bhagavā vadati, na sukarâ[7] ti pana vadati, na[8] sukaraŋ pana *sakkā* hoti[9] kātuŋ handâhaŋ Dasabalaŋ upamaŋ kārāpemî ti cintentvā etaŋ *sakkā pana*[10] *bhante* ti vacanam avoca.

[165[29]] *Haneyyun* ti vinivijjhitvā gamanavasena yathā ekasmiŋ ṭhāne dve pahārāni[11] patanti evaŋ haneyyuŋ. Ten' assa dve vaṇamukhasatāni honti; ito uttarim pi es' eva nayo·

[166[7]] *Pāṇimattan* ti antomuṭṭhiyaŋ saṇṭhahanamattaŋ.[12]

[166[13]] "*Saṅkham pi na upetî*"* ti gaṇanamattam pi na gacchati.

[166[13]] "*Kalabhāgam*[13] *pî*"* ti satimaŋ kalaŋ[14] sahassimaŋ kalaŋ[8] satasahassimaŋ vā kalaŋ[14] upagacchatî ti pi vattabbataŋ *na upeti.*

[166[14]] "*Upanidhim*[15] *pî*"† ti upanikkhepanamattam pi *na upeti* olokentassa olokanamattam[16] pi n' atthi.

* =Ud. 23=DhA. I. 119; *cf.* Mil. 106. † =Ud. 23.

[1] S. °ākārehi.
[2] B. path°.
[3] B. pathavitale.
[4] B. patthayanti.
[5] B. so pana.
[6] B. S. *add* tato.
[7] S. sukaro.
[8] S. *omits.*
[9] B. *brackets.*
[10] B. S. *omit.*
[11] S. pahārā na.
[12] B. ṭhapanamattaŋ.
[13] S. kalla°.
[14] S. kallaŋ.
[15] S. upanidhaŋ.
[16] B. olokitam°.

[166[20]] "'*Tattaŋ*[1] *ayokhīlan*'[2]* ti tigāvutaŋ[3] attabhāvaŋ[3] sampajjalitāya lohapaṭhaviyā uttānakaŋ nipajjāpetvā[4] dakkhiṇahatthe tālappamāṇaŋ ayasūlaŋ pavesenti. Tathā vāmahatthâdisu yathā ca uttānakaŋ nipajjāpetvā, evaŋ udarena[5] pi vāmapassena[6] pi dakkhiṇapassena[7] pi nipajjāpetvā[8] taŋ kammakāraṇaŋ[9] karonti yeva.

[166[26]] *Saŋvesetvā*[10] ti jalitāya[11] lohapaṭhaviyā tigāvutaŋ attabhāvaŋ nipajjāpetvā.

[166[26]] *Kuṭhārīhi* ti mahatīhi gehassa ekapakkhachadanamattāhi *kuṭhārīhi*[12] *tacchanti*. Lohitaŋ nadī hutvā sandati. Lohapaṭhavito[13] jālā uṭṭhahitvā[14] tacchitaṭṭhānaŋ gaṇhanti, mahādukkhaŋ uppajjati. Tacchantā pana suttâhataŋ[15] karitvā dāru viya aṭṭhaŋsam pi chaḷaŋsam[16] pi karonti.

[166[29]] *Vāsīhi* ti mahāsuppappamāṇāhi[17] vāsīhi.[17] Tāhi[18] tacchantā tacato yāva aṭṭhi[19] saṇikaŋ[20] tacchanti, tacchitatacchitaŋ[21] paṭipākatikaŋ hoti.

[166[31]] *Rathe yojetvā* ti saddhiŋ yugayottapañcaracakkakubbarapācanehi[22] sabbato sampajjilite[23] *rathe yojetvā*.

[167[3]] *Mahantan* ti mahākūṭâgārappamāṇaŋ.

[167[4]] *Āropenti* ti sampajjalitehi ayamuggarehi pothentā āropenti.

---

* =A. I. 141, *quoted at* SnA. 479. *From here to* †, p. 213= AA. II. 231-232.

---

[1] S. tatthaŋ.
[2] C. B. °khilaŋ.
[3] S. tigāvuta-atta°.
[4] B. *adds* tassa.
[5] B. S. urena.
[6] B. S. dakkhiṇapassena.
[7] B. S. vāmapassena.
[8] C. nippaj°.
[9] B. S. °karaṇaŋ.
[10] C. S. °vesitvā.
[11] B. S. sampajjal°.
[12] B. kumārīhi.
[13] B. lohitaŋ adīpathavito; S. lohitaŋ paṭhavito.
[14] B. upaṭṭha°.
[15] S. suttahataŋ.
[16] B. *adds* vā.
[17] B. °suppapamā°; B. S. °māṇavāsīhi.
[18] B. *omits*.
[19] S. aṭṭhīni.
[20] S. *omits*.
[21] S. tacchitaŋ tacchitaŋ.
[22] B. S. yugayutta°.
[23] B. pajjilite; S. pajjalite.

[167[10]] *Sakim pi uddhan* ti supakkaṭṭhitāya[1] ukkhaliyā pakkhittataṇḍulā viya uddhaŋ adho tiriyañ ca gacchati.

[167[15]] ' *Bhāgaso mito* ti bhāge ṭhapetvā ṭhapetvā[2] vibhatto.

[167[16]] *Pariyanto* ti parikkhitto.

[167[16]] *Ayasâ* ti upari ayapaṭṭena chādito.

[167[17]] *Samantā yojanasataŋ pharitvā tiṭṭhatî* '* ti evaŋ pharitvā tiṭṭhati, yathā samantā yojanasate ṭhāne ṭhatvā olokentassa akkhīni yamakagoḷikā[3] viya nikkhamanti."†

[167[19]] *Na*[2] *sukaraŋ*[4] *akkhānena pāpuṇitun* ti nirayo nāma evam pi dukkho[5] evam[5] pi[5] dukkho ti vassasataŋ vassasahassaŋ kathentenâ pi matthakaŋ pāpetvā kathetuŋ na sukaro[6] ti attho.

[167[22]] *Dantullahakan*[7] ti dantehi ullehitvā[8] luñcitvâ ti vuttaŋ hoti.

[167[26]] *Rasâdo* ti rasagedhena paribhuttaraso.

[169[24]] *Aññamaññakhadikâ*[9] ti aññamaññaŋ[10] khādanaŋ.[4]

[169[31]] *Dubbaṇṇo* ti durūpo.[11]

[169[31]] *Duddasiko*[12] ti dārakānaŋ bhayāpanatthaŋ katayakkho viya duddaso.

[169[31]] " *Okoṭimako* ti lakuṇṭako[13] paviṭṭhagīvo mahodaro.

[169[31]] *Kāṇo* ti ekakkhikāṇo vā ubhayakkikāṇo vā.

[169[31]] *Kunī vâ*[14] ti ekahatthakuṇī[15] vā ubhayahatthakuṇī[15] vā.

[169[32]] *Pakkhahato*[16] ti pīṭhasappī."[17]‡

---

* *Cf*. PvA. 52.

† *To here from* *, p. 212=AA. II. 231-232.

‡ =AA. II. 176 *almost exactly*=PugA. 227.

---

[1] B. supakkudhitāya; S. supakku°.

[2] B. *omits*.

[3] C. °goḷakā; S. °golakā.

[4] B. sukara.

[5] S. *omits*.

[6] B. sukarâ.

[7] C. S. dantullehakan; B. dantalehakan.

[8] B. ullihitvā.

[9] C. °maññaŋ khādikā.

[10] B. S. °maññakhādanaŋ.

[11] S. dūrūpo.

[12] B. duddassiko.

[13] S. lakuṇḍako.

[14] B. S. *omit*.

[15] B. S. °kuṇi.

[16] B. pakkhapādo.

[17] C. °sappi.

[170[2]] *So*[1] *kāyenâ* ti idam assa dukkhânuppabandhadassanassaŋ[2] āraddhaŋ.

[170[8]] "*Kaliggahenâ* ti parājayena."*

[170[9]] *Anubandhaŋ*[3] *nigaccheyyâ* ti yasmā bahuŋ jito sabbasāpateyyam[4] pi 'ssa nappahoti tasmā attanâ[5] pi bandhaŋ nigaccheyya.

[170[17]] *Kevalaparipūrā*[6] *bālabhūmî* ti bālo tīṇi duccaritāni pūretvā niraye nibbattati. Tattha pakkâvasesena[7] manussattaŋ āgato pañcasu nīcakulesu nibbattitvā[8] puna tīṇi duccaritāni pūretvā niraye nibbattatî ti; ayaŋ sakalā paripuṇṇā bālabhūmi.

[170[18]] *Paṇḍitalakkhaṇānî* ti ādi vuttânusāren' eva veditabbaŋ.

[170[20]] *Sucintitacintî* ti ādīni c' ettha manosucaritâdīnaŋ vasena yojetabbāni.

[172[14]] "*Sīsaŋ nahātassâ*[9]† ti sīsena saddhiŋ gandhôdakena nahātassa.[10]

[172[14]] *Uposathikassâ* ti samādinna[11]-uposathaṅgassa.

[172[15]] *Uparipāsādavaragatassâ* ti pāsādavara-uparigatassa, subhojanaŋ bhuñjitvā pāsādavarassa uparimahātale sirigabbhaŋ pavisitvā sīlāni āvajjentassa. Tadā kira rājā pāto va satasahassaŋ vissajjetvā[12] mahādānaŋ datvā[13] soḷasahi gandhôdakaghaṭehi sīsaŋ nahāyitvā[14] katapātarāso suddhaŋ uttarāsaṅgaŋ ekaŋsaŋ katvā uparipāsādassa sirisayane pallaṅkaŋ ābhujitvā nisinno attano dānamayapuññasamudayaŋ[15] āvajjento[16] nisīdati. Ayaŋ kira[17] sabbacakkavattīnaŋ

* *Cf.* MA. III. 117.

† *From here to* *, p. 230=DA. II. 617-628.

[1] B. *omits*.
[2] B. S. dukkhânupa°.
[3] B. S. adhiban°.
[4] B. °pateyyā; S. sabbaŋ sāpa°.
[5] B. attano.
[6] B. S. kevalā pari°.
[7] S. *adds* pana.
[8] B. S. °tetvā.
[9] B. nhāta°; S. sīsanahā°.
[10] B. nhāta°.
[11] C. samādiṇṇa-.
[12] B. visaj°.
[13] B. S. *add* puna pi.
[14] B. nhāy°.
[15] S. dānadamasaññamapuñña°.
[16] B. āvajjetvā.
[17] B. S. *omit*.

dhammatā. Tesaŋ taŋ āvajjentānaŋ yeva vuttappakāraŋ[1] puññakammapaccayaŋ[1] utusamuṭṭhānaŋ[1] nīlamaṇisaṅghātasadisaŋ[2] pācīnasamuddajalatalaŋ chindamānaŋ[3] viya ākāsaŋ alaṅkurumānaŋ[4] viya dibbaŋ[5] cakkaratanaŋ[5] pātubhavati; tayidaŋ dibbânubhāvayuttattā *dibban* ti vuttaŋ.

[172[16]] Sahassaŋ assa arānan[6] ti *sahassāraŋ*.

[172[16]] Saha nemiyā saha nabhiyā câ[7] ti *sanemikaŋ sanābhikaŋ*.

[172[16]] Sabbehi ākārehi paripūran ti *sabbâkāraparipūraŋ*.

[172[16]] Tattha cakkañ ca taŋ ratijananaṭṭhena ratanañ câ ti *cakkaratanaŋ*. Yāya pana taŋ nābhiyā[8] *sanābhikan* ti vuttaŋ. Sā indanīlamaṇimayā hoti. Majjhe pan' assā rajatamayā[9] panāḷi[10] yāya[11] suddhasiniddhaghanadantapantiyā[12] hasamānaŋ viya virocati majjhe chiddena[13] viya[14] candamaṇḍalena ubhosu pi bāhirantesu[15] rajatapaṭṭena[16] *kataparikkhepo*[17] hoti. Tesu pan' assā nābhi-panāḷi[18] parikkhepapaṭṭesu yuttaṭṭhāne[19] paricchedalekhā[19] suvibhattā va[20] hutvā paññāyanti. Ayaŋ tāv' assa nābhiyā sabbâkāraparipūratā.[21] Yehi pana taŋ arehi[22] *sahassâran* ti vuttaŋ, te sattaratanamayā suriyarasmiyo viya pabhāsampannā honti; tesam pi ghaṭakamaṇikaparicchedalekhâdīni[23] suvibhattān' eva paññāyanti: ayam assa arānaŋ[24] sabbâkāraparipūratā.[21]

Yāya pana taŋ nemiyâ saha[25] *sanemikan* ti vuttan, sā

[1] B. vuttappakārapuñña°; S. vuttappakārapuññakammapaccaya-utu°.
[2] B. nīlamaṇimaṇisaṅ°; S. °ghāṭasadisaŋ.
[3] S. bhinda°.
[4] B. °karamānaŋ.
[5] S. dibbacakka°.
[6] S. ārānî.
[7] B. vâ.
[8] S. *adds* saha.
[9] S. rajaṭa°.
[10] S. panāḷī.
[11] B. S. *omit.*
[12] B. S. °siniddhadanta°.
[13] B. chinnena.
[14] S. *adds* ca.
[15] S. *adds* pi.
[16] S. rajaṭa°.
[17] S. °khepā.
[18] S. °panāḷī.
[19] S. yuttaṭṭhānapari°.
[20] S. *omits.*
[21] B. opūritā.
[22] S. ārehi, *adds* saha.
[23] B. S. ghaṭamaṇi°.
[24] S. ārānaŋ.
[25] B. *omits.*

bālasuriyarasmikalāpasiriŋ avhamānā[1] viya surattasuddhasiniddhapavāḷamayā hoti; sandhisu pan' assā sañjhārāgasassirīkarattajambunadapaṭṭā[2] vaṭṭaparicchedalekhā ca suvibhattā paññāyanti: ayam assā[3] nemiyā sabbâkāraparipūratā.[4]

Nemimaṇḍalapiṭṭhiyaŋ pan' assa dasannaŋ dasannaŋ arānam[5] antare dhamanavaŋso viya antosusiro chiddamaṇḍalikavicitto[6] vātagāhī pavāḷadaṇḍo hoti; yassa vāt'[7] eritassa[7] sukusalasamannāgatassa[8] pañcaṅgikaturiyassa[9] viya saddo vaggu ca rajanīyo[10] ca kamanīyo[11] ca[12] madanīyo[13] ca[13] hoti; tassa kho pana pavāḷadaṇḍassa upari setacchattaŋ ubhosu passesu samosaritakusumadāme[14] dve[13] satiyo[13] ti: evaŋ samosaritakusumadāmasanti[15]-satadvayaparivārena setacchattasatadhārinā pavāḷadaṇḍasatena samupasobhitanemiparikkhepassa[16] dvinnam pi[12] nābhipanāḷīnaŋ anto dve sīhamukhāni honti. Yehi tālakkhandhappamāṇā[17] puṇṇacandakiraṇakalāpasassirīkā taruṇaravisamānarattakambalageṇḍukapariyantā[18] ākāsagaṅgāgatisobhaŋ abhibhavamānā viya dve muttākalāpā[19] olambanti. Yehi cakkaratanena saddhiŋ ākāse samparivattamānehi tīṇi cakkāni ekato[20] parivattantāni viya khāyanti: ayam assa sabbaso sabbâkāraparipūratā.[21]

Tam pan' etaŋ evaŋ sabbâkāraparipūraŋ pakatiyā[22] sāyamāsabhattaŋ[22] bhuñjitvā attano attano gharadvāre paññat-

---

[1] B. avahamānā; S. avahasamānā.
[2] B. °jambonada°; S. °jambūnada°.
[3] S. assa.
[4] B. °pūritā.
[5] S. ārānam.
[6] B. S. °maṇḍalacitto.
[7] B. vātena paharitassa.
[8] B. °samanā°; S. kusalasamanā°.
[9] B. pañcaṅgatur°; S. pañcaṅgikassa turiyassa.
[10] B. °niyo.
[11] B. °niyo; S. ramaṇīyo.
[12] S. *omits.*
[13] B. S. *omit.*
[14] B. S. °dāmapantiyo.
[15] B. S. °dāmapanti-.
[16] B. samuhaso°.
[17] B. tāḷa°.
[18] C. °kambalabheṇ°.
[19] B. S. muttaka°.
[20] B. eko.
[21] B. °pūritā.
[22] B. S. pakatisāya°.

tâsane[1] nisīditvā pavattakathāsallāpesu manussesu vīthicatukkâdisu kīḷamāne dārakajane nāti-uccena[2] nātinīcena[3] vanasaṇḍamatthakāsannena ākāsappadesena upasobhayamānaŋ[4] viya rukkhasākhaggāni, dvādasayojanato paṭṭhāya suyamānena madhurassarena sattānaŋ sotāni odhāpayamānaŋ, yojanato paṭṭhāya nānappabhāsamudayasamujjalena vaṇṇena[5] nayanāni samākaḍḍhantaŋ rañño cakkavattissa puññânubhāvaŋ ugghosayantaŋ viya[6] rājadhānī abhimukhaŋ āgacchati.

Atha tassa cakkaratanassa saddasavanen'[7] eva: kuto nu kho kassa nu kho ayaŋ saddo? ti āvajjitahadayānaŋ puratthimadisaŋ[8] ālokayamānānaŋ[9] tesaŋ manussānaŋ aññataro aññataraŋ evam āha: Passa bho acchariyaŋ, pubbe cando[10] eko uggacchati, ajja pana attadutiyo[11] uggato, etaŋ hi rājahaŋsamithunaŋ viya puṇṇacandamithunaŋ pabbâpariyena gaganatalaŋ abhilaṅgatî ti. Tam añño āha: Kiŋ kathesi samma, kahaŋ nāma tayād ve puṇṇacandā ekato uggacchantā ditthapubbā? Nanu esa tapanīyarasadhārā[12] piñcharakiraṇo[13] divākaro uggato? ti. Tam añño [14]evam āha: Kiŋ ummatto 'si? Nanu[15] idāni m' eva divākaro atthaṅgato; so kathaŋ imaŋ puṇṇacandaŋ anubandhamāno uggacchissati? Addhā pan' etaŋ anekaratanappabhāsamudayasamujjalaŋ[16] ekassâ[17] pi[17] puññavato vimānaŋ bhavissatî ti. Te sabbe pi apasādayantā[18] aññe evam āhaŋsu: Kiŋ bahuŋ vippalapatha? N' ev' esa[19] puṇṇacando na suriyo na devavimānaŋ; na-h' etesaŋ[20]

---

1 B. S. âsanesu. 2 S. °ucce. 3 S. °nīce.
4 C. palobhaya°; B. ubhato sobhaya°.
5 B. vaṇṇo. 6 C. *omits*. 7 S. saddassa°.
8 C. puramatthimaŋ disaŋ. 9 B. S. olokiya°.
10 B. ayaŋ paṇṇacando pubbe; S. puṇṇacando sabbadā.
11 S. dutiyo. 12 B. S. °nīyaraŋsidhāro.
13 S. piñjara°. 14 B. S. *add* sitaŋ katvā.
15 B. *adds* kho.
16 B. °pabhāsamujjalaŋ; S. °pabhāsamudayujjalaŋ.
17 C. kassâ pi; B. S. ekassa.
18 B. avahasantā. 19 B. n' eva.
20 C. hi tesaŋ.

evarūpā sirisampatti[1] atthi; cakkaratanena pan' etena bhavitabban ti.

Evaŋ pavattasallāpass' eva tassa janassa[2] candamaṇḍalaŋ ohāya taŋ cakkaratanaŋ abhimukhaŋ hoti. Tato tehi: Kassa nu kho idaŋ nibbattan? ti vutte bhavanti vattāro: Kass'[3] aññassa nanu amhākaŋ[4] rājā[5] pūritacakkavattivatto, tass' etaŋ nibbattan ti.

Atha so ca mahājano yo añño passati sabbo va[6] cakkaratanam eva anugacchati. Tam pi cakkaratanaŋ rañño yevaatthāya attano āgatabhāvaŋ ñāpetukāmaŋ viya sattakkhattuŋ pākāramatthaken' eva nagaraŋ anusaŋyāyitvā rañño antepuraŋ padakkhiṇaŋ katvā antepurassa uttarasīhapañjarasadise[7] ṭhāne yathā[8] gandhapupphâdīhi[8] sukhena sakkā hoti pūjetuŋ evaŋ akkhāhataŋ viya tiṭṭhati. Evaŋ ṭhitassa pan' assa vātapānacchiddâdīhi pavisitvā nānāvirāgaratanappabhāsamujjalaŋ anto pāsādaŋ alaṅkurumānaŋ[9] pabhāsamūhaŋ disvā dasanatthāya sañjātâbhilāso rājā hoti. Parijano pi 'ssa piyavacanapābhatena[10] āgantvā tam atthaŋ nivedeti.

[172[18]] Atha rājā balavapītipāmojjaphuṭasarīro[11] pallaṅkaŋ mocetvā uṭṭhāy' âsanā sīhapañjarasamīpaŋ gantvā[12] cakkaratanaŋ disvā: *sutaŋ kho pana me tan*[2] ti ādikaŋ cintanaŋ[13] cintayati.[14] Tena vuttaŋ *disvāna*[15] *rañño khattiyassa . . . pe . . . assaŋ nu kho ahaŋ rājā cakkavattī* ti.

[172[22]] Tattha *so hoti rājā cakkavattī* ti kittāvatā cakkavatti hoti? Ekaṅguladvaṅgulamattam[16] pi cakkaratane[17] ākāsaŋ abbhuggantvā pavatte.[18] Idāni tassa pavattapanatthaŋ[19] yaŋ[20] kātabbaŋ taŋ[20] dassento *atha kho bhikkhave* ti ādim āha.

---

[1] C. B. sarasam°. [2] S. *omits.* [3] S. Na kassaci.
[4] S. amhā. [5] B. mahārājā.
[6] B. S. *omit.* [7] B. °pañjara-āsanne. [8] C. *omits.*
[9] B. S. kurumānaŋ. [10] B. pivacana°.
[11] S. °pāmujjaphuṭṭhasa°.
[12] S. *adds* taŋ. [13] S. pi taŋ.
[14] B. cinteyi. [15] B. disvā.
[16] B. S. ekaṅgulamattaŋ dvavaṅgulamattam.
[17] B. S. °ratanaŋ. [18] S. *adds* ti.
[19] B. pavattavidhāne; S. pattavidhāne. [20] B. *omits.*

[172[24]] Tattha *utthâyāsanâ* ti nisinnāsanato[1] uṭṭhahitvā cakkaratanasamīpaŋ āgantvā.

[172[25]] *Bhiṅkāraŋ*[2] *gahetvâ* ti hatthisoṇḍasadisapaṇāḷiŋ[3] suvaṇṇabhiṅkāraŋ[4] ukkhipitvā. Vāmahatthena[5] udakaŋ gahetvā '*pavattatu bhavaŋ cakkaratanaŋ abhivijinātu bhavaŋ cakkaratanan*'* ti:

[172[29]] '*Anvadeva rājā cakkavatti saddhiŋ caturaṅginiyā senāyâ*'† ti sabbacakkavattinaŋ[6] udakena abbhukkiritvā[7] *abhivijinātu*[8] *bhavaŋ cakkaratanan* ti vacanasamanantaram[9] eva vehāsaŋ abbhuggantvā *cakkaratanaŋ pavattati*. Yassa pavattisamakālam[10] eva so rājā cakkavatti nāma hoti. Pavatte pana cakkaratane taŋ anuppabandhamāno[11] va rājā[12] cakkavatti yānavaraŋ āruyha vehāsaŋ abbhuggacchati.[13] Ath' assa chattacāmarâdihattho[14] parijano c' eva antepurajano ca tato nānappakārakañcukakavacâdisannāhavibhūsitena vividhāharaṇappabhāsamujjalena[15] samussitadhajapaṭākapatimaṇḍitena attano attano[12]pana[16] balakāyena[17] saddhiŋ uparājasenāpatippabhūtayo pi vehāsaŋ abbhuggantvā rājānam eva[18] parivārenti. Rājayuttā pana janasaṅgahatthaŋ nagaravīthīsu bheriyo carāpenti:[19] tātā amhākaŋ rañño cakka-

* *Quoted at* KhA. 175. † *Cf.* KhA. 176.

1 B. cakkaratanasamīpaŋ āgantvā nisinnāsanato uṭṭhahitvā.
2 B. bhiṅgāraŋ; S. suvaṇṇabhiṅgāraŋ.
3 B. °panāḷiŋ; S. panāḷī.
4 B. S. °bhiṅgāraŋ.
5 S. vāmena hatthena.
6 S. *adds* hi.
7 B. S. abhisiñcitvā.
8 B. °vijānātu.
9 B. °samantaraŋ.
10 S. pavattati sama°.
11 B. S. anubandha°.
12 S. *omits*.
13 S. °gacchatî ti.
14 B. °cāmarihattho.
15 B. vividhasaŋ hārappa° jalitena; S. vividhūpahara° °jalitasam°.
16 B. S. *omit*.
17 B. kāyâlaṅkārena; S. kāyena.
18 B. nām' eva.
19 S. cārā°.

ratanaŋ[1] nibbattaŋ,[1] attano attano vibhavânurūpena maṇḍitapasādhitā sannipatathâ ti. Mahājano pana pakatiyā cakkaratanasadden' eva sabbakiccāni pahāya gandhapupphâdīni ādāya sannipatito va, so pi sabbo vehāsaŋ abbhuggantvā rājānam eva parivāreti. Yassa yassa hi raññā pana[2] saddhiŋ gantukāmatā uppajjati so so[3] ākāsagato va[3] hoti. Evaŋ dvādasayojanâyāmavitthārā parisā hoti. Tattha ekapuriso pi chinnabhinnasarīro vā kiliṭṭhavattho vā n' atthi. Sucipariväro hi rājā cakkavatti[4] cakkavattiparisā nāma vijjādharaparisā viya ākāse gacchamānā indanīlamaṇitale vippakiṇṇaratanasadisā hoti. Tena vuttaŋ *anvadeva rāja cakkavatti saddhiŋ caturaṅginiyā senāyâ* ti.

Tam pana[5] cakkaratanaŋ rukkhaggānaŋ uparûpari[6] nâtiuccena gaganappadesena pavattati; yathā rukkhānaŋ pupphaphalapallavehi atthikā tāni sukhena gahetuŋ sakkonti. Bhūmiyaŋ ṭhitā: esa rājā esa uparājā[7] esa[7] senāpatī ti sallakkhetuŋ sakkonti, ṭhānâdisu ca[8] iriyāpathesu yo yena icchati so ten' eva gacchati, cittakammâdisippapasutā[9] c' ettha attano attano kiccaŋ karontā yeva gacchanti. Yath' eva hi bhūmiyaŋ[10] tathā nesaŋ sabbāni[11] kiccāni[11] ākāse ijjhanti, evaŋ cakkavattiparisaŋ gahetvā taŋ cakkaratanaŋ vāmapassena[12] Sineruŋ pahāya samuddassa uparibhāgena aṭṭhayojanasahassappamāṇaŋ Pubbavidehaŋ gacchati. Tattha yo[4] vinibbedhena[13] dvādasayojanāya parikkhepato chattiŋsayojanāya[14] parisāya sannivesakkhamo sulabhâhārūpakaraṇo chāyûdakasampanno sucisamatalo ramaṇīyo bhūmibhāgo tassa uparibhāge[15] taŋ cakkaratanaŋ ākāse[7] akkhāhataŋ viya tiṭṭhati; atha tena saññāṇena so mahājano otaritvā yathāruciŋ nahānabhojanâdīhi[16] sabbakiccāni karonto vāsaŋ kappeti. Tena vuttaŋ

---

1 S. *transposes order*.
2 B. *omits*.
3 S. *omits*.
4 B. S. *omit*.
5 B. S. pi.
6 C. upari.
7 C. *omits*.
8 B. pi.
9 D. S. °sippappasutā.
10 B. bhūmiyā.
11 B. S. sabbakiccāni.
12 B. °passe.
13 S. vinivedhena.
14 B. °yojanaparisāya
15 S. °bhāgena.
16 B. nhāna°.

yasmiŋ kho pana bhikkhave padese[1] *cakkaratanaŋ patiṭṭhāti, tattha*[2] *rājā cakkavattī vāsaŋ upeti*[3] *saddhiŋ caturaṅginiyā senāyâ* ti.

[173[2]] Evaŋ vāsaŋ upagate cakkavattimhi ye tattha rājāno te: Paracakkaŋ[4] āgatan ti, sutvâ pi na balakāyaŋ sannipātetvā yuddhasajjā honti, cakkaratanassa[5] uppattisamanantaram eva n' atthi so satto nāma yo paccatthikasaññāya rājānaŋ ārabbha āvudhaŋ ukkhipitum pi[6] saheyya.[7] Ayam ānubhāvo cakkaratanassa:—

Cakkânubhāvena hi tassa rañño
Arī[8] asesā damathaŋ upenti,
Arindaman nāma narâdhipassa,
Ten' eva taŋ vuccati tassa cakkan,*

tasmā sabbe pi te rājāno attano[9] rajjasirivibhavânurūpaŋ pābhataŋ[10] gahetvā taŋ rājānaŋ[11] upagamma[12] pariṇatasirā[13] attano moḷimaṇippabhâbhiseken'[14] assa pādapūjaŋ karonto: '*ehi kho mahārājâ*'† ti ādīhi vacanehi tassa kiṅkārapaṭissāvitaŋ[15] āpajjanti.

[172[32]] Tena vuttaŋ: *Ye kho pana bhikkhave puratthimāya disāya*[6] . . . *pe* . . . *anusāsa mahārājâ* ti.

[173[3]] Tattha *svāgatan* ti su-āgamanaŋ. Ekasmiŋ[16] hi āgate socanti gate nandanti, akasmiŋ āgate nandanti gate socanti: tādiso tvaŋ āgatanandano[17] gamanasocano tasmā tava āgamanaŋ su-āgamanan ti vuttaŋ hoti.

* Mhbv. 72. † *Quoted* at KhA. 176.

1 B. S. *add* taŋ. 2 *Text* tatra.
3 C. kappeti. 4 S. pana cakkaŋ.
5 B. S. *add* hi. 6 B. S. *omit.*
7 B. S. visaheyya. 8 B. *adds* va.
9 B. S. *add* attano.
10 S. vibhavaŋ. 11 B. S. *add* ārabbha.
12 B. upasaŋgamma. 13 C. paṇata°; S. oṇata°.
14 B. moḷiyamaṇi°; S. moliyaŋ maṇi°.
15 B. kiṅkārappaṭisāvitaŋ. 16 S. evaŋ ekasmiŋ.
17 B. *adds* nāma.

[173[4]] Evaŋ vutte pana cakkavatti nâpi: ettakaŋ nāma me anuvassaŋ baliŋ upakappethâ ti vadati, nâpi aññassa bhogaŋ acchinditvā aññassa deti; attano pana dhammarājabhāvassa anurūpāya paññāya pāṇâtipātâdīni upaparikkitvā pemanīyena mañjunā sarena: Passatha tātā pāṇâtipāto nām' esa āsevito bhāvito bahulīkato[1] nirayasaŋvattaniko hotî ti, ādinā nayena dhammaŋ desetvā: *pāṇo na hantabbo* ti ādikaŋ ovādaŋ deti. Tena vuttaŋ: *Rājā cakkavatti evam āha*: *pāṇo na hantabbo . . . pe . . . yathābhuttañ ca bhuñjathâ* ti. Kim pana sabbepi rañño imaŋ ovādaŋ gaṇhantî ti? Buddhassâ pi tāva sabbe va[2] na gaṇhanti, rañño kiŋ gaṇhissanti, tasmā ye paṇḍitā vibhāvino te gaṇhanti, sabbe pana anuyuttā[3] bhavanti, tasmā *ye kho pana bhikkhave* ti ādim āha.

[173[9]] Atha taŋ[4] cakkaratanaŋ evaŋ Pubbevidehavāsīnaŋ ovāde dinne katapātarāso[5] cakkavatti balena vehāsaŋ abbhuggantvā *puratthimaŋ samuddaŋ* ajjhogāhati. Yathā yathā ca taŋ ajjhogāhati tathā tathā agadagandhaŋ ghāyitvā saṅkhittaphaṇo Nāgarājā viya saṅkhitta-ūmivipphāraŋ[6] hutvā ogacchamānaŋ mahāsamuddasalilaŋ[7] yojanamattaŋ ogantvā[8] anto samudde veḷuriyabhitti viya tiṭṭhati. Taŋ khaṇaŋ yeva ca tassa rañño puññasiriŋ daṭṭhukāmāni viya mahāsamuddatale vippakiṇṇāni nānāratanāni tato tato[9] āgantvā taŋ padesaŋ[10] pūrayanti; athā[11] sā[11] rājaparisā[12] nānāratanaparipūraŋ mahāsamuddatalaŋ disvā yathāruciŋ[13] ucchaṅgâdīhi ādiyati, yathāruciŋ[13] ādinnaratanāya[14] pana parisāya taŋ cakkaratanaŋ paṭinivattati, paṭinivattamāne ca tasmiŋ parisā aggato[15] hoti,[16] majjhe rājā ante cakkaratanaŋ, tam pi jalanidhijalaŋ[17] palo-

---

[1] B. °likato.
[2] B. S. *omit*.
[3] B. S. anuyantā.
[4] B. naŋ.
[5] S. °rāse.
[6] B. S. °ummivi°.
[7] S. °samuddatalaŋ.
[8] B. oggantvā.
[9] S. *omits*.
[10] S. desaŋ.
[11] B. ath' assa; S. atha.
[12] B. *adds* taŋ; S. rājarājapuriso taŋ.
[13] B. °ruci.
[14] C. ādiṇṇa°.
[15] B. gatā; S. purato.
[16] B. honti.
[17] B. S. jalaŋ.

bhayamānam[1] iva cakkaratanasiriyā asahamānam[2] iva ca tena viyogaŋ nemimaṇḍalapariyantaŋ abhihanantaŋ nirantaram eva upagacchati. Evaŋ rājā cakkavatti puratthimasamuddapariyantaŋ Pubbavidehaŋ abhivijinitvā dakkhiṇasamuddapariyantaŋ Jambudīpaŋ vijetukāmo cakkaratanadesitena maggena[3] dakkhiṇasamuddâbhimukho gacchati. Tena vuttaŋ: *Atha kho taŋ bhikkhave cakkaratanaŋ puratthimaŋ samuddaŋ ajjhogāhetvā*[4] *paccuttaritvā dakkhiṇadisaŋ pavattatī* ti. Evaŋ pavattamānassa pana tassa pavattamānavidhānaŋ[5] senāsanniveso[6] paṭirājagamanaŋ tesaŋ anusāsananipphādanaŋ[7] dakkhiṇasamuddaŋ ajjhogāhanaŋ samuddasalilassa ogacchanaŋ[8] ratanâdānan ti: sabbaŋ purimanayen' eva veditabbaŋ. Vijinitvā pana taŋ dasasahassayojanappamāṇaŋ Jambudīpaŋ dakkhiṇasamuddato pi paccuttaritvā sattayojanasahassappamāṇaŋ Aparagoyānaŋ[9] vijetuŋ[10] pubbe vuttanayen' eva gantvā, tam pi samuddapariyantaŋ tath' eva abhivijinitvā pacchimasamuddato pi paccuttaritvā aṭṭhayojanasahassappamāṇaŋ Uttarakuruŋ vijetuŋ tath' eva gantvā tam pi samuddapariyantaŋ tath' eva abhivijiya[11] uttarasamuddato pi paccuttavati.

Ettāvatā raññā cakkavattinā cāturantāya paṭhaviyā ādhipaccaŋ[12] adhigataŋ hoti. So evaŋ vijitavijayo attano rajjasirisampattidassanatthaŋ sapariso uddhaŋ gaganatalaŋ abhilaṅghitvā[13] suvikasitapadumappalapuṇḍarīkavanavicitte[14] cattāro jātassare viya pañcasatapañcasataparittadīpaparivāre cattāro mahādipe oloketvā cakkadesiten'[15] eva maggena yathânukkamaŋ attano *rājadhāniŋ*[16] paccāgacchati. Atha taŋ

---

1 C. palobhiya°.
2 S. avasaha°.
3 C. *omits*.
4 B. S. ajjhogāhetvā.
5 B. S. pavattanavi°.
6 S. senānaŋ sanniveso.
7 B. S. anusāsanippādaŋ.
8 B. oggac°; S. °chantaŋ.
9 C. °godhāraŋ.
10 B. vijituŋ.
11 S. abhivijinitvā.
12 B. S. adhi°.
13 B. °laṅghayitvā.
14 S. °padumuppa°; *and adds* va.
15 B. cakkaratanadesiten'; S. cakkuddesiten'.
16 B. rājathāniŋ.

cakkaratanaŋ *antepuradvāraŋ sobhayamānaŋ* viya hutvā *tiṭṭhati*; evaŋ patiṭṭhite pana tasmiŋ cakkaratane rājantepure ukkāhi vā dīpikāhi vā kiñci karaṇiyaŋ[1] na hoti, cakkaratanôbhāso yeva rattiŋ andhakāraŋ vidhamati, ye[2] pana[3] andhakāratthikā honti tesaŋ andhakāran eva hoti. Tena vuttaŋ: *dakkhiṇasamuddaŋ ajjhogahetvā*[4] . . . *pe* . . . *evarūpaŋ cakkaratanaŋ pātubhavatî* ti.

[173[29]] Evaŋ pātubhūtacakkaratanassa[5] pana cakkavattino amaccā pakatimaṇgalahatthiṭṭhānaŋ sucibhūmibhāgaŋ kāretvā haricandâdīhi[6] surabhigandhehi upalimpāpetvā, heṭṭhā vicittavaṇṇasurabhikusumasamākiṇṇaŋ, upari suvaṇṇatārakānaŋ[7] antarantarā samosaritamanuññakusumapatimaṇḍitavitānaŋ[8] devavimānaŋ viya abhisaṅkharitvā[9]: Evarūpassa nāma deva hatthiratanassa āgamanaŋ cintethâ ti vadanti. So pubbevuttanayen' eva mahādānaŋ datvā sīlāni samādāya taŋ puññasampattiŋ āvajjento nisīdati. Ath' assa puññânubhāvacodito Chaddantakulā* vā Uposathakulā* vā taŋ sakkāravisesaŋ anubhavitukāmo taruṇaravimaṇḍalâbhirattacaraṇagīvamukhapatimaṇḍitavisuddhasetatarasarīro[10] sattappatiṭṭhito[11] susaṇṭhitaṅgapaccaṅgasanniveso vikasitarattapadumacārupokkharo[12] iddhimā yogī viya vehāsaŋ gamanasamattho manosilācuṇṇarañjitapariyanto viya rajatapabbato hatthiseṭṭho[13] tasmiŋ padese patiṭṭhāti. So Chaddantakulā āgacchanto sabbakaniṭṭho āgacchati, Uposathakulā sabbajeṭṭho.[14] Pāḷiyaŋ[15] pana: Uposatho nāgarājā icc' eva āgacchati.

* *Cf.* Jā. IV. 232.

[1] B. S. karaṇīyaŋ. [2] B. *adds* ca.
[3] B. *adds* rattiŋ. [4] B. S. ajjhogāh°.
[5] S. pātubhūtassa cakkaratanassa.
[6] S. °candanâdīhi. [7] B. otāraṇānaŋ.
[8] B. °kusumadāmappaṭi°; S. °kusumadāmapaṭi°.
[9] S. °saṅharitvā.
[10] B. °mukhappaṭi° °setasarīro; S. rattâvara° mukhapaṭi°
[11] B. °patiṭṭho; S. sattapatiṭṭho.
[12] B. °cārumukkharo. [13] S. rajaṭa°.
[14] S. sabbaseṭṭho. [15] S. pāliyaŋ.

Svāyaŋ pūritacakkavatti vattānaŋ[1] cakkavattīnaŋ[1] sutte vuttanayen' eva cintayantānaŋ āgacchati. Na itaresaŋ. Sayam eva pakatimaṅgalahatthiṭṭhānaŋ[2] āgantvā maṅgalahatthiŋ apanetvā tattha tiṭṭhati. Tena vuttaŋ: *Puna ca paraŋ bhikkhave . . . pe . . . nāgarājâ* ti.

[173[32]] Evaŋ pātubhūtaŋ pana taŋ hatthiratanaŋ disvā hatthigopakâdayo haṭṭhatuṭṭhā vegena gantvā rañño ārocenti. Rājā turitaturitaŋ āgantvā taŋ[3] disvā pasannacitto: *Bhaddakaŋ vata bho hatthiyānaŋ sace damathaŋ upeyyâ* ti cintayanto hatthaŋ pasāresi.[4] Atha so ghare[5] dhenuvacchako[5] viya kaṇṇe olambetvā suratabhāvaŋ[6] dassento rājānaŋ upasaṅkamati. Rājā taŋ abhirūhitukāmo hoti; ath' assa parijanā[7] adhippāyaŋ ñatvā taŋ hatthiratanaŋ sovaṇṇadhajaŋ[8] sovaṇṇâlaṅkāraŋ hemajālapaṭicchannaŋ katvā upaneti.[9] Rājā taŋ anisīdāpetvā[10] va sattaratanamayāya nisseṇiyā[11] abhiruyha ākāsaṅgamananinnacitto hoti. Tassa saha cittuppāden' eva so hatthirājā rājahaŋso viya idanīlamaṇippabhājālanīlaŋ gaganatalaŋ abhilaṅghati, tato cakkacārikāya vuttanāyen' eva sakalarājaparisā. Iti sapariso rājā antopātarāse yeva sakala*paṭhaviŋ anusaŋyāyitvā* rājadhāniŋ[12] paccāgacchati: evaŋ mahiddhikaŋ cakkavattino hatthiratanaŋ hoti. Tena vuttaŋ: *disvāna*[13] . . . *pe* . . . *pasīdatî*[13] ti.

[174[20]] Evaŋ pātubhūtahatthiratanassa pana cakkavattino parisā pakatimaṅgala-assaṭṭhānaŋ sucisamatalaŋ[14] kāretvā alaṅkaritvā va[15] purimanayen' eva rañño tassa āgamanacintanatthaŋ[16] ussāhaŋ janenti. So purimanayen' eva

---

[1] B. *omits*. [2] B. pavattati maṅgala°.
[3] B. S. *omit*. [4] B. S. °reti.
[5] B. S. gharadhenu°. [6] B. mudutabhāvaŋ.
[7] C. °jano. [8] C. suvaṇṇa°.
[9] B. S. °nenti. [10] B. S. asannisīdā°.
[11] B. niseniyā. [12] B. rājaṭṭhāniŋ.
[13] B. disvā rañño cakkavatti evarūpaŋ hatthiratanaŋ pātubhavatî ti; S. disvā . . . pe . . . pāturahosî ti.
[14] S. suciŋ sama°. [15] B. ca.
[16] B. āgamanacintaŋ.

katadānasakkāro samādinnasīlo[1] va[2] pāsādatale[3] nisinno puññasampattiŋ samanussarati. Ath' assa puññânubhāvacodito, Sindhavakulato vijjulatāvinaddhasaradakāle[4] setavalāhakarāsisassiriko[5] rattapādo rattatuṇḍo candappabhāpuñjasadisasuddhasiniddhaghanasaṅghatasarīro[6] kākagīvā[7] viya[8] indanīlamaṇi viya ca kāḷavaṇṇena[9] sīsena samannāgatattā kākasīso,[10] suṭṭhu kappetvā ṭhapitehi viya muñjasadisehi saṇhavaṭṭa-ujugatikehi[11] kesehi samannāgatattā muñjakeso vehāsaṅgamo Valāhako* nāma assarājā āgantvā tasmiŋ ṭhāne patiṭṭhahati. Sesaŋ sabbaŋ hatthiratane vuttanayen' eva veditabbaŋ. Evarūpaŋ assaratanaŋ sandhāya bhagavā *puna ca paran* ti ādim āha.

Evaŋ pātubhūta-assaratanassa[12] pana[13] rañño cakkavattissa catuhatthâyāmaŋ sakaṭanâbhisamappamāṇaŋ[14] ubhosu antesu kaṇṇikapariyantato viniggatasuparisuddhamuttākalāpehi[15] dvīhi kañcanapadumehi alaṅkataŋ caturāsītimaṇisahassaparivāraŋ[16] tārāgaṇaparivutassa puṇṇacandassa siriŋ[17] paṭippharamānaŋ[17] viya "Vepullapabbatato maṇiratanaŋ āgacchati."* Tass' eva[18] āgatassa[19] muttājālake ṭhapetvā veḷuparamparāya saṭṭhihatthappamāṇaŋ ākāsaŋ āropitassa rattibhāge samantā yojanappamāṇaŋ okāsaŋ ābhā pharati, yāya sabbo so[20] okāso aruṇuggamanavelā[21] viya sañjātâloko hoti. Tato kassakā[22] kasikammaŋ vāṇijā āpaṇugghāṭanaŋ,

---

* *Cf*. Jā. IV. 232.

---

[1] C. samādiṇṇa°; B. °sīlavanto. [2] B. *omits*.
[3] S. uparipāsāda°. [4] C. vijjullatā°.
[5] B. °rāsisadisasassiriko; S. setabala°.
[6] B. °saṅghasarīro; S. °saŋghaṭasarīro.
[7] B. S. °gīvo. [8] S. *adds* ca.
[9] C. B. kāla°. [10] B. kāla°. [11] B. °gatigatehi.
[12] S. pātubhūtaratanassa. [13] S. *omits*.
[14] B. °sammappamāṇaŋ. [15] S. °muttakalāpehi.
[16] S. °hassappari°.
[17] S. siripaṭiphara°. [18] S. evaŋ.
[19] S. āgatass' eva. [20] C. *omits*.
[21] S. °velāyaŋ. [22] S. kasakā.

te te ca[1] sippino taŋ taŋ kammantaŋ payojenti: divâ ti maññamānā. Tena vuttaŋ: *Puna ca paraŋ bhikkhave . . . pe . . . maṇiratanaŋ pātubhavatî* ti.

[174[31]] Evaŋ pātubhūtassa[2] maṇiratanassa[2] pana[3] cakkavattissa visayasukhavisesakāraṇaŋ itthiratanaŋ[4] pātubhavati. Maddarājakulato vā hi 'ssa aggamahesiŋ ānenti, Uttarakuruto vā puññânubhāvena sayaŋ āgacchati. Avasesā pan' assā sampatti: *puna ca paraŋ bhikkhave rañño cakkavattissa itthiratanaŋ*[4] *pātubhavati, abhirūpā dassanīyâ* ti ādinā nayena Pāḷiyaŋ[5] yeva āgatā. Tattha saṇṭhānapāripūriyā adhikaŋ rūpaŋ assâ ti *abhirūpā*. Dissamānā[6] ca cakkhūni pīnayati,[7] tasmā aññaŋ[8] kiccaŋ[8] vikkhepaŋ[8] hitvā pi daṭṭhabbâ ti *dassanīyā*. Dissamānā ca somanassavasena cittaŋ pasādetî ti *pāsādikā*. *Paramāyâ* ti evaŋ pasādâvahattā uttamāya. *Vaṇṇapokkharatāyâ* ti vaṇṇasundaratāya. *Samannāgatâ* ti upetā. *Abhirūpā* vā yasmā *nâtidīghā*[9] *nâtirassā*, dassanīyā yasmā *nâtikisā nâtithūlā*, pāsādikā yasmā *nâtikāḷā*[10] *nâccodātā*,[11] paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgatā yasmā *atikkantā mānusaŋ*[12] *vaṇṇaŋ*[12] *appattā dibbaŋ*[13] *vaṇṇaŋ*.[13] Manussānaŋ hi vaṇṇâbhā[14] bahi na niccharati, devānaŋ atidūraŋ niccharati. Tassā pana dvādasahatthappamāṇaŋ padesaŋ sarīrâbhā obhāsatî[15] ti.[15] Nâtidīghâdisu c' assā paṭhamayugaḷena[16] ārohasampatti, dutiyayugaḷena[16] pariṇāhasampatti, tatiyayugaḷena[16] vaṇṇasampatti vuttā. Chahi vâ pi etehi kāyavipattiyā abhāvo atikkantā mānusaŋ[17] vaṇṇan[17] ti: iminā kāyasampatti vuttā.

[175[4]] *Tūlapicuno vā kappāsapicuno vâ* ti sappīmaṇḍe[18]

---

[1] S. ca.
[2] B. S. pātubhūtamaṇi°.
[3] S. *adds* rañño.
[4] S. itthī°.
[5] S. Pāliyaŋ.
[6] B. Passamānā.
[7] B. pinayati; S. piṇayati.
[8] B. aññaŋ kiccavikkhepaŋ; S. aññakiccavikk°.
[9] B. °dighā.
[10] C. °kāḷī.
[11] B. nacco°.
[12] B. manussaŋ°; S. manussavaṇṇaŋ.
[13] S. dibbavaṇṇaŋ.
[14] B. vaṇṇā.
[15] B. S. obhāseti.
[16] S. °galena.
[17] B. S. manussavaṇṇan.
[18] B. S. sappimaṇḍe.

pakkhipitvā ṭhapitassa satavihatassa tūlapicuno vā satavihatassa kappāsapicuno vā *kāyasamphasso hoti.*

[175[5]] *Sīte* ti rañño sītakāle.

[175[6]] *Uṇhe* ti rañño uṇhakāle.

[175[7]] *Candanagandho* ti niccakālam eva sapiŋsitassa[1] abhinavassa catujātasamāyojitassa[2] haricandanassa gandho kāyato vāyati.

[175[8]] *Uppalagandho*[3] ti hasitakathitakālesu[4] mukhato nikkhanto taŋ[5] khaṇaŋ[5] vikasitass' eva nīluppalassa atisurabhigandho vāyati.

[175[8]] Evarūpasamphassagandhasampattiyuttāya[6] pan' assā sarīrasampattiyā anurūpaŋ ācāraŋ dassetuŋ *taŋ kho panâ* ti ādi vuttaŋ. Tattha rājānaŋ disvā nisinnâsanato aggidaḍḍhā viya paṭhamam eva uṭṭhātî ti *pubbuṭṭhāyinī.* Tasmiŋ nisinne tassa rañño[7] tālavaṇṭena[8] vījanâdikiccaŋ[9] katvā pacchā patati[10] nisīdatî ti *pacchānipātinī.*

[175[10]] Kiŋ karomi devâ ? ti vācāya[11] kiŋ kāraŋ paṭisāvetî[12] ti *kiŋkārapaṭissāvinī.*[13]

Rañño manāpam eva carati karotî ti *manāpacāriṇī.*[14]

Yaŋ rañño piyaŋ tadeva vadatî ti *piyavādinī.*

Idāni svāssā[15] ācāro bhāvasuddhiyā[16] eva va sāṭheyyenâ ti dassetuŋ *tan kho panâ* ti ādim āha.

[175[12]] Tattha *no aticaratî* ti na atikkamitvā vicarati,[17] ṭhapetvā[18] rājānaŋ[18] aññaŋ purisaŋ cittena pi na patthetî ti vuttaŋ hoti. Tattha ye tassā ādimhi *abhirūpâ* ti ādayo ante ca[5] *pubbuṭṭhāyinî* ti ādayo guṇā vuttā te pakatiguṇā[19] eva *atik-*

1 B. supisita; S. piŋsitassa.
2 B. catujjātisam°; S. catujātisam°.
3 B. uppatha°. 4 S. °kāle. 5 B. *omits.*
6 B. evarūpaŋ sampha°; S. evarūpassa gandhasampatti°.
7 C. *omits.* 8 S. tālapaṇṇena.
9 B. bīja°. 10 S. nipatati.
11 B. *adds* tassa. 12 S. paṭissāvetî.
13 B. °paṭisāvinī. 14 S. °cārinī.
15 B. svassā; S. svāssa. 16 B. S. tāva suddhiyā.
17 B. S. carati. 18 B. S. *omit.*
19 B. S. *add* vuttā.

kantā mānusaŋ[1] *vaṇṇan*[1] ti ādayo pana cakkavattino puññaŋ upanissāya cakkaratanapātubhāvato paṭṭhāya purimakammânubhāvena nibbattantî ti veditabbā. Abhirūpatādikâ pi vā cakkaratanapātubhāvato paṭṭhāya sabbâkāraparipūrā[2] jātā, ten' âha *evarūpaŋ itthiratanaŋ*[3] *pātubhavatî* ti.

[175[14]] Evaŋ pātubhūta-itthiratanassa[3] pana rañño cakkavattissa dhanakaraṇīyānaŋ kiccānaŋ yathāsukhaŋ[4] pavattanatthaŋ[4] gahapatiratanaŋ pātubhavati. So pakatiyā va mahābhogo māhābhogakule[5] jāto, rañño dhanarāsivaḍḍhako seṭṭhi gahapati hoti. Cakkaratanânubhāvasahitaŋ[6] pan' assa ca kammavipākajaŋ dibbacakkhuŋ pātubhavati,[7] yena anto paṭhaviyaŋ[8] yojanabbhantare nidhiŋ passati. So taŋ sampatti disvā tuṭṭhahadayo[9] gantvā rājānaŋ dhanena pavāretvā sabbāni dhanakaraṇīyāni sampādeti. Tena vuttaŋ: *puna ca paraŋ bhikkhave . . . pe . . . evarūpaŋ gahapatiratanaŋ pātubhavatî* ti.

[175[33]] Evaŋ pātubhūtagahapatiratanassa pan 'assa[10] rañño cakkavattissa sabbakiccasaŋvidhānasamatthaŋ pariṇāyakaratanaŋ[11] pātubhavati. So rañño jeṭṭhaputto va hoti, pakatiyā eva paṇḍito vyatto[12] medhāvī[13] rañño puññânubhāvaŋ nissāya pan' assa attano kammânubhāvena paracittañāṇaŋ uppajjati, yeva dvādasayojanāya rājaparisāya cittâvāraŋ ñatvā rañño ahite ca[14] hite ca vavatthapetuŋ samattho hoti. So pi taŋ attano ānubhāvaŋ disvā tuṭṭhahadayo rājānaŋ sabbakiccânusāsanena[15] pavāreti. Tena vuttaŋ: *Puna ca paraŋ . . . pe . . . pariṇāyakaratanaŋ*[11] *pātubhavatî* ti.

[1] B. S. manussavaṇṇan. [2] B. °pāripūrā.
[3] S. itthī°.
[4] B. yathāsukhapava°; S. yathāsukhappava°.
[5] S. mahābhogo ca kule.
[6] B. S. °ânubhāvena sahitaŋ.
[7] S. *adds* yeva. [8] B. patha°.
[9] S. tuṭṭhamānaso. [10] B. pana.
[11] S. parināya°. [12] B. S. byatto.
[13] C. medhāvi. [14] B. S. *omit.*
[15] B. S. °nusārena.

[176[3]] Tattha *ṭhapetabbaŋ ṭhapetun* ti tasmiŋ tasmiŋ ṭhānantare ṭhapetabbaŋ ṭhapetuŋ.

[176[18]] *Samavepākiniyâ* "* ti ādi heṭṭhā vuttam eva.†

[178[4]] *Kaṭaggahenâ*[1] ti jayaggāhena.

Mahantaŋ bhogakkhandhan ti ekappahāren' eva dve vā tīṇi vā satasahassāni.

[178[11]] *Kevalā*[2] *paripūrā*[2] *paṇḍitabhūmî* ti paṇḍito tīṇi sucaritāni pūretvā sagge nibbattati. Tato manussalokaŋ āgacchanto kularūpabhogasampattiyaŋ nibbattati. Tattha ṭhito tīṇi[3] sucaritāni pūretvā puna sagge nibbattatî ti. Ayaŋ sakalā paripuṇṇā *paṇḍitabhūmi*. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Bālapaṇḍitasuttaŋ navamaŋ.

130.

[Devadūtasuttavaṇṇanā]

[178[15]] *Evam me sutan* ti Devadūtasuttaŋ.

[178[19]] Tattha *dve agārâ* ti ādi Assapurasutte‡ vitthāritam eva.

[179[12]] *Nirayaŋ upapannâ* ti bhagavā katthaci nirayato paṭṭhāya desanaŋ devalokena osāpeti, katthaci devalokato paṭṭhāya nirayena osāpeti, sace saggasampattiŋ vitthāretvā kathetukāmo hoti nirayadukkhaŋ ekadesato katheti tiracchānayonidukkhaŋ pettivisayadukkhaŋ[4] manussalokasampattiŋ ekadesato katheti, saggasampattim eva vitthāreti, sace nirayadukkhaŋ vitthāretvā kathetukāmo hoti devalokamanussalokesu sampattiŋ tiracchānayonipettivisayesu[5] ca dukkhaŋ ekadesato katheti nirayadukkham eva vitthāreti. So imasmiŋ sutte nirayadukkhaŋ vitthāretukāmo,[6] tasmā

* *To here from* †, p. 214=DA. II. 617-628.
† MA. III. 306, 326.
‡ M. Sutta, 39; *cf.* MA. II. 323.

[1] S. kaṭaggāhenâ.
[2] *Text* kevalapari°.
[3] B. *adds* ca.
[4] B. S. pitti°.
[5] B. S. °pittivisayesu.
[6] B. vitthāritu°.

devalokato paṭṭhāya desanaŋ nirayena osāpeti. Devalokamanussalokasampattiyo tiracchānayonipettivisayadukkhāni[1] ca ekadesato kathetvā[2] nirayadukkham[3] eva[4] vitthārena kathetuŋ: "*tam enaŋ bhikkhave nirayapālâ*"* ti ādim āha. "Tattha ekacce therā nirayapālā nāma n' atthi, yantarūpaŋ viya[5] kammam eva kāraṇaŋ karetî ti vadanti. Taŋ[6]: atthi niraye nirayapālâ ti āmantā, atthi ca kāraṇikâ ti ādinā nayena Abhidhamme paṭisedhitam eva. Yathā hi manussaloke kammakaraṇakārakā[7] atthi, evam eva niraye nirayapālā atthî ti.

[179¹⁴] *Yamassa rañño* ti Yamarājā nāma vemānikapetarājā. Ekasmiŋ kāle dibbavimāne dibbakapparukkhe dibbauyyānadibbanāṭakā disampattiŋ[8] anubhavati, ekasmiŋ kāle kammavipākaŋ. Dhammiko rājā; na c' esa eko va hoti, catusu pana dvāresu cattāro janā honti."†

[179²⁰] "*Nâddasan* ti attano santike pesitassa kassaci devadūtassa abhāvaŋ sandhāya evaŋ vadati.

[179²¹] Atha naŋ Yamo: nâyaŋ bhāsitassa atthaŋ sallakkhetî ti ñatvā sallakkhāpetukāmo *ambho* ti ādim āha."‡

[179²⁶] *Jātidhammo* ti jātisabhāvo.

[180¹³] Aparimutto *jātiyā*. Jāti nāma mayhaŋ abbhantare yeva vatattî[9] ti.

[180¹⁹] Parato *jarādhammo* ti ādisu pi es' eva nayo.

[179¹⁷, 180⁶] *Paṭhamaŋ devadūtaŋ samanuyuñjitvâ* ti ettha daharakumāro atthato evaŋ vadati nāma:—Passatha[10] bho, mayham pi tumhākaŋ viya hatthapādā atthi; sake pana 'mhi *muttakarīse* palipanno attano dhammatāya uṭṭhahitvā

* =A. I. 138. † =AA. II. 227-228.
‡ =AA. II. 228.

[1] B. S. °yonipitti°. [2] B. ṭhapetvā.
[3] S. niraye dukkhaŋ. [4] B. yeva.
[5] C. eva. [6] B. Tesan taŋ.
[7] B. kammakārakā; S. kammakaraṇakammakaraṇikā.
[8] B. dibbarukkhadibba° nāṭakādibbasampattiŋ; S. dibbakapparukkhadibba°. [9] B. atthî; S. pavattatî.
[10] B. maŋ passatha.

nahāyituŋ[1] na sakkomi, ahaŋ kiliṭṭho[2] nahāpetha[1] man ti vattum pi na sakkomi, jātito 'mhi "aparimuttatāya ediso jāto, na kho pan' âham eva tumhe pi jātito aparimuttā va. Yath' eva hi mayhaŋ evaŋ tumhākam pi jāti āgamissati. Iti tassā pure jātiyā[3] āgamanā va *kalyāṇaŋ* karothâ ti. Ten' esa devadūto nāma jāto,"* vacanattho pana Mathādevasutte[4]† vutto va.[5]

[180[32]] *Dutiyaŋ devadūtan* ti "etthâpi jarājiṇṇasatto[6] atthato evaŋ vadati nāma:—Passatha bho aham pi tumhe viya taruṇo ahosiŋ ūrubalabāhubalajavasampanno.[7] Tassa me tā javabalasampattiyo[8] antarahitā vijjamānâ[3] pi[3] me[3] hatthapādā hatthapādakiccaŋ na karonti. Jarāy' amhi[3] aparimuttatāya ediso jāto. Na kho pan' âham eva, tumhe pi jarāya aparimuttā va. Yath' eva hi mayhaŋ, evaŋ tumhākam pi jarā āgamissati. Iti tassā pure āgamanā[9] va[3] kalyāṇaŋ karothâ ti. Ten' esa[10] devadūto nāma jāto."‡

[180[33]] *Tatiyaŋ devadūtan* ti "ettha[11] pi gilānasatto[12] atthato evaŋ vadati nāma:—Passatha bho aham pi tumhe viya nirogo ahosiŋ. So 'mhi etarahi vyādhinā[13] abhibhūto[14] *sake muttakarīse* palipanno. Uṭṭhātum pi na sakkomi. Vijjamānâ pi me hatthapādā hatthapādakiccaŋ na karonti. Vyādhito[13] 'mhi aparimuttatāya ediso jāto. Na kho pan' âham eva, tumhe pi vyādhito[13] aparimuttā va. Yath' eva hi mayhaŋ evaŋ tumhākam pi[3] vyādhi[13] āgamissati. Iti tassa pure āgamanā va kalyāṇaŋ karothâ ti. Ten' esa[10] devadūto nāma jāto."‡

[181[23]] *Catutthaŋ devadūtan* ti ettha pana *kammakāraṇā*

* *Cf.* AA. II. 229. † M. Sutta 83.
‡ =AA. II. 229.

[1] B. nhā°. [2] B. S. kiliṭṭhagatto 'mhi.
[3] B. *omits*. [4] B. Makhadeva°; S. Māghadeva°.
[5] S. *omits*. [6] B. °jiṇṇappatto.
[7] B. S. °javanasam°. [8] B. S. balajavanasam°.
[9] B. agamanāya. [10] S. ten' ev' esa.
[11] B. etthâ. [12] B. gilānappatto.
[13] B. S. byā°. [14] B. S. abhihato.

vā devadūtâ ti kātabbā kammakāraṇikā[1] vā. Tattha[2] kammakāraṇā[3] pakkhe[3] dvattiŋsa[4] tāva kammakāraṇā[5] atthato evaŋ vadanti nāma:—mayaŋ nibbattamānā na rukkhe vā[6] pāsāṇe vā nibbattāma tumhâdisānaŋ sarīre nibbattāma. Iti amhākaŋ pure nibbattito va kalyāṇaŋ karothâ ti. Tena[7] te[7] devadūtā nāma jātā. Kammakāraṇikâ[1] pi atthato evaŋ vadanti nāma:—mayaŋ dvattiŋsakammakāraṇā[8] karontā na rukkhâdisu karoma, tumhâdisesu sattesu yeva karoma. Iti amhākaŋ tumhesu[9] pure kammakāraṇā[10] karaṇato[10] va[11] kalyāṇaŋ karothâ ti. Tena[7] te[7] pi devadūtā nāma jātā.

[182[31]] *Pañcamaŋ devadūtan* ti "ettha* matakasatto atthato evaŋ vadati nāma:—Passatha bho, maŋ[12] āmakasusāne chaḍḍitaŋ uddhumātakâdibhāvappattaŋ.[13] Maraṇato 'mhi aparimuttāya ediso jāto. Na kho pan' âham eva, tumhe pi maraṇato aparimuttā va. Yath' eva hi mayhaŋ evaŋ tumhākam pi[14] maraṇaŋ āgamissati. Iti tassa pure āgamanā va kalyāṇaŋ karothâ ti. Ten' esa[15] devadūto nāma jāto. Imaŋ pana devadūtânuyogaŋ ko labhati ko[11] na[11] labhatī[11] ti.[11] Yena tāva bahuŋ[16] pāpaŋ[16] kataŋ, so gantvā niraye nibbattati[17] yeva. Yena pana parittaŋ[18] pāpaŋ[19] kataŋ so labhati. Yathā hi sabhaṇḍaŋ coraŋ gahetvā kattabbam eva karonti, na vinicchinanti, anuvijjitvā gahitaŋ pana vinicchayaṭṭhānaŋ nayanti, so vinicchayaŋ labhati, evaŋ[20] sampadam etaŋ.

* *From here to* *, p. 234=AA. II. 230-231.

[1] B. S. °karaṇikā.
[2] B. ettha pana.
[3] B. S. °kāraṇapakkhe.
[4] B. bāttiŋsa.
[5] S. °karaṇā.
[6] B. *adds* na.
[7] C. ten' ete; S. ten' ev' ete.
[8] B. S. °karaṇā.
[9] S. tumhe.
[10] B. kammakaraṇato; S. kammakaraṇakaraṇato.
[11] B. *omits*.
[12] S. mamaŋ.
[13] B. °bhāvaŋ pattaŋ.
[14] S. *omits*.
[15] S. ten' ev' esa.
[16] B. S. bāhupāpaŋ.
[17] B. nibbatti.
[18] B. paritta.
[19] B. S. pāpakammaŋ.
[20] B. eva.

Parittapāpakammā[1] hi attano dhammatāya hi saranti sāriyamānâ pi saranti. Tattha Dīghajayantadamiḷo[2] nāma attano dhammatāya sari.[3] So kira Damiḷo Sumanagirivihāre ākāsacetiyaŋ rattapaṭena pūjesi. Atha niraye ussadasāmante nibbatto[4] aggijālasaddaŋ[5] sutvā va attano pūjitapaṭaŋ[6] anussari. So gantvā sagge nibbatto. Aparo pi puttassa daharabhikkhuno khalisāṭakaŋ dento pādamūle ṭhapesi, ṭhapanakālamhi[7] nimittaŋ gaṇhi. So pi ussadasāmante[8] nibbatto jālasaddena[9] taŋ sāṭakaŋ anussaritvā gantvā sagge[10] nibbatto. Evaŋ tāva attano dhammatāya kusalakammaŋ[11] saritvā sagge nibbattati.[12] Attano dhammatāya asarante pana pañca devadūte pucchati. Tattha koci paṭhamena devadūtena sarati, koci dutiyâdīhi. Yo pana pañcahi pi na sarati taŋ Yamo rājā sayaŋ sāreti. Eko kira amacco sumanapupphakumbhena Mahācetiyaŋ pūjetvā Yamassa pattiŋ adāsi. Taŋ akusalakammena niraye nibbattaŋ Yamassa santikaŋ nayiŋsu. Tasmiŋ pañcahi pi devadūtehi kusale[13] asarante Yamo sayaŋ olokento disvā: nanu tvaŋ Mahācetiyaŋ sumanapupphakumbhena pūjetvā[14] mayhaŋ pattiŋ odāsî ti sāresi. So tasmiŋ kāle saritvā devalokaŋ gato. Yamo pana sayaŋ oloketvâ pi apassanto mahādukkhaŋ nāma anubhavissati ayaŋ satto ti tuṇhī hoti."[15]*

[183[23]] "*Mahāniraye* ti Avīcimahānirayamhi."† Kim pan' assa pamāṇaŋ abbhantaraŋ[16]? Āyāmena ca vitthārena ca yojanasataŋ hoti.[15] Lohapaṭhavī lohachadanaŋ ekekā ca[13]

* *To here from* *, p. 233=AA. II. 230-231.
† =AA. II. 232.

1 B. °kamme.
2 B. Dīghajayanto Damiḷo; S. Dīghdantadamiḷo.
3 B. sarati.
4 S. nibbattetvā.
5 B. °jālāsaddaŋ.
6 B. pūjitaŋ paṭaŋ.
7 B. S. maraṇakālamhi paṭapatâ ti sadde.
8 S. ussud°.
9 B. jālāsa°.
10 B. *omits*.
11 B. *adds* katvā.
12 B. nibbattî ti.
13 S. *omits*.
14 B. pūjitvā.
15 B. ahosi.
16 S. abbhantaran ti.

bhitti navanavayojanikā hoti.[1] *Puratthimāya bhittiyā acci uṭṭhahitvā*[2] pacchimaŋ bhittiŋ gahetvā taŋ vinivijjhitvā parato yojanasataŋ gacchati.. Sesadisâsu pi es' eva nayo. Iti jālapariyantavasena[3] āyāmavitthārato aṭṭhārasa yojanâdhikāni[4] tīṇi yojanasatāni honti. Parikkhepena[5] navayojanasatāni catupaṇṇāsañ[6] ca[7] yojanāni. Samantā pana ussadehi saddhiŋ dasayojanasahasso[8] hoti.

[184[13]] *Ubbhataŋ tādisam eva hoti* ti ettha akkantapadaŋ yāva aṭṭhito daḷhaŋ uddharitum eva na sakkā. Ayaŋ pan' ettha attho. Heṭṭhato paṭṭhāya *ḍayhati*, uparito paṭṭhāya jhāyati.[9] Iti akkamanakāle ḍayhamānaŋ paññāyati uttharaṇakāle[10] tādisam eva; tasmā evaŋ vuttaŋ.

[184[14]] *Bahusampatto* ti bahūni vassasatasahassāni[11] sampatto.

Kasmā pan' esa narako Avīcî ti saṅkhaŋ gato ti ? Vīci[12] nāma antaraŋ vuccati. Tattha ca aggijālānaŋ vā sattānaŋ vā dukkhassa vā[13] antaraŋ n' atthi. Tasmā so Avīcî ti saṅkhaŋ gato.[14] Tassa[15] hi puratthimabhittito jālā uṭṭhahitvā[16] saŋsibbamānâ pi[7] yojanasataŋ gantvā pacchimabhittiŋ[17] vinivijjhitvā parato yojanasataŋ gacchati. Sesadisâsu pi es' eva nayo.

Imesaŋ channaŋ jālānaŋ majjhe nibbatto Devadatto. Tassa yojanasatappamāṇo attabhāvo. Dve pādā yāva gopphakā lohapaṭhaviŋ paviṭṭhā. Dve hatthā yāva maṇibandhā lohabhittiyo[18] paviṭṭhā. Sīsaŋ yāva bhamukaṭṭhito lohachadane paviṭṭhaŋ, adhobhāgena ekaŋ lohasūlaŋ pavisitvā kāyaŋ vinivijjhantaŋ gantvā[19] chadane paviṭṭhaŋ. Pācīnabhittito nikkhantasūlaŋ hadayaŋ vinivijjhitvā pacchimabhittiŋ[20]

---

[1] B. honti. [2] C. S. uṭṭhitā. [3] B. jālā°.
[4] B. °ādikāni. [5] B. parikkhepato; B. S. *add* pana.
[6] B. S. °paṇṇāsa. [7] B. S. *omit*. [8] B. °hassaŋ.
[9] B. jalati. [10] S. uddhaŋ uddhava°.
[11] B. vassasatavassasahassāni. [12] B. Vici.
[13] C. *omits*. [14] B. *adds* ti.
[15] B. so. [16] B. S. utthitā.
[17] S. bhittiŋ. [18] B. °bhittiŋ.
[19] B. *omits*. [20] B. majjhimabhittiŋ.

paviṭṭhaŋ. Uttarabhittito nikkhantasūlaŋ phāsukā[1] vinivijjhitvā dakkhiṇabhittiŋ paviṭṭhaŋ. Niccale Tathāgatamhi aparaddhattā niccalo va hutvā paccāhî[2] ti kammasarikkhatāya ediso jāto. Evaŋ jālānaŋ nirantaratāya Avīci nāma.[3] Abbhantare pan' assa yojanasatike ṭhāne nāḷiyaŋ koṭṭetvā pūritatipupiṭṭhaŋ[4] viya sattā nirantarā. Imasmiŋ ṭhāne satto[5] atthi, imasmiŋ n' atthî ti na vattabbaŋ. Gacchantānaŋ ṭhitānaŋ nisinnānaŋ[6] nipannānañ[7] ca[3] paccamānānaŋ[8] anto n' atthi. Gacchante[9] vā ṭhite vā nisinne vā nipanne vā aññamaññaŋ na bādhanti.[10] Evaŋ sattānaŋ nirantaratāya Avīci. Kāyadvāre pana cha upekhāsahagatāni[11] cittāni uppajjanti, ekaŋ dukkhasahagataŋ. Evaŋ sante pi yathā jivhagge[12] cha madhubindūni[13] ṭhapetvā ekasmiŋ tambalohabindumhi ṭhapite anudahanabalavatāya tad eva paññāyati. Itarāni abbohārikāni honti. Evaŋ anudahanabalavatāya dukkhaŋ eva[14] c' ettha[14] nirantaraŋ, itarāni abbohārikānî ti. Evaŋ dukkhassa nirantaratāya Avīci.*

[185[1]] *Mahanto* ti yojanasatiko.

[185[1]] *So tattha papatî*[15] ti eko pādo Mahāniraye hoti, eko *Gūthaniraye* patati.[16]

[185[2]] *Sūcimukhâ* ti sūcisadisamukhā. Te hatthigīvappamāṇā ekadoṇikanāvappamāṇā vā[17] honti.

[185[9]] *Kukkulanirayo* ti yojanasatappamāṇo va[3] anto kūṭâgāram attavītaccikaṅgārapuṇṇo[18] ādittachārikanirayo.

---

* *Cf.* Mark, IX. 48.

---

1 B. pāsukā.
2 B. paccatî; S. pacatî.
3 S. *omits.*
4 B. pūritaŋ piṭṭhaŋ; S. pūritapiṭṭhaŋ.
5 S. sattā.
6 S. °nañ ca.
7 B. nipajjamānānaŋ; S. °nānaŋ.
8 B. S. *omit.*
9 S. °antā.
10 B. bādhenti.
11 B. S. upekkhā; B. *adds* pi.
12 S. °aggena.
13 B. madhuvin°.
14 S. ev' ettha.
15 *Text* papatati; B. S. patati.
16 B. S. nipatati.
17 S. ca.
18 B. °vitaccita-aṅgārapuṇṇo; S. °vītacchitaṅgārapuṇṇo.

Yattha patitapatitā[1] kudūsakarāsimhi[2] khittaphālavāsisilâdīni[3] viya heṭṭhimatalam[4] eva gaṇhanti.

[185[17]] *Āropentî* ti ayadaḍḍhehi pothentā āropenti. Tesaŋ ārohanakāle te kaṇṭakā adhomukhā honti, orohanakāle uddhamukhā.[5]

[185[22]] *Vāteritānî* ti kammamayena vātena calitāni.[6]

[185[22]] *Hattham pi chindantî* ti phalake maŋsaŋ viya koṭṭayamānāni[7] chindanti. Sace uṭṭhāya palāyati ayo pākāro samuṭṭhahitvā parikkhipati, heṭṭhā[8] khuradhārā sattharo[9] samuṭṭhāti.

[185[28]] "*Khārodakā*[10] *nadî*"* ti Vetaraṇī[11] nāma tambalohanadī. Tattha ayomayā[12] khāravalliyā[13] pokkharapattāni heṭṭhā[8] khuradhārā ubhosu tīresu vettalatā ca kusatiṇāni ca.

[185[30]] *So tattha dukkhā tippâ*[14] ti so tattha uddhañ ca adho ca vuyhamāno pokkharapattesu chijjati siŋghāṭakasaṇṭhānāya khāravallikāya[15] kaṇṭakehi vijjhīyati[16] khuradhārāhi phālīyati[17] ubhato[18] tīresu kusatiṇehi vilekhati vettalatāhi[19] ākaḍḍhiyati[20] tikkhasattīhi phālīyati.[17]

[186[3]] *Tattena ayosaṅkunâ*[21] ti tena[22] hi *jighacchito*[23] *'smî*[23]

---

* =Sdhp. 194; *cf.* SnA. 482.

---

1 B. S. patitā.
2 B. kukkularāsi; S. kuddulakarāsimhi.
3 B. phalâdīni; S. khittā sāsaparāsimhi siddatthaphalâdīni.
4 S. heṭṭhimatal'.
5 B. S. uddhaŋ mukhā.
6 S. vicaritāni.
7 S. °mānā.
8 S. *adds* ca.
9 B. S. *omit.*
10 C. °odikā.
11 B. S. vetta°.
12 B. ayomayāni.
13 B. khuravallika-; S. khāravālikā.
14 B. tibbā kharâ; S. *adds* kharâ.
15 B. kharavālukāya; S. kharavālikāya.
16 S. vijjhiyati.
17 B. S. phāliyati.
18 B. ubhasu.
19 B. vatta°.
20 S. ākaḍḍhati.
21 B. ayasaŋ°.
22 B. S. te.
23 B. jigacchito 'mhî.

ti vutte mahantaŋ lohapacchiŋ lohaguḷānaŋ pūretvā taŋ upagacchanti, so lohaguḷabhāvaŋ ñatvā dante phasseti.[1] Ath' assa te[2] *tattena ayosaṅkunā mukhaŋ* vivaranti. Tambalohadhārehi[3] mahantena lohakaṭāhena tambalohaŋ[4] upanetvā evam evaŋ[5] karonti.

[186[21]] *Puna Mahāniraye* ti evaŋ pañcavidhabandhanato paṭṭhāya yāva tambalohapānā tambalohapānato paṭṭhāya puna pañcavidhabandhanâdīni kāretvā[6] *Mahāniraye pakkhipanti*. Tattha koci pañcavidhabandhanen' eva muccati,[7] koci dutiyena, koci tatiyena . . . pe[8] . . . koci tambalohapānena muccati.[7] Kamme pana aparikkhīṇe *puna Mahāniraye pakkhipanti*. Imaŋ[9] pana suttaŋ gaṇhanto eko daharabhikkhu: bhante ettakaŋ dukkhaŋ anubhavitabbaŋ[10] *puna*[11] *Mahāniraye pakkhipantî* ti āha. Āma[12] āvuso kamme aparikkhīṇe punappunaŋ evaŋ karontî ti. Tiṭṭhatu bhante uddeso, kammaṭṭhānaŋ me[13] kathethâ[14] ti. Kammaṭṭhānaŋ kathāpetvā sotâpanno hutvā āgamma uddesaŋ aggahesi. Aññesam pi imasmiŋ padese uddesaŋ ṭhapetvā arahattaŋ pattānaŋ gaṇanā n' atthi. Sabbabuddhānaŋ[15] c' etaŋ suttaŋ avijahitam eva hoti.

[187[4]] "*Hīnakāyūpagâ* ti hīnaŋ kāyaŋ upagatā hutvā.

[187[7]] *Upādāne* ti taṇhādiṭṭhigahaṇe.

[187[7]] *Jātimaraṇasambhave* ti jātiyā ca maraṇassa ca kāraṇabhūte.

[187[8]] *Anupādâ* ti catuhi upādānehi anupādiyitvā.

[187[8]] *Jātimaraṇasaṅkhaye* ti jātimaraṇasaṅkhayasaṅkhāte[16] nibbāne vimuccanti.

---

1 B. saŋphaseti; S. phasati.
2 C. *omits*.
3 S. °dhārena.
4 S. °lohe.
5 S. eva.
6 B. karonto.
7 S. vimuccati.
8 S. *omits*.
9 B. idaŋ.
10 C. anubhavitasattaŋ; S. anubhavitassa taŋ.
11 B. S. *add* pi.
12 B. S. *omit*.
13 B. eva.
14 C. dethâ.
15 B. °buddhena.
16 B. jātiyā maraṇassa khayasaṅkhāte.

[187[9]] *Diṭṭhadhammâbhinibbutâ* ti diṭṭhadhamme imasmiñ ñeva attabhāve sabbakilesanibbānena nibbutā.

[187[10]] *Sabbadukkhaŋ*[1] *upaccagun*[2] ti sabbadukkhâtikkantā[3] "* nāma honti.

Devadūtasuttaŋ dasamaŋ.

Suññatavaggo tatiyo.

---

* =AA. II. 232 *almost exactly*.

---

[1] B. °dukkhā.

[2] S. upaccagû.

Papañcasūdanī
Majjhimanikāyaṭṭhakathā
of
Buddhaghosâcariya

EDITED BY
I. B. HORNER
ASSOCIATE OF NEWNHAM COLLEGE, CAMBRIDGE.

PART V
SUTTAS 131—152
INDICES

INTRODUCTION

The text of this volume is based on the following authorities:

C=Dhammānanda Mahāthera's edition of the *Papañcasūdanī*, Vol. II., printed by the Royal Asiatic Society, Ceylon Branch, Colombo, 1926 (Buddhist era 2469).

B=the printed Burmese edition, Vol. IV., published by the P.G. Maṇḍine Piṭaka Press, Rangoon, A.D. 1921 (Buddhist era 2464).

S=the Siamese printed edition of the *Papañcasūdanī*, issued by the Supreme Patriarch of Siam, Prince Vajirañān, A.D. 1920 (Buddhist era 2463).

Manchester,
December, 1937.

CONTENTS

Papañcasūdanī

nāma

Majjhimanikāyaṭṭhakathā

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA

131.

[Bhaddekarattasuttavaṇṇanā]

[187^{11}] *Evam me sutan* ti Bhaddekarattasuttaŋ.

[187^{15}] Tattha *Bhaddekarattassâ* ti vipassanānuyogasamannāgatattā bhaddakassa[1] ekarattassa.

[187^{15}] *Uddesan* ti mātikaŋ.

[187^{15}] *Vibhaṅgan* ti vitthārabhājaniyaŋ.

[187^{19}] *Atītan* ti atīte pañcakkhandhe.

[187^{19}] "*Nânvāgameyyâ* ti taṇhādiṭṭhīhi nânugaccheyya."*

[187^{19}] *Nappaṭikaṅkhe*[2] ti taṇhādiṭṭhīhi na pattheyya.

[187^{20}] *Yad atītan* ti idam ettha kāraṇavacanaŋ. Yasmā yaŋ atītaŋ taŋ *pahīnaŋ* niruddhaŋ atthaṅgataŋ[3] tasmā taŋ[4] nânugaccheyya; yasmā ca yaŋ *anāgataŋ*[5] taŋ *appattaŋ* ajātaŋ anibbattaŋ, tasmā[6] tam pi na pattheyya.

[187^{21}] *Tattha tatthâ* ti *paccuppannam* pi *dhammaŋ* yattha yatth' eva uppanno'[7] tattha tatth' eva[6] naŋ aniccânupassanâdīhi sattahi anupassanāhi yo *vipassati*; araññâdīsu vā *tattha tattha*[8] *vipassati*.

---

* *Cf. below*, Sutta 133, p. 6.

---

[1] B. bhaddassa.
[2] C. na paṭi; B. nappaṭi°.
[3] C. atthagataŋ.
[4] B. S. *add* puna.
[5] B. nāgataŋ.
[6] B. *adds* ca.
[7] B. uppannaŋ.
[8] B. tatth' eva.

[187²²] *Asaṅhīraŋ*[1] *asaṅkuppan* ti idaŋ vipassanā paṭivipassanā[2] dassanatthaŋ vuttaŋ. Vipassanā hi rāgâdīhi na saṅhīrati[3] na saṅkuppatî[4] ti asaṅhīraŋ[5] asaṅkuppaŋ.[5]

[187²²] *Tam anubrūhaye*[6] vaḍḍheyya paṭivipasseyyâ ti vuttaŋ hoti. Atha vā nibbānaŋ rāgâdîpi na saṅhīrati[3] na saṅkuppatî ti *asaṅhīraŋ*[7] *asaṅkuppaŋ*.

[187²²] *Taŋ*[8] *vidvā* paṇḍito bhikkhu anubrūhaye[6] punappunaŋ[9] tad ārammaṇaŋ[10] phalasamāpattiŋ appento vaḍḍheyyâ[11] ti attho.

[187²³] Tassa pana anubrūhantassa atthāya *ajj' eva kiccaŋ ātappan* ti kilesānaŋ ātāpanaparitāpanena ātappan ti laddhanāmaŋ viriyaŋ ajj' eva kātabbaŋ.

[187²³] *Ko jaññā maraṇaŋ suve* ti sve jīvitaŋ vā maraṇaŋ vā ko jānāti ? Ajja[12] dānaŋ vā dassāmi,[13] sīlaŋ vā rakkhissāmi, aññataraŋ vā pana kusalaŋ karissāmî ti hi ajja tāva papañco atthi. Sve vā punadivase vā jātissāmî[14] ti cittam anuppādetvā ajj'[15] ajj' eva karissāmî ti. Evaŋ viriyaŋ kātabban ti dasseti.

[187²⁴] *Mahāsenenâ* ti aggivisasatthâdīni hi[16] anekāni maraṇakāraṇāni tassa senā[17] tāya mahatiyā senāyavasena mahāsenena. Evarūpena *maccunā* saddhiŋ katipāhaŋ tāva āgamehi yāv' âhaŋ Buddhapūjâdiŋ attano avassayakammaŋ karomî ti. Evaŋ mittasanthavâkārasaṅkhāto[18] vā idaŋ sataŋ vā sahassaŋ[19] vā gahetvā katipāhaŋ āgamehî ti evaŋ lajjhânuppadānasaṅkhāto[20] vā iminā balarāsinā paṭibāhissāmî ti evaŋ balarāsisaṅkhāto vā saṅgaro n' atthi. Saṅgaro ti hi mit-

---

[1] B. S. asaṅhiraŋ. [2] C. *in brackets.*
[3] S. saṅharati. [4] B. saṅkuppati.
[5] B. taŋ asaṅhira-asaṅkuppa; S. asaṅhirā asaṅkuppā.
[6] B. S. °brūheyya; C. *in brackets.*
[7] S. asaṅhiran. [8] C. *omits.*
[9] C. °puna. [10] B. *adds* tan taŋ.
[11] B. vaddheyyâ. [12] Ṣ. ajj' eva.
[13] S. karissāmi. [14] B. karissāmî.
[15] B. S. *omit.* [16] B. *omits.*
[17] B. *adds* ti. [18] B. °santhavakara°
[19] S. satasahassaŋ. [20] S. lañcânu°.

tasanthavâkāralajjhânuppadānabalarāsīnaŋ[1] nāmaŋ; tasmā ayam attho vutto.

[187[25]] *Atanditan* ti analasaŋ uṭṭhāhakaŋ.[2] Evaŋ paṭipannattā bhaddo ekaratto assâ ti *bhaddekaratto*. Iti tam evaŋ paṭipannapuggalaŋ bhaddekaratto ayan ti. Rāgâdisantatāya[3] *santo* Buddha*muni* ācikkhati.

[188[1]] *Evaŋrūpo*[4] ti ādisu kāḷo[5] pi samāno indanīlamaṇivaṇṇo.

[188[2]] *Ahosin* ti evaŋ manuññarūpavasen' eva *evaŋrūpo ahosiŋ*.

[188[3]] Kusalasukhasomanassavedanāvasen' eva *evaŋvedano*.

[188[4]] Taŋ sampayuttānaŋ yeva[6] saññâdīnaŋ vasena *evaŋsañño, evaŋsaṅkhāro, evaŋviññāṇo ahosiŋ*.

[188[7]] *Atītam addhānan ti tattha nandiŋ samanvāneti* ti tesu rūpâdisu taṇhaŋ samanvāneti anuppavatteti.[7] Hīnarūpâdivasena pana[8] *evaŋrūpo ahosiŋ . . . pe . . . evaŋviññāṇo ahosin* ti na maññati.

[188[13]] *Nandiŋ na samanvāneti* ti taṇhaŋ[9] vā taṇhāsampayuttadiṭṭhiŋ[10] vā nânuppavattayatî[11] ti.[12]

[188[16]] *Evaŋrūpo siyan* ti ādisu pi paṇītamanuññarūpâdivasen'[13] eva taṇhādiṭṭhippavattanā[14] saṅkhātā[14] nandisamanvānayanā[15] veditabbā.

[188[27]] *Kathañ ca bhikkhave paccuppannesu dhammesu saṅhīratî*[16] ti idaŋ paccuppannañ ca yo dhammaŋ tattha tattha vipassati asaṅhīraŋ[17] asaṅkuppan ti uddesassa niddesatthā[18] vuttaŋ. Kāmañ c' ettha *kathañ ca bhikkhave* paccuppannaŋ[19]

---

1 B. °santhavakara°; S. °vâkāralañcânu°.
2 B. uṭṭhahantaŋ.
3 B. S. rāgâdīnaŋ santa°.
4 *Text* evarūpo.
5 C. kālo.
6 C. eva.
7 B. S. anupa°.
8 S. *omits*.
9 S. taṇhā.
10 S. °diṭṭhi.
11 B. nânupavāttayati; S. nânupavattiyatî.
12 B. *omits*.
13 B. taŋ maññu°.
14 B. °diṭṭhipavattasaṅkhātā.
15 B. *adds* va.
16 B. saṅhiratî; S. saṅharatî.
17 B. S. °hiraŋ.
18 B. S. °satthaŋ.
19 B. paccuppannānaŋ.

dhammaŋ[1] na[1] vipassatī ti ādi vattabbaŋ siyā. Yasmā pana asaṅhīrāti[2] ca asaṅkuppāti ca vipassanā vuttā tasmā tassā evaŋ abhāvañ[3] ca bhāvañ[4] ca[1] dassetuŋ saṅhīrati[5] na[1] saṅhīratī[6] ti; mātikaŋ uddharitvā[7] vitthāro vutto. Tattha *saṅhīratī*[6] ti vipassanāya abhāvato taṇhādiṭṭhīhi ākaḍḍhīyati. *Na saṅhīratī*[6] ti vipassanāya bhāvena taṇhādiṭṭhīhi nâkaḍḍhīyati.[8] Sesaŋ sabbattha[9] uttānam evâ ti.

Bhaddekarattasuttaŋ paṭhamaŋ.

132.

[Ānandabhaddekarattasuttavaṇṇanā]

[189[24]] *Evam me sutan* ti Ānandabhaddekarattasuttaŋ.

[190[2]] Tattha *paṭisallānā*[10] *vuṭṭhito* ti phalasamāpattito vuṭṭhito.

[190[5]] *Ko nu kho bhikkhave* ti jānanto va kathāsamuṭṭhāpanatthaŋ pucchi.

[191[6]] *Sādhu sādhû* ti therassa sādhukāram adāsi.

[191[6]] *Sādhu kho tvan* ti parimaṇḍalehi padabyañjanehi parisuddhehi[11] kathitattā desanaŋ pasaŋsanto āha. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Ānandabhaddekarattasuttaŋ dutiyaŋ.

133.

[Mahākaccānabhaddekarattasuttavaṇṇanā]

[192[1]] *Evam me sutan* ti Mahākaccānabhaddekarattasuttaŋ.

[192[2]] Tattha "*Tapodârāme* ti Tapodassa[1] tattodakassa rahadassa[12] vasena evaŋladdhanāme ārāme. Vebhārapabba-

---

[1] B. *omits.*
[2] B. S. °hirāti.
[3] S. bhāvañ.
[4] B. *omits*; S. abhāvañ.
[5] B. *omits*; S. saŋharati.
[6] B. saŋhiratī; S. saŋharatī.
[7] S. uddharetvā.
[8] S. na āka.°
[9] B. pi.
[10] C. °lāṇā.
[11] S. suparisu°.
[12] B. dahassa.

tassa kira heṭṭhā bhummaṭṭhakanāgānaŋ[1] pañcayojanasatikaŋ nāgabhavanaŋ devalokasadisaŋ maṇimayena talena ārāma-uyyānehi ca samannāgataŋ. Tattha nāgānaŋ kīḷanaṭṭhāne[2] mahā-udakarahado.[3] Tato Tapodā nāma nadī sandati ku-thitā[4] uṇhodikā.[5] Kasmā pan' esā[6] edisā jātā[7]? Rājagahaŋ kira parivāretvā mahāpetaloko. Tattha dvinnaŋ mahā-lohakumbhī nirayānaŋ antarena ayaŋ Tapodā āgacchati. Tasmā sā kuthitā[8] sandati. Vuttam pi c' etaŋ: 'yath' âyaŋ[9] bhikkhave Tapodā sandati, so daho acchodako sātodako sītodako setodako supatittho[10] ramaṇīyo pahūtamaccha-kacchapo[11] cakkamattāni ca padumāni pupphanti api c' âyaŋ Tapodā dvinnaŋ mahānirayānaŋ antarikāya āgacchati. Ten' âyaŋ Tapodā kuthitā[8] sandatī'* ti. Imassa pana ārā-massa abhimukhaṭṭhāne[12] tato[13] mahā-udakarahado[14] jāto. Tassa nāma[15] vasen' âyaŋ vitāro Tāpodârāmo ti vuccati.

[192[2]] *Samiddhī* ti tassa kira therassa attabhāvo samiddho abhirūpo pāsādiko. Tasmā Samiddhī tveva saṅkhaŋ gato."†

[192[26]] *Ādibrahmacariyako* ti maggabrahmacariyassa ādi pubbabhāgapaṭipattibhūto.

[194[15]] Idaŋ vatvā sugato *uṭṭhāy' āsanā*[16] ti ādi[16] Madhu-piṇḍikasutte‡ vuttanayen' eva[17] vitthāretabbaŋ.

[195[32]] *Iti me cakkhun* ti imasmiŋ kira sutte bhagavā dvā-dasâyatanavasen' eva mātikaŋ ṭhapesi. Thero pi bhagavatā

---

* =Vin. III. 108. † =SA. I. 38-39; *cf.* VinA. II. 512.
‡ M. Sutta 18.

---

1 B. S. bhūma°. 2 B. kīḷitaṭṭhāne ca.
3 B. °udakadahado.
4 C. kathitā; B. kudhitā; S. kuṭṭhitā.
5 B. S. uṇhodakā.
6 S. pana sā. 7 B. *omits.*
8 B. kudhitā; S. kuṭṭhitā. 9 C. yato yaŋ.
10 S. supatiṭṭho. 11 B. bahuta°.
12 B. abhisammukha°; S. °ṭhānato.
13 S. *omits.* 14 B. °udake dahado.
15 C. *omits.* 16 B. °āsanâdi.
17 B. S. vuttanayena.

heṭṭhā dvīsu upari catutthe câ ti imesu tīsu suttesu pañcakkhandhavasena mātikā ca vibhaṅgo ca kato. Idha pana dvādasâyatanavasen'[1] eva[1] vibhajanatthaŋ[1] mātikā[2] ṭhapitâ ti nayaŋ paṭilabhitvā evam āha. Imaŋ[3] pana nayaŋ labhantena therena bhāriyaŋ kataŋ apade padaŋ dassitaŋ ākāse padaŋ kataŋ tena naŋ Bhagavā imam eva suttaŋ sandhāya: "etadaggaŋ bhikkhave mama sāvakānaŋ bhikkhūnaŋ *saṅkhittena* bhāsitassa *vitthārena* atthaŋ vibhajantānaŋ yadidaŋ Mahākaccāno"* ti etadagge ṭhapesi. Ettha pana *cakkhun* ti cakkhupasādo.

[196[1]] *Rūpâ* ti catusamuṭṭhānikā rūpā. Iminā nayena sesâyatanāni pi veditabbāni.

[196[2]] *Viññāṇan* ti niyatiŋ[4] viññāṇaŋ.

[196[3]] *Tad abhinandatî* ti taŋ cakkhuñ c' eva rūpañ ca taṇhādiṭṭhivasena abhinandati.

[196[3]] "*Anvāgametî* ti taṇhādiṭṭhīhi anugacchati."†

[196[8]] *Iti me mano ahosi iti dhammâ* ti ettha pana *mano* ti bhavaṅgacittaŋ. *Dhammâ* ti tebhūmikadhammârammaṇaŋ.[5]

[196[27]] *Paṇidahatî* ti patthanā[6] ṭhapesi.

[197[2]] *Paṇidhānapaccayâ* ti patthanā ṭhapanakāraṇā. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Mahākaccānabhaddekarattasuttaŋ tatiyaŋ.

134.

[Lomasakaṅgiyabhaddekarattasuttavaṇṇanā]

[199[18]] *Evam me sutan* ti Lomasakaṅgiyabhaddekarattasuttaŋ.

[199[20]] Tattha *Lomasakaṅgiyo* ti Aṅgathero[7] nām' esa. Kāyassa pana īsakalomasākāratāya[8] Lomasakaṅgiyo ti pākaṭo jāto.[9]

* =A. I. 23. † *Cf. above*, Sutta 131, p. 1.

[1] B. °âyatanavasena bhaja°; S. °âyatanavibhajanatthaŋ.
[2] S. *adds* va.
[3] B. idaŋ.
[4] C. niyanti; B. nikanti.
[5] C. tebhūmaka°.
[6] B. S. patthanâvasena.
[7] B. S. *add* kira.
[8] B. °kāritāya.
[9] B. *adds* ti.

[199[21]] *Candano devaputto* ti Kassapasammāsambuddhakāle kir' esa Candano nāma, upāsako aḍḍho mahaddhano tīṇi ratanāni catuhi paccayehi pūjetvā devaloke nibbatto. Purimanāmena Candano devaputto tveva saṅkhaŋ gato.[1]

[200[13]] *Paṇḍukambalasilāyaŋ* ti rattakambalasilāyaŋ. Tassā[2] kira rattakambalass' eva jayasumanapuppharāsi 'ssa[3] viya ca[4] vaṇṇo; tasmā Paṇḍukambalasilâ ti vuccati. Kadā pana[5] tattha bhagavā vihāsî ti? Bodhippattito sattame saŋvacchare Sāvatthīyaŋ Āsāḷhipuṇṇamāya[6] dvādasayojanāya parisāya majjhe yamakapāṭihāriyaŋ katvā oruyha gaṇḍambamūle[7] paññattabuddhâsane[8] nisīditvā dhammadesanāya mahājanaŋ mahāviduggato[9] uddharitvā[10] buddhā nāma. Yasmā pāṭihāriyaŋ katvā manussapathe na vasanti tasmā passamānass' eva tassa[11] janassa vikkamaŋ[12] katvā Tāvatiŋsabhavane *Pāricchattakamūle*[13] *Paṇḍukambalasilāyaŋ* vassaŋ upagato tasmiŋ samaye vihāsi.

[200[14]] *Tatra bhagavâ* ti tatra viharanto bhagavā. Yebhuyyena dasahi cakkavāḷasahassehi sannipatitāhi devatāhi parivuto mātaraŋ kāyasakkhiŋ katvā Abhidhammapiṭakaŋ kathento gambhīraŋ nipuṇaŋ ti lakkhaṇāhataŋ rūpârūpaparicchedakathaŋ[14] paṭivijjhituŋ asakkontānaŋ devānaŋ saŋvegajananatthaŋ antarā[15] *bhaddekarattassa uddesañ ca vibhaṅgañ ca abhāsi*. Tatr' âyaŋ devaputto uggaṇhanto imā gāthā[16] saddhiŋ vibhaṅgena uggaṇhi. Devaputtassa pana pamādâdhiṭṭhānattā dibbehi ārammaṇehi nimmathiyamāno[17] anupubbena suttantaŋ[18] pammuṭṭho[19] gāthāmattam eva dhāresi.

---

[1] B. *adds* jāto. [2] B. S. tass' âyaŋ.
[3] B. *omits*. [4] B. S. *omit*. [5] S. *adds* ca.
[6] B. Āsaḷhimāsapuṇṇa°; S. Āsāḷhapuṇṇamāyaŋ.
[7] B. kaṇḍa°; S. gaṇḍâmbarukkhamūle.
[8] B. paññattavarabudd°. [9] B. mahādukkhato.
[10] S. uddhāretvā. [11] S. *omits*.
[12] B. tivikkamaŋ; S. padavītakkamaŋ.
[13] S. Pāricha°.
[14] B. °chedakaŋ taŋ. [15] B. S. antarantarā.
[16] S. gāthāyo. [17] B. nippīḷiyamāno.
[18] B. suttaŋ; S. suttan ti. [19] B. sammuṭṭho; S. pamuṭṭho.

Ten' āha: *evaŋ kho ahaŋ bhikkhu dhāremi Bhaddekarattiyo gāthâ* ti.

[200[25]] *Uggaṇhāhi*[1] *tvan* ti ādīsu tuṇhībhūto nisīditvā suṇanto uggaṇhāti[2] nāma. Vācāya sajjhāyaŋ karonto pariyāpuṇāti nāma. Aññesaŋ vācento dhāreti nāma. Sesaŋ Ānandabhaddekarattasadisam[3] evâ ti.

Lomasakaṅgiyabhaddekarattasuttaŋ catutthaŋ.

135.

[Cūḷakammavibhaṅgasuttavaṇṇanā]

[202[10]] *Evam me sutan* ti Subhasuttaŋ.

[202[12]] Tattha *Subho* ti so kira dassanīyo ahosi pāsādiko. Ten' assa aṅgasubhatāya Subho tv' eva[4] nāmaŋ akaŋsu.

[202[12]] *Māṇavo* ti pana taŋ taruṇakāle vohariŋsu. So mahallakakāle pi ten' eva vohārena vohariyati.

[202[12]] "*Todeyyaputto** ti Todeyyassa nāma Pasenadirañño[5] purohitabrāhmaṇassa putto. So kira Sāvatthiyā avidūre Tudigāmo nāma atthi. Tassa adhipatittā: Todeyyo[6] ti saṅkhaŋ gato. Mahādhano pana[7] hoti sattâsītikoṭivibhavo paramamaccharī: Dadato bhogānaŋ aparikkhayo nāma n' atthî ti, cintetvā kassaci kiñci na deti. Vuttam pi c' etaŋ:

'Añjanānaŋ khayaŋ disvā vammikānañ ca sañcayaŋ
Madhūnañ ca samâhāraŋ paṇḍito gharam âvase ti '†

evam adānam[8] eva sikkhāpesi.[9] Dhūravihāre vasato sammāsambuddhassa yāgu-uḷuṅkamattam[10] vā bhattakaṭacchumattaŋ vā adatvā dhanalobhena kālaŋ katvā tasmiŋ yeva ghare sunakho hutvā nibbatto. Subho taŋ sunakhaŋ ativiya pi-

* *From here to* *, p. 10, *cf.* DA. II. 384-385, *which is shorter.*
† =DhA. II. 25 *almost exactly.*

[1] S. uggaṇhi. [2] S. °hati.
[3] B. S. ettha uttānam. [4] B. teva.
[5] B. Passenadi°. [6] B. Todeyyâ.
[7] B. pan' assa. [8] S. addhānaŋ.
[9] S. saññāpesi. [10] S. ulluṅ°.

yāyati, attano bhuñjanakabhattaŋ yeva bhojeti ukkhipitvā varasayane[1] sayāpeti.[2] Atha[3] bhagavā ekadivasaŋ paccūsasamaye lokaŋ volokento[4] taŋ sunakhaŋ disvā Todeyyabrāhmaṇo dhanalobhena attano va[5] ghare sunakho hutvā nibbatto. Ajja mayi Subhassa gharaŋ gate maŋ disvā sunakho bhuṅkāraŋ[6] karissati. Ath' ass' âhaŋ ekavacanaŋ vakkhāmi. So jānāti maŋ[5] samaṇo Gotamo ti gantvā uddhanaṭṭhāne[7] nipajjissati. Tatonidānaŋ Subhassa mayā saddhiŋ eko kathāsallāpo bhavissati. So dhammaŋ sutvā saraṇesu patiṭṭhahissati. Sunakho pana[8] kālaŋ[8] katvā niraye nibbattissati.[9] Imaŋ māṇavassa saraṇesu pi[10] patiṭṭhānabhāvaŋ ñatvā bhagavā[5] taŋ divasaŋ sarīrapaṭijagganaŋ katvā ekako va gāmaŋ pavisitvā nikkhante māṇave taŋ gharaŋ piṇḍāya pāvisi. Sunakho bhagavantaŋ disvā bhuṅkāraŋ[6] karonto bhagavato samīpaŋ gato. Tato naŋ bhagavā etad avoca[11]: Todeyya tvaŋ pubbe pi maŋ: bho bho ti, paribhavitvā sunakho jāto, idāni pi bhuṅkāraŋ[6] katvā Avīciŋ gamissasî ti. Sunakho taŋ sutvā jānāti maŋ samaṇo Gotamo ti vijjaṭisārī hutvā gīvaŋ nāmetvā[12] uddhanantare[13] chārikāya[14] nipanno. Manussā ukkhipitvā sayane[15] sayāpetuŋ nâsakkhiŋsu. Subho āgantvā: ken' âyaŋ sunakho sayanā oropito ti ? āha. Manussā: na kenacî ti vatvā taŋ pavattiŋ ārocesuŋ. Māṇavo sutvā: mama pitā Brahmaloke nibbatto, Todeyyo[16] nāma sunakho n' atthi. Samaṇo pana[5] Gotamo pitaraŋ sunakhaŋ karoti, yaŋ kiñci esa mukhârūḷhaŋ bhāsatî ti, kujjhitvā bhagavantaŋ musāvādena niggahetukāmo vihāraŋ gantvā taŋ pavattiŋ pucchi. Bhagavâ pi[17] tassa[17] tath' eva vatvā avisaŋ[18] vādanatthaŋ[18] āha: Atthi pana te māṇava pitarā anakkhātaŋ dhanan ?

---

[1] B. vasayane.
[2] S. °pesi.
[3] B. *adds* (kho).
[4] S. olok°.
[5] B. *omits.*
[6] B. S. bhukk°.
[7] C. °nañcāre.
[8] B. kālaŋ pana.
[9] B. S. °satî ti.
[10] B. S. *omit.*
[11] C. *omits.*
[12] B. S. onā°.
[13] B. uddhanaṭṭhāne.
[14] B. °kāyaŋ.
[15] S. varasayane.
[16] C. B. Todeyyā.
[17] S. pi 'ssa.
[18] S. avisavāda°.

ti. Atthi bho Gotama satasahassagghanikā suvaṇṇamālā satasahassagghanikā suvaṇṇapādukā satasahassagghanikā suvaṇṇapāti[1] satasahassañ ca kahāpaṇan ti. Gaccha tvaŋ[2] sunakhaŋ appodakaŋ[3] pāyāsaŋ[3] bhojāpetvā sayane āropetvā īsakaŋ niddaŋ okkantakāle puccha, sabbaŋ te ācikkhissati. Atha naŋ jāneyyāsi: Pitā me eso ti."* Māṇavo: sace saccaŋ bhavissati dhanaŋ lacchāmi, no ce samaṇaŋ Gotamaŋ musāvādena niggaṇhissāmî ti. Dvīhi[4] pi kāraṇehi[4] tuṭṭho gantvā tathā akāsi. Sunakho: ñāto 'mhi iminâ ti, ñatvā[5] huŋ[6] hun ti karonto dhananidhānaṭṭhānaŋ gantvā pādena paṭhaviŋ khaṇitvā[7] saññam adāsi. Māṇavo dhanaŋ gahetvā bhavapaṭicchannaŋ nāma evaŋ sukhumaŋ paṭisandhi antaraŋ pākaṭaŋ samaṇassa Gotamassa aḍḍhā[8] esa sabbaññû ti bhagavati pasannacitto cuddasapañhe abhisaṅkhari. Aṅgavijjāpāṭhako kir' esa. Ten' assa etad ahosi: Imaŋ dhammapaṇṇâkāraŋ gahetvā[9] samaṇaŋ Gotamaŋ pañhe[10] pucchissāmî ti.

[202[12]] Dutiyagamanena *yena bhagavā ten' upasaṅkamî* ti.[11] Tena puṭṭhapañhe[12] pana bhagavā ekappahāren' eva tāva[13] vissajjento "*kammassakâ*"† ti ādim āha.

[203[4]] Tattha kammaŋ etesaŋ sakaŋ attano bhaṇḍakan ti *kammassakā.*

[203[4]] Kammassa dāyādâ ti "*kammadāyādā*"† kammaŋ etesaŋ dāyajjaŋ bhaṇḍakan ti attho.

[203[4]] Kammaŋ etesaŋ yoni kāraṇan ti "*kammayoni.*"[14]†

[203[5]] Kammaŋ etesaŋ bandhû ti "*kammabandhū*"† kammañātakâ ti attho.

[203[5]] Kammaŋ etesaŋ paṭisaraṇaŋ[15] patiṭṭhâ ti "*kammapaṭisaraṇā.*"[15]†

---

* *To here from* *, p. 8, *cf.* DA. II. 384-385, *which is shorter.*
† =Miln. 65=DhsA. 66; *see* Vism. 301.

---

1 S. °ṇacaṭī.
2 S. taŋ.
3 B. S. appodakapā°.
4 B. dvīhā kārehi.
5 B. roditvā.
6 B. hu.
7 S. khanitvā.
8 S. addhā.
9 B. kāretvā.
10 B. S. pañhaŋ.
11 B. S. *omit.*
12 S. puṭṭhe pañhe.
13 B. *omits*; S. te.
14 S. °yonī.
15 S. °ṭissar°.

[203[6]] "*Yadidaŋ hīnapaṇītatāyâ*"* ti yam idaŋ tvaŋ hīno bhava tvaŋ paṇīto tvaŋ appâyuko[1] tvaŋ dīghâyuko . . . pe[2] . . . tvaŋ duppañño bhava tvaŋ paññavâ ti evaŋ hīnapaṇītatāya vibhajanaŋ[3] na añño koci karoti. *Kammam* eva evaŋ "*satte vibhajatî*"* ti attho.

Na māṇavo kathitassa atthaŋ aññāsi[4]; ghanadussapaṭṭenassa mukhaŋ bandhitvā madhuraŋ pūrato ṭhapitaŋ viya ahosi. Mānanissito kir' esa paṇḍitamānī attanā[5] samanupassati. Ath' assa kiŋ samaṇo Gotamo katheti ? Yam ahaŋ jānāmi tad eva kathetî[6] ti. Ayaŋ māno mā ahosî ti. Mānabhañjanatthaŋ bhagavā ādito va duppaṭivijjhaŋ katvā kathessāmi. Tato n' âhaŋ bho Gotama jānāmi *vitthārena* me pākaṭaŋ katvā kathethâ ti maŋ yācissati. Ath' ass' âhaŋ yācitakāle kathessāmi. Evañ c' assa[7] sâtthakaŋ[8] bhavissatî ti duppaṭivijjhaŋ katvā kathesî[9] ti.[9]

[203[7]] Idāni so attano appaṭividdhabhāvaŋ pakāsento *na kho ahan*[10] ti ādim āha.

[203[18]] "*Samattenâ* ti paripuṇṇena."†

[203[18]] *Samādiṇṇenâ*[11] ti gahitena parāmaṭṭhena.

[203[23]] *Appâyukasaŋvattanikā esā māṇava paṭipadā*[12] *yadidaŋ pāṇâtipātî* ti yaŋ idaŋ pāṇâtipātakammaŋ esā appâyukasaŋvattanikā paṭipadâ ti.[13] Kathaŋ pan' esā appâyukataŋ karoti ? "Cattāri hi kammāni: upapīḷakaŋ[14] upacchedakaŋ janakaŋ upatthambhakan"‡ ti; balavakammena hi nibbattaŋ pavatte upapīḷakaŋ[14] āgantvā atthato evaŋ vadati nāma. Sac' âhaŋ paṭhamataraŋ jāneyyaŋ na te[15] idha nibbattituŋ dadeyyaŋ catusu yeva taŋ apāyesu nibbattāpeyyaŋ hotu tvaŋ

* =Miln. 65=DhsA. 66; *see* Vism. 301.
† *Cf.* Nd. I. 65. ‡ *Cf.* Vism. 601.

1 S. *adds* bhava. 2 B. S. *omit.*
3 B. *adds* kataŋ; S. *adds* taŋ. 4 B. sañjānāsi.
5 S. attānaŋ. 6 C. kathesî.
7 S. evam assa. 8 S. sâtthikaŋ.
9 B. S. kathesi. 10 S. 'han.
11 S. °dinnena. 12 C. *adds* ti.
13 S. *omits.* 14 B. °pīḷikaŋ. 15 S. taŋ.

yattha katthaci nibbatto: ahaŋ upapīḷakakammaŋ[1] nāma taŋ pīḷetvā[2] nirojaŋ niyyusaŋ[3] kasaṭaŋ karissāmî ti. Tato paṭṭhāya taŋ tādisaŋ karoti. Kiŋ karoti? Parissayaŋ upaneti, bhoge vināseti. Tattha dārakassa mātukucchiyaŋ nibbattakālato paṭṭhāya mātu assādo[4] vā sukhaŋ vā na hoti. Mātupitunnaŋ[5] pīḷā va[6] uppajjati; evaŋ parissayaŋ upaneti. Dārakassa pana mātukucchimhi nibbattakālato paṭṭhāya gehe bhogā udakaŋ patvā loṇaŋ viya rājâdīnaŋ vasena nassanti.[7] Kumbhadohanā dhenuyo khīraŋ na denti. Suratā[8] goṇā[8] caṇḍā honti, kāṇā honti, khañjā[9] honti, gomaṇḍale rogo patati. Dāsâdayo vacanaŋ na karonti, vāpitaŋ[10] sassaŋ na jāyati. Gehagataŋ gehe araññagataŋ araññe nassati. Anupubbena ghāsacchādanamattaŋ dullabhaŋ hoti, gabbhaparihāro na hoti. Vijātakāle mātuthaññaŋ chijjati. Dārako parihāraŋ alabhanto pīḷito nirojo niyyūso[11] kasaṭo hoti. Idaŋ upapīḷakakammaŋ nāma.

Dīghâyukakammena pana nibbattassa upacchedakakammaŋ āgantvā āyuŋ chindati. Yathā hi puriso aṭṭhûsabhagamanaŋ katvā saraŋ khipeyya; tam añño dhanuto[12] muttamattaŋ muggarena paharitvā tatth' eva pāteyya. Evaŋ dīghâyukakammena nibbattassa upacchedakakammaŋ āyuŋ chindati. Kiŋ karoti? Corâṭaviŋ[13] paveseti, vāḷamacchôdakaŋ[14] otāreti.[15] Aññataraŋ vā pana[16] saparissayaŋ[16] ṭhānaŋ[16] upaneti. Idaŋ upacchedakakammaŋ nāma; upaghātakan ti pi etass' eva nāmaŋ. Paṭisandhinibbattakaŋ pana kammaŋ janakadammaŋ nāma. Appabhogakulâdisu nibbattassa bhogasampadâdikaraṇena upatthambhakaŋ[17] appatthambhaka-

---

1 B. upapīḷika°. 2 B. S. pīḷitvā.
3 B. S. niyūsaŋ. 4 C. assāso.
5 B. mātāpitūnaŋ; S. mātupitūnaŋ.
6 S. ca. 7 B. nāsanti. 8 B. sutantagoṇā.
9 B. khajjā. 10 B. vapitaŋ.
11 B. S. niyūso. 12 B. *adds* pi.
13 B. corānaŋ aṭṭaviŋ; S. coro naŋ aṭaviŋ.
14 S. vāla°. 15 S. otāresi.
16 B. pan' assa paris°; S. pana parissayaṭṭhānaŋ.
17 B. °bhakakammaŋ.

kammaŋ nāma. Imesu catusu purimāni dve akusalān' eva, janakaŋ kusalam pi akusalam pi, upatthambhakaŋ kusalam eva. Tattha pāṇâtipātakammaŋ upacchedakabhāvena[1] appâyutakasaŋ vattanikaŋ hoti. Pāṇâtipātinā vā kataŋ[2] kusalakammaŋ uḷāraŋ na hoti. Dīghâyukaŋ paṭisandhiŋ janetuŋ na sakkoti. Evaŋ pāṇâtipāto appâyutakasaŋ vattaniko hoti, paṭisandhim eva vā niyāmetvā[3] appâyukaŋ karoti. Sanniṭṭhānacetanāya vā niraye nibbattati. Pubbâparacetanā[4] hi vuttanayena *appâyuko hoti.*

[203[33]] *Dīghâyukasaŋvattanikā esā māṇava paṭipadâ* ti ettha parittakammena hi[5] nibbattaŋ pavatte evaŋ *pāṇâtipātā* viratikammaŋ āgantvā, atthato evaŋ vadati nāma. Sac' âhaŋ paṭhamataraŋ jāneyyaŋ na te idha nibbattituŋ dadeyyaŋ devaloke yeva taŋ nibbattāpeyyaŋ hotu tvaŋ yattha katthaci nibbatto[6] ahaŋ upatthambhakakammaŋ nāma upatthambhante[7] karissāmî ti upatthambhaŋ karoti. Kiŋ karoti? Parissayaŋ nāseti, bhoge uppādeti. Tattha dārakassa mātukucchiyaŋ nibbattakālato paṭṭhāya mātāpitunnaŋ[8] sukham eva sātam[9] eva[9] hoti. Ye pi pakatiyā manussānaŋ[10] parissayā[10] honti te sabbe apagacchanti, evaŋ parissayaŋ nāseti. Dārakassa pana[11] mātukucchimhi nibbattakālato paṭṭhāya gehe bhogānaŋ pamāṇaŋ na hoti. Nidhikumbhiyo purato pi pacchato pi gehaŋ[12] pavaṭṭamānā[13] pavisanti. Mātāpitaro parehi ṭhapitadhanassâ pi sammukhībhāvaŋ gacchanti. Dhenuyo bahukhīrā honti. Goṇā sukhasīlā honti. Vappaṭṭhāne sassāni sampajjanti. Vaḍḍhiyā vā sampayuttaŋ[14] tāvakālikaŋ vā dinnaŋ[15] dhanaŋ[15] acoditā[16] sayam eva āharitvā denti. Dāsâdayo suvacā[17] honti, kammantā na parihāyanti.

---

[1] B. °dakakammena.
[2] S. pakataŋ.
[3] S. niyam°.
[4] B. °cetanāya.
[5] B. pi; S. *omits*.
[6] B. nibbatta.
[7] B. thambhante.
[8] B. S. °pitūnaŋ.
[9] B. *omits*.
[10] B. manussānaŋ manussaparis°; S. manussâmanussaparis°.
[11] S. *omits*.
[12] S. gehe.
[13] S. pavatta°.
[14] C. payuttaŋ.
[15] S. dinnadhanaŋ.
[16] B. °tāya.
[17] B. subbacā.

Dārako gabbhato paṭṭhāya parihāraŋ labhati, komārikavejjā[1] sannihitā[2] ca[3] honti. Gahapatikule jāto seṭṭhiṭṭhānaŋ amaccakulâdisu jāto senāpatiṭṭhānâdīhi labhati.[1] Evaŋ bhoge uppādeti. So aparissayo sabhogo[4] ciraŋ jīvatī[5] ti[5]. Evaŋ apāṇâtipātakammaŋ dīghâyukasaŋvattanikaŋ hoti. Apāṇâtipātinā vā kataŋ aññam pi kusalaŋ uḷāraŋ hoti. Dīghâyukapaṭisandhiŋ janetuŋ sakkoti. Evam pi dīghâyukasaŋvattanikaŋ hoti. Paṭisandhim eva vā niyāmetvā[6] dīghâyukaŋ karoti. Sanniṭṭhānacetanāya vā devaloke nibbattati. Pubbâparacetanāhi[7] vuttanayena *dīghâyuko hoti*. Iminā nayena sabbapañhavissajjanesu attho veditabbo.

[204[10]] Viheṭhanakammâdīni pi[8] pavatte āgantvā atthato tath' eva vadamānāni[9] upapīḷanena nibbhogataŋ āpādetvā paṭijagganaŋ alabhantassa roguppādanâdīhi vā *viheṭhakâdīhi* katassa kusalassa anuḷāratāya[10] vā ādito va paṭisandhiniyāmanena[11] vā vuttanayen' eva pubbâparacetanāvasena[12] vā *bavhābādha*tâdīni[13] karonti. Apāṇâtipāto[14] viya[15] ca[16] aviheṭhanâdīni[17] pi *appābādha*tâdīnī[18] ti.[18]

[204[32]] Ettha pana *issāmanako* ti issāsampayuttacitto.

[204[34]] *Upadussatī* ti issāvasen' eva upakkosanto dussati.[19] *Issaŋ bandhatī* ti yavakalāpaŋ bandhanto viya yathā na nassati; evaŋ bandhitvā viya ṭhapeti.

[204[35]] *Appesakkho* ti appapakkho[16] appaparivāro; rattikhitto viya saro na paññāyati, ucchiṭṭhahattho nisīditvā udakadāyakam pi na labhati.

[205[2]] *Na dātā hotī* ti macchariyavasena na dātā hoti.

[205[8]] *Tena kammenâ* ti tena macchariyakammena.

---

[1] B. °vijjā. [2] S. sannipatitā.
[3] C. S. va. [4] B. bhogo.
[5] B. jīvati. [6] S. niyam°.
[7] B. °cetanāya. [8] S. *adds* hi.
[9] S. °mānā; B. S. *add* viya.
[10] B. anuṭṭhānatāya. [11] S. °niyamena.
[12] B. °cetanāyavasena. [13] S. bahvā°.
[14] B. °pātā. [15] B. pi ye.
[16] B. S. *omit*. [17] B. dhanâdīni.
[18] B. °tâdīni; S. °tāni pi. [19] C. *adds* issāvasen' eva.

[205[17]] *Abhivādetabban* ti abhivādanârahaŋ buddhaŋ vā paccekabuddhaŋ vā ariyasāvakaŋ vā. Paccuṭṭhātabbâdisu pi es' eva nayo. Imasmiŋ pana pañhavissajjane[1] upapīḷaka[2]-upatthambhakakammāni na gahetabbāni. Na hi pavatte nīcakulīnaŋ vā uccākulīnaŋ uccākulīnaŋ[3] vā[3] nīcakulīnaŋ[3] taŋ[3] sakkā kātuŋ. Paṭisandhiŋ yeva[5] pana niyāmetvā[6] nīcakuliyaŋ[7] kammaŋ[7] nīcakule nibbatteti, uccākuliyaŋ[7] kammaŋ[7] uccākule.

[205[28]] *Na*[8] *paripucchitvā hoti* ti ettha pana[4] aparipucchanena niraye nibbattati; aparipucchako pana idaŋ kātabbaŋ idaŋ na kātabban ti na jānāti; ajānanto kāttabbaŋ[9] na karoti akāttabbaŋ[10] karoti. Tena niraye nibbattati itaro sagge. *Iti kho māṇava . . . pe . . .*[11] *yadidaŋ hīnappaṇītatāyâ*[12] ti satthā desanaŋ yathânusandhiŋ pāpesi.[13] Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Subhasuttaŋ pañcamaŋ
Cullakammavibhaṅgasuttan[14] *ti pi vuccati.*

136.

[Mahākammavibhaṅgasuttavaṇṇanā]

[207[1]] *Evam me sutan* ti Mahākammavibhaṅgasuttaŋ.

[207[11]] Tattha *moghan* ti tucchaŋ aphalaŋ.

[207[12]] *Saccan* ti tathaŋ bhūtaŋ idañ ca etena na[15] sammukhā sutaŋ. Upālisutte* pana "*manokammaŋ* mahāsāvajjataraŋ paññāpemi[16] pāpassa[17] kammassa kiriyāya pāpassa[17]

* M. Sutta 56.

[1] B. pañhāvis°.
[2] B. upapīḷika-°.
[3] B. S. *omit.*
[4] S. *omits.*
[5] B. eva.
[6] S. niyam°.
[7] S. °kuliyakammaŋ.
[8] B. *omits.*
[9] C. katt°.
[10] C. S. akatt°.
[11] C. *omits.*
[12] B. pahīnaṇītatāya
[13] S. pāpeti.
[14] B. cūḷakam°.
[15] B. nu.
[16] S. °pesi.
[17] S. pāpakassa.

kammassa pavattiyā, no tathā *kāyakammaŋ* no tathā *vacīkamman*"* ti bhagavatā vuttam atthi. Sā kathā titthiyānaŋ antare pākaṭā jātā taŋ gahetvā esa vadati: *atthi ce*[1] *sā samāpattī* ti imaŋ[2] "kathan nu kho bho abhisaññānirodho[3] hotî"† ti Poṭṭhapādasutte‡ uppannaŋ abhisaññānirodhakathaŋ[3] sandhāya vadati.

[207[13]] *Na kiñci vediyatî*[4] ti ekavedanam[5] pi na vediyati.

[207[18]] *Atthi ca*[6] *kho* ti thero nirodhasamāpattiŋ sandhāya anujānāti.

[207[23]] *Parirakkhitabban* ti garahato mocanena rakkhitabbaŋ.

[207[24]] Sañcetanā assa atthî ti *sañcetanikaŋ* sâbhisandhikaŋ sañcetanika*kammaŋ katvā*[7] ti attho.

[207[27]] *Dukkhaŋ so*[8] ti thero akusalam eva sandhāya paribbājako pucchatî ti saññāya evaŋ vadati.[9]

[208[20]] *Dassanam pi kho ahan* ti bhagavā caturaṅge pi andhakāre samantā yojanaṭṭhāne tilamattam pi saṅkhāraŋ maŋsacakkhunā va passati. Ayañ ca paribbājako na dūre gāvutamattabbhantare vasati. Kasmā bhagavā evam āhâ ti? Samāgamadassanaŋ sandhāy' evam āha.

[208[25]] *Udāyî* ti Lāl-Udāyi.[10]

[208[27]] *Taŋ dukkhasmin* ti sabbaŋ taŋ dukkham eva. Iti imaŋ vaṭṭadukkhaŋ kilesadukkhaŋ saṅkhāradukkhaŋ sandhāya sace *bhāsitaŋ* bhaveyya bhagavâ ti pucchati.

[208[30]] *Ummaggan*[11] ti paññā ummaggaŋ.[11]

[208[31]] *Ummujjamāno* ti sīsaŋ nīharamāno.

[208[31]] *Ayoniso ummujjissatî* ti anupāyena sīsaŋ nīharissati. Idañ ca pana bhagavā jānanto: n' eva dibbacakkhunā na cetopariyañāṇena na sabbaññutañāṇena jāni,[12] adhip-

* M. I. 373. † D. I. 180. ‡ D. Sutta 9.

[1] *Text* ca.
[2] B. S. idaŋ.
[3] B. abhiññāniro°.
[4] B. vedayati.
[5] S. ekaŋ vedanaŋ.
[6] B. c' eva.
[7] B. sañcetanakammaŋ.
[8] S. *omits*.
[9] B. vadatî ti.
[10] S. Lol'.
[11] B. S. ummaṅgan.
[12] S. ca aññāsi.

pāyen' eva pana aññāsi. Kathentassa hi[1] adhippāyo nāma sujāno[2] hoti. Kathetukāmo gīvaŋ paggaṇhāti hanukañ cāleti mukham assa phandati sannisīdituŋ na sakkoti. Bhagavā tassa taŋ ākāraŋ disvā: ayaŋ Udāyi sannisīdituŋ na sakkoti. Yaŋ abhūtaŋ tad eva kathessatî[3] ti oloketvā va aññāsi.

[208[32]] *Ādiso*[4] *vâ*[4] ti ādimhi yeva.

[208[32]] *Tisso vedanâ* ti kiŋ so vediyatî ti? Pacchantena tisso vedanā pucchāmî ti evañ ca[5] vavatthapetvā va tisso vedanā pucchitā.

[209[3]] *Sukhavedanīyan* ti sukhavedanāya paccayabhūtaŋ. Sesesu pi es' eva nayo. Ettha ca kāmâvacarakusalato somanassasahagatacittasampayuttā catasso cetanā[6] heṭṭhā tikajjhānacetanâ ti evaŋ paṭisandhippavattesu sukhavedanāya jananato sukhavedanīyaŋ kammaŋ nāma. Kāmâvacaraŋ c' ettha paṭisandhiyaŋ yeva ekantena sukhaŋ janeti. Pavatte iṭṭhamajjhatârammaṇe adukkhamasukham pi[7] akusalacetanā paṭisandhipavattesu dukkhass' eva jananato dukkhavedanīyaŋ kammaŋ[7] nāma. Kāyadvāre pavatte yeva c' etaŋ ekantena dukkhaŋ janeti, aññattha adukkhamasukhaŋ. Sā pana vedanā aniṭṭhâniṭṭhamajjhattesu[8] yeva ārammaṇesu uppajjanato dukkhā tv' eva[9] saṅkhaŋ gatā. Kāmâvacarakusalato pana upekhāsahagatacittasampayuttā[10] catasso cetanā rūpâvacarakusalato catutthajjhānacetanâ[11] ti evaŋ paṭisandhippavattesu[12] tatiyavedanāya jananato adukkhamasukhavedanīyakammaŋ[13] nāma. Ettha ca kāmâvacaraŋ paṭisandhiyam yeva ekantena *adukkhamasukhaŋ* janeti. Pavatte iṭṭhârammaṇe sukham pi. Api ca sukhavedanīyakammaŋ paṭisandhiŋ[14] pavattivasena[14] vaṭṭati.[15] Tathā aduk-

[1] S. *adds* pana.
[2] B. suvijāno.
[3] B. kathissatî.
[4] S. ādiŋ yevâ.
[5] B. S. *omit*.
[6] C. vedanā.
[7] S. *omits*.
[8] S. aniṭṭhamajjhattesu.
[9] B. teva.
[10] B. S. upekkā°.
[11] S. °jhānavedhanâ.
[12] B. paṭisandhipa°.
[13] B. °vedanīyaŋ kammaŋ.
[14] S. paṭisandhippavattivasena.
[15] S. vattati.

khamasukhavedanīyaŋ, dukkhavedanīyaŋ pavattivasen'[1] eva vaṭṭati.[2] Etassa pana vasena sabbaŋ pavattivasen'[1] eva vaṭṭati.[3]

[209[14]] *Etassa bhagavâ* ti thero tathāgatena *mahākammavibhaṅga*kathanatthaŋ ālayo dassito tathāgataŋ yācitvā mahākammavibhaṅgañāṇaŋ bhikkhusaṅghassa pākaṭaŋ karissāmî ti cintetvā anusandhikusalatāya evam āha.

[209[19]] Tattha *mahākammavibhaṅgan* ti mahākammavibhattaŋ.[4]

[209[21]] *Katame cattāro? Idh' Ânanda ekacco puggalo . . . pe . . . nirayaŋ upapajjatî* ti idaŋ na[5] mahākammavibhaṅgañāṇabhājanaŋ; mahākammavibhaṅgañāṇabhājanatthāya pana mātikā ṭhapanaŋ.

[210[9]] *Idh' Ânanda ekacco samaṇo vâ* ti pāṭiyekko[6] anusandhi. Idaŋ[7] bhagavā dibbacakkhunā samaṇabrāhmaṇa idaŋ[8] ārammaṇaŋ katvā imaŋ paccayaŋ labhitvā idaŋ dassanaŋ na[9] gaṇhantî ti pakāsanatthaŋ ārabhi.

[210[9]] Tattha *ātappan* ti ādīni pañca[10] viriyass' eva nāmāni.

[210[11]] *Cetosamādhin* ti dibbacakkhusamādhiŋ.

[210[13]] *Passatî* ti so satto kahaŋ[11] nibbatto ti olokento passati.

[210[26]] *Ye aññathâ* ti ye dasannaŋ kusalānaŋ kammapathānaŋ pūritattā[12] *nirayaŋ upapajjatî* ti *jānanti micchā tesaŋ*[13] *ñāṇan*[13] ti vadanti.[14] Iminā nayena sabbavāresu attho veditabbo.

[210[28]] *Viditan* ti pākaṭaŋ.

[210[28]] *Thāmasâ* ti diṭṭhithāmena.

[210[28]] *Parāmassâ*[15] ti diṭṭhiparāmāsena.

[210[29]] *Abhinivissa voharatî* ti adhiṭṭhahitvā ādiyitvā voharati.

---

[1] B. pavatta°. [2] S. pavattati.
[3] S. vattati. [4] B. S. °vibhajanaŋ.
[5] S. *omits.* [6] B. pāṭiekko. [7] B. S. *add* hi.
[8] S. imaŋ. [9] B. S. *omit.* [10] B. *adds* pi.
[11] B. kuhiŋ; S. kuhim pi. [12] S. caritattā.
[13] B. te sañjānan. [14] B. S. vadati.
[15] B. S. parāmāsâ.

[212[11]] *Tatr' Ānandâ* ti idam pi[1] na[1] mahākammavibhaṅgañāṇassa bhājanaŋ atha khv' assa mātikā ṭhapanam eva. Ettha pana etesaŋ dibbacakkhukānaŋ vacane[2] ettakā anuññātā ettakā ananuññātâ ti idaŋ dassitaŋ. Tattha[3] *tatrâ* ti tesu catusu samaṇabrāhmaṇesu.

[212[16]] *Idam assâ* ti idaŋ vacanam assa.

[212[26]] *Aññathâ* ti aññenākārena. Iti imesaŋ samaṇabrāhmaṇaŋ vāde dvīsu ṭhānesu anuññā[4] tīsu ananuññâ[4] ti evaŋ sabbattha anuññātā ananuññātā[5] veditabbā.

[214[6]] Evaŋ dibbacakkhukānaŋ vacane[6] anuññā ca ananuññā ca dassetvā idāni mahākammavibhaṅgañāṇaŋ[7] vibhajento[8] *tatr' Ānanda yvâyaŋ puggalo* ti ādim āha.

[214[8]] *Pubbe vā 'ssa*[9] *taŋ*[9] *kataŋ hotî* ti yaŋ iminā dibbacakkhukena kammaŋ karonto[10] diṭṭho, tato pubbe kataŋ. Pubbe katena pi hi niraye nibbattati, pacchā katena pi nibbattati. *Maraṇakāle* vā[11] pana khandho[12] seṭṭho sivo seṭṭho pitā mahāseṭṭho[13] issarâdīhi vā loko seṭṭho[14] ti ādinā micchādassanena pi nibbattat' eva.

[214[14]] *Diṭṭhe va dhamme* ti yaŋ tattha diṭṭhadhammavedanīyaŋ hoti tassa diṭṭhe va dhamme yaŋ upapajjavedanīyaŋ tassa upapajjitvā yaŋ aparāpariyāyavedanīyaŋ[15] tassa aparasmiŋ pariyāye *vipākaŋ paṭisaŋvedeti.* Iti ayaŋ samaṇo vā brāhmaṇo vā ekaŋ kammarāsiŋ ekañ ca vipākarāsiŋ addasa. Sammāsambuddho iminā adiṭṭhā tayo kammarāsī dve ca vipākarāsī addasa. Iminā pana diṭṭhe ca[16] adiṭṭhe[17] ca[17] cattāro kammarāsī tayo ca vipākarāsī addasa. Imāni sattaṭṭhānāni jānanañāṇaŋ tathāgatassa mahākammavibhaṅgañāṇaŋ nāma. Dutiyavāre dibbacakkhukena kiñci na diṭ-

1 S. pana.
2 B. ca vasena; S. vacanena.
3 S. tatra.
4 B. °ñātā.
5 C. anuññatānuññā.
6 S. vacanena.
7 B. pañcakamma.
8 B. S. vibhajanto.
9 S. va 'ssa sataŋ.
10 B. karontî ti.
11 S. ca.
12 B. khaṇḍo.
13 C. S. mahoseṭṭho.
14 S. viseṭṭho.
15 B. °pariyavedanīyaŋ.
16 B. *omits.*
17 S. *omits.*

ṭhaŋ. Tathāgatena pana tayo kammarāsī dve[1] vipākarāsī diṭṭhâ ti. Imāni[2] pañca ṭhānāni[3] jānanañāṇaŋ tathāgatassa mahākammavibhaṅge[4] ñāṇaŋ[4] nāma. Sesavāradvaye pi es' eva nayo.

[215[15]] *Abhabban* ti bhūtivirahitaŋ[5] akusalaŋ.

[215[16]] *Abhabbābhāsan* ti abhabbaŋ abhāsati abhibhavati paṭibāhatî ti attho. Bahukasmiŋ hi akusalakamme āyūhite balavakammaŋ dubbalakammassa vipākaŋ paṭibāhitvā attano vipākassa okāsaŋ karoti. Idaŋ *abhabbaŋ*[6] *abhabbābhāsan* nāma.[7] Akusalaŋ[8] pana āyūhitvā āsanne kusalaŋ[9] kataŋ hoti taŋ kusalassa[8] vipākaŋ paṭibāhitvā attano vipākassa okāsaŋ karoti, idaŋ *abhabbaŋ*[10] *bhabbābhāsan*[11] nāma.[12] Bahumhi[13] kusale āyūhite pi balavakammaŋ dubbalakammassa vipākaŋ paṭibāhitvā attano vipākassa okāsaŋ karoti. Idaŋ *bhabbaŋ c' eva bhabbābhāsañ ca.* Kusalaŋ pana āyūhitvā āsanne akusalaŋ[8] kataŋ hoti taŋ akusalassa vipākaŋ paṭibāhitvā attano vipākassa okāsaŋ karoti. Idaŋ *bhabbaŋ*[14] *abhabbābhāsaŋ.*[13] Api ca upaṭṭhānâkārena p'[15] ettha attho veditabbo. Idaŋ hi vuttaŋ hoti: "Abhabbato ābhāsati upaṭṭhātî "* ti abhabbābhāsaŋ.

Tattha *yvâyaŋ puggalo idha pāṇâtipātî* ti ādinā nayena abhabbā[16] puggalā vuttā. Tesu paṭhamassa kammaŋ abhabbaŋ abhabbābhāsaŋ taŋ hi akusalattā abhabbaŋ. Tassa ca niraye nibbattattā tattha nibbattikāraṇabhūtaŋ[17] akusalaŋ hutvā uppaṭṭhāti. Dutiyassa kammaŋ abhabbaŋ bhabbābhāsaŋ taŋ hi akusalattā abhabbaŋ. Tassa pana sagge

* (?)

[1] B. *adds* ca. [2] B. S. *add* pi.
[3] B. paccattaṭṭhānāni. [4] B. S. °vibhaṅgañāṇaŋ.
[5] B. S. bhūta°. [6] B. *adds* c' eva. [7] B. ca.
[8] S. kusa°. [9] S. akusalaŋ.
[10] B. bhabbaŋ. [11] B. abhabb°. [12] B. *omits.*
[13] B. *omits* bahumhi *to* abhabbābhāsaŋ.
[14] S. *adds* c' eva. [15] S. c'.
[16] C. S. cattāro. [17] C. nibbattākārabhūtaŋ.

nibbattattā aññatitthiyānaŋ sagge nibbattikāraṇabhūtaŋ kusalaŋ hutvā upaṭṭhāti. Itarasmiŋ pi kammadvaye es' eva nayo. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Mahākammavibhaṅgasuttaŋ chaṭṭhaŋ.

137.

[Saḷāyatanavibhaṅgasuttavaṇṇanā]

[215[21]] *Evam me sutan* ti Saḷāyatanavibhaṅgasuttaŋ.

[216[1]] Tattha *veditabbānî* ti saha[1] vipassanena[1] maggena jānitabbāni.

[216[3]] *Manopavicārâ* ti vitakkavicārā. Vitakkuppādakaŋ[2] hi mano[3] idha mano ti adhippetaŋ[4]; manassa upavicārâ ti manopavicārā.

[216[4]] *Suttapadâ* ti vaṭṭavivaṭṭanissitānaŋ sattānaŋ padā. Ettha hi aṭṭhārasavaṭṭapadā nāma aṭṭhārasavivaṭṭapadā nāma. Tehi saha[1] vipassanena[1] maggen' eva veditabbā.

[216[7]] *Yoggācariyānan*[5] ti hatthiyoggâdi[6] ācārasikkhāpadānaŋ dametabbadamakānan ti attho. Sesaŋ Vibhaṅge* yeva āvibhavissati.

[216[7]] *Ayam uddeso* ti idaŋ mātikāṭhapanaŋ. Cakkhâyatanâdīni[7] Visuddhimagge vitthāritāni.

[216[20]] *Cakkhuviññāṇan* ti kusalâkusalavipākato[8] dve cakkhuviññāṇām.† Sesapasādaviññāṇesu pi es' eva nayo. Imāni pana dasa[9] ṭhapetvā sesaŋ idha manoviññāṇaŋ nāma.

[216[25]] *Cakkhusamphasso* ti cakkhumhi samphasso. Cakkhuviññāṇasampayuttaphassass'[10] etaŋ adhivacanaŋ. Sesesu pi es' eva nayo.

* *Cf.* VbhA. 397.
† *Cf.* DA. III. 1034.

1 S. savipass°.
2 S. °pādako.
3 B. no.
4 S. °peto.
5 B. S. yogā°.
6 B. S. °yogâdi.
7 S. cakkhvā°.
8 S. °kusalakammavipākato.
9 S. pañca.
10 B. °phass'.

[216[30]] "*Cakkhunā rūpaŋ disvâ* ti cakkhuviññāṇena rūpaŋ disvā. Es' eva nayo sabbattha.

[216[31]] *Somanassaṭṭhānīyan* ti somanassassa ārammaṇavasena kāraṇabhūtaŋ.

[216[31]] *Upavicaratî* ti tattha vicārappavattanena[1] upavicarati. Vitakko taŋ sampayutto[2] câ[3] ti iminā nayena"* aṭṭhārasavitakkavicārasaṅkhātā manopavicārā veditabbā.

[217[4]] *Cha somanassupavicārâ* ti ettha pana "somanassena saddhiŋ upavicarantî[4] ti somanassupavicārā."† Sesadvaye[5] pi es' eva nayo.

[217[9]] "*Gehasitānî* ti kāmaguṇanissitāni."†

[217[10]] *Nekkhammasitānî* ti vipassanānissitāni.

[217[14]] *Iṭṭhānan* ti pariyesitānaŋ.

[217[14]] *Kantānan* ti kāmitānaŋ.

[217[15]] *Manoramānan* ti mano etesu ramatî ti manoramāni,[6] tesaŋ manoramānaŋ.

[217[15]] *Lokâmisapaṭisaŋyuttānan* ti taṇhāpaṭisaŋyuttānaŋ.

[217[17]] *Atītan* ti paṭiladdhaŋ tāva paccuppannaŋ ārabbha somanassaŋ uppajjatu atīte kathaŋ uppajjatî ti? Atīte pi yath' âhaŋ etarahi iṭṭhârammaṇaŋ anubhavāmi, evaŋ pubbe pi anubhavin[7] ti anussarantassa balavasomanassaŋ uppajjati.

[217[30]] *Aniccatan* ti aniccākāraŋ.

[217[30]] *Vipariṇāmavirāganirodhan* ti pakativijahanena vipariṇāmaŋ, vigacchanena[8] virāgaŋ, nirujjhanena nirodhaŋ.

[217[33]] *Paññāyâ*[9] ti vipassanāpaññāya.

[217[34]] *Idaŋ vuccati nekkhammasitaŋ somanassan* ti idaŋ rañño viya attano sirisampattiŋ olokentassa vipassanaŋ paṭṭhapetvā[10] nisinnassa saṅkhārānaŋ bhedaŋ passato saṅkhā-

---

* *Cf.* VibhA. 508. † =VbhA. 508.

---

[1] B. vicārapa°. [2] B. °yuttā.
[3] B. hî. [4] B. °caratî.
[5] B. sesapadadvayesu; S. sesapadadvaye.
[6] S. °ramā.
[7] B. anubhūtan. [8] B. °antena.
[9] S. sammapaññ°. [10] S. upaṭṭha°.

ragatamhi tikkhe sūre vipassanāñāṇe vahante uppannasomanassaŋ nekkhammasitasomanassan ti vuccati. Vuttaŋ pi c' etaŋ:—

" Suññâgāraŋ paviṭṭhassa, santacittassa bhikkhuno
Amānusī ratī[1] hoti sammā dhammaŋ vipassato.
Yato yato sammasati khandhānaŋ udayabbayaŋ
Labhatī[2] pītipāmojjaŋ amataŋ taŋ vijānataŋ."[3]*

[218[6]] *Imānī* ti imāni chasu dvāresu iṭṭhârammaṇe āpāthagate[4] aniccâdivasena vipassanaŋ paṭṭhapetvā nisinnassa uppannāni cha nekkhammasitāni somanassāni.

[218[11]] *Atītan* ti paccuppannaŋ tāva patthetvā alabhantassa domanassaŋ uppajjatu atīte kathaŋ uppajjatî ti? Atīte pi yathā ahaŋ etarahi iṭṭhârammaṇaŋ patthetvā na labhāmi, evaŋ pubbe pi patthetvā na labhin[5] ti anussarantassa balavadomanassaŋ uppajjati.

[218[27]] *Anuttaresu vimokhesû*[6] ti anuttaravimokho[7] nāma arahattaŋ arahatte patthanaŋ ṭhapentassâ[8] ti attho.

[218[28]] *Āyatanan* ti arahattâyatanaŋ.

[218[29]] *Pihaŋ upaṭṭhāpayato* ti patthanaŋ ṭhapentassa[8]; taŋ pan' etaŋ patthanaŋ ṭhapentassa[8] uppajjati (patthetvā[9] alabhantassa pana uppajjati).[9] Iti patthanā mūlakattāpihaŋ upaṭṭhāpayato ti vuttaŋ.

[219[7]] *Imāni cha nekkhammasitāni domanassānī* ti imāni evaŋ chasu dvāresu iṭṭhârammaṇe āpāthagate[10] arahatte pihaŋ upaṭṭhapetvā[11] tad adhigamāya aniccâdivasena vipassanaŋ upaṭṭhapetvā ussukkāpetuŋ asakkontassa imam pi pakkhaŋ imam pi māsaŋ imam pi saŋvaccharaŋ arahattaŋ pāpuṇituŋ nâsakkhinti. Anusocato Gāmantapabbhāravāsī Mahāsīvattherassa viya assudhārā pavattanavasena uppan-

* Dhp. 373-374.

[1] S. rati. [2] S. labhati.
[3] B. S. *add* ti. [4] C. apātha°; B. āpātaŋ gate.
[5] B. laddhan. [6] S. vimokkhesu.
[7] B. S. °vimokkho. [8] B. paṭhapen°.
[9] C. *in brackets*; B. S. *omit words in brackets.*
[10] B. āpāta°. [11] B. paṭṭha°.

nadomanassāni cha nekkhammasitadomanassānî ti veditabbāni. Vatthu pana Sumaṅgalavilāsiniyā Dīghanikāyaṭṭhakathāya Sakkapañhavaṇṇanāyaŋ* vitthāritaŋ. Icchantena tato gahetabbaŋ.

[219[16]] *Uppajjati*[1] *upekhā*[2] ti ettha upekhā[2] nāma aññāṇûpekhā.[3]

[219[17]] *Anodhijinassâ* ti kilesodhiŋ vijinitvā[4] ṭhitattā khīṇâsavo odhijino nāma. Tasmā akhiṇâsavassâ ti attho.

[219[17]] *Avipākajinassâ* ti ettha[5] pi āyatiŋ[6] vipākaŋ jinitvā ṭhitattā khīṇâsavo[7] vipākajino nāma. Tasmā akhīṇâsavass' evâ ti attho.

[219[17]] *Anādīnavadassāvino* ti ādīnavato upaddavato apassantassa.

[219[19]] *Imā cha gehasitā upekhâ*[2] ti imā evaŋ chasu[8] dvāresu iṭṭhârammaṇe āpāthagate[9] guḷapiṇḍake nilīnamakkhikā[10] viya rūpâdīni anatịvattamānā tattha laggā[1] laggitā hutvā uppannā upekhā[2] *cha gehasitā upekhâ*[2] ti veditabbā.

[219[25]] *Rūpaŋ sā ativattatî*[11] ti rūpaŋ sā atikkamati[12] na[13] tattha niyantivasena[14] tiṭṭhati.

[219[34]] *Imā cha nekkhammasitā upekhâ*[2] ti imā evaŋ chasu dvāresu iṭṭhâdi-ārammaṇe āpāthagate[9] iṭṭhe arajjantassa aniṭṭhe adussantassa asamapekkhane asammuyhantassa uppannā vipassanā[15] ñāṇasampayuttā *cha nekkhammasitā upekhâ* ti veditabbā.

[220[1]] *Tatra idaŋ nissāya idaŋ pajahathâ* ti tesu chattiŋsasattapadesu aṭṭhārasanissāya aṭṭhārasapajahathâ[16] ti attho.

---

* DA. III. 727 *ff*.

---

[1] S. *omits*. [2] B. S. upekkhā.
[3] B. S. °ûpekkhā; C. aññānû°.
[4] B. S. jinitvā. [5] S. etthâ. [6] C. āyati.
[7] S. °âsav' eva. [8] B. cha.
[9] B. āpāta°. [10] B. S. nilinna°.
[11] B. S. nâvitatta°.
[12] B. anatik°; S. na atik°. [13] B. *omits*.
[14] B. nikantivasena na; S. niyyidāvasena.
[15] S. upekkhā. [16] B. °pajathâ.

[220[2]] Ten' eva[1] *tatra bhikkhave yāni cha nekkhammasitānī* ti ādim āha.

[220[3]] *Nissāya āgammâ* ti pavattanavasena nissāya c' eva āgamma ca.

[220[6]] *Evam etasaŋ samatikkamo hotī* ti evaŋ nekkhammasitānaŋ pavattanena gehasitāni atikkantāni nāma honti. Evaŋ parikkhaken'[2] eva[2] sarikkhakaŋ jahāpetvā idāni balavatā dubbalaŋ[3] jahāpento puna[4] *tatra bhikkhave yāni cha nekkhammasitāni somanassānī* ti ādim āha.

[220[17]] Evaŋ nekkhammasitasomanassehi nekkhammasitadomanassāni nekkhammasita-upekhāhi ca nekkhammasitasomanassāni jahāpentena balavatā dubbalapahānaŋ[5] kathitaŋ. Ettha pana ṭhatvā upekhākathā[6] veditabbā.[7] Aṭṭhasu hi samāpattīsu paṭhamâdīni ca[8] tīṇi jhānāni suddhasaṅkhāre ca pādake katvā vipassanaŋ araddhānaŋ catunnaŋ bhikkhūnaŋ pubbabhāgavipassanā somanassasahagatā vā hoti upekhāsahagatā vā. Vuṭṭhānagāminī pana somanassasahagatā va, catutthajjhānâdīni pādakāni katvā vipassanaŋ āraddhānaŋ pañcannaŋ pubbabhāgavipassanā purimasadisā va. Vuṭṭhānagāminī pana upekhāsahagatā hoti. Idaŋ sandhāya *yā*[4] *cha nekkhammasitā upekhā, tā nissāya tā āgamma, yāni cha nekkhammasitāni somanassāni tāni pajahathâ* ti vuttaŋ.

Ita kevalañ ca evaŋ paṭipannassa bhikkhuno ayaŋ vipassanāya vedanāvasena[9] viseso va hoti. Ariyamagge[10] pana jhānaṅgabojjhaṅgamaggaṅgānam pi viseso hoti. Ko pan' etaŋ visesaŋ niyameti. Keci tāva therā vipassanāpādakajjhānaŋ niyametī ti vadanti. Keci vipassanāya ārammaṇabhūtā khandhā niyamentî ti vadanti. Keci puggalajjhāsayo niyametî ti vadanti. Tesam pi vāde ayam eva pubbabhāge vuṭṭhānagāminī vipassanā niyametī ti veditabbā. Vinic-

---

[1] B. tena ca.
[2] S. parikkhakena.
[3] B. S. °bale.
[4] B. *omits*.
[5] S. dubbalappa°.
[6] S. uppekkhā.
[7] B. S. kathetabbā.
[8] S. *omits*.
[9] B. vedanā.
[10] B. S. *add* pi.

chayakathā pan' ettha Visuddhimagge Saṅkhārupekhāniddese* vuttā va.

[220[21]] *Nānattā* ti nānā bahū anekappakārā.

[220[21]] *Nānattasitā* ti nānârammaṇanissitā.

[220[22]] *Ekattā* ti ekā.

[220[22]] *Ekattasitā* ti ekārammaṇanissitā.

[220[22]] *Katamā* pan' âyaŋ *upekhā* ti heṭṭhā tāva aññaṇûpekhā[1] vuttā, upari chaḷaṅgupekhā† vakkhati, idha[2] samatha-upekhā vipassanupekhâ ti, dve upekhā gahitā. Tattha yasmā aññā[3] va[4] rūpe[4] upekhā[4] aññā va[5] saddâdisu nahi yā rūpe upekhā sā saddâdīsu hoti. Rūpe[6] upekhā va[7] rūpam eva ārammaṇaŋ karoti. Na saddādayo, rūpe upekhābhavañ[8] ca. Aññā[9] ca[5] samatha-upekhā[10] paṭhavīkasiṇaŋ ārammaṇaŋ katvā uppajjati,[11] aññā āpokasiṇâdīni; tasmā nānattaŋ[12] nānattasitañ ca[10] vibhajanto *atthi bhikkhave upekhā rūpesū*[13] ti ādim āha. Yasmā pana dve vā tīṇi vā ākāsānañcâyatanāni vā viññāṇañcâyatanâdīni vā n' atthi, tasmā ekattaŋ[14] ekattasitaŋ vibhajanto *atthi bhikkhave upekhā ākāsānañcâyatana-nissitā* ti ādim āha. Tattha ākāsānañcâyatanā upekhā sampayuttavasena ākāsānañcâyatananissitā, ākāsanañcâyatanakhandhe vipassantassa vipassanûpekhā ārammaṇavasena ākāsānañcâyatananissitā. Sesāsû pi es' eva nayo.

[220[32]] *Taŋ pajahathā* ti ettha arūpâvacarasamāpatti-upekhāya rūpâvacarasamāpatti-upekhaŋ[15] pajahāpeti[16] arūpâvacaravipassanûpekhāya rūpâvacaravipassanûpekhaŋ jahāpeti.[4]

* Vism. 659 *f*. † *Cf*. Vism. 160.

[1] C. aññānû°. [2] S. idhâ pi.
[3] B. aññāṇupekkhā. [4] B. *omits*.
[5] B. S. *omit*. [6] B. rūpesu. [7] B. ca.
[8] C. evañ. [9] C. aññañ. [10] C. *omits*.
[11] S. uppannûpekkhâ ti.
[12] C. *adds* tāva; B. nānattabhāvaŋ.
[13] S. rūpe. [14] S. *omits*.
[15] S. rūpâvacarakusalasamā°.
[16] B. S. jahāpeti.

[220[33]] *Atammayatan* ti ettha tammayatā nāma taṇhā, tassā pariyādānato vutthānagāminīvipassanā atammayatâ ti vuccati.

[220[34]] *Taŋ pajahathâ* ti idha vuṭṭhānagāminīvipassanāya arūpâvacarasamāpatti-upekhañ ca vipassanûpekhañ ca jahāpeti.[1]

[221[3]] *Yad ariyo* ti ye satipaṭṭhāne ariyo sammāsambuddho sevati. Tattha tīsu ṭhānesu sati ṭhapento[2] satipaṭṭhāne *sevatî* ti veditabbo.

[221[8]] *Na vussūsantî*[3] ti saddahitvā sotuŋ na icchanti.

[221[8]] *No aññâ* ti na jananatthāya *cittaŋ*[4] *upaṭṭhapenti.*[5]

[221[9]] *Vokkammâ* ti atikkamitvā.

[221[9]] *Satthu sāsanaŋ*[6] ti Satthu ovādaŋ. Na[7] gahetabbaŋ na[7] pūretabbaŋ[8] maññantî ti attho.

[221[10]] *Na*[9] *c' eva*[9] *attamano* ti na sakamano. Ettha ca gehasitadomanassavasena appatīto hotî ti na evam attho daṭṭhabbo. Apaṭipannakesu pana attamanatā[10] kāraṇassa abhāven' etaŋ vuttaŋ.

[221[11]] *Anavassuto* ti paṭigha-anavassavena[11] anavasento.

[221[11]] *Sato sampajāno* ti satiyā ca ñāṇena ca samannāgato.

[221[24]] *Upekhako* ti chaḷaṅgûpekhāya upekhako.

[221[30]] *Attamano* ti idhâpi gehasitadomanassavasena[12] ubbilāvito[13] ti na evam attho daṭṭhabbo.[14] Paṭipannakesu pana anattamanatā[15] kāraṇassa abhāven'[16] etaŋ vuttaŋ.

[221[31]] *Anavassuto* ti rāga-avassavena anavassuto.

[222[6]] *Sārito* ti damito.

[227[7]] *Ekaŋ yeva disaŋ dhāvatî* ti anivattitvā dhāvanto ekaŋ yeva disaŋ dhāvati. Nivattitvā[17] pana aparaŋ dhāvituŋ sakkoti.

[1] B. S. pajahati.
[2] B. paṭṭha°.
[3] *Text* sussūyanti.
[4] B. *adds* na.
[5] *Text* upaṭṭhā°.
[6] *Text*, S. sāsanā.
[7] B. S. *omit.*
[8] B. S. *add* na.
[9] S. n' eva.
[10] B. anatta°.
[11] C. °venaŋ.
[12] B. gehasitaso°.
[13] B. uppilā°; S. ubbilāvino.
[14] B. S. veditabbo.
[15] B. S. attama°.
[16] B. bhāv°.
[17] S. nivattetvā.

[222[12]] *Aṭṭhadisā vidhāvatī* ti ekapallaṅkena nisinno kāyena anivattitvā ca vimokhavasena[1] ekappahāren' eva aṭṭhadisā vidhāvati. Puratthâbhimukho vā dakkhiṇâdisu aññataradisâbhimukho vā nisīditvā aṭṭhasamāpattiyo samāpajjati yevâ ti attho. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Saḷāyatanavibhaṅgasutta sattamaŋ.

138.

[Uddesavibhaṅgasuttavaṇṇanā]

[223[1]] *Evam me sutan* ti Uddesavibhaṅgasuttaŋ.

[223[5]] Tattha *uddesavibhaṅgan* ti uddesañ ca vibhaṅgañ ca; mātikañ ca[2] vibhajanañ câ ti attho.

[223[9]] *Upaparikkheyyâ* ti tuleyya tīreyya pariggaṇheyya paricchindeyya.

[223[9]] *Bahiddhâ* ti bahiddhā[3] ārammaṇesu.[3]

[223[10]] *Avikkhittaŋ avisaṭan* ti nikantivasena ārammaṇe patiṭṭhamānaŋ[4] vikkhittaŋ visataŋ nāma hoti. Taŋ paṭisedhento evam āha.

[223[10]] *Ajjhattaŋ asaṇṭhitan* ti gocarajjhatte niyantivasena[5] asaṇṭhitaŋ.

[223[11]] *Anupādāya na paritasseyyâ* ti anupādiyitvā agahetvā[6] taŋ viññāṇaŋ na paritasseyya. Yathā *viññāṇaŋ* bahiddhā *avikkhittaŋ avisaṭaŋ ajjhattaŋ asaṇṭhitaŋ anupādāya na paritasseyya* evaŋ *bhikkhu upaparikkheyyâ* ti vuttaŋ hoti.

[223[13]] *Jāti jarāmaraṇadukkhasamudayasambhavo* ti jātijarāmaraṇassa[7] c' eva avasesassa[8] ca dukkhassa nibbatti na hotī ti attho.

[225[32]] *Rūpanimittânusārī* ti rūpanimittaŋ anusarati. Anudhāvatī ti rūpanimittânusārī.

[227[23]] *Evaŋ kho āvuso ajjhattaŋ cittaŋ*[9] *asaṇṭhitan* ti niyan-

---

[1] B. S. vimokkha°.
[2] S. *omits*.
[3] S. bahiddhâram°.
[4] B. tiṭṭha°; S. patiṭṭhahanaŋ.
[5] B. nikanti°.
[6] B. agga°.
[7] B. °maraṇaŋ.
[8] B. avasesā.
[9] C. B. *omit*.

tivasena[1] asaṇṭhitaŋ, niyantivasena[1] hi atiṭṭhamānaŋ hānabhāgiyaŋ na hoti, visesabhāgiyam eva hoti.

[227[24]] *Anupādā[2] paritassanâ* ti Satthārā Khandhiya-Vagge "upādāparitassanañ ca vo bhikkhave desessāmi, anupādāaparitassanañ câ"* ti evaŋ gahetvā paritassanā, agahetvā va[3] aparitassanā[4] kathitā. Taŋ Mahāthero upādāparitassanam eva anupādāparitassanan ti[5] katvā dassento evam āha: *Kathañ c' āvuso[6] anupādāparitassanā hotî* ti upādātabbassa abhāvato. Yadi hi koci saṅkhāro "nicco vā dhuvo vā attā vā attaniyo vâ"† ti gahetabbayuttako abhavissa[7]; ayaŋ paritassanā upādāparitassanā va assa. Yasmā pana evam upādātabbo saṅkhāro nāma n' atthi, tasmā *rūpaŋ* attâ ti ādinā nayena rūpâdāyo upādinnâ pi anupādinnā va honti. Evam esā[8] diṭṭhivasena upādāparitassanâ pi samānā atthato *anupādāparitassanā* yeva nāma *hotî* ti veditabbā.

[227[31]] *Aññathā hotî* ti parivattati pakatijahanena pana[9] nassati.

[227[32]] "*Rūpavipariṇāmânuparivattî* ti mama rūpaŋ vipariṇatan ti vā yaŋ ahu[10] taŋ vata me[11] n' atthî ti vā ādinā nayena kammaviññāṇaŋ rūpassa bhedânuparivatti[12] hoti.

[227[34]] *Vipariṇāmânuparivattajâ* ti vipariṇāmassa anuparivattanato vipariṇāmârammaṇacittato jātā.

[227[34]] *Paritassanā dhammasamuppādâ* ti taṇhāparitassanā ca[13] akusaladhammasamuppādā[14] ca.

[227[34]] *Cittaŋ pariyādāya tiṭṭhantî* ti kusalacittaŋ pariyādiyitvā gahetvā khepetvā tiṭṭhanti.

[227[35]] *Uttāsavâ* ti bhayatāsena pi sa-uttāso taṇhātāsena pi sa-uttāso.

* = S. III. 15.
† *Cf.* M. I. 38; S. IV., 130 *ff.*

[1] B. S. nikanti°. [2] B. °pādāya. [3] S. ca.
[4] B. *adds* va. [5] B. S. *omit.*
[6] C. B. pan' esā. [7] B. °vissā. [8] S. eva sā.
[9] B. *omits.* [10] B. *adds* vata me.
[11] B. m' etaŋ. [12] S. °vattaŋ.
[13] C. *omits.* [14] S. °samuṭṭhārā.

[227[36]] *Vighātavâ*[1] ti savighāto[2] sadukkho.

[227[36]] *Apekkhavâ*[3] ti sâlayo sapiho.[4]

[228[9]] *Evaŋ kho āvuso anupādā paritassanā hotî* ti evaŋ maṇikaraṇḍasaññāya tucchakaraṇḍakaŋ gahetvā tasmiŋ naṭṭhe pacchā vighātaŋ[1] āpajjantassa viya[5] agahetvā paritassanā hoti.

[228[17]] *Na rūpavipariṇāmânuparivattî* ti khīṇâsavassa kammaviññāṇam eva n' atthi. Tasmā rūpabhedânuparivatti na hotî ti[6] vattuŋ[6] vattati."*[7] Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Uddesavibhaṅgasuttaŋ aṭṭhamaŋ.

139.

[Araṇavibhaṅgasuttavaṇṇanā]

[230[1]] *Evam me sutan* ti Araṇavibhaṅgasuttaŋ.

[230[15]] Tattha *n' ev' ussādeyya*[8] *na apasādeyyâ*[8] ti gehasitavasena kiñci puggalan n' eva ukkhipeyya na avikkhipeyya.[9]

[230[16]] *Dhammam eva deseyyâ* ti sabhāvam eva katheyya.

[230[16]] *Sukhavinicchayan* ti vinicchitaŋ sukhaŋ.

[230[17]] *Raho vādan* ti parammukhā avaṇṇaŋ pisuṇāvācan[10] ti attho.

[230[18]] *Sammukhā na*[11] *khīṇan*[11] ti sammukhâ pi[12] khīṇaŋ.[13] Ākiṇṇaŋ kiliṭṭhavācaŋ na bhaṇeyya.

[230[20]] *Nâbhiniveseyyâ*[14] ti na adhiṭṭhahitvā ādāya vohareyya.

[230[20]] *Samaññan* ti lokasamaññaŋ lokapaṇṇattiŋ.

[230[20]] *Nâtidhāveyyâ* ti nâtikkameyya.

---

* *Cf.* SA. II. 262.

[1] S. vighāṭa°.
[2] S. °vighāṭo.
[3] *Text* upekhavā.
[4] B. S. sasineho.
[5] B. *adds* pacchā.
[6] B. *omits*.
[7] B. *omits*; S. vaṭṭati.
[8] B. °sāreyya.
[9] S. avikh°.
[10] B. pisuṇa°.
[11] B. S. nâtikhīṇaŋ.
[12] B. S. *omit*.
[13] B. S. atikhīṇaŋ.
[14] B. °niseveyyâ.

[230[26]] *Kāmapaṭisandhisukhino* ti kāmapaṭisandhinā kāmûpasaŋhitena sukhena sukhitassa.

[230[27]] *Sadukkho* ti vipākadukkhena pi[1] kilesadukkhena[2] pi sadukkho.

[230[28]] *Sa-upaghāto*[3] ti vipākûpaghāta-kilesûpaghāte[3] h' eva sa-upaghāto[3]; tathā *sapariḷāho.*

[230[28]] *Micchāpaṭipadâ* ti ayāthāvapaṭipadā akusalapaṭipadā.

[231[31]] *Itth' eke apasādetî* ti evaŋ gehasitavasena ekacce puggale apasādeti. Ussādane pi es' eva nayo.

[232[6]] *Bhavasaŋyojanan* ti bhavabandhanaŋ, taṇhā y' etaŋ nāmaŋ. Subhūtithero kira imaŋ catukkaŋ nissāya etadagge ṭhito,[4] bhagavato hi dhammaŋ desentassa puggalānaŋ ussādanā pasādanā[5] paññāyanti. Tathā Sāriputtattherâdīnaŋ Subhūtitherassa pana dhammadesanāya ayaŋ puggalo appaṭipannako[6] anārādhako ti vā ayaŋ sīlavā guṇavā lajjī pesalo ācārasampanno[7] ti vā n' atthi. Dhammadesanāya pan' assa ayaŋ micchāpaṭipadā ayaŋ sammāpaṭipadā tv' eva paññāyati. Tasmā bhagavā: "etadaggaŋ bhikkhave mama sāvakānaŋ bhikkhūnaŋ araṇavihārīnaŋ yadidaŋ Subhūtî"* ti āha.

[234[10]] *Kālaññū assâ* ti asampatte ca atikkante ca kāle akathetvā idāni vuccamānaŋ mahājano gaṇhissatî ti yuttapayuttakālaŋ[8] ñatvā ca parammukhā avaṇṇaŋ bhāseyya. Khīṇāvāde pi es' eva nayo.

[234[23]] *Upahaññatî* ti ghātiyati.[9] *Saro pi*[10] *upapaññatî* ti saddo pi bhijjati.

[234[23]] *Āturiyatî* ti āturo hoti gelaññaŋ[11] patto[11] sâbādho.[12]

[234[24]] *Avissaṭṭhan* ti *vissaṭṭhaŋ* apalibuddhaŋ[13] na hoti.

* =A. I. 24; *also quoted* UdA. 348.

[1] B. *omits.*
[2] B. saŋkilesa°.
[3] S. °ghāṭ°.
[4] S. ṭhapito.
[5] B. ussādanā apasā°.
[6] S. apaṭi°.
[7] B. ācara°.
[8] S. yuttappa°.
[9] S. ghāṭi°.
[10] S. *omits.*
[11] B. S. gelaññappatto.
[12] B. ābādho; S. *adds* hoti.
[13] B. apaḷi°.

[234[34]] *Tad evâ* ti taŋ yeva bhājanaŋ.

[235[4]] *Abhinivissa voharati* ti *pattan* ti saññānanajanapadaŋ gantvā: pattaŋ āharatha dhovathâ ti sutvā andhabālaputhujjano nayidaŋ pattaŋ. *Pāti* nam' esā evaŋ vadāhî[1] ti abhinivissa voharati. Evaŋ sabbapadehi[2] yojetabbaŋ.

[235[7]] *Atisāro* ti atidhāvanaŋ.[3]

[235[13]] *Tathā tathā voharati aparāmasan*[4] ti amhākaŋ janapade bhājanaŋ pātî ti vuccati. Ime pana naŋ pattan ti vadantî ti,[5] tato paṭṭhāya janapadavohāraŋ muñcitvā[6] pattaŋ pattant' eva aparāmasanto voharati. Sesapadesu pi es' eva nayo.

Idāni mariyādābhājaniyaŋ[7] karonto *tatra bhikkhave* ādim āha.

[235[21]] Tattha *saraṇo* ti sarajo sakkileso.

[235[26]] *Araṇo* ti arajo nikkileso.

Subhūti ca pana[8] *bhikkhave*[8] ti[8] ayaŋ thero dvīsu ṭhānesu etadaggaŋ āruḷho "araṇavihārīnaŋ yadidaŋ Subhūti dakkhineyyānaŋ yadidaŋ Subhūtî"* ti. Dhammasenāpati kira vatthuŋ sodheti, Subhūtithero dakkhiṇaŋ sodheti. Tathā hi Dhammasenāpati piṇḍāya caranto[9] gehadvāre ṭhito yāva bhikkhaŋ āharanti tāva pubbabhāgena[10] paricchinditvā nirodhaŋ samāpajjanti. Nirodhā vuṭṭhāya deyyadhammaŋ patigaṇhati.[11] Subhūtithero[12] tath' eva mettājhānaŋ[13] samāpajjati. Mettājhānā[13] vuṭṭhāya deyyadhammaŋ patigaṇhati.[14] Evaŋ pana kātuŋ sakkâ ti? āma sakkā. N' eva[15] acchariyaŋ c' etaŋ yaŋ mahâbhiññappattā sāvakā evaŋ kareyyuŋ.

* =A. I. 24.

[1] B. vadatî.
[2] S. sabbattha padehi.
[3] S. abhivādanaŋ.
[4] S. aparâparaŋ.
[5] S. *omits*.
[6] S. muñcetvā.
[7] B. mariyādā°; S. mariyādabhājanīyaŋ.
[8] B. *omits*.
[9] B. vicaranto.
[10] B. S. °bhāge.
[11] C. gaṇhāti; B. patiggaṇhati; S. paṭiggaṇhati.
[12] B. *adds* ca.
[13] C. mettajjhā°.
[14] B. patigga°; S. paṭigga°.
[15] C. na.

Imasmiŋ[1] pi hi Tambapaṇṇidīpe Porāṇarājakāle[2] Piṅgalabuddharakkhitatthero nāma uttaragāmaŋ nissāya vihāsi. Tattha[3] kulasatāni[4] honti. Ekam pi taŋ kuladvāraŋ n' atthi; yattha thero samāpattiŋ na samāpajji. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Araṇavibhaṅgasuttaŋ navamaŋ.

140.

[Dhātuvibhaṅgasuttavaṇṇanā]

[237[20]] *Evam me sutan* ti Dhātuvibhaṅgasuttaŋ.

[237[21]] Tattha *cārikan* ti turitagamanacārikaŋ.

[237[24]] *Sace te Bhaggava*[5] *agarû* ti sace tuyhaŋ bhāriyaŋ aphāsukaŋ kiñci[6] n' atthi.

[237[27]] *Sace so anujānāti* ti Bhaggavassa kira etad ahosi: pabbajitā nāma nānajjhāsayā,[7] eko gaṇârāmo[8] hoti, eko ekâbhirato. Sace so ekâbhirato bhavissati āvuso mā pāvisi mayā sālā laddhâ ti vakkhati. Sace ayaŋ ekâbhirato bhavissati āvuso nikkhama mayā sālā laddhâ ti vakkhati. Evaŋ sante ahaŋ ubhinnaŋ vivādaŋ kāretā nāma bhavissāmi. Dinnan nāma dinnam eva vaṭṭati. Kataŋ katam evâ ti tasmā evam āha.

[238[1]] *Kulaputto* ti jātikulaputto pi ācārakulaputto pi.

[238[4]] *Vāsûpagato* ti vāsaŋ upagato.

Kuto āgantvâ ti Takkasilānagarato. Tatr' âyaŋ anupubbakathā.[9] Majjhimadese[10] kira Rājagahanagare Bimbisāre rajjaŋ kārento paccante Takkasilānagare Pukkusāti rājā rajjaŋ kāresi. Atha Takkasilāto bhaṇḍaŋ gahetvā vāṇijā[11] Rājagahaŋ āgatā paṇṇâkāraŋ gahetvā rājānaŋ addasaŋsu.

---

[1] S. Tasmiŋ.
[2] B. S. Porāṇakarāja°.
[3] B. *adds* tattha.
[4] B. kusalasatāni; S. sattakulasatāni.
[5] C. S. *omit.*
[6] B. ca.
[7] B. nānā ajjh°.
[8] B. gaṇâbhirato.
[9] S. anupubbi°.
[10] B. Majjhimappadese.
[11] B. vāṇijjā.

Rājā te vanditvā ṭhite: kattha vāsino tumhe ti pucchi. Takkasilāvāsino devâ ti. Atha ne rājā janapadassa khemasubhikkhatâdīni nagarassa ca pavattiŋ pucchitvā: ko nāma tumhākaŋ rājâ ti pucchi.[1] Pukkusāti nāma devâ ti. Dhammiko ti. Āma deva dhammiko catuhi saṅgahavatthūhi janaŋ saṅgaṇhati.[2] Lokassa mātāpituṭṭhāne[3] ṭhito aṅke nipannadārakaŋ viya janaŋ tosetî ti. Katarasmiŋ vaye vattatî ti ?[4] Ath' assa vayaŋ ācikkhiŋsu. Vayesu[5] pi[5] Bimbisārena samavayo jāto, atha te rājā āha: tātā[6] tumhākaŋ rājā dhammiko ca[4] vayena ca me samāno sakkuṇeyyātha tumhākaŋ rājānaŋ mama mittaŋ kātun ti. Sakkoma devâ ti. Rājā tesaŋ suṅkaŋ vissajjetvā[7] gehaŋ dāpetvā: gacchatha[8] bhaṇḍaŋ vikkiṇitvā[9] gamanakāle maŋ disvā gaccheyyāthâ ti āha. Te tathā katvā gamanakāle rājānaŋ addasaŋsu. Rājā[4]: gacchatha tumhākaŋ rājānaŋ[10] mama vacanena punappunaŋ ārogyan pucchitvā rājā tumhehi saddhiŋ mittabhāvaŋ icchatî ti vadathâ ti āha. Te: sādhû ti paṭisuṇitvā,[11] gantvā bhaṇḍaŋ paṭisāmetvā bhuttapātarāsā rājānaŋ upasaṅkamitvā[12] vandiŋsu. Rājā[13]: kahaŋ bhaṇe tumhe ettake ime divase na dissathâ ti pucchi. Te[14] sabbaŋ pavattiŋ ārocesuŋ. Rājā[15]: sādhu tātā[6] tumhe nissāya mayā[16] Majjhimadese[17] rājā mitto laddho ti. Attamano ahosi. Aparabhāge Rājagahavāsino pi vāṇijā Takkasilaŋ agamaŋsu. Te paṇṇākāraŋ gahetvā āgate Pukkusātirājā: kuto āgantvâ[18] ti pucchitvā,[19] Rājagahato ti sutvā: mayhaŋ sahāyassa nagarato āgatā tumhe ti. Āma devâ ti. Ārogyaŋ me sahāyassâ ? ti. Ārogyaŋ pucchitvā: ajja[20] paṭṭhāya ye mayhaŋ sahāyassa nagarato jaṅghasatthena vā sakaṭasatthena vā vāṇijā āgacchanti sabbesaŋ mama visayaŋ

---

[1] B. pucchitvā. [2] B. ohāti. [3] B. °pitiṭṭhāne.
[4] B. *omits*. [5] S. vayen' eva. [6] B. tāta.
[7] B. S. vissa°; B. *adds* ca. [8] S. icchatha tumhe.
[9] B. vikiṇ°. [10] S. *omits*.
[11] B. S. paṭissu°. [12] B. *adds* ca. [13] B. rāja.
[14] S. tesaŋ. [15] S. *adds* mādisā.
[16] B. mama; S. *omits*. [17] B. Majjhimappadese.
[18] B. S. āgatatthâ. [19] S. pucchi.
[20] S. ajjato.

paviṭṭhakālato paṭṭhāya vasanaṭṭhānesu[1] gehāni[1] rājakoṭṭhâgārato nivāpaŋ[2] dentu suṅkaŋ vissajjentu[3] kiñci upaddavaŋ mā karontû ti, bheriñ carāpesi.[4] Bimbisāro pi attano nagare tath' eva bheriñ carāpesi.[4] Atha Bimbisāro Pukkusātissa paṇṇaŋ pahiṇi. Paccantadese nāma maṇimuttâdîni ratanāni uppajjanti. Yaŋ mayhaŋ sahāyassa rajje dassanīyaŋ vā savanīyaŋ vā ratanaŋ uppajjati, tattha me mā maccharāyatû ti. Pukkusāti pi Majjhimadeso nāma mahājanapado. Yaŋ tattha evarūpaŋ ratanaŋ uppajjati tattha me sahāyo mā maccharāyatû ti paṭipaṇṇaŋ pahiṇi. Evaŋ te gacchante gacchante[5] kāle aññamaññaŋ adisvā pi daḷhamittā ahesuŋ. Evaŋ tesaŋ katikaŋ[6] katvā vasantānaŋ paṭhamataraŋ Pukkusātissa paṇṇâkāro uppajji.[7] Rājā kira[8] aṭṭhapañcavaṇṇo[9] anagghakambale[10] labhi. So: atisundarā ime kambalā ahaŋ sahāyassa ne[11] pesissāmî ti. Lākhāguḷamaṭṭe[12] aṭṭhasārakaraṇḍake likhāpetvā[13] tesu te kambale pakkhipitvā[14] lākhāya vaṭṭāpetvā setavatthena veṭhetvā samugge pakkhipitvā[14] vatthena[15] veṭhetvā[15] rājamuddikāya lañcetvā[16]: mayhaŋ sahāyassa dethâ ti amacce pesesi sāsanañ ca adāsi: ayaŋ pannâkāro nagaramajjhe amaccâdiparivutena daṭṭhabbo ti. Te gantvā Bimbisārassa adaŋsu. So sāsanaŋ sutvā: amaccâdayo sannipatantû ti, bheriñ carāpetvā[4] nagaramajjhe amaccādiparivuto setacchattena dhāriyamānena pallaṅkavare nisinno lañcanaŋ bhinditvā vatthaŋ apanetvā samuggaŋ vivaritvā[14] anto bhaṇḍikaŋ muñcitva[14] lākhāguḷe disvā: mayhaŋ sahāyo[17] Pukkusāti dutamittako[18] me sahāyo ti maññamāno maññe imaŋ paṇṇâkāraŋ pahiṇî ti. Etaŋ guḷaŋ gahetvā

---

1 B. vasanagehāni; S. vasenaṭṭhānagehāni.
2 S. nivāpañ ca.
3 B. S. visa°.
4 S. cārā°.
5 C. *omits*.
6 S. kathitaŋ.
7 B. S. uppajjati.
8 B. hi.
9 B. °vaṇṇe.
10 S. anagghe kambale.
11 B. *omits*; S. me.
12 B. S. °matte.
13 B. S. lekhā°.
14 S. °etvā.
15 B. *omits*.
16 B. S. °itvā.
17 S. sāhayo.
18 B. dutapi°; S. duticitt°.

hatthena vaṭṭetvā tulāyanto[1] va anto dussabhaṇḍikaŋ[2] atthî ti[3] aññāsi. Atha naŋ pallaṅkapāde pahari,[4] tāvadeva lākhā paripati. So nakhena karaṇḍakaŋ vivaritvā[5] anto kambalaratanaŋ disvā itare pi vivarāpesi, sabbe pi kambalā ahesuŋ. Atha ne pasārāpesi.[6] Te vaṇṇasampannā phassasampannā dīghato soḷasahatthā tiriyaŋ aṭṭhahatthā ahesuŋ. Mahājano[7] disvā aṅguliyo[8] poṭhesi[9] celukkhepaŋ akāsi[10]: amhākaŋ rañño adiṭṭhasahāyo Pukkusāti adisvā evarūpaŋ paṇṇâkāraŋ pesesi yuttaŋ evarūpaŋ mittaŋ kātun ti attamano[11] ahosi.[11] Rājā ekam ekaŋ kambalaŋ agghāpesi, sabbe anagghā ahesuŋ. Tesu cattāro Sammāsambuddhassa pesetvā[12] cattāro attano ghare akāsi, tato cintesi: pacchā pesentena paṭhamaŋ pesitapaṇṇâkārato atirekaŋ pesetuŋ vaṭṭati sahāyena ca[13] me anaggho paṇṇâkāro pesito ti[14] kin nu kho pesemî ti? Kiŋ pana Rājagahe tato adhikaŋ[15] ratanaŋ[15] n' atthî? ti. No n' atthi. Mahāpuñño rājā api ca kho pan' assa sotâpannakālato paṭṭhāya ṭhapetvā tīṇi ratanāni aññaŋ[16] ratanaŋ[16] somanassaŋ janetuŋ samatthaŋ nāma n' atthi. So ratanaŋ vicinituŋ āraddho. Ratanaŋ nāma saviññāṇakaŋ aviññāṇakan ti duvidhaŋ. Tattha aviññāṇakaŋ suvaṇṇarajatâdi[17] saviññāṇakaŋ indriyabandhaŋ,[18] aviññāṇakaŋ saviññāṇakass' eva alaṅkārâdivasena paribhogaŋ hoti. Iti[14] imesu dvīsu ratanesu saviññāṇakaŋ seṭṭhaŋ. Saviññāṇakam pi duvidhaŋ: tiracchānaratanaŋ[19] manussaratanan ti. Tattha tiracchānaratanaŋ[20] hatthi-assâdi,[21] tam pi manussānaŋ upabhogattham eva

[1] S. talaya°. [2] B. °bhaṇḍakaŋ.
[3] S. *adds* na.
[4] B. paharitvā. [5] S. °etvā.
[6] B. pattharāpesi; S. harāpesi.
[7] B. S. °janā. [8] B. °layo.
[9] B. S. vidhuniŋsu. [10] B. S. akaŋsu.
[11] S. attamanā ahesuŋ. [12] B. peseti; S. pesesi.
[13] B. *omits*. [14] B. S. *omit*.
[15] B. adhikaratanaŋ; S. adhikataraŋ.
[16] S. aññataraŋ. [17] S. °rajaṭâdi.
[18] S. °baddhaŋ. [19] C. tiracchānagata°.
[20] C. tiracchānagataŋ. [21] B. S. °-assaratanaŋ.

nibbattati. Iti imesu[1] dvīsu[2] manussaratanaŋ seṭṭhaŋ. Manussaratanam pi duvidhaŋ: itthiratanaŋ purisaratanan ti. Tattha cakkavattiraññо[3] uppannaŋ itthiratanam pi purisass' eva upabhogaŋ. Iti imesu[4] dvīsu[5] purisaratanam eva seṭṭhaŋ. Purisaratanam pi duvidhaŋ: agāriyaratanaŋ[6] anagāriyaratanañ[7] ca. Tattha agāriyaratanesu[6] pi cakkavattirājā ajja pabbajitasāmaṇeraŋ pañcapatiṭṭhitena vandati. Iti imesu pi dvīsu[5] anagāriyaratanam[7] eva seṭṭhaŋ. Anagāriyaratanam[7] pi duvidhaŋ: sekharatanaŋ[8] asekharatanañ ca. Tattha satasahassam pi sekhānaŋ asekhassa padesaŋ na pāpuṇāti. Iti imesu pi[9] dvīsu[5] asekharatanam eva seṭṭhaŋ. Tam pi duvidhaŋ: Buddharatamaŋ sāvakaratanan ti. Tattha satasahassam pi sāvakaratanānaŋ[10] Buddharatanassa padesaŋ na pāpuṇāti. Iti imesu pi dvīsu Buddharatanam eva seṭṭhaŋ. Buddharatanam pi duvidhaŋ: paccekabuddharatanaŋ sabbaññūbuddharatanan ti. Tattha satasahassam pi paccekabuddhānaŋ[11] sabbaññūbuddhassa padesaŋ na pāpuṇāti. Iti imesu pi dvīsu[5] sabbaññūbuddharatanaŋ yeva seṭṭhaŋ. Sadevakam pi[2] hi loke Buddharatanasamaŋ[12] ratanaŋ[12] nāma n' atthi. Tasmā asadisam eva ratanaŋ mayhaŋ sahāyassa pesessāmî[13] ti, cintetvā Takkasilāvāsino[14] pucchi: Tātā tumhākaŋ janapade Buddho dhammo saṅgho ti. Imāni tiṇi ratanāni dissantî[15] ti. Ghoso pi so[2] tāva[16] mahārāja[17] tattha n' atthi. Dassanaŋ pana kuto ti. Sundaraŋ[2] tātâ[2] ti.[2] Rājā tuṭṭho cintesi: Sakkā bhaveyya janasaṅgahatthāya mayhaŋ sahāyassa vasanaṭṭhānaŋ Sammāsambuddhaŋ pesetuŋ. Buddhā

[1] B. *adds* pi.
[2] S. *omits*.
[3] B. S. °vattino rañño.
[4] B. S. *add* pi.
[5] S. *adds* ratanesu.
[6] S. āgārika°.
[7] S. anāgārika°.
[8] B. S. sekkha (*throughout*).
[9] B. *omits*.
[10] S. °ratanassa.
[11] S. °buddharatanassa.
[12] S. Buddharatanena samaratanaŋ.
[13] S. pesi°.
[14] B. Takkasila°.
[15] B. nibbattantî.
[16] C. *brackets*; B. S. *omit*.
[17] B. *adds* tāva.

pana paccantimesu janapadesu na aruṇaŋ uṭṭhāpenti. Tasmā satthārā gantuŋ na sakkā, Sāriputta-Moggallānâdayo mahāsāvake pesetuŋ sakkā bhaveyya. Mayā pana therā paccante vasantī ti sutvâ pi manusse pesetvā te attano samīpaŋ ānāpetvā[1] upaṭṭhātum eva yuttaŋ. Tasmā[2] therehi pi na[3] sakkā gantuŋ, yena paṇṇâkārena[4] sāsane pesite satthā ca mahāsâvakā ca gatā viya honti. Ten' âkārena[5] sāsanaŋ pahiṇissāmī ti cintetvā caturatanâyāmaŋ vidatthimattaŋ puthulaŋ nâtitaluŋ[6] nâtibahalaŋ suvaṇṇapaṭṭaŋ kārāpetvā tattha ajja akkharāni likhissāmī ti. Pātova sīsaŋ nahāyitvā[7] uposathaṅgāni adhiṭṭhāya bhuttapātarāso apanītagandhamālābharaṇo suvaṇṇasarakena jātihiṅguḷikaŋ[8] ādāya heṭṭhato paṭṭhāya dvārāni pīdahanto[9] pāsādaŋ āruyha pubbadisâbhimukhaŋ[10] sīhapañjaraŋ vivaritvā ākāsatale nisīditvā suvaṇṇapaṭṭe akkharāni likhanto: "Idha tathāgato loke uppanno[11] arahaŋ Sammāsambuddho vijjācaraṇasampanno sugato lokavidū anuttaro purisadammasārathi satthā devamanussānaŋ buddho bhagavâ"* ti. Buddhaguṇe tāva ekadesena likhi. Tato evaŋ dasapāramiyo pūretvā[12] Tusitabhavanato cavitvā mātukucchismiŋ[13] paṭisandhiŋ gaṇhi evaŋ lokavivaraṇaŋ ahosi. Mātukucchiyaŋ vasamāne idaŋ nāma ahosi. Agāramajjhe vasamāne idaŋ nāma.[14] Evaŋ mahâbhinikkhamanaŋ nikkhanto[15] evaŋ mahāpadhānaŋ padahi,[16] evaŋ dukkarakārikaŋ katvā mahābodhimaṇḍaŋ āruyha aparājitapallaṅke nisinno sabbaññūtañāṇaŋ paṭivijjhi, sabbaññūtañāṇaŋ paṭivijjhantas-

---

* M. II. 38, 226; *cf.* Vin. III. 1.

---

1 B. āṇā°; āharāpetvā.
2 B. S. *add* na.
3 B. S. *omit.*
4 C. panâ°.
5 S. tena paṇṇâkārena.
6 B. °tanuŋ.
7 B. nhāy°.
8 C. S. °gulikaŋ.
9 S. pida°.
10 B. °mukho.
11 B. S. uppajjati.
12 B. pūritvā.
13 B. S. °kucchimhi.
14 B. *adds* ahosi.
15 S. nikkhamanto.
16 B. padahati.

sa evaŋ lokavivaraṇaŋ ahosi. Sadevake loke aññaŋ evarūpaŋ ratanaŋ nāma n' atthî ti:

Yaŋ kiñci vittaŋ idha vā huraŋ vā saggesu vā yaŋ ratanaŋ paṇītaŋ
Na no samaŋ atthi Tathāgatena idam pi Buddhe ratanaŋ paṇītaŋ
Etena saccena suvatthi hotû ti

evaŋ ekadesena Buddhaguṇe likhitvā dutiyadhammaratanaŋ thomento: "Svākkhāto[1] Bhagavato[2] dhammo . . . pe . . . paccattaŋ veditabbo viññūhî ti,"* "cattāro satipaṭṭhānā . . . pe . . . ariyo aṭṭhaṅgiko maggo "† ti. "Satthārā desitadhammo nāma evarūpo ca evarūpo câ" ti sattatiŋsabodhapakkhiye ekadesena likhitvā:

Yaŋ Buddhaseṭṭho parivaṇṇayî suciŋ samādhimānantarikaññamāhu
Samādhinā tena samo na vijjati idam pi dhamme ratanaŋ paṇītaŋ
Etena saccena suvatthi hotû ti

evaŋ[3] ekadesena dhammaguṇe likhitvā tato[4] tatiyaŋ saṅgharatanaŋ thomento: "Supaṭipanno[5] Bhagavato[2] sāvakasaṅgho . . . pe . . . puññakkhettaŋ lokassâ"‡ ti. Kulaputtā nāma satthu dhammakathaŋ sutvā evaŋ nikkhamitvā[6] pabbajanti. Keci setacchattaŋ pahāya pabbajanti, keci uparajjan, keci senāpatiṭṭhānâdîni pahāya pabbajanti. Pabbajitvā ca pana imañ ca paṭipattiŋ pūrentî ti cullasîlaŋ[7] majjhimasîlaŋ[7] mahāsîlâdîni[7] ekadesena likhitvā chadvārasaŋvaraŋ satisampajaññaŋ[8] catupaccayasantosabhāvanârāmaŋ[9] nava-

---

* =M. I. 37. † =D. II. 120, *etc.*
‡ =D. III. 5, 227=S. I. 220, *etc.*

---

[1] C. svak°; B. svākhāto. [2] S. Bhagavā.
[3] S. *omits.* [4] B. *omits.*
[5] B. suppa°. [6] B. °metvā.
[7] B. S. cullasîlamajjhimasîlamahāsîlāni.
[8] C. °jañña. [9] B. °santosaŋ, *omitting* bhāva°.

vidhasenāsanaŋ[1] nīvaraṇapahānaŋ[2] parikammajjhānâbhiññā[2] aṭṭhatiŋsakammaṭṭhānāni yāva āsavakkhayā ekadesena likhi. Soḷasavidhaŋ[3] ānāpānasatikammaṭṭhānaŋ[4] vitthāren' eva likhitvā Satthusāvakasaṅgho nāma evarūpehi[5] ca guṇehi samannāgato:

Ye puggalā aṭṭhasatasampatthā[6] cattāri etāni yugāni honti.
Te dakkhiṇeyyā Sugatassa sāvakā etesu dinnāni mahapphalāni
Idam pi saṅghe ratanaŋ paṇītaŋ etena saccena suvatthi hotû ti

evaŋ[1] ekadesena saṅghaguṇe likhitvā "Bhagavato sāsanaŋ svākkhātaŋ niyyānikaŋ, sace mayhaŋ sahāyo sakkoti nikkhamitvā pabbajatû" ti likhitaŋ[7] likhitvā suvaṇṇapaṭṭaŋ saŋharitvā sukhumakambalena veṭhetvā sārasamugge pakkhipitvā[8] taŋ samuggaŋ suvaṇṇasamugge suvaṇṇamaye[9] suvaṇṇamayaŋ rajatamaye rajatamayaŋ maṇimaye maṇimayaŋ pavāḷamaye pavāḷamayaŋ lohitaṅkamaye[10] lohitaṅkamayaŋ[10] masāragallamaye masāragallamayaŋ phalikamaye phalikamayaŋ dantamaye dantamayaŋ sabbaratanamaye sabbaratanamayaŋ kilañjamaye kilañjamayaŋ samuggaŋ sārakaraṇḍake[11] ṭhapesi. Puna sārakaraṇḍakaŋ suvaṇṇakaraṇḍake ti purimanayen' eva haritvā sabbaratanamayakaraṇḍakaŋ kilañjamaye karaṇḍake ṭhapesi. Tato kilañjamayaŋ karaṇḍakaŋ[12] sāramayapeḷāyâ ti, puna vuttanayen' eva haritvā sabbaratanamayapeḷaŋ kilañjamayapeḷāya ṭhapetvā bahi vatthena veṭhetvā rājamuddikāya lañchetvā[13] amacce āṇāpesi: mama āṇāpavattiṭṭhāne maggaŋ alaṅkārāpetha maggo aṭṭhûsabhavitthato hotu catu-usabhaṭṭhānaŋ sodhitamattakam

---

1 S. *omits*. 2 B. °pahānaparikammaŋ jhānâ°.
3 C. soḷakkhattutaŋ. 4 B. ānāpānassa tikamma ?
5 S. *adds* evarūpehi.
6 B. aṭṭhasataŋ pasaṭṭhā; S. aṭṭhasataŋ pasatthā.
7 B. *omits*. 8 B. °petvā. 9 C. S. *omit*.
10 S. lohitama°. 11 C. °karaṇḍe.
12 C. karaṇḍaŋ. 13 S. lañcitvā.

eva hotu, majjhe catu-usabhaŋ rājânubhāvena paṭiyādethâ ti. Tato maṅgalahatthiŋ alaṅkārāpetvā tassa upari pallaṅkaŋ paññapetvā setacchattaŋ ussāpetvā nagaravīthiyo sittasammaṭṭhā[1] samussitadhajapaṭākā kadalipuṇṇaghaṭagandhadhūpapupphâdīhi[2] supaṭimaṇḍitā[3] kāretvā attano attano visayappadese evarūpaŋ pūjaŋ kārentû ti. Antarabhogikānaŋ javanadūte pesetvā sayaŋ sabbâlaṅkārena alaṅkaritvā[4] sabbatāḷâvacarasammissabalakāyaparivuto[5] paṇṇâkāraŋ pesemî ti. Attano visayapariyantaŋ gantvā amaccassa mukhasāsanaŋ adāsi: Tāta mayhaŋ sahāyo Pukkusāti imaŋ paṇṇâkāraŋ paṭicchanto orodhamajjhe apaṭicchitvā pāsādaŋ āruyha paṭicchatû ti.[6] Evaŋ sāsanaŋ datvā paccantadesaŋ satthā gacchatî ti. Pañcasatiṭṭhitena vanditvā nivatti. Antarabhogiyā[7] ten' eva niyāmena maggaŋ paṭiyādetvā paṇṇâkāraŋ nayiŋsu. Pukkusāti pi attano rajjasīmato paṭṭhāya ten' eva niyāmena maggaŋ paṭiyādetvā nagaraŋ alaṅkārāpetvā paṇṇâkārassa paccuggamanaŋ akāsi. Paṇṇâkāro Takkasilaŋ pāpuṇanto uposathadivase pāpuṇi, paṇṇâkāraŋ gahetvā gata-amacco pi rañño[8] vuttasāsanaŋ ārocesi. Rājā taŋ sutvā paṇṇâkārena saddhiŋ āgatānaŋ kattabbakiccaŋ vicāretvā paṇṇâkāraŋ ādāya pāsādaŋ āruyha: mā idha koci pavisâ[9] ti, dvārarakkhaŋ[10] kāretvā sīhapañjaraŋ vivaritvā paṇṇâkāraŋ uccâsane[11] ṭhapetvā sayaŋ nīcâsane nisinno lañjanaŋ bhinditvā nivāsanaŋ apanetvā kilañjapeḷato paṭṭhāya anupubbena vivaranto sāramayasamuggaŋ disvā cintesi: mahāparivāro[12] n' âyaŋ[13] aññassa ratanassa bhavissati. Addhā Majjhimadese sotabbayuttakaŋ ratanaŋ uppannanti. Atha taŋ samuggaŋ vivaritvā rājalañjanaŋ bhinditvā sukhumakambalaŋ ubhato viyūhitvā suvaṇṇapaṭṭaŋ addasa. So taŋ pasāretvā[14] manā-

---

[1] B. cittasamathā; S. vicittasamuṭṭhā.
[2] B. °dhūma°.
[3] B. suppaṭi°.
[4] S. °retvā.
[5] C. sabbatālâ; S. °samissa°.
[6] S. *adds* āha.
[7] S. *adds* ca.
[8] C. raññā.
[9] S. pavisī.
[10] B. dvāraŋ ārakkhaŋ; S. dvāre rakkhaŋ.
[11] S. uccāsayane.
[12] C. °paribhāro.
[13] B. nām' âyaŋ; S. nām' âyaŋ na.
[14] B. paharitvā.

pāni vāta[1] akkharāni samasīsāni samapantī[2] ti. Caturaŋsānī[3] ti ādito paṭṭhāya vācetuŋ ārabhi: Tassa "idha tathāgato loke uppanno"* ti Buddhaguṇe vācentassa[4] balavasomanassaŋ uppajji. Navanavuti[5] lomakūpasahassāni uddhaggalomāni ahesuŋ. Attano ṭhitabhāvaŋ vā nisinnabhāvaŋ vā na jānāti. Ath' assa kappakoṭisatasahassehi pi etaŋ dullabhasāsanaŋ[6] sahāyaŋ nissāya sotuŋ labhāmī[7] ti, bhiyyo balavapīti udapādi. So upari[8] vācetuŋ asakkonto yāva pītivegapassaddhiyā nisīditvā parato[9] "svākkhāto Bhagavatā dhammo"† ti, dhammaguṇe ārabhi. Tatrā pi 'ssa tath' eva ahosi. So puna yāva pītivegapassaddhiyā nisīditvā parato[9] "supaṭipanno[10]"† ti saṅghaguṇe ārabhi. Tatrā pi 'ssa tath' eva ahosi. Atha sabbapariyante ānāpānasatikammaṭṭhānaŋ[11] vācetvā catukkapañcakajjhānāni nibbattesi. So jhānasukhen' eva vītināmesi. Añño koci daṭṭhuŋ na labhati, eko va cullūpaṭṭhāko pavisati. Evaŋ addhamāsamattaŋ vītināmesi.

Nāgarā rājaṅgaṇe sannipatitvā ukkuṭṭhiŋ akaŋsu. Paṇṇâkāraŋ paṭicchitadivasato paṭṭhāya baladassanaŋ[12] vā nāṭakadassanaŋ vā n' atthi vinicchayadānaŋ n' atthi. Rājā sahāyena pahitapaṇṇâkāraŋ yass'[13] icchasi[13] tassa dassetu.[14] Rājāno nāma ekacce[15] paṇṇâkārā[16] padesena[16] pi vañcetvā rajjaŋ attano kātuŋ vāyamanti. Kin nāma amhākaŋ rājā karotī ti. Rājā ukkuṭṭhisaddaŋ sutvā: rajjaŋ nu kho dhāremi

---

* See p. 38.
† = M. I. 37, *etc.*

---

[1] B. tattha. [2] B. samasantī.
[3] C. caturassarāni; B. caturassāni.
[4] S. *repeats.*
[5] B. navuti. [6] B. dullabhadassanaŋ.
[7] C. S. labhin. [8] B. hi (upari).
[9] B. S. purato. [10] B. suppa°.
[11] B. ānāpānassa tikamma°. [12] S. nagaradassanaŋ.
[13] B. yam p' icchati; S. yaŋ paṭicchati.
[14] B. S. detu. [15] B. S. ekaccassa.
[16] B. S. paṇṇâkāravasena.

udāhu satthāran ti cintesi. Ath' assa etad ahosi: rajjaŋ kāritabhāvo[1] nāma n' eva gaṇako na gaṇakamahāmatto[2] gaṇetuŋ sakkoti, satthusāsanaŋ dhāressāmī[3] ti. Sayane ṭhapitaŋ asiŋ gahetvā kese chinditvā sīhapañjaraŋ vivaritvā etaŋ gahetvā rajjaŋ kārethâ ti saddhiŋ cūḷāmaṇinā kesakalāpaŋ parisamajjhe pātesi. Mahājano taŋ ukkhipitvā sahāyasantikā[4] laddhapaṇṇâkārā nāma rājāno tumhādisā honti devâ ti ekappahāren' eva viravi.[5] Rañño pi dvagulamattaŋ kesamassu ahosi. Bodhisattassa pabbajjāsadisam eva kira jātaŋ. Tato cullûpaṭṭhākaŋ[6] pesetvā antarāpaṇā dve kāsāyāni[7] vatthāni[7] mattikāpattañ[8] ca āharāpetvā "ye loke arahanto te uddissa mayhaŋ pabbajjâ" ti satthāraŋ uddissa ekaŋ kāsāvaŋ nivāsetvā ekaŋ pārupitvā[9] pattaŋ vāmaṇsakūṭe[10] katvā kattaradaṇḍaŋ gahetvā sobhati: Nu[11] kho me pabbajjā no vâ ti mahātale katipayavāre[12] aparâparaŋ caṅkamitvā sobhati: me pabbajjâ ti dvāraŋ vivaritvā pāsādā otari, otarantaŋ pana naŋ tīsu vayesu[13] ṭhitâ nāṭakāni[14] disvâ pi[15] na sañjāniŋsu. Eko paccekabuddho amhākaŋ rañño dhammakathaŋ kathetuŋ āgato ti kira cintayiŋsu. Upari pāsādaŋ pana āruyha rañño ṭhitanisinnaṭṭhānāni[16] disvā: rājā gato ti ñatvā samuddamajjhe osīdamānanāvāya[17] jano viya ekappahāren' eva viraviŋsu. Kulaputtaŋ bhūmitalaŋ otiṇṇamattaŋ aṭṭhārasaseniyo sabbe nāgarā balakāyā[18] ca parivāretvā mahāviravaŋ viraviŋsu. Amaccâ pi taŋ etad avocuŋ: deva Majjhimadese[19] rājāno nāma bahumāyā sāsanaŋ pesetvā[20] Buddharatanaŋ nāma loke[21] uppannaŋ vā no vâ ti ñatvā

---

[1] C. kārita-attabhāvo.
[2] B. °mattena.
[3] B. dhāriss°.
[4] B. sahāyakasan°.
[5] B. S. vivariŋsu.
[6] B. cūḷû°.
[7] B. kāsāyavatthāni; S. kāsāvavatthāni.
[8] B. S. mattika°.
[9] B. °petvā.
[10] B. vāma-aŋsa°.
[11] S. vā nu.
[12] B. S. katipaye vāre.
[13] B. S. dvāresu.
[14] B. S. °kâdīni.
[15] B. S. *omit.*
[16] S. °âdīni.
[17] B. S. °mānāya nāvāya.
[18] C. °kāyo.
[19] S. Majjhimappadese.
[20] S. pesatvā.
[21] B. lokā.

gamissatha nivattatha devâ ti. Saddahām' ahaŋ mayhaŋ sahāyakassa tassa[1] mayā saddhiŋ yujjhan[2] nāma n' atthi; tiṭṭhatha tumhe ti. Te anugacchanti yeva. Kulaputto kattaradaṇḍakena[3] lekhaŋ katvā idaŋ rajjaŋ kassâ[4] ti aha. Tumhākaŋ devâ ti, yo imaŋ lekhaŋ antaraŋ karoti rājâṇo[5] kāretabbo ti. Mahājanakajātake* Bodhisattena katalekhaŋ Sīvalī devī antaraŋ kātuŋ avisahantī vivattamānā[6] agamāsi. Tassā gatamagge[7] mahājano agamāsi. Taŋ pana lekhaŋ mahājano antaraŋ kātuŋ na visahi.[8] Lekhaŋ ussīsakaŋ katvā vivattamānā[6] viraviṇsu. Kulaputto ayam[9] me gataṭṭhāne dantakaṭṭhaŋ vā mukhodakaŋ vā dassatî ti. Antamaso c' etakaŋ[10] pi agahetvā[11] pakkāmi.[11] Evaŋ kir' assa ahosi: mama satthā ca mahâbhinikkhamanaŋ nikkhamitvā ekako va pabbajito ti[12] ekako va agamāsi. Satthu lajjāmî ti ca satthā kira me pabbajitvā yānaŋ nâruḷho ti[13] antamaso ekatalikam[14] pi upāhanaŋ nâruḷhi.[15] Paṇṇacchattam[16] pi na dhāresi. Mahājano rukkhapākāraṭṭālakâdīni āruyha: esa amhākaŋ rājā gacchatî ti olokesi. Kulaputto dūraŋ gantabbaŋ na sakkā ekena maggo[17] nittharitun ti. Ekaŋ satthavāhaŋ anubandhi. Sukhumālassa kulaputtassa kaṭhinatattāya paṭhaviyā gachantassa pādatalesu phoṭā[18] uṭṭhahitvā bhijjanti. Dukkhā vedanā uppajjanti. Satthavāhe[19] khandhāvāraŋ bandhitvā nisinne kulaputto maggā okkamma[20] ekasmiŋ rukkhamūle nisīdati.[21] Nisinnaṭṭhāne pādaparikammaŋ vā piṭṭhiparikam-

* Jā. VI. 30 *ff*.

1 B. *omits*. 2 B. dvejjhavacanan; S. dvejjhan.
3 B. S. °daṇḍena. 4 B. S. katarassâ.
5 B. rāja-āṇāya; S. rājâṇāya.
6 C. vaṭṭamānā. 7 B. S. °maggena.
8 B. visahati. 9 S. yam.
10 B. eka c' eṭakaŋ; S. p' eṭakaŋ.
11 B. aggahetvā pakkami. 12 S. *omits*.
13 S. *adds* ca. 14 B. ekapaṭalikaŋ.
15 C. nâruhi. 16 B. S. °chattakam.
17 S. maggena. 18 C. poṭhā. 19 B. °vāho.
20 B. upakkamma. 21 B. nisīdi.

maŋ vā kattā nāma n' atthi. Kulaputto ānāpānacatutthajjhānaŋ samāpajjitvā maggadarathakilamathapariḷāhaŋ vikkhambhetvā jhānaratiyā vītināmeti. Punadivase uṭṭhite aruṇe sarīrapaṭijagganaŋ katvā puna satthavāhaŋ anubandhati. Pātarāsakāle kulaputtassa pattaŋ gahetvā khādaniyabhojaniyaŋ patte pakkhipitvā denti. Taŋ uttaṇḍulam pi hoti, kilinnam pi hoti,[1] samasakkharam pi aloṇâtiloṇam[2] pi. Kulaputto pavisanaṭṭhānaŋ paccavekkhitvā amataŋ viya paribhuñjitvā eten'[3] eva niyāmena aṭṭhahi ūnakāni[4] dveyojanasatāni gato. Jetavanadvārakoṭṭhakassa pana samīpena gacchanto pi: kahaŋ satthā vasatî ti na[5] pucchi. Kasmā? Satthûgāravena c' eva rañño[6] pesitasāsanavasena ca. Rañño[6] hi "idha Tathāgato loke uppajjatî"* ti satthāraŋ Rājagahe uppannaŋ viya katvā sāsanaŋ pesitaŋ. Tasmā appucchitvā[7] va[8] pañcacattāḷīsayojanamaggaŋ[9] atikkanto. So suriyatthaṅgamanavelāya Rājagahaŋ patvā: Satthā kahaŋ vasatî ti pucchi. Kuto nu tvaŋ[10] bhante āgato ti. Ito ṭhatvā[10] uttarato ti. Satthā tuyhaŋ āgatamagge ito pañcacattaḷīsayojanamatte[11] Sāvatthi nāma atthi. Tattha vasatî ti. Kulaputto cintesi: Idāni akālo na sakkā nivattituŋ.[12] Ajja idh' eva vasitvā sve satthu santikaŋ gamissāmî ti. Tato vikāle sampattapabbajitā kahaŋ vasantî ti pucchi. Imāya kumbhakārasālāya bhante ti. Atha so[13] kumbhakāraŋ yācitvā tattha vāsatthāya pavisitvā nisīdi.

Bhagavâ pi[14] taŋ[14] divasaŋ paccūsakāle lokaŋ olokento[15] Pukkusātiŋ disvā cintesi: ayaŋ kulaputto sahāyena pesitaŋ

---

* =M. I. 179, 344=II. 38, 226=III. 116.

---

1 C. *omits*.
2 B. aḷonam pi bhuñjitvā kulaputto.
3 B. S. etena.
4 S. ona°.
5 B. nā.
6 S. raññā.
7 B. naŋ apucchitvā.
8 S. imaŋ.
9 B. °yojanamattaŋ maggaŋ.
10 B. S. *omit*.
11 B. °yojaniyamatte; S. °yojanamagge.
12 B. gantuŋ.
13 B. S. *add* taŋ.
14 S. tam pi.
15 B. S. voloke°.

sāsanamattakaŋ[1] vācetvā[2] atirekaŋ[3] yojanasatikaŋ[3] mahārajjaŋ pahāya maŋ uddissa pabbajitvā aṭṭhahi ūṇāni[4] dveyojanasatāni atikkamma Rājagahaŋ pāpuṇissati. Mayi agacchante pana tīṇi sāmaññaphalāni appaṭivijjhitvā ekarattivāsena anāthakālakiriyaŋ karissati. Mayi pana gate tīṇi sāmaññaphalāni paṭivijjhissati. Janasaṅgahatthā yeva pana mayā satasahassakappâdikāni cattāri asaṅkheyyāni pāramiyo pūritā karissāmi 'ssa[5] saṅgahanti. Pātova sarīrapaṭijagganaŋ katvā bhikkhusaṅghaparivuto Sāvatthiyaŋ piṇḍāya caritvā pacchābhattaŋ piṇḍapātâpaṭikkanto Gandhakuṭiŋ pavisitvā muhuttaŋ darathakilamathaŋ[6] paṭippassambhetvā[7] kulaputto mayi gāravena dukkaraŋ akāsi. Atirekayojanasataŋ[8] rajjaŋ pahāya antamaso mukhadhovanadāyakam pi ceṭakaŋ[9] agahetvā[10] ekako va nikkhanto ti Sāriputta-Moggallānâdīsu[11] kiñci anāmantetvā sayam eva attano[12] pattacīvaraŋ gahetvā ekako va nikkhanto gacchanto ca n' eva ākāse uppati,[13] na paṭhaviŋ saṅkhipi. Kulaputto mama lajjamāno hatthi-assa-ratha-suvaṇṇasivikâdīsu ekayāne pi anisīditvā antamaso ekatalika-upāhanam pi[14] anāruyha paṇṇacchattakam pi[14] agahetvā[10] nikkhanto mayâ pi padasā va gantuŋ vaṭṭatî ti. Pana[15] cintetvā padasā va agamāsi.[16] So asīti-anuvyañjanāni[17] byāmappabhā dvattiŋsa[18] mahāpurisalakkhaṇānî ti imaŋ Buddhasiriŋ paṭicchādetvā valāhakapaṭicchanno[19] puṇṇacando viya aññatarabhikkhuvesena gacchanto ekapacchābhatten' eva pañcacattāḷīsayojanāni atikkamma sūriyatthaṅgamanavelāya kulaputte paviṭṭhamatte yeva taŋ kumbhakārasālaŋ pāpuṇi. Taŋ sandhāya vuttaŋ: *tena kho pana samayena Pukkusāti nāma kulaputto Bhagavantaŋ uddissa*

1 S. °mattaŋ.
2 B. vācitvā.
3 B. atirekatiyoj°.
4 B. ūṇakāni; S. onāni.
5 B. S. tassa.
6 B. attadaratha°; S. maggakila°.
7 B. °bhitvā.
8 B. atirekatiyo°.
9 S. peṭa°.
10 B. agga°.
11 B. -Mahāmogga°.
12 B. *in brackets.*
13 B. uppatati; S. uppatti.
14 S. *omits.*
15 S. puna.
16 B. agamāsî ti.
17 B. S. anubya°.
18 B. bāttiŋsa.
19 S. balā.

saddhāya[1] *agārasmā anagāriyaŋ pabbajito. So tasmiŋ kumbhakāranivesane paṭhamaŋ vāsûpagato hotî* ti.

[238[6]] Evaŋ gantvā pi pana[2] na ca Bhagavā ahaŋ[3] Buddho[4] ti pasayha kumbhakārasālaŋ pavisitvā[5] dvāre ṭhitako[6] va kulaputtaŋ okāsaŋ karonto[7]: *sace te bhikkhû* ti ādim āha.

[238[8]] *Urundan*[8] ti vivittaŋ asambādhaŋ.[9]

[238[8]] *Viharat' āyasmā yathāsukhan* ti yena yena iriyāpathena phāsu hoti tena tena yathāsukhaŋ āyasmā viharatû ti okāsaŋ akāsi. Atirekayojanasataŋ[10] hi rajjaŋ pahāya pabbajito kulaputto parassa[11] chaḍḍitapatitaŋ kumbhakārasālaŋ kiŋ aññassa brahmacārino[12] maccharāyissati[13]? Ekacce pana moghapurisā sāsane pabbajitvā āvāsamacchariyâdīhi abhibhūtā attano vasanaṭṭhāne[14] mayhaŋ kuṭi mayhaŋ pariveṇan ti aññesaŋ āvāsāya parakkamanti.

[238[11]] *Nisīdî* ti accantasukhumālo lokanātho devavimānasadisaŋ Gandhakuṭiŋ pahāya tattha tattha vippakiṇṇachārikāya chinnabhājanatiṇapalāsakukkuṭa[15]-sūkaravaccâdisaṅkiliṭṭhāya saṅkāraṭṭhānasadisāya[16] kumbhakārasālāya *tiṇasantharaŋ* santharitvā[17] paŋsukūlacīvaraŋ saŋharitvā[18] *paññāpetvā*[19] devavimānasadisaŋ dibbagandhasugandhaŋ[20] Gandhakuṭiŋ[20] *pavisitvā* nisīdanto viya *nisīdi.*[21]

[238[13]] Iti Bhagavā[22] asambhinnamahāsammatavaŋse uppanno kulaputto pi khattiyagabbhe vaḍḍhito.[23] Bhagavâ pi abhinīhārasampanno kulaputto pi abhinīhārasampanno; Bhagavâ pi rajjaŋ[24] pahāya pabbajito kulaputto pi; Bhagavâ

---

1 C. saddhā. 2 B. puna. 3 B. arahaŋ.
4 B. S. sammāsambuddho. 5 C. apavi°.
6 B. ṭhito. 7 S. kārento.
8 B. ūruddhan; S. uruddan. 9 C. asambhā°.
10 B. atirekatiyo°. 11 B. pan' esa.
12 B. sabrah°. 13 B. macchariyāyati.
14 S. °ṭhānaŋ. 15 S. °palāsa°.
16 B. savacchakasaṅkāra°. 17 B. pattharitvā.
18 B. S. *omit.* 19 B. paññāpeti.
20 S. dibbagandhaŋ Mahāgandhakuṭiŋ.
21 B. nisīdati. 22 B. *adds* pi.
23 B. vaṭhito. 24 S. *adds* pi.

pi suvaṇṇavaṇṇo kulaputto pi; Bhagavâ pi samāpattilābhī kulaputto pi. Iti dve pi khattiyā dve pi abhinīhārasampannā dve pi rājapabbajitā dve pi suvaṇṇavaṇṇā dve pi samāpattilābhino kumbhakārasālaŋ pavisitvā nisinnâ ti. Tehi kumbhakārasālā ativiya sobhati[1] dvīhi sīhâdīhi paviṭṭhaguhâdīni āharitvā dīpetabbaŋ. Tesu pana dvīsu Bhagavā sukhumālo ahaŋ paramasukhumālo.[2] Ekapacchābhattena pañcacattāḷīsayojanāni āgato muhuttaŋ tāva sīhaseyyaŋ kappetvā maggadarathaŋ paṭippassambhemî ti cittam pi anuppādetvā nisīdanto va phalasamāpattiŋ samāpajji. Kulaputto pi: dvānavutiyojanasataŋ āgato 'mhi muhuttaŋ tāva nipajjitvā maggadarathaŋ vinodemî ti, cittaŋ anuppādetvā nisīdamāno va ānāpānacatutthajjhānaŋ samāpajji. Idaŋ sandhāya atha kho bhagavā: *bahud eva rattin* ti ādi vuttaŋ.

Nanu[3] bhagavā: kulaputtassa dhammaŋ desessāmî ti āgato, kasmā na desesî ti? Kulaputtassa maggadaratho appaṭippassaddho na sakkhissati, dhammadesanaŋ paṭicchituŋ[4] so tāv' assa paṭippassambhatû ti na desesi. Apare Rājagahaŋ nāma ākiṇṇamanussaŋ avivittaŋ dasahi saddehi so saddo diyaḍḍhayāmamattena sannisīdati, taŋ āgamento na desesî ti āhu.[5] Taŋ akāraṇaŋ Brahmalokapamāṇam pi[6] saddaŋ bhagavā attano ānubhāvena vūpasametuŋ sakkoti. Maggadarathavūpasamaŋ āgamento yeva pana na desesi. Tattha *bahud eva rattin* ti diyaḍḍhayāmamattaŋ.

[238[15]] *Etad ahosî* ti Bhagavā phalasamāpattito vuṭṭhāya suvaṇṇavimāne maṇisīhapañjaraŋ vivaranto viya pañcapasādapaṭimaṇḍitāni akkhīni ummīletvā[7] olokesi. Ath' assa hatthakukkuccapādakukkuccasīsakampanavirahitaŋ sunikhāta-indakhīlaŋ viya niccalaŋ avibbhantaŋ suvaṇṇapaṭimaŋ viya nisinnaŋ[8] kulaputtaŋ disvā: etaŋ *pāsādikaŋ nu*[9] *kho* ti ādim āha.

[238[16]] Tattha *pāsādikan*[10] ti pasādāvahaŋ,[11] bhāvana-

---

[1] C. sobhî ti. [2] S. sukhumālo. [3] B. *adds* ca.
[4] S. sampaṭi°. [5] S. āhaŋsu. [6] B. S. *add* hi.
[7] B. ummilitvā; S. ummiletvā. [8] C. nisīdāpitaŋ.
[9] B. *omits*. [10] S. °diko. [11] S. °vaho.

puŋsakaŋ pan' etaŋ. Pāsādikena iriyāpathena iriyati.[1] Yathā iriyato[2] iriyāpatho pāsādiko hoti. Evaŋ *iriyatî* ti ayam ettha attho. Catūsu hi[2] iriyāpathesu tayo iriyāpathā na sobhanti. Gacchantassa hi bhikkhuno hatthā calanti pādā calanti sīsaŋ calati; ṭhitassa kāyo ṭhaddho[3] hoti; nipannassa pi iriyāpatho amanāpo hoti. Pacchābhatte[4] pana divāṭṭhānaŋ[5] sammajjitvā cammakhaṇḍaŋ paññapetvā sudhotahatthapādassa catusandhikaŋ pallaṅkaŋ ābhūjitvā nipannass'[6] eva iriyāpatho sobhati. Ayañ ca kulaputto pallaṅkaŋ ābhūjitvā ānāpānacatutthajjhānaŋ appetvā nisīdi. Iti 'ssa[2] iriyāpathen' eva pasanno.[7] Bhagavā *pāsādikaŋ*[8] *nu*[9] *kho* ti parivitakkesi.

[238[16]] *Yannūnâhaŋ puccheyyan* ti kasmā pucchi?[10] Kiŋ Bhagavā attānaŋ uddissa pabbajitabhāvaŋ na jānātî ti,[9] no na jānāti. Apucchite pana kathā na patiṭṭhāti. Appatiṭṭhitāya[11] kathāya[9] kathā na sañjāyatî[12] ti kathāpatiṭṭhānatthaŋ[13] pucchi.

[239[1]] *Disvā c' âhaŋ*[14] *na*[9] *jāneyyan* ti tathāgataŋ buddhasiriyā virocantaŋ[15]: ayaŋ buddho ti, sabbe jānanti. Anacchariyam etaŋ jānanaŋ. Buddhasiriŋ[16] pana paṭicchādetvā aññatarapiṇḍapātikavasena caranto dujjāno hoti. Icch' āyasmā Pukkusāti na jāneyyan ti sabhāvam eva katheti. Tathā hi naŋ ekakumbhakārasālāya nisinnam pi na jānāti.

[239[3]] *Etad ahosî* ti maggadarathassa vūpasantabhāvaŋ ñatvā ahosi.

[239[8]] *Evam āvuso* ti kulaputto sahāyena pesitaŋ sāsanapattaŋ[17] vācetvā rajjaŋ pahāya pabbajamāno[18] Dasabalassa madhuradhammadesanaŋ sotuŋ labhissāmî ti. Pabbajito

---

[1] S. *adds* ti.
[2] S. *omits.*
[3] B. bandho.
[4] B. °bhattaŋ.
[5] B. divathaṭṭh°.
[6] B. S. nisinnass'.
[7] S. sampanno.
[8] S. °diko.
[9] B. *omits.*
[10] S. pucchati.
[11] B. apatiṭṭhassa.
[12] B. paññāyatî.
[13] B. S. °ṭhāpanatthaŋ.
[14] B. ca pana; S. p' âhaŋ.
[15] C. vicarantaŋ.
[16] S. Buddharaŋsī.
[17] B. sāsanamattaŋ.
[18] C. pabbajjamāno; S. pabbajanto.

pabbajitvā ettakaŋ addhānaŋ āgacchanto *dhamman te bhikkhu desessāmī* ti. Padamattassa cattāraŋ nāladdhaŋ,[1] so *dhamman te bhikkhu desessāmī* ti vuttaŋ.[2] Kiŋ[3] sakkaccaŋ na suṇissati pipāsitasoṇḍo[4] viya hi[5] pipāsitahatthī viya c 'âyaŋ, tasmā sakkaccaŋ savanaŋ paṭijānanto *evam āvuso* ti āha.[6]

[239[10]] *Chadhāturo ayan* ti bhagavā kulaputtassa pubbabhāgapaṭipadaŋ akathetvā ādito va[7] arahattassa padaṭṭhānabhūtaŋ accantasuññataŋ vipassanālakkhaṇam eva ācikkhituŋ āraddho. Yassa hi pubbabhāgapaṭipadā aparisuddhā hoti, tassa paṭhamam[8] eva sīlasaŋvaraŋ "indriyesu guttadvārataŋ bhojane mattaññutaŋ jāgariyânuyogaŋ"* satte saddhamme cattāri jhānānī ti imaŋ pubbabhāgapaṭipadaŋ ācikkhati. Yassa pana esā parisuddhā tassa taŋ kathaŋ[5] akathetvā arahattassa padaṭṭhānabhūtaŋ vipassanam eva ācikkhati. Kulaputtassa ca pubbabhāgapaṭipadā parisuddhā. Tathā hi 'nena[9] sāsanaŋ vācetvā pāsādavaragaten' eva ānāpānacatutthajjhānaŋ nibbattitaŋ. Yad[10] assa[10] dvānavutiyojanasataŋ āgacchantassa yānakiccaŋ sādhesi.[11] Sāmaṇerasīlam[12] pi 'ssa paripuṇṇaŋ, tasmā pubbabhāgapaṭipadaŋ akathetvā arahattassa padaṭṭhānabhūtaŋ accantasuññataŋ vipassanālakkhaṇam ev' assa ācikkhituŋ āraddho. Tattha *chadhāturo* ti cha[3] dhātuyo[13] vijjamānā, puriso avijjamāno. Bhagavā hi katthaci vijjamānena avijjamānaŋ[14] dasseti, katthaci avijjamānena[14] vijjamānaŋ,[15] katthaci vijjamānena[15] vijjamānaŋ, katthaci avijjamānena avijjamānan ti sabbâsave vuttanayen' eva vitthāretabbaŋ.† Idha pana avijjamānena vijjamānaŋ[15] dassento evam āha: sace hi bhaga-

* *Cf.* A. I. 113, III. 300.

† *Cf. Compendium of Philosophy*, VIII., § 14.

[1] S. nālattha.
[2] B. vutt' etaŋ.
[3] B. *omits.*
[4] B. °soṇḍā.
[5] S. *omits.*
[6] B. ādim āha.
[7] S. ca.
[8] S. paṭham.
[9] B. anena.
[10] B. tañ ca tassa; S. yassa.
[11] S. adhisādheti.
[12] B. samaṇ°.
[13] C. dhāturo.
[14] B. vijja°.
[15] B. avijja°.

vā *puriso* ti paṇṇattiŋ vissajjetvā dhātuyo icc' eva vatvā cittaŋ ṭhapāpeyya[1] kulaputto sandehaŋ kareyya sammohaŋ āpajjeyya desanaŋ paṭicchituŋ[2] na sakkuṇeyya. Tasmā tathāgato anupubbena *puriso* ti paṇṇattiŋ pahāya satto ti vā puriso ti vā puggalo ti vā paṇṇattimattam eva; paramatthato satto nāma n' atthi. Dhātumatte yeva cittaŋ ṭhapāpetvā tīṇi phalāni paṭivijjhāpessāmî ti Anaṅgaṇasutte* vuttabhāsantarakusalatāya[3] tāya[4] bhāsāya sippaŋ uggaṇhāpento ācariyo viya evam āha.

Tattha cha dhātuyo assâ ti *chadhāturo*. Idaŋ vuttaŋ hoti: yaŋ tvaŋ puriso ti sañjānāsi[5] so[6] chadhātuko[7] dhātumattam eva[8] c' ettha paramatthato[9] atthi. *Puriso* ti pana paṇṇattimattaŋ.[10] Sesapadesu pi es' eva nayo.

[239[11]] *Caturâdhiṭṭhāno* ti ettha adhiṭṭhānaŋ vuccati patiṭṭhā,[11] catupatiṭṭhāno[12] ti attho. Idaŋ vuttaŋ hoti: *svāyaŋ bhikkhu puriso chadhāturo chaphassâyatano aṭṭhārasamanopavicāro*,[13] so etto va vivaṭṭitvā[14] uttamasiddhibhūtaŋ arahattaŋ gaṇhamāno, imesu catūsu ṭhānesu patiṭṭhāya gaṇhatî[15] ti caturâdhiṭṭhāno.[16]

[239[12]] *Yatha*[17] *ṭhitan*[17] ti yesu adhiṭṭhānesu patiṭṭhitaŋ.

[239[12]] *Maññussavā*[18] *nappavattantî* ti maññanā[19] ussavā[19] mānassavā[20] nappavattanti.

[239[13]] "*Muni santo ti vuccatî* ti khīṇâsavamuni upasanto nibbuto ti vuccati."†

[239[14]] *Paññaŋ nappamajjeyyâ* ti arahattaphalapaññāya

---

* M. Sutta 5. † = *Below*, p. 60.

---

1 B. ṭhapaṭṭhāpeyya.
2 B. sampaṭi°.
3 C. °kulsao tāya.
4 B. *omits*.
5 B. pajānāsi.
6 B. *adds* ca.
7 B. cha.
8 B. *adds* na.
9 B. *adds* (puriso).
10 B. °mattam evâ ti.
11 S. °ṭṭhānaŋ.
12 S. catu-adhiṭṭhāno.
13 S. *adds* ti.
14 S. °ṭetvā.
15 B. gaṇhāti.
16 B. *adds* ti.
17 S. yatthaṭṭhitan.
18 S. maññassavā.
19 B. maññussavā.
20 B. mānasavā; S. *omits*.

paṭivijjhanatthaŋ ādito va[1] samādhivipassanāpaññaŋ[2] nappamajjeyya.

[239[14]] *Saccam anurakkheyyâ* ti paramatthasaccassa nibbānassa sacchikiriyatthaŋ ādito va[3] vacīsaccaŋ rakkheyya.

[239[14]] *Cāgam anubrūheyyâ* ti arahattamaggena sabbakilesapariccāgakaraṇatthaŋ ādito va kilesapariccāgaŋ brūheyya.

[239[15]] *Santim eva so sikkheyyâ* ti arahattamaggena sabbakilesavûpasamanatthaŋ ādito va kilesavûpasamanaŋ sikkheyya. Iti paññâdhiṭṭhānâdīnaŋ adhigamatthāya imāni samathavipassanāpaññāni[4] pubbabhāgâdhiṭṭhānāni vuttāni.

[239[24]] *Phassâyatanan* ti phassassa āyatanaŋ ākaroti[5] attho.

[240[10]] *Paññâdhiṭṭhāno*[6] ti ādīnipubbe vuttānaŋ arahattaphalapaññâdīnaŋ vasena veditabbāni. Idāni nikkhittamātikâdivasena[7] *yatthaṭṭhitaŋ maññussavā*[8] *nappavattantî* ti vattabbaŋ bhaveyya. Arahatte pana patte puna paññaŋ nappamajjeyyâ ti ādīhi kiccaŋ n' atthi. Iti bhagavā mātikaŋ uppaṭipāṭiyā[9] dhātukaŋ[9] ṭhapetvā pi yathā dhammarasen'[10] eva Vibhaṅgaŋ vibhajanto *paññaŋ nappamajjeyyâ* ti ādim āha. Tattha ko paññaŋ pamajjati ko nappamajjati, yo tāva imasmiŋ sāsane pabbajitvā vejjakammâdivasena ekavīsatividhāya anesanāya jīvitaŋ kappento pabbajjânurūpena cittuppādaŋ ṭhapetuŋ na sakkoti. Ayaŋ paññaŋ pamajjati nāma. Yo pana sāsane[11] pabbajitvā sīle patiṭṭhāya Buddhavacanaŋ uggaṇhitvā sappāyadhutaṅgaŋ samādāya cittarucikaŋ[12] kammaṭṭhānaŋ gahetvā vivittaŋ senāsanaŋ nissāya kasiṇaparikammaŋ katvā samāpattiŋ nibbattetvā[13] ajj' eva arahattan ti vipassanaŋ vaḍḍhetvā vicarati: ayaŋ paññaŋ nappamajjati nāma. Imasmiŋ pana Sutte dhātukammaṭṭhānavasena esa paññāya appamādo vutto. Dhātukammaṭṭhāne pan' ettha yaŋ vattabbaŋ, taŋ heṭṭhā Hatthipadôpamasuttâdīsu* vuttam eva.

* M. Suttas 27, 28.

1 C. *omits*. 2 S. °paññā. 3 C. S. *omit*.
4 B. S. °paññâdīni. 5 S. ākāroti. 6 C. B. °ṭhānan.
7 B. S. °mātikāvasena. 8 S. maññassavā.
9 B. S. uppaṭipātidhā°. 10 S. dhammavasen'.
11 B. *omits*. 12 B. °ruciyaŋ; S. °rucitaŋ. 13 B. patvā.

[242[10]] *Athâparaŋ viññāṇaŋ yeva avasissatî* ti ayam ettha[1] pāṭiyekkho[2] anusandhi. Heṭṭhato hi rūpakammaṭṭhānaŋ kathitaŋ. Idāni arūpakammaṭṭhānaŋ vedanāvasena nibbattetvā[3] dassetuŋ ayaŋ desanā āraddhā. Yaŋ vā pan' etaŋ imassa bhikkhuno paṭhavīdhātu-ādisu āgamaniyavipassanāvasena kammakārakaviññāṇaŋ taŋ viññāṇadhātuvasena bhājetvā dassento pi[4] imaŋ desanaŋ ārabhi. Tattha *avasissatî* ti kim atthāya avasissati? Satthukathanatthāya kulaputtassa ca paṭivijjhanatthāya avisissati.

[242[10]] *Parisuddhin* ti nirupakkilesaŋ.

[242[10]] *Pariyodātan* ti pabhassaraŋ.

[242[11]] *Sukhan ti pi vijānātî* ti *sukhavedanaŋ*[5] *vediyamāno sukhavedanaŋ vediyāmî ti pajānāti.* Sesapadadvaye pi es' eva nayo. Sace pan' âyaŋ vedanā kathā heṭṭhā na kathitā bhaveyya, idha ṭhatvā kathetuŋ vaṭṭeyya.[6] Satipaṭṭhāne pan' esā kathitā vâ[7] ti, tattha kathitanayen' eva veditabbā.

[242[16]] *Sukhavedanīyan* ti evam ādi paccayavasena udayatthaṅgamanadassanatthaŋ vuttaŋ. Tattha *sukhavedanīyan* ti sukhavedanāya paccayabhūtaŋ. Sesapadesu pi es' eva nayo.

[243[11]] *Upekhā*[8] *yeva avasissatî* ti ettāvatā hi yathānāma chekena maṇikārācariyena vajiraŋ sūciyā vijjhitvā cammakhaṇḍe pātetvā pātetvā dinnamuttaŋ antevāsiko gahetvā[9] gahetvā suttagataŋ karonto muttolambakamuttājālâdīni karoti. Evam evaŋ bhagavatā[10] kathetvā kathetvā dinnaŋ kammaṭṭhānaŋ ayaŋ kulaputto manasi[11] karonto[11] paguṇaŋ akāsî ti. Rūpakammaṭṭhānam pi 'ssa[9] arūpakammaṭṭhānam pi paguṇaŋ jātaŋ; atha bhagavā *athâparaŋ*[12] *upekhā*[13] *yeva avasissatî* ti āha. Kim atthaŋ pana avasissatî ti? Satthukathanatthaŋ. Kulaputtassa[14] paṭivijjhanatthan ti pi

---

[1] B. p' ettha. [2] B. pāṭiekkho.
[3] C. nibbeṭṭhetvā; S. nivatthetvā.
[4] B. *omits.* [5] S. sukhaŋ. [6] B. S. vatteyya.
[7] S. yevâ. [8] C. B. S. upekkhā.
[9] S. *omits.* [10] B. Bhagavā.
[11] B. *repeats.* [12] B. paraŋ; S. aaranŋ.
[13] B. S. upekkhā. [14] S. *adds* ca.

vadanti. Taŋ na gahetabbaŋ. Kulaputtena hi[1] sahāyassa sāsanaŋ vācetvā[2] pāsādatale ṭhiten' eva ānāpānacatutthajjhānaŋ nibbattitaŋ; yad[3] assa ettakaŋ maggaŋ āgacchantassa yānakiccaŋ sādhesi.[4] Tasmā[5] Satthukathanatthaŋ yeva avasissati.[6] Imasmiŋ hi ṭhāne Satthā kulaputtassa rūpâvacarajjhāne vaṇṇaŋ kathesī[7] ti.[7] Idaŋ hi vuttaŋ hoti: "bhikkhu paguṇaŋ tava idaŋ rūpâvacaracatutthajjhānan"* ti.

[243[11]] *Parisuddhā* ti ādi tassā[8] yeva[8] upekhāya[9] vaṇṇabhaṇanaŋ.

[243[13]] "*Ukkaŋ bandheyyā* ti aṅgārakapallaŋ sajjeyya.

[243[14]] *Ālimpeyyā* ti tattha aṅgāre pakkhipitvā aggiŋ datvā nāḷikāya dhamento[10] aggiŋ jāleyya.[11]

[243[15]] *Ukkāmukhe pakkhipeyyā* ti aṅgāre viyūhitvā aṅgāramatthake vā ṭhapeyya, tattake[12] vā pakkhipeyya."†

[243[19]] *Nīhaṭan*[13] ti nīhaṭadosaŋ.[13]

[243[19]] *Nīhaṭakasāvan*[14] ti apanītakasāvaŋ.[15]

[243[22]] *Evam eva kho* ti yathā taŋ suvaṇṇaŋ icchiticchitāya[16] piḷandhanavikatiyā[17] saŋvattati. Evam evaŋ ayaŋ tāva catutthajjhānûpekhā vipassanā abhiññā nirodho bhavokkantī ti. Imesu yaŋ icchasi tass'[18] atthāya hotī ti vaṇṇaŋ kathesi.[19] Kasmā pava bhagavā imasmiŋ rūpâvacaracatutthajjhāne nikantipariyādānatthaŋ[20] avaṇṇaŋ akathetvā vaṇṇaŋ kathesī ti? Kulaputtassa hi catutthajjhāne nikantipariyuṭṭhānaŋ[20] balavaŋ. Sace avaṇṇaŋ katheyya, mayhaŋ

* (?)

† *Cf.* AA. II. 364.

[1] S. *omits*. [2] B. vācecetvā. [3] B. S. taŋ pan'.
[4] B. S. °eti. [5] B. *omits*.
[6] B. *adds* ti. [7] B. S. katheti.
[8] B. tass' eva. [9] B. S. upekkha°.
[10] B. S. dhamanto. [11] C. gāhāpeyya.
[12] S. tattha. [13] B. nihita°; S. nīhata°.
[14] *Text* ninnītaka°; B. nihitaka°; S. nînnitaka°.
[15] B. apanitika°. [16] B. icchitāya.
[17] B. S. pilan°. [18] B. tad.
[19] B. katheti. [20] C. niyanti°.

pabbajitvā dvānavutiyojanasataŋ āgacchantassa imaŋ[1] catutthajjhānaŋ yānakiccaŋ sādhesi.[2] Ahaŋ ettakaŋ maggaŋ āgacchanto jhānasukhena jhānaratiyā[3] āgato evarūpassa nāma paṇītadhammassa avaṇṇaŋ katheti. Jānan nu kho katheti ajānanti kulaputto saŋsayaŋ sammohaŋ āpajjeyya. Tasmā bhagavā vaṇṇaŋ kathesi.

[243[26]] *Tadanudhamman* ti ettha arūpâvacarajjhānaŋ dhammo nāma, taŋ anugatattā rūpâvacarajjhānaŋ anudhammo ti vuttaŋ. Vipākajjhānaŋ vā dhammo, kusalajjhānaŋ anudhammo.

[243[28]] *Tadupādānā* ti taggahaṇā.

[243[28]] *Ciraŋ dīghamaddhānan* ti vīsatikappasahassāni vipākavasena h' etaŋ vuttaŋ. Ito uttarim pi es' eva nayo.

[244[8]] Evaŋ catūhi vārehi arūpâvacarajjhānassa vaṇṇaŋ kathetvā idāni tass' eva ādīnavaŋ dassento *so evaŋ pajānāti* ti ādim āha.

[244[11]] Tattha *saṅkhatam etan* ti kiñcâpi ettha vīsatikappasahassāni āyu[4] atthi. Etaŋ pana saṅkhataŋ pakappitaŋ[5] āyūhitaŋ karontena kariyati.[6] Na[7] niccaŋ[7] na[8] sassataŋ[9] tāvakālikaŋ cavanapatanabhedanaviddhaŋsanadhammaŋ[10] "jātiyā anugataŋ jarāya anusaṭaŋ maraṇena abbhāhataŋ"* dukkhe patiṭṭhitaŋ anāṇaŋ aleṇaŋ asaraṇaŋ asaraṇībhūtan ti; *viññāṇañcâyatanâ*disu pi es' eva nayo.

[244[20]] Idāni arahattanikūṭena desanaŋ gaṇhanto *so n' eva abhisaṅkharoti* ti ādim āha. Yathā hi cheko bhisakko[11] visavikāraŋ disvā[12] vamanaŋ[12] kāretvā[13] visaŋ ṭhānato cāvetvā upari āropetvā khandhaŋ vā sīsaŋ vā gahetuŋ adatvā va[8] visaŋ otāretvā paṭhaviyaŋ pāteyya. Evam eva bhagavā

* *Cf.* Vism. 232.

1 B. S. idaŋ.
2 B. S. °eti.
3 S. jhānasukharatiyā.
4 C. āyuŋ.
5 B. saŋkappitaŋ.
6 C. kayirati.
7 S. aniccaŋ adhuvaŋ.
8 B. S. *omit*.
9 S. asass°.
10 S. cavanaparibhed°.
11 S. bhisako.
12 S. disvā va manaŋ.
13 B. karitvā.

kulaputtassa arūpâvacarajjhāne vaṇṇaŋ kathesi. Taŋ sutvā kulaputto rūpâvacarajjhāne nikantiŋ[1] pariyādāya arūpâvacarajjhāne patthanaŋ ṭhapesi. Bhagavā taŋ ñatvā taŋ asampattassa apaṭiladdhass' eva bhikkhuno. Atth' esā ākāsānañcâyatanâdisu sampatti nāma. Tesaŋ hi paṭhamabrahmaloke vīsatikappasahassāni āyu dutiye cattārisaŋ[2] tatiye saṭṭhī[3] catutthe caturāsītikappasahassāni āyu. Taŋ pana aniccaŋ adhuvaŋ asassataŋ tāvakālikaŋ cavanapatanabhedanaviddhaŋsanadhammaŋ[4] jātiyā anugataŋ jarāya anusaṭaŋ maraṇena abbhāhataŋ dukkhe patiṭṭhitaŋ anāṇaŋ aleṇaŋ asaraṇaŋ asaraṇībhūtaŋ ettakaŋ kālaŋ tattha sampattiŋ anubhavitvâ pi puthujjanakālakiriyaŋ katvā puna catūsu apāyesu patitabbanti. Sabbam p' etaŋ[5] ādīnavaŋ ekapaden' eva *saṅkhatam etan* ti kathesi. Kulaputto taŋ sutvā arūpâvacarajjhāne nikantiŋ[6] pariyādiyi. Bhagavā tassa rūpâvacarârūpâvacaresu nikantiyā[6] pariyādinnabhāvaŋ ñatvā arahattanikūṭaŋ gaṇhanto *so n' eva abhisaṅkharoti* ti ādim āha. Yatha va pan' eko mahāyodho ekaŋ rājānaŋ ārādhetvā satasahassûṭṭhānakaŋ gāmavaraŋ labheyya; puna rājā tass' ânubhāvaŋ saritvā mahânubhāvo yodho appakan tena[7] laddhan ti: nāyan tāta[8] gāmo tuyhaŋ anucchaviko aññaŋ catusatasahassûṭṭhānakaŋ gaṇhāhî ti dadeyya. So: sādhu devâ ti. Taŋ vissajjetvā itaraŋ gāmaŋ gaccheyya.[9] Rājā asampattam eva naŋ pakkosāpetvā: kin te kena[10] ahivātakarogo[11] ettha uppajjati? Asukasmiŋ pana ṭhāne mahantaŋ nagaraŋ atthi, tattha chattaŋ ussāpetvā rajjaŋ kārehî ti pahiṇeyya.[12] So tathā kareyya. Tattha rājā viya Sammāsambuddho daṭṭhabbo, mahāyodho viya Pukkusātikulaputto, paṭhamaladdhagāmo viya ānāpānacatutthajhānaŋ, taŋ vissajjetvā itaraŋ gāmaŋ gaṇhāhî ti. Vuttakālo viya ānāpānajjhāne nikantipariyādānaŋ[13] kāretvā[14] āruppakathanaŋ. Taŋ gāmaŋ

[1] C. niyantiŋ.
[2] S. cattāḷīsaŋ.
[3] C. satthiŋ.
[4] B. S. cavanaparibhed°.
[5] B. etaŋ; S. c' etaŋ.
[6] C. niyan°.
[7] B. te.
[8] B. tāva.
[9] S. gaṇheyya.
[10] B. nena.
[11] B. °vātarogo.
[12] C. pahineyya.
[13] C. niyanti°.
[14] B. katvā.

asampattam[1] eva pakkosāpetvā: kin te tena[2] ahivātakarogo[3] ettha uppajjatî ti[4] ? Asukasmiŋ ṭhāne nagaraŋ atthi, tattha chattaŋ ussāpetvā rajjaŋ kārehî ti. Vuttakālo viya āruppe[5] *saṅkhatam etan* ti[6] ādīnavakathanena[7] appattāsu yeva tāsu samāpattīsu patthanaŋ nivāretvā[8] upari arahattanikūṭena[9] desanāgahaṇaŋ. Tattha *n' eva abhisaṅkharotî* ti na[10] āyūhati[10] na rāsiŋ karoti.

[244²⁰] *Na abhisañcetayatî* ti na kappeti.

[244²⁰] *Bhavāya vā vibhavāya vâ* ti vaḍḍhiyā[11] vā parihāniyā vā. Sassatucchedavasena pi yojetabbaŋ.

[244²²] "*Na kiñci loke upādiyatî* ti loke rūpâdīsu kiñci ekadhammam pi taṇhāya na gaṇhāti na parāmasati."*

[244²⁵] *Nâparaŋ itthattāyâ ti pajānātî* ti bhagavā attano Buddhavisaye ṭhatvā desanāya arahattanikūṭaŋ gaṇhi. Kulaputto pana attano yathôpanissayena tīṇi sāmaññaphalāni paṭivijjhi. Yathā nāma rājā suvaṇṇabhājanena nānārasabhojanaŋ bhuñjanto attano pamāṇena piṇḍaŋ vaṭṭetvā aṅke nisinnena rājakumārena piṇḍamhi ālaye dassite taŋ piṇḍaŋ upanāmeyya. Kumāro attano mukhapamāṇen' eva kabalaŋ[12] kareyya. Sesaŋ rājā sayaŋ vā bhuñjeyya pātiyaŋ[13] vā pakkhipeyya. Evaŋ Dhammarājā Tathāgato attano pamāṇena arahattanikūṭaŋ[14] gaṇhanto desanaŋ desesi. Kulaputto attano yathopanissayena tīṇi sāmaññaphalāni paṭivijjhi.

Ito pubbe pan' assa khandhā[15] dhātuyo āyatanānî ti evarūpaŋ accantasuññataŋ tilakkhaṇāhataŋ kathaŋ kathentassa n' eva saṅkhā na vimati nâpi evaŋ kira taŋ[16] evam me[4] ācariyena vuttan ti. Iti kira na dandhāyitattaŋ na vitthāyitat-

* *Cf.* SA. II. 78.

[1] B. °pattakālam.
[2] B. nena.
[3] B. °vātarogo.
[4] B. *omits*.
[5] B. arūpe.
[6] B. *adds* ca.
[7] S. *adds* tena.
[8] B. S. nivattāpetvā.
[9] B. arahattakūṭena.
[10] B. nâyū°.
[11] B. vuddhiyā.
[12] S. kavaḷaŋ.
[13] S. cāṭiyaŋ.
[14] B. arahattena kūṭaŋ.
[15] B. *adds* atthi.
[16] B. vācaŋ.

taŋ atthi. Ekaccesu ca[1] kira ṭhānesu Buddhā aññātakavesena vicaranti. Sammāsambuddho nu kho eso ti ahu deva saŋsayo ahu vimati. Yato anena anāgāmiphalaŋ paṭivijjhaŋ atha ayam me satthâ ti niṭṭhaŋ gato. Yadi evaŋ kasmā accayaŋ na desetî ti? Okāsābhāvato. Bhagavā hi yathā nikkhittāya mātikāya avicchinnavāraŋ[2] katvā ākāsagaṅgaŋ otārento viya desanaŋ desesi yeva.

[244[25]] *So* ti so[3] arahā.

[244[26]] *Anajjhositâ* ti gilitvā[4] pariniṭṭhāpetvā gahetuŋ na yuttâ ti *pajānāti.*

[244[29]] *Anabhinanditâ* ti taṇhādiṭṭhivasena abhinanditŋ na yuttâ ti *pajānāti.*

[244[28]] *Visaŋyutto taŋ*[5] *na*[6] *vedetî*[7] ti sace hi 'ssa *sukhaŋ vedanaŋ* ārabbha rāgânusayo *dukkhaŋ vedanaŋ* ārabbha paṭighânusayo itaraŋ ārabbha avijjânusayo uppajjeyya saŋyutto vediyeyya nāma; anuppajjanato pana *visaŋyutto na vedeti* nissaṭo[8] vippamutto.

[244[33]] *Kāyapariyantikan* ti kāyakoṭikaŋ. Yāva[9] kāyappavattā uppajjitvā tato paraŋ anuppajjanavedanan ti attho. Dutiyapade pi es' eva nayo.

[245[3]] *Anabhinanditāni sītibhavissantî* ti dvādasasu āyatanesu kilesānaŋ visesanassa[10] n' atthi. Tāya anabhinanditāni hutvā idha dvādasasu yeva āyatanesu nirujjhissanti. Kilesā hi nibbānaŋ āgamma niruddhâ pi yattha nibbattā[11] tattha nirujjhantî[12] ti vuccanti. Svāyam attho etth' esā taṇhā nirujjhamānā nirujjhatî ti samudayapañhena dīpetabbo. Tasmā bhagavā nibbānaŋ āgamma sītibhūtānî pi *idh'* eva *sītibhavissantî* ti āha. Nanu ca idha veditāni[13] vuttāni na kilesâ ti, veditāni[13] pi kilesâbhāven' eva sītibhavanti. Itaraṭṭhāne[14] sītibhāvo[15] nāma n' atthî ti suvuttam etaŋ.

---

[1] S. pi.
[2] B. acchinnadhāraŋ.
[3] B. ligitvā; S. giletvā.
[4] B. *omits.*
[5] *Text,* C. S. *omit.*
[6] *Text* naŋ.
[7] C. S. vediyatî.
[8] B. niyutto.
[9] B. yāvatā.
[10] C. viseva°.
[11] B. S. n' atthi.
[12] B. S. niruddhâ.
[13] B. S. vedayitāni.
[14] B. itarathānesaŋ.
[15] C. siŋsīti°.

[245[7]] *Evam eva kho*[1] ti ettha idaŋ opammasaŋsandanaŋ. Yathā[2] hi[2] eko puriso telappadīpassa jhāyato tele khīṇe telaŋ āsiñcati *vaṭṭiyā* khīṇāya vaṭṭiŋ[3] pakkhipati. Evaŋ dīpasikhāya[4] anupacchedo[5] hoti. Evam eva puthujjano ekasmiŋ bhave ṭhito kusalâkusalaŋ karoti. So tena sugatiyañ ca apāyesu ca nibbattati yeva evaŋ vedanānaŋ anupacchedo va hoti. Yathā pan' eko dīpasikhāya ukkaṇṭhito imaŋ purisaŋ āgamma dīpasikhā na upacchijjatî ti. Nilīno tassa[6] sīsaŋ chindeyya. Evaŋ vaṭṭiyā ca telassa c' eva[7] *anupahārā* dīpasikhā *anāhārā nibbāyati. Evam eva* pavatte ukkaṇṭhito yogâvacaro arahattamaggena kusalâkusalaŋ[8] samucchindati. Tassa samucchinnattā khīṇâsavassa bhikkhuno *kāyassa bhedā* puna vedayitāni na uppajjantî ti.

[245[13]] *Tasmâ* ti yasmā ādimhi samādhivipassanāpaññāhi arahattaphalapaññā uttaritarā tasmā.

[245[13]] *Evaŋ samannāgato* ti iminā uttamena arahattaphala*paññâdhiṭṭhānena samannāgato. Sabbadukkhakkhaye ñāṇaŋ* nāma arahattamagge ñāṇaŋ. Imasmiŋ pana sutte arahattaphale ñāṇaŋ adhippetaŋ. Ten' ev'[9] āha: *tassa sā vimutti sacce ṭhitā akuppā hotî* ti. Ettha hi *vimuttî* ti arahattaphalavimutti.

[245[17]] *Saccan* ti paramatthasaccaŋ nibbānaŋ. Iti akuppârammaṇakaraṇena *akuppâ* ti vuttā.

[245[16]] *Musâ* ti vitathaŋ.

[245[17]] *Mosadhamman* ti nassanasabhāvaŋ.

[245[17]] *Taŋ saccan* ti taŋ avitathaŋ sabhāvo.

[245[17]] *Amosadhamman* ti anassanasabhāvaŋ.

[245[18]] *Tasmâ* ti yasmā ādito samathavipassanāvasena vacīsaccato dukkhasaccasamudayasaccehi ca[10] paramatthasaccaŋ *nibbānam* eva uttaritaraŋ tasmā.

[245[18]] *Evaŋ samannāgato* ti iminā uttamena paramatthasaccâdhiṭṭhānena samannāgato.

[245[21]] *Pubbe* ti puthujjanakāle.

---

[1] *Text omits.* [2] B. *omits.* [3] S. vaṭṭaŋ.
[4] S. °sikkhāya. [5] S. *adds* ca.
[6] B. *adds* purisassa. [7] S. ca.
[8] C. kusale. [9] B. evam. [10] S. pi.

[245[21]] *Upadhī honti* ti khandhûpadhi kilesûpadhi abhisaṅkhārûpadhi pañcakāmaguṇûpadhî ti imā[1] upadhayo honti.

[245[22]] *Samattā samādiṇṇâ*[2] ti paripūrā gahitā paramaṭṭhā.

[245[24]] *Tasmâ* ti yasmā ādito samathavipassanāvasena kilesapariccāgato satâpattimaggâdīhi ca[3] kilesapariccāgato[4] arahattamaggen' eva kilesapariccāgo uttaritaro tasmā.

[245[24]] *Evaŋ samannāgato* ti iminā uttamena *cāgâdhiṭṭhānena* samannāgato.

[245[30]] *Āghāto*[5] ti ādisu āghātakaraṇavasena[5] āghāto.[5]

[245[30]] Byāpajjhanavasena *byāpādo.*

[245[30]] Sampadussanavasena[6] *sampadoso.* Tīhi[7] padehi[7] akusalamūlam[8] eva vuttaŋ.

[246[2]] *Tasmâ* ti yasmā ādito samathavipassanāvasena kilesavûpasamato sotâpattimaggâdīhi[9] kilesavûpasamato ca[10] arahattamaggen' eva kilesavûpasamo uttaritaro tasmā.

[246[2]] *Evaŋ samannāgato* ti iminā uttamena *upasamādhiṭṭhānena* samannāgato.

[246[12]] *Maññitam etan* ti taṇhāmaññitaŋ mānamaññitaŋ diṭṭhimaññitan ti tividham pi vaṭṭati.[11]

[246[12]] "*Ayaŋ*[10] *aham*[12] *asmî*[12]"* ti ettha pana ayaŋ[13] ahan ti ekaŋ[14] taṇhāmaññitam eva vaṭṭati.

[246[17]] *Rogo* ti ādisu ābādhaṭṭhena rogo.

[246[18]] Antodosaṭṭhena *gaṇḍo.*

[246[18]] Anupaviṭṭhaṭṭhena *sallaŋ.*

[246[19]] "*Muni santo ti vuccatî* ti khīṇâsavamuni santo[15] nibbuto ti vuccati."†

[246[23]] *Yattha ṭhitan* ti yasmiŋ ṭhāne ṭhitaŋ.

[246[27]] *Saṅkhittenâ* ti Buddhānaŋ kira[16] sabbâ pi dhammadesanā saṅkhittā va; vitthāradesanā nāma n' atthi. Samanta-

* =Vbh. 390. † =*Above*, p. 51.

[1] C. B. ime. [2] S. °dinnā. [3] B. *omits.*
[4] B. *adds* ca. [5] S. āghāṭ°. [6] S. sabbadus°.
[7] B. tividham pi. [8] B. dosâkus°.
[9] S. *adds* ca. [10] S. *omits.*
[11] C. vattati. [12] B. ah' asmî.
[13] S. assaŋ. [14] S. etaŋ.
[15] S. *adds* upasanto. [16] S. hi.

paṭṭhānakathā* pi saṅkhittā yeva. Iti bhagavā desanaŋ yathânusandhiŋ pāpesi.

Ugghāṭitaññû[1] ti ādisu pana catūsu puggalesu Pukkusātikulaputto vipacitaññū. Iti vipacitaññuvasena[2] bhagavā imaŋ Dhātuvibhaṅgasuttaŋ kathesî.

[247[14]] *Na kho me bhante paripuṇṇaŋ pattacīvaran* ti kasmā kulaputtassa iddhimayapattacīvaraŋ na nibbattanti? Pubbe aṭṭhannaŋ parikkhārānaŋ adinnattā. Kulaputto[3] dinnadāno katâbhinīhāro adinnattâ[4] ti na vattabbaŋ. Iddhimayapattacīvaraŋ pana pacchimabhavikānaŋ yeva nibbattati. Ayañ ca[5] sapaṭisandhiko[6] tasmā na nibbattanti. Atha bhagavā sayaŋ pariyesitvā[7] kasmā na upasampādesî[8] ti? Okāsā bhāvato. Kulaputtassa āyu paripakkhīṇaŋ[9] Suddhâvāsavāsiko[10] anāgāmî Mahā-Brahmā kumbhakārasālaŋ āgantvā nisinno viya ahosi. Tasmā sayaŋ na pariyesi.[11] Pattacīvaraŋ pariyesituŋ[12] pakkāmî ti kāyavelāya pakkāmi,[13] uṭṭhite aruṇe. Bhagavato kira dhammadesanā pariniṭṭhānañ[14] ca aruṇuṭṭhānañ[15] ca rasmivissajjanañ ca ekakkhaṇe ahosi. Bhagavā kira desanaŋ niṭṭhapetvā[16] chabbaṇṇarasmiyo vissajji. Kusalakumbhakāranivesanaŋ ekapajjotaŋ ahosi. Chabbaṇṇarasmiyo jālajālā[17] puñjapuñjā[18] hutvā vidhāvantiyo sabbadisābhāge suvaṇṇapaṭṭapariyonaddhe viya[19] nānāvaṇṇakusūmaratanavisarasamujjale[20] viya ca akaŋsu. Bhagavā nagaravāsino: maŋ passantû ti adhiṭṭhāsi. Nagaravāsino bha-

---

* All the 7th book of the Abhidhamma-Piṭ.

---

[1] B. ugghā°. [2] B. vipañci°; S. vippaci°.
[3] S. *adds* hi. [4] B. na dinna°. [5] B. S. *add* puna.
[6] B. paṭi°; S. sappaṭi°. [7] S. °setvā.
[8] S. °pādetî. [9] B. S. parikkhīṇaŋ.
[10] B. S. Suddhâvāsiko. [11] S. pariyesesi.
[12] B. S. pariyesanaŋ. [13] B. pakkami.
[14] B. °ṭhānā; S. °niṭṭhitañ. [15] B. °ṭhānā.
[16] B. S. *add* va.
[17] B. jalājalāyamānā; S. jajjalayamānā.
[18] B. puñjāpuñjā.
[19] B. *adds* ca. [20] S. °ratanavarasumujjale.

gavantaŋ disvā[1] Satthā kira āgato kumbhakārasālāya kira nisinno ti, aññamaññassa ārocetvā rañño ārocesuŋ. Rājā gantvā[2] Satthāraŋ vanditvā: bhante kāyavelāya āgatatthâ ti pucchi. Hiyyo suriyatthaṅgamanavelāya mahārājâ ti. Kena kammena bhagavâ ti? Tumhākaŋ sahāyo Pukkusāti rājā tumhehi pahitasāsanaŋ sutvā nikkhamitvā pabbajito[3] maŋ uddissa āgacchanto Sāvatthiŋ atikkamma pañcacattālīsayojanāni āgantvā imaŋ kumbhakārasālaŋ pavisitvā nisīdi. Ahaŋ tassa[4] saṅgahatthaŋ āgantvā dhammakathaŋ kathesiŋ. Kulaputto tīṇi phalāni paṭivijjhi mahārājâ ti. Idāni kataŋ bhante ti? Upasampadaŋ yācitvā aparipuṇṇapattacīvarattāya[5] pattacīvarapariyesanatthaŋ gato[6] mahārājâ[6] ti.[6] Rājā kulaputtassa gatadisābhāgena agamāsi. Bhagavâpi ākāsenâgantvā Jetavanagandhakuṭimhi yeva pāturahosi. Kulaputto pi pattacīvaraŋ pariyesaŋ[7] n' eva Bimbisārarañño na Takkasilākānaŋ jaṅghavāṇijānaŋ santikaŋ agamāsi. Evaŋ kira 'ssa ahosi: Na kho me kukkuṭassa viya tattha tattha manāpamanāpam[8] eva vicinitvā pattacīvaraŋ pariyesituŋ yuttaŋ. Mahantaŋ nagaraŋ vajjitvā[9] udakatitthasusānasaṅkāradhāna-antaravīthīsu pariyesissāmî ti. Antaravīthiyaŋ saṅkārakūṭesu tāva pilotikaŋ pariyesituŋ āraddho.

[247[21]] *Jīvitā voropesî* ti etasmiŋ saṅkārakūṭe[10] pilotikaŋ olokentaŋ vibbhantā taruṇavacchā gāvī[11] upadhāvitvā siṅgena vijjhitvā ghātesi.[12] Chātajjhatto[13] kulaputto ākāse yeva āyukkhayaŋ patvā patito saṅkāraṭṭhāne adhomukhaṭṭhapitā[14] suvaṇṇapaṭimā viya ahosi. Kālakato ca pana Avihabrahmaloke[15] nibbatti. Nibbattamatto va arahattaŋ pāpuṇi. Avihabrahmaloke[15] kira nibbattamattā va sattajanā arahattaŋ pāpuṇiŋsu. Vuttaŋ h' etaŋ:

[1] B. *adds* ca; S. *adds* va.
[2] B. āgant°.
[3] B. S. °jitvā.
[4] S. tava sahāyassa.
[5] B. S. °cīvaratāya.
[6] S. gato ti āha.
[7] B. S. pariyesamāno.
[8] B. manāpâmanā°.
[9] S. *omits*.
[10] S. saṅkārakakūṭe.
[11] S. *adds* taŋ.
[12] C. ghātesi.
[13] B. S. chātakajjhatto.
[14] S. °pito.
[15] B. S. Avihā°.

"Avihaŋ upapannāse vimuttā satta bhikkhavo
Rāgadosaparikkhīṇā tiṇṇā loke visattikaŋ.
Ke[1] ca te[1] ataruŋ saṅgaŋ[2] maccudheyyaŋ suduttaraŋ
Te[1] hitvā mānusaŋ yogaŋ dibbaŋ[3] yogaŋ[3] upaccaguŋ.[4]
Upako Palagaṇḍo ca[5] Pukkusāti ca[6] te tayo
Bhaddiyo Kuṇḍadevo[7] ca Bāhudatti[8] ca Piṅgiyo[9]
Te hitvā mānusaŋ dehaŋ[10] dibbaŋ[3] yogaŋ[3] upaccaguṇ[4] "ti.*

Bimbisāro pi[5] mayhaŋ sahāyo mayā pesitasāsanamattaŋ vācetvā hatthagataŋ rajjaŋ pahāya ettakaŋ addhānaŋ āgato dukkaraŋ kataŋ kulaputtena pabbajitasakkārena taŋ sakkarissāmî ti. Pariyes' atha me sahāyakan ti. Tattha tattha pesesi.[11] Manasā[11] saṅkāradhāne patitaŋ disvā āgamma rañño ārocesuŋ. Rājā gantvā kulaputtaŋ disvā: na vata bho labhimhā sahāyassa[12] sakkāraŋ kātuŋ anātho me jāto sahāyako ti. Paridevitvā kulaputtaŋ mañcakena gaṇhāpetvā yuttôkāse ṭhapetvā anupasampannassa sakkāraŋ kātuŋ jānanābhāvena nahāpakakappakādayo[13] pakkosāpetvā kulaputtaŋ sīsaŋ nahāpetvā[14] suddhavatthāni[15] nivāsāpetvā rājavesena alaṅkārāpetvā sovaṇṇasivikaŋ āropetvā sabbatāḷâvacaragandhamālâdīhi[16] pūjaŋ kārento nagarā nīharitvā bahūhi gandhakaṭṭhehi mahācitakaŋ kāretvā kulaputtassa sarīrakiccaŋ katvā dhātuyo ādāya cetiyaŋ patiṭṭhapesi. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Dhātuvibhaṅgasuttaŋ dasamaŋ.

* =S. I. 35, 60; *cf.* Therīgāthā, p. 205.

[1] C. ke.
[2] B. gaṅgaŋ; S. paṅkaŋ.
[3] B. S. dibbayogaŋ.
[4] B. S. upajjhaguŋ; S. *adds* ti.
[5] B. *omits.*
[6] C. *omits.*
[7] B. Kan°; S. Khaṇ°.
[8] B. Bāhuttaggi.
[9] B. Siṅgiyo.
[10] B. S. yogaŋ.
[11] B. S. pesitā taŋ addasaŋsu.
[12] B. sahāyakassa.
[13] B. nhāpakappa°.
[14] B. nhā°.
[15] S. °vatthâdīni.
[16] C. sabbatālâ.

141.

[Saccavibhaṅgasuttavaṇṇanā]

[248[1]] *Evam me sutan* ti Saccavibhaṅgasuttaŋ.

[248[9]] Tattha *ācikkhanâ*[1] ti "idaŋ dukkhaŋ ariyasaccaŋ nāma . . . pe[2] . . . ayaŋ dukkhanirodhagāminīpaṭipadā ariyasaccaŋ"* nāmâ ti. Sesapadesu pi es' eva nayo. Api c' ettha *paññāpanā* nāma dukkhasaccâdīnaŋ dassanā[3] ṭhapanā; āsanaŋ ṭhapento hi āsanaŋ paññāpetî ti vuccati.

[248[10]] *Paṭṭhapanâ* ti ṭhapanā.[4]

[248[10]] *Vivaraṇâ* ti vivaṭakaraṇā.[5]

[248[10]] *Vibhajanâ* ti vibhāgakiriyā.

[248[10]] *Uttānīkamman*[6] ti pākaṭabhāvakaraṇaŋ.

[248[22]] *Anuggāhakâ* ti āmisasaṅgahena dhammasaṅgahenâ ti dvīhi pi saṅgahehi anuggāhakā.

[248[23]] *Janettî*[7] ti janitā[8] mātā.[8]

[248[24]] *Āpādetâ* ti posetā.

[248[24]] Positamātā viya *Moggallāno* ti dīpeti Janikamātā hi nava vā dasa vā māse loṇambilâdīni pariharamānā kucchiyā dārakaŋ dhāretvā kucchito nikkantaŋ positakamātaraŋ dhātiŋ paṭicchāpeti. Sā khīranavanītâdīhi dārakaŋ pāyetvā[9] vaḍḍheti. So vuddhim āgamma yathā sukhaŋ vicarati. Evam evaŋ Sāriputto attano vā parassa[10] vā santike pabbajite dvīhi saṅgahehi saṅgaṇhanto gilāne paṭijagganto kammaṭṭhāne yojetvā sotâpannabhāvaŋ ñatvā apāyabhayehi vuṭṭhitakālato paṭṭhāya idāni paccattapurisakārena upari magge nibbattessantî[11] ti tesu anapekkho[12] hutvā aññe nave nave ovadati. Mahā-Moggallāno pi attano vā paresaŋ vā santike pabbajite tath' eva saṅgaṇhitvā kammaṭṭhāne yojetvā heṭṭhā

* =Vin. I. 10.

[1] B. °haṇâ.
[2] B. *omits*.
[3] B. S. *omit*.
[4] B. S. paññāpanā.
[5] S. vivaṭṭa°.
[6] B. uttānik°.
[7] B. S. janetâ.
[8] S. janitamātā.
[9] S. posetvā.
[10] S. paresaŋ.
[11] B. nibbattis°.
[12] B. °khā.

tīṇi phalāni pattesu pi anapekkhataŋ nâpajjati.[1] Kasmā? Evaŋ kir' assa hoti. Vuttaŋ bhagavatā: "Seyyathâpi bhikkhave appamattako pi gūtho duggandho hoti . . . appamattakam pi muttaŋ . . . kheḷo . . . pubbo . . . lohitaŋ duggandhaŋ hoti, evam eva kho ahaŋ bhikkhave appamattakam pi bhavaŋ na vaṇṇemi antamaso accharāsaṅghātamattam pî"* ti. Kasmā yāva arahattaŋ na pāpuṇanti? Tāva tesu anapekkhataŋ anāpajjitvā arahattaŋ pattesu yeva āpajjati.[2] Ten' āha bhagavā: *Seyyathâpi bhikkhave janettī,*[3] *evaŋ Sāriputto; Seyyathâpi jātassa āpādetā, evaŋ Moggallāno. Sāriputto bhikkhave sotâpattiphale vineti, Moggallāno uttamatthe* ti.

[248[26]] *Pahotî* ti sakkoti.

[251[13]] *Dukkhe ñāṇan* ti savanasammasanapaṭivedhañāṇaŋ. Tathā *dukkhasamudaye, dukkhanirodhe* savanapaṭivedhañāṇaŋ[4] vaṭṭati.[4] Tathā *dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya.*

[251[16]] *Nekkhammasaṅkappâdisu* kāmapaccanīkaṭṭhena kāmato nissaṭabhāvena vā kāmaŋ sammasantassa uppanno ti vā kāmapadaghātaŋ[5] kāmavûpasamaŋ karonto uppanno ti vā (kāmavivittante uppanno ti vā)[6] *nekkhammasaṅkappo.* Sesapadesu[7] pi es' eva nayo. Sabbe pi c' ete pubbabhāge nānācittesu maggakkhaṇe ekacitte labbhanti. Tatra hi micchāsaṅkappacetanāya samugghātako[8] eko va saṅkappo tīṇi[9] nāmāni[9] labbhati. *Sammāvācâdayo* pi pubbabhāge nānācittesu vuttanayen' eva maggakkhaṇe ekacitte labbhanti. Ayam ettha saṅkhepo. Vitthārena[10] pana saccakathā Visuddhimagge† ca Sammādiṭṭhisutte‡ ca vuttā[11] yevâ ti.

Saccavibhaṅgasuttaŋ ekādasamaŋ.

---

* =A. I. 34. † Vism. 494-510.

‡ M. Sutta 9.

---

1 B. na āpa°; S. anāpa°.
2 B. āpajjatî ti.
3 B. S. janetā.
4 B. °ñāṇan ti vattati.
5 S. kāmassa ghāṭaŋ.
6 C. *brackets.*
7 B. S. sesapadadvaye.
8 S. °ghaṭako.
9 B. S. labbhati na nānā—*the three are* nekkhammasaṅkappa, abyāpādasaṅkappa, avihiŋsāsaṅkappo; *cf.* VbhA. 117 *ff.*
10 S. vitthāro.
11 S. vutto.

142

[Dakkhiṇāvibhaṅgasuttavaṇṇanā]

[253[1]] *Evam me sutan* ti Dakkhiṇāvibhaṅgasuttaŋ.

[253[3]] Tattha *Mahāpajāpatī Gotamî* ti Gotamî ti gottaŋ. Nāmakaraṇadivase pan' assā laddhasakkārā brāhmaṇā lakkhaṇasampattiŋ disvā: sace ayaŋ dhītaraŋ labhissati cakkavattirañño aggamahesī bhavissati, sace puttaŋ labhissati cakkavattirājā bhavissatî ti, ubhay' athâ pi mahatī yev' assā[1] pajā bhavissatî ti vyākariŋsu. Ath'[2] assā Mahāpajāpatî[3] ti nāmam akaŋsu.[4] Idha pana gottena saddhiŋ saŋsandetvā[5] Mahāpajāpatī Gotamî ti vuttaŋ.

[253[3]] *Navan* ti ahataŋ.

[253[8]] *Sāmaŋ vāyitan* ti na[6] sahatthen' eva vāyitaŋ. Ekadivasaŋ pana dhātigaṇaparivutā sippikānaŋ vāyanaṭṭhānaŋ āgantvā vemakoṭiŋ gahetvā vāyanâkāraŋ akāsi, taŋ sandhāy' etaŋ vuttaŋ. Kadā pana Gotamiyā bhagavato *dussayugaŋ* dātuŋ cittaŋ uppannan ti? Abhisambodhiŋ patvā paṭhamagamanena Kapilapuraŋ āgatakāle, tadā hi piṇḍāya paviṭṭhaŋ satthāraŋ gahetvā Suddhodanamahārājā sakaŋ nivesanaŋ pavesesi. Atha bhagavato rūpasobhaggaŋ[7] disvā Mahāpajāpatī Gotamî[6] cintesi: Sobhati vata me puttassa attabhāvo ti. Ath' assā balavasomanassaŋ uppajji, tato cintesi: Mama puttassa ekūnatiŋsavassāni agāramajjhe vasantassa antamaso pūgaphalamattam[8] pi mayā dinnakam eva nâhosi.[9] Idāni 'ssa[10] cīvarasāṭakaŋ dassāmî ti. Imasmiŋ kho pana rājagehe bahūni mahagghavatthāni[11] atthi. Tāni man na tosenti sahatthā[12] katam eva maŋ toseti sahatthā katvā dassāmî ti cittaŋ uppādesi. Ath' antarāpaṇā kappāsaŋ āharāpetvā

---

[1] B. mahati yeva.
[2] S. iti.
[3] S. Pajāpatî.
[4] S. kariŋsu.
[5] B. S. °ditvā.
[6] S. *omits*.
[7] C. °sobhaŋ.
[8] B. ca phala°; S. mocaphala°.
[9] C. ahosi.
[10] B. S. pi 'ssa.
[11] B. mahagghāni vatth°.
[12] S. sàhassā.

sahatthen' eva piŋsetvā[1] pothetvā[2] sukhumasuttaŋ kantitvā anto vatthusmiŋ yeva sālaŋ kāretvā[3] sippike pakkosāpetvā sippikānaŋ attano paribhogakhādaniyabhojaniyam eva datvā vāyāpesi. Kālānukālañ ca dhātigaṇaparivutā gantvā vemakoṭiŋ aggahesi. Niṭṭhitakāle sippikānaŋ mahāsakkāraŋ katvā dussayugaŋ gandhasamugge pakkhipitvā[4] vāsaŋ gāhāpetvā: mayhaŋ puttassa cīvarasāṭakaŋ gahetvā gamissāmî ti rañño ārocesi. Rājā maggaŋ paṭiyādāpesi. Vīthiyo sammajjetvā puṇṇaghaṭe ṭhapetvā dhajapaṭākā ussāpetvā rājagharadvārato[5] paṭṭhāya yāva Nigrodhârāmā maggaŋ paṭiyādāpetvā pupphâbhikiṇṇaŋ akaŋsu. Mahāpajāpatī[6] sabbâlaṅkāraŋ alaṅkaritvā dhātigaṇaparivutā samuggaŋ sīse ṭhapetvā bhagavato santikaŋ gantvā: *idam me bhante navaŋ dussayugan* ti ādim āha.

[253[12]] *Dutiyaŋ pi kho* ti *saṅghe Gotami*[7] *dehî* ti vutte. Pahom' ahaŋ bhante dussakoṭṭhâgārato bhikkhusatassâpi bhikkhusahassassâpi bhikkhusatasahassassâpi[8] cīvaradussāni dātuŋ; *idaŋ* pana *me bhagavantaŋ uddissa sāmaŋ kantaŋ*[9] *sāmaŋ vāyitaŋ; tam me bhante bhagavā paṭiggaṇhātû* ti nibandhamānā[10] āha. Evaŋ yāva *tatiyaŋ* yāci. Bhagavâ pi paṭikkhipi yeva. Kasmā pana bhagavā[11] attano diyyamānaŋ bhikkhusaṅghassa dāpetî ti? Mātari anukampāya. Evaŋ kir' assa ahosi: "Imissā maŋ ārabbha pubbacetanā muñcanacetanā aparacetanâ[12] ti tisso cetanā uppannā bhikkhusaṅghaŋ pi 'ssā ārabbha uppajjantu[13]; evam assā cha cetanā ekato hutvā dīgharattaŋ hitāya sukhāya saŋvattissantî" ti. Vitaṇḍavādī pan' āha: saṅghe dinnaŋ mahapphalan ti, tasmā evaŋ vuttanti. So vattabbo: Kin tvaŋ Satthu dinnato saṅghe dinnaŋ mahapphalataraŋ vadasî ti, āma vadāmî ti, suttaŋ āharâ ti, *saṅghe Gotami dehi*; *saṅghe te dinne ahañ c' eva pūjito bhavissāmi saṅgho câ* ti. Kiŋ pan' assa suttassa ayam eva

[1] B. pisitvā. [2] S. poṭhetvā.
[3] B. S. kārāpetvā. [4] S. °petvā.
[5] B. °gharato. [6] B. S. *add* pi.
[7] C. B. Gotamī. [8] B. S. *omit.* [9] S. kantitaŋ.
[10] B. nimantayamānā; S. nibban°. [11] S. *omits.*
[12] B. para°; S. aparâparacet°. [13] S. *adds* ti.

attho ti? Āma ayam evâ ti. Yadi evaŋ ten' Ānanda[1] vighāsādānaŋ pūvaŋ dehî ti ca tena hi Kaccāna[2] vighāsādānaŋ guḷaŋ dehî ti ca vacanato vighāsādānaŋ dinnaŋ mahapphalatarañ ca bhaveyya. Evam pi hi Satthā attano diyyamānan dāpesî ti. Rājarājamahāmattâdayo[3] pi ca[4] attano ābhataŋ[5] paṇṇākāraŋ hatthigopakâdīnaŋ dāpenti. Te rājâdīhi mahantatarā bhaveyyuŋ, tasmā mā evaŋ gaṇha:—

Na-y-imasmiŋ loke parasmiŋ vā pana buddhena seṭṭho sadiso va[6] vijjati
Yam âhuneyyānaŋ aggataŋ gato puññatthikānaŋ vipulaphalesīnan ti

vacanato ti[7] hi[4] satthārā uttaritaro dakkhiṇeyyo nāma n' atthi. Evam assā cha cetanā ekato hutvā dīgharattaŋ hitāya sukhāya bhavissantî ti.

Kim[4] pana[4] sandhāya yāva tatiyaŋ paṭibāhetvā[8] saṅghassa dāpesi? Pacchimāya janatāya saṅghe cittikārajananatthaŋ[9] vâ[10] ti evam āha. Evam kir' assa ahosi: Ahaŋ na ciraṭṭhitiko, mayhaŋ pana[11] sāsanaŋ bhikkhusaṅghe patiṭṭhahissati pacchimā janatā saṅghe cittikāraŋ janetû ti, yāva *tatiyaŋ* paṭibāhetvā[8] saṅghassa dāpesi. Evaŋ pi sati[12] Satthā attano diyyamānam pi saṅghassa dāpesi saṅgho nāma dakkhiṇeyyo ti pacchimā janatā saṅghe hi cittikāraŋ uppādetvā cittāro paccaye dātabbe[13] maññissati. Saṅgho catūhi paccayehi akilamanto buddhavacanaŋ uggahetvā samaṇadhammaŋ karissati. Evaŋ mama sāsanaŋ pañcavassasahassāni ṭhassatî ti.

[253[18]] *Paṭiggaṇhātu bhante bhagavâ* ti vacanato pi c' etaŋ veditabbaŋ. Satthārā uttaritaro dakkhiṇeyyo nāma n' atthî ti. Na hi Ānandattherassa Mahāpajāpatiyā āghāto[14] vā veraŋ vā atthi na thero tassā dakkhiṇā mā[7] mahapphalā[15] ahosî ti icchati. Paṇḍito hi thero bahussuto "sekhapaṭisambhidāp-

[1] S. tena h' Ānanda. [2] B. Kaccāyana.
[3] V. rājamahā°. [4] B. *omits.* [5] B. āgataŋ.
[6] B. ca; S. vā. [7] S. *omits.* [8] B. S. °hitvā.
[9] B. °janatthaŋ. [10] S. ca. [11] B. pi.
[12] B. kira. [13] S. °baŋ. [14] S. āghāṭo.
[15] S. *adds* mā.

patto."[1]* So Satthu dinnassa mahapphalabhāvaŋ[2] passamāno[3] va *paṭiggaṇhātu bhante bhagavâ* ti gahaṇatthaŋ yāci. Puna vitaṇḍarādī āha: *Saṅghe te dinne ahañ c' eva pūjito bhavissāmi saṅgho câ* ti vacanato Satthā saṅghapariyāpanno vâ ti. So vattabbo: jānāsi pana tvaŋ kati saraṇâ ti[4] kati aveccappasādâ ti, jānanto tīṇî ti[5] vakkhati tato vattabbo: tava laddhiyā Satthu saṅghapariyapannattā dve yeva honti. Evaŋ sante ca[6] anujānāmi bhikkhave tīhi saraṇagamaṇehi pabbajjaŋ upasampadan ti evaŋ anuññātā pabbajjā pi[7] upasampadā pi na rūhati. Tato tvaŋ n' eva pabbajjito 'si[8] na[7] gihi.[9] Sammāsambuddhe ca[6] gandhakuṭiyaŋ nisinne bhikkhū uposatham pi pavāraṇam pi saṅghakammāni pi karonti. Tāni Satthu saṅghapariyāpannattā kuppāni bhaveyyuŋ na ca honti, tasmā na vattabbam etaŋ Satthā saṅghapariyāpanno ti.

[253[20]] *Āpādikâ*[10]† ti saŋvaddhikā[11]; tumhākaŋ hatthapādesu hatthapādakiccaŋ asādhentesu hatthe ca pāde ca vaḍḍhetvā[12] paṭijaggikâ[13] ti attho.

[253[20]] *Posikâ*† ti divasassa dve tayo vāre[14] nahāpetvā[15] bhojetvā[16] pāyetvā[16] tumhe posesi.

[253[21]] *Thaññaŋ pāyesî* ti Nandakumāro kira Bodhisattato katipāhen' eva daharataro.[17] Tasmiŋ jāte Mahāpajāpatī attano puttaŋ dhānīnaŋ datvā sayaŋ Bodhisattassa dhātikiccaŋ sādhayamānā attano thaññaŋ pāyesi. Taŋ sandhāya thero evam āha. Iti Mahāpajāpatiyā bahūkārataŋ[18] kathetvā

---

* *Cf.* Ps. II. 202. † *Cf.* Vin. II. 289.

---

1 B. sekkhapaṭisambhidāpatto; S. sekkha°.
2 B. °bhāve. 3 B. S. sampa°.
4 B. S. *omit.* 5 S. tīṇi. 6 S. pi.
7 S. *omits.* 8 B. S. ahosi.
9 S. gihī. 10 S. °ditâ.
11 B. saŋvaḍḍ°; S. saŋvaḍḍhitā.
12 B. vaḍḍhitā; S. vaḍḍhitvā.
13 B. °gitâ. 14 S. *adds* ca.
15 B. nhāp°. 16 B. °itvā.
17 B. S. daharo. 18 B. S. bahūpakarataŋ.

idāni Tathāgatassa bahūkārataŋ[1] dassento *bhagavâ pi bhante* ti ādim āha.

[253[22]] Tattha *bhagavantaŋ bhante*[2] *āgammâ* ti bhagavantaŋ paṭicca nissāya sandhāya.

[254[6]] Atha bhagavā dvīsu upakāresu atirekataraŋ anumodanto *evam etan* ti ādim āha.

[254[6]] Tattha *yaŋ h' Ānanda puggalo puggalaŋ āgammâ* ti yaŋ ācariyapuggalaŋ antevāsikapuggalo āgamma.

[254[9]] *Imass' Ānanda puggalassa iminā puggalenâ* ti imassa ācariyapuggalassa iminā antevāsikapuggalena.

[254[9]] *Na suppatikāraŋ*[3] *vadāmî* ti paccupakāraŋ[4] na sukaraŋ vadāmi. *Abhivādanâ*dīsu ācariyaŋ disvā abhivādanakaraṇaŋ *abhivādanaŋ* nāma. Yasmiŋ vā disābhāge ācariyo vasati iriyāpathe vā kappento tad[5] abhimukho[5] va[6] vanditvā gacchati vanditvā[6] tiṭṭhati[6] vanditvā nisīdati vanditvā nipajjati. Ācariyaŋ pana dūrato va[6] disvā paccuṭṭhāya paccuggamanakaraṇaŋ *paccuṭṭhānaŋ* nāma. Ācariyaŋ pana disvā añjalim paggayha sīse ṭhapetvā ācariyaŋ namassati. Yasmiŋ vā disābhāge so vasati. Tad abhimukho pi tath' eva namassati gacchanto pi ṭhito pi nisinno pi nipanno[6] pi[6] añjalim paggayha namassati yeva[7] idaŋ *añjalikammaŋ* nāma. Anucchavikakammassa pana karaṇaŋ *sāmīcikammaŋ* nāma.

[254[11]] *Cīvarâ*disu cīvaraŋ dento na yaŋ vā taŋ vā deti. Mahagghaŋ satamūliyam[8] pi deti[9] pañcasatamūliyam[6] pi[6] sahassamūliyam[8] pi deti yeva. *Piṇḍapātâdisû* pi es' eva nayo. Kiŋ bahunā? Catūhi paṇītapaccayehi cakkavāḷantaraŋ pūretvā Sīnerupabbatena kuṭaŋ gahetvā dento pi ācariyassa anucchaviyaŋ[10] kiriyaŋ[10] kātuŋ na sakkoti yeva.

[254[27]] *Cuddasa kho pan' imâ*[11] ti kasmā ārabhi? Idaŋ suttaŋ *pāṭipuggalikadakkhiṇaŋ* ārabbha samuṭṭhitaŋ. Ānandathero *pāṭiggaṇhātu bhante bhagavâ* ti pāṭipuggalikadak-

---

[1] B. S. bahūpakarataŋ.
[2] S. *omits*.
[3] B. S. suppaṭi°.
[4] B. paccupaṭṭhakāraŋ.
[5] C. tatobhi°.
[6] B. *omits*.
[7] B. S. *add* ti.
[8] B. °likam.
[9] B. S. *omit*.
[10] S. °vikakiriyaŋ.
[11] S. Imâ.

khiṇaŋ yeva samādapeti. Cuddasasu[1] ṭhānesu dinnadānaŋ pāṭipuggalikaŋ nāma hotî ti dassetuŋ imaŋ desanaŋ ārabhi.

[254[29]] *Ayaŋ paṭhamâ* ti ayaŋ dakkhiṇā guṇavasena[2] pi paṭhamā jeṭṭhakavasena pi ayaŋ hi paṭhamā aggā[3] jeṭṭhikā.[3] Imissā dakkhiṇāya pamāṇaŋ nāma n' atthi. Dutiyatatiyâ pi paramadakkhiṇā yeva. Sesā paramadakkhiṇābhāvaŋ na pāpuṇanti.

[255[8]] *Bāhirake kāmesu vītarāge* ti kammavādikiriyavādiŋ[4] hi lokiyapañcâbhiññe.[5]

[255[9]] *Puthujjanasīlavante*[6] ti puthujjanasīlavā nāma[7] gosīladhātuko[8] hoti. Asaṭho amāyāvī paraŋ apīḷetvā dhammena samena kasiyā vā[9] vāṇijjāya[10] vā jīvitaŋ kappetā.

[255[11]] *Puthujjanadussīle* ti puthujjanadussīlā nāma kevaṭṭamacchabandhâdayo parapīḷāya jīvitaŋ kappetā.

[255[14]] Idāni pāṭipuggalikadakkhiṇāya vipākaŋ parijānanto[11] *tatr' Ānandâ* ti ādim āha.

[255[14]] Tattha *tiracchānagate* ti yaŋ guṇavasena upakāravasena posanatthaŋ dinnaŋ idaŋ na gahitaŋ, yam pi ālopaaḍḍha-ālopamattaŋ dinnaŋ tam pi na gahitaŋ, yaŋ pana sunakhasūkarakukkuṭakākâdīsu yassa kassaci sampattassa phalaŋ[12] pāṭikaṅkhitvā[13] yāvad atthaŋ dinnaŋ. Imaŋ[14] sandhāya vuttaŋ, *tiracchānagate dānaŋ datvâ* ti.

[255[14]] *Sataguṇâ* ti satânisaŋsā.

[255[15]] *Pāṭikaṅkhitabbâ* ti icchitabbā. Idaŋ vuttaŋ hoti: "ayaŋ dakkhiṇā āyusataŋ vaṇṇasataŋ sukhasataŋ balasataŋ paṭibhānasatan[15]"* ti pañca-ānisaŋsasatāni deti,[16] attabhā-

* *Cf.* A. III. 42.

---

[1] B. S. *add* ca.
[2] C. gaṇanavasena.
[3] B. aggajeṭṭhakā; S. aggā jetthakā.
[4] S. °vādī kiriyavādī, *omits* hi.
[5] S. °bhiñño.
[6] S. °sīlavâ.
[7] S. nāmato.
[8] S. sīla°.
[9] B. *omits*.
[10] B. vāṇijāya.
[11] B. S. paricchindanto.
[12] C. phale.
[13] B. S. paṭi°.
[14] B. S. idaŋ.
[15] B. °bhanakasataŋ; S. °bhāṇasataŋ.
[16] S. *adds* āyusatan nāma.

vasate āyuŋ deti; vaṇṇaŋ sukhaŋ balaŋ paṭibhānaŋ[1] deti nipparitasaŋ[2] karoti. Bhavasate pi[3] vutte[4] ayam ev' attho. Iminā upāyena sabbattha nayo netabbo.[5]

[255[10]] *Sotâpattiphalasacchikiriyāya paṭipanne*[6] ti ettha heṭṭhimakoṭiyā tisaraṇagato upāsako pi sotâpattiphalasacchikiriyāya paṭipanno nāma. Tasmiŋ dinnadānam pi asaṅkheyyaŋ appameyyaŋ. Pañcasīle patiṭṭhitassa pana[7] tato uttariŋ mahapphalaŋ,[8] dasasīle patiṭṭhitassa tato uttariŋ. Tadahupabbajitasāmaṇerassa[9] tato uttariŋ, upasampannabhikkhuno[10] tato uttariŋ, upasampannass'[11] eva vattasampannassa tato uttariŋ, vipassakassa[12] tato[12] uttariŋ,[12] āraddhavipassakassa tato uttariŋ, uttamakoṭiyā pana maggasamaṅgī[13] sotâpattiphalasacchikiriyāya paṭipanno[14] nāma. Etassa dinnadānaŋ tato uttariŋ mahapphalam eva. Kiŋ pana maggasamaṅgissa sakkā dānaŋ dātun ti? Āma sakkā. Āraddhavipassako hi pattacīvaraŋ ādāya gāman[8] piṇḍāya pavisati. Tassa gehadvāre ṭhitassa hatthato pattaŋ gahetvā khādanīyabhojanīyaŋ pakkhipanti. Tasmiŋ khaṇe bhikkhuno maggavuṭṭhānaŋ hoti. Idaŋ dānaŋ maggasamaṅgino dinnaŋ nāma hoti. Atha vā pan' esa āsanasālāya[15] nisinno hoti. Manussā gantvā patte khādanīyaŋ bhojanīyaŋ patiṭṭhāpenti.[16] Tasmiŋ khaṇe tassa maggavuṭṭhānaŋ hoti. Idam pi dānaŋ maggasamaṅgino dinnaŋ nāma. Atha vā pan' assa vihāre vā āsanasālāya[17] vā nisinnassa upāsakā pattaŋ ādāya attano gharaŋ gantvā khādanīyaŋ bhojanīyaŋ pakkhipanti. Tasmiŋ khaṇe tassa maggavuṭṭhānaŋ hoti. Idam pi dānaŋ maggasamaṅgino dinnaŋ nāma. Tat-

---

1 S. °bhaṇaŋ. 2 C. °tassaŋ. 3 C. ti.
4 C. *adds* pi. 5 S. veditabbo.
6 B. °panno. 7 B. *omits*.
8 C. *omits*. 9 B. S. pabbajitassa sāma°
10 B. upasampadabhi°; S. upasampannassa bhi°.
11 B. upasampadass'. 12 S. *omits*.
13 S. °aṅgino. 14 S. *repeats*.
15 C. °sālāyaŋ; B. āsane sālāya.
16 B. ṭhāpenti; S. patiṭṭhapenti.
17 S. °sālāyaŋ.

tha loniyaŋ[1] udakassa viya *sotâpattiphalasacchikiriyāya paṭipanne dinnadānassa asaṅkheyya*tā veditabbā. Tāsu tāsu mahānadīsu mahāsamugge ca[2] udakassa viya sotâpannâdīsu dinnadānassa uttaruttarivasena asaṅkheyyatā veditabbā. Paṭhaviyā khalamaṇḍalamatte[3]* padese paŋsuŋ ādiŋ katvā yāva mahāpaṭhaviyā[4] paŋsuno appameyyatāya pi ayam attho dīpetabbo.

[255[28]] *Satta kho pan' imâ* ti kasmā ārabhi? *Saṅghe Gotamī dehi; saṅghe te dinne ahañ c' eva .pūjito bhavissāmi saṅgho câ* ti hi vuttaŋ. Tattha sattasu ṭhānesu dinnaŋ dānaŋ saṅghe dinnaŋ nāma hotî ti, dassetuŋ imaŋ desanaŋ ārabhi.

[255[29]] Tattha *buddhapamukhe*[5] *ubhatosaṅghe* ti ekato bhikkhusaṅgho ekato bhikkhunīsaṅgho[6] Satthā majjhe nisinno hotî ti. Ayaŋ buddhapamukho[5] ubhatosaṅgho nāma.

[255[29]] *Ayaŋ paṭhamâ* ti imāya dakkhiṇāya samappamāṇā dakkhiṇā nāma n' atthi. Dutiyadakkhiṇâdayo pana etaŋ[7] paramadakkhiṇaŋ[8] na pāpuṇanti.

[255[30]] Kim pana *Tathāgate parinibbute* buddhapamukhassa[5] ubhatosaṅghassa dānaŋ dātuŋ sakkâ ti? Sakkā. Kathaŋ? Ubhato saṅghassa hi pamukhe sadhātukaŋ paṭimaŋ āsane ṭhapetvā ādhārakaŋ paṭṭhapetvā[9] dakkhiṇôdakaŋ ādiŋ katvā sabbaŋ Satthu paṭhamaŋ datvā ubhatosaṅghassa dātabbaŋ. Evaŋ buddhapamukhassa[5] ubhatosaṅghassa dānaŋ dinnaŋ nāma hoti. Tattha yaŋ Satthu dinnaŋ taŋ kiŋ kātabban ti? Yo Satthāraŋ paṭijaggati vattasampanno bhikkhu tassa dātabbaŋ. Pitusantakaŋ hi puttassa pāpuṇāti, bhikkhusaṅghassa[10] dātum pi vaṭṭati. Sappitelāni pana gahetvā dīpā jālitabbā, sāṭakaŋ gahetvā paṭākā āropetabbâ ti.

* *Cf.* DhA. I. 266.

[1] B. soṇḍiyaŋ; S. doniya-°.
[2] S. va.
[3] C. khalamatte.
[4] C. °puthuviyā; S. paṭhaviyā.
[5] B. S. Buddhappa°.
[6] B. °unisaṅgho.
[7] S. *adds* pi.
[8] S. dakkhiṇaŋ.
[9] B. ṭhapetvā.
[10] S. *adds* dānaŋ.

[255[32]] *Bhikkhusaṅghe* ti aparicchinnakamahābhikkhusaṅghe. *Bhikkhunīsaṅghe*[1] pi es' eva nayo.

[256[7]] *Gotrabhuno* ti gottamattakam[2] eva anubhavamānā nāmamattasamaṇâ ti attho.

[256[7]] *Kāsāvakaṇṭhâ* ti kāsāvakaṇṭhanāmakā. Te kira ekaŋ kāsāvakhaṇḍaŋ[3] hatthe vā gīvāya vā bandhitvā vicariyassanti.[4] Gharadvāraŋ pana tesaŋ puttabhariyā Kasivaṇijjâdikammāni[5] ca[6] pākatikān' eva bhavissanti.

[256[7]] *Tesu dussīlesu saṅghaŋ uddissa dānaŋ dassanti* ti, ettha dussīlasaṅghan[7] ti na vuttaŋ, saṅgho hi dussīlo nāma n' atthi. Dussīlā nāma[8] pana upāsakā. Tesu dussīlesu bhikkhū[9] saṅghaŋ uddissa[10] demâ ti dānaŋ dassanti.[11] Iti bhagavatā buddhapamukhe[12] saṅghe dinnadakkhiṇâ pi guṇasaṅkhāya asaṅkheyyâ ti vuttā.[13] Kāsāvakaṇṭhasaṅghe dinnadakkhiṇâ pi guṇasaṅkhā[14] yeva[15] asaṅkheyyâ[16] ti vuttā. Saṅghagatā dakkhiṇā hi saṅghe cittikāraŋ kātuŋ sakkontassa hoti. Saṅghe pana cittakāro dukkaro.[17] Yo hi saṅghagataŋ dakkhiṇaŋ dassāmî ti deyyadhammaŋ paṭiyādetvā vihāraŋ gantvā: bhante saṅghaŋ[18] uddissa ekaŋ theraŋ dethâ ti vadati. Atha saṅghato vā[15] sāmaṇeraŋ labhitvā sāmaṇero: me laddho ti aññathattaŋ āpajjati. Tassa dakkhiṇā saṅghagatā na hoti. Mahātheraŋ labhitvā[19] mahāthero: me laddho ti somanassaŋ uppādentassa[20] pi na hoti yeva. So pana sāmaṇeraŋ vā upasampannaŋ vā daharaŋ vā theraŋ vā bālaŋ vā paṇḍitaŋ vā yaŋ kiñci saṅghato labhitvā nibbematiko hutvā: saṅghassa demî ti saṅghe cittikāraŋ kātuŋ sakkoti. Tassa dakkhiṇā saṅghagatā nāma hoti.

---

1 B. bhikkhuni°.
2 S. gotra°.
3 S. °kkhaṇḍaŋ.
4 B. S. vicariss°.
5 B. Kasivāṇijjâ.
6 S. pi.
7 B. dussīlo saṅghan.
8 C. *omits*.
9 S. *omits*.
10 B. *adds* saṅghassa.
11 S. *adds* ti.
12 B. S. Buddhappa°.
13 B. vuttaŋ.
14 B. guṇā.
15 B. *omits*.
16 B. asaṅkhayā.
17 B. *adds* hoti.
18 B. saṅghato.
19 B. *adds* pi.
20 B. °tassā.

Parasamuddavāsino kira evaŋ karonti. Tattha hi eko vihārasāmi[1] kuṭumbiko saṅghagataŋ dakkhiṇaŋ dassāmî ti saṅghato uddisitvā[2] ekaŋ bhikkhuŋ dethâ ti yāci. So ekaŋ dussīlabhikkhuŋ labhitvā nisīdanaṭṭhānaŋ[3] opuñjāpetvā āsanaŋ paññāpetvā upari vitānaŋ bandhitvā[4] gandhadhūpapupphehi pūjetvā[5] pāde dhovitvā telena makkhetvā[6] buddhassa nipaccâkāraŋ[7] karonto viya saṅghe cittikārena deyyadhammaŋ adāsi. So bhikkhu pacchābhattaŋ vihārajagganatthāya kuddālakaŋ[8] dethâ ti gharadvāraŋ āgato. Upāsako nisinno va kuddālaŋ[8] pādena khipitvā[9] gaṇhāti adāsi. Tam enaŋ manussā āhaŋsu: tumhehi pātova[10] etassa katasakkāro vuttaŋ na sakkā. Idāni upacāramattakam pi n' atthi. Kin nām' etan ti? Upāsako saṅghassa so ayyā cittikāro na etassâ ti āha. Kāsāvakaṇṭhasaṅghassa dinnadakkhiṇaŋ pana ko sodhetî ti. Sāriputta-Moggallānâdayo[11] asītimahātherā sodhenti.[12] Api ca therā ciraparinibbutā there ādiŋ katvā yāv' ajja dharamānā khīṇâsavā sodhenti yeva.

[256[10]] *Na tvev' âhaŋ Ānanda kenaci pariyāyena saṅghagatāya dakkhiṇāyâ* ti ettha atthi Buddhapamukhasaṅgho,[13] atthi etarahi sangho, atthi anāgate kāsāvakaṇṭhasaṅgho. Buddhapamukhasaṅgho[14] etarahi saṅghena[15] saddhiŋ[15] na[15] upanetabbo,[15] etarahi[15] saṅgho anāgate kāsāvakaṇṭhasaṅghena saddhiŋ na upanetabbo. Tena[16] ten' eva samayena kathetabbaŋ. Saṅghato uddisitvā gahitasamaṇo puthujjano hi[15] pāṭipuggaliko sotâpanno saṅghe cittikāraŋ kātuŋ sakkontassa puthujjanasamaṇe dinnaŋ *mahapphalataraŋ* uddisitvā gahito sotâpanno pāṭipuggaliko sadakāgāmî ti, ādisu pi es' eva nayo. Saṅghe cittikāraŋ kātuŋ sakkontassa hi khīṇâsave dinnadānato uddisitvā gahite dussīle pi dinnaŋ mahap-

---

1 S. °sāmī. 2 B. uddissi°.
3 B. nisinnaṭṭh°. 4 S. °hetvā.
5 S. pūjitvā. 6 S. °hitvā.
7 B. S. nipaccakā°. 8 B. kudāl°.
9 B. °petvā. 10 C. pāto.
11 B. *adds* pi. 12 B. *adds* ti.
13 B. S. Buddhappamukho saṅgho.
14 B. *as note* 13. 15 B. *omits*. 16 S. *omits*.

phalataram eva. Yam pana vuttaŋ: "sīlavato kho mahārāja dinnaŋ mahapphalaŋ no tathā dussīle"* ti, taŋ idaŋ nayaŋ pahāya.

[256[13]] *Catasso kho imā*[1] *Ānanda dakkhiṇāvisuddhiyo* ti imasmiŋ catukke daṭṭhabbaŋ.

[256[14]] *Dāyakato visujjhatī*† ti mahapphalabhāvena visujjhati. Mahapphalā hotī ti attho.

[256[20]] "*Kalyāṇadhammo*† ti sucidhammo.[2]

[256[21]] *Pāpadhammo*† ti[3] lāmakadhammo.[3]"‡

[256[22]] *Dāyakato visujjhatī*§ ti c' ettha Vessantaramahārājā kathetabbo. So hi Jūjakabrāhmaṇassa|| dārake datvā paṭhaviŋ kampesi.

[256[24]] *Paṭiggāhakato visujjhatī*† ti ettha Kalyāṇanadīmukhadvāravāsiko[4] kevaṭṭo kathetabbo. So kira Dīghasummattherassa[5] tikkhattuŋ piṇḍapātaŋ datvā maraṇamañcake[6] nippanno ayyassa maŋ[3] Dīghasummattherassa[5] dinnapiṇḍapāto uddharatī ti āha.

[256[29]] *N' eva dāyakato*† ti ettha vaḍḍhamānavāsī luddako kathetabbo. So kira petadakkhiṇaŋ[7] dento ekassa dussīlass' eva tayo vāre adāsi. Tatiyavāre amanusso dussīlo maŋ vilumpatī[8] ti viravi. Ekassa sīlavato[9] bhikkhuno[9] datvā pāpitakāle yev' assa[10] pāpuṇi.

[256[34]] *Dāyakato c' eva visujjhatī*† ti ettha asadisadānaŋ kathetabbaŋ.

[257[9]] *Sā dakkhiṇā dāyakato visujjhatī* ti ettha yathā nāma cheko kassako[11] nissāram[12] pi khettaŋ labhitvā samaye kasitvā paŋsuŋ apanetvā sārabījāni patiṭṭhapetvā rattin divaŋ

* *Cf.* A. I. 161. † *Cf.* A. II. 80.
‡ *Cf.* PugA. 206. § *Cf.* DA. III. 1024.
|| *Cf.* Jā. VI. 521 *ff.*

[1] B. S. im'. [2] B. *adds* na pāpadhammo.
[3] B. *omits.* [4] B. Kalyāṇī nadī° vāsi; S. °vāsī.
[5] B. S. Dīghasoma°. [6] B. S. °mañce.
[7] B. pete dak°; S. matadak°. [8] B. viluppatī.
[9] B. sīlavantabhikkhuno; S. sīlavantassa bhikkhuno.
[10] B. yevā 'ssa. [11] S. kasako. [12] B. ahāram.

ārakkhe[1] pamādaŋ anāpajjanto aññassa sārakhettato[2] adhikataraŋ dhaññaŋ labhati. Evaŋ sīlavā dussīlassa datvâ pi phalaŋ mahantaŋ adhigacchatî ti. Iminā upāyena sabbapadesu sujjhanavisujjhanaŋ[3] veditabbaŋ.[4]

[257[22]] *Vītarāgo vītarāgesû* ti ettha vītarāgo nāma anāgāmī. Arahā pana ekantavītarāgo va, tasmā arahatā arahato dinnadānam eva aggo.[5] Kasmā? Bhavālayassa bhavapatthanāya abhāvato. Nanu ca[6] khīṇâsavo dānaphalaŋ na saddahatî ti; dānaphalaŋ saddahantā khīṇâsavasadisa va[7] na[8] honti. Khīṇâsavena katakammaŋ pana nicchandarāgattā kusalaŋ vā akusalaŋ vā na hoti kiriyaṭṭhāne[9] tiṭṭhati. Ten' ev' assa dānaŋ aggaŋ hotî ti vadanti. Kiŋ pana Sammāsambuddhena Sāriputtattherassa dinnaŋ mahapphalaŋ udāhu Sāriputtattherena Sammāsambuddhassa dinnan ti? Sammāsambuddhena Sāriputtattherassa dinnaŋ mahapphalan ti vadanti. Kasmā? Sammāsambuddhaŋ hi ṭhapetvā añño dānassa vipākaŋ jānituŋ samattho nāma n' atthi. Dānaŋ hi catūhi sampadāhi dātuŋ sakkontassa tasmiŋ yeva[10] attabhāve vipākaŋ deti, tatr' imā[11] sampadā; deyyadhammassa dhammena samena paraŋ apīḷetvā uppannatā, pubbacetanâdivasena cetanāya mahantatā, khīṇâsavabhāvena guṇâtirekatā, taŋ divasaŋ nirodhato vuṭṭhitabhāvena vatthusampannatâ ti.

Dakkhiṇāvibhaṅgasuttaŋ dvādasamaŋ.

Vibhaṅgavaggo niṭṭhito catuṭṭho.

143.

[Anāthapiṇḍikôvādasuttavaṇṇanā]

[258[1]] *Evam me sutan* ti Anāthapiṇḍikôvādasuttaŋ.

[258[4]] Tattha *bāḷhagilāno* ti adhimattagilāno* maraṇaseyyaŋ upagato.

* *Cf.* DA. I. 212.

[1] S. ārakkhetvā. [2] S. anārakkhakhettato. [3] B. visujjhanā; S. dānavisujjhanā. [4] S. veditabbā. [5] S. aggaŋ. [6] B. S. *omit.* [7] B. *omits.* [8] C. *omits.* [9] B. kriya°. [10] S. *adds* ca. [11] S. īmā.

[258[5]] *Āmantesî* ti gahapatissa kira yāva pādā vahiŋsu, tāva divase divase[1] sakiŋ vā dvikkhattuŋ vā tikkhattuŋ vā buddhapaṭṭhānaŋ[2] akhaṇḍaŋ[3] akāsi. Yattakañ c'[4] assa Satthu upaṭṭhānaŋ ahosi, tattakaŋ yeva mahātherānaŋ. So ajja gamanapādassa[5] pacchinnattā anuṭṭhānaseyyaŋ upagato sāsanaŋ pesetukāmo *aññatarapurisaŋ āmantesi.*

[258[17]] *Ten' upasaṅkamî* ti bhagavantaŋ āpucchitvā suriyatthaṅgamavelāya upasaṅkami.

[259[4]] *Paṭikkamantî* ti osakkanti tanukā bhavanti.

[259[4]] *Abhikkamantî* ti abhivaḍḍhanti ottharanti[6] balavatiyo honti.

[259[8]] *Abhikkamo 'sānaŋ paññāyati no paṭikkamo* ti yasmiŋ hi samaye māraṇantikā vedanā uppajjati uparivāte jalitaggi viya hoti. Yāva usmā na pariyādiyati tāva mahatâ pi upakkamena[7] na sakkā vupasametuŋ. Usmāya pana pariyādinnāya vupasamati.[8] Ath' āyasmā Sāriputto cintesi: ahaŋ[9] mahāseṭṭhissa vedanā māraṇantikā na sakkā paṭibāhituŋ avasesā kathā niratthakā dhammakatham assa kathessāmî ti. Atha[10] taŋ kathento *tasmātihâ* ti ādim āha. Tattha *tasmâ* ti yasmā *cakkhun* tīhi gāhehi gaṇhanto uppannaŋ māraṇantikavedanaŋ[11] paṭibāhituŋ samattho nāma n' atthi *tasmā.*

[259[11]] *Na cakkhuŋ upādiyissāmî* ti cakkhuŋ tīhi gāhehi na gaṇhissāmi.

[259[12]] *Na ca me cakkhunissitan* ti *viññāṇañ* c' âpi[12] me cakkhunissitaŋ na *bhavissati.*

[259[21]] *Na rūpaŋ* ti heṭṭhā āyatanarūpaŋ kathitaŋ. Imasmiŋ ṭhāne sabbam pi kāmabhavarūpaŋ kathento evam[13] āha.

[261[5]] *Na idhalokan* ti vasanaṭṭhānaŋ vā ghāsacchādanaŋ

---

[1] B. *omits.*
[2] S. Buddhûpa°.
[3] S. akkha°.
[4] S. p'.
[5] B. °pādassa.
[6] S. otaranti.
[7] S. °kame.
[8] C. °sammati.
[9] S. ayaŋ.
[10] B. *adds* naŋ.
[11] S. *adds* taŋ.
[12] S. ca.
[13] C. idaŋ.

vā na *upādiyissāmî* ti attho. Idha[1] hi paccayesu aparitassaŋ atthaŋ kathitaŋ.

[261[7]] *Na paralokan* ti ettha pana manussalokaŋ ṭhapetvā avasesā[2] paralokā[3] nāma. Idaŋ asukadevaloke nibbattitvā[4] asukaṭṭhāne visassāmi[5] idaŋ nāma khādissāmi bhuñjissāmi[6] nivāsessāmi pārupissāmî ti evarūpāya paritassanāya pahānatthaŋ vuttaŋ.

[261[12]] *Tam pi na upādiyissāmi na ca me tannissitaŋ viññāṇaŋ bhavissatî* ti evaŋ tīhi gāhehi parimocetvā thero desanaŋ arahattanikuṭena niṭṭhapesi.

[261[17]] *Olīyasî*[7] ti attano sampattiŋ disvā ārammaṇesu bajjhasi[8] alliyasî ti. Iti āyasmā Ānando ayam pi nāma *gahapati* evaŋ saḍḍho[9] pasanno[9] maraṇabhayassa[10] bhāyati añño ko na bhāyissatî ti maññamāno tassa gāḷhaŋ katvā ovādaŋ dento[11] evam āha.

[261[27]] *Na ca me evarūpī dhammī*[12] *kathā*[12] *sutapubbâ* ti ayaŋ upāsako Satthu santikâ pi me evarūpī dhammakathā[13] na sutapubbâ ti vadati.

Kiŋ Satthā evarūpaŋ[14] sukhumaŋ gambhīrakathaŋ na kathetî ti? No na katheti. Evaŋ pana "cha ajjhattikāni āyatanāni cha bāhirāni cha viññāṇakāye cha phassakāye cha vedanākāye cha dhātuyo"* pañcakkhandhe† cattāro arūpe‡ idhalokañ[15] ca[15] paralokañ[15] ca[15] dassetvā diṭṭhasutamutaviññātavasena arahatte pakkhipitvā[16] kathitakathā etena[17] na sutapubbā. Tasmā evaŋ vadati. Api c' āyaŋ upāsako dānâdhimutto[18] dānâbhirato buddhānaŋ santikaŋ gac-

* *Cf.* D. III. 243, 247; M. III. 216.
† *Cf.* D. III. 233. ‡ *Cf.* D. III. 224.

1 S. idaŋ. 2 B. sesā; S. seso. 3 S. °loko
4 B. S. °tetvā. 5 B. bhavissāmi. 6 C. bhuj°
7 C. B. S. Oliyasî. 8 B. pajj°.
9 S. saddhāsampanno. 10 S. °bhayaŋ.
11 B. desento. 12 dhammakathā.
13 B. kathā. 14 C. °rūpiŋ.
15 S. idhalokaparalokaŋ. 16 B. S. °petvā.
17 B. *omits.* 18 B. S. *omit.*

chanto tucchahattho na gatapubbo purebhattaŋ gacchanto yāgukhajjakâdīnaŋ[1] gāhāpetvā gacchati. Pacchābhattaŋ sappimadhuphāṇitâdīni, tasmiŋ asati vālikaŋ gāhāpetvā Gandhakuṭiparivene okirati,[2] dānaŋ datvā[3] Bodhisattagatiko kir' esa upāsako, tasmā bhagavā catuvīsati saŋvaccharāni upāsakassa yebhuyyena dānakatham eva kathesi: Upāsaka idaŋ dānan nāma Bodhisattānaŋ gatamaggo mayhaŋ[4] gatamaggo mayā satasahassa-kappâdhikāni cattāri asaṅkheyyāni dānaŋ dinnaŋ, tvaŋ mayā[5] gatamaggam eva anugacchasî ti. Dhammasenāpati-ādāyo mahāsāvakâ pi attano attano[6] santikaŋ āgatakāle dānakatham ev' assa kathenti. Ten' ev' âha: *na kho gahapati gihīnaŋ odātavasanānaŋ evarūpī dhammī[7] kathā[7] paṭibhātî* ti, idaŋ vuttaŋ hoti: gahapati[6] gihīnan nāma khettavatthuhiraññasuvaṇṇadāsidāsaputtabhariyâdisu* tibbo ālayo tibbaŋ nikantipariyuṭṭhānaŋ tesaŋ ettha ālayo na kātabbo[8] nikanti na kātabbâ ti. Kathā na[9] paṭibhāti[9] na[10] ruccati?

[262[4]] *Yena bhagavā ten' upasaṅkamî* ti kasmā upasaṅkami? Tusitabhavane kir' assa nibbattamattass'[11] eva tigāvutappamāṇaŋ suvaṇṇakkhandhaŋ viya vijjotamānaŋ[12] attabhāvaŋ[13] uyyānavimānâdisampattiñ ca disvā mahatī ayaŋ mayhaŋ sampatti. Kin nu kho me manussapathe kammaŋ[13] katan ti olokento tīsu ratanesu adhikāraŋ disvā cintesi: pamādaṭṭhānam idaŋ devattaŋ nāma, imāya hi me sampattiyā modamānassa satisammoso pi[6] siyā. Hand' âhaŋ[13] gantvā mama Jetavanassa c' eva bhikkhusaṅghassa ca Tathāgatassa ca ariyamaggassa ca Sāriputtattherassa ca vaṇṇaŋ kathetvā tato āgantvā sampattiŋ anubhavissāmî ti. So

* *Cf.* Nd. II. 154.

[1] S. °dīni. [2] B. S. okirāpeti.
[3] B. S. *add* sīlaŋ rakkhitvā gehaŋ gato.
[4] B. *adds* pi. [5] S. me. [6] S. *omits*.
[7] S. dhammakathā. [8] C. kattabbo.
[9] S. nappaṭi°. [10] B. *adds* taŋ.
[11] S. °mattakass'. [12] S. vijjotabhāvaŋ.
[13] B. handa c' âhaŋ.

tathā akāsi. Taŋ dassetuŋ *atha kho Anāthapiṇḍiko* ti ādi vuttaŋ.

[262[8]] Tattha "*isisaṅghanisevitan* ti bhikkhusaṅghanisevitaŋ.

[262[10]] Evaŋ paṭhamagāthāya Jetavanassa vaṇṇaŋ kathetvā idāni ariyamaggassa vaṇṇaŋ kathento[1] *kammaŋ vijjā câ* ti ādim āha. Tattha *kamman* ti maggacetanā. *Vijjâ* ti maggapaññā. *Dhammo* ti samādhipakkhiko[2] dhammo.[3]

[262[10]] *Sīlaŋ jīvitam uttaman* ti sīle patiṭṭhitassa jīvitam uttaman ti dasseti. Athavā *vijjâ* ti diṭṭhisaṅkappā. *Dhammo*[3] ti vāyāmasati samādhayo. *Sīlan* ti vācākammantâjīvā. *Jīvitam uttaman* ti etasmiŋ sīle patiṭṭhitassa[4] jīvitan nāma uttamaŋ.

[262[11]] *Etena maccā sujjhantî* ti etena aṭṭhaṅgikena maggena attā visujjhanti.

[262[12]] *Tasmâ* ti yasmā maggena visujjhanti[5] na gottadhanehi tasmā.

[262[13]] *Yoniso vicine dhamman* ti upāyena samādhipakkhiyaŋ dhammaŋ vicineyya.

[262[13]] *Evaŋ tattha visujjhatî* ti evaŋ tasmiŋ ariyamagge visujjhati. Athavā *yoniso vicine dhamman* ti upāyena pañcakkhandhadhammaŋ vicineyya. *Evaŋ tattha visujjhatî* ti evaŋ tesu catūsu saccesu visujjhati.

[262[14]] Idāni Sāriputtassa[6] therassa[6] vaṇṇaŋ kathento *Sāriputto 'vâ* ti ādim āha. Tattha *Sāriputto 'vâ* ti avadhâraṇavacanaŋ. Etehi paññâdīhi Sāriputto 'va seyyo ti vadati.

[262[14]] *Upasamenâ* ti kilesa-upasamena.

[262[15]] *Pāragato*[7] ti nibbānagato.[8] Yo koci nibbānaŋ patto bhikkhu, so *etāva paramo siyā*, na therena uttar' itaro nāma atthî ti vadati. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti."*

Anāthapiṇḍikôvādasuttaŋ paṭhamaŋ.

* *Cf.* SA. I. 89, *from which this passage varies but slightly.*

[1] S. kathetvā. [2] S. B. °kā. [3] S. °mā.
[4] S. ṭhitassa. [5] B. S. sujjhanti.
[6] B. S. Sāriputtattherassa.
[7] B. pāraṅgato. [8] B. nibbānaŋ gato.

144.

[Channôvādasuttavaṇṇanā]

[263[13]] *Evam me sutan* ti Channôvādasuttaŋ.*

[263[16]] Tattha " *Channo*† ti evaŋ-nāmako thero, na abhinikkhamanaŋ[1] nikkhantathero.[1]

[263[19]] *Paṭisallānâ*[2] ti phalasamāpattito.

[263[22]] *Gilānapucchakâ* ti gilānûpaṭṭhānaŋ nāma buddhapasatthaŋ[3] buddhavaṇṇitaŋ. Tasmā evam āha.

[264[11]] *Satthan* ti jīvitahārakasatthaŋ.[4]

[264[10]] *Nâvakaṅkhāmī*[5] ti icchāmi.

[264[26]] *Anupavajjan* ti anuppattikaŋ appaṭisandhikaŋ.

[264[34]] *Etaŋ maman* ti ādīni taṇhāmānadiṭṭhigāhavasena vuttāni.

[265[28]] *Nirodhaŋ disvâ* ti khayavayaŋ ñatvā.

[265[30]] *N' etaŋ mama, n' eso 'ham asmi, na me so attâ ti samanupassāmī* ti aniccaŋ dukkhaŋ anattâ ti samanupassāmi.

[266[4]] *Tasmâ* ti yasmā māraṇantikavedanaŋ[6] adhivāsetuŋ asakkonto satthaŋ āharāmī[7] ti vadati tasmā puthujjano āyasmā. Tena idam pi manasikarohî ti dīpeti.

[266[5]] *Niccakappan* ti niccakālaŋ.

[266[6]] " *Nissitassâ*‡ ti taṇhādiṭṭhīhi nissitassa."§

---

* =S. IV. 55 *ff.*

† *From here to p.* 83 *cf.* SA. II. 371 *ff.* Channa *is mentioned at* D. II. 154; Vin. II. 21 *ff.*, 88, 290, 292; III. 177; IV. 35 *f.*, 47, 113, 141; S. III, 132 ff.; Thag. 69.

‡ *The passage is quoted at* Netti, 65; Ud. 81; UdA. 398.

§ *Cf.* SnA. 508.

---

1 B. abhinikkhantathero.

2 *Text* pati°; B. patisallāṇâ.

3 B. *omits*; S. Buddhapasaŋsitaŋ.

4 B. jīvitâhā°; S. *adds* nāma.

5 *See v.ll.* SA. II. 371, Na vā kankhamī. *Text same as above.*

6 S. maraṇa°.

7 C. āhārāmī; S. harāmī.

[266[6]] *Calitan* ti vipphanditaŋ hoti.

[266[7]] *Passaddhî* ti kāyacittapassaddhi[1] kilesapassaddhi nāma hotî ti attho.

[266[7]] "*Natî* ti taṇhā.[2]

[266[7]] '*Natiyā asatî* ti bhavatthāya ālayanikanti pariyuṭṭhāne[3] asati.

[266[8]] *Āgatigati na hotî* ti paṭisandhivasena āgati nāma[4] cutivasena gamanaŋ[5] nāma na hoti.'*

[266[8]] *Cutûpapāto* ti cavanavasena cuti-upapajjanavasena upapāto."†

[266[9]] "*N' ev' idha na huraŋ na ubhayam antarenâ* ti na[6] idhaloke na paraloke na ubhayattha hoti.[7]

[266[10]] *Es' ev' anto dukkhassâ* ti vaṭṭadukkhakilesadukkhassa ayam eva anto, ayaŋ paricchedo parivaṭumabhāvo[8] hotî ti.[9]

Ayam eva hi ettha attho:—Ye pana *na*[10] *ubhayam antarenâ* ti vacanaŋ gahetvā antarā-bhavaŋ icchanti,"‡ tesaŋ uttaraŋ heṭṭhā vuttam eva.

[266[15]] "*Satthaŋ āharesî* ti jîvitahārakasatthaŋ āhari, kaṇṭhanāḷiŋ chindi. Ath' assa tasmiŋ khaṇe maraṇabhayaŋ okkami, gatinimittaŋ upaṭṭhāsi. So attano puthujjanabhāvaŋ ñatvā saŋviggo vipassanaŋ paṭṭhapetvā, saṅkhāre pariganhanto arahattaŋ patvā; samasîsî hutvā parinibbāyi."§

[266[21]] *Sammukhā yeva anupavajjatā vyākatâ*[11] ti kiñcâpi idaŋ therassa puthujjanakāle vyākaraṇaŋ[11] hoti, etena pana vyākaraṇena[11] anantarâyam assa parinibbānaŋ ahosi. Tasmā bhagavā tadeva[12] vyākaraṇaŋ[11] gahetvā kathesi.

* *Cf.* UdA. 398. † *Cf.* SA. II. 72. ‡ *Cf.* UdA. 92.
§ *Cf.* SA. I. 183; II. 314. *For* samasîsî *see* PugA. 186; *cf.* Nett. 190.

[1] B. kāyacittassa pass°. [2] B. *adds* nati.
[3] B. °ṭhānesu. [4] B. *adds* na hoti.
[5] S. gati. [6] S. n' ev'. [7] S. *adds* ti.
[8] S. pārimava°; SA. II. 373, paricchedavaṭumabhāvo.
[9] B. *omits.* [10] SA. II. 373, UdA. 92 *omit.*
[11] B. S. byā°. [12] B. S. tam eva.

[266[24]] *Upavajjakulānî* ti upasaṅkamitabbakulāni. Iminā thero: bhante, evaŋ upaṭṭhākesu[1] ca upaṭṭhāyikāsu ca vijjamānāsu, so bhikkhu tumhākaŋ sāsane[2] parinibbāyissatî ti pucchi.[3]

[266[25]] Ath' assa bhagavā kulesu saŋsaggâbhāvaŋ dīpento: *honti*[4] *h' ete*[5] *Sāriputtâ* ti ādim āha. Imasmiŋ kira ṭhāne therassa kulesu asaŋsaṭṭhabhāvo pākaṭo ahosi. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Channôvādasuttaŋ dutiyaŋ.

145.

[Puṇṇôvādasuttavaṇṇanā]

[267[1]] *Evam me sutan* ti Puṇṇôvādasuttaŋ.[6]*

[267[3]] Tattha *paṭisallānâ*[7] ti ekībhāvā.

[267[14]] *Tañ ce*† ti taŋ cakkhuñ c' eva rūpañ ca.

[267[16]] *Nandisamudayā*[8] *dukkhasamudayo*[9] ti nandiyā taṇhāya samodhānena pañcakkhandhadukkhassa samodhānaŋ hoti. Iti chasu dvāresu *dukkhaŋ samudayo* ti dvinnaŋ saccānaŋ vasena vaṭṭaŋ matthakaŋ pāpetvā dassesi. Dutiyanaye nirodho maggo ti dvinnaŋ saccānaŋ vasena vivaṭṭaŋ matthakaŋ pāpetvā dassesi.

[268[5]] *Iminā ca tvaŋ Puṇṇâ* ti pāṭi-ekko[10] anusandhi. Evaŋ tāva vaṭṭavivaṭṭavasena desanaŋ arahatte pakkhipitvā,[11] idāni Puṇṇatheraŋ sattasu ṭhānesu sīhanādaŋ nadāpetuŋ *iminā ca tvan* ti ādim āha.

[268[10]] *Caṇḍâ* ti duṭṭhā kibbisā.

[268[10]] *Pharusâ* ti kakkhaḷā.[12]

* =S. IV. 60 *ff*.

† *From here to end*=SA. II. 373 *ff*. *almost exactly*.

[1] *See v. ll.* SA. II. 373; C. *text*, p. 1013, *note* 7.
[2] B. sāsanaŋ.
[3] B. S. pucchati.
[4] B. posanti.
[5] S. h' etāni.
[6] C. °ovādaŋ.
[7] *Text* paṭi°; B. °lāṇâ.
[8] *Text* nandī°.
[9] B. dukkhamudayo.
[10] S. *adds* va.
[11] B. S. °petvā.
[12] S. °halā.

[268[12]] *Akkosissanti* ti dasahi akkosavatthūhi akkosissanti.

[268[12]] *Paribhāsissanti* ti: kiŋ samaṇo nāma tvaŋ? Idañ ca te idañ ca te karissāmâ ti tajjessanti.

[268[16]] *Evam etthâ* ti evaŋ mayham ettha bhavissati.

[268[34]] *Daṇḍenâ* ti catuhatthadaṇḍena[1] vā ghaṭikamuggarena vā.

[269[3]] *Satthenâ* ti ekato dhārâdinā.

[269[12]] *Satthahārakaŋ pariyesanti* ti jīvitahārakaŋ satthaŋ pariyesanti. Idaŋ thero tatiyapārājikavatthusmiŋ* asubhakathaŋ sutvā attabhāvena jigucchantānaŋ bhikkhūnaŋ[2] satthahārakapariyesanaŋ sandhāy' āha.

[269[17]] *Damûpasamenâ* ti ettha damo† ti indriyasaŋvarâdīnaŋ etaŋ nāmaŋ:—

"Saccena danto damasā upeto
Vedantagū vûsitabrahmacariyo "‡ ti

ettha hi indriyasaŋvaro damo ti vutto. "Yadi saccā damā cāgā khantyā[3] bhiyyo na[4] vajjatî[5]"§ ti ettha paññā damo ti vuttā.[6] "Dānena damena saŋyamena[7] saccavacanenâ[8]"|| ti ettha uposathakammaŋ damo ti vuttaŋ. Imasmiŋ pana sutte khanti-*damo* ti veditabbā. Upasamo ti tass' eva vevacanaŋ.

[269[19]] *Atha kho āyasmā Puṇṇo* ti ko pan' esa Puṇṇo? Kasmā ca[7] pan' ettha gantukāmo ahosî ti? Sunāparantavāsiko eva[9] esa.[9] Sāvatthiyaŋ pana asappāyavihāraŋ sallakkhetvā tattha gantukāmo ahosî ti.[10] Tatr' âyaŋ anupubbikathā.¶

---

* *Cf.* Vin. III. 73 (Pārāj.).

† *Cf.* SA. I. 26: *the same passages are quoted.*

‡ S. I. 168=Sn. 463.

§ =S. I. 215=Sn. 189.

|| =D. I. 53=M. I. 404, 405.

¶ M. I. 379.

---

[1] B. S. °hatthena daṇ°.

[2] C. *omits.*

[3] B. khantā.

[4] B. *omits*; S. 'dha; Sn. 'dha.

[5] S. vijjatî.

[6] B. vutto.

[7] B. *omits.*

[8] M. I. 404, 405; D. I. 53; SA. II. 374 *have* saccavajjena. *For other v. ll. see* SA. II. 374, *note* 6.

[9] B. S. eso.

[10] B. S. *omit.*

Sunāparantaraṭṭhe kira ekasmiŋ vāṇijakagāme[1] ete dve bhātaro. Tesu kadāci jeṭṭho[2] pañcasakaṭasatāni gahetvā janapadaŋ gantvā bhaṇḍaŋ āharati, kadāci kaniṭṭho. Imasmiŋ pana samaye kaniṭṭhaŋ ghare ṭhapetvā jeṭṭhabhātiko pañcasakaṭasatāni gahetvā janapadacārikaŋ caranto anupubbena[3] Sāvatthiŋ patvā Jetavanassa nâtidūre sakaṭasatthaŋ[4] nivāsetvā bhuttapātarāso parijanaparivuto phāsukaṭṭhāne nisīdi.

Tena ca samayena Sāvatthivāsino bhuttapatarāsā uposathaṅgāni adhiṭṭāya suddhuttarāsaṅgā gandhapupphâdihatthā yena buddho yena dhammo yena saṅgho tanninnā tappoṇā tappabbhārā hutvā dakkhiṇadvārena nikkhamitvā Jetavanaŋ gacchanti. So te disvā: kahaŋ ime gacchantî ti? ekaŋ manussaŋ pucchi. Kiŋ tvaŋ ayyo[5] na jānāsi? Loke Buddhadhammasaṅgharatanāni nāma uppannāni. Icc' eso mahājano Satthu santike dhammakathaŋ sotuŋ gacchatî ti. Tassa buddho ti vacanaŋ[6] chavicammâdīni chinditvā aṭṭhimiñjaŋ āhacca aṭṭhāsi. Ath' attano parijanaparivuto tāya parisāya saddhiŋ vihāraŋ gantvā, Satthu madhurassarena dhammaŋ desentassa parisapariyante ṭhito dhammaŋ sutvā pabbajjāya cittaŋ uppādesi.

Atha Tathāgatena kālaŋ viditvā parisāya uyyojitāya[7] Satthāraŋ upasaṅkimitvā vanditvā svātanāya nimantetvā dutiyadivase maṇḍapaŋ kāretvā, āsanāni paññapetvā, buddhapamukhassa saṅghassa mahādānaŋ datvā,[8] bhuttapātarāso[9] uposathaṅgāni adhiṭṭhāya, bhaṇḍâgārikaŋ pakkosāpetvā: ettakaŋ bhaṇḍaŋ[10] vissajjitaŋ[11] ettakaŋ[11] na[11] vissajjitan[12] ti sabbaŋ ācikkhitvā: imaŋ sāpateyyaŋ mayhaŋ kaniṭṭhassa dehî ti sabbaŋ niyyātetvā[13] Satthu santike pabbajitvā kammaṭṭhānaparāyano[14] ahosi.

[1] S. bāṇ°. [2] B. joṭṭho. [3] S. unupub°.
[4] S. °sataŋ. [5] S. ayya.
[6] B. *adds* sutvā. [7] S. °jetāya.
[8] B. *adds* ( ) ; S. *adds* bhattakiccâvasāne Bhagavā anumodanaŋ katvā pakkāmi.
[9] S. bhatta°. [10] S. dhanaŋ. [11] B. S. *omit*.
[12] S. visa°. [13] S. °detvā. [14] B. °yaṇo.

Ath' assa kammaṭṭhānaŋ manasikarontassa kammaṭṭhānaŋ na upaṭṭhāti. Tato cintesi: ayaŋ janapado mayhaŋ asappāyo. Yan nūn' âhaŋ Satthu santike kammaṭṭhānaŋ gahetvā sakaraṭṭham[1] eva gaccheyyan ti? Atha[2] pubbaṇhasamaye piṇḍāya caritvā, sāyaṇhasamaye[3] paṭisallānā vuṭṭhahitvā, bhagavantaŋ upasaṅkamma,[4] kammaṭṭhānaŋ kathāpetvā, satta sīhanāde naditvā *pakkāmi*.[5] Tena vuttaŋ: *Atha kho āyasmā Puṇṇo . . . pe . . . viharati* ti.

Kattha pan' âyaŋ vihāsî ti? Catūsu ṭhānesu vihāsi: Sunāparantaraṭṭhaŋ tāva pavisitvā va Ambahaṭṭhapabbate[6] nāma vasitvā,[7] vāṇijagāmaŋ piṇḍāya pāvisi. Atha naŋ kaniṭṭhabhātā sañjānitvā, bhikkhaŋ datvā: bhante, aññattha agantvā idh' eva vasathâ ti paṭiññaŋ kāretvā tatth' eva vasāpesi.

Tato Samuddagirivihāraŋ nāma agamāsi. Tattha ayakantapāsāṇehi paricchinditvā katacaṅkamo atthi. Taŋ koci caṅkametuŋ[8] samattho nāma n' atthi. Tattha samuddavīciyo āgantvā ayakantapāsāṇesu paharitvā mahāsaddaŋ karonti. Therānaŋ[9] kammaṭṭhānaŋ manasikarontānaŋ phāsuvihāro hotû ti, samuddaŋ nissaddaŋ[10] katvā adhiṭṭhāsi.

Tato Mātulagiriŋ nāma agamāsi. Tattha sakuṇasaṅgho ussanno: rattiñ ca divā ca saddo ekâbandho ca[11] hoti.[12] Thero: imaŋ ṭhānaŋ aphāsukan ti, tato Makulakârāmavihāraŋ[13] nāma gato. So vāṇijagāmassa nâtidūre nâccāsanne[14] gamanâgamanasampanno vivitto appasaddo. Thero: imaŋ ṭhâṇaŋ phāsukan ti, tattha rattiṭṭhānadivaṭṭhānacaṅkamanâdīni kāretvā vassaŋ upagañchi.[15] Evaŋ catūsu ṭhānesu vihāsi.

---

1 B. sakaṭṭhānam. 2 S. *adds* kho.
3 C. sāyanhe; B. saya°. 4 B. °kamitvā.
5 B. pakkami.
6 B. Ajjuhattha°; SA. II. 376, Abbha-hatthipabbataŋ.
7 B. S. pavisitvā; SA. II. 376 patvā. 8 B. S. °mituŋ.
9 C. B. S. thero. *For other v. ll. see* SA. II. 376, *note* 2.
10 B. nisad°. 11 B. S. *omit*. 12 S. ahosi.
13 S. Makuḷa°; SA. II. 376 Mankulavihāraŋ.
14 B. naccāsanno. 15 B. °gacchi.

Ath' ekadivasaŋ tasmiñ yeva antovasse pañcavāṇijakasatāni[1]: parasamuddaŋ gacchāmâ ti nāvāya bhaṇḍaŋ pakkhipiŋsu.[2] Nāvârohaṇadivase[3] therassa kaniṭṭhabhātā theraŋ bhojetvā therassa santike sikkhāpadāni gahetvā vanditvā gacchanto: bhante mahāsamuddo nāma asaddheyyo.[4] Anekantarāyo amhe āvajjeyyāthâ ti vatvā, nāvaŋ āruyhi. Nāvā uttamajavena gacchamānā aññataradīpakaŋ pāpūṇi. Manussā: pātarāsaŋ karissāmâ ti dīpake otiṇṇā.[5] Tasmiŋ pana[6] dīpe aññaŋ kiñci n' atthi. Candanavanam eva ahosi. Ath' eko vāsiyā rukkhaŋ ākoṭetva[7] lohitacandanabhāvaŋ ñatvā āha: bho mayaŋ lābhatthāya parasamuddaŋ gacchāma, ito ca uttariŋ lābho nāma n' atthi caturaṅgulamattā ghaṭikā satasahassaŋ agghati. Hāretabbayuttakaŋ[8] bhaṇḍaŋ hāretvā candanassa pūremâ ti. Te tathā kariŋsu.[9] Candanavane adhivatthā amanussā [10]kujjhitvā: imehi amhākaŋ candanavanaŋ nāsitaŋ. Ghātessāma[11] ne ti cintetvā: idh' eva ghāṭitesu sabbaŋ vanaŋ ekaŋ kuṇapaŋ bhavissati. Samuddamajjhe nesaŋ nāvaŋ osīdissāmâ[12] ti āhaŋsu.

Atha tesaŋ nāvaŋ āruyha muhuttaŋ gatakāle yeva uppādikaŋ[13] uṭṭhāpetvā[14] sayam pi te amanussā bhayānakāni rūpāni dassayiŋsu. Bhītā manussā[10] attano attano[6] devatā namassanti. Therassa kaniṭṭho Cullapuṇṇakuṭumbiko[15] mayhaŋ bhātā avassayo hotû ti, therassa nāmaŋ[16] saramāno[15] aṭṭhāsi. Thero pi kira tasmiŋ yeva[17] khaṇe āvajjitvā[18] tesaŋ

---

[1] B. °vāṇijasatāni; S. pañcabā°.
[2] B. °pesuŋ.
[3] B. S. nāvārohana°.
[4] B. appameyyo; S. appasiddhiyo.
[5] S. ottiṇṇā; SA. II. 376 uttiṇṇā.
[6] B. S. *omit.*
[7] S. ākoṭṭetvā.
[8] B. taŋ hāretabbakayu°.
[9] B. kiri°.
[10-10] C. *in brackets.*
[11] S. Ghaṭe°.
[12] S. osīdāpessāmâ.
[13] SA. II. 377, uppātikaŋ. *For other v. ll. see* SA. I. 54, *note* 4; SA. II. 377, *note* 1. *For* uppadikā *cf.* DhA. IV. 109.
[14] S. upaṭṭha°.
[15] B. Cūla°.
[16] B. nāmassamāno.
[17] C. *omits.*
[18] S. °jetvā.

vyasanuppattiŋ[1] ñatvā vehāsaŋ uppatitvā[2] abhimukho[3] aṭṭhāsi. Amanussā theraŋ disvā: ayyo Puṇṇatthero etî ti apakkamiŋsu[4]! Uppādikaŋ sannisîdi. Thero: mā bhāyathâ ti. Te assāsetvā: kahaŋ gantukāmatthâ? ti pucchi. Bhante amhâkaŋ sakaṭṭhānam eva gacchāmâ ti āhaŋsu.[5] Thero nāvaŋ[6] thale[7] akkamitvā[8]: etesaŋ icchitaṭṭhānaŋ gacchatû ti adhiṭṭhahi. Vāṇijā[9] sakaṭṭhānaŋ gantvā taŋ pavattiŋ[10] saputtadārakassa[11] ārocetvā: etha! theraŋ saraṇaŋ gacchāmâ ti. Pañcasatâ pi[5] attano pañcamātugāmasatehi saddhiŋ tîsu saraṇesu patiṭṭhāya upāsakattaŋ paṭivedesuŋ.[12]

Tato nāvāya bhaṇḍaŋ otāretvā therass' ekaŋ koṭṭhāsaŋ katvā: ayaŋ bhante tumhākaŋ koṭṭhāso ti āhaŋsu. Thero: mayhaŋ visuŋ koṭṭhāsakiccaŋ n' atthi. Satthā pana tumhehi diṭṭhapubbo? ti. Na diṭṭhapubbo bhante ti. Tena hi iminā Satthu maṇḍalamālaŋ karotha evaŋ Satthāraŋ passissathâ ti. Te: sādhu bhante ti, tena ca koṭṭhāsena attano ca koṭṭhāsehi maṇḍalamālaŋ kātuŋ[13] ārabhiŋsu.

Satthâ pi kira[14] āraddhakālato paṭṭhāya paribhogaŋ akāsi. Ārakkhamanussā rattiŋ obhāsaŋ disvā: mahesakkhā devatā atthî ti saññaŋ kariŋsu. Upāsakā maṇḍalamālañ ca bhikkhusaṅghassa ca senāsanāni niṭṭhapetvā dānasambhāraŋ sajjetvā: kataŋ bhante amhehi attano kiccaŋ. Satthāraŋ pakkosathâ[15]? ti, therassa ārocesuŋ. Thero sāyaṇhasamaye[16] iddhiyā Sāvatthiŋ patvā[17]: bhante vāṇijagāmavāsino[18] tumhe daṭṭhukāmā; tesaŋ anukampaŋ karothâ ti bhagavantaŋ yāci. Bhagavā adhivāsesi. Thero bhagavato adhivāsanaŋ viditvā sakaṭṭhānam eva paccāgato. "Bhagavâ pi Ānandatheraŋ

---

1 B. S. bya°. 2 S. uppattitvā.
3 B. sammukhe; S. °khe. 4 B. pakka°.
5 B. *omits*. 6 S. nāvā.
7 C. paṇe; B. phale; SA. II. 377, nāv' angaṇe, *with v. ll.* phaṇe.
8 S. atikkam°. 9 S. *adds* ca.
10 S. pavuttiŋ. 11 B. S. puttadārassa.
12 S. °desesuŋ. 13 C. kātu. 14 B. kir' assa.
15 S. passathâ. 16 C. B. sāyanha°.
17 C. gantvā. 18 S. bāṇi°.

āmantesi: Ānanda sve[1] Sunāparantavāṇijagāme[2] piṇḍāya carissāma. Tvaŋ ekûnapañcasatānaŋ bhikkhūnaŋ salākaŋ dehî ti. Thero: sādhu bhante ti. Bhikkhusaṅghassa tam atthaŋ ārocetvā: na piṇḍāya[3] cārikā[3] bhikkhū salākaŋ gaṇhantû"* ti āha. Taŋ divasaŋ "Kuṇḍadhānathero paṭhamaŋ salākaŋ aggahesi."† Vāṇijagāmavasino pi[4]: sve[5] kira Satthā āgamissatî ti gāmamajjhe maṇḍapaŋ katvā dānaggaŋ sajjayiŋsu.

Bhagavā pāto va sarīrapaṭijagganaŋ katvā Gandhakūṭiŋ pavisitvā[6] phalasamāpattiŋ appetvā nisīdi. Sakkassa paṇḍukambalasilâsanaŋ uṇham ahosi. So: kim idan ti? āvajjitvā[7] Satthu Sunāparantagamanaŋ disvā Vissakammaŋ[8] āmantesi: Tāta, ajja Bhagavā tiŋsamattāni[9] yojanasatāni piṇḍacāraŋ[10] gamissati.[11] Pañcakūṭâgārasatāni māpetvā Jetavanadvārakoṭṭhakamatthake[12] gamanasajjāni katvā ṭhapehî ti. So tathā akāsi. Bhagavato kūṭâgāraŋ cutumukhaŋ ahosi, dvinnaŋ aggasāvakānaŋ[13] dvimukhāni, sesāni ekamukhāni. Satthā Gandhakūṭito nikkhamma paṭipāṭiyā ṭhapitakūṭâgāresu dhurakūṭâgāraŋ[14] pāvisi. Dve aggasāvake ādiŋ katvā ekûnapañcabhikkhusatāni pi kūṭâgāragatāni[15] ahesuŋ. Ekaŋ tucchakūṭâgāraŋ ahosi. Pañca pi kūṭâgārasatāni ākāse uppatiŋsu.

* *Cf.* AA. I. 265 *f.*

† *Cf.* A. I. 24; Ap. 81 *f.*; *see also Pss. Brethren*, p. 19. *At* AA. 266 *he is called* Koṇḍa°. *He is also mentioned at* M. I. 462; Ud. II. 8 *and* UdA. 122; DhA. III. 52-58.

1 S. sve 'va.
2 S. °parante bāṇi°.
3 C. bhacārikā; B. piṇḍacārikā; SA. II. 377, nappavārita-, *with v. ll., note* 2.
4 B. *omits.*
5 S. sve va.
6 B. °etvā.
7 B. S. °etvā.
8 B. Visu°; S. Vissu°.
9 C. S. timattāni.
10 B. piṇḍâcāraŋ.
11 B. karissati.
12 B. °koṭṭhamatthake.
13 B. °kāni.
14 S. varakūṭ°.
15 B. kūṭâgaraŋ gantvā nisinnā; S. ekûnapañcakūṭ°.

Satthā Saccabandhapabbataŋ[1] nāma patvā kūṭâgāraŋ ākāse ṭhapetvā[2] tasmiŋ pabbate Saccabandho nāma micchādiṭṭhikatāpaso mahājanaŋ micchādiṭṭhiŋ uggaṇhāpento[3] lābhaggayasaggapatto[4] hutvā vasati. Abbhantare c'[5] assa antocāṭiyaŋ padīpo viya arahattassa upanissayo jalati. Taŋ disvā: dhammaŋ[6] assa[6] kathessāmî ti gantvā dhammaŋ desesi. Tāpaso desanāpariyosāne arahattaŋ pāpuṇi. Maggen' ev' assa abhiññā āgatā. Ehibhikkhu hutvā iddhimayapattacīvaradharo[7] kūṭâgaraŋ pāvisi. Bhagavā kūṭâgaragatehi pañcabhikkhusatehi[8] saddhiŋ vāṇijagāmaŋ gantvā kūṭâgārāni adissamānakāni[9] katvā vāṇijagāmaŋ pāvisi. Vāṇijā Buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaŋ datvā Satthāraŋ Makulakârāmaŋ[10] nayiŋsu. Satthā[11] maṇḍalamālaŋ pāvisi. Mahājano yāva: Satthā gattadarathaŋ[12] paṭippassambhe[13] ti[13] tāva[13] pātarāsaŋ katvā uposathaṅgāni samādāya bahuŋ gandhañ ca pupphañ ca ādāya dhammasavanatthāya ārāmaŋ paccāgamāsi. Satthā dhammaŋ desesi. Mahājanassa bandhanamokkho jāto. Mahantaŋ Buddhakolāhalaŋ ahosi. Satthā mahājanassa saṅgahatthaŋ sati[14] p' âhaŋ tatth' eva vasi. Aruṇaŋ pana Mahāgandhakūṭiyaŋ yeva uṭṭhapesi. Tattha sati[14] p' âhaŋ vasitvā vāṇijagāme piṇḍāya caritvā, tvaŋ idh' eva vasāhî ti Puṇṇatheraŋ nivattetvā, antare Nammadā nadī* nāma atthi, tassā tīraŋ agamāsi. Nammadā nāgarājā Satthu paccuggamanaŋ katvā nāgabhavanaŋ pavesetvā, tiṇṇaŋ ratanānaŋ sakkāraŋ akāsi.

* Jā. II. 344; IV. 394, 397.

---

1 SA. II. 378 Saccabaddha°.
2 S. SA. II. 378 ṭhapesi.
3 S. gaṇhā°.
4 B. lābhaggappatto; S. lābhayasaggappatto.
5 S. p'.
6 S. dhammassa.
7 B. *adds* hutvā.
8 B. pañcahi bhik°.
9 B. SA. II. 379 °mānāni.
10 B. Makulârāmaŋ; S. Makuḷakârāmaŋ; SA. II. 379 Mankulakârāmaŋ.
11 B. *adds* maggaŋ desesi. Mahājanassa.
12 S. bhattadara°.
13 C. °sambhetī ti.
14 S. kati.

Satthā tassa dhammaŋ kathetvā nāgabhavanā nikkhami. So: mayhaŋ bhante paricaritabbaŋ dethâ ti yāci. Bhagavā Nammadānadītire padacetiyaŋ dassesi. Taŋ vīcīsu[1] āgatāsu pithīyati gatāsu vivarīyati[2] mahāsakkarappattaŋ ahosi.

[269[25]] Satthā tato nikkhamma Saccabandhapabbataŋ gantvā Saccabandham āha: tayā[3] mahājano apāyamagge otārito. Tvaŋ idh' eva vasitvā etesaŋ laddhiŋ vissajjāpetvā[4] nibbānamagge patiṭṭhāpehî ti. So pi paricaritabbaŋ yāci. Satthā ghanapiṭṭhipāsāṇe allamattikā[5] piṇḍamhi[5] lañchanaŋ[6] viya padacetiyaŋ dassesi. Tato Jetavanam eva gato. Etam[7] atthaŋ sandhāya: *ten' ev' antaravassenâ* ti ādi vuttaŋ.

[269[29]] *Parinibbāyî* ti anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Mahājano therassa sattadivasāni sarīrapūjaŋ katvā bahūni gandhakaṭṭhāni samodhānetvā sarīraŋ jhāpetvā dhātuyo ādāya cetiyam akāsi.

[269[30]] *Sambahulā bhikkhû* ti therassa āḷāhane ṭhitabhikkhū. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Puṇṇôvādasuttaŋ tatiyaŋ.

146.

[Nandakôvādasuttavaṇṇanā]

[270[8]] *Evam me sutan* ti Nandakôvādasuttaŋ.[8]

[270[17]] Tattha *tena kho pana samayenâ* ti bhagavā Mahāpajāpatiyā yācito bhikkhunīsaṅghaŋ uyyojetvā bhikkhusaṅghaŋ sannipātetvā[9] *therā bhikkhū* vārena *bhikkhuniyo ovadantû* ti, saṅghassa bhāraŋ akāsi. Taŋ sandhāy' etaŋ vuttaŋ.

[270[17]] Tattha *pariyāyenâ* ti vārena.

[270[18]] *Na icchatî* ti attano vāre sampatte dūraŋ gāmaŋ vā gantvā sūcikammâdīni vā ārabhitvā ayaŋ nāmassa papañ-

[1] C. B. vīcisu.
[2] B. ca dissati.
[3] B. tathā.
[4] B. S. visa°.
[5] B. S. °mattikapiṇ°.
[6] S. lañca°.
[7] C. tam.
[8] C. °vādaŋ.
[9] S. °pātāpetvā.

co[1] ti vadāpeti.[2] Imaŋ[3] pana pariyāyena ovādaŋ[4] bhagavā Nandakatherass'* eva kāraṇā[5] akāsi. Kasmā? Imāsaŋ hi bhikkhunīnaŋ theraŋ disvā cittaŋ ekaggaŋ hoti pasīdati. Tena tā tassa[6] ovādaŋ paṭicchitukāmā[7] dhammakathaŋ sotukāmā.[8] Tasmā bhagavā Nandako attano vāre sampatte[9] ovādaŋ[10] dassati,[10] dhammakathaŋ kathessatî ti vārena ovādam[11] akāsi. Thero pana attano vāraŋ na karoti. Kasmâ[12] ti ce? Tā kira bhikkhuniyo pubbe therassa Jambudīpe rajjaŋ kārentassa orodhā ahesuŋ. Thero pubbenivāsañāṇena taŋ kāraṇaŋ ñatvā cintesi: maŋ imassa bhikkhunīsaṅghassa majjhe nisinnaŋ upamāyo ca kāraṇāni ca āharitvā dhammaŋ kathayamānaŋ disvā añño pubbenivāsañāṇalābhī bhikkhu imaŋ kāraṇaŋ oloketvā āyasmā Nandako yāvajjadivasā[13] orodhe na vissajjeti.[14] Sobhat' āyasmā orodhaparivuto ti vattabbaŋ maññeyyâ[15] ti. Etam atthaŋ sampassamāno thero attano vāraŋ na karoti.

[270[19]] Imāsañ ca kira bhikkhunīnaŋ therass' eva desanā[16] sappāyā bhavissatî ti ñatvā *atha kho bhagavā āyasmantaŋ*[17] *Nandakaŋ*[17] *āmantesi.* Tāsaŋ pana bhikkhunīnaŋ pubbe tassa orodhabhāvajānanatthaŋ idaŋ vatthuŋ.

Pubbe kira Bārāṇasiyaŋ pañcadāsāsatāni[18] ca[19] pañcadāsisatāni câ ti jaṅghasahassaŋ ekato va kammaŋ katvā ekasmiŋ ṭhāne vasi. Ayaŋ Nandathero tasmiŋ kāle jeṭṭhakadāso

* *Mentioned also at* A. I. 25, 193; IV. 358; *see Pss. Br.*, p. 178.

[1] B. sampatto. [2] S. °pesi.
[3] B. idaŋ. [4] B. S. ovādanaŋ.
[5] S. bhāraŋ. [6] S. therassa.
[7] B. sampaṭi°.
[8] C. *has these two words in brackets.*
[9] S. *adds* va. [10] B. ovādessati.
[11] B. ovādanaŋ.
[12] C. Taŋ kasmâ. [13] S. *adds* pi.
[14] S. visa°. [15] B. maññeyyun.
[16] S. dhammadesanā. [17] C. āyasmantanandakaŋ.
[18] C. °dāsāsatāni. [19] C. B. *omit.*

hoti. Gotamī jeṭṭhakadāsī. Sā[1] jeṭṭhakadāsassa pādaparicārikā ahosi paṇḍitā vyattā.[2] Jaṅghasahassam pi puññakammaŋ karontaŋ ekato va[3] karoti. Atha vassûpanāyikasamaye* pañca paccekabuddhā Nandamūlapabbhārato Isipatane otaritvā nagare piṇḍāya caritvā Isipatanam eva gantvā: vassûpanāyikakuṭiyā* atthāya hatthakammaŋ yācissāmâ ti cīvaraŋ pārupitvā sāyaṇhasamaye nagaraŋ pavisitvā seṭṭhissa gharadvāre aṭṭhaŋsu. Jeṭṭhakadāsī kuṭaŋ gahetvā udakatitthaŋ[4] gacchantī paccekabuddhe nagaraŋ pavisante addasa. Seṭṭhi tesaŋ āgatakāle[5] kāraṇaŋ[5] sutvā: amhākaŋ okāso n' atthi gacchantû ti āha. Atha te nagarā nikkhamante jeṭṭhakadāsī kuṭaŋ gahetvā pavisantī disvā kuṭaŋ otāretvā vinditvā oṇamitvā[6] mukhaŋ pidhāya: ayyā nagaraŋ paviṭṭhamattā va nikkhantā: kin nu kho ti ? pucchi. Vassûpanāyikakuṭiyā hatthakammaŋ yācituŋ āgamimhâ ti. Laddhaŋ bhante ti. Na laddhaŋ upāsike ti. Kiŋ pana sā kuṭi issareh' eva kātabbā duggatehi pi sakkā kātun ti ? Yena kenaci sakkâ ti. Sādhu bhante mayaŋ karissāma sve mayhaŋ bhikkhaŋ gaṇhathâ ti nimantetvā udakaŋ netvā puna kuṭaŋ gahetvā āgamma titthamagge ṭhatvā āgatâgatā[7] avasesadāsiyo etth' eva hothâ ti vatvā sabbāsaŋ āgatakāle āha. Ammā[8] kiŋ niccam eva parassa dāsakammaŋ karissatha udāhu dāsabhāvato muccituŋ icchathâ ti ? Ajj' eva muccitum icchāma ayye ti. Yadi evaŋ mayā pañca paccekabuddhā hatthakammaŋ alabhantā svātanāya nimantitā tumhākaŋ sāmikehi ekadivasaŋ hatthakammaŋ dāpethâ ti. Tā: sādhû ti sampaṭicchitvā sāyaŋ aṭavito[9] āgatakāle sāmikānaŋ ārocesuŋ. Te: sādhû ti jeṭṭhakadāsassa gehadvāre sannipatiŋsu. Atha ne jeṭṭhakadāsī: svātanāya[10] paccekabuddhānaŋ hatthakammaŋ dethâ ti. Ānisaŋsaŋ ācikkhitvā ye

---

* *Cf.* Divy, 18, 489.

---

1 S. *omits.* 2 B. bya°.
3 B. S. *omit.* 4 S. °titthaŋ.
5 B. S. āgatakāraṇaŋ.
6 B. ṇamitvā; S. onametvā. 7 B. S. āgatā.
8 B. amma. 9 B. aṭṭa°. 10 C. sve tātā.

pi na kātukāmā te gāḷhena ovādena tajjetvā paṭicchāpesi. Sā punadivase paccekabuddhānaŋ bhattaŋ datvā sabbesaŋ dāsaputtānaŋ[1] saññaŋ adāsi. Te tāvadeva araññaŋ pavisitvā dabbasambhāre* samodhānetvā sataŋ sataŋ hutvā ekakaŋ kuṭiŋ ekakaŋ[2] caṅkamanâdi[2] parivāraŋ katvā mañcapīṭhapānīyaparibhojanīyabhājanâdīni[3] ṭhapetvā paccekabuddhe temāsaŋ tattha vasanatthāya paṭiññaŋ* kāretvā vārabhikkhaŋ paṭṭhapesuŋ. Yo attano vāradivase na sakkoti. Tassa jeṭṭhakadāsī sakagehato nīharitvā[4] deti. Evaŋ temasaŋ jaggitvā jeṭṭhakadāsī ekekaŋ[5] dāsaŋ[6] ekekaŋ sāṭakaŋ vissajjāpesi.[7] Pañcathūlasāṭakasatāni ahesuŋ. Tāni parivattāpetvā pañcannaŋ paccekabuddhānaŋ ticīvarāni katvā adāsi. Paccekabuddhā yathāphāsukaŋ agamaŋsu. Te[8] pi jaṅghasahassaŋ[9] ekato kusalaŋ katvā kāyassa bhedā devaloke nibbattiŋsu.[10] Tāni pañcamātugāmasatāni kālena kālaŋ tesaŋ pañcannaŋ purisasatānaŋ gehe honti. Kālena kālaŋ sabbâpi jeṭṭhakadāsaputtass' eva gehe honti. Ath' ekasmiŋ kāle jeṭṭhakadāsaputto devalokā[11] cavitvā rājakūle nibbatto. Tā pi pañcasatā devakaññā mahābhogakulesu nibbattitvā[12] tassa rajje ṭhitassa gehaŋ agamaŋsu. Etena niyāmena saŋsarantiyo amhākaŋ bhagavato kāle Koliyanagare[13] Devadahanagare ca khattiyakulesa nibbattā. Nandakathero[14] pabbajitvā arahattaŋ patto. Jeṭṭhakadāsidhītā vayam āgamma Sudhodanamahārājassa aggamahesiṭṭhāne ṭhitā. Itarâpi tesaŋ tesaŋ[5] rājaputtānaŋ yeva gharaŋ gatā. Tāsaŋ sāmikā pañcasatarājakumārā udakacumbaṭakalahe[15] Satthu dhammadesanaŋ sutvā pabbajitā. Rājadhītaro tesaŋ ukkaṇṭha-

* *Cf.* DhA. II. 114.

[1] B. dāsakaput°. [2] C. sacaṅ°; B. ekakacaṅ°.
[3] S. °paribhojanīyâdīni. [4] B. S. āhaitvā.
[5] B. *omits*. [6] B. *omits*; S. dāsiŋ.
[7] S. visa°. [8] C. B. te. [9] S. °sahassā.
[10] C. nibbatti. [11] B. °lokato.
[12] B. °tetvā. [13] S. *adds* ca.
[14] B. *adds* pi.
[15] B. °cumbitaka°; S. °cumbiṭaka°.

natthaŋ sāsanaŋ pesesuŋ. Te[1] ukkaṇṭhite Bhagavā Kuṇāladahaŋ* netvā sotâpattiphale patiṭṭhapetvā mahāsamayadivase arahatte patiṭṭhāpesi. Tā pi pañcasatā rājadhītaro nikkhamitvā Mahāpajāpatiyā santike pabbajiŋsu.

[270[23]] *Ayam āyasmā Nandako* ettāvatā[2] *bhikkhuniyo* ti evam etaŋ vatthuŋ veditabbaŋ.[3]

[271[4]] *Rājakārāmo* ti Pasenadinā kārito nagarassa dakkhiṇadisābhāge[4] thūpârāmasadise ṭhāne vihāro.

[272[4]] *Sammappaññāya sudiṭṭhan* ti hetunā kāraṇena vipassanāpaññāya yāthāvasarasato diṭṭhaŋ.

[273[36]] *Tajjaŋ tajjan* ti taŋsabhāvaŋ taŋsabhāvaŋ. Atthato pana taŋ taŋ paccayaŋ paṭicca tā tā vedanā uppajjantî ti vuttaŋ hoti.

[274[8]] Pagev' assa *chāyâ* ti mūlâdīni nissāya nibbattā. Chāyā paṭhamataraŋ yeva aniccā.

[274[33]] *Anupahaccâ* ti anupaharitvā.[5] Tattha maŋsaŋ piṇḍaŋ piṇḍaŋ katvā cammaŋ alliyāpento *maŋsakāyaŋ* upahanti[6] nāma, cammaŋ vaṭṭaŋ[7] katvā maŋse alliyâpento *cammakāyaŋ*[8] upahanti[6] nāma, etaŋ akatvā.

[274[34]] *Vilimaŋ*[9] *nahārū*[9] *bandhanan* ti sabbaŋ[10] camme[10] laggaŋ[10] vilimamaŋsam[11] eva.

[275[20]] *Antarā*[12] *kilesasaŋyojanaŋ bandhanan* ti sabbaŋ antarā[13] kilesam eva sandhāya vuttaŋ.

[275[22]] *Satta kho pan' ime* ti kasmā āha ?[14] Yā[15] hi[15] esā paññā kilese *saŋchindatî*[16] ti vuttā. Sā na ekikā va attanò dhammatāya saŋchindituŋ[16] sakkoti.[17] Yathā pana kuṭhārī[18]

* *Cf.* Vism. 416.

[1] B. Bhagavā. [2] S. ettāva.
[3] B. S. dīpetabbaŋ. [4] C. dakkhiṇānu disā°.
[5] C. °hanitvā. [6] B. S. upahanati.
[7] B. bandhaŋ bandhaŋ; S. baddhaŋ baddhaŋ.
[8] B. maŋsakāyaŋ. [9] B. S. vilimaŋsanahārū.
[10] S. sabbacammalaggaŋ.
[11] B. vilīpanamaŋsam; S. vilimaŋsam.
[12] S. antaraŋ. [13] B. S. antaraŋ.
[14] B. *adds* ti. [15] B. *omits*.
[16] B. chind°. [17] B. na sak°. [18] B. kumārī.

na attano dhammatāya chejjaŋ chindati. "Purisassa tajjaŋ vāyāmaŋ paṭicca[1]"* chindati. Evaŋ na vinā chahi[2] bojjhaṅgehi paññā kilese chindituŋ sakkoti, tasmā evam āha.

[276[19]] *Tena hî* ti yena kāraṇena tayā cha ajjhattikāni āyatanāni cha bāhirāni cha viññāṇakāye dīpôpamaŋ[3] rukkhôpamaŋ gāvûpamañ[4] ca dassetvā sattahi bojjhaṅgehi āsavakkhayena desanā niṭṭhapitā.[5] *Tena* kāraṇena *tvaŋ sve pi tā bhikkhuniyo ten' eva ovādena ovadeyyāsî* ti.

[277[16]] *Sā sotâpannâ* ti yā sā guṇehi sabbapacchimikā sā sotâpannā. Sesā pana sakadāgāmi[6]-anāgāminiyo ca khīṇâsavā ca. Yadi evaŋ kathaŋ *paripuṇṇasaṅkappâ* ti? Ajjhāsayapāripūriyā. Yassā hi bhikkhuniyā evam ahosi: Kadā nu kho ahaŋ ayyassa Nandakassa dhammadesanaŋ suṇantī[7] tasmiñ ñeva āsane sotâpattiphalaŋ sacchikareyyan ti? Sā[8] sotâpattiphalaŋ sacchākāsi. Yassā ahosi: sakadāgāmiphalaŋ anāgāmiphalaŋ arahattan[9] ti,[9] sā[9] arahattaŋ sacchākāsi. Ten' āha Bhagavā: "*attamanā c' eva paripuṇṇasaṅkappā câ*"† ti.

Nandakôvādasuttaŋ catutthaŋ.

147.

[Cūlarāhulôvadasuttavaṇṇanā]

[277[20]] *Evam me sutan* ti Rāhulôvādasuttaŋ.‡

[277[23]] Tattha "*vimuttiparipācanīyâ*§ ti vimuttiŋ[9] paripācentī[9] ti[9] vimuttiparipācanīyā.[10]

* =A. I. 207. † *Cf.* M. I. 192, 200; S. I. 80.

‡ =S. IV. 105; *cf.* M. Sutta 62; S. II. 244 *ff.*; III. 135 *ff.*; Sn. 335 *ff.*; Vin. I. 81; A. I. 24; II. 164; *Pss. Br.*, p. 183.

§ *From here to* ¶, p. 99=SA. II. 391 *ff.*, *and to* ‡, p. 98 =UdA. 220 *f.* *Textual passage is quoted at* DA. I. 50 *f.*

[1] B. S. paṭicc' eva. [2] B. sattahi. [3] S. padī°.
[4] S. gāvôp°. [5] B. ṭhapitā; S. niṭṭhāpitā.
[6] S. °gāmini. [7] B. suṇetun ti.
[8] B. so. [9] B. *omits.* [10] B. vimuttiyā pari°.

[277[24]] *Dhammâ* ti pannarasadhammā.[1] Te saddhindriyâdīnaŋ[2] visuddhikāraṇavasena veditabbā. Vuttaŋ h' etaŋ: 'Assaddhe[3] puggale parivajjayato, saddhe puggale sevato bhajato payirupāsato, pasādaniye[4] suttante paccavekkhato ti.[5] Imehi tīhâkārehi saddhindriyaŋ visujjhati. Kusīte[6] puggale parivajjayato, āraddhaviriye puggale vesato bhajato payirupāsato sammappadhāne paccavekkhato ti.[5] Imehi tīhâkārehi viriyindriyaŋ visujjhati. Muṭṭhassatipuggale parivajjayato, upaṭṭhitasatipuggale sevato bhajato payirupāsato satipaṭṭhāne paccavekkhato. Imehi tīhâkārehi satindriyaŋ visujjhati. Asamāhite puggale parivajjayato, samāhite puggale sevato bhajato payirupāsato jhānavimokkhe paccavekkhato. Imehi tīhâkārehi samādhindriyaŋ visujjhati. Duppaññe puggale parivajjayato, paññāvante puggale sevato bhajato payirupāsato gambhīraŋ ñāṇacariyaŋ paccavekkhato. Imehi tīhâkārehi paññindriyaŋ visujjhati. Iti (ime) pañca puggale parivajjayato, pañca puggale sevato bhajato payirupāsato pañcasuttantakkhandhe paccavekkhato. Imehi pannarasahi[1] ākārehi imāni pañcindriyāni visujjhantî '* ti.

Apare pi pannarasadhammā[1] vimuttiparipācanīyā, saddhâdīni.[7] Pañc' imāni indriyāni: aniccasaññā anicce, dukkhasaññā dukkhe, anattasaññā, pahānasaññā, virāgasaññâ ti. Imā pañca nibbedhabhāgiyā saññā Meghiyattherassa† kathitā kalyāṇamittâdayo[8] pañcadhammâ ti.‡

Kāya pana velāya bhagavato etad ahosî ti: Paccûsasamaye lokaŋ volokentassa.

[280[9]] *Anekāni devatāsahassānî* ti āyasmatā Rāhulena Padumuttarassa Bhagavato pādamūle Pālitanāgarājakāle pat-

* = Pṭs. II. 1 *f. quoted at* UdA. 220-221.

† *Cf.* Ud. IV. 1; A. IV. 354 *ff.*; Thag., p. 10; Dhp. 33, 34; DhA. I. 287.

‡ *To here from* §, p. 97=UdA. 220 *f.*

[1] S. paṇṇa°. [2] S. °dīni.
[3] B. asaddhe. [4] S. °nīye.
[5] B. S. *omit.* [6] C. B. kusite.
[7] C. saddhā. [8] B. S. °mittatâdayo.

thanaŋ ṭhapentena[1]* saddhiŋ. Patthanaŋ-ṭhapitadevatā[1] yeva tā.[2] Tāsu pana kāci bhummaṭṭhakādevatā, kāci antalikkhaṭṭhakā[3] rājikā,[4] kāci cātummahārājikā,[5] kāci devaloke,[6] kāci Brahmaloke nibbattā. Imasmiŋ pana divase sabbā ekasmiŋ[7] ṭhāne[7] Andhavanasmiŋ yeva sannipatitā.†

[280[10]] *Dhammacakkhun* ti Upāliovāda‡-Dīghanakhasuttesu[8]§ paṭhamamaggo dhammacakkhun ti vutto. Brahmāyusutte|| tīṇi phalāni. Imasmiŋ sutte cattāro maggā cattāri ca phalāni dhammacakkhun ti veditabbāni. Tattha hi kāci devatā sotâpannā ahesuŋ, kāci sakadāgāmī[9]-anāgāmī[9]-khīṇâsavā. Tāsañ ca pana devatānaŋ ettakâ[10] ti gaṇanavasena paricchedo n' atthi. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti."¶

Rāhulôvādasuttaŋ pañcamaŋ.

148.

[Chachakkasuttavaṇṇanā]

[280[12]] *Evam me sutan* ti Chachakkasuttaŋ.[11]

[280[16]] Tattha *ādikalyāṇan* ti ādimhi kalyāṇaŋ bhaddakaŋ niddosaŋ katvā *desissāmi*.[12] Majjha[13]-pariyosānesu pi es' eva nayo. Iti Bhagavā ariyavaŋsaŋ navahi Mahāsatipaṭṭhānaŋ** sattahi Mahā-assapuraŋ†† sattahi yeva padehi thomesi. Imaŋ[14] pana suttaŋ navahi padehi thomesī ti.[4]

* AA. I. 251. † AA. I. 259. ‡ M. Sutta 56.
§ M. Sutta 74. || M. Sutta 91.
¶ *To here from* §, p. 97=SA. II. 391 *f. almost exactly.*
** D. II. 290 *ff.* †† M. Sutta 39.

[1] B. paṭh°.
[2] B. devatā; S. *omits.*
[3] B. °likkhakā; S. °likkhitā.
[4] B. S. *omit.*
[5] B. cātumahā°.
[6] S. °lokā.
[7] B. S. ekaṭhāne.
[8] B. *adds* Āsipisupamasuttesu.
[9] S. °gāminī.
[10] C. ettikâ.
[11] C. chachakkaŋ.
[12] B. S. desess°.
[13] B. majjhima.
[14] B. idaŋ.

[280[22]] *Veditabbānī* ti saha vipassanena[1] maggena[1] jānitabbāni. Manâyatanena tebhūmikacittam[2] eva kathitaŋ. Dhammâyatanena bahiddhā tebhūmakadhammā[2] ca. Manoviññāṇena ṭhapetvā dve[3] pañcaviññāṇāni sesaŋ dvāvīsatividhaŋ[4] lokiyavipākacittaŋ. Phassavedanā yathāvuttavipākaviññāṇasampayuttā va.

[282[11]] *Taṇhā* ti vipākavedanāpaccayā javanakkhaṇe uppannataṇhā.

[282[14]] *Cakkhuŋ*[5] *attā* ti pāṭiyekko[6] anusandhi. Heṭṭhā kathitānaŋ[7] hi dvinnaŋ saccānaŋ anattabhāvadassanatthaŋ ayaŋ desanā āraddhā.

[282[14]] Tattha *na uppajjati*[8] ti na yujjati.

[282[16]] *Veti* ti vigacchati nirujjhati.

[284[9]] *Ayaŋ kho pana bhikkhave* ti ayam pi pāṭiyekko[6] anusandhi. Ayaŋ hi[9] desanā tiṇṇaŋ gāhānaŋ vasena vaṭṭaŋ dassetuŋ āraddhā. Dukkhaŋ samudayo ti dvinnaŋ saccānaŋ vasena vaṭṭaŋ dassetun ti pi vadanti yeva.

[284[10]] *Etaŋ mamā* ti ādisu taṇhāmānadiṭṭhigāhā va veditabbā.

[284[11]] *Samanupassati* ti gāhattayavasena passati. Evaŋ vaṭṭaŋ dassetvā idāni tiṇṇaŋ gāhānaŋ paṭipakkhavasena[10] nirodho maggo ti. Imesaŋ vā dvinnaŋ saccānaŋ vasena vivaṭṭaŋ dassetuŋ *ayaŋ kho panā* ti ādim āha.

[284[25]] *N' etaŋ mamā* ti[11] ādīni taṇhâdīnaŋ paṭisedhavacanāni.

[284[26]] *Samanupassati* ti aniccaŋ dukkham anattâ ti passati. Evaŋ vivaṭṭaŋ dassetvā idāni tiṇṇaŋ anusayānaŋ vasena puna vaṭṭaŋ dassetuŋ *cakkhuñ ca bhikkhave* ti ādim āha.

[285[7]] Tattha *abhinandati* ti ādīni taṇhādiṭṭhivasen' eva vuttāni.

[285[8]] *Anuseti* ti appahīno hoti.

---

[1] S. vipassanāmaggena. [2] C. tebhūmaka°.
[3] S. dvi. [4] B. S. bāvī°.
[5] B. S. cakkhu. [6] B. pāṭi-ekko.
[7] B. kathitāni. [8] B. S. upapa°. [9] S. *omits*.
[10] S. °kkhepavasena. [11] S. *adds* mamā ti.

[285[35]] *Dukkhassā* ti vaṭṭadukkhakilesadukkhassa. Evaŋ tiṇṇaŋ anusayānaŋ vasena vaṭṭaŋ kathetvā idāni tesaŋ paṭipakkhavasena[1] vivaṭṭaŋ dassento puna *cakkhuñ cā* ti ādim āha.

[286[15]] *Avijjaŋ pahāyā* ti vaṭṭamūlakaŋ[2] avijjaŋ jahitvā.[3]

[286[15]] *Vijjan* ti arahattamaggavijjaŋ uppādetvā.

[286[16]] *Ṭhānam etaŋ vijjatī* ti ettakena[4] kathāmaggena vaṭṭavivaṭṭavasena desanaŋ matthakaŋ pāpetvā puna tam eva sampiṇḍetvā dassento, *evaŋ passaŋ bhikkhave* ti ādim āha.

[287[6]] *Saṭṭhimattānaŋ bhikkhūnan* ti ettha anacchariyam etaŋ yaŋ[5] samayaŋ[5] Tathāgate desente saṭṭhibhikkhū arahattaŋ pattā. Imaŋ hi suttaŋ Dhammasenāpatimhi kathente pi saṭṭhibhikkhū arahattaŋ pattā, Mahā-Moggallāne kathente pi, asītimahātheresu kathentesu pi[6] pattā[6] eva.[7] Etam pi anacchariyaŋ. Mahâbhiññāpattā hi te sāvakā.

Aparabhāge pana Tambapaṇṇidīpe Maliyadevatthero[8]* nāma heṭṭhā Lohapāsāde imaŋ suttaŋ kathesi. Tadā pi saṭṭhibhikkhū arahattaŋ pattā. Yathā ca[9] Lohapāsāde evaŋ thero mahāmaṇḍape pi[9] imaŋ suttaŋ kathesi. Mahāvihārā nikkhamitvā[10] cetiyapabbataŋ gato. Tathâ[11] pi kathesi. Tato Sākiyavaŋsavihāre[12] Kūṭālivihāre Antarasobbhe Mutiṅgaṇe[13] Vātakapabbate[14] Pācīnagharake Dīghavāpiyaŋ Lokandare[15] Gameṇḍavāle[16] kathesi. Tesu pi ṭhānesu saṭṭhi

* Mhvs. p. 262.

[1] B. S. paṭikkhepavasena.
[2] B. S. °mūlikaŋ.
[3] B. pajahi°.
[4] B. S. °ken' eva.
[5] B. yaŋ sayam eva; S. yamussaŋ.
[6] B. *omits*.
[7] B. evaŋ.
[8] B. S. Māleyya°.
[9] S. *omits*.
[10] S. *adds* pana thero.
[11] B. tathâ.
[12] B. °caṅkavihāre; S. °vaŋkavihāre.
[13] B. S. Muttaṅgaṇe.
[14] B. Hitaṅkapa°; S. Pātaka°.
[15] B. S. Lokakandare.
[16] B. Nomaṇḍalatale; S. Gāme Meṇḍatale.

saṭṭhi bhikkhū arahattaŋ pattā. Tato nikkhamitvā pana thero Cittalapabbataŋ[1] gato. Tadā ca Cittalapabbatavihāre[1] atirekasaṭṭhivasso mahāthero. Mahāpokkharaṇiyaŋ[2] Kuruvakatitthaŋ nāma paṭicchannaṭṭhānaŋ atthi. Tattha thero: nahāyissāmī[3] ti otiṇṇo. Devathero* tassa santikaŋ[4] gantvā: nahāpemi[3] bhante ti āha. Thero paṭisanthāren' eva Maliyadevo[5] nāma atthī ti vandanti. So: ayan bhavissatī ti ñatvā: tvaŋ devo ti āha. Āma bhante ti. Saṭṭhivassaddhānaŋ[6] me āvuso koci sarīraŋ hatthena phusituŋ[7] nāma na labhi.[8] Tvaŋ pana nahāpehī[3] ti uttaritvā tīre nisīdi. Thero sabbaŋ[9] hatthapādâdiparikammaŋ[10] katvā mahātheraŋ nahāpesi.[3] Taŋ divasañ ca dhammasavanadivaso[11] hoti. Atha mahāthero: Deva amhākaŋ dhammadānaŋ dātuŋ vaṭṭatī ti āha. Thero: Sādhu bhante ti sampaṭicchi. Atthaṅgate suriye dhammasavanaŋ[12] ghosesuŋ.[13] Atikkantasaṭṭhivassā va saṭṭhi mahātherā dhammasavanatthaŋ[13] agamaŋsu.[14] Devathero sarabhāṇâvasāre imaŋ suttaŋ ārabhi. Suttantapariyosāne[15] saṭṭhimahātherā arahattaŋ pāpuṇiŋsu. Tato Tissamahāvihāraŋ gantvā kathesi. Tasmim pi saṭṭhitherā. Tato kalyāṇaŋ[16] gantvā[16] nāgamahāvihāre Kalakacchagāme[17] kathesi. Tasmim pi saṭṭhitherā. Tato[18] tattha cātuddase[19] heṭṭhāpāsāde kathesi. Tasmim pi saṭṭhitherā. Uposathadivase uparipāsāde kathesi. Tasmim pi saṭṭhitherâ ti. Evaŋ Devathere yeva imaŋ[20] suttaŋ kathente saṭṭhiṭṭhānesu saṭṭhi saṭṭhi[21] janā arahattaŋ pattā. Ambilahālavihāre[22] pana

* Vin. V. 3.

1 S. Cittalatāpa°.
2 B. pokkha°.
3 B. nhā°.
4 S. santike.
5 B. S. Māleyyadevo.
6 B. °vassāni.
7 B. phusitaŋ.
8 B. S. labhati.
9 B. *adds* pi.
10 S. hatthapādapa°.
11 B. °divase.
12 S. dhammassa°.
13 B. ghososuŋ.
14 S. āgamiŋsu.
15 B. *adds* ca.
16 B. S. *omit*.
17 B. Kāḷagaccha°.
18 B. S. *add* kalyāṇiŋ gantvā.
19 S. °dasiyaŋ.
20 B. idaŋ.
21 S. *omits*.
22 B. Ambiḷakāḷakavihāre; S. Ambilakaḷakavihāre.

tipiṭaka-Cullanāgatthere[1]* imaŋ suttaŋ kathente manussaparisā gāvutaŋ ahosi devaparisā yojanikā. Suttapariyosāne sahassabhikkhū arahattaŋ[2] pattā. [3] Devesu pana tato[4] ekeko va puthujjano ahosī ti.

Chachakkasuttaŋ chatthaŋ.

149.

[Mahāsaḷāyatanikasuttavaṇṇanā]

[287[8]] *Evam me sutan* ti Mahāsaḷāyatanikasuttaŋ.[5]

[287[13]] Tattha *mahāsaḷāyatanikan* ti mahantānaŋ channaŋ āyatanānaŋ jotakadhammapariyāyaŋ.

[287[17]] *Ajānan* ti saha[6] vipassanena[6] maggena ajānanto.

[287[27]] *Upacayaŋ gacchantī* ti vuḍḍhiŋ[7] gacchanti. Vasībhāvaŋ[8] gacchantī ti attho.

[287[29]] *Kāyikā* ti pañcadvārika*darathā*.

[288[1]] *Cetasikā* ti manodvārika*darathā*. Santāpādisū pi es' eva nayo.

[289[1]] *Kāyasukhan*[9] ti pañcadvārikasukhaŋ.

[289[2]] *Cetosukhan*[10] ti manodvārikasukhaŋ. Ettha ca pañcadvārikajavanena[11] samāpajjanaŋ vā vuṭṭhānaŋ vā n' atthi. Uppannamattakam eva hoti. Manodvārikena sabbaŋ hoti. Ayañ ca maggavuṭṭhānassa paccayabhūtā balavavipassanā, sā[12] manodvāriken' eva hoti.

[289[3]] *Yathābhūtassā*[13] ti kusalacittasampayuttaceto sukhasamaṅgībhūtassa.

[289[7]] *Pubbe va kho pan' assā* ti assa bhikkhuno vācākammantājīvā pubbe suddhikā nāma, ādito paṭṭhāya parisuddhā

* Vin. V. 3.

[1] B.-Cūḷanāga°. [2] B. arahattā. [3] B. *omits.* [4] B. *repeats.* [5] S. °yatanasuttaŋ. [6] S. savip°. [7] C. vaḍḍhiŋ. [8] B. S. vasibh°. [9] B. S. kāyikasu°. [10] B. cetosā sukhan. [11] S. °javanavasena. [12] B. *adds* pi. [13] B. S. tathā°.

va honti. Diṭṭhisaṅkappavāyāmasatisamādhisaṅkhātāni[1] pañcaṅgāni sabbatthakakārāpakaṅgāni nāma. Evaŋ lokuttaramaggo atthaṅgiko vā sattaṅgiko vā hoti.

Vitaṇḍavādī* pana[2] *yathābhūtassa*[3] *diṭṭhī* ti imam eva suttapadesaŋ gahetvā lokuttaramaggo pañcaṅgiko vadati.[4]

[289[6]] So *evam ass' âyaŋ ariyo atthaṅgiko maggo bhāvanāpāripūriŋ gacchatī* ti iminā anantaravacanen'[5] eva paṭisedhetabbo,[6] uttariŋ[7] evaŋ saññāpetabbo.[8] Lokuttaramaggo pañcaṅgiko nāma n' atthi. Imāni pana pañca sabbatthakakārāpakaṅgāni maggakkhaṇe virativasena pūrenti.[9] Yā catūhi vacīduccaritehi ārati viratī ti evaŋ vuttaviratīsu hi micchāvācaŋ pajahati sammāvācaŋ bhāveti. Evaŋ[10] sammāvācaŋ bhāventassa imāni pañcaṅgāni na vinā sah' eva viratiyā pūrenti.[9] Sammākammantājīvesu pi es' eva nayo. Iti vacīkammâdīni ādito paṭṭhāya parisuddhān' eva vaṭṭanti.

Iti imāni pana[11] pañca sabbatthakakārāpakaṅgāni virativasena paripūrentī[12] ti pañcaṅgiko maggo nāma n' atthî ti.[13] Subhaddasutte pi c' etaŋ vuttaŋ: "Yasmiŋ kho Subhadda dhammavinaye ariyo atthaṅgiko maggo"† ti aññesu ca anekesu suttasatesu atthaṅgiko va maggo āgato ti.

[289[10]] *Cattāro pi satipaṭṭhānā* ti maggasampayuttā va cattāro satipaṭṭhānā. Sammappadhānâdisu pi es' eva nayo.

[289[16]] *Yuganandhā* ti ekakkhaṇikayuganandhā. Ete hi aññasmiŋ khaṇe samāpatti aññasmiŋ vipassanā ti evaŋ nānākhaṇikā pi honti. Ariyamagge pana ekakkhaṇikā.

[290[1]] *Vijjā ca vimutti ca* ti arahattamaggavijjā ca phalavimutti ca. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Mahāsaḷāyatanikasuttaŋ sattamaŋ.

* Kvu. 599 *ff.*

† =D. II. 151; *quoted at* Kvu. 601.

[1] B. S. *add* pana.
[2] B. pan' āha; S. pana yā.
[3] B. S. tathā°.
[4] B. S. *add* ti.
[5] S. antare vaca°.
[6] B. °dhitabbo.
[7] S. *adds* ca.
[8] S. °tabbā so.
[9] S. paripū°.
[10] S. evarūpaŋ.
[11] B. *omits.*
[12] S. pūrentī.
[13] B. S. *omit.*

150.

[Nagaravindeyyasuttavaṇṇanā]

[290[24]] *Evam me sutan* ti Nagaravindeyyasuttaŋ.[1]

[291[31]] Tattha *samavisamaŋ caranti* ti kālena samaŋ caranti kālena visamaŋ.

[291[32]] *Samacariyam pi h' etan* ti samacariyam pi hi etaŋ.

[292[35]] *Ke ākārâ* ti kāni kāraṇāni.

[292[35]] *Ke anvayâ* ti kā anubuddhiyo.

[293[7]] *N' atthi kho pana tatthâ* ti kasmā āha ? Nanu araññe haritatiṇacampakavanâdivasena atimanuññārūpâdayo pañcakāmaguṇā atthî ti. No n' atthi. Na pan' etaŋ vanasaṇḍena kathitaŋ. Itthirūpâdīni[2] pana sandhāy' etaŋ kathitaŋ. Tāni hi purisassa cittaŋ pariyādāya tiṭṭhanti. Yath' āha: "N' âhaŋ bhikkhave aññaŋ ekarūpam pi samanupassāmi yaŋ evaŋ purisassa cittaŋ pariyādāya tiṭṭhati yatha-y-idaŋ bhikkhave itthirūpaŋ. Itthirūpaŋ bhikkhave purisassa cittaŋ pariyādāya tiṭṭhatî ti"* vitthāretabbaŋ. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Nagaravindeyyasuttaŋ aṭṭhamaŋ.

151.

[Piṇḍapātapārisuddhisuttavaṇṇanā]

[293[25]] *Evam me sutan* ti Piṇḍapātapārisuddhisuttaŋ.[3]

[293[27]] Tattha *paṭisallānâ*[4] ti phalasamāpattito.

[293[30]] *Vippasannānî* ti okāsavasen'[5] etaŋ vuttaŋ. Phalasamāpattito hi vuṭṭhitassa pañcahi pasādehi patiṭṭhitôkāso[6] vippasanno hoti, *chavivaṇṇo parisuddho* tasmā evam āha.

[294[4]] *Suññatavihārenâ*[7] ti suññataphalasamāpattivihārena.

* =A. I. 1.

[1] C. °vindeyyaŋ.
[2] B. itirū°.
[3] C. °pārisuddhiŋ.
[4] C. °lāṇâ.
[5] S. obhā°.
[6] S. °ōbhāso.
[7] *Text* suññatāvi°.

[294[7]] *Mahāpurisavihāro* ti Buddhapaccekabuddhatathāgatamahāsāvakānaŋ mahāpurisānaŋ vihāro.

[294[11]] *Yena c' âhaŋ maggenâ* ti ādisu vihārato paṭṭhāya yāva gāmassa indakhīlā.[1] Esa paviṭṭho maggo nāma. Antogāmaŋ pavisitvā paṭipāṭiyā[2] caritvā yāva nagaradvārena nikkhamanā esa caritapadeso[3] nāma. Bahi indakhīlato paṭṭhāya yāva vihārā.[4] Esa paṭikkantamaggo nāma.

[294[15]] *Paṭighaŋ vâpi cetaso* ti citte paṭihaññanakilesajātaŋ kiñci atthi n' atthî ti.

[294[27]] *Ahorattānusikkhinâ* ti divasañ ca rattiñ ca anusikkhantena.

[295[14]] *Pahīnā nu kho me pañcakāmaguṇâ* ti ādīsu ekabhikhussa paccavekkhanā[5] nānā. Nānābhikkhūnaŋ paccavekkhanā[5] nānâ ti. Kathaŋ? Eko hi bhikkhu pacchābhattaŋ piṇḍapātapaṭikkanto pattacīvaraŋ paṭisāmetvā vivittôkāse nisinno paccavekkhati: *pahīnā nu kho me pañcakāmaguṇâ* ti. So *appahīnâ* ti ñatvā viriyaŋ paggayha anāgāmimaggena pañcakāmaguṇikarāgaŋ samugghātetvā[6] maggānantaraŋ phalaŋ phalānantaraŋ maggaŋ tato vuṭṭhāya paccavekkhanto pahīnâ ti pajānāti. Nīvaraṇâdisu pi es' eva nayo. Etesaŋ pana arahattamaggena pahānâdīni honti. Evaŋ ekabhikkhussa nānāpaccavekkhanā[5] hoti. Etāsu pana paccavekkhanāsu[5] añño bhikkhu ekaŋ paccavekkhanaŋ[5] paccavekkhati, añño ekan ti. Evaŋ nānābhikkhūnaŋ nānāpaccavekkhanā[5] hoti. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Piṇḍapātapārisuddhisuttaŋ navamaŋ.

152.

[Indriyabhāvanāsuttavaṇṇanā]

[298[1]] *Evam me sutan* ti Indriyabhāvanāsuttaŋ.[7]

[298[1]] Tattha *Kajaṅgalāyan*[8]* ti evaŋ-nāmake nigame.

* Vin. I. 197=J. I. 49=DA. I. 173; A. V. 54.

[1] B. °khīlo. [2] B. gehapaṭi°. [3] B. S. caritabbapa°.
[4] B. vihāro. [5] B. S. °haṇā. [6] B. S. °ghāṭetvā.
[7] C. °bhāvanā. [8] S. Jaṅkalāyan; *see v. ll. at* A. V. 54.

[298[2]] *Mukheluvane*[1] ti Mukhelu[2] nāma ekā rukkhajā ti. Tehi sañchanno mahāvanasaṇḍo; tattha viharati.

[298[18]] *Cakkhunā rūpaŋ na passati sotena saddaŋ na suṇātī* ti cakkhunā rūpaŋ na passitabbaŋ sotena saddo na sotabbo ti. Evaŋ desesī[3] ti adhippāyena vadati.

[298[27]] *Aññathā*[4] *ariyassa vinaye* ti iminā bhagavā attano sāsane asadisāya indriyabhāvanāya kathanatthaŋ ālayaŋ akāsi. Ath' āyasmā Ānando Satthā ālayaŋ dasseti: hand' âhaŋ imissaŋ parisatiŋ bhikkhusaṅghassa indriyabhāvanā-kathaŋ kāremî ti Satthāraŋ yācanto: *etassa bhagavâ* ti ādim āha.

[299[3]] Ath' assa bhagavā indriyabhāvanaŋ kathento: *tena h' Ānandâ* ti ādim āha.

[299[13]] Tatha *yadidaŋ upekhâ*[5] ti yā esā vipassanûpekhā nāma, esā santā esā paṇītā atappikâ ti attho. Iti ayaŋ bhikkhu cakkhudvāre rūpârammaṇam pi[6] iṭṭhe ārammaṇe manāpaŋ aniṭṭhe amanāpaŋ majjhatte manāpâmanāpañ ca[7] cittaŋ. Tassa rajjituŋ vā dussituŋ vā muyhituŋ vā adatvā va pariggahetvā vipassanaŋ majjhatte ṭhapeti.

[299[15]] *Cakkhumâ* ti sampannacakkhuvisuddhanetto. Cakkhâbādhikassa hi daṇdhaŋ[8] ummīlananimīlanaŋ[9] hoti. Tasmā so na gahito.

[300[1]] *Īsakapoṇe*[10] ti rathīsā[11] viya uṭṭhahitvā ṭhite.

[301[11]] *Paṭikkūle*[12] *appaṭikkūlasaññī*[12] ti ādisu paṭikkūle mettāpharaṇena vā dhātuto upasaŋhārena vā *appaṭikkūlasaññī viharati*. Appaṭikkūle asubhapharaṇena vā aniccato upasaŋhārena vā *paṭikkūlasaññī viharati*. Sesa padesu pi es' eva nayo.

[301[20]] *Tad ubhayaŋ abhinivajjetvâ* ti majjhatto hutvā

---

[1] B. Suveḷu°; S. Veḷu°, *also at* A. V. 54.
[2] B. Suveḷu; S. Veḷu.
[3] B. S. desetī.
[4] S. *adds* ca.
[5] B. S. upekkhā (*throughout*).
[6] B. S. hi.
[7] B. *omits*.
[8] B. S. uddhaŋ.
[9] B. ummīlanimmilaŋ; S. ummilanaŋ nimmilanaŋ na.
[10] C. Īsakaphaṇe.
[11] S. rathikā.
[12] C. °kula *throughout*; B. paṭikula *and* appaṭikula *throughout*.

viharitukāmo pana[1] kiŋ karotī ti? Iṭṭhâniṭṭhāsu[2] āpāthagatāsu[3] n' eva somanassito[4] na domanassito[4] hoti. Vuttaŋ h'etaŋ: "Kathaŋ paṭikkūle appaṭikkūlasaññī viharati? Aniṭṭhasmiŋ vatthusmiŋ mettāya vā pharati, dhātuto vā upasaŋharati. Evaŋ paṭikkūle appaṭikkūlasaññī viharati. Kathiŋ appaṭikkūle paṭikkūlasaññī viharati? Iṭṭhasmiŋ vatthusmiŋ asubhāya vā pharati, aniccato vā upasaŋharati. Evaŋ appaṭikkūle paṭikkūlasaññī viharati. Kathaŋ paṭikkūle ca appaṭikkūle ca appaṭikkūlasaññī viharati? Aniṭṭhasmiŋ ca iṭṭhasmiŋ ca vatthusmiŋ mettāya vā pharati, dhātuto vā upasaŋharati. Evaŋ paṭikkūle ca appaṭikkūle ca appaṭikkūlasaññī viharati. Kathaŋ appaṭikkūle ca paṭikkūle ca paṭikkūlasaññī viharati? Iṭṭhasmiŋ ca aniṭṭhasmiŋ ca vatthusmiŋ asubhāya vā pharati, aniccato vā upasaŋharati. Evaŋ appaṭikkūle ca paṭikkūle ca paṭikkūlasaññī viharati. Kathaŋ *paṭikkūlañ ca appaṭikkūlañ ca tad ubhayaŋ abhinivajjetvā upekhako viharati sato sampajāno?* Idha bhikkhu cakkhunā rūpaŋ disvā n'eva sumano hoti na dummano, *upekhako viharati sato sampajāno* . . . pe . . . manasā dhammaŋ viññāya n' eva sumano hoti na dummano, *upekhako viharati sato sampajāno.* Evaŋ *paṭikkūlañ ca appaṭikkūlañ ca tad ubhayaŋ abhinivajjetvā upekhako viharati sato sampajāno*"* ti. Imesu ca tīsu nayesu paṭhamanaye manāpaŋ amanāpaŋ manāpâmanāpan ti saṅkilesaŋ vaṭṭati, nikkilesaŋ vaṭṭati. Dutiyanaye saṅkilesaŋ, tatiyanaye saṅkilesaŋ nikkilesaŋ vaṭṭati. Puna vuttaŋ paṭhamaŋ[5] saṅkilesaŋ vaṭṭati, dutiyaŋ saṅkilesam pi nikkilesam pi, tatiyaŋ[6] nikkilesam eva vaṭṭatī ti. Sesaŋ sabbattha uttānam evâ ti.

Indriyabhāvanāsuttaŋ dasamaŋ.

Saḷāyatanavaggo pañcamo.
Uparipaṇṇāsako niṭṭhito.

---

* =Pṭs. II. 212-213.

[1] B. *omits.* [2] B. S. °ṭhesu. [3] B. S. °gatesu.
[4] B. °siko. [5] B. S. *add* pi. [6] S. *adds* pi.

Yo c' âyaŋ "Sabbadhammamūlapariyāyaŋ[1] vo bhikkhave desissāmî"* ti āraddhattā ādikalyāṇo. Majjhe "suttaŋ geyyaŋ veyyākaraṇaŋ gāthā udānaŋ itivuttakaŋ jātakaŋ abbhutadhammaŋ vedallan"† ti vacanato majjhekalyāṇo. Sanniṭṭhāne[2] "ariyo bhāvitindriyo"‡ ti vacanato pariyosānakalyāṇo ti tividhakalyāṇo Majjhimanikāyo mahāvipassanā nām' âyan ti vutto. So vaṇṇanāvasena samatto hoti.

Ettāvatā ca:

1. Āyācito[3] sumatinā therena bhadantabuddhamittena[4]
Pubbe mayūrarūpapaṭṭanamhi[5] saddhiŋ vasanteva.[6]
2. Paravādavādividdhaŋsanassa[7] Majjhimanikāyaseṭṭhassa[8]
Yam[8] ahaŋ[8] Papañcasūdanim Aṭṭhakathaŋ kātum āraddho[9]
3. Sā hi mahā-Aṭṭhakathāya sāram-ādāya niṭṭhitā.[10] Esā[11]
Sattuttarasatamitāya[12] Pāḷiyā bhāṇavārehi.
4. Ekūnasaṭṭhimatto Visuddhimaggo pi bhāṇavārehi
Atth' appakāsanatthāya āgamānaŋ kato yasmā
5. Tasmā tena sahāyaŋ gāthā gaṇanā nayena Aṭṭhakathā.
Samadhikachasaṭṭhisatam iti[13] viññeyyā[14] bhāṇavārānaŋ.[15]
6. Samadhikachasaṭṭhikaŋ[16] sata pamāṇam iti bhāṇavārato esā[17]
Samayaŋ pakāsayantī[18] mahāvihārâdhivāsînaŋ.[19]

---

* =M. I. 1. † =M. I. 133=Vin. III. 8. ‡ (?).

---

[1] B. sabbam me mūla°. [2] S. desito.
[3] S. *in prose.* [4] B. °buddhavuttena.
[5] B. mayūradutapattanam; S. mayūrasutta°.
[6] B. nivasan°. [7] B. S. paravādavidd°.
[8] B. °assa mahaŋ; S. °ass' ev' âhaŋ.
[9] B. °dhiŋ. [10] *From here* B. *is in prose.*
[11] B. S. *add* hi. [12] B. S °mattāya. [13] B. S. *omit.*
[14] S. °yyaŋ. [15] B. S. °vārehi. [16] B. S. °saṭṭhi.
[17] B. S. evaŋ. [18] B. °yanti; S. °yantiŋ.
[19] B. S. °vihāravāsînaŋ.

7. Mūlaṭṭhakathāsāraŋ[1] ādāya mayā imaŋ karontena
Yaŋ paññam upacitaŋ tena hotu sabbo[2] sukhī[2] loko[2] ti.

Paramavisuddhasaddhābuddhiviriyapatimaṇḍitena[3] sīlācārajjavamaddavâdiguṇasamudayasamuditena[4]sakasamayasamayantarogahanajjhogāhanasamatthena[5] paññāveyyattiyasamannāgatena tipiṭakapariyattippabhede sâṭṭhakathe Satthusāsane appaṭihatañāṇappabhāvena mahāveyyākaraṇena karaṇasampattijanitasukhaviniggatamadhurodāravacanalāvaṇṇayuttena[6] yuttamuttavādinā vādivarena mahākavinā pabhinnapaṭisambhidāparivāre[7]chaḷabhiññâdippabhedaguṇapaṭimaṇḍite[8] uttarim anussadhamme suppatiṭṭhitabuddhīnaŋ theravaŋsappadīpānaŋ therānaŋ mahāvihāravāsīnaŋ vaŋsālaṅkārabhūtena vipulavisuddhabuddhinā Buddhaghoso ti. Garūhi gahitanāma dheyyena pana[8] therena katā ayaŋ Papañcasūdanī nāma Majjhimanikāyaṭṭhakathā.

Tāva niṭṭhitu lokasmiŋ lokanittharaṇesinaŋ
Dassentī kulaputtānaŋ nayaŋ diṭṭhivisuddhiyā.
Yāva Buddho ti nāmam pi suddhacittassa tādino
Lokam hi lokajeṭṭhassa pavattati mahesino ti.

MAJJHIMANIKĀYAṬṬHAKATHĀ NIṬṬHITĀ.

[1] B. *has these two lines in verse.*
[2] B. S. loko sadā sukhito.
[3] B. S. °paṭimaṇḍi°.
[4] C. sīlacā°.
[5] S. °gāhaṇa°.
[6] B. °dātavacanane
[7] B. °vārena.
[8] B. S. *omit.*

I.—INDEX OF WORDS

This Index comprises solely words commented upon.

Ū

E

O

K

Kh

G

Ph

S

H

II.—INDEX OF PROPER NAMES

This Index comprises solely names commented upon.

III.—INDEX OF QUOTATIONS AND REFERENCES

Works referred to are printed in heavy type. Quotations from works are printed in ordinary type.